

sua esse, non militum, voluerunt. Quidquid sit, habes certe erutum tenebris ac carcere cæco omnibus æqualibus ingenio et claritate sua prælucentem scriptorem; et, quod habes, gratias hoc ages nomina industriæ et liberalitati amplissimi atque inclyti nominis viri Isaaci Vossii, qui eum e codice Vaticanæ bibliothecæ exscriptum majoribus distentus curis mihi, ut juris facerem publici, donavit: meum si in vertendo illustrandoque studium modo agnoveris, amplum satis collocatæ operæ præmium videbor retulisse. Omnibus enim bonis et amantibus eorum, qui laudem assequi ex studiis connituntur, satisfacisse me pro mediocritate mea spero. Si qui supercilium induere volent, et in vitia tam cernere acutum, quam aut aquila, aut serpens Epidaurius, illi suam sibi austeritatem sævitatemque magis fore vitio sciant, quam errorem aut lapsum juveni; cui, subacto nondum ad remotissima quæque per ætatem ingenio, ut est errare inter homines facillimum, ita primus quoque ante omnes veniam indulgentiamque meretur. Accedit, quod pars magna operis conficienda fuerit vixdum firmatis ex longo ac gravissimo morbo viribus. Simul namque prodire e funebri quasi lecto, et manum admoveere tabulæ potui, exercui me et defatigavi, ne quo alio, ut nonnulli metum admovebant, præveniente, oleum et operam atque aliquod fortassis inde meritum perderem. Nunc vero spem nostram utcumque exsecuti, damus hic tibi quidquid hoc libri aut laboris est, utque æquus ac libens fruare, humanitatem tuam rogamus. Vale lector, et quantum mihi Dei benignitate vitæ deinceps dabitur, illud omne publico me bono, si qua prodesse potero, crede transmissurum.

JOANNIS CINNAMII HISTORIARUM LIBRI SEPTEM

ΕΠΙΤΟΜΗ ΤΩΝ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΩΝ ΤΩ ΜΑΚΑΡΙΤΗ ΒΑΣΙΛΕΙ
ΚΑΙ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΩ

ΚΥΡΙΩ ΙΩΑΝΝΗ ΤΩ ΚΟΜΝΗΝΩ
ΚΑΙ ΑΦΗΓΗΣΙΣ

ΤΩΝ ΠΡΑΧΘΕΝΤΩΝ ΤΩ ΛΟΙΔΙΜΩ ΥΙΩ ΑΥΤΟΥ ΤΩ ΒΑΣΙΛΕΙ ΚΑΙ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΩ
ΚΥΡΩ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΩ ΚΟΜΝΗΝΩ
ΠΟΝΗΘΕΙΣΑ

ΙΩΑΝΝΗ ΒΑΣΙΔΙΚΩ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩ ΤΩ ΚΙΝΝΑΜΩ.

EPITOME RERUM PRÆCLARE GESTARUM A DIVÆ MEMORIÆ
ET PORPHYROGENITO

DOMINO JOANNE COMNENO,
ET NARRATIO

RERUM QUÆ GESTÆ SUNT AB INCLYTO IPSIUS FILIO IMPERATORE ET PORPHYROGENITO

DOMINO MANUELE COMNENO,

CONSCRIPTA

A JOANNE IMPERATORIO GRAMMATICO CINNAMO.

ΒΙΒΛΙΟΝ Α.

LIBER I.

[P. 1] α'. Οὐδὲ τὸ τῆς ἱστορίας ἔργον ἀφιλότιμον τοῖς πάλαι ἐνομίσθη σοφοῖς. Πλείστον μὲν οὖν ἑστῶν καὶ ἐκστῆσθαι εὐδυνωσκένοισι συνέβη. Ὁ μὲν

1-3 1. Historiam scribere gloriosum jampridem visum est sapientibus, quorum plurimos contigit non mediocrem inde famam laudemque consequi.

Ille enim exarandæ Græcorum historię dedit operam : ille Cyri a puero institutionem resque ab illo jam viro præclare gestas enarrandas suscepit, et ubi periculum erat, ne quæ longo ante tempore facta erant rursus oblivione delerentur, ea libris tanquam perennibus insculpta columnis, posteritati commendarunt. Ac tale quidem consilium est historiarum scriptoribus. Oportere autem arbitror, ut qui aliqua cum laude hoc in studio versari velit, et scientia rerum, quæ eo pertinent, singularum instructus, et variis quæ huic vitæ perpetuo adherescunt curis ac negotiis solutus, ad id accedat; quorum neutrum nobis quantum opus est suppetit. Neque propterea silentio prætereunda videntur quæ nostro acciderunt sæculo : imo curandum ut oblata nobis occasione utcumque fieri potest utamur. Id autem ita confici omnino poterit, si cæterarum rerum maxime, quæ in communi hac mortalium vita frequentius eveniunt, omissa narratione, quæ a duobus gesta sunt imperatoribus describamus, quorum alter nobis necdum natis decesserat, alter nostra ætate et floruit et extinctus est; filio adhuc impubere imperii hærede relicto. Fuerunt illi Joannes et Manuel, ex Comnenorum familia. Quid autem egerit is a quo uterque prognati sunt, quorum ille patri, ille avo acceptam referebat imperii successionem, utque rem Romanam administraverit, satis superque enarratum esse ab iis arbitror, qui rerum ab illo gestarum historiam litteris consignarunt, ut supervacaneum sit earum memoriam **§** revocare; ut et quemadmodum in Nicephorum ea tempestate imperantem, adeoque jam ætate confectum rebellavit : omnia enim, ut jam præmonui, accurate ab iis pertractata sunt, qui ab omni odio et similitate in scribendo alieni fuerunt. Joannis quidem res gestas breviter et summam attingam, cum illius ætate, quod supra innui, non vixerim. At Manuelis, qui Joannem excepit, historiam haud scio an quisquam veraciori stylo persequi valeat, quippe qui vix dum adolescens susceptis ab eo plurimis in utramque continentem expeditionibus interfuerim. Hæc igitur præfari operæ pretium fuit : res vero postulat ut ad propositam inde narrationem aggrediar.

2. Alexio vita functo, destinatum jam ante sibi

Du Cangii notæ.

(1) [P. 429] Ὅτι ἐπίπαν ἀπεστάραι. Petrus Diaconus in præfat. ad l. iv Chron. Casin. : *Historia a tenuisti decoris altitudine ruet, si mens cogitationibus obumbrata et pressurarum mundialium tenebris offuscata fuerit. Infra : Mens vero historiographi elucescere minime valet, quandiu terrenis curis et lucris insudat, quia cum homo mundi turbinibus quatitur, movetur pariter et mens, et cum quiescit, similiter et ipsa quiescit, etc.*

Cornelii Tollii notæ

(a) Μη πρός ἀπέχθεισαν ἐκείνῳ συγγεγραφοῦσιν. Apposite in hanc mentem Tacitus historia prima : *Mihi Galba, Otho, Vitellius, nec beneficio nec injuria cogniti. Dignitatem nostram a Vespasiano*

A γὰρ τὰ Ἑλλήκων εἰς ἱστορίαν ἔλαβεν ἔργα, ὃ δὲ Κύρου διεξῆλθεν ἀγωγὴν τε τὴν ἐκ παίδων καὶ πράξεις, ὅσαι εἰς ἀνδρας ἤκοντι τούτῳ ἐξεπονήθησαν· καὶ καθάπερ ὑπόσα τῷ χρόνῳ φανέντα εἰσαυθὺς ἐπικροθήσεσθαι κίνδυνον εἶχον, ταῦτα ἐκαίνοι καθάπερ ἐν ἀθανάτοις στήλαις ταῖς βίβλοις ἐντυπωσάμενοι τῷ ἐξῆς παρέδοσαν βίῳ. Τὸ μὲν δὲ ἔργον τριούτον. Χρὴ γὰρ οἶμαι τοὺς γε μὴ πάνυ ἀναξίως τούτῳ ἐπιχειρήσοντας εἰδήσεώς τε τῆς περὶ ἕκαστα εὐ ἤκειν καὶ πραγμάτων ὡς ἐπίπαν ἀπεστάναι (1) ὅσα βίῳ τῷδ' [P. 2.] συνέζευκται διηγεκές· ὧν οὐδέτερον ὕπως οἶμαι χροῶν ἤρῃν πάρεστιν. Οὐκ οὐδὲ διὰ τοῦτο παντάπασιν ἔργα σιγητέον, ἀ τῷ ἡμετέρῳ δὴπου συνέπεσεν αἰῶνι, ἐπιμελητέον δ' ὕπως μὴ καὶ τῆς ἐνούσης ἄρα εὐκαιρίας κατόπιν ἡμῖν ἐλθεῖν γένοιτο. Γένοιτο δ' ἂν, εἰ τῶν ἄλλων καθάπερ ἀπάντων καὶ ὅσα ἐς τὴν κοινὴν ἤκει τῶν ἀνθρώπων βίον τὴν ἀφήγησιν ὑπερβάντες δουεῖν ἔργα παραστησόμεθα βασιλείῳ, ὧν ὁ μὲν ἐφθῆ πρὸ τῆς εἰς τὸν βίον ἡμῶν προόδου τὸ ζῆν ἀπολιπόν, ἄτερος δὲ ἤκμασέ τε ἐφ' ἡμῶν καὶ ἀπῆει τοῦ βίου τὴν βασιλείαν ἀνήκῳ λιπόν τῷ παιδί (2). Ἰωάννης οὗτοι καὶ Μανουήλ, οἱ Κομνηνοί. Ὅπως μὲν γὰρ εἶχεν ἐξ οὐπερ ἄμφω ἐγενέσθην (ὁ μὲν ἐς πατέρα, ὁ δὲ ἐς πάππον αὐτὴν ἀναφέρων τὴν βασιλείαν ἀνεζώσατο ἀρχῆν), καὶ ὡς τὰ κοινὰ Ῥωμαίων δαύκησε πράγματα, ἰκανῶς οἶμαι διηγηθέντα ἐπὶ τῶν τὰ ἐκείνου ἀναγραφασμένων οὐ χρὴ καὶ πάλιν ἀναλαμβάνοντας ἐκτιθέναί, ἀλλ' οὐδὲ ὅπως ἐκεῖνος Νικηφόρῳ (3) ἐπζνέστη τῷ τῆνικάδῃ τὴν βασιλείαν διέποντι, ἀνδρὶ πόρρω τῆς ἡλικίας (4) ἤκοντι καὶ ἐπὶ δυσμαῖς βίου γεγονότι.

Πάντα γὰρ ἐς τὸ ἀκριδὲς ἤδη, καθάπερ ἔφην, δεδιήγηται τοῖς γε μὴ πρός ἀπέχθειαν ἐκείνῳ συγγεγραφοῦσιν (a). Εἰρήσεται δέ μοι τὰ μὲν τοῦ Ἰωάννου κατ' ἐπιτομὴν καὶ ὡς περ ἐν κεφαλαιῷ, ὅτι μὴδ' ἐν τοῖς κατ' ἐκείνον, ὅπερ ἤδη ἔφην, γέγονα χρόνοις. Τὰ γε μὴν τοῦ μετ' ἐκείνον Μανουήλ οὐκ οἶδα εἴ τις ἐμοῦ κάλλιον ἐξισταρῆσαι ἔχει, ἐπεὶ καὶ οὐπω μειρακίῳ γε ὄντι μοι πλείστας συνεχδεδημηκέναι οἱ τῶν εἰς ἡπειρον ἑκατέραν συνέβαιναν ἑκατρατειῶν. Ἢ μὲν οὖν πρόθεσις αὐτῆ, καιρὸς δ' ἂν εἴη λοιπὸν εἰς ἀρχὴν τὸν λόγον ἀναγαγόντας ἐντεῦθεν τῆς ἱστορίας ἀπάρξασθαι.

β'. Ἀλεξίου τὸν βίον καταλύσαντος. Ἰωάννης

(2) Ἀνήκῳ παιδί. Alexio Comneno, Manuelis imp. filio, cui Andronicus Tyrannus vitam et imperium abstulit.

(3) Νικηφόρῳ. Botaniatæ, cui successit Alexius Joannis patris.

(4) Πόρρω τῆς ἡλικίας. Erat quippe Nicephorus, cum imperium cepit, admodum senex. Vide not. ad Alexiadis p. 45.

inchoatam, a Tito auctam, a Domitiano longius prorectam non abnuerim : sed incorruptam fidem professis nec amore quisquam, et sine odio, dicendus est.

καὶ πρότερον πρὸς τοῦ πατρὸς αὐτῷ μνηστευθεῖ-
σαν (5) τὴν βασιλείαν παρέλαθεν, ἐφ' ὅσον τε ὁ καιρὸς
ἐπεμέτρει τοῖς πολιτικοῖς ἑαυτὸν ἐπιδοῦς πράγμασιν
ἐπὶ τὴν Ἀσίαν (6) ἐξώρμησεν. Ἔστι δὲ τις ἀγχιιστα
Λύκου καὶ Κάπρου τῶν Φρυγίων ποταμῶν κειμένη
πόλις ὄνομα Λαοδίκη (7). Ταύτην δὲ χρόνῳ τινὶ πρό-
τερον Πέρσαις ἀλοῦσαν τῇ Ῥωμαίων ἀνασώσασθαι
ὁ βασιλεὺς διανοηθεὶς, ἀξιόλογον ἐπ' αὐτῇ στρα-
τείαν ἤλασεν. Ἐπειδὴ τε πόλεως ἀγχοῦ Φιλαδέλ-
φείας ἦν, αὐτὸς μὲν αὐτῇ πού χάρακα περιβαλὼν
ἰστροποπεδεύετο, τῶν δὲ τινα εὐνουστάτων αὐτῷ
Ἰωάννης ἐς Πέρσας τὸ γένος ἀναφέροντα ἅμα στρα-
τεύματι τῆς πόλεως ἀποπειρασόμενον ἐπεμψε.
Δεῖσαν δὲ ὀλίγῳ ὕστερον πανστρατὶ καὶ αὐτὸς ἐπι-
στάς αὐτοδοεῖ ταύτην εἶλεν. Ἐνθα Βαρβάρων τε
ἄλλων πολλῶν τετύχηκεν ὄμιλον εἶναι καὶ τῶν ἐν
σφίσι ἐπιφανεστέρων οὐκ ἐλάττους τῶν ὀκτακοσίων,
[P. 5.] ἐν αἷς καὶ Πιχαρᾶς (8) ἦν πολέμων ὡς ἄγαν
πολλῶν ἔμπειρος. Τότε μὲν οὖν φρουρὰν ἀποχωρῶ-
σαν τῇ πόλει καταλιπὼν τῶν ἐπιτηδείων τε διαρ-
κῶς ἐμπλησάμενος ἐς Βυζάντιον ἐπανέζευξε. Χρόνῳ
δὲ ὕστερον Σωζόπολιν (9) ἐπιστρατεύσας πόνῳ οὐ-
δενὶ καὶ ταύτην ὑπὸ Ῥωμαίοις ἔθετο. Τὸ δὲ ὅπως
αὐτὰ καὶ δὴ μοι λελέξεται. Σωζόπολις αὕτη πόλις
μὲν ἐστὶ τῶν ἐν Ἀσίᾳ πάλαι ἐπισήμων, ἐφ' ὕψη-
λοῦ δὲ τινος καὶ ἀποκρήμνου ἰδρυμένη χωρίου τῷ
μὲν ἄλλῳ ταύτης μέρει πανταχόθεν ἀβατος γίνεται,
μίαν δὲ τινα κομιδῇ στενωτάτην παρέχεται εἰσαδον,
ἐφ' ἣν οὔτε μηχανὴν ἄν τις ἐλκύσαι δυνήσεται οὔτε
τι τῶν εἰς τειχομαχίαν εὐτρεπίσασθαι· καὶ ἀν-
θρώποις γὰρ ὅτι μὴ κατ' ὀλίγους πορευομένοις μό-
λις ἐπὶ τὴν πόλιν εἰσηγητὰ γίνεται. Ἢ μὲν δὴ
πόλις οὕτως εἴληχε θέσεως. Βασιλεὶ δὲ Ἰωάννῃ τὸ
μὲν πρῶτον ἀπέγνωστο τὰ τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐπειτα
ἔννοιά τις ἐπῆλθεν αὐτῷ, ἣ τὴν τε πόλιν Ῥωμαίοις
οὐ σὺν πόνῳ παρεστήσατο καὶ αὐτὸν μέγα κλέος ἐς
ἀνθρώπους πάντας περιβαλέσθαι πεποίηκεν. Ἦτις
ἐξ αὐτῆς δηλώσω. Δύο δὲ δορυφόρων προσκαλεσά-
μενος τῶν αὐτοῦ, ὧν ὁ μὲν Πακτιάριος, ἄτερος δὲ
Δεκανὸς ἐπεκέκληντο, ἐκέλευεν ἅμα τῷ ἅμφ' αὐτοὺς
στρατεύματι εὐθὺς τῶν τῆς πόλεως ἰόντας πυλῶν
ἐκροβολίζεσθαι πρὸς τοὺς ἐν τῷ τείχει, ἐπεξιόντων
δὲ αὐτῶν φεύγειν μηδὲν αἰσχυνομένους ἕως ἐπὶ
πλεῖστον ἐκπεσόντας εἰς δίωξιν τὸ στενὸν ἀπολί-
ποιεν, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦδε ἀγχιστρόφῳ ἐπιλάσει τῇ τῶν
πυλῶν προτερήσαντας διακληροῦσθαι χώραν. Οἱ
μὲν οὖν ἀπήσαν ὡς ἐπὶ τὴν πόλιν· οἱ δὲ βάρβαροι
ἐπειδὴ προσιόντας αὐτοὺς εἶδον, τὰς πύλας εὐθὺς
ἀνακλίναντες ὡς εἶχαν τάχους ἐξέθεον ἐπ' αὐτοὺς.
Τῶν δὲ νῦντα δόντων αὐτοῖς ξυνέβαινε τὴν δίωξιν
ἐπὶ πολὺ γίνεσθαι. Ἄτερος τοίνυν τῶν εἰρημένον

Du Cangii notæ.

(5) *Μνηστευθεῖσαν*. Joannes enim statim atque in lucem est editus, imperator a patre acclamatus est. Anna, l. vi, p. 167, 168.

(6) *Ἐπὶ τὴν Ἀσίαν*. Conferendus Nicetas in Joana. n. 4.

(7) [P. 430] *Λαοδίκη*. Laodicea Phrygiæ urbs, de qua Plinius l. v. c. 29: *Celeberrima urbs Laodicea imposita est Lyco flumini, latera affluentius*

A a patre imperium Joannes suscepit. Rebus ille urbanis quantum licebat compositis, in Asiam transiit. Proxime autem Lyeum, Caprumque, Phrygiæ fluvios, est civitas nomine Laodicea, quam a Persis antea captam Romano rursus asserere imperio constituens imperator, idoneum exercitum eo transmisit. Cumque haud procul abesset Philadelphia, castra illic posuit valloque urbem circumdedit. Misso deinde quodam ex intimis, natione Persa, cum copiis, qui obsidionem aggredieretur, ipse mox cum universo subsecutus exercitu, urbem primo impetu **6** expugnavit. Hic non modica Barbarorum inventa multitudo, quos inter exstiteret ex illustrioribus octingenti ut minimum, atque in iis Picharas, militari scientia insignis. Relicto itaque ad continendam urbem valido præsidio, rebusque necessariis prout decebat procuratis, Byzantium rediit. Tum versa ad Sozopolim acie, urbem labore nullo Romanis subjecit. Quomodo autem id factum sit, nobis promendum. Sozopolis, et ipsa inter civitates Asiæ quondam præcipuas, excelso præruptoque sita loco, cæteris quidem locis præclusa undique et impervia, unicum duntaxat, sed angustum admodum præbet aditum, per quem aut machina duci, aut quidquam eorum quæ ad murorum oppugnationem pertinent, apparari nequaquam potest, cum hominibus raro agmine incedentibus vix pateat. Ejusmodi fuit urbis situs. Ac primum quidem Joannes illius capiendæ spem abjecit. Mox subit cogitatio, quæ et Romanis urbem nullo negotio asseruit et imperatori apud omnes homines gloriam non mediocrem peperit. Qua vero ratione id contigerit, paucis perstringam. Accersitis duobus ad se satellitibus, quorum alteri Pactiarie nomen alteri Decano erat, jussit ut confestim portis urbis cum copiarum parte subeuntes levi eos vellitatione, qui in incenibus stabant, provocarent: quod si egredierentur, terga verterent nullo pudore, donec longius ad persequendos **7** ipsos effusi hostes excessissent locorum angustiis: tum repente conversis inde ad portam equis locum caperent. Profectos itaque quasi ad urbem oppugnamdam jamque advenientes simul atque conspexerunt Barbari, reseratis e vestigio portis, quantum poterant celeritate in illos irrupere. Romanis terga dantibus longiusque illis persequentibus, alter eorum, quos dixi, statim retro cessit, et cum eo non modica Romanorum multitudo. Cumque jam portis proximi essent, ex equis desiliunt ibique consistunt. Mox cæteri e Romanorum copiis, intellecto quid ab sociis gereretur, retractis equis citata impetum in hostes fecerunt, qui ab ipsis inter-

Asopo et Capro, appellata primo Diospolis, deinde Rhoads.

(8) *Πιχαρᾶς*. Qui Nicetæ Ἀλπιχαρᾶς, apud quem, αλ, præpositio est, quam crebro Arabes nominibus propriis præponunt. Vide Väterium in Præfatione ad El-Magium.

(9) *Σωζόπολιν*. Pamphyliæ oppidum. Vide Nicetam.

clusi, alii alio per circumjacentes campos fugerunt, hacque ratione urbs expugnatur.

Ἴππων ἀποθάντες αὐτοῦ ἴσταντο· ἐξῆς δὲ καὶ τὸ ἄλλο Ῥωμαίων στρατεύματα τῶν πραττομένων αἰσθόμενοι δρόμῳ πολλῷ ἐχώρουν, καὶ οἱ πολέμιοι ἐν μέσῳ λοιπὸν ἐναπειλημμένοι ἄλλας ἀλλαγῆ κατὰ τῆς προκειμένης ἐθέοντο πεδιάδος, ἢ τε πόλις ἠλίσκετο.

3. Digressus inde imperator Hieracoryphiten castrum sic dictum aliaque complura quæ Attaliæ finitima sunt cepit, posteaque Byzantium reversus est. Paucis deinde elapso tempore in Macedoniam movit. Nam Scythæ ingentibus copiis Istrum transgressi in fines irruerant Romanorum. Verum quod hiems tum erat, circa Beroem civitatem in hibernis militem collocavit, cunctisque interim ad bellum instructis, quosdam ex illorum phylarchis sibi conciliare maxime annixus est, ut cæteros ab his divisos tanto facilius debellaret. Sub vernum tempus, cum ex his complures legationibus subinde submissis ad suas allexisset partes, in cæteros profectus est, rerumque summam cum his statuit experiri. Commissa utraque acie, æquo aliquandiu Marte pugnatum, ipseque imperator jaculo in crure percussus est. Tandem Romanis acriter certantibus superantur Scythæ, quorum alii in ipso prælio interiire, alii vivi capti sunt. Pars vero quædam non ignobilior ad castra reversa, fugæ se dare nequaquam voluit: quin potius cum conjugibus et liberis quidquid restaret periculi sustinere decrevere, compositisque et apte inter se connexis plaustis, quæ desuper bovinis contexerant pellibus, positisque in his uxoribus et liberis, prælium instaurant. Rursum igitur atrox conseritur pugna et utrimque fit multa cædes. Scythæ quippe curribus veluti munimento usi non minimum Romanis damnum intulerunt. Quæ cum adverteret imperator, statuit equo descendere pedesque cum cæteris militibus dimicare. Verum nequaquam id probantibus suis, præcipit bipenniferis qui sibi astabant (gens ea est Britanorum, quæ a multis retro sæculis Romanis militat), ut instarent securibusque suis currus dissecarent. Jussa his statim exsequentibus, Scytharum castris potitus est imperator. Tunc plerique ex his qui fuga sibi consuluerant, popularium desiderio adducti, ultro ad eum conflaxere. Romanorumque sedibus illati et numeris inserti militaribus diutissime in fide perseverarunt.

4. Atque isto quidem modo sese habuit Scytharum ad Romanos transitio. Imperatorem autem rursus detinere res Asiæ. Ubi Barbaris inexpectatus, sub hiemis maxime tempus, aliis in servitutem redactis, pluribus ad Christianam fidem

αὐτίκα ὀπίσω ἐχώρει, καὶ Ῥωμαίων αὐτῷ πλείστοι εἶποντο. Ἐπειδὴ τε πρὸς ταῖς πύλαις ἐγένοντο, τῶν ἄλλο Ῥωμαίων στρατεύματα τῶν πραττομένων αἰσθόμενοι δρόμῳ πολλῷ ἐχώρουν, καὶ οἱ πολέμιοι ἐν μέσῳ λοιπὸν ἐναπειλημμένοι ἄλλας ἀλλαγῆ κατὰ τῆς προκειμένης ἐθέοντο πεδιάδος, ἢ τε πόλις ἠλίσκετο.

γ'. Βασιλεὺς δὲ ἐκείθεν μεταβίς Ἰερακορυφίτην τε εἶλε τὸ φρούριον καὶ πλείστων ἄλλων ἃ τῆδε ἴδρυται τῆ Ἀττάλου ἐπὶ πλείστον ἀγγιθυροῦντα, οὕτω τε λοιπὸν ἐς Βυζάντιον ἀνακομίζεται. Οὗ δὲ ἐπ' ὀλίγον διατρέψας ἐπὶ τὴν Μακεδονικὴν ἐχώρει. Σκύθαι γὰρ πανστρατὶ τὸν Ἴστρον διαβάντες εἰς τὰ Ῥωμαίων εἰσέβαλον ὄρια. Ἀλλὰ τότε μὲν χειμῶνος ἐπιλαβομένου ἐνταῦθά που περὶ πόλιν Βερόην διεχείμαζε, τὸ μὲν τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξαρτύων, [P. 4.] τὸ δὲ πλέον ἤθελε τῶν ἐν σφίσι φυλάρχων (10) τινὰς ἐταιρίσασθαι, ὡς ἂν οὕτω τοὺς ἄλλους χωρὶς ἀπολαθῶν οὐ σὺν πόνῳ καταγωνίσηται. Ἐαυρὸς δὲ πολλοὺς ἤδη διὰ πρεσβειῶν αὐτῷ προσχωρήσαι ἀναπέσας ἐπὶ τοὺς λοιποὺς ἐχώρει, πολέμῳ κρῖναι θέλων τὰ πράγματα. Συρβαγέντων τοίνυν ἀλλήλοις τῶν στρατευμάτων, μέχρι μὲν τινος ἰσοτάλαντος ἡ μάχη ἐγένετο, ὅτε καὶ αὐτὸς βασιλεὺς βέλαι τὸν πόδα ἐπλήγη· τῶν δὲ Ῥωμαίων εὐθύμως ἀγωνιζομένων ἠττῶνται κατὰ κράτος οἱ Σκύθαι, καὶ αὐτῶν οἱ μὲν ἔπεσον, οἱ δὲ ζωγρεῖα ἐάλωσαν. Μοῖρα δὲ τις οὐκ ἀγενῆς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἐπανιοῦσα οὐκέτι φεύγειν ἠξίου, ἀλλ' αὐτοῦ σὺν γυναιξὶ καὶ τέχνοις τοῖς αὐτῶν τὸν κίνδυνον ὑποστήναι εἶλοντο προπονούμενοι τῶν ἀμαξῶν, ἃς βοεῖοις ἀνωθεν βύρσαις περιλαθόντες ἐς τὸ ἀκριβές τε ἀρμολάμενοι ἐπ' αὐτῶν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα ἐνέθεσαν. Αὐθις οὖν μάχη συνίσταται καρτερὰ καὶ φόνος ἀμφοτέρωθεν γίνεται. Σκύθαι γὰρ ὥσπερ ἐπιτειχίσματα ταῖς ἀμάξαις χρησάμενοι μεγάλα Ῥωμαίοις ἐλύπον. Ὁ βασιλεὺς ἐννοησάμενος ἤθελε μὲν αὐτὸς τοῦ Ἴππου ἀποβάς πεζῇ σὺν τοῖς στρατιώταις τὸν ἀγῶνα διαθλήσασθαι. Ῥωμαίων δὲ οὐδαμῆ ἐπαινούντων ἐκέλευε τοῖς ἀμφ' αὐτὸν πελεκυφόροις (11) (ἔθνος δὲ ἐστὶ τοῦτο Βρεταννικὸν βασιλεῦσι Ῥωμαίων δουλεῦον ἀνέκαθεν) πελέκεσιν ἐπιστάντας διακόπτειν αὐτάς. Τῶν δὲ αὐτίκα ἔργου ἐχομένων, οὕτω δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Σκυθῶν στρατοπέδου ἐγκρατῆς βασιλεὺς γίνεται. Ὅτε καὶ τῶν ἄλλων, ὅσοι φυγῆ τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύσαντο, οἱ πλείους τῷ φίλτρῳ τῶν ἐαλωκότων αὐτόμολοι βασιλεῖ γεγονότες, εἰς ἤθησε τὰ Ῥωμαίων ἀπήχθησαν καὶ στρατιωτικοῖς ἐγγραφέντες καταλόγοις ἐπὶ μακρὸν διετέλεσαν.

δ'. Ἡ μὲν οὖν τῶν Σκυθικῶν ἐθνῶν ἐς Ῥωμαίων διάβασις ταύτη πῆ ἔσχε· βασιλεὺς δὲ καὶ αὐθις τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν εἶχετο πραγμάτων. Ἀπροσδόκητος γὰρ τοῖς τῆδε βαρβάροις χειμῶνος μάλιστα ἐπιτιθέμενος ἀρδὴν ἠνδραποδίζετο, πλείστους τε αὐτῶν

Du Cangii nota.

(10) *Φυλάρχων*. Nam in plures tribus distributi erant, nec uni parebant duci, inquit Nicetas. Procopius, l. i De bello Persico: Οὐδαὶς δὲ οὕτε Ῥωμαίων στρατιωτῶν ἀρχῶν, οὐς δοῦκας καλοῦσιν, οὐνε Σαρακηνῶν τοῖς Ῥωμαίοις ἐπισπώνδων ἡγοῦμενοι, οἱ φυλάρχοι ἐπικαλοῦνται etc. Ceterum expe-

ditionem Joannis Macedonicam ad 3. 5 imperii referi Nicetas, qui cadit in ann. Chr. 1123.

(11) *Πελεκυφόροις*. Varangis. Bryennius, l. i, c. 20: Ἀσπιδιφόρον ξύμπαν καὶ πέλεκύν τινα ἐπὶ ὤμων φέρον. Vide not. ad Villhard. et Annam.

ἐπὶ τὴν εὐσεβῆ μεταφέρων δόξαν αὐτὴν στρατευμάτων ἐντεῦθεν Ῥωμαίοις πεποιήτο. Οὐπω γὰρ γεηπονικοῖς ἐνησκημένοι ἔργοις γάλακτός τε ἀπερρόφουν καὶ κρεῶν ἐσιτοῦντο, κατὰ τοὺς Σκύθας, ἀεὶ σποράδες τε ἀνὰ τὸ πεδίον ἐσκηνημένοι ταύτη τοῖς βουλομένοις αὐτοῖς ἐγχειρεῖν προχειρότατοι ἐγίνοντο. Πέρσαις μὲν δὴ οὕτω συνέβαινε βιοῦν πρότερον Ῥωμαίοις δὲ καὶ Οὐννοῖς (12), οἳ ἐπὶ τῆς ὑπὲρ τὸν Ἰστρὸν χώρας οἰκοῦσι, πόλεμος ἀπ' αἰτίας ἐνεβρόαγῃ τοιαύτης. Λαδισθλάβω (13) τῇ Παννονίας ῥηγὶ παῖδες ἀρρένες ἦσθη δύο, Ἀλμούζης καὶ Στέφανος. Ἀλλὰ Στέφανος μὲν, ἐπειδὴ περὶ ὁ πατὴρ αὐτοῖς ἀποθάνοι, τὴν ἀρχὴν αὐτὸς ἀναλαμβάνει πρεσβύτερος ὢν, ἄτερος δὲ φυγὰς ἐπὶ βασιλέα παραγίνεται. Ἔθος γὰρ [P. 5.] Οὐννοῖς ἐστὶ, τοῦ ἐν σφίσι ἀρχοντος ἐπὶ παῖσι τετελευτηκότος, ἕως μὲν ὁ τὴν ἡγεμονίαν ἐκ τούτων παραλαβὼν ἀρρένος οὐκ εἴη πατὴρ παῖδος, ξυνεῖναι τε ἀλλήλοις τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τῆς παρ' ἀλλήλων τυγχάνειν εὐνοίας, ἐπειδὴν δὲ ἤδη παῖς αὐτῷ γένηται, οὐκέτι ἄλλως τὴν ἐπὶ τῆς χώρας ξυγχωρεῖν αὐτοῖς διατριβὴν, ἀλλ' ἢ τὰς ὕφεις ἐκκεντηθεῖσιν. Ἀλμούζης μὲν οὖν τούτου δὴ ἕνεκα παρὰ βασιλέα ἦλθεν. Ὁ δὲ ἀσμένός τε τὸν ἀνθρώπον εἶδε καὶ ἐν φιλοφροσύνῃ ἐδέξατο. Ἐτύχχανε γὰρ δὴ βασιλεὺς Ἰωάννης Εἰρήνην τὴν Βλαδισθλάβου παῖδα γυναῖκα γαμετὴν ἤδη πεποιημένος, σωφρονεστάτην τε εἴπερ τινὰ καὶ ἀρετῆς ἐς τὰ μάλιστα μεταποιουμένην. Ὅσα γοῦν ἐκ βασιλέως τε ξυνοίκου καὶ τῆς βασιλείας ἐπεπόριστο, οὔτε τοῖς παῖσιν εἰς κλήρους ἀφώρισεν οὔτε περιττότητι κόσμων ἠνάλωσε καὶ τρυφῇ. Εὖ δὲ ποιῶσα διετέλει τὸν πάντα τῆς ζωῆς αἰῶνα τοὺς ὄσοι ἐφ' ὅτι οὖν ἐκείνης δεόμενοι ἦσαν. Ἡ δὲ καὶ φροντιστήριον (14) ἐπ' ὀνόματι τοῦ παντοκράτορος (15) ἐν Βυζαντίῳ συνεστήσατο, ἐς κάλ-

A perductis, non modicam Romano exercitui accessionem fecit. Agriculturæ enim prorsus imperiti, lac sorbebant carnibusque vescabantur, atque vagi Scytharum more in campis sub tentoriis degentes facili opera cujuslibet impetu expugnari poterant. Eam igitur Persæ olim vivendi rationem secuti sunt. Inter Romanos vero et qui trans Istrum regiones incolunt Hungaros bellum hac de causa exarsit. Vladislao Hungariæ regi filii duo erant, Almus et Stephanus. Horum alter Stephanus, extincto parente, ut nata major regnum accepit, alter patria elapsus adiit imperatorem. Moris quippe est apud Hungaros, ut cum princeps superstitibus liberis vita fungitur, quandiu prolis masculæ exors es qui in imperium succedit, convenient inter se fratres mutuamque benevolentiam exercent: simul ac vero natus illi filius, non alias iis intra regni fines nisi excæcatis oculis habitare concedatur. Eapropter ad imperatorem confugit Almus, a quo et visus libenter et benigne exceptus est. Quippe jam uxorem duxerat Joannes imperator Irenem, **IO** Vladislai filiam, modestia singulari cum primis feminam et virtutibus decoratam. Quidquid illa sive ex conjugis Augusti liberalitate comparavit sive ex imperii redditibus, non transmisit in liberos, aut in superfluos sumptus luxumque immodicum expendit: sed observata semper eadem vivendi ratione indigentioribus erogavit. Eadem monasterium CP. exstruxit dicavitque Omnipotenti, opus structuræ elegantia et amplitudine nulli secundum: hujusmodi quidem moribus fuit Augusta. Rex Hungariæ interim, perceptis iis quæ de fratre ferebantur, per legatos imperatorem rogavit ut finibus expelleretur Romanorum. Reveniente idque dene-

Du Cangii notæ.

(12) *Οὐννοῖς*. De hoc bello Hungarico Nicetas in Joan. n. 5.

(13) *Λαδισθλάβω*. Ladislaus seu Vladislaus, Hungariæ rex, non fuit Almi pater et Stephani, ut vult Cinnamus: unicam quippe filiam sustulit Pyriscam, Joanni Comneno imperatori nuptam et a Græcis Irenes nomine donatam. Vladislao vero in regnum successit ex illius testamento Almus, ex Geisa fratre Vladislai nepos, qui, assumpto in regni consortium Calamano fratre, ab eodem oculis privatus et exactus, ad imperatorem Germaniæ primum, deinde ad Joannem Constantinopolitanum Augustum fuga disapsus est, auxilii expetendi gratia. Extincto demum Calamano, Stephanus filius regnum adeptus est, is nempe de quo hic agit Cinnamus, qui proinde non fuit Almi frater, licet eodem in errore versetur Nicetas. Consulendi in primis ad hoc firmandum stemma regum Hungaricorum, Otho Frising. l. vii Chr. c. 13 et 21 et Thwroczius in Chr. Reg. Hung. c. 63, ubi Stephano bellum a Græcis illatum pluribus persequitur. Adde Uspergensē et Albericum an. 1155 et notas ad Annæ p. 416.

(14) *Φροντιστήριον*. Perperam hoc loco, ut ei l. ii, *scholam* vertit Tollius; rectius *sacra loca* l. vi; est enim Græcis idem quod μοναστήριον. Suidas: Φροντιστήριον, διατριβή, ἢ μοναστήριον, ὅπερ οἱ Ἀπτικὸὶ σεμνεῖον καλοῦσι, quasi locus cogitationum seu commentationum, in quo monachi cogitationes commentationesque suas ad virtutem

erigunt; unde Athanasio ἀσκηταὶ καὶ τῆς ἀρετῆς φροντισταὶ dicuntur. Acta SS. Phileæ et Philoromi, Rufino interprete n. 8: *Jam immolavit in phrontisterio*. Hac notione vocem istam usurpant, Anna. p. 156, 482, 483; Theophylactus Simoc. l. i Hist. Maur. c. 14; Nicetas in Man. l. vii, c. 3; Cantacuzenus, l. i, c. 92 et alii.

(15) *Παντοκράτορος*. A Joanne exstructum monasterium Pantocratoris, seu Dei omnipotentis, narrat Nicetas in Man. l. i, c. 1 et Innocentius III PP. l. xiii, epist. 162, apud quem nuncupatur *pantocraton*, ut et in alia ejusdem pontificis epistola apud Odor. Raynaldum in Annal. Eccl. an. 1207 n. 19 et 20; usitato Latinis et Francis ævi medi scriptoribus more, qui Græcas voces in op desinentes in am efferunt, ut pridem a nobis observatum ad Villhard. in eo humatum Manuelem tradunt idem Nicetas et Cinnamus l. ii. Ad Manuelis monumentum lacrymas fuisse Andronicum Tyrannum auctor est idem Nicetas. Monasterium virorum fuit, cujus hegumenus seu abbas olim fuit patriarcha Antiochenus, ex Villharduinorum familia oriundus, ut prodit Georg. Pachymeres l. v. Imaginis Deiparæ, quam a D. Luca depictam asserebant, in hac æde magno populi concursu cultæ, meminit idem scriptor l. ii, c. 31. [P. 413] Agunt etiam de hoc monasterio Gregoras l. vii, Codinus, De offic. aulæ CP. c. 15, et Ducas c. 36; in 11 urbis regione statuitur a Gyllio l. iv, c. 2, a quo pluribus describitur: juxta templum SS. Apostolorum, in narra-

ante Joannē, transmissō Istro Beogradam, civitatem fluvio adjacentem, expugnat, dirutaque illa a fundamentis ipsis lapidibus inde navigio avexit et ex iis urbem Zeugmen condidit in Sirmio, quæ exinde multis annis substitit : donec imperante Manuele a fundamentis perinde eversa, tanquam vicissitudine quadam, murorum Beogradensium instaurationi tota inservit. Verum ista deinceps commemorabuntur, cum ad ea tempora historia pertigerit. Hæc postquam comperit imperator, Istrum versus cum universo exercitu profectus est, ex Ligurinis equitibus, quos nostri Lombardos vulgo appellant, et Persis, ascitis in societatem copiis, sedit aliquandiu ad fluvii ripas sese comparans ad prælium. Interes **11** Stephanus, etsi corpore invalidus, in interioribus regni partibus ægitudine detineretur, nulla interposita mora, vires quam potest maximas contrahit, quibus imperatorem progredi ultra prohiberet, suis hoc dans in mandatis ut in trapeistriana regione manerent. Jussis paruerunt Hungari. Imperator vero, ut quæ negari videbantur absque vi ulla exsequeretur, hæc comminiscitur. Separata sociorum auxilia jubet retro a flumine veluti ad Tempum locum sic dictum progredi et qua collis quidam ex Hungarorum terra exurgens ad fluvium usque protenditur, amnem superare : dum ipse cum reliqua parte exercitus ex adverso Chrami castelli consistens, fingit eo sese confestim suos transmissurum. Quo facto nullo negotio Romani transiverunt : ac ne primum quidem Hungari sustinentes impetum totis viribus in fugam se conjecere. Insequentibus ad flumen usque Romanis, universaque Hungarorum turba in pontem qui Istrum jungit confluyente, pons ipse disruptus complures in amnem præcipitat et exstinguit : plurimi in manus Romanorum veniunt, quos inter viri suere magni apud Hungaros nominis, Acuses et Celapes. His feliciter gestis imperator, Chramoque castello primo impetu expugnato, confestim in Romanorum regionem rursus transvolat, urbeque Branizova militari præsidio, cui Curticium præposuit, munita Constantinopolim **12** revertitur. At non multo post obsessam Branizovam occuparunt Hungari, cæsis partim qui in ea reperti sunt Romanis, captis aliis, aliquot etiam fuga elapsis. Id factum graviter accipiens imperator Curticium die iudicis proditoris reum condemnat tergumque illius flagris cædi imperat, licet ille non prius, quam hostes cum universo exercitu urbem

Αλος και μέγεθος ἐν τοῖς μάλιστα τῶν ἐπισημοτάτων ὄν. Ἡ μὲν δὲ Αὐγοῦστα τοιαύδε τις ἦν. Ὁ δὲ τῶν Οὐννων ῥῆξις ἐπειδὴ τὰ κατὰ τὸν ἀδελφὸν ἤκουσε, πρέσβεις εἰς βασιλέα πέμψας γῆς τῆς Ῥωμαίων ἀπελαύνεσθαι τοῦτον ἡξίου. Ὁ δ' οὐκ εἶχε πείθειν, ποταμὸν Ἴστρον περαιωθεὶς Βελέγραδα πόλιν παρ' αὐτῷ κειμένην ἐκπολιορκήσας εἶλεν, εἰς ἑδαφὸς τε αὐτὴν καθελὼν ναυσὶ τοὺς λίθους ἐκεῖθεν μετήνεγκε, δι' ὧν Ζεύγμην (16) ἐν Σιρμίῳ (17) πόλιν ἀνήγειρεν, ἣ πολλοῖς μὲν ἔκτοτε διήρκεσε χρόνοις, ἐπὶ δὲ τῆς Μανουήλ βασιλείως αὐτοκρατορίας ἐκ βάρων κατενεχθεῖσα ὡς ἐκ περιτροπῆς τινος ὅλη πρὸς τειχοδομίαν πόλεως τῆς Βελεγράδων ἐγένετο. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰσέπειτά μοι λελέξεται, ἐπειδὴν ὁ λόγος βαδίζων ἐπ' ἐκείνους ἔλθῃ τοὺς χρόνους. Βασιλεὺς δὲ τούτων ἀκούσας πανστρατὶ ἐπὶ τὸν Ἴστρον ἐφέρετο, συμμαχικὸν ἐπαγόμενος ἐκ τε Λιγούρων (18) ἱππέων, οὗς Δομπάρδους ἡμῖν ὀνομάζουσιν ἄνθρωποι, καὶ Περσῶν. Καὶ ὁ μὲν αὐτοῦ που ἐπὶ ταῖς ὄχθαις ἠυλιζέτο τὰ πρὸς τὴν μάχην εὐτρεπιζόμενος· Στεφάνῳ δὲ ξυνέπεσε τὸ σῶμα μαλακισθέντι περὶ ποντὰ τῆς χώρας αὐτῷ μέσα νοσοκομεῖσθαι. Οὐ μόντοι οὐδὲ ὡς καταμελεῖν ἠθέλεν, ἀλλὰ δυνάμεις ὅπως εἶχε τάχους ἐξέπεμπεν ἐμποδῶν βασιλεῖ εἰς τὴν περαιοῖαν στήσεσθαι σφίσιν ἐγκελευσάμενος. Οὐνοὶ μὲν οὖν κατὰ τὸ κελευσθὲν ἐποίησαν· βασιλεὺς δὲ ὅπως αὐτῷ μὴ ξὺν βία τὰ τῆς ἀποφάσεως γίνοιτο, ἐνενοεῖ τοιαύδε. Τὸ ξυμμαχικὸν ἀποτεμόμενος ἅπαν ἐκέλευε τοῦ ποταμοῦ κατόπιν ὡς ἐπὶ χωρίον. Τέμπον οὕτω καλούμενον ἐλθόντας, ἐνθα βουνός τις ἐκ τῆς τῶν Οὐννων φυόμενος χώρας ἄχρι εἰς τὸν ποταμὸν (19) διήκει, ἐντεῦθεν περαιουῖσθαι· ὁ δὲ σὺν τῷ ἄλλῳ Ῥωμαίων στρατῷ ἀντικρὺ φρουρίου [P. 6.] Χράμου ἐστὼς δόκησιν παρεῖχεν ὡς ἐκείθεν αὐτίκα μάλα περαιωθησόμενος. Οὐ δὲ γεγονότος ἀμοργετῆ Ῥωμαῖοι διεβαινόν, Οὐνοὶ τε μὴδὲ τὴν πρώτην αὐτοῦς ὑποστάντες ἀνά κράτος λοιπὸν ἐφευγον, καὶ ἡ δίωξις ἄχρι εἰς ποταμὸν ἐγένετο, ἐνθα τῶν Οὐννων τῇ γεφύρᾳ ἀθρόον ἢ τὴν ποταμὸν ἐξεύγνυ ξυμπεπτωκότων, αὐτὴν μὲν κατασπασθῆναι ξυνέβη, τῶν δὲ πλείστους μὲν τῷ ποταμῷ παρασυρέντας· ἐνταῦθα δὲ τὰς ψυχὰς ἀπερσεύεσθαι, πολλοὺς δὲ καὶ χερσὶν ἀλῶναι Ῥωμαϊκαῖς, ἐν οἷς Ἀκούσης καὶ Κελαδῆς (20) ἦσθη, ἄνδρες ὀνομαστότατοι παρ' Οὐννοῖσι. Ταῦτα κατωρθωκῶς ὁ βασιλεὺς τὸ Χράμον τε, αὐτοβοεὶ παραστησάμενος φρούριον αὐτίκα ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων αὐθὺς μετέβαινε, πόλιν τε Βρανιτζοδάν στρατιωτῶν ἄσφαλεῖα κρατυνάμενος, ὧν Κουρτίκιος

Du Cangii notæ.

tionē ms. de Bellisario : Ἐκεῖ γὰρ ὑπεστρέφετο εἰς ἓνα μοναστήριον. Πολλὰ γὰρ ἐνδοξότατα βασιλικὴν καὶ μέγα τὸ λέγουσιν παντοκράτορα ἐγγιστά που κ' εἰς ἄλλον ὠραῖον μοναστήριον ἁγίων ἀποστόλων.

(16) Ζεύγμην. Nicetas habet hoc loco et alibi Ζεύγμινον. Vide eundem in Man. l. II, c. 7.

(17) Ἐν Σιρμίῳ. Sirmiensis ager medius interjacet inter Savum et Danubium, non vini solum toto septentrione laudatissimi, sed etiam rerum omnium, quæ ad usum humanum pertinent, ferax, inquit Sambucus in Descriptione Hungariæ.

(18) Ἐκ τε Λιγούρων. Nicetas : Καὶ εἶχεν οἰκησόμενος τὴν παραλίαν Ἰταλίαν. Lombardos seu Genenses intelligit, qui hoc in bello Joanni imp. militarunt.

(19) Ἐς τὸν ποταμὸν. Ad Carasum amnem commissum prælium refert Bonifolius decad. 2, l. vi.

(20) Ἀκούσης καὶ Κελαδῆς. Thwroczius c. 71 et Bonifolius, de hac Hungarorum clade scribentes, comitem nescio quem Ciz nomine, tradunt in eo prælia occubuisse, qui forte idem fuerit cum Ἀκούσης Cinnami.

ἦρχεν, ἐς Βυζάντιον ἦλθεν. Οὐνοὶ δὲ οὐ πολλῶν ἄιττοῦσαντες incendissentque aedificia, cessisset mulierum Βρανιτζοβάν τε περικαθίσαντες εἶλον, καὶ nibus.

τῶν ἐν αὐτῇ Ῥωμαίων οὐδὲ μὲν ἐκτείναν οὐδὲ δὲ ἐζώγησαν ἦσαν δὲ οἱ καὶ φυγῇ τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύσαντο. Ἐρ' οἷς χαλεπήνας βασιλεὺς Κουρτίκιον (21) μὲν προδοσίας ἐγκλήματι ὑποδικάζει καὶ πολλὰς αὐτῷ ξαίνει κατὰ τῶν νότιων, καίτοι οὐ πρότερον ἐκεῖνος τειχέων ἀφίστατο πρὶν ἢ (φασὶν) οἱ πολέμιοι εἰσεβρέοντο πανοστρατὶ ἐπὶ τὴν πόλιν καὶ πυρὶ τὰς οἰκοδομὰς ἐφλεγον.

ε'. Ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ Σέρβιοι, ἔθνος Δαλματικόν, ἐς ἀποστρασίαν ἰδόντες τὸ Ῥάσον κατεστρέψαντο φρούριον. Οὐ δὲ ἕνεκα καὶ Κριτόπλον (22) βασιλεὺς ἀμυνόμενος, ὅς τὴν τοῦ φυλακτηρίου τοῦδε ἐπετρέψατο τήρησιν, γυναικείαν ἐνδεδυκότα στολήν (23) διὰ τῆς ἀγορᾶς ἦγεν ὄνω ἔποχον (b). Ὁ δὲ ἐν Βρανιτζόβῃ τὸ δεύτερον γεγονῶς ἀνοικοδομεῖν αὐτὴν σπουδῇ ἐποιεῖτο. Χρόνου γοῦν ἐς τὸ ἔργον τριβομένου ξυνέβαινε χειμῶνι καὶ σπάνει τῶν ἀναγκαίων δυσπαθοῦν τὸ στρατιωτικὸν ἐς ἄγαν ταλαιπωρεῖσθαι. Ὁ πυθόμενος δὲ τῶν Παίωνων ῥῆξ ἔγνω τὴν ταχίστην τὸν Ἴστρον διαβάς οὐδὲν προσιδομένοις ἐπιθήσεσθαι τούτοις. Ἦν δὲ τις ἐν τῇ τῶν Οὐννων χώρα γυνὴ Λατίνα μὲν γένος, πλούτῳ δὲ καὶ τῇ ἄλλῃ περιφανείᾳ διαφέρουσα. Αὕτη παρὰ βασιλέα πέμψατα δῆλα καθίστη τὰ μελετώμενα. (1) δὲ ἐπειδὴ μὴ εἶχεν ἐξ ἀντιπάλου δυνάμεως αὐτοῖς ξυμπλακῆσθαι, ἄτε νόσῳ καὶ σπάνει τῶν ἀναγκαίων ἤπερ εἴρηται προκατεργασθέντος αὐτῷ τοῦ στρατεύματος, τὴν πόλιν ὅποι δυνατὰ τειχισάμενος ὀπίσω ἐχώρει. Ὅπως μέντοι μὴ τῶν Οὐννων στρατεύματα συμμῖξαι αὐτῷ γένοιτο, διὰ τινων ἐρυμνῶν καὶ ἀποκρήμνων χωρίων τὴν πορείαν ἐτίθετο ἄμει- C λει καὶ Κακὴ σκάλα ἐγχωρίως ὁ τόπος ὠνόμασται. Ἐνθα δὲ τῶν Οὐννων στρατὸς αἰφνίδιος τὰς οὐρα-

5. Eadem ferme tempestate Servii, Dalmatica gens, a fide deficientes Rasum castellum everterunt. Qua de causa imperator in Critoplum, cui deman- data fuerat loci custodia, animadvertit, indutumque muliebri stola et asino impositum per forum traduxit. Branizovam deinde versus expeditione iterum sumpta, instaurari urbem quantocius curat. Diebus vero compluribus in hoc opere consumptis, præ hieme et rerum necessariarum penuria exerci- tum vehementer laborare contigit. Quod ut compe- rit Hungariæ rex, statuit Istro quam citissime su- perato inopinantes ac nihil metuentes tale inva- dere. Erat autem apud Hungaros mulier natione Latina, quæ divitiis et generis nobilitate cæteris antistabat. Illa hostium consilia per legatos aperuit imperatori. At ille cum viribus longe impar signa conferre cum hoste non auderet 13 (morbi quippe et rerum necessariarum inopia, uti ante dictum est, exercitum illius non modice imminuerant), urbe utcumque munita retro cessit: neve cum Hungaro- rum copiis congregi necesse haberet, per loca im- pedita ac prærupta iter instituit, unde et Mala scala ab incolis locus iste appellatur. Ibi in novissimi agminis cohortes de improvise irruentes Hungari, cætera quidem nihil Romanis nocuerunt, raptisque

Du Cangii notæ.

(21) *Κουρτίκιον*. Fuit Curticiorum familia illustri admodum in aula Constantinopolitana, quæ Adrianopoli, unde prima ei origo, in urbem transiit, ut habet Anna, l. v.

(22) *Κριτόπλον*. Qui alius et diversus videtur ab eo, qui non semel Joannacijs Critoples nuncupatur Cinnamo.

(23) *Γυναικείαν ἐνδεδυκότα στολήν*. Lex majestatis præcipit, eum qui majestatem publicam læserit teneri, qualis est ille qui in bellis cesserit, aut arcem non tenuerit, aut castra concesserit. L. III. Dig. ad Leg. Jul. Majest., apud Valerium Max. l. II, c. 7: *Kutitius eos eo bello, quod in Sicilia cum fugitivis gessit, Q. Fabium generum suum, quia negligentia Tauromitanam arcem amiserat, provincia jussit decedere*. Vita Lud. Pii a. 828: *Buldrico duci Forojuliensi dum objiceretur, et probatum esset, ejus ignavia et incuria vastatam a Bulgaris nositram regionem, pulsus est ducatu*. Ignavia enim culpa æquiparatur, nec minori dignus est pœna qui commissam sibi provinciam aut arcem non tuetur, quam qui per proditionem in hostium potestatem tradit. Leo in Tacit. c. 8, § 16: *Εἰ τις πόλιν, ἢ κάστρον πιστευθεὶς εἰς παραφυλακὴν τοῦτο προδώσει ἢ χωρὶς ἀνάγκης τῇ ζωῇ συντεινούσης ἀναχωρήσει, δυνάμενος τοῦτο ἐκδικῆσαι, κεφαλικὴ τιμωρὶς ὑποβαλλέσθω*. Adus Leges militares Kuli c. 50. Et saepe cum femineam mollitiem sapiat ignavia, jure egisse videtur Joannes Comnenus, qui

stola et veste muliebri virum inertem et ignavum induerit. Tradit Nicetas in Man. l. vi, n. 8, parum abfuisse, quin Manuel imperator Andronicum Angelum, qui Turcis Græcos, quibus præerat, aggressis, turpi fuga dilapsus fuerat, muliebri habitu per urbem circumduci juberet. Sic olim Irene imperatrix Narseti patricio Italiæ præfecto, qui illicum et pecunias publicas bellis ingruentibus inepte dissipaverat, fœsum et colum misit, λέγει ταῦτα, inquiens, ἃ καὶ ἀρμόζει σοι· νῆθειν σε γὰρ μᾶλλον ἐκρίναμεν, ἢ μετὰ ὅπλων ὡς ἄνδρα διεκδικεῖν καὶ διεωθῆναι καὶ ὑπερπολεμεῖν Ῥωμαίων, apud Constantium Porphyrog. De admin. imp. sic etiam Hormisdas Persarum rex, apud Simocattam l. III, c. 8, Varannum exercituum Persicorum ducem, qui prælio contra Romanos invito cladem passus erat, ἀσχίσταις ὕβρισι ἐξουθένησε; γυναικείας ἐσθῆτας ἐπαθλα τῆς ἀδοξίας κληροδοτήσας αὐτῷ. Ita Muchumet, Persarum seu Turcorum sultanus, milites qui male pugnaverant in altero contra Romanos prælio, et hostibus terga dederant, minatus est ignominiose traductῶν se muliebribus [P. 432] ad ludibrium stolis indutos, γυναικείας περιθεδλη- μένους στολάς, apud Bryennium, l. I, c. 8. Sic denique Michael Palæologus suos, qui male Ænum arcem defenderant, γυναικείας ἀτιμώσας στολάς, ἀπὸ προσώπου ἐποίησε, apud Pachymerem, l. III, c. 25. Vide Savaron. ad l. i Sidon. epist. 8.

Cornelii Tollii notæ.

(b) *Διὰ τῆς ἀγορᾶς ἦγεν ὄνω ἔποχον*. Constantinus Copronymius, Leonis Isaurici filius, occiso Artavasdo imperii æmulo, eodem ignominia ac

supplicii genere affectit patriarcham Constantinopolitanum; postea pristinae eum dignitati restituit.

tantum aulæorum, quibus insterni solet imperatoris tabernaculum, fragmentis, quæ inopia jumentorum relicta neglectaque erant, redierunt: sicque Romanorum exercitus nullo periculo inde excessit. Haud multo post in Asiam contendit imperator, urbem Castamonem Paphlagonibus finitimam expugnare statuens. Persæ enim qui eam incolebant, regiones vicinas et imperatori subditas excursibus variis fatigabant, indeque Romanos non paucis affliciebant incommodis. Hos magnitudine apparatus bellici exterritos et se et urbem dedere compulit, ac Byzantium deinde reversus magnificentem egit triumphum. Carpentum enim argento compactum, obdurtumque auro undique, tanquam in eo sessurus, parari jussit. Non ascendit illud tamen, fortasse ne in superbie crimen incurreret; sed imagine Dei Genitricis imposita, ipse crucis signum præ manibus gestans antecessit. Sic processit carpentum, resque miraculi instar a Byzantinis **14** visa, quod a nemine, ut opinor, lactitatum noverant, ex quo Heraclii et Justiniani imperium obtinere.

6. Dum hæc apud Romanos gererentur, Tanisman, qui ea tempestate Cappadociae imperabat, Castamonem obsidione cingit et oppugnat. Imperatorem autem bellicis jam consiliis occupatum acerbus casus afflixit, quippe Irene Augusta excesserat e vivis, ipseque acri conflictatus morbo Byzantium fuerat relatus. Urbem igitur fame prius attritam, deinde et vi expugnando cepit Tanisman: quæ res principis animum graviter afflixit. Interea nescio quo casu extincto Tanismane, eum inter Machumetum qui imperium erat adeptus et Iconii phylarchum, quem sultanum cæteris anteposcentes principibus vocant Persæ, similtas intercederet, imperator missis Iconium legatis, ut secum amicitiam et societatem adversus Machumetum contraheret, illi persuasit. Venit itaque non multo post quidam ex primatibus ab illo submissus cum exercitu, et obses et belli pariter socius futurus. Imperator igitur cum iis copiis Gangram profectus, castra fixit ante urbis mœnia, seque hæc ratione composuit, tanquam oppugnationem sequenti anno suscepturus: at Machumet, cum se Romano principi cerneret imparem, necessarium censuit sulta-

A γούσαις ἐπεισεσῶν φάλαγγιν. [P. 7] ἄλλω μὲν οὐκ ἐν τῷ Ῥωμαίους ἐζημίωσαν, τεμάχια δὲ τῶν τῆν βασιλικῆν. Συμπληρούντων ἀβλὴν παραπετασμάτων ὑποζυγίων ἀπορία περιοραθέντα ἀνελόμενοι ἀνεχώρησαν, καὶ τὸ Ῥωμαίων στρατεύμα ἀσινὲς ἐκεῖθεν διαγέγονεν. Ὀλίγω δὲ ὕστερον (24) ἐπὶ τὴν Ἀσίαν βασιλεὺς διέβη, πόλιν Καστάμονα Παφλαγόσι πρόσ-οικον ἐξελεῖν ἐπειγόμενος. Πέρσαι γὰρ οἱ ἐνταῦθα ὀκημένοι ἐπὶ τὴν πλησιόχωρον καὶ βασιλεῖ κατήκον ἐξορμώμενοι ἐκεῖθεν ἀεὶ κακῶς τοὺς τῆδε Ῥωμαίους διετίθεσαν. Ἐκπλήξας τοίνυν αὐτοῦ τῷ μεγέθει τῆς ἐς τὸν πόλεμον παρασκευῆς, τὴν τε πόλιν καὶ σφᾶς αὐτοῦς προδοῦναι Ῥωμαίοις ἠνάγκασεν, οὕτω τε ἐς Βυζάντιον ἐπανιῶν μεγαλοπρεπέστερα ἐπόμπευσεν. Ὅτε καὶ ἄρμα ἀργύρου μὲν πεπηγμένον χρυσῷ δὲ κατακόρως ἀηλιμμένον ἠτοίμασε μὲν ὡς ἐπιθησόμενος, οὐ μόντοι καὶ ὠχῆσατο τούτῳ δι' ὑπεροψίας ἰσως παραίτησιν (c)· ἀμέλει καὶ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου (25) ἐνθέμενος αὐτῷ, ὃ μὲν σὺν τῷ σταυρικῷ προῆλθε σημείῳ, τὸ δὲ ἐχώρει, θαυμά τε τὴν Βυζαντίοις ὄραν, ὅπερ οἶμαι οὕτω μέχρι καὶ τότε κατεῖδον ἐξ ὅτου Ἡράκλειοι καὶ Ἰουστινιανοὶ τὴν Ῥωμαίων διεῖπον ἀρχὴν.

B ὡς ἐπιθησόμενος, οὐ μόντοι καὶ ὠχῆσατο τούτῳ δι' ὑπεροψίας ἰσως παραίτησιν (c)· ἀμέλει καὶ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου (25) ἐνθέμενος αὐτῷ, ὃ μὲν σὺν τῷ σταυρικῷ προῆλθε σημείῳ, τὸ δὲ ἐχώρει, θαυμά τε τὴν Βυζαντίοις ὄραν, ὅπερ οἶμαι οὕτω μέχρι καὶ τότε κατεῖδον ἐξ ὅτου Ἡράκλειοι καὶ Ἰουστινιανοὶ τὴν Ῥωμαίων διεῖπον ἀρχὴν.

C ῥ'. Ῥωμαίων οὖν ὁ δῆμος ἐν τούτοις ἦν. Τανισμάν (26) δὲ ὃς Καππαδοκίας ὑπὸ τούτον ἤρχε τὸν χρόνον Καστάμονα στρατεύματι περιλαβὼν ἐπολιόρκει. Ἐπειδὴ τε βασιλεῖ ἐς τὸν πόλεμον ἤδη καθισταμένῳ τύχη τις ἐμποδῶν ἐγένετο (ἦ τε γὰρ ξύνοικος Εἰρήνη ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνιστο, ὃ δὲ νόσῳ ἀλοῦς ἐς Βυζάντιον ἀνεκομίσθη), λιμῷ τὸ πρότερον αὐτὴν κατατρίψας, εἶτα καὶ τειχομαχῆσας εἶλεν. Ὅ δὴ ξυνεχθὲν μεγάλα τῆς βασιλείας καθίκετο ψυχῆς. Ἐπειδὴ γοῦν τύχη τινὶ Τανισμάν μεταξὺ τῶν βλον καταστρέψαντος Μαχούμετ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς καταστάς διάφορος τῷ φυλάρχῳ τῆς Ἰκονίου (27) γένοιτο πόλεως, ὃν δὴ Σουλτάν τῶν ἄλλων ὑπερτιθέντες ὀνομάζουσι Πέρσαι, πρέσβεις εἰς Ἰκόνιον στείλας, ἐπειδὴ περ ἐς τὸ φίλιον αὐτῷ ξυνεγένετο, Ῥωμαίοις συμμαχήσειν κατὰ Μαχούμετ ἀνέπεισεν. Ἦκε τοίνυν οὐκ ἐς μακρὰν τῶν παρ' αὐτῷ τις ἐπιφανῶν ἄριστράτευματι ὀμηρεύσων τε ἄμα καὶ τοῦ πολέμου συνεφαθόμενος. Βασιλεὺς μὲν οὖν οὕτω ξὺν τοῖς εἰρημένοισι ἐπὶ Γάγγραν ἐλθὼν πρὸ τοῦ ταύτης περιδόλου τὴν στρατοπεδείαν ἐπήξατο, ἐν παρασκευῇ ὧν ὡς ἐς νέωτα τειχομαχῆσων. Ἀλλὰ Μαχούμετ οὐκ οὐκ ἀξιόμαχον ἑαυτὸν βασιλεῖ ἐπιστάμενος δεῖν

Du Cangii notæ.

(24) Ὀλίγω δὲ ὕστερον. Nicetas n. 15.

(25) Εἰκόνα τῆς Θεοτόκου. Joannis triumphum accurate exsequitur Nicetas. At quod addit Cinnamus neutiquam post Justiniani et Heraclii tempora ejusmodi actos Constantinopoli triumphos, in quibus videlicet præcipuus Deiparentis imagini cultus et locus datus fuerit, haud ægre refellitur ex Seylitze, et Zonara, tradentibus Joannem Zemiscem, devictis Bulgaris, ita triumphum duxisse, ut totam rerum bene gestarum gloriam Deiparæ ascripserit,

Cornelii Tollii notæ.

(c) Δι' ὑποψίας ἰσως παραίτησιν. Meminit et similis in triumpho currus infra ejusdemque civilitatis in Manuele. Cæterum quod de cruce lata

cujus imaginem in curru collocatam ipse subsequutus est: Ἐν δὲ τῷ ἄρματι τὰς Βουλγαρικὰς θεῖς τῶν βασιλέων στολὰς, καὶ ἀνωθεν τούτων εἰκόνα τῆς Θεομήτορος, ὡς πολιούχου, προπορεύεσθαι ἑαυτοῦ ἐτάξατο. Id ipsum postea imitatum Manuelem, dobellatis Pannonibus, tradit Nicetas, l. v, n. 3.

(26) Τανισμάν. Vide not. ad Lunæ p. 365.

(27) Τῷ φυλάρχῳ τῆς Ἰκονίου. Masuto Iconiensi sultano, Cliziesthianis II fratri Notho, et successori.

an, in superstitione id imperatoribus Byzantinis, qui pro victricis lauro, crucem Christi triumphantes circumferebant.

ἔγνωκε τὴν Σουλτάν ἐταιρίσασθαι ἄλλως τε καὶ κατὰ γένος αὐτῷ προσήκοντα. Καὶ τοίνυν τὰ διάφορα λύσαντες κατὰ Ῥωμαίων καὶ ἄμφω ξυνεπνευστότην, οἳ τε ξύμμαχοι Πέρσαι μετὰ πεμπτοὶ πρὸς τοῦ Σουλτάν γεγονότες νυκτὸς ἤχοντο φεύγοντες. Γνοὺς οὖν τὴν ἐπιβουλὴν [P. 8] βασιλεὺς ἐν ἀθυμίᾳ πολλῇ ἦν καὶ βεβούλευται παρ' αὐτὰ ἐκείθεν ἀναζευγνύειν. Ἄλλὰ τινες μοναχοὶ κατὰ τινα τύχην ἐνταῦθα παρόντες ἀπέλεγον πρὸς τὴν ἐγχείρησιν, μονονουχὶ θαρσεῖν αὐτῷ τὰ ἐπὶ τῆς Γάγγρας ἀλώσει διατεινόμενοι. Οἷς ἀναπεισθεὶς τῇ ὑστεραίᾳ τῷ περιθάλῳ προσέβλεπεν, ἐκείθεν δὲ ἀποκρουσθεὶς ἐπὶ Ῥυνδακηνὴν μετέβη, ἐνταῦθ' αὖτε παντὶ τῷ στρατῷ διεχέιμοζεν. Ἐνθα Ῥωμαῖοις πολὺν τινα διατρίβουσι χρόνον, ἐπειδὴ μὴ εἶχον ὄθεν χειμῶνος ἐσκομίσονται τὰ ἐπιτήδεια, ξυνέβαινεν ἤδη λιμῷ πιέζεσθαι. Ἄρας τοίνυν ἐκείθεν ἐπὶ Καστάμονα ἦλθεν, ὁμολογίᾳ τε ταύτην ἔλὼν ἐπὶ Γάγγραν μετῆγε τὸ στρατεύμα. Πέρσαι τοίνυν οἳ τὴν πόλιν κατεῖχον δυνάμεις ἐπὶ Ῥυνδακηνῆς ἀθροισμέναις καὶ πάλιν μεμαθηκόταί, τὸ μὲν πρῶτον ὤκνουσι βασιλεῖ τὴν πόλιν ἐνδοῦναι, ἐλπίσιν ἐπικουρίας εἰς τοῦτο φερόμενοι. Ἐπεὶ δὲ αὐτὸ μὲν εἰρημέναι δυνάμεις οὕτω ἔτι ἐς ταῦτ' ἐξυελθοῦσαι διελύοντο αὐθις (χειμῶνος γὰρ ὥρα στρατεύειν ἀδόνατα εἶχον, καθάπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθέν μοι δεδιήγηται), ὑπ' ἀνάγκης ἀπειρηκόταί τὴν πόλιν αὐτῷ παρέδοσαν ἐπὶ ὁμολογίᾳ τοῦ αὐτοῦς τε καὶ τοῦς ὄσοι Τανισμάν ἔτι περιόντος δορυάλωτοι Ῥωμαῖοι ἐγένοντο ἀθώους τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀπαλλάξαι χειρὸς. Ἄλλὰ Πέρσαι ἀντὶ τῆς ἐν χειρὶν ἐλευθερίας αὐθαίρετον προελόμενοι δουλείαν εὐνοίας τε τῆς παρὰ βασιλέως ἔτυχον καὶ προσθήκη δυνάμεως οὐκ ἀγενῆς Ῥωμαῖοις ἐγένοντο.

ζ'. Τὸ δ' ἐντεῦθεν (28) τὰ τῶν Ἰσαυρικῶν πηλέμων ἀρχὴν Ῥωμαῖοις εὗρατο. Λεβούνης (29) γάρ

num ad suas partes allicere, cui ceteroquin affinitate junctus erat. Diremptis igitur simultatibus in Romanos una conspiranti, ac **15** Persæ auxiliares revocati a sultano noctu fuga dilabuntur. Dolo cognito, imperator non meliori animi anxietate percussus, castra inde movere confestim statuerat, nisi quidam monachi, qui tum forte aderant, a consilio avocassent, persuasissentque ut cæptis insisteret et Gangrensis urbis expugnationem cum fiducia aggrediretur. His obsecutus moenia postri die adoritur: verum inde repulsus ad Rhyn-dacum recedit, exercitumque in hibernis locat. Romani longo istuc tempore commorati, atque abs re frumentaria, cujus propter hiemem haud facilis erat transvectio, non modice laborarunt, adeo ut fames complures oppresserit. Castamone itaque inde repetita et certis recuperata conditionibus, Gangram exercitum reduxit. At Persæ, qui civitatem tenebant, cum rescissent congregatas rursus ad Rhyn-dacum militares copias, urbem imperatori tradere primo quidem detractarunt, auxilium inde sibi submitendum rati. Verum ut hæ copiæ, antequam in unum convenirent, rursus dissipatæ sunt (instante quippe hiemali tempore, ut supra commemoravimus, bellum geri non posse putant), necessitate adacti, hæ urbem conditione dederunt, ut et ipsi et qui, supersite adhuc Tanismane, bello capti erant a Romanis, ex eorum manibus et potestate innoxii dimitterentur. Sed enim Persæ concessæ sibi libertati spontaneam præferentes servitutem, imperatoris gratiam promerere, et non ignobilem copiis Romanis fecere accessionem.

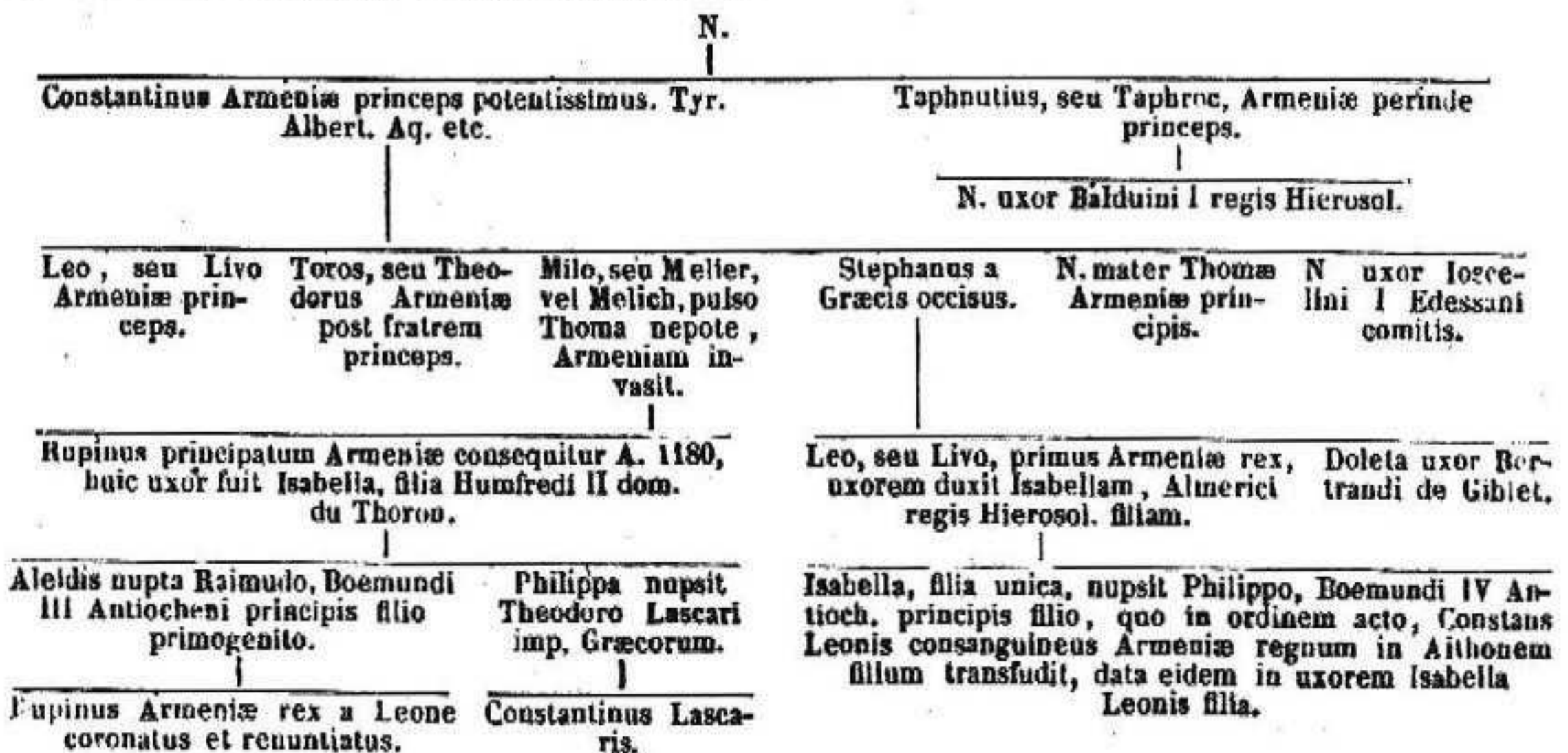
16 7. Exinde res Isauricæ initium belli dederunt. Nam Livo, vir Armenius, complura oppida ex

Du Cangij note.

(28) Τὸ δ' ἐντεῦθεν. Nicetas, p. 5.

(29) Λεβούνης. Leo Annæ I. xiii unncupatus, Leo Villoelmo Tyrrio I. xiv, c. 3, cujus stemma delibandum hoc videtur loco, ex opere nostro De fa-

miliis Oriental., ad principum Armeniæ, quorum in Comnenicæ historia sat frequens occurrit mentio, pleniorcm notitiam:

his quæ Romanis parebant subegerat, ipsamque Seleuciam statuerat obsidere. Quæ postquam imperatori comperta sunt, contractis confestim copiis, obviam proficiscitur. Cum hac igitur tum alia de causa, quam nunc ipsam dicam, imperator in Ciliciam contendit. Boemundo, qui Antiochiæ præerat, extincto, regionis primores ad imperatorem mittunt nuntiantque, si Boemundi filiam cum Manuele, ultimo ex liberis, matrimonio copulari pateretur, Antiochenum principatum in sua potestate fore. At nondum illé in Ciliciam venerat, cum Antiocheni mutato consilio e sociis et amicis Manuéli facti sunt hostes infensissimi. Viribus autem inferiores se Romanis videntes, Livonem in suas partes perducendum putarunt. Eductum igitur carcere hominem, quem bello captum in vinculis habebant, libertate donant, hac conditione fideque in id interposita, ipsam amicum et socium fore in posterum, et contra Romanos una secum militaturum. Imperator vero Ciliciam ingressus, Mopsuestiaque et Tarso et Adana positus ad Anazarbum castra ponit. Interea dum hæc aguntur hoc accidit. Pictavorum, quæ regio est ad sinum Ionium, comes filios habebat duos, quorum alter extincto parente paternum adeptus est principatum, alter mendici assumpto **17** habitu templum adiit Hierosolymitanum. Eum simul ac conspicatus est ædituus, miratus staturam viri et formam, accessit et percontatus est quis esset. Ille vero respondit primum, e quibus minime se agnatum iri arbitraretur. Verum ubi persuaderi non posse ædituo perspexit, quæ vera essent tandem omnia de se retulit. Quibus cognitis ædituus confestim ad regem perrexit virumque prodidit. Rex vero accito Raimundo (id enim ipsi nomen) suasit, ut uxorem duceret Boemundi filiam, quæ nondum pubertatis annos attigerat. Atque ille dum iter instituit versus Antiochiam, forte incidit in speculatores Romanos, nec multum absuit quin captus fuerit. Aggredienti enim miles quidam obversus galeam percussit, ut, nisi utraque manu comprehensa equi cervicem præca-

Α ἀνήρ Ἀρμένιος ἄλλας τε ὡς πλείστας τῶν Ῥωμαίων κατηκόων πόλεις εἶλεν Ἰσαυρικῆς καὶ δὴ καὶ τὴν Σελεύκου πολιορκεῖν ἐπιβάλετο. Ὁ πυθόμενος βασιλεὺς τὰς δυνάμεις ἀγείρας τάχει πολλῶ ἐπ' ἐκεῖνον ἔτετο. Τοῦτου δὴ ἕνεκα βασιλεὺς ἐπὶ τὴν Κιλικίαν ἐπέπεσε καὶ οὐπερ ἄρτι δηλώσω. Βαϊμούνδου (50) δὲ Ἀντιοχέων ἤρχεν ἐξ ἀνθρώπων ἡφανισμένου, οἱ τῆς χώρας προύχοντες ἐπὶ βασιλέα κέμψαντες ἔφασαν, ὡς εἶτε βουλομένῳ αὐτῷ εἶη θυγατέρα τῆν Βαϊμούνδου τῷ ὑστάτῳ τῶν παίδων ξυνοικεῖν τῷ Μανουήλ, αὐτίκα μετὰ κῆδος τὰ Ἀντιοχέων ὑπ' αὐτῷ πράγματα ἔσται. Ἄλλ' οὐπω ἐφθῆ τῆ Κιλικίαν (51) αὐτῶ ἐπιθῆναι, καὶ τοῦ σκοποῦ μεταθέμενοι ἀντὶ φίλων τε καὶ ξυμμάχων πολεμιώτατοι τούτῳ κατέστησαν. Οὐκ ἀξιωμαχοὺς γε μὴν ἑαυτοὺς τῆ Ῥωμαίων εἰδότες στρατιᾷ δεῖν ἐγνωσαν καὶ Λεβούνην (52) σφίσι ἐπιστήσασθαι. Ἀμέλει καὶ τῆς φρουρᾶς τὸν ἀνθρωπὸν ἐξελόντες, ἐνθα ἐπειδὴ πολέμῳ περιγεγόνασιν καθείρξαντες αὐτὸν ἐτήρουν, τὰ πιστὰ τε παρ' αὐτοῦ λαβόντες ἐφ' ἧ φίλον καὶ ξυμμαχον [P. 9] κατὰ βασιλέως αὐτοῖς ἔσσεσθαι, ξυνφιλοφροσύνη ἀπέλυσαν. Βασιλεὺς δὲ ἐς τὴν Κιλικίαν παρελθὼν Μοψουεστίαν τε εἶλε, καὶ Ταρσοῦ καὶ Ἀδάνης περιγεγονῶς πρὸ Ἀναζάρβου (53) τὸν χάρακα πῆγνυται. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγένετο ξυνέπεσέ τι τοιοῦτον. Τῷ κόμητι Πετούης (54) (d), ἡ περὶ κόλπον ἰδρυται τὸν Ἰόνιον, παῖδες γίνονται δύο. Ὁ μὲν τοῦ πατρὸς τετελευτηκότος εἰς τὴν πατρίαν καθίσταται ἀρχὴν, ἄτερος δὲ ἐν πένητος σχήματι ἐς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις νεὼν παραγίνεται. Ἐπειδὴ τε αὐτὸν ὁ νεωκόρος ἴδοι, κάλλους τε καὶ μεγέθους ἐκπεπληγμένον ἐπυνθάνετο προσιὼν ὅστις εἶη δηλωσαι αὐτῷ, ὃ δὲ συνεῖρε μὲν ἐξ ὧν ἤκιστα δηλωθῆσσεσθαι ἔμετο, πείθειν δ' οὐκ ἔχων ἔκφορα λοιπὸν τὰ περὶ ἑαυτοῦ καθιστᾷ. Ὁ δὲ τούτων ἀκούσας, δρομαῖος ἐς τὸν ῥῆγα παρελθὼν παρ' αὐτὰ τὸν ἀνδρα ἐμήνυσε, καὶ δὲ ὡς ἑαυτὸν τὸν Βαϊμούνδον μεταπεμφάμενος (τοῦτο γὰρ αὐτῷ ὄνομα ἔκειτο) τῆ Βαϊμούνδου συνοικήσειν ἀνέπειθε θυγατρὶ οὐπω ἐτι εἰς ἡλικίαν ἀφιγμένη. Ὁ μὲν οὖν ἀπῆει ὡς τῆ Ἀντιόχου λοιπὸν ἐπιδησόμενος, καὶ τύχη τινὲ τοῖς Ῥω-

Du Cangii notæ.

(50) Βαϊμούνδου. Obiit Boemundus II princeps Antiochenus an. Chr. 1130.

(51) Ἐς Κιλικίαν. Hanc Joannis imp. in Ciliciam expeditionem pluribus exsequitur Will. Tyrinus, l. xiv, c. 24, attingit etiam Odo de Diogilo de prolect. Lud. VII reg. Franc. in Orient. l. iv.

(52) Καὶ Λεβούνην. Belli inter Livonem et Antiochiæ principem Boemundum II meminit Ordericus Vitalis l. 11.

(53) [P. 433] Ἀναζάρβου. Anazarva, Tyrio, Nicaeæ, Theophani et aliis dicitur, secundæ Ciliciæ metropolis.

(54) Τῷ κόμητι Πετούης. Fuit Raimundus Antiochiæ princeps, Wilchmi IX, Aquitanicæ ducis ex

Cornelii Tollii notæ.

(d) - Τῷ κόμητι Πετούης. Latinis Pictaviæ, ad sinum Adriaticum. Scribit Tyrinus, l. xiv, c. 9, Raimundum hunc filium fuisse Gulielmi Pictaviensis comitis; fratrem primogenitum, ejusdem cum

Philippa, seu Mathilde, Tholosana filius secundogenitus, natus Tolosæ, ut est in Chronico Malleacensi an. 1099, cujus res gestas fusius prosequimur in laudato opere De famil. Oriental. Interim hic adnotandum venit, non solius duntaxat peregrinationis intuitu, quod vult Cinnamus, in Syriam profectum Raimundum, sed a Fulcone, Hierosolymitano rege, cui junctus erat affinitate, ad Constantiæ nuptias evocatum. Ita enim diserte Tyrinus, l. xiv, c. 9 et 20; Willelm. Gemetic. l. vii, c. 43; Math. Paris. an. 1132 et Robertus de Monte an. 1130. Errat porro toto cælo Cinnamus, qui Pictones statuit ad sinum Ionium.

patre nominis. Aquitanicæ jure hæreditario imperasse, ipsum Raimundum militasse sub Henrico seniore, Angliæ rege.

μαϊκοῖς σκοποῖς ἐμπεσόντων ἐγγύς μὲν ἀλῶναι ἐγι-
νετο· τῶν γὰρ τις στρατιωτῶν ἐπιόντα τοῦτον
ἐπιστάς παῖει κατὰ τοῦ κράνου, καὶ εἰ μὴ ἀμφο-
τέραις τοῦ ἱππέου ἐπιλαθόμενος αὐχένος ἐπέσχε
τὸν ὄλισθον πλεῖστοί τε ἤδη τῶν ἐπομένων συνέστη-
σαν, ὑπτιος ἂν παρ' αὐτὰ ἐξεκυλίσθη. Ὁ μὲν οὕτω
τὸν κίνδυνον ἐκφυγὼν ἐς Ἀντιόχειαν ἦλθε, βασι-
λεὺς δὲ Ἀνάζαρβον ἐνέκειτο πολιορκῶν. Ἄλλ' οἱ
ἐνδον ἀπρακτῆσαι οἱ μηχανώμενοι τὴν ἐγγείρησιν,
σιδήρια ἱκανῶς τῷ πυρὶ διακαίοντες ἐπὶ τὰ πετρο-
βόλα τῶν μηχανημάτων ἠφίεσαν, τὰ δὲ ταῖς ἐμπρο-
σθοῖς αὐτῶν ξυλίναις πελάζοντα κίσιον ἐνεπίπτων
αὐτίκα. Τοῦτο πολλάκις γινόμενον εἰς ἀθυμίαν
ἐνήγε τὸν βασιλέα. Ὁφ' ἐ γοῦν ἀλύοντι προσελθὼν
Ἰσαάκιος, « Ἄλλὰ ἄγε, ὦ πάτερ, πλίνθοις (35), ἐφη,
περιεπιληφθαι κέλευε τὰ ξυλώματα· » οὗ γεγονότος
δεδυνημένοι τὰς πύλας ἀναπετάσαντες τὸν Ῥωμαίων

ἦ. Ἀνάζαρβος μὲν οὖν τοῦτον τὸν τρόπον ὑπὸ
Ῥωμαίους ἐγένετο. Ραῖμουῦδος δὲ καὶ Βαλδουῖ-
νος (36), δε Μαρυσίου κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἡγε-
μονεύων ἦν, ἕως μὲν οὕτω ἐπὶ θύραις ὁ κίνδυνος
ἴστατο, στρατεύματα ἀγείραντες ἱκανὸν ἐπὶ Παλαι-
στίνην ἠπέιγοντο τὸν τῆδε ῥῆγα τοῦ κινδύνου ἐξαι-
ρησόμενοι. Σαρακηνοὶ γὰρ οἱ Παλαιστίνιοις προσοι-
κοῦσι πολέμῳ περιγεγονότες αὐτοῦ, ἐς τὸ Μουντά-
φαρα (37) φρούριον ἀνασωθέντα ἐπολιόρκουν. Ἐπεὶ
δὲ βασιλεὺς Ἀνάζαρβον ἤδη παραστησάμενος ἐπὶ τὸ
Βακᾶ ἐχώρει κρησφύγετον, [P 10] δέισαντες περὶ
τῆ Ἀντιόχου σπουδῆ καὶ πάλιν ἐπ' ἐκείνην ἦσαν.
Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ὁ Ῥωμαίων στρατὸς τὴν Βακᾶ
ὑπερθέμενος πολιορκίαν περὶ ποταμὸν δε τὴν πόλιν
αὐτοῖς παραρρεῖ τὸν χάρακα ἐπήξατο. Ἀντιοχεῖς
δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀτρεστοὶ ἦσαν τειχέων τε καρτε-
ρότητι καὶ τῆ ἄλλῃ ἀσφαλείᾳ πιστεύοντες. Ὅθεν
καὶ ἐπειδὴ ποτὲ τῆς πολιορκίας ἐφ' ἱκανὸν παρα-
τεινομένης τῶν ἐκ καταλόγου τινές, ὅποια ἐν πολλῷ
στρατεύματι γίνεσθαι εἴωθεν, ἐς τοὺς πρὸ τῆς πό-
λεως ἐκδραμόντες κήπους ἐδρέποντο τῶν ὀπωρῶν,
αἰφνίδιοι κατ' αὐτῶν ἐπελάσαντες πολλοὺς ἐκτειναν.
Συναισθήσεως δὲ γενομένης καὶ τῶν Ῥωμαίων
στρατιωτῶν σπουδῆ βεβοηθηκότων, ταῖς πύλαις ἐνέ-
πεσον φεύγοντες πολλοὺς τῶν σφετέρων ἐν τῷ φεύ-
γειν ἀποβαλόντες. Ἐπεὶ δὲ Ῥωμαῖοι τειχομαχίας
ἤδη ἤπτοντο, εἰς πολλὴν τινα ἐνέπεσον ὀβριδιαν.
Ὅθεν καὶ συχνὰ ἐπὶ βασιλέα Ραῖμουῦδος ἐξιὼν θερ-
μῶς ἐλιπάρει τὴν πόλιν αὐτῷ παραδιδούς ἐφ' ὃ βα-
σιλέα μὲν κύριον εἶναι καὶ λέγεσθαι, τὸν δὲ δικαίῳ
τῷ ἐξ αὐτοῦ ταύτης ἐπιτροπεύειν. Ἀποτυγχάνων δὲ
ὧν εἰδεῖτο ἀπρακτοῦ ἀνεκομίζετο· ἡμέρσις δὲ ὀλί-
γαις ὕστερον τῆς Ῥωμαίων βουλῆς περὶ τούτου
ψηφισαμένης, αὐτὸς τε προσεδέχθη ἐφ' οἷς εἰρη-

A visset ipsum subvenissentque non pauci comitum,
prouis haud dubie ad terram decidisset. Ita vitato
periculo Antiochiam pervenit. Imperator interea
Anazarbi oppugnationi totus incumbibat. Oppidani
contra irritos facere impetus hostiles conantes,
candentia igne ferramenta in machinas quibus
emittuntur lapides jaculantur, quæ anteriores earum
e ligno columnas extemplo incenderunt. Res illa
sæpius repetita animum imperatoris graviter pupu-
git. Anxium tandem et sollicitum sic adorsus est
Isaacius filius : « Quin jubes, pater, lignamenta
obduci tegminibus limo **18** confectis. » Quod ubi
factum, ad frequentem depellendam vim non am-
plius idonei oppidani, portis apertis copias Roma-
norum recepere.

οὐκ ἐτι ταῖς συχναῖς προσβολαῖς οἱ ἐνδον ἀντέχειν
εἰσεδέχοντο στρατηγόν.

B 8. Sic in Romanorum jus concessit Anazarbus.
Raimundus interea et Balduinus, qui ea tempestate
Maresiæ præerat, cum nondum præsens adesset
discrimen, cum exercitu proprio itinere in Palæ-
stinam contendunt, quo regi, qui istic periclitaba-
tur, subvenirent. Hunc enim Sarraceni Palæstinis
contermini, prælio facti superiores in castello
Montisferrandi, quo se fuga contulerat, oppugna-
bant. Imperator Anazarbo potitus ad castrum Ba-
cam progreditur, cujus præsidarii milites Antio-
chiæ metuentes, eo se denuo receperunt. Roma-
norum interea exercitus, postposita Bacæ obsidione
ad flumen quod urbem allambit, castra locat. An-
tiocheni primo quidem apparuere intrepidi, mu-
rorum robori cæterisque confisi munimentis : unde
protracta in longum tempus obsidione, dum qui-
dam ex numeris militaribus, ut fieri solet in nume-
roso exercitu, in vicina et urbi adjacentia prorumpunt
pomaria decerpuntque fructus, improvise eos
adorti, complures ceciderunt. Verum re percepta
Romanisque militibus aliis subvenientibus, portas
tumultuario repetunt, multis suorum in fuga
amissis. At instituentibus oppugnationem Romanis
in magnam trepidationem venero, adeo ut **19** Rai-
mundus ad imperatorem accederet crebrius sup-
plexque deprecaretur, urbem accipere hac condi-
tione, ut imperator quidem illius esset dominus et
diceretur, ipse autem jure illam regeret vicario :
sed nihil horum impetrato re infecta ad suos rediit.
D Paucis postea interjectis diebus, relato ad Roma-
norum consilium negotio, Raimundus petita tan-
dem obtinuit. Exindeque reliquæ Latinorum copiæ
in partes transierunt imperatoris, atque adeo ipsi
qui Fratres ab his vocantur, et qui regiones istas

Du Cangii notæ.

(35) Πλίνθοις. Nicci. in Joan. n. 7 : Παραπετά-
ματα καὶ ἱμαντώματα ἐκ πηλίνων πλίνθων.

(36) Βαλδουῖνος. Qui Willelmo Tyrio l. xvi, c.
14 et 16, Balduinus de Mares nuncupatur, vir, in-
quit ille, nobilis et potens. V. infra p. 254. De Ma-
rasia dixi ad Annam p. 234.

(37) Μουντάφαρα. Præsidium in comitatu Tripoli-

tano, cui nomen Mons Ferrandus, sicut Tyrius l. xiv,
c. 6 25 et 26, ubi eam rem enarrat. Cinnamus
expressit Gallicum Montisferrant. Brocardus in De-
script. Terræ Sanctæ quatuor ab Acconensi civi-
tate dissitum leucis refert. A lde Sanitum, l. iii,
part. 6, c. 15 et 16, et Vincent. Belvac. l. xxxi
Spec. Hist. 444.

incolunt. Ea sic se habuerunt. Joannes imperator tam opportunam minime dimittendam occasionem ratus, cum iisdem copiis in superiorem irrupit Syriam, Pizam castrum belli jure ac lege capit, multiplicique istic politur præda, quam cum multitudine captivorum Antiochiam præmittit, præfecto iis Thoma, viro genere quidem ignobili, sed a pueris inter imperatoris scribas allecto. Ipse interea ad Berrhœam pergit, urbem antiquam et celebrem; sed enim Thomas initio statim itineris ab hostibus oppressus, et præda et spoliis quibus præerat ereptis, amissaque captivorum, quam abducebat, turba, agre ac vix tandem periculum effugit. Berrhœæ cum appropinquaret imperator et aquarum penuria laborare circumjacentem videret regionem, hanc præterit. Chama autem et Chabarda castellis in transitu expugnatis, Sesium adortus est, civitatem tum aliarum rerum tum hominum copia florentem. Hanc quidem **20** oppugnando cepit, sed ab arce repulsus cum denuo tentare vellet, supervenere legati, qui et præsentem pecuniæ vim offerrent, et in futurum annuam statim tributum nomine soluturos sese Romanis pollicerentur. Ejusmodi fuit legationis summa; sed oblata respuit imperator, sperans fore ut et ipsos tandem expugnaret. Verum cum variis factis impressionibus urbem tentasset

Α ται (38), καὶ αἱ λοιπαὶ Λατίνων δυνάμεις βασιλεὶ προσεχώρησαν, οἱ τε παρ' αὐτοῖς Φρέριοι (39) λεγόμενοι καὶ οἱ τὴν χώραν περιεκοῦσι. Ταῦτα μὲν ὧδε ἐγένετο. Βασιλεὺς δὲ Ἰωάννης τηλικαύτην καιροῦ ξυντυχίαν μηδαμῆ καταπροήσασθαι θέλων ξὺν δυνάμει ταῖς εἰρημέναις εἰς τὴν ἀνωτάτω ἐμβάλλει Συρίαν, τὸ Πιζᾶ τε φρούριον πολέμου νόμῳ λαθὼν καὶ λαφύρων μέγα τι χρῆμα ἐντεῦθεν περιβαλλόμενος. τὰ μὲν ἅμα τῷ πλήθει τῶν ἀνδραποδισθέντων ἀνθρώπων ἐπὶ Ἀντιοχείας ἔπεμψε Θωμᾶν ἐπιστίσας αὐτοῖς, ἀνδρὰ ἐξ ἀσήμεων μὲν γεγονότα, τοῖς δὲ βασιλέως ὑπογραμματοῦσιν ἐκ παίδων οἶμαι κτειλαγμένον· ὁ δὲ ἐπὶ Βέρροισιν ἐχώρει πόλιν ἀρχαίαν καὶ λόγου πολλοῦ ἀξίαν. Ἀλλὰ Θωμᾶς μὲν οὐκ εἰς μακρὰν πολεμίων ἀφνης ἐπιθεμένων αὐτῷ ἅ τε ἐπήγετο λάφυρα καὶ τῶν αἰχμαλιώτων τὸν ὄμιλον ἀποθεβληκῶς μόγις αὐτὸς τὸν κίνδυνον ἐφυγε· βασιλεὺς δὲ πρὸς Βέρροισιν γεγονώς ἐπειδὴ παντάπασιν ἀνυδρον χώραν τῇ ἐκτὸς αὐτὴν κατενόει, τὴν μὲν παρήλθε, Χαμᾶ δὲ καὶ Χαβαρδᾶ ἐξ ἐφόδου παραστήσασθαι φρούρια ἐπὶ Σέσερ (40) μετέβη, πόλιν εὐδαίμονά τε καὶ πολυάνθρωπον. Ἀλλὰ τὴν μὲν πόλιν τειχομαχῆσας εἶλεν, ἐν δὲ τῇ ἀκροπόλει γεγονώς ἀπεκρούσθη. Μέλλοντι δὲ καὶ δευτέραν προσάγειν πείραν αὐτῇ πρέσβεις ἀφίκοντο χρήματα τὰ μὲν αὐτίκα παρέχειν ἐπαγγελόμενοι, τὰ δὲ καὶ ἀνὰ πᾶν

Du Cangii notæ.

(38) Ἐφ' οἷς εἴρηται. Pacta inter Joannem imp. et principem Antiochenum refert pariter Tyrus, l. xiv, c. 30, ut et Ordericus Vitalis, l. xiii, p. 914 et 915, ubi bellum Antiochenum pluribus exsequitur. Porro id potissimum observandum, inito Manuelem inter et Raimundum fœdere, imperatorem in Antiocheno tractu vicarium seu præfectum constituisse, qui suo nomine, quæ ad supremum imperii jus spectarent, exsequeretur: qui quidem præfectus ducis Antiochiæ titulo et dignitate gauderet, perinde, ac ejusdem provinciæ præfecti ante expugnatam a Turcis Antiochiam. Certe hac dignitate donatus legitur Leo Maiopolus in Diplomate Raimundi Pictavini principis Antiochiæ et Constantiæ uxoris in. April A. 1140 ind. 3, quod ille subscribit, exstatque in Tabulario S. Sepulcri Hierosol. et in alio Rainaldi Antiocheni principis et uxoris Constantiæ an. 1154, quod refertur ab Ughello in archiepiscopis Pisanis p. 464, in quo quidem diplomate Leo Maiopolus dux tantum dicitur.

(39) Φαέριοι, Tollius; sed nemo non videt legendum, Φρέριοι. Sic porro Nicetas in Andron. l. 1, n. 4; Pachymeres l. v, c. 8 et 11; l. vi, 14; Gregoras, l. v; Cantacuzenus, l. ii, c. 12, et Manuel Palaeol. imp. Orat. in Theodorum despot. milites militiae templi, aut hospitalis Hierosolymitani appellant, ex Gallico, Frères, quo nomine religiosos voto astrictos monastico vulgo nuncupamus. Emmanuel Georgillas in Monodia ms. de epidemia, quæ Rhodum insulam invasit A. 1498 mense Sept.

Ἄρχοντες, πλούσιοι, καὶ πτωχοὶ, μικροὶ τε
[καὶ μεγάλοι,
καὶ ἑσσοῖς ἀσθέντες φρερίδες σποῦσθαι τὸ κε-
[φαλή.

Statuta Hierosolymitana part. ii, c. 26: et après receut le serment des Freres, et de tous les autres qui serment li devoient, et tint le royaume de Hierusalem quitte et en paix. L. militum Hospitaliariorum et Templariorum sacramenta exegit, et c. 21: Frat-

ries, militiae ipsæ nuncupantur. Fratres Sancti Sepulcri, in edictis Nunonis Sancii comitis Rossillonis et Petri reg. Aragon. de pace et treuga, quæ habentur tom. VIII Spicilegii Acheriani, p. 368 et 381. Sic porro milites istorum ordinum appellabantur, [P. 434] quod essent revera monachi, ac, ut vulgo dicimus, religiosi, voto obstricti, qui ea tempestate fratres indigitabantur, Græcis posterioribus Φρέριοι, uti vocantur a Michaelis Anichiali patriarcha in Dialogo; unde fratres minores, φρατομινούριοι, apud Georgium metropolitam Cœcyrensem, φρεμενούριοι apud anonymum de dissidio Græcorum et Latinorum dicuntur. Ipsa etiam monachorum congregatio fraternitas appellatur; fraternitas monacha, apud Paulinum epist. 5, ad Severum. Idem cærum. 13: Martinianum suscipit fraternitas, tectoque apricat et cibo. Hieronymus ad Theophilum, epist. 51: Te universa fraternitas suppliciter salutat. Liberatus Diacon. c. 11: Quibus euntibus ad se tale Eutyches reddidit responsum, hoc apud se esse decretum, ut nunquam egrederetur a sua fraternitate, sed tanquam in sepulcro degeret in monasterio. Ita Græci ἀδελφικὸν usurpant. Concilium Constantinopolitanum sub Menna Act. 5: Πολὸν καὶ ἀπειρον πλῆθος, καὶ ἀδελφικὸν, καὶ μοναχικὸν ἐξήτησε καὶ ἐνώρκωτε ταῦτα γνωρίσαι τὴν ὁμῶν ἐξουσίαν. Τὸ γὰρ μὴ καταθέσθαι τοὺς ἀδελφούς καὶ μοναχούς, τοῦτο ἔθος ἀνωθεν κρατήσαν. Ἀδελφότης eadem notione occurrit apud Palladium in Hist. Lausiaca, c. 9 et 14 et alibi passim. Id vero manavit a primis Christianis, qui sese invicem fratres appellabant, ut indicant Tertullianus, in Apol. c. 39; Lactantius, l. v, c. 13; Minutius Felix, Athenagoras, Prudentius, et alii; unde ipsa Ecclesia fraternitas dicitur apud eundem Tertullianum, Cyprianum, Ambrosium etc.

(40) Σέσερ. Casarcensem obsidionem narrant pariter Nicetas, n. 8; et Willelm. Tyrus, l. xv, c. 1 et 2. De Casarea urbe vide notas ad Alexiadis p. 412.

ἐκαίθην Ῥωμαίοις κομίζεσθαι ἔτος τακτόν τινα φόρον. Τοιοῦτος μὲν τῆς πρεσβείας αὐτοῖς νοῦς ἦν· [P 11] βασιλεὺς δὲ τότε μὲν ἀπεπέμφατο τούτους ἐλπίσα ἔχων πολέμῳ περιγεγονέναι καὶ αὐτῶν. Ἐπεὶ δὲ πολλάκις αὐτοῖς προσβαλὼν ἀνηνύτοις ἐπιχειρεῖν ἔγνω, δεξάμενος τὴν πρεσβείαν ἐπὶ συμβάσεις ἐχώρει· κομίζονται γοῦν αὐτῷ μεγάλα μὲν χρήματα, προσάγεται δὲ καὶ σταυρὸς, ἐξαίσιον τι χρῆμα καὶ βασιλεῦσι δῶρον ἀντάξιον. Λίθος ἦν λυχνίτης (41) μεγέθους μὲν ἱκανῶς ἔχων, ἐς σταυρικὸν δὲ διαλαξευθεὶς σχῆμα ὀλίγον τῆς φυσικῆς ἐν τῷ λαξεύεσθαι ἀποθεβλήκει χροιάς. Οὗ ὁ ἐν βασιλευσὶ φασιν ἀπόστολος ἐφιλοτεχνήσατο Κωνσταντῖνος (e), τρόπῳ δὲ (42) ὅτῳ δὴ Σαρακηνοῖς εἰς χεῖρας ἦλθε. Ταῦτά τε οὖν δεξάμενος, τὰ πιστὰ δὲ καὶ περὶ τῶν ἕξης φόρων λαθῶν ὡς ἐπὶ τὴν Κιλικίων αὐτοῖς ἐχώρει. Τὸ Βακᾶ τε καὶ τὸ Καπνισκέρτι φρούρια παραστήσας ὄχυρά δὲ μὲν ἐπὶ χώρας ἔμεν, μοῖραν δὲ τοῦ στρατεύματος ἀποτεμόμενος ἐπὶ καταδρομῇ τῶν λοιπῶν ἔστειλεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρὸς ἀκρίθειαν ἱστορεῖν ὑπόσχεσιν οἶμαι ὑπερβαίνει τὴν ἡμετέραν. Ὡς γὰρ ἐν κεφαλαίῳ προὔκειτό μοι περὶ τῶν παρόντων εἰπεῖν, ἅτε μηδὲ αὐτοπτῆσαντι ταῦτα μηδὲ τὸ πιστὸν ἐντεῦθεν λαθόντι. Τοσαῦτα δ' οὖν ὅμως τῆς τύχης εὐμενῶς προσβλεψάσης αὐτῷ ἐνιαυτοῖς, οἶμαι δυσὶν (43), εἴργαστο.

θ'. Οὕτω δὴ βασιλεῖ Ἰωάννῃ τὰς γε ἐν Ἀσίᾳ εὐδοκίματ' ἐξυθέσθαι μάχας, πλὴν γε δὴ ὅτι μὴ τὰ ἀμφὶ τῇ νέᾳ Καισαρείᾳ κατὰ σκοπὸν τούτῳ ἐξυθέσθαι. Ἦν μὲν γὰρ ἀμφὶ τροπὰς ἤδη χειμερινὰς, ὁ δὲ εὐ μακρὰν ἀποθὲν αὐτῆς ἀλλισάμενος πολιορκία παραστήσασθαι ἔμεν. Ἐπεὶ δὲ Πέρσαι τε οἱ τὴν πόλιν εἶχον ἰσχυρότατα τούτῳ ἐνέκειντο πολεμοῦντες, καὶ χειμῶν ἐξαίσιος οἶος ἐπιγεγονῶς ἐπέβη τὸ στρατιωτικὸν, τῆς μὲν πόλεως ἀπῆρεν, ἐς δὲ τὴν παρακει-

Du Cangii notæ.

(41) Λίθος ἦν λυχνίτης. Ejusmodi est crux illa, quæ in sacra capella Borboniensi in Boiis asservatur et colitur.

(42) Τρόπῳ δὴ. Supplendus hiatus ex Niceta.

(43) Ἐνιαυτοῖς δυσὶν. Triennio confectam Orien-

Cornelii Tollii notæ.

(e) Οὗ ὁ ἐν βασιλευσὶ φασιν ἀπόστολος ἐφιλοτεχνήσατο Κωνσταντῖνος. Crucem lixit mihi hic de cruce locus, quia miris ductibus in scripto codice expressum erat Constantini nomen. Tandem illustris vir, David Blondellus, atque ipse in sequentibus Cinnamus, javerunt hærentem penitusque extricarunt. Crucem vocat inventum Constantini, quod eam in cælo vidit, et simulacrum illius expressit ea forma, quæ ex Eusebio aliisque scriptoribus vulgo nota est. Ipse dicitur ὁ ἐν βασιλευσὶν ἀπόστολος, quia cælesti visione, Pauli apostoli exemplo, compulsus ad fidem, Christi Evangelium propagavit: ideo a Nicephoro, Alexandro monacho, cæterisque vocatur ἱσαπόστολος, quasi parem cum Paulo gratiam assecutus. Cinnamus, l. iv, de Papæ Romani potestate disputans, ut hic apostolum, ita ibi primum inter imperatores Christianum appellat: Εἷς ἐστίν, ὃ ταῦτα ἔδοξε, Κωνσταντῖνος, ὁ πρῶτος ἐν βασιλευσὶ Χριστιανός. De Sarracenis quæ subjungit, læcra sunt. Poterit autem supplere nonnihil Choniates, qui in eodem hoc Joanne, octavo capite, ejusdem doni mentione facta, continuo addit: Ἐφασκόν δὲ οἱ κατὰ τὸ Σέτζερ Σαρακηνοί, πάλαι ποτὲ τοῦς προγόνους αὐτῶν ἐκ τῶν προσηνε-

frustra, admissis iterum legatis, in propositas condiciones concessit. Magna igitur obtulere illi munera, atque in iis crucem, rem sane mirandam. donumque quod imperatorem deceret. Lapis erat lychnites justæ magnitudinis, qui cum in crucis speciem efformaretur, paululum nativi splendoris in ipsa elaboratione perdiderat. Hæc a Constantino, inter imperatores apostolo, adornata nescio quo modo in manus venerat Saracenorum. His itaque omnibus acceptis, inde etiam solvendi deinceps tributi interposita, Ciliciam versus iterum proficiscitur: et Baca et Capniscerti validis munitionibus captis, ipse in ea regione manet, partem vero exercitus mittit ad cæteras incursandas. Sed enim accuratius illa tractari videtur a proposito nostro prorsus alienum, cum id nobis consilii potissimum fuerit, historiam rerum præsentium, quas aut ipsi non usurpavimus oculis, 21 aut quarum propterea fides non adeo certa, summam enarrare. Hæc quantumvis multa, tamen favente fortuna brevior, ut opinor, gesta sunt.

9. Asiatico igitur bello ingentem consecutus est gloriam Joannes imperator, præterquam in ea quam ad Neocæsaream suscepit expeditione, in qua non pro votis cessere omnia. Nam positus circa solstitium hiernum non procul ab urbe castris, haud ægre expugnari illam posse in animum induxerat. Sed cum Persæ oppidani crebris ipsum eruptionibus impeterent acrius, attereretque exercitum hiems validior, castra movit et in circumjectam regionem

tem versus Joannis expeditionem scribit Nicetas, qui Neocæsariensem perinde refert, n. 9 et 10, ut et quod de Manuele, postmodum imperatore, habet Cinnamus.

χθόντων δῶριον τῷ βασιλεῖ δορυκτῆτον σχεῖν τὸν ἐκ λίθου ἀκτινώδους σταυρὸν, καὶ τὴν πολυτελεῆ τε καὶ οἶαν ἐκπλήξει τράπεζαν, ἠνίκα Ῥωμανὸν εἶλον τὴν Διογένην, τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν χειρίζοντα, τὴν τε βασιλείου ἐκείνου σκηνὴν ἐσχύλευσαν, καὶ τοῦ χάριτος κεκρατηκότες τὰ ἐνόητα διελλόντο· *liebant autem Sazerini Sarraceni, majores suos olim cruce illa radiantem inter cætera munera imperatori oblata, et pretiosa atque admirabili mensa, capto Romano Diogene imperatore, ejusque vello expugnato, et imperatorio tabernaculo direpto, potitos fuisse. Summi pretii donum crux Domini temporibus istis fuisse liquet, et offerri solitum ingentis meriti hominibus. Theophylactus, Historiæ Mauritanæ l. iv, de Chosroe ad Sergium Martyrem: Ἀπαρχὰς τε τροπαίων καθυπισχνεῖτο προσφέρεισθαι τοῦ Κυριακοῦ πάθους τὸ ἐπίσημον σηµαντρὸν. Σταυρὸς δὲ τοῦτο ἀναγορεύεται, τεκτοπέυεσθαι τε τοῦτον χρυσοῦ λατόν, μαργαρίτην τε περιβαλεῖν αὐτῷ, καὶ τῶν Ἰνδικῶν λίθων τοῦς διαυγεῖς· *Se illi Dominicæ Passionis illustre monumentum, crucem ex auro puro confectam, et margaritis pellucidisque ex India lapillis variatam, victoriæ suæ primitias obtulurum.**

effusus, prædas inde abstulit ingentes turbamque non modicam hominum, qui diu sub Persarum jugo servierant, Romanis asseruit. In expeditione illa, cum adhuc scilicet circa Neocæsaream castra haberet, accidit relatu res digna perinde ac auditu. Cum enim Romanos inter et Persas conflictu habito, superiores forte evasissent Persæ, Manuel, qui ut non semel monui liberorum Joannis minimus erat, hæc advertens, patre in scio, cum iis qui tum sibi aderant, in medios sese hostes intulit: quibus validius repulsis, Romanorum domissos ante animos plurimum erexit. Id facinus ægre tulit parens, nec filii probavit audaciam: etsi rem miraculi instar esse secum animo reputaret, adolescentem duodeviginti annos vix natum tanta fiducia presentibus sese objecisse periculis, palamque exercitus servatorem **22** profiteretur. Ita non semper virtus ætatibus circumscribitur. Ex eo prælio, nihil fere equitati Romano accidit.

τοῦ. Οὕτως οὐκ οἶδε παντάπασιν ἡλικίαις ἀρετὴ περιγράφεσθαι. Ἐκ τούτου δὲ πολέμου σχεδὸν οὐδὲν Ῥωμαίων ἐφ' ἵππων ἐπανιόντι ξυνέπεσε.

10. His ad Neocæsaream gestis, imperator, cum Suzopolim a Persis iterum oppugnari accepisset, propero illuc agmine contendit. Sed cum nullus adesset hostis (jam enim adventu Romanorum percepto inde excesserat), copias ad Pasgusam paludem traduxit, quæ longitudine et latitudine supra quam dici potest protenditur, circa medium partibus ferme intervallis eminentibus supra aquas insulis interstincta, in quibus antiquitus exstructa sunt valida castella. Qui eas inhabitant homines munitionum loco aquis utuntur, facileque illis Iconium venientibus eadem die domum redire. Hac maxime de causa necessarium duxit imperator paludem expugnare: quam cum ultro non dederent Romani, ut qui jam olim Persis permisti eorum ut plurimum mores amplexati erant, id tandem excogitavit. Lembis et actuariis coactis compluribus, iisque lignis desuper invicem connexis, machinas imponit ac recta ad castella progreditur. Agitata tum ventis vehementioribus palude, non pauci interiere Romanis ex militibus: tandem, nec sine labore, iis positur. Ac cum Raimundum Antiochenorum principem percepisset res novas **23** moliri, continuo Ciliciam repetit, eo animo ut non Ciliciam duntaxat, sed et Antiochiam, Attaliam et Cyprum Manuelli filio in hæreditatem daret. Unde vero id ei venerit in mentem, paucis expediam. Alexio primogenito Romanum imperium jam pridem tradere decreverat: sed nato Manuele liberorum postremo, de eo statim prædictiones in vulgus sparsæ,

μὲνην Περσῶν εἰσελάσας χώραν, λείαν ἐκείθεν πολλὴν ἤλασε, καὶ ἀνθρώπων ὄμιλον μακροῦ τοῦ χρόνου Πέρσαις δουλεύοντα τῇ Ῥωμαίων ἀπέδωκεν. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ ἐκστρατείᾳ, λέγω δὲ ὀπηνίκα ἔτι αἱ νέας Καισαρείας ἐκαύλεις εἶχον αὐτὸν, ξυνέπεσέ τι λόγου καὶ ἀκοῆς ἄξιον. Ἐπειδὴ ποτε, συμβολῆς μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Περσῶν καρτερᾶς γενομένης, τύχη τιτὲ τὰ Περσῶν καθυπέρτερα ἦσαν, τὰ πρασσόμενα Μανουὴλ κατιδὼν, ὃς ὑστατος, ὧς μοι πολλάκις ἐρρέθη, παίδων βασιλεὺς ἐγένετο Ἰωάννη, τοῦ πατρὸς οὐδὲν αὐτῷ ξυνειδότες, ἐς μέσους σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἐμπίπτει τοὺς πολεμίους· καὶ αὐτοὺς μὲν ἀπέώτατο, τὴ δὲ τῶν Ῥωμαίων στρατιωτῶν ἤδη ἐκλελοιπὸς ἀνέβρωσε φρόνημα. Ἐφ' οἷς ἐδυσχέρχινε μὲν ὁποῖα εἰκόλης ὁ πικτήρ καὶ ἐν δεινῷ τὴν τόλμην ἐποιεῖτο, θαῦμα δὲ αὐτὸν ἐνδὸν ἐπέτρεχε καὶ ἐξεπέπληκτο μονονοῦχι, εἰ ὀκτωκαίδεκα οὐπω γεγονῶς ἔτη τηλικοῖς ἑαυτὸν παραβάλλειν κινδύνους τολμᾶ, ῥύστην τε αὐτὸν δημοσίᾳ τοῦ Ῥωμαίων ἀπεκάλει [P 12] στρα-

ῖ. Τὰ μὲν δὲ νέας Καισαρείας ἐνταῦθα ἐτελεύτα Βασιλεὺς δὲ, Πέρσας ἐς αὐτοῖς Σωζόπολιν πυθόμενος πολεμῆν, πασιβρόμος ἐνταῦθα ἐφέρετο. Ἐπειδὴ τε οὐδενὶ πολεμίων ἐντετυχηκένας αὐτῷ ἐγένετο (ἤδη γὰρ ἐπιέναι σφίσι Ῥωμαίους πυθόμενοι ὄχοντο ἀπιόντες), ἐπὶ τὴν Πασγούση (44) καλουμένην λίμνην διεβίβαζε τὸν στρατόν. Αὕτη γὰρ δὴ, ἐς ἀφατόν τι μῆκος καὶ εὖρος ἐκτεινομένη, νήσους κατὰ μέσον παρέχεται διακριδὸν ἀλλήλαις τοῦ ὕδατος ἀνεχούσαις, ἐν αἷς φρούρια ἐκ παλαιῶν ἀνυποδόμηται χρόνων. Οἰκοῦσι τε ἐν αὐτοῖς ἄνθρωποι τὸ ὕδωρ ἀντὶ τρυφείας πεποιημέναι· ἔξεστι δ' αὐτοῖς ἐς Ἰκόνιον ἀντιοῦσιν αὐθημερὸν ἐκείθεν ἐπανελθεῖν. Οὐ δὲ ἕνεκα μάλιστα βασιλεὺς περὶ πλείστου τὴν τῆς λίμνης ἐπικράτησιν ἐποιεῖτο. Τῶν δ' ἐν αὐτῇ Ῥωμαίων οὐκ ἐνδιδόντων ταύτην αὐτῷ (χρόνῳ γὰρ δὴ καὶ ἔθει μακρῷ Πέρσαις τὰς γνώμας ἀνακραθέντες ἦσαν), τοιαῦτα τινὰ ἐγενόει. Λέμβους ὡς πλείστους καὶ ἀκάτια ξυναγαγὼν ξύλοις ἀνωθεν ἐπεζεύγνυ· ἐπὶ τούτων δὲ τὰς μηχανὰς θέμενος, εὐθὺ τῶν εἰρημένων ἤγε φρουρίων. Ἐνθα ξυνέβη, πνεύματι ξηρῷ τῆς λίμνης ἐκτραχθείσης, πολλοὺς τῶν Ῥωμαίων ἀπολωλένας στρατιωτῶν· μόγις δ' ὁμως καὶ ξὺν βίᾳ πολλῇ καὶ ταῦτα εἶλεν. Ἐπειδὴ τε Ραῖμουδον (45) τὸν Ἀντιοχείας πρίγκιπα νεωτερίζειν ἐπέθετο, εὐθὺ καὶ πόλιν Κιλίκων ἐχώρει, κατὰ νοῦν ἔχων τὴν Κιλίκων καὶ Ἀντιοχείων ξὺν Ἀττάλου καὶ Κύπρω εἰς κληρὸν ἀποδώσεσθαι τῷ Μανουήλ. Ὅθεν δὲ ἐπὶ ταυτηνὴ τὴν ἐννοιαν ἤλθεν ἔρων ἔρχομαι. Φθάναι μὲν Ἀλεξίῳ, ὃς πρεσβύτατος αὐτῷ παίδων ἐγένετο, τὰ Ῥωμαίων ἐκ

Du Cangii notæ.

(44) Πασγούση. Duas circa Iconium paludes recenset Strabo l. xii, quarum major Κόραλις, minor Τρωγίτις vocabatur. Ita ex descriptione Pasgusæ paludis, quam hic exhibet Cinnamus, conjicere est eandem esse Pascusam cum Corali, cui inædificatum hodie oppidum, Acrotieri in chartis geographicis nuncupatum.

(45) Ραῖμουδον. De hac secunda Joannis An-

tiochena expeditione agunt iidem Nicetas. n 11 et Nicolaus Trivetius, A. 1142; Tyngus, l. xv, c. 32 et 33, ubi etiam de Alexii et Andronici filiorum Joannis, atque adeo ipsiusmet Joannis interitu Cinnamo consona tradunt. Cinnami calculos de Joannis imperii annis accurate expendimus in stemmate Comnenico.

πολλῷ μνηστευσάμενος σκῆπτρα. Ἐπει δὲ καὶ Μανουὴλ ἔσχατος αὐτῷ γένοιτο, φάσει· αὐτίκα ἐφοίτων καὶ ξύμβουλα βασιλείας εἰς τὸν παῖδα ἐγνωρίζετο, ὧν ἐνδὲς ἢ δυοῖν ἐπιμνησθῆναι οὐ μοι ἔδοξεν ἄπο εἶναι καιροῦ. Ἐπειδὴ ποτε πρὸς ὑπνον κατέδραθεν ὁ Μανουὴλ, γυνὴ τις ἄναρ ἐφίσταται τούτῳ, ὄψις σεμνὴ, μέλαινα ἐσθῆς, ἐν δὲ χεροὶ πέδιλα ὁποῖα βασιλεῦσιν ὑποδεδέσθαι νόμος. Καὶ παρείχετο τῷ Μανουὴλ χρῆσθαι κελεύουσα ἀποσεισαμένῳ ταυτί· ἐδείκνυε δὲ τὰ συνέθη κυανά. Ὁ δὲ, θορόδου μεστὸς ἀνεγρόμενος, ἐπειδὴ μὴ ἐντυγχάνειν τοῖς ὀραθείσιν εἶχεν, ἐκλαυθμυρίζετο κατὰ τοὺς παῖδας καὶ ἀφηροῖσθαι ταῦτα παρά του τῶν περὶ τὴν ἐστίαν ᾤετο. Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον, ἕτερον δὲ οὐδὲν αὐτῷ ἔλασσον. Ἦν τις μοναχῶν· πατρὶς αὐτῷ Γαλιλαία, βίος ἀναχωρητικὸς τε καὶ ὄρειος· οὗτος, ἐπειδὴ ποτε ἐς ὀμίλιαν βασιλεὶ καθίστατο Ἰωάννη, τοὺς παῖδας ἐς αὐτὸν παρελθόντας ἰδὼν, τοῖς μὲν ἄλλοις ὄσα καὶ ἰδιωτικοῖς προσηνέχθη, Μανουὴλ δὲ τοῦτον σὺν εὐλαθείᾳ προσίων ἐπευλόγει. Πυρθανόμενου [P 13] δὲ βασιλέως οὗτου ἕνεκα ταῦτα ποιῶν, ὑπολαθὼν ὁ μοναχὸς, « Ὅτι » ἔφη, « μόνος ἐξ ἀπάντων Μανουὴλ βασιλεὺς ἐμὸν φαίνεται. » Ἐκ δὲ τούτων καὶ τοιοῦτων ἄλλων ἐς ἀπεράντους ὁ βασιλεὺς ἐννοίας ἐξέπιπτεν· ἀναλύειν δ' οὐκ ἔχων ἄπερ αὐτῷ δόξειεν ἀρχῆθεν, ἐς τὸν εἰρημένον σκοπὸν ἐβλεψεν. Ἄλλ' εἴοικεν ἀνθρωπίνης ἔρα ἐπινοίας τῶν πάντων πραγμάτων ἠρτῆσθαι μὴδέν. Οὐπω γὰρ τῆς Κιλικίων ἐφίστατο, καὶ δυοῖν μὲν ἀφῆρετο παίδων οἱ χρόνῳ προῆκον, ἄτερος δὲ τοῖν ἀπολειμμένοι, ἐπεὶ μὴδ' αὐτῷ ξυνέβαινε ἐς τὸ σῶμα καλῶς ἔχειν, ἀπῆει τοὺς νεκροὺς ἐς Βυζάντιον ἀνακομιζών. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ τῆς Κιλικίων τὸν βίον ξυμερισατο, καὶ Μανουὴλ λοιπὸν εἰς τὸν βασιλείας ἀνεισι θρόνον. Ἄξιον δὲ καὶ τὸν τῆς τελευτῆς αὐτοῦ τρόπον διηγήσασθαι. Ἐξίοντι πρὸς θήραν αὐτῷ σὺς ἀπῆντα, μέγα τι χρῆμα, ὁποῖα πολλὰ ἡ Κιλικίων τρέφει γῆ καὶ ὄρη τὰ Ταυρικά. Ὁ μὲν οὖν ἀκόντιον, ὡς φασί, χειρισάμενος ἐπιόντα τοῦτον ὄφιστατο· ὁ δὲ, τῆς αἰχμῆς τῷ στέρνῳ ἐγκρυφθείσης, θυμαίνων ἐπὶ τῇ πληγῇ ὠθισμῶ μᾶλλον ἐχρήτο, ὡς ἐντεῦθεν τὴν βασιλέως χεῖρα διὰ σφοδρὰν τὴν ἀντέρεισιν τοῦ εὐθέως ἔκτραπέυσαν ἐφ' ἣν παρήρητο παρενεχθῆναι φαρέτραν πλήρη βελῶν οὔσαν. Εὐθύς οὖν τραῦμα ἐπηκολούθει ταῖς ἀκίσαι ξυσθέντος αὐτοῦ τοῦ ἐπικαρπίου· καὶ ἀφρὸς μὲν ἐντεῦθεν ἐξεμύσατο ὑφαίμος, ὕμην δὲ τις λεπτός, ἐν ἐκδηρᾷν οἱ πολλοὶ ἰδιωτικῶς ὀνομάζουσι, προσήγετο δῆθεν συνάξων τὸ διεστηκὸς καὶ συνουλώσων τὸ τραῦμα, ὡς μὴ φλεγμῆναν ὀδύνας ἐγείρη. Ἄλλ' ἦν ἐκεῖνο τῆς εἰσέπειτα φλεγμονῆς αἰτίον. Τὸν γὰρ τῆς ἀκίδος ἰδὼν ἐνδὸν τῇ στυφότητι ἐναπολαθὼν ἐπὶ τὸ ἄλλο μετέφερε αἶμα. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον· τότε δὲ μηδεμίαν ἐτι ὀδύνης συναίσθησιν ἔχοντι τράπεζά τε αὐτῷ παρετίθετο, καὶ ἡ κλίνη τοῦτον εἶχεν ὡς ἀριστήσοντα. Προβαίνοντας δὲ τοῦ ἀρίστου παῖδες ἰατρῶν ἐνταῦθα περιεστηκότες ὡς τὸ ἐπίθεμα εἶδον, ἐπυρθάνοντό τε τὴν τοῦ τραύματος αἰτίαν καὶ μαθόντες τῇ τε τραπέζῃ ἐπεμέμφοντο καὶ ἡξίουσαν αὐτίκα τῆς χειρὸς ἀπεῶσθαι τοῦτο· ὁ δὲ προσφῶναι τε τὸ τραῦμα ἐνταῦθα διετίετο καὶ

et in puero non pauca imperii agnita sunt auguria, quorum unum atque alterum recensere haud abs re erit. Dormienti aliquando Manuelli apparuit mulier, vultu severo, nigra induta veste, manibus teneus calceamenta, quibus imperatores indui moris est. Ea Manuelli obtulit, indueretque præcepit, rejectis, quibus uti consueverat et quæ monstrabat mulier, cæruleis. Excitatus cum ingenti perturbatione, ubi quæ viderat non reperit, puerorum more plorabat, eaque e domesticis aliquem credebat abstulisse. Ejusmodi fuit augurium, cui haud istud cedit. Monachus gente Galicens, qui vitam monasticam in silvis ac montibus agebat, dum forte una cum imperatore colloqueretur, videretque accedentes ad se illius liberos, cæteros veluti privatos habuit. Manuelli vero humaniter accepto benedictionem impertit. Rogatus a principe quorsum hæc egisset, respondit monachus, unum ex omnibus Manuclum sibi imperatorem videri. Hæc et similia etsi varie imperatoris **24** animum versarent : cum tamen quæ antea decreverat nollet rescindi, priori proposito stetit. Sed ita comparatum est, ut rerum exitus ex humanis non pendeant consiliis. Nondum enim attigerat Ciliciam, cum duobus filiis natu majoribus orbatur : superstitem vero alter, qui nec ipse admodum corpore valebat, Byzantium mittitur fratrum cadavera deducturus. Moritur etiam in Cilicia imperator, imperiumque adipiscitur Manuel. Quo pacto autem vitam finierit, enarrare videtur operæ pretium. Ad venationem egresso obvius fit aper ingentis magnitudinis, quales in Cilicia multi et montibus Tauricis ; advenientem, ut fert fama, telo quod manu tenebat excipit : contra ille mucrone in pectus adacto ex plaga turibundus vehementius instat, adeo ut inde manus imperatoris, quæ dum fortius obnititur a recto deflexa in pharetram sagittis plenam, quam ex humero suspensam gerebat, impegerit, quarum caspidibus vulnerata perstrictaque est pars carpo proxima. Ex eo vulnere cruenta sanie effluente, tenuis membrana, quam vulgo eederam vocant, imponitur, quæ divisam cogere carnem, et cicatricem contraheret, ne inflammata dolores concitaret ; sed hæc fuit postea inflammationis causa : nam venenum quo telum infectum erat, ipsa astrictione **25** arctius inclusum, in reliquum transfusum est corpus. Ita cum nullus dum edesset dolor, paratur ipsi mensa, eique velut pransurus accumbit. Inter prandendum, qui circumstabant medicorum filii, ut appositum emplastrum conspexere, cicatricis causam sciscitati et edoceri, removendum illud a manu, et a mensa abstinendum censuerunt. Contra ille hoc medicamento coisse vulnus nec quidquam mali de timore et inflammatione sese metuere dicebat. Post prandium somno se dedit, statimque acutissimi dolores suborti, totaque manus intumuit. Convenit illico universa medicorum turba, quidque facio opus variis invicem disputavere sententiis. Quidam enim censebant rescandum tumorem, alii nondum matu-

rum, proindeque emolliendum prius instabant. Sed enim fato constitutum videbatur ut male res generetur, vicitque eorum sententia qui resecandum statuerant. Peracta sectione cum tumor in majus augetur, manus chirurgicis vinetis obligata est. Imperatoris vero mortis jam imminentis metu non modice concutitur animus, maxime quod jam ante conceptam animo in Palestinarum peregrinationem non confecisset, cujus gratia lucernam viginti talentorum sex aureo conflata loco templo offerendam paraverat. Cum jam in extremis laboraret, monachum quemdam ex Pamphylia oriundum, vitae sanctitate celebrem jubet acciri, qui continua prece Deum placaret. Ferunt hunc exaudisse voces canentium. **26** Sed et conspecta est ex alto lucerna, visusque divinus adolescens, compescens tumultum et perturbatum illorum animum. Ita res fuit. Imperator vero cum se in extremis esse videret, accessit magnatibus, ducibus, virisque principibus, hanc ad illos orationem habuit: « Non ignoratis, viri Romani, quotquot hic adestis, complures, atque adeo qui apud nos retro imperarunt, principes, ad liberos imperium, paternam veluti hereditatem, transmisisse. Utque ego principatum hunc a parente imperatore in me translatum accepi, ita nemo vestrum facturum me aliter opinatur. Idecirco fortassis existimatis me quoque in extremo vitae constitutum discrimine duorum superstitum filiorum majori, prout apud ceteros homines fieri consuevit, imperium concessurum. Verum tanta est apud me vestri cura, ut si neutri eorum deberetur ex merito virtutis, lecturus ultro aliam fuerim, qui et meo et vestro iudicio ejusmodi dignitati idoneus probaretur. Neque enim gloriosum esse arbitror seu danti seu accipienti, si quis navem, quam gubernandam ab alio susceperit, præ inscitia undis submergat, atque adeo ipse cum dono pereat et infelicis muneris datori haudquaquam gratiam habeat. Nam prudentis non est imperito quidquam demandare, imo mera insania. Eo me erga vos affectum esse animo, vel inde vobis constabit, cum si opus fuerit **27** vel postposito naturæ ordine utilitati vestræ consulam. Filii mihi sunt duo, uterque probis moribus, quorum alter ætate prior. Sed temporis prærogativam meus mea respuit,

Α τοῦ λοιποῦ μηδὲν ἔγκου καὶ φλεγμονῆς περὶ δεῖνόν ὑφορᾶσθαι. Ἄλλ' ἄρτι πρὸς ὑπνον κατέδαρθεν ἀριστήσας, καὶ ὀδύνας δριμεῖαι ἀνέβαινον αἰφνης καὶ ἔγκος ἀνίστατο τῆς χειρὸς. Συνῆει τε πᾶς ὁ ἰῶν ἰατρῶν κύκλος καὶ ἀγὼν προῦκειτο περὶ τοῦ πρακτέου. Τοῖς μὲν οὖν τέμνειν ἔδοκει (46) τὸν ἔγκον, τοὺς δὲ τὸ ἀπέπαντον ἐδυσώπει καὶ ἄλλως μαλάσσεισθαι τοῦτο προὔτρέποντο. Ἄλλ' ἔδει γὰρ, ὡς εἶπε, γενέσθαι κακῶς, ἐκράτει τῆς χειρουργίας ἢ ψήφος. Τμηθέντος γοῦν ἔγκου [P 14] ἀνέβαινε μείζων, καὶ ἡ χεὶρ ὠργανούτο. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἐλπίζειν ἤδη θανάτου (47) τὴν ψυχὴν κατασελεσθαι ἤρχετο, καὶ μάλιστα ὅτι μηδὲ πέρατι τὸν σκοπὸν ἔβωκε, ὃν περὶ τῆς ἐς Παλαιστίνην ἐπιδημίας πάλαι ὠδινήσας ἔφθη. Οὐδὲ ἔνσκα καὶ εἰκοσι ταλάντων ἀπὸ χρυσοῦ λυχνίαν εἰργασμένος ἔτυχεν, ἀνάθημα τῷ τῆδε ναυῷ κατασκευαζόμενος. Ἐπειδὴ γοῦν ἐν ἀμηχάνοις ἦν, μοναχὸν τινα ἐκ Παμφυλίας ἀνδρα μεταπεμφάμενος ἱερὸν παννύχῳ δεήσει τὸ θεῖον ἰλάσκεσθαι ἤξλου. Τὸν δὲ τῆ δεήσει προσεσχηκότα φωνῶν ἀκοῦσαι λέγεται ἄδόντων τινῶν. Ὁράθη δὲ λυχνὸς μετηρημένος (f) καὶ θεῖος νεανίας καταστέλλων τὸν θόρυβον αὐτῶν τῆς ψυχῆς. Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον· βασιλεὺς δὲ αἰσθόμενος ἤδη ἐν κακοῖς ἑαυτοῦ γεγονότος παρῆναι τοὺς ἐν τέλει κελεύσας καὶ ὅσον ἐν μεγιστάσι καὶ στρατηγοῖς καὶ ἄλλως ἀπόδλεπτον ἦν, ἔλεξε τοιάδε· « Ἄνδρες Ῥωμαῖοι, ὅσοι ἐπὶ ταυτηνὴ ξυνελέγητέ μοι τὴν ἀκρόασιν, ὡς μὲν πολλοῖς ἤδη καὶ ἄλλοις τῶν παρ' ἡμῖν βασιλευσιν ἐπὶ τοὺς παῖδας τοὺς αὐτῶν ὡσπερ τινὰ κληρὸν πατρῶιον τὴν ἡγεμονίαν διαδιδάξαι ἔδοξεν, αὐτὸς δὲ οἶδα πρὸς πατρὸς βασιλέως τῆνδε παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν, καὶ ὑμῶν δὲ ἐκάττω ταῦτά μοι περὶ τοῦτου γινώσκειν ξυμβαίνει. Ταύτη ἄρα καὶ οἶσθ' ἐμέ βωσ ἐς πέρατα τῆς παρούσης ὡς ὁράτε ἀφιγμένον ζωῆς παιδοῖν ἐμοὶ ἀπολειμμένον δεῖν ἐπὶ τὸν χρόνον προήκοντα, ὡσπερ ἀνθρώποις νόμος ἐστίν, ἀρχὴν τῆνδε καὶ θρόνον μεταγαγεῖν. Ἐμοὶ δὲ τοσοῦτον ἐμέλησε ὑμῶν, ὡς εἰ μηδετέρῳ τοῖν εἰρημένοιιν τὸ χρῆμα τοῦτο προτῆκεν ἐξ ἀρετῆς, εἰλόμην γε ἂν ὅσπερ ἂν ἐμοὶ τε καὶ ὑμῖν οὐκ ἀπὸ γνώμης εἶναι φανείη. Ξυνοῦσι γὰρ, οἶμαι, οὔτε τῷ δόντι οὐδὲν οὔτε τῷ δεξαμένῳ, ἐπειδὴν ἀμαθὴς κυβερνήτης τὴν ναῦν καταδύη, εἰ μὴ καὶ μάλλον προσάπολαίται τῷ δῶρῳ καὶ καρτερῆι τοῦ δεδικότος οὐκ ἀγαθὰ. Ἀπειροκαλίαν μὲν οὖν (g) καὶ τοῦ

Du Cangii notæ.

(46) Τέμνειν ἔδοκει. Sed et ipsam manum, in qua vis tota mali continebatur, præcidendam consueverant medici, antequam reliquas corporis illas partes inficeret. Sed id renuit Joannes, dicens: *Indignum esse ut Romanum imperium una manu regatur.* Will. Tyrinus, l. xv, c. 22.

(47) Ἐλπίζειν ἤδη θανάτου. Ubi ἐλπὶς sumitur

Cornelii Tollii notæ.

(f) Ὁράθη δὲ λίθος μετηρημένος. Equidem non intelligebam, quis ille lapis. Sed bene odoratus est acutissimi vir nasi, cui et ego et Cinnamus plurimum debemus, Joannes Fredericus Gronovius, scribendum esse, ὁ λυχνὸς μετηρημένος. Ut monachus ille per visionem viderit illam lucernam, ut

pro metu. Cantacuzenus, l. 1, c. 21: Διὰ τὸ ἐν ἐλπίσιν ἡμᾶς εἶναι διαφθαρήσεσθαι, sperare, pro credere. Concilium Compendiense an. 757 can. 5: Si quis homo accepit mulierem, et sperat quod ingenua sit. Ita non semel apud Hincmarum. Consule uotas nostras ad Joinvillam p. 81.

in templo erat suspensa ac dedicata, representatam. Idem et infra in iisdem verbis error, περὶ λίθων ἀφᾶς, pro λυχνῶν, sicuti nos ibi correximus.

(g) Ἀπειροκαλίαν μὲν οὖν. Locus non sanus, cui vulnus haud dubie fecerit librarius. Cæterum

διωρεῖσθαι ἀμαθίαν καὶ ξυνόλωσ οὐδὲν εἶμαι ὑγιές. Αὐτῶ μὲν δὴ γνώμης αὐτὸς περὶ ὑμᾶς ἔχω. Τεκμήριον δὲ καὶ γὰρ ἐπὶ συμφέροντι τῷ ὑμῶν δεήσαν τὰ καὶ φύσιν ἀδικήτων ἰδοῦ πάρεμι. Παῖδός μοι ἄμφω καλῶ, ἕτερος δ' αὐτοῖν καὶ χρόνῳ προάγει. Ἄλλ' ἢ γνώμη τὸ πρεσβεῖον ἀποσεισαμένη τὸ βέλτιον ἰχνηλατεῖ καὶ πείθει ἀρετὴν ἀρετῇ παραβάλλοντα (h). Δυσχερὲς δὴ τοῦτο τῶν ἀπάντων ἀγωνισμα τὴν κρείττω πειραῖσθαι λαθεῖν. Ἐπεὶ καὶ χρῆ τῷ βελτίστῳ προσνεῖμαι τὸ βέλτιον (βασιλείας δὲ τί ἐν τῷ θεῖτο σεμνότερον ἕτερον;) βουλομένην μεντ' ἄν, ἄνδρες συστρατιῶται, τῷ χρόνῳ πρεσβεῖω καὶ τὸ ἐξ ἀρετῆς μᾶλλον προσεῖναι ἐντελές. Ἄλλ' ἢ γε ψῆφος ἐπὶ τὸν τελευταῖον ὄρα, καὶ ὁ βασιλείας κανὼν τῷ ἐσχάτῳ μᾶλλον προσφύεται. Καὶ οὐ δὴπου ὀφθαλμῶν ἐμοὶ τὴν ἐξ εὐνοίας δεδιέναι ἐπεισι. Παῖδες γὰρ ἄμφω καὶ [P. 15] φίλῳ πάντως ἀπὸ ταυτοῦ, καὶ τοῦτό γε τὸ μέρος οὐδὲν ἄτερος προήκει. Ψῆφον μὲν δὴ τὴν ἐπ' ἄμφοιν ἐμοὶ καὶ μᾶλλον διὰ ταῦτα ἢ περ ὑμῶν πιστιωτέον αὐτοῖς. Ἐκεῖνο δὲ κοινῇ καὶ μάλιστα περιεργαστέον, λέγω δὲ μὴ ποτε ἀδελφοῦ μὲν κρατιστεύειν δὴπου τὸν παῖδα ξυμβαίη, ἐς δὲ τὸν θρόνον παραβαλλόμενος ἤσσων ἐλέγχηται. Ἐμαυτῷ γὰρ οὐκέτι καὶ τοῦτο θαρρῶ, δεινῶς μονωθεῖσαν ὑπειδομένην τὴν εὐνοίαν· ἱκανὴ γὰρ μάλιστα ψῆφον δεχάσαι πηνίκα μὴ παρὰ ἴσης ἐκκρούοιτο. Βούλεσθε τοῖνυν αὐτοὶ μὲν ὑμῶν τῶν αὐτοῦ καταλέγοιμι, ἐπιψηφισθαι δ' αὐτοῖς; Ἰσχύος μὲν δὴ καὶ βώμης καὶ τοῦ ἐς τὴν πολέμια θάρρους ὅπως αὐτῷ μέτεστι, παντί που δῆλόν ἐστι. Καὶ μαρτυρεῖ μοι τὰ Νεοκαισάρων τοῖς λόγοις, ἐνθα ἐπιδήλως ἐς γόνυ τὰ Ῥωμαίων κάμφαντα ὑπὸ δὴ τούτῳ ἀνωρθώτα περισιωθεῖη. Ἄ-δὲ προσμαρτυρεῖν αὐτῷ μόνου ἂν εἴη τοῦ Πατρὸς, ἀκούσατε δὴ. Πολλὰ πολλάκις ἐν οὐ μετρίαις ἐμοὶ πονουμένῳ πραγμάτων δυσκολίαις οὗτος τῶν ἄλλων ἀπειρηκότων μέγας ἐν βουλαῖς ὤφθη, ἱκανὸς μὲν χειμῶνα προῖθέσθαι γινόμενον, δεξιὸς δὲ ζάλην ἀποκλῖναι καὶ βίαις πνευμάτων ἀντισχεῖν. Ὁ δ' ἂν πρὸ τῶν ἄλλων ἐπ' αὐτῷ σκοπεῖν δίκαιοι ἂν εἴημεν, βραβεῖα Θεοῦ ἐπὶ τὸν μετρητὰ δὴ πίπτει. Σκοπεῖτε δ' ὅπως· ἐμοὶ μὲν Ἀλέξιός ἐπὶ τὴν βασιλείαν ἐκλήθη, καὶ ἢ γνώμη χρόνῳ τῶν ἀποδέδεικτο πρότερον. Θεὸς δὲ καὶ πρῶτον ἐμοὶ τὸν ἐφ' ὃν ἀναπέπαυτο προδεικνύς τελευταῖον δὴ καὶ ἐκ μέσου μοι τὸν νεανίαν ἐκείνον πεποίηται. Εἶπον ἂν ὑμῶν καὶ τῶν ξυμβόλων τινὰ ἢ τύχην τὴν παρούσαν αὐτῷ προῦφαινεν, εἴγε μὴ λόγον ἄλλως αὐτὰ νομισθῆναι τοῖς πολλοῖς ἠπιστάμην· οὐδὲν γὰρ οὐτως ἐς διαβολὴν ῥάδιον ἀνθρώποις ὡς οὐκ ἐπιφανῶν φά-

Du Cangii notæ.

mens eadem, quæ Fabio Maximo in animosa illa oratione apud Livium, l. XLIV: *Magis nullius in-*

Jornelii Tollii notæ.

(h) Καὶ πείθει ἀρετῇ παραβάλλοντα. Suspicio verius legi παραβάλλουσα, sc. ἢ γνώμη. Id est, eum præferendum esse persuadet, quem, comparando virtutem ejus cum virtute alterius, deprehenderit præcellere. Galba ambitiose quidem, sed egregie, apud Tacitum, i Histor. ad Pisonem: *Augustus in domo successorem quæsit, ego in revu-*

quærit quod optimum est, suadetque ut virtus cum virtute conferatur; ardua sane et præ cæteris difficilis contentio potiore sententiam investigare. Cum igitur quod melius est optimo debeat, imperioque nihil quidquam videatur excellentius: optarem quidem, commilitones, adesset cumulatæ virtus cum ætatis prærogativa. Sed hæc minorem spectant, et in illum propendet calculus, qui genuina præ se fert imperandi symbola: quo in judicio nulla me affectum protestor invidentia vel amore immoderatiore. Uterque enim filii, uno charitatis gradu dilecti, proindeque nec alter alteri præferendus. Quamobrem suffragium mihi potius super iis, quam vobis ipsis concedendum videtur. Id vero communi consilio studiose diligenterque explorare convenit, ne si seniori præferatur minor, tamen ad imperium capessendum, si cum fratre comparetur, hoc minus deprehendatur idoneus. Neque enim tantum mihi soli fido, cum nescio quam verear singularem propensionem, quæ ut plurimum recta pervertit consilia, nisi a pari altera reprimatur. Vultis igitur vobis commemorare quæ illi insunt animi et corporis dotes, ut inde decernatis. Quanta sit illius fortitudo, et in rebus bellicis audacia omnibus sat est compertum. Testantur hæc gesta ad Neocæsaream, ubi inclinatæ penitus Romanorum res suapte manu erexit et servavit. **28** Quæ vero nemo præter unum parentem attestari potest, ea jam, quæso, audite. Non semel enim mihi haud levibus rerum difficultatibus involuto, cum cæteri animos desponderent, optima ille subministravit consilia, in prævidendis tempestatibus prudens, in declinandis vitandisque procellis industrius. Quod vero præ cæteris considerare par est, Deus ipse impensè favet juveni. Nam Alexium quidem ad imperii fastigium evehendum decreveram, meumque jam ab aliquot annis hæc de re prodideram consilium; sed enim Deus quem imperio dignum præviderat constituens, rebus tandem humanis juvenem exemit. Quædam præterea vobis referrem portenta, quæ præsentem illi fortunam pollicita sunt: nisi talia meras nugas ab imperita multitudine haberi scirem: nihil enim aliorum obtreccionibus magis expositum est quam somniorum species et ostenta futurorum. Hujusmodi sunt quæ de filio meo et comperta et dicenda habui: restat ut hæc calculo vestro comprobetis. Postquam imperator finem loquendi fecit, gratantes illi nec sine lacrymis assensum præbuere. Manuel vero,

terest, quam tua, T. Otacili, non imponi cervicibus tuis onus, sub quo concidas.

blica. Non quia propinquos, aut socios belli, non habeam; sed neque ipse imperium ambitione accepi, et judicii mei documentum sint non meæ tantum necessitudines, quas tibi postposui, sed et tuæ: est tibi frater pari nobilitate, natu major, dignus hæc fortuna, nisi tu potior esses.

qui singulari præ cæteris in parentem amore flagrabat, naturæ leges reveritus, demissis oculis, pronoque in pectus capite, profusis lacrymis pavimentum rigavit. Chlamydem tamen indutus, sumptoque diademate ab universo exercitu Imperator **29** proclamatur. Joannes vero paucis post diebus moritur, cum totos viginti quinque annos, mensesque septem Romanis imperasset, octavo die mensis, quæsi Xanticum Græci, Romani Aprilis vocant.

στρατεύματος. Βασιλεὺς δὲ Ἰωάννης ὀλίγαις τὸ ἐντεῦθεν ἐπιθίους ἡμέραις πρὸς τὴν ἐκεῖθεν λήξιν μεθίστατο (49), ἐφ' ὅλοις πέντε καὶ εἰκοσιν ἐνιαυτοῖς καὶ μηνὶν ἑπτὰ Ῥωμαίων ἀρχῆς, ὁγδόην ἀγοντος μηνὸς ἐν Ἑλληνας μὲν Σανθικόν, Ἀπρίλιον δὲ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν.

Du Cangii notæ.

(48) τὴν χλαμύδα. Adde Willelmum Tyrium, l. xv, c. 23.

(49) Μεθίστατο. Ait Tyrius defunctum Joannem sub Anavarza secundæ Ciliciæ metropoli, in eo loco

αἰς καὶ μαλλόντων ὄμφαλ γίνεται. Ἄ μὲν οὖν αὐτὸς παιδί τῶμῳ ξυνειδέναι εἶχον, καὶ δὴ μοι εἶρηται· ὁμέτερον δ' ἂν εἴη τὴν γνώμην ἐπιθεῖναι λοιπὸν τὴν ἑαυτῶν. Ἄ Βασιλεὺς μὲν τοσαῦτα εἶπεν, οἱ δὲ σὺν ἡδονῇ τε καὶ δάκρυσιν ἐπένευσον. Ὁ δὲ παῖς (ἦν γὰρ φιλοπάτωρ εἰπερ τις ἄλλος) καὶ φύσει θεσμοῦς εὐλαβοῦμενος κάτω νενευκῶς καὶ ἐπὶ στέρνα τὴν κεφαλὴν βίπτων δάκρυσιν τὸ δάπεδον ἔπλυνε. Τὴν χλαμύδα (48) δ' ὁμοῦ περιδυθεὶς καὶ ταινιωθεὶς τῷ διαδήματι βασιλεὺς ὑπὸ παντὸς ἀνηγόρευτο τοῦ

qui dicitur Pratum Palliorum. Quo spectat Leonia imp. de illius interitu valicinium, τόποι; δ' ἐν ὄγροισ καὶ παρ' ἐλπίδα πεσεῖς.

BIBLION B.

LIBER II.

I. Hunc finem habuere res Joanne imperatore **B** gestæ. Manuel vero sceptro potitus, etsi adolescens vix prima aspersus lanugine, minime tamen tanta imperii mole perterritus est, nihilque egit majestate regia indignum. Isaacio enim Constantinopoli agente, cum multos subisset suspicio fore ut nequam se a rebus novandis contineret, utpote et ad turbas suoapte pronus ingenio et quodam animi vehementioris impetu omnia exsequi solitus, tum maxime quod id præsens suaderet occasio, hæc tamen neglexit imperator. Triginta autem post parentis obitum diebus illic commoratus non prius excessit, quam justa eidem pro more peregris et (inter alia enim monasterium extruxit eo loco, ubi pater vitam finierat), et Ciliciæ res in tutum posuisset. **30** Antiocheni autem, qui Joanne adhuc superstite **C** defectionem paraverant, per legatos Manuelem rogant, ut agri sui finibus, quem et ad urbem pertinere contendebant, nec nisi per vim a Romanis, nulloque jure possideri, decederet. Hæc fuit legationis summa. Quibus contra imperator in hanc sententiam respondit: «Palam est omnibus, legati, nihilum mali a nobis perpressos esse Antiochenos; si vero quæ cui ablata sunt ab aliis, æquum sit prioribus dominis restitui: cur non et vos Romanis ultro reddidistis, Antiochiam, sed rem eod deduxistis, ut vi et armis parenti meo repetenda esset? Quid enim? nonne eam Persæ cum nobis parerent, expugnarunt? ejus autem in potestate esse creditis hos, quos a nobis repetitis, fines? scilicet Antiochiæ

[P. 16] α'. Τὰ μὲν δὴ βασιλείως Ἰωάννου ἐνταῦθα μοι πέρας ἐχέτω. Βασιλεὺς δὲ Μανουῆλ τῶν σκήπτρων ἤδη ἐπιλαβόμενος, μαιράκιον ἔτι, πρώτως ἀρτι γενειάζων, οὔτε ξυνεταράχθη πρὸς τὸν ὄγκου τῆς ἀρχῆς οὔτε τι ἀγεννὲς ἔπαθεν. Ἰσαακίου γὰρ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐν Βυζαντίῳ διατρίβοντος ὑποψίας τε ἐντεῦθεν τοὺς πλείστους εἰσιούσης, ὡς οὐκ ἂν ποτε ἀνάσχοιτο μὴ ἀπίστα τι νεωτερίσαι, φύσει μὲν καὶ ἄλλως δύσερις ὦν καὶ θυμῷ τὰ πλείστα διοικούμενος, τότε δ' οὖν καὶ προφάσεως εἰς τοῦτο λαβόμενος, ὃ δὲ τοῦτου μὲν ἤττον ἐφρόντισεν, ἐφ' ὅλαις δὲ τριάκοντα (50) μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς τελευτὴν τῷ χώρῳ ἐνδιατρίψας, ἡμέραις οὐ πρότερον ἐκεῖθεν ἀπήρξε, πρὶν ἂν τῷ πατρὶ τὴν ἑστίαν ὡς τὸ [P. 17] εἰκὸς ἐξετέλεσε (πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις καὶ φροντιστήριον ἐπὶ τοῦ τόπου ἰδρύσατο, οὗ δὴ ἐκεῖνον τὴν ψυχὴν ἀφαιναί τετύχηκε), καὶ τὰ Κιλικίων πράγματα ἐν τῷ ἀσφαλεῖ κατεστήσατο. Ἀντιοχεῖς δὲ καὶ πρότερον μὲν βασιλείως Ἰωάννου ἔτι περιόντος χειρὸς τῆς ἐκεῖνου ἀποσκιρτῆν ἤρξαντο, τότε δὲ ἐπὶ βασιλέα πέμψαντες Μανουῆλ καὶ ἐρίων σφίσι γῆς ὀπεκαστῆναι ἠξίουσαν, ἃ πόλει μὲν τῆ αὐτῶν ἀνήκειν ἔφασκον, βία δὲ καὶ οὐ ξὺν τῷ δικαίῳ πρὸς τῶν Ῥωμαίων τὰ νῦν ἔχεσθαι. Οἱ μὲν ταῦτα ἔλεγον, βασιλεὺς δὲ εἰς ἀπολογίαν αὐτοῖς καταστάς ἔλεξε τοιάδε· «Ὡς μὲν οὐδενὸς ἔτι φλαύρου παρ' ἡμῶν Ἀντιοχεῖς πειραθῆναι ξυνέπεσεν, ὡ ἄνδρες προσευταί, παντὶ που δῆλόν ἐστιν. Εἰ δὲ ἂ τις παρ' ἐτέρων ἀφήρηται, ταῦτα δὴ παρ' ἄλλων ἀποφέρεσθαι δίκαιον ἂν εἴη, τί μὴ καὶ ὁμεῖς Ἀντιόχειαν τήνδε

Du Cangii notæ.

(50) [P. 435] Τριάκοντα. Nicetas in Man. l. i, p. 1.

Ῥωμαίοις ἀπέδοσθε πρότερον, ἀλλὰ χειρὶ καὶ βίᾳ αὐτήν πρὸς πατρός ἀφήρεσθε τοῦμοῦ; Ἡ οὐχ ἡμῖν Πέρσαι δουλεύουσιν ἀφείλοντο πρότερον; Ἄλλω; δὲ τίνος ὄντα ταῦτα ἐξ ἡμῶν λαμβάνειν αἰτεῖσθε, πόλεως Ἀντιοχείας; Ἡ δὲ καὶ αὐτὴ φθάνει κράτει δουλεύουσα τῷ ἡμῶν. Εἰ δὲ τὰ ὑμῖν αὐτοῖς ὡμολογημένα (51) παραβαίνειν ὑμῖν αἰσχύνη οὐδεμία, τί τῶν δικαίων παρόρασιν ἐπικαλοῦντες ἡμῖν πάριτε, οἳ γε εὐθύνας μᾶλλον ἐξ ὑμῶν δικαίως ἂν ἀπαιτοῦμεν; Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τούτου καιρὸς ὁ προσήκων ἡμῖν παραστῆσαι ἱκανὸς ἔσται· τὸ δὲ νῦν ἀπόστητε τῶν οὐ προσηκόντων κελεύω· ἐμοὶ γὰρ αὐξήσαι ἃ πρὸς πατρός εἰς χεῖρας ἦλθον ἐμάς, μὴ ἂν ἐλαττωσάι γένοιτο! Ἐπιπλοῦσι μὲν ταῦτα εἶπεν· ὁ δὲ ἐπὶ τὰς ναῦς αἰ παρὰ τὸν Πύραμον ὠρμίζοντο ποταμὸν, ὃς διὰ Μοψουεστίας φερόμενος ἐπὶ θάλασσαν ποιεῖται τὴν ἐκβολήν, σὺν προπομπῇ τὸν νεκρὸν κατήγεν αὐτὸς ἅμα τοῖς γνησιωτάτοις τὸν ὦμον ὑποσχῶν τῇ σοφῷ. Ἐπειδὴ τε ἐκαίθην οἱ ὁρόμωνες ἐπὶ θάλασσαν ἤδη ἀφῆκαν, λύσας καὶ οὗτος λοιπὸν τὴν στρατοπεδείαν διὰ μέσης ἐχώρει τῆς Περσῶν γῆς ἀκηρυκτὴ διαβιδάζων τὸ στρατεύμα. Πρὸς δὲ Πέρσαι καταπλαγέντες τῆς τόλμης τε τὸ περιὸν ἀγασάμενοι οὐδ' ἀντιδλεπτῆσαι Ῥωμαίοις ἐτόλμων συνέβαινε τε αὐτοὺς ὡς δι' οἰκείας λοιπὸν εἶναι τῆς ἀλλοτρίας. Ὁ μὲν οὖν εἰς τὴν Ῥωμαίων οὐ διὰ πολλῶν εἰσέβαλε γῆν· αἱ δὲ τριήρεις ἐς Βυζάντιον ἀναθλαῖσαι τὴν βασιλείως κόνιν τῇ χέρσῳ ἀπέδοσαν, ἣν ἡ Ῥωμαίων γερούσια μεγαλοπρεπῶς ἀπολαβοῦσα εἰς τὸ ἱερὸν παρέπεμψε φροντιστήριον, ὅπερ ἡ βασιλῆς, καθάπερ ἔφη, Εἰρήνην ἐπ' ὀνόματι τοῦ παντοκράτορος ἐτύχχανεν ἤδη δομησαμένη. Βασιλεὶ δὲ Μανουῆλ ἔτι περὶ τὴν ἐπάνοδον ἔχοντι, ἐπειδὴ μηδέπω τὰ κατὰ τὸν σεβαστοκράτορα πύθοιτο, καὶ ὡς ἤδη τυραννίδι ἐπιθέσθαι βουλευσάμενον δόλω ὑπελθόντες, οἷς τὰ βασιλείως ἐπιτέτραπτο πρότερον, ἐμφρουρον τῷ τοῦ παντοκράτορος τεμένει ἐποιήσαντο, ἐννοία γέγονε μήποτε τῶν σὺν αὐτῷ τισι καὶ μάλιστα τοῖς τὰς ὑπερηφάνους [P 18] διέπουσι δυσμεναίων ἀρχάς, δράσῃ τι καὶ ἄχαρι τοῖς ἀνά τὸ Βυζάντιον οἴκοις αὐτῶν. Ἀμέλει καὶ ἐσκέπτετο πῶς ἂν ἀμήχανως τῆσδε τῆς ἐγχειρήσεως ἀπαγαγεῖν αὐτὸν γένοιτο. Ἐδόκει τοίνυν αὐτῷ τόμους ἐς Βυζάντιον ἐκπέμψαι (i) καθοσιώσαι δῆθεν τοὺς ἄνδρας καθυποβάλλοντας χρημάτων τε διὰ τοῦτο καὶ κτημάτων ἐκπτώσεσι ζημιούοντας. Οὕτω γὰρ (ἐφασκεν) ὑπὲρ αὐτοῦ βασιλείως τὴν ἐπιβουλήν ποιήσασθαι τοὺς ἄνδρας ὑπειληφὸς ὁ σεβαστοκράτωρ τὰ οἴκοι συντηρήσει μᾶλλον αὐτοῖς, ἢ ἐπὶ πλέον ἔχη πρὸς εὐνοίαν αὐτοῦ ἐπισπᾶσθαι.

β. Ἄλλ' ἦν ἄρα τὰ τῇ προνοίᾳ καθάπαξ δεδογμένα δυσανάλυτα πάντη καὶ λογισμοῖς ἀνθρώπων δυσεπιβούλευτα. Ὁ μὲν γὰρ ταῦτα ἐνενόει, καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν δὲ ἤδη τὴν βουλήν ἐξεκάλυπτεν· Ἰσακίου δὲ ἀμφοτέρους τὸν μὲν τὸ σεμναῖον ἐτήρει

Du Cangii notæ.

(51) ὡμολογημένα. Vide noi, ad Annæ p. 333 A.

Cornelii Tollii notæ.

(i) Τόμους ἐς Βυζάντιον ἐκπέμψαι. Familiare verbum Ciriaco hac significatione, pag. 57: "Ὁν ἐπικόλπιον εἶχε τόμον, chartam quam sicut abditam gerebat. Circa finem libri quarti De donatione et

A esse dicetis, quæ quidem et ipsa quondam pars imperii nostri fuit. Quod si quæ vos ipsi pepigistis fœdera violare nihil vos pudet, quid posthabitiæ justitiæ crimen nobis ingeritis, qui longe æquiori jure pœnas a vobis debebamus repetere? Sed has forte tempus opportunius nostro pendet imperio. Vos interim ab iis quæ vestra non sunt abstinere jubeo: nam quæ mihi a patre tradita sunt augere, non minuere est animus. Ita ille legatis respondit. Inde ad naves in Pyramo fluvio, qui Mopsuestiam dividens in 31 mare effunditur, subsistentes parentis funus cum magna subsequentium turba deducit, ipso pariter et agnatis feretro humeros supponentibus. Inde ut cursoriæ mare attigerunt, movit et ipse castra copiasque per medias Persarum terras, non petito per legatos commeatu, deduxit, quo ejus facto attoniti Persæ licet talem mirarentur audaciam, nihil tamen contra Romanos vicissim attentare ausi sunt. Ita illi per hostium nihil securius quam per propriam ditionem transgressi sunt. Neque ita multo post imperii fines Manuel ipse attingit. Triremes autem Byzantium appulsæ principis cineres in terram exposuerunt, quos magnifice susceptos senatus Romanus in monasterium intulit, quod imperatrix Irene, ut supra indicatum, exstruxerat dicaratque Deo omnipotenti. At cum Imperator reditum institueret, ac necdum de sebastocratore quidquam audisset, utque tyrannidem affectantem nonnulli, quibus rerum publicarum cura demandata erat, dolo aggressi in omnipotentis templo custodiendum incluserint, subiit illius animum cogitatio, ne quid temere sebastocrator in quosdam qui cum eo erant, et illustriores præsertim, ipsorumque ædes decerneret. Anxius igitur quo pacto fratrem ab hoc consilio dimoveret, tandem libellos Byzantium mittere decrevit, qui homines damnationi subjicerent, eoque ipso bonorum ac possessionum jactura 32 multarent. Sic enim futurum est (inquit) ut sua ipsius causa illos adversus principem insidias molitos rarus sebastocrator res eorum domesticas conservet diligentius, quo ipsos in suas partes traducat.

D 2. Enimvero quæ semel divina Providentia constituit, nullo modo convelli neque hominum argutiis everti possunt. Nam ille quidem hujusmodi consilia agitabat, et jam cum suis communicabat; Isaacius autem uterque in vinculis habebatur, alter quidem,

bullæ aureæ, qua monasteria Byzantina ipsosque monachos litium injuriis exemit: Τὴν μέντοι δωρεὰν καὶ τόμῳ ἐστήριξεν, ὃν ἄτε χρυσῷ ἐντεσημασμένον, χρυσόβουλον ἔθος καλεῖν ἔστιν.

ut supra diximus, in templo : alter vero, imperatoris patruus, Heracleæ Ponticæ, ubi citra infamiam vixerat primum, eo a Joanne fratre et imperatore adhuc in vivis agente in exilium actus, quod regni consilia agitans alias ex aliis insidias struere non cessaret. Tunc autem ad hanc calamitatem redactus fuerat eorum qui Constantinopoli summæ rerum præerant, decreto, quod iterum et ipse res novas moliri deprehensus erat. Sed divina Providentia ita, ut modo dictum est, facilem Manuelli aditum ad imperium fecit. Hic autem ubi quid de sebastocratoribus factum esset rescivit, Byzantium ingressus, accersitum continuo fratrem, fraternitæ ex-cipit, ejusque in amplexum ruit. Patruum etiam revocat ab exilio, et oblitterata ejus criminis memoria, cujus gratia relegatus a patre fuerat, 33

veniam concessit. Militem deinde pecuniis donatum domum remisit, binos etiam aureos Byzantinis in domos singulas largitus. Cumque vacaret patriarchalis sedes Constantinopoli, Michaelem illi imponit, monasterio in insula, quam Oxiam ex situ vocant, antea præfectum, virum liberalibus disciplinis humanioribusque litteris leviter quidem imbutum, at morum elegantia rerumque divinarum scientia nemine inferiorem eorum, quorum ad eam ætatem virtus fuit maxime conspicua; Hujus manibus cum in ecclesia imperatorio diademate fulset insignitus, deposito tum in sacra mensa auri centenario, inde excessit, omnibus uno ore liberalitatem illius et magnificentiam prædicantibus. Postea clero etiam

Α φθάσαν, ὡς ἔφαμεν, τὸν δὲ, τὸν πρὸς πατρός φημι τῷ βασιλεὶ θεῶν, σιδερωπέδαι πρὸς Ἡρακλεῖα (52) καθειργμένον εἶχον τῇ Ποντικῇ. Ἐνθα οὐ ξὺν ἀτιμία μὲν διῆγε τὸ πρότερον πρὸς τοῦ ἀδελφοῦ καὶ βασιλέως ἐτι περιόντος ὑπερόριστος γεγωνῶς, δι' ἃς οὐκ ἀνλεῖ ἔρωτι βασιλείας ἄλλοτε ἄλλας ὑπορίττων ἐπιβουλάς. Τότε δὲ καὶ εἰς τοῦτο τύχης ἤλθε γνώμη τῶν ἐν Βυζαντίῳ τῶ τηνικάδε ἐφιστώτων, ἐπειδὴ νεωτέροις αὐτοῖς καὶ αὐτὸν ἐγχειρεῖν ἐτύθοντο πράγμασιν. Ἀλλὰ τὴν μὲν εἰς τὴν βασιλείαν πάροδον οὕτω καθάπερ ἤδη ἔφην ἡ πρόνοια φθάνουσα εὐδοχὸν βασιλεὶ ἐποίησε. Ὁ δὲ ἐπειδὴ τὰ κατὰ τοὺς σεβαστοκράτορας ἤκουσεν, ἐν Βυζαντίῳ λοιπὸν γενόμενος μετακαλεῖται μὲν παραχρῆμα τὸν ἀδελφὸν χερσὶ τε περιβάλλει καὶ ἀδελφικῶς περιχέεται· μεταπέμπεται δὲ καὶ τὸν θεῖον τῆς ὑπερορίας, τὰς αἰτίας τε λύσας ἐφ' αἷς φυγῇ τὸ πρότερον ὁ πατὴρ αὐτὸν ἐζημίου, συγγνώμης ἤξιωσεν. Εἶτα δὴ χρήμασι τὸ στρατιωτικὸν δωρησάμενος οἴκαδε ἀπέλυσεν, ἐκάστη γε μὴν τῶν ἀνά τὸ Βυζάντιον οἰκίῳν χρυσίνους παρέσχεται δύο. Ἐπεὶ δὲ καὶ ποιμένας ἔδει τῇ Κωνσταντίνου, Μιχαῆλ (53) ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνάγει (j), ὃς τοῦ κατὰ τὴν νῆσον, ἣν Ὀξείαν (54) ἐκ τῆς Ὀξείως καλοῦσιν, ἤρχε φροντιστηρίου, παιδείας μὲν τῆς ἐγκυκλίου καὶ μαθημάτων τῶν ἐκτὸς ἄκρω, φασί, γευσάμενον δακτύλῳ, ἠθῶν δὲ κοσμιότητι καὶ τῇ τῶν θεῶν μελέτῃ λογίων οὐθενὸς ἐλάσσων τῶν εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐπ' ἀρετῇ μάλιστα διαφανῶν, οὐ ταῖς χερσὶν ὕστερον ἐπ' ἐκκλησίας τῷ βασιλικῷ ταυνοῦται διαδήματι. Ὅτε καὶ χρυσίου κεντηνάριον (55) τραπέζῃ τῇ ἱερᾷ καταθείς τότε μὲν ἐξήκει τὸ ἐλευθέριον αὐτοῦ καὶ μεγαλοπρεπὲς ἐν τοῖς ἀπάντων καταλελοιπῶς στόμασιν. Εἰσπίπεται δὲ καὶ ἐτρίσιον

τῷ κλήρῳ ἐκ παλατίου κεντηναρίων δύο προταώρισε δόσιν· καλοῦσι δὲ τοῦτο τὸ νόμισμα δεύτερον (56).

Du Cangii notæ

(52) Πρὸς Ἡρακλεῖα. Vide Nicetam in Joan., n. 9 et 10. et stemma Comnen.

(53) Μιχαῆλ. Exstincto Leone Styppita patriarcha CP. successus est a Manuele imp. Michael Oxitas, uti scribit Nicetas, l. i, n. 2. Catalogus Patriarch. CP. in Jure Græco-Rom. Μιχαῆλ μοναχὸς ὁ ἀσκητικώτατος, ὁ ἐπίκλην Κουρκούας, ἐπὶ τοῦ Πορφυρογεννήτου Μανουῆλ τοῦ Κομνηνοῦ, ἔτη β', μηνὸς η'. Sub hoc patriarcha coactum Constantinopoli concilium (an. 1143) scribit Theodorus Balsamon in Nomocan. Phot. in quo Bogomilorum damnata est hæresis, ipsique Bogomili ignis supplicio additi, quod ultimum improbat Balsamon, quod nullus hactenus legatur canon, qui pœnam quampiam capitalem, aut corporalem indixerit, cum id præsertim ad legum civilium auctoritatem pertineat. Quo spectant ista Hildeberti episcopi Cenomanens. epist. 30 : *Reos tormentis afficere, vel suppliciis extorquere confessionem, censura curiæ est, non ecclesiæ disciplina.* Vide Allaïum de Eccl. Occid. et Orient. perp. consil. ii, c. 12 p. 671.

(54) Ἡν Ὀξείαν. Monasterii τῆς Ὀξείας meminit Pachymeres l. iv, c. 8. Erat autem in monte ejusdem nominis situm, Chalcedoni proximo, qui postmodum Auxentii appellationem sumpsit, uti docent Monæa Basili Porphy. 16 Kal. Mart.

(j) Μιχαῆλ ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνάγει. Post mortem nimirum Leonis Styppiotæ. Hunc Michaelum Ni-

(55) Χρυσίου κεντηνάριον. Auri centenaria habent Theophanes, p. 99, 147, 148, 355, etc.; Procopius, l. i De bello Persic. et in Hist. Arcana; Nicetas in Man. l. ii, n. 7; l. v, n. ult.; S. Gregorius l. ii ind. 2 epist. 130; Gruter. inser. 1120 17 et alii quos passim laudant Scaliger lib. de re nummaria, Meursius et Fabrotus in glossariis. Auri pondo interpretatur Alamannus. Isidorus centum librarum fuisse centenarium scribit, atque ex eo appellatum : quod, præter Procopium, testantur Glossæ Basil. : Κεντηνάριον, λέγεται ὅτι κέντον γὰρ Ῥωμαῖοι τὰ ῥ' φασί. Paulus Warnesfridus l. iii De gestis Langob. c. 12 : *Inveniunt magnum thesaurum habentem mille auri centenaria.* Chronicon Reicherspergense : *Si imperator et exercitus daret ei centenarios auri.* Arnoldus Lubec. . xiii, c. 37 : *Cyprus est regio mari circumdata, regi Constantinopolitano subdita, persolvens ei annuatim septem auri pondera, quæ centenere dicuntur.* In charta A. 1208 apud Ughellum tom. VII Ital. Sacræ, p. 274 : *Centum quinquaginta Turenos, Amalphiæ, et duo centenaria ceræ,* etc. Vide Georgium Agricolum, l. iv De pond. Rom. p. 95, Casaubonum et Salmasium ad Histor. August. et notas ad Alexiadis p. 414.

(56) Δεύτερον. Quo sibi clerum demereretur Manuel, et in suas partes perduceret, annum ei-

Cornelii Tollii notæ.

cetas non monasterii in insula Acuta, sed μονῆς τῆς Ὀξείας, acuti monasterii, monachum vocat.

γ'. Τὰ μὲν οὖν ἐς τὴν βασιλείαν προίμια τοιάδε A
 τινὰ αὐτῷ [P 19] γέγονεν. Ὁ δὲ Ῥαῖμουῦνδος (57)
 τὸν Ἀντιοχείας πρίγκιπα τῆς εἰς τὸν πατέρα μετ-
 ελευθεσθαι θέλων ἀμαρτάνου (οὐπω γὰρ ἔφθη ἐκεῖ-
 νος δίχην αὐτῷ ἐπιθεῖναι τὴν δόουσαν, χρέους αὐτῷ
 τοῦ φυσικοῦ τὴν ἑρμῆν ἀνακόψαντος), στρατὸν ἐπ'
 ἐκεῖνον ἠπειρώτην τε καὶ ναυτικὸν ἐπεμφεν. Ἦρχον
 δὲ τοῦ μὲν Ἀνδρόνικός τε καὶ Ἰωάννης ἐς Κοντο-
 στεφάνους ἀναφέροντε καὶ Προσοῦχ (58) ἱκανὸς τὰ
 πολέμια. Τοῦ γε μὴν ναυτικοῦ Δημήτριος ἠγεῖτο ὃ
 Βρανᾶς ἐπέκλησις ἔκειτο. Ἀλλὰ Προσοῦχ μὲν καὶ
 ἄμφω τῷ Κοντοστεφάνῳ, ἐπειδὴ πρὸς τοῖς Κιλικίων
 ὄροις ἐγένοντο, ἃ τε πρὸς Ἀντιόχειων Ῥωμαῖοι
 ἀφαιρεθέντες ἔτυχον ἐν ὀλίγῳ ἀνεσώσθητο φρούρια,
 καὶ Ῥαῖμουῦνδῳ ἐς χεῖρας ἐλθόντες ἐτρέψαντό τε B
 αὐτὸν καὶ πολλοὺς τῶν σὺν αὐτῷ ἔκτειναν. Τὸ δ'
 ὅπως ἀρτι δηλώσω. Ἐπειδὴ τὰ εἰρημένα Ῥωμαῖοι
 παρεστήσαντο φρούρια, μηδεὶς οὐδὲν δὴποτε ἀντι-
 στατοῦντος αὐτοῖς ἄχρι καὶ ἐς Ἀντιόχου ἦλθον τὴν
 πόλιν, λείαν Μυσῶν (59) (k) καὶ τὰ ἐν ποσσὶν ἐργα-
 ζόμενοι. Ῥαῖμουῦνδος δὲ ἕως μὲν προσιόντας Ῥω-
 μαίους ἐώρα, ἐντὸς τειχέων ἀτρέμας εἶχεν. Ἐπεὶ
 δ' ἐκεῖθεν συσκευασάμενοι ἀνεχώρουν (ἐπεξῆει γὰρ
 σφίσι οὐδὲ εἶς), τότε κατὰ νότου ἐπιθήσεσθαι αὐ-
 τοῖς ἐννοισάμενος εἶπετο ἐν τῷ ἀφανεί. Καὶ Ῥωμαῖοι
 μὲν ἐπὶ τινα χῶρον ἐλθόντες, ἐνθα σφίσι σκηνοῦν
 ἐδόκει, χάρακα ἐπήγνυντο. Ὁ δὲ ἐν ἐπιχαίρῳ καὶ
 αὐτὸς τὸ στράτευμα καταθεὶς ὀλίγοις ἅμα ἐπὶ κα-
 τασκοπὴν τῶν πολεμίων ἐχώρει. Οὐ μὴν ἔλαθε Ῥω-
 μαίους ἐπιών· τῶν γὰρ ἐπὶ χορταγωγίαν ἐξιόντων C
 τινὲς οὐ μακρὰν ἄπωθεν τῶν χαρκαμάτων ἐντετυ-
 χηκότες αὐτῷ ὁρομαῖοι τοῖς στρατηγοῖς ἀπήγγειλαν.
 Οἱ δὲ τότε μὲν (νῦξ γὰρ ἦδη) ἦν φυλακὰς τάξαντες
 ἀνεπαύσαντο. Ἐξῆς δὲ οὐπω ἡμέρας καταλαβοῦσης
 ταξάμενοι ὀπισθόρμητοι ἦσαν, γνώμην ἔχοντες
 σκηνομένοις εἶτι τοῖς ἀμφὶ Ῥαῖμουῦνδον ἐπισπε-
 σεῖν. Οὐ μὲν οὐδὲ Ῥαῖμουῦνδος ἡμέλει, ἀλλὰ καὶ θε-
 ὄρηθραιτερον τοῖς περὶ αὐτὸν τὰ δοκοῦντα ἐπιτελάς
 αὐτοῦ μὲν αὐτοῦ ἔλιπεν, ὁ δὲ ἐπὶ κατασκοπήσιν

Du Cangii notæ.

idem duorum centenariorum reditum largitus est,
 quæ quidem, inquit, nummorum species, secundæ,
 seu secundæ, appellatione vulgo innotescit. Nicetas
 illud ipsum enarrans, γράμμα ἐρυθροσήμενον
 — τῷ κλήρῳ τοῦ μεγάλου νεῦ ἐπιδίδωσι, τυποῦν
 αὐτοῖς ἀργύρεα ἐτήσια κέρματα, εἰς μνᾶς δὲ ἑκατὴν D
 κορυφούμενα. Quæ verba idem sonant, cum cen-
 tenarium sit centum librarum pondus, mina vero,
 idem quod libra, juxta Budæum, etsi quidam re-
 clamant. At quod centenarium argenti, secundum
 dicitur, id videtur forte respectu centenarii auri,
 quod primum vocatum fuerit ex metalli dignitate:
 vel certe, quod ejusmodi nummi, non ex probato
 et examinato argento, quod primum, sed ex deter-
 iori, quod secundum dicebatur, conflati essent.
 [P. 436] Utriusque argenti meminit auctor narra-
 tionis de Salvatoris Imagine dicta Antiphonetes,
 editus a Combessio: Ὁ μὲν γὰρ κασσύτερος εὐ-
 ρύθη μεταβληθεὶς εἰς ἀργύριον πρῶτιστον, τὸν

Cornelii Tollii notæ.

(k) Ἐξ Ἀντιόχου ἦλθον τὴν πόλιν λείαν Μυ-
 σῶν. Distingue ἄχρι καὶ ἐς Ἀντιόχου ἦλθον τὴν
 πόλιν, λείαν Μυσῶν καὶ τὰ ἐν ποσσὶν ἐργαζόμενοι.

3. Ejusmodi fuere Manuelis imperii primordia.
 Ulciscendam vero statuens illatam Joanni parenti
 a Raimundo Antiochiæ principe injuriam (quippe
 illum dignam actis pœnam rependerê volentem
 mors prohibuerat) terrestres navalesque copias in
 eum misit. His Demetrius cognomento Branas, illis
 Joannes et Andronicus ex Contostephanorum gente,
 nec non Prosuchus rerum militarium usu insignis
 præpositi sunt. Prosuchus quidem et uterque Con-
 tostephanus, postquam in Ciliciæ fines pervenerunt,
 castellis, 34 quæ Romanis erepta fuerant ab An-
 tiochenis, intra breve tempus receptis, consertis
 cum Raimundo manibus, ipsum verterunt in fugam,
 plurimosque ex ejus exercitu obtruncarunt. His
 igitur arcibus obsistente nemine expugnatis, ad
 urbem usque Antiochiam, facta Mysorum, ut aiunt,
 præda, et raptis quæ obvia erant, penetravere.
 Raimundus interim ingruentes Romanos conspicu-
 tus, intra urbis mœnia substitit. Ut vero, collecta
 præda, parant reditum, quod ne unus quidem in
 eos egrederetur: Raimundus clam a tergo rece-
 dentes est insecutus. Ac Romani quidem idoneo
 reperto loco, ubi pedem figere possent, in eo taber-
 nacula collocarunt. Ipse vicissim opportune cum
 suis castra faciens, cum paucis ad explorandum
 hostem proficiscitur. Non latuit ejus adventus Ro-
 manos: nam pabulantium nonnulli, non procul a
 castris obviam facti, confestim ducibus id renun-
 tiarunt: qui tum quidem (nox enim jam aderat)
 vigiliis dispositis sese continere. Sed orta vixdum
 luce, instructo agmine retro cesserunt, quo Rai-
 mundi copias in propriis tentoriis opprimerent.
 Raimundus contra nihilo segnius sese habens,
 primo diluculo, quæ essent agenda suis præcipit,
 iisque ibi relictis, ipse denuo speculatum exit.
 Sed enim in Romanos nec opinatus incidens, con-
 tinuo fugam capessit: missisque ad castra nuntiis
 suos hortatur, inde quam 35 celerrime excedant.
 At supervenientes evestigio Romani fugarunt fude-

κλούμενον πενταφράγιστον· ὁ δὲ μόλυθος εἰς
 ἔλαττον μὲν, δόκιμον δὲ· ὅμως δὲ αὐτὸς μεταπε-
 ποιῆται εἰς δεύτερον ἀργύριον. Sic porro antea cle-
 rum et patriarcham sibi devinxerat Michael Rhanga-
 gabe, qui, ut auctor est Theophanes, statim atque
 a patriarcha coronatus est, τῷ πατριάρχῃ χρυσίου
 λίτρας πενήκοντα, καὶ τῷ κλήρῳ εἰκοσὶ πάντε
 concessit. Rogas etiam a pontificibus Romanis clero
 distributas, cum recens electi essent, non uno
 testatur loco Anastasius Bibliothecarius.

(57) Ὁ δὲ Ῥαῖμουῦνδος. Nicetas l. i. n. 2.

(58) Προσοῦχ. Fuit Prosuchus iste origine Tur-
 cus, ut scribit infra Cinnamus, et, ut opinor, Pro-
 suchi alterius, præcipui Pargiaruchi, seu Belcia-
 rochi Turcorum sultani exercituum ducis filius,
 cujus meminit Anna l. vi.

(59) Λείαν Μυσῶν. Proverbium de iis qui misero
 exspoliantur. V. Diogen., Zenob. et alios parœmiog-
 raphos.

Notum proverbium, Μυσῶν λεία, ex Suida et
 Zenobio.

runtque magnam partem, ad portas usque Antiochiæ fugientes persecuti. Raimundus ipse ex hostium manibus ægre dilapsus, de nocte in civitatem pervenit. Ea clade affecto Raimundo, Prosuchi milites Ciliciam repetiere. Interea Demetrius cum classe adveniens, loca maritima incursat, oramque totam depopulatur, captivos abducit complures, navesque ipsas incolarum magno numero in littore stantes incendit. Sed et publici apud illos tributii exactor in potestatem venit Romanorum. Hæc postquam ad Raimundum perlata sunt, summo animi ardore, ad classem hostilem contendit, quam ubi cognovit, jam a statione avectam, rebus infectis inde regressus est. Romani autem, reflante vento, diebus decem percurrense eum tractum : cumque

aquarum penuria premerentur, rursus ex insperato applicatos ad terram hostes in fugam dederunt, direptisque maritimis duobus castellis, magna vini, et fluvialis aquæ copia impletis navibus, ventum nacti secundum, * ad Cyprium insulam appulere. Quæ ibi gesta sunt Raimundum coegerunt Byzantium proficisci. Advenientem vero ad colloquium admittere renuit imperator, antequam ad parentis imperatoris monumentum, venia impetrata, sibi in posterum fidem et clientelam professus esset.

ναῦς ἐμπλήσαντες ὕδατος πνεύματός τε ἐπιφόρου τυχόντες ἐς Κύπρον ἀνήχθησαν. Ταῦτα δὴ συμπεσόντα Ῥαϊμουῦνδον τὴν ἐς Βυζάντιον στείλασθαι ἠνάγκασεν· ἀφικομένῳ δὲ οὐ πρότερον βασιλεὺς ἀπιῶν μνήμα ἐντεῦθεν δὴ τὴν συμπάθειαν ἐκομίσασθαι.

36 4. Sub idem ferme tempus Irenem, quam C privatus adhuc sibi desponderat, conjugem accepit, regio ortam genere feminam, moribusque et animi dotibus nulla suæ ætatis inferiorem. Huic paulo ante Byzantium venienti tradunt obviam effusas, cum alias natalium splendore conspicuas matronas, tum eam maxime quæ Alexio imperatori pupserat. Induta erat illa byssina veste, auro cæteroquin et purpura intertexta; sed ob colorem in byssino cæruleum, cum atrata mulier novæ nuptiæ videretur, quænam illa esset monacha magnifico habitu, ex iis quæ circumstabant percontata est. Omen id parum felix visum audientibus, quod subsequens non multo post comprobavit eventus. Manuel trajecto freto in Asia et Bithynorum finibus versabatur et ne ille terrarum tractus Persarum incursionibus pateret curabat. Nam cum prioribus sæculis Barbarorum irruptiones munitionibus subinde exstructis propul-

A αὔθις ἐχώρει· Ῥωμαῖοις δὲ ἐξ ἀπροσδοκίτου συμπεσῶν αὐτός τε νῶτα δοὺς ἔφευγε καὶ τὸ λοιπὸν στράτευμα πέμψας κατὰ τάχος ἐνθένδεν ἀπαίρειν προὔτρεπετο· ἀλλὰ παρὰ πόδας αὐταῖς ὁ Ῥωμαίων στρατός ἐπελθὼν ἐτρέψατό τε καὶ φόνον αὐτῶν πολλὸν εἰργάσατο, καὶ μέχρι τῶν Ἀντιοχείας πυλῶν ἡ δίωξις ἐγένετο. Ῥαϊμουῦνδος καὶ αὐτὸς μόλις τοὺς πολεμίους διαδράς νυκτός ἐπὶ τὴν πόλιν εἰσήλασεν. Οἱ μὲν δὴ ἀμφὶ τὴν Προσοῦχ ταῦτα Ῥαϊμουῦνδον εἰργασμένοι ἐπὶ τὴν Κιλίκων ἀνεχώρησαν, Δημήτριος δὲ σὺν τῷ στόλῳ ἐπελθὼν τὴν περίοικον καὶ θαλάσση γείτονα ἐλήϊσατο, καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἀνδραποδίσατο, ναῦς τε τῶν ἐγγχωρίων ὡς πλείστας παρὰ τὴν θαλάσσης ἀνεἰλκυσμένας ἀκτὴν πυρὶ ἐφλέξεν· ὅτε δὴ καὶ ὁ τὸ δημόσιον σφίσις εἰσπραττόμενος νόμισμα αἰχμάλωτος [P 20] Ῥωμαῖοις ἐγένετο. Ῥαϊμουῦνδος δὲ ἐπειδὴ ταῦτα ἤκουσε θυμῷ μεγάλῳ ἐπιῶν, ὡς τὰς Ῥωμαϊκὰς ναῦς ἀποσχομένης ἤδη τῆς χέρσου κατενόει, ἀπρακτος ἐκείθεν ἀνεχώρει. Ῥωμαῖοι δὲ τῆς θαλάσσης οὐ συγχωρούσης αὐτοῖς ἡμέραις δέκα τὸν χῶρον ἐκείνον παραπλεύσαντες, ἐπειδὴ λειψυδροῦντες ἦσαν, τῇ χέρσῳ αὔθις αἰφνίδιοι προσοκείλαντες τοὺς τε πολεμίους ἐτρέψαντο καὶ δύο τῶν ἐπιθαλασσιδίων ἐκπορθήσαντες φρούρια οἴνου τε ὡς πλείστου καὶ ποταμίου τὰς

τύχοντες ἐς Κύπρον ἀνήχθησαν. Ταῦτα δὴ συμπεσόντα Ῥαϊμουῦνδον τὴν ἐς Βυζάντιον στείλασθαι ἠνάγκασεν· ἀφικομένῳ δὲ οὐ πρότερον βασιλεὺς ἀπιῶν μνήμα ἐντεῦθεν δὴ τὴν συμπάθειαν ἐκομίσασθαι.

C δ'. Ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ Εἰρήνην (61) τὴν αὐτῷ οὐπω βασιλεῖ μνηστευθεῖσαν βασιλεὺς ἠγάγετο, κόρη ἕως ῥῆγας μὲν ἀναφέρουσαν, ἠθῶν δὲ κοσμιότητι καὶ ψυχικαῖς ἀρεταῖς οὐδεμιᾶς ἐλάσσῳ τῶν τότε γεγεννημένην. Λέγεται δὲ τι περὶ ταύτης τοιοῦτον. Ὀπηνίκα ἐς Βυζάντιον ἄρτι παρῆει, θάλαι τε τῶν ἐπ' εὐγενείᾳ διαφερούσων ὑπῆντων αὐτῇ καὶ ἡ Ἀλεξίῳ (62) βασιλεῖ ἤρμαστο· ἠμφίεστο δὲ ἐσθῆτα μὲν ἀπὸ βύσσου, τὰλλα δὲ ἐκ χρυσοῦ καὶ πορφύρας κεκόσμητο. Ἀλλὰ τὸ τοῦ βύσσου κυαναυγές; (63) μελαμφόρον ταύτην ἐποίησε τῇ νεήλυδι καταφαίνεσθαι. Ἀμέλει καὶ ἐπυνθάνετο τῶν παρόντων, ἥτις ποτὲ εἴη ἡ μονήρης αὐτῆ καὶ μεγαλοπρεπῆς λέγουσα. Τοῦτο δὲ ξύμβουλον τοῖς ἀκούσασιν οὐμενοῦν ἀγαθὸν ἔδοξε, καὶ τὸ τέλος οὐκ εἰς μακρὰν ἠκολούθει.

D Βασιλέα δὲ ἡ τῆς Ἀσίας εἶχε περὰ καὶ τὰ Βιθυνῶν ὄρια σκεπτόμενον ὅπως ἂν μηκέτι ἐσθατὰ τῷ Περσῶν γένει τὰ τῆδε γένοιτο. Τῶν γὰρ ἐν τοῖς

Du Cangii notæ.

(60) Καὶ Λίξιον. Occurrit vox ista infra p. 223. v. notæ ad Anuzæ p. 406.

(61) Εἰρήνην. Vide stemma Comnenæ.

(62) Καὶ ἡ Ἀλεξίῳ. Alexii Comneni, Joannis imp. filii primogeniti, qui Attaliæ paulo ante decesserat, conjux. Βασιλεὺς dicitur Cinnamo Alexius, quia a patre imperatorio titulo donatus fuerat, ut

Cornelii Tollii notæ.

(63) Καὶ Λίξιον αὐτὸν λοιπὸν. Λίξιος, qui semi-Barbaris Latinis ligius, vel vasallus. Manuel libro quarto, oratione ad Vladislauum : Καὶ δοῦλος· οὐ

auctor est Nicetas. De Alexii uxoris morte, nonnulla a nobis observata in præfato stemmate Comnenico.

(63) Τὸ τοῦ βύσσου κυαναυγές. Purpura ferruginei coloris. Gloss. Gr. Lat. : πορφύρα μέλαινα, ferrugo, Virgil.

βία λυγρὸν ὑποδύς, ἀλλὰ δοῦλος ἐθελόδουλος· ἐρμηνεύει δὲ σοι τοῦτο τὸ λίξιον.

ἀνω χρόνοις τὰς τῶν βαρβάρων ἐπιτειχιζόντων ὁρμάς ἀμελεῖν περιοραθέντων, εὐέφουδα Πέρσαις τὰ τῆδε ἐγένοντο. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν χρόνοις ὕστερον φιλοτιμύτατα πρὸς βασιλέως ἀνεπλήσθη πλείους ἀνοικισαμένου πόλεις· τότε δ' οὖν ἔγνω πολίχνην ἐν τοῖς οὕτω Μελαγγεῖσι (64) καλουμένοις ἀνεγείραι. Τοῦ μέντοι ἔργου προβαίνοντος ἠγγέλη αὐτῷ, ὡς τῇ πρεσβυτάτῃ τῶν βασιλέως Ἰωάννου θυγατέρων, ἣν ὁ Καῖσαρ ἠγάγετο Ῥογέριος (65), νόσος ἐπιγεγονυῖα ἄφυκτον ὑπογράφει τὸν κίνδυνον. Εἰς ὅσον οὖν πέρατι δοῦναι τὸ ἔργον τῷ χώρῳ ἐνδιατριψας τῆς ἐπὶ Βυζάντιον εἶχετο. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν χρεῶν ἐκείνη ἀπέπλησε, γυνὴ μεγάλῳρων ἐν ταῖς μάλιστα καὶ πολὺ τὸ ἀρρένωπὸν ἔχουσα. Ἐγὼ δ' ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος εἰς μνήμην ἤλθον τοῦ ἔργου τῆς [P. 21] γυναικὸς ταυτησί καὶ εἰσέπειτα θαυμάζεσθαι ἀξίου. Φασὶ τὸν Καῖσαρα Ῥογέριον τῇ βασιλείᾳ καὶ αὐτὸν κατ' ἐκείνον ἐποφθαλμίσαντα τὸν χρόνον, ὀπηνίκα οὕτω μετὰ τὴν βασιλέως Ἰωάννου τελευταίην ἢ Κωνσταντίνου τὸν νέον αὐτοκράτορα εἶχε, στασιώτας ἑαυτῷ δούλους τε περιστῆσαι συχνούς, καὶ δὴ καὶ τῶν τινα Ἰταλιωτῶν γένους συμπατριώτην αὐτῷ τὸ πατρόθεν ὄντα σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἑταιρίσασθαι εἰς τετρακοσίους μάλιστα ἀγειρομένους. Ἦν δὲ ὁ Ἰταλιώτης γένει μὲν περιφανῆς καὶ ἐπίδοξος, Καπύης δὲ πόλεως ἐξάρχων Ἰταλικῆς πολυανθρωποτάτης ἄγαν καὶ εὐδαίμωνος. Αἰτία δὲ αὐτῷ τῆς ἐν Βυζαντίῳ διατριβῆς αὕτη ἦν· ὅτῳ τῆνικαδε Σικελίας τυραννῶν Ῥογέριος, οὗ πολὺν ἐν τοῖς ὀπισθεν ποιησόμεθα λόγον ἐπειδὴν

A sarent, neglectis iis, pervia omnia erant Persis finitimis, sed postmo iuni restituta sunt illæ imperatoris liberalitate, compluraque ab eo ibi instaurata oppida. Illo autem tempore in ea quam Melangia vocant regione oppidum condere constituit. Quod opus dum urgetur, nuntiatur Manuelli filiam natu maximam Joannis imperatoris, quam Rogerius Cæsar uxorem habebat gravissimo morbo ad proximum vitæ periculum adductum. **37** Itaque isthic aliquandiu, quo absolveret quæ inceperat, erat commoratus, dum Byzantium festinat, lato surgitur femina ingentis spiritus, quæque virilem omnino animum præ se ferebat. At cum illius mihi hoc loco recurrat memoria, operæ videtur pretium unum quod eam spectat deinceps admiratione dignum commemorare. Rogerium Cæsarem ferunt, mortuo Joanne imperatore, necdum Byzantium ullo obtinente principe, imperium cogitantem, collectos plurimos ad suas partes allexisse, atque in his gentilem quemdam Italum, ipsique a teneris annis familiarum, qui numero ad summum quadringenti. Erat autem et ille gente perinde Italus, natalium splendore illustris et conspicuus, Capuæ civitatis in Italia potentissimæ clarissimæque dominus, cui Byzantii commorandi id causæ potissimum fuit. Rogerius tunc temporis Siciliæ tyrannus, de quo multa deinceps memoranda occurrent, cum ad bella pervenerimus Italica, Capuano inhians principatui, sacri bello hominem impetit: cui cum ille resistendo non esset, Byzantium se contulit. His igitur

Du Cangii notæ.

(64) *Μελαγγεῖσις*. Vide notas ad Annæ p. 441.

(65) *Ῥογέριος*. Maria Comnena natu maxima filiarum Joannis imperatoris, Alexii soror gemella, Joanni Rogerio Cæsari uxor data est a patre, cui illa haud diu superstes fuit; excessit enim, ut ait hoc loco Cinnamus, sub primos imperii Manuellis annos. Fuit Rogerius, si eidem scriptori hac in re fides aliqua, Capuæ civitatis in Italia princeps, qui cum a Rogerio Siciliæ rege bonis omnibus exutus fuisset, Byzantium, seu auxilii impetrandi, seu ibidem commorandi gratia, sese contulerat. Verum in eo falli constat, quod Capuæ principis dignitatem tribuit Rogerio, cum princeps, cui Rogerius Capuam abstulit, fuerit Robertus III, qui, ut multis narrat Alexander abbas Celesinus, l. i, ii et iii rerum a Rogerio gestarum, in Sicilia oculis privatus, sub rege Willelmo I in tetro carcere vitam finivit, quod tradunt Falcandus p. 647 et Willelmus Tyrius, l. xviii, c. 7 et 8. Neque potuit is esse filius ejusdem Roberti; siquidem, ut prodit idem Alexander, l. ii, c. 64, cum Capua in Rogerii regis potestatem venit, anno scilicet 1154 supererat Roberto tantum filius Robertus in minoribus constitutus annis, tametsi constet Robertum principis filium Constantinopolim pariter demum concessisse, atque in aula Manuellis vitam exegisse, ex iis quæ habet card. Baronius sub A. 1166. Fuit igitur Joannes Rogerius non princeps Capuanus, sed ex eadem qua Capuani principes oriundus stirpe, quæ gente Normannica, originem trahebat ab Auschelmo de Quadrellis Aversano comite, qui una cum Ranulpho a Gaimario Salernitano principe in auxilium evocatus, cum aliis nobilibus ejusdem gentis in Italiam transiit, ut est apud Ordericum, l. iii, p. 472 483, et Leonem Ost., l. ii, c. 68. Proinde Joannem hunc Rogerium eum esse arbitror, qui

Rogerius de Surrento dicitur Alexandro abbati, l. ii, c. 60, qui Nuceriam principis Roberti oppidum aliquandiu tutatus, tandem reddere compulsus est Rogerio regi, pacta impunitate. [P. 437] Quod sane cognomen facit ut fratrem Roberti fuisse existimem, cum illud ipsum tribuatur Roberto ab Hugone Falcando p. 648 et Willelmo Tyrio, l. xviii, c. 2 propter maternam originem; duxerat enim Jordanus II Roberti pater, Gaitelgriman Sergii principis seu ducis Surrentini, cujus meminit Leo Ost. l. ii, c. 30, filiam, ut auctor est Petrus Diacon. l. iv Chron. Casin. c. 98 et Camillus Peregrinus ad Falconem Benevent. primas obtinuisse Joannem Rogerium Cæsarem in aula Constantinopolitana, argumento est, quod in ea synodo, in qua Cosmas Atticus patriarcha CP. abdicatus fuit A. 1144 primus post Manuelem imperatorem assederit. Quadriennio post satis functo Raimundo Pietravino Antiochiæ principe, cum Constantia ejus uxor seque et principatum eidem Manuelli tradidisset, missus est illico Joannes Rogerius Cæsar, ut illam sibi in secundam uxorem adjungeret. Sed Constantia Cæsarem, quod in senium vergeret, aspernata est, ipseque rebus infectis Byzantium rediit, et tonsa post morbum coma monachicam vestem induit, ut pluribus refert Cinnamus, l. iii, Rogerii Cæsaris filius, ni fallor, fuit Rogerius alter, quem Manuel imperator in Dalmatiam misit, cui eum præfecit, sub titulo *ducis Sclavoniæ*, qua dignitate gaudebat ille an. 1180, ut ex variis diplomatis colligitur a Joanne Lucio allatis, l. iii Hist. Dalmat., c. 10; l. iv, c. 3. Id enim suadent et Rogerii nomen, et quo vixit Rogerius sæculum, prætereaque demandata a Manuele, cui merebat, præfectura.

κ Cæsare tentatis, ut eum conjux post multas admonitiones obstinatiorē vidit, imperiumque validius affectantem, ni provideretur, nequidquam a proposito posse dimoveri, accersitis quibus tum summa rerum **38** erat, quæ agebantur, prodens, Aut mihi, inquit, virum tradite, aut vobis curæ sit imperatoris filiam fratri meo reservare. Hi modis omnibus Cæsarem adorti, in propinquum Byzantio suburbanum adduxerunt, quasi res quæriam illic agenda instaret; tum ubi eo accessere, ibi dimisso illo, in urbem rediere.

τῷ μὲν. Ἡ μὲν ταῦτα εἶπεν· οἱ δὲ τὸν Καίσαρα τῶν ὑποστυλίων ἐξήγον χρείας δὴθέν τινος ἕνεκα διατρέθειν ἀρῆξαν, οἱ δὲ ἐπὶ τὴν πόλιν ἦλθον.

5. Ejusmodi ingenii fuit Maria. Illius autem cognito obitu Byzantium princeps rediit. Nec multo interjecto tempore, localis ad Rhynchacenos campos castris, ubi castellum de novo extruxerat Joannes imperator, quod Lopadium vulgo appellant, copias cogit, et in Persidem impetum facere constituit. Persæ siquidem, posthabitis fœderibus, Præcanam expugnaverant, urbem Isauriæ, et alia insuper damna Romanis intulerant. Rebus ut par erat ad bellum compositis, castra inde movens, in ulteriora progreditur, quo incautos inopinate aggressus, puberes omnes inter necione deleret. Nec aberravit omnino a proposito, etsi ad manus ventum non est. Superato enim Olympo Mysiæ monte, ad Pithecium cum pervenisset, ubi validam ipse arcem condiderat, noctu in eos secessit montes, qua confragosi, præruptique sunt, atque arbustis consiti: verum accidit ut ascendentes crebri e tesquis vapores caput ipsius adeo occuparent, ut subito concideret neque surgendi potestatem haberet, et ad mediam usque noctem omnis sensus **39** fere expers permaneret. Tum recreatus paululum, recuperataque consequente die valetudine, ipse quidem substitit; suorum vero partem dimisit, præfectis ad rem peragendam idoneis ducibus. Hi confestim hostibus obviam facti, iisque profligatis, victorem exercitum cum multiplici præda, ovantes reduxerunt. Dum hæc aguntur ab imperatore, Persæ, rebus ad bellum paratis, cum ingenti militum multitudine in Thraciesiorum terram irrumpunt, et resistente nemine (nam Theodorus cognomento Contostephanus, ad id ab imperatore missus, exercitu comparato, nondum advenerat) castellum illi non longe a mari dissitum, quod Celi-bianum vocant, populabundi ineunt, factaque non modica præda, regrediuntur. His imperator cognitis, impositum statim cum universis copiis citato impetu Ieonium contendit, scriptis prius ad sultanum litteris, quibus consilium suum nuntiaret. Parum hæc fuit sententia: « Scire te volumus nostræ huic adversus te expeditioni molimina tua causam præ-

Α τὰς Ἰταλικὰς ἀναγράφουμεν μάχας, ἐπὶ τὴν Καπύης λιχνευσάμενος ἀρχὴν πολὺς ἐνέκειτο τῷ ἀνδρὶ πολεμῶν. Ἐφ' οἷς οὗτος ἀπειρηκῶς τὴν εἰς Βυζάντιον ἐπέειλετο. Καίσαρι μὲν οὖν ταῦτα ἐπρόσαστο. Ἡ δὲ σύνοικος ἐπειδὴ μετὰ πολλὰς παραινέσεις ἰσχυρογνώμονα τοῦτον ἐώρα καὶ δεινῶς βασιλειῶντα καὶ οὐδ' ἂν εἴ τι καὶ γένηται μεταθησόμενον τοῦ σκοποῦ, τοὺς τῶν κοινῶν ἐπιμελητὰς ὡς ἑαυτὴν μεταπεμφαμένη κοίνοῦται τὸ πρᾶγμα καὶ. Ἡ (φησὶν) αὐτοὶ μοι τὸν ἄνδρα παράδοτε, ἢ γοῦν μελήσει πάντως ὑμῖν τοῦ τὴν βασιλείαν τῷ ἀδελφῷ συντηρῆσαι παντοδαπῶς ὑπελθόντες ἐπὶ τινὰ τῶν ἀγροῦ Βυζαντίου. Ἐπειδὴ τε ἐπὶ τοῦ τόπου ἐγένετο, αὐτὸν μὲν ἐνταῦθα

Β ε'. Ἡ μὲν δὲ Μαρία τοιαύτη τις ἦν. Βασιλεὺς δὲ, τοῦ πάθους ἀγγελθέντος αὐτῷ, τότε μὲν εἰς Βυζάντιον ἦλθε· μετὰ δὲ τινὰ χρόνον εἰς τὴν ἐπὶ Ῥυνδακοῦ ἀυλισάμενος πεδιάδα, ἐνθα βασιλεὶ Ἰωάννη φρούριόν τι ἐκ καινῆς ἀνωκοδομήθη, ὃ Λοπάδιον ὠνόμασται τοῖς πολλοῖς, ἐνταῦθα τὸν στρατὸν ἤγειρεν, εἰς τὴν Περσικὴν ἐμβαλεῖν διανοούμενος. Πέρσαι γὰρ τὰς μεταξὺ Ῥωμαίων σπονδὰς παραλύσαντες Πράκανάν τε πόλιν Ἰσαυρικὴν ἐκπορθήσαντες εἶλον καὶ πλεῖστα ἄλλα Ῥωμαίους προσεζημίωσαν. Ἐπειδὴ γοῦν ἀριστὰ παρσκευαστοὶ ἦδη, ἄρας ἐκείθεν σπουδῇ ἐπὶ τὰ πρόσω ἐχώρει, κατὰ νοῦν ἔχων ὡς ἂν ἀφυλάκτοις αὐτοῖς ἐξαπιναίως ἐπελθὼν ἤδηδὲν ἀπολέσειε. Πλὴν ἀλλὰ τοῦ μὲν σκοποῦ οὐ πάντῃ διήμικτεν. Οὐ μὴν καὶ χεῖρας ἔχρησε τῇ μάχῃ ἐκείνῃ. Ὡς γὰρ ὀξείως τὸν Μύσιον διαβὰς Ὀλυμπον ἄχρι τε εἰς τὸν Πιθηκᾶν (66) γεγωνῶς, ἐνθα φρούριον αὐτὸς ἐδείματο καρτερὸν, νύκτωρ διὰ τῶν ταύτῃ ὄρων ἐπορεύετο, ἃ τῆδε ἀποκρέματα ὑψηλὰ καὶ δεινῶς λάσια, ξυνέβαινον ἐκ τῶν κατὰ τὰς λόχμας ἀναγομένων ἀτμῶν ἐμπιπλάμενης αὐτῷ τῆς κεφαλῆς ἀθρόον κατενηνέχθαι, ὡς μηκέτι μηδὲ ἀναστῆναι δύνασθαι. Μέχρι μὲν οὖν καὶ περὶ μέσας νύκτας σχεδόν τι καὶ ἀνεπισσθῆτως εἶχεν αὐτοῦ, [P 22] μετὰ δὲ ὀλίγον ἀνασφῆλας εἶτα ῥᾶων εἰς τὴν ὑστεραίαν γεγωνῶς, αὐτὸς μὲν ἡσυχῇ ἔμεινε, μοῖραν δὲ τοῦ στρατεύματος ἀπολεξάμενος ἱκανὴν ἅμα στρατηγοῖς ἐπὶ τὸ ἔργον διαφῆκεν, οἱ καὶ οὐκ εἰς μακρὴν δυνάμεσι περιτετυχηκότες ἐχθρῶν, ὁ ἐπειδὴ καθυπέρτεροι τῇ μάχῃ ἐγένοντο λαφύρων τε μέγα τι περιεβάλλοντο χρῆμα καὶ σὺν τροπαίοις ἐκείθεν ἀνέστρεψαν. Βασιλεὺς μὲν ταῦτα ἐπρασσε. Πέρσαι δὲ ἐν τούτῳ συσκευασάμενοι στρατῷ μεγάλῳ τῇ Θρακησίῳ ἐμβάλλουσι γῆ, οὐδενός τε σφίσιν ἀντιστρατοῦντος (θεόδωρος γὰρ ὁ Κοντοστέφανος ἐπὶ κλησίς ἦν, τούτου δὲ ἕνεκα πρὸς βασιλέω, πεμφθεὶς, οὕτω ἔφθη τὸν στρατὸν ἀγείρας τῆδε καταλαβεῖν) ἄχρι καὶ ἐπὶ τι τῶν οὐκ ἀπὸ θαλάσσης χωρίων, ὃ Κελθιανὸν (67) ὀνομάζεται, προνομεύοντες ἦλθον, λείαν τε ὡς πλεῖστην ἐπαγόμενοι ἀνεχώρησαν.

Du Cangii notæ.

(66) Πιθηκᾶν. Conferendus plane ad hanc Manuclis expedit. Hist. Nicetas, l. 1, n. 2.

(67) Κελθιανόν. Lydia, seu Asia Minor, sic dicta, ut auctor est Pachymeres, l. ix, c. 8. Cel-

biani tractus mentio est apud Nicetam in Isaacio, l. 1, n. 4, Acrop. c. 15 et al. Vide notas ad Alexiadem.

Τούτων ἐπειδὴ βασιλεὺς ἤκουσεν, οὐκέτι κατέχειν ἑαυτὸν οἶδ' τε ἐγένετο. Ταχὺ γοῦν συσκευασάμενος ἑλκεῖ ὄρμεις τὴν ἐς Ἰκόνιον ἐφέρετο, γράμμασι περὶ τούτου τῷ σουλτάν μεμηνηυκῶς πρότερον. Εἶχε δὲ τὰ γράμματα ὧδε. « Εἰδέναι βουλόμεθά σε πράγμασιν ἐγχειρεῖν ἅ τὴν ἡμετέραν κατὰ σοῦ διερεθίζουσιν ἐφοδόν. Πράκανάν τε γὰρ οὐδὲν σοὶ προσήκουσαν αὐτὸς ἀφελόμενος ἔχεις, καὶ πρὸς γε Ῥωμαίων ἐναγχος ἐπῆλθες τῇ γῆ. Σὺ δὲ καὶ Ἰαγονπασάν ἀνδρὶ Ῥωμαίοις ὑποσπόνδῳ πλείστοις τε ἄλλοις τῶν τῆδε φυλάρχων οὐκ ἀνίεις τρόπῳ τινὶ πολεμῶν. Καίτοι ἔδει σε ἀνδρα ξυνετόν ὄντα ἐκεῖνο κατανοεῖν ὡς οὐκ ἂν ποτε Ῥωμαῖοι τοιάδε περιφρονούμενοι καταδέξοιντο ἂν, καὶ λελείφεται σε πολυπλασίην ἄμυ Θεῷ τὴν ποινήν ἀποδοῦναι. Ἡ τοίνυν ἀπάχου τῶν παραλόγων, ἢ μὴν ἐν παρασκευῇ ἔτο ὡς αὐτίκα Ῥωμαίους ὑποστησόμενος. » Τὰ μὲν δὴ γράμματα ἐν τούτοις ἦσαν. Ὁ δὲ ταύτην αὐτῷ κομισθεῖσαν ἀναλεξάμενος τὴν ἐπιτολὴν ἀμείβεται ὧδε. « Ἐδέξάμεθά σου τὰ γράμματα, μέγιστε βασιλεῦ, καὶ δὴ καὶ παρεσκευάσμεθα ὡσπερ ἐκέλευες. Σὺν δ' ἂν εἴη λοιπὸν ἐπιταχῆσαι τὴν ἀφίξιν, μηδὲ μακρὰς ἡμᾶς ἐνταῦθα διάγειν ἐπαγγελίαις. Τάλλα δ' ὅπως ἔσται Θεῷ καὶ ἡμῖν μελήσει. Χῶρος δ' ἡμῖν εἰς ξυντυχίαν Φιλομιλίον τόδε ἔστω, οὗ δὴ ἐν τῷ παρόντι ἡμᾶς ἐστρατοπεδεῦσθαι ξυμβαίνει. » Τούτοις δὲ σουλτάν φορτικώτατα βασιλεὶ διαμειψάμενος, ὁ μὲν αὐτοῦ που ἐν Φιλομιλίῳ, ἐνθα τὸ πρῶτον ἐστρατοπεδευσάμενος ἔτυχε, σὺν τῷ πλείονι τοῦ Περσῶν ἔμεινε στρατοῦ, μοῖραν δὲ τινα τούτων ἀποτεμόμενος ὑπαντιάζειν Ῥωμαίοις ἐπιούσιν ἐξέπεμπεν. Οἱ καὶ οὐκ εἰς μακρὰν ἀγχοῦ πόλειος Ἀχρουνοῦ περὶ τινα χῶρον ἢ Καλογραίας βουνὸς ἢ κλησίς ἐστι βασιλεὶ γεγονότι συμμίζαντες ἠττήθησαν τε κατὰ κράτος καὶ φυγαδίαί ἐπὶ τὸν σουλτάν ἤλθον. Πολλοὶ τε ἄλλοι καὶ Χαιρῆς παρὰ Πέρσαις ὀνομαστὸς Ῥωμαϊκῆς ἔργον ἐγένετο μαχαίρας. Ὁ δὲ τῷ συμπεσόντι καταπλαγεὶς τὴν ψυχὴν, οὐδ' ὅσον ἐσκευάσασθαι τι, οὐδ' ὅσον κομίσασθαι τῶν πρὸς τὴν χρεῖαν τῷ χῶρῳ ἐπιμείνας ὤχετο [P 23] φυγὰς ἐκεῖθεν ἀπιών. Ὁ πυθόμενος βασιλεὺς ἀμφοτέρων τε ἐπικερτομησαὶ αὐτὴν διανοηθεὶς, θράσους τε τοῦ πρότερον καὶ δειλίας τῆς εἰσέπειτα τοῦ μετρίου πέρα γεγεννημένον, ἐπέστειλεν αὐτῷ τοιάδε. « Ἐδει μὲν σε, ὦ γενναῖε, ἐκεῖνο καλῶς εἰδόντα, ὡς ὅσον αἰσχρὸν ἐστὶν ἡ δειλία τοσοῦτω μᾶλλον αἰσχρὸν γίνεται, ὀπηνίκα θράσος αὐτῆς προηγήσάμενον τόχοι, μὴ οὕτως ἀνεπιστρόφως τῶν ἐς τὸν πόλεμον ἔχειν. Ἐπεὶ δ' ὡσπερ παντάπασιν ἐπιλελησμένος λήματός τε τοῦ προτέρου, ὦν τε ἐναγχος ἐ; τὴν ἡμετέραν ἐπέστειλὰς βασιλείας λόγον πεποιημένος οὐδένα ἀποτρέχεις οὐκ οἶδα ὅπη, ἡμεῖς ἰδοῦ σοὶ τούτων ἀνάμνησιν φέρομεν. Εἰ μὴ τοίνυν ἐν Φιλομιλίῳ, ὡσπερ ἤδη φθάνεις ἡμῖν ἐπηγγελμένος, τὴν ἡμετέραν ἀναμενεῖς ἀφίξιν, λείπεται πάντως ὡς τὸ γενναῖον ἐκεῖνο καὶ μεγαλόψυχον αὐτὸ σφόδρα δειλὸν καὶ ἀγεννὲς ἀντιπερίεστί σοι. » Τὰ δὴ γράμματα ἐν τούτοις ἦσαν. Βασιλεὺς δὲ ἐν Φιλομιλίῳ γενόμενος αὐτὸ μὲν κατὰ κράτος τε εἶλε καὶ ἐνέπρησεν ἅπαν. Ῥωμαίων δὲ τινας μακροῦ

A huisset. Neque enim tantum Præcantam haud tui juris civitatem, a te pridem expugnatam, delines, sed et in Romanos agros nuper irrupisti. Iagonpasantem quoque socium nostrum, compluresque alios ibi phylarchos **40** bello lacessere non desinis. Tibi autem viro prudenti cogitandum fuit, nequaquam id neglecturos Romanos, multiplicemque a Deo vindicæ istiusmodi facinoribus pœnam rependendam. Proinde vel abstine hujusmodi iniquitatibus, vel ad sustinendos extemplo Romanos te præpara. » Litterarum id fuit argumentum : quas simul ac ille traditas perlegit, in hunc modum rescripsit : « Litteras tuas accepimus, maxime imperator, paravimusque omnia que jussisti. Reliquum tibi est accelerare adventum. Nobis autem crebris identidem missis legationibus hic morari non convenit, cætera et Deo et mihi curæ erunt. Locus vero congressui Philomelium erit, ubi modo castra posuimus. » Arrogantissimo hoc misso ad imperatorem responso, sultanus Philomelii, ubi castra prius locaverat, cum majori Persicarum copiarum parte consistit, reliquas vero mittit, qui adventantibus Romanis occurrerent. Atque illi haud multo post cum imperatore qui prope Acrunum aderat, civitatem in ea sitam regione quæ Calogrææ collis nuncupatur, prælium consuerunt, funditusque deleti ac superati, quam celerime fugiunt ad sultanum ; complures, quos inter et Chares, magni vir apud Persas nominis, Romanorum gladiis interiere. Ille ex accepta clade animo confusus, nec instaurare curans aciem, aut rebus loco necessariis providere, fugæ et ipse se dedit. Quo cognito **41** imperator, utrumque illi explorare gestiens, et quod audaciæ primum et metos deinde excessisset fines, litteras ad eum in hanc fere sententiam dedit : « Non decebat te, generose princeps, qui probe noveras per se turpem metum fieri turpiorem, cum præcessit ferocia, bellum adeo segniter gerere. Quandoquidem igitur propositi prioris immemor, et iis quæ paulo ante ad majestatem nostram rescriperas, neglectis, nescio quo recedis, ecce tibi horum memoriam refricamus. Nisi itaque adventum nostrum, sicuti nobis jam antea nuntiasti, Philomelii opperiaris, reliquum erit, ut palam proliTEAMUR magnanimitatem istam tuam degeneri timore elanguisse. » Litterarum ea fuit summa. Manuel vero Philomelium progressus, urbem vi expugnat, totamque incendit, et e Romanis aliquot, qui captivi jamdudum detinebantur, pristina restituit libertati. Persæ quippe freti primo viribus suis, atque alio terrarum abeunte imperatore, de transferendis iis nequidquam cogitarant. At ubi illos incessit metus, non captivos modo, verum etiam propria neglexerunt. Perlatis ad sultanum litteris, sive ex castigatione principis pudore suffusus, sive alia nescio qua de causa, retulit pedem, regionemque **42** Andrachmam a Persis nuncupatam magnis itineribus petiit, ibique castra posuit. Id postquam accepit imperator, apparato confestim exercitu, urbem Adrianopolim supergressus (istud

quippe nominis ad Lycaoniam usque excurrit), in quadam regione, quam Gaitam vocant, fixit tabernacula. Postera die, cum levi utique intervallo utraque derimeretur acies, instructo agmine, castris excedit, signisque cum hostibus collatis, praelium iuit. Ac Persae quidem primum Romanorum non sustinentes impetum, ad receptum sese comparant. Instant contra Romani a tergo, alios occidunt, alios capiunt vivos. Sultanus non ante desistit a fuga, quam percussus metu intra Iconii mœnia sese abdidisset. Sed neque ibi adhuc in tuto positus, hæc secum animo volvit. Cum nempe vereretur, ne si intra mœnia sese pateretur includi, Romanis urbem obsidione cingentibus, nullus sibi superesset evadendi locus: ancipites præterea mente versans bellorum eventus, incertusque quo inclinatura esset fortuna, angusto coerceri loco haud opportunum arbitrabatur. Itaque relicto ad præsidium civitatis idoneo militum numero, reliquos bifariam dividit. Partem unam a tergo urbis, loco arduo, stare jubet: aliam, cui ipse præerat, ad dexteram locat, fretus maxime positione montis, qui Iconium Caballamque castrum interjacet.

τὴν οὐ πρότερον ἀνῆκε φεύγων πρὶν ἢ τεταραγμένος ἐς Ἰκόνιον ἐλθὼν ἐντὸς τειχέων εἰσπεσεῖν· ἐπειδὴ τε ἤδη ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καθεστήκει, βουλήν βουλευέται τοιάνδε. Μένειν μὲν ἐνδοθὶ οὐ πάνυ τι ἐθάρρει, ὡς μὴ ἐνταῦθα κατακλείσας ἑαυτὸν ἀπρόλιτον πολιορκουσι Ῥωμαῖοι ἐργάσεται, ἄλλως τε καὶ τὸ τοῦ πολέμου τέλος οὐκ εἰδὼς εἰς ὃ τι τύχης αὐτῷ περιστήσεται, ἐν στενῷ περισχεθῆναι ἀξίμφορον ᾔετο. Καὶ δὴ τὸ μὲν τοῦ στρατεύματος ἐπὶ φυλακῇ τῆς τοῦ στρατεύματος ἐπὶ φυλακῇ τῆς πόλεως ἔταξε, τὸ δ' ἄλλο διχῇ διελὼν τὸ μὲν κατὰ νότου τῆς πόλεως [P 24] ἐπὶ τοῦ κατάντους ἔστησεν, ὃ δὲ αὐτὸς ἔχων ἐν δεξιᾷ παρετάξατο τῇ τοῦ βρους ὀχυρότητι μάλιστα πεποιθῶς, ὃ μεταξὺ πόλεως Ἰκονίου καὶ τοῦ φρουρίου Καβάλλας ὑπερτείνει.

6. Dum hæc agebantur apud Persas, pervenit imperator ad Caballam, ibique nescio quo æstro percitus, in sultanum invadere decrevit: sed quo is loco consideret, cum statim non potuisset rescire, animi impetum paulisper inhibuit. Tum militari, qua potissimum præstabat experientia, edoctus, ad dexteram civitatis præesse illum militum cuneo, signiferum freno apprehensum eo confestim trahit, rapitque. Stupuit ad ejusmodi facinus Romanus exercitus, magni instar miraculi ratus esse, quod tantas copias, et quæ suas numero longe excederent, inopinato vellet aggredi atque ita præliam subire. Terrebat enim quod non appareret agmen illud hostile, eosque quos videbat, præcursores esse arbitraretur copiarum hostilium, quæ

Du Cargii notæ.

(68) Πόλιν τε Ἀδριανούπολιν. De hac Adrianopoli in Asia silent, opinor, geographi. Porro Adrianus, cum titulos in operibus non amaret, inquit Spartianus, multas civitates Adrianopolis appellavit. Sed an regio circumvicina nomen istud habuerit, in dubium vocat Tollius, licet id diserte

Cornelii Tollii notæ.

(m) Διαβαίνει γὰρ καὶ ἐς αὐτὴν Λυκαονίαν τὸ ὄνομα τοῦτο. Capiendum hoc de nomine regionis, in quam Persæ concesserant, non autem de civitate Adrianopoli; cujus qui dicitur potest nomen aliquo excutere?

(r) Αὐτίκα τοῦ σημειοφόρου λαβόμενος. Sic I.

τοῦ χρόνου ἐνταῦθα ὑπὸ φρουραῖς καθειργμένους εὐρῶν ἐλυέ τε τῶν θεσμῶν τοὺς ἀθλίους καὶ φῶς ὄρῳν παρεῖχεν ἐλεύθερον. Πέρσαι γὰρ τὸ μὲν πρῶτον δυνάμει τῇ σφῶν θαρραλεῖν ἔχοντες ἄλλοθι γῆς βασιλέως ἐπιόντος μετοικίσειν αὐτοῦ, οὐδαμῆ ἔγνωσαν· ἐπεὶ δὲ τὸ δέος αὐτοῦς ἤπειγεν, οὐχ ὅπως αὐτῶν κατημέλουν, ἀλλὰ καὶ τὰ σφέτερα περὶ ἐλάσσονος ἔθαντο. Τῶν δὲ γραμμάτων ἀπενεχθέντων εἰς τὸν σουλτάν, εἶτε τὴν ἐντεῦθεν ἐπίπληξιν αἰδεσθεῖς εἶτε καὶ ἄλλο τι ἐννεησάμενος ὀπίσω ἐχώρει. Ἐπίτινά τε χώρον Ἀνδραχμῶν Περσικῶς ὀνομασμένον ταχὺ γεγονῶς, ἐνταῦθα ἐστρατοπεδεύετο. Ταῦτα ἐπειδὴ βασιλεὺς ἤκουσε, παραυτίκα διεκόσμησε τὸ στρατεύμα, πόλιν τε Ἀδριανούπολιν (68) ὑπερβάς (διαβαίνει γὰρ καὶ ἐς αὐτὴν Λυκαονίαν τὸ ὄνομα τοῦτο [m]) ἐν τινὶ χώρῳ Γάϊτα ὄνομα τὴν παρεμβολὴν ἐποίησατο. Τῇ δ' ὕστεραία (ἤδη γὰρ οὐ πόρρω ἀποσκηνοῦν ἀμφοτέροις συνέβαινε τοῖς στρατεύμασι) ταξάμενος προσώτερον ἐχώρει, ἐπειδὴ τε ὁμοσσοῖς Πέρσαις ἤλθεν, ἔργου εἶχετο. Πέρσαι τοίνυν μηδὲ τὴν πρώτην Ῥωμαῖους ὑποστάντες ἐς ὑπαγωγὴν ἐκλιναν. Οἱ δὲ κατὰ νότου αὐτοῖς ἐφεπόμενοι οὐ μὲν ἀνῆρουν, οὐδὲ ἐζώγρουν. Ὁ δὲ σουλ-

τάν οὐ πρότερον ἀνῆκε φεύγων πρὶν ἢ τεταραγμένος ἐς Ἰκόνιον ἐλθὼν ἐντὸς τειχέων εἰσπεσεῖν· ἐπειδὴ τε ἤδη ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καθεστήκει, βουλήν βουλευέται τοιάνδε. Μένειν μὲν ἐνδοθὶ οὐ πάνυ τι ἐθάρρει, ὡς μὴ ἐνταῦθα κατακλείσας ἑαυτὸν ἀπρόλιτον πολιορκουσι Ῥωμαῖοι ἐργάσεται, ἄλλως τε καὶ τὸ τοῦ πολέμου τέλος οὐκ εἰδὼς εἰς ὃ τι τύχης αὐτῷ περιστήσεται, ἐν στενῷ περισχεθῆναι ἀξίμφορον ᾔετο. Καὶ δὴ τὸ μὲν τοῦ στρατεύματος ἐπὶ φυλακῇ τῆς τοῦ στρατεύματος ἐπὶ φυλακῇ τῆς πόλεως ἔταξε, τὸ δ' ἄλλο διχῇ διελὼν τὸ μὲν κατὰ νότου τῆς πόλεως [P 24] ἐπὶ τοῦ κατάντους ἔστησεν, ὃ δὲ αὐτὸς ἔχων ἐν δεξιᾷ παρετάξατο τῇ τοῦ βρους ὀχυρότητι μάλιστα πεποιθῶς, ὃ μεταξὺ πόλεως Ἰκονίου καὶ τοῦ φρουρίου Καβάλλας ὑπερτείνει.

ς'. Πέρσαι μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦσαν βασιλεὺς δὲ ἐπειδὴ πρὸς τῇ Καβάλλᾳ ἤδη ἐγένετο, δαιμονία τινὶ κεκινημένος ὄρμη τὴν ἐπὶ τὸν σουλτάν ἐσφάδαξεν ἵναί. Οὐκ ἔχων δ' ἐκ τοῦ παραχρῆμα στοχάσασθαι ὅπη αὐτὸν συνέβαινε εἶναι, πρὸς βραχὺ μὲν ἐπεσχέθη τῆς ὁρμῆς, στρατηγικῇ δ' ἐμπειρίᾳ τῆς ἐν δεξιᾷ τῆς πόλεως ἐξηγεῖσθαι φάλαγγος, αὐτὸν διεγνωκῶς (ὁξὺς γὰρ εἶπερ τις τὰ τοιαῦτα ἐτύγγανεν ὦν), αὐτίκα τοῦ σημειοφόρου λαβόμενος (n) εἶλκε τοῦ ρυτῆρος ἐπ' ἐκεῖνο τὸ μέρος ἐπιστρέφων αὐτόν. Διαπορουμένου δὲ τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ καὶ ἐν θαύματι μεγάλῳ ποιουμένου τὸ πρᾶγμα, (ὅπως ἐς τηλικαύτην ἀνωπέρβλητον ἰσχὴν ἀπροσράτως οὕτως παρακινδυνεύσειν ἐθέλοι (ἐξεπλήττετο γὰρ αὐτοῦς τὸ μηδισμοῦ τοῦ στρατεύματος ἐκεῖνου διάφαινεσθαι,

D videatur dicere Cinnamus. Verum quid vetat Adrianopolim, ab urbe sic nuncupata, tractum istum vocatum existimare, cum Lyciam, ab urbe Chomate, Choma appellatam fuisse ostenderit ad Anna p. 92 compluraque istius usus exempla prostant apud Porphyrogenetam in libris de Themalibus?

III, Συντονιότερον ἤλαυνε, ἐπείγων ἔπεσθαι καὶ τὴν σημειοφόρον. Idque adhuc e veteri militia Romanæ more. Livius I. ix, c. 13: *Vadunt igitur in prælium urgentes signiferos.* Et I. x, c. 36: *Tum alii alios hortari ut repeterent pugnam: centuriones ab signiferis raptâ signa inferre.*

κάντεῦθεν ἕποντο πρόδρομα ταῦτα τῆς σὺν τῷ σουλτάν ἔσεσθαι παρατίξεως τῷ τοῦ ὄρους ὡς εἰκὸς ἀμφιλαφεῖ κρυπτομένης), θαυμαζόντων οὖν, αὐτὸς ἡρέμα διακεχυμένος τὴν πρόσωπον· « Ἄνδρες, ἔφη, Ῥωμαῖοι, μὴ δὴ τέχνη βαρβαρική δεδιτέσθω τὴν ἡμετέραν ἀγγίνοιαν, μηδ' ἐπὶ τὰς σημαίας ἀπειναί ξυμβαίνει τοῦ κατὰ μέτωπον ἡμῖν ὄρωμένου τούτου στρατεύματος, ἀλλαχόθεν ποῦ ταύτας σὺν στρατεύματι ἄλλῳ παρεῖναι οἴεσθε. Οὐτε γὰρ ἑτέρα τις μάτρα δυνάμει ὑπολέλειπται, οἶμαι, Πέρσαις, καὶ τὰ σημεῖα δὲ σφίσιν αὐτοῦ ποῦ καὶ ἐπὶ τῇ λόχη ἐστᾶσιν ἐν τῷ ἀφανεί, ἐν' ἐπιδείξει πλήθους ἐκπλήττειν ἡμᾶς ἔχουεν. Μὴ τοίνυν τοῦ πλήθους θαμβεῖσθε τὸ βάρβαρον, περιφρονεῖτε δὲ μᾶλλον τῆς ἀσθενείας· οὐ γὰρ πέφυκεν ἀλήθεια φαντασίᾳ συγγίνεσθαι. Ἄλλ' ἐγὼ μὲν σὺν τῶν ταγμάτων τοῖς ἐμπροσθίοις ἀπειμι παρ' αὐτὰ συμμίξων αὐτοῖς, ὑμᾶς δὲ μοι ἕν τῷ ἄλλῳ στρατεύματι ξυντεταγμένους ἐπιέναι χρεῶν, μὴ ποτε πολεμίων ἐνέδρας περιπεσεῖν γένοιτο. » Ταῦτ' εἰπὼν ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ τοὺς πολέμους ἔετο, χώραν αὐτὸς τὴν ἐν ἀριστερῷ κληρωσάμενος, ἅτε τῷ μεσαιτάτῳ ἀντιμετωποῦσαν τοῦ τῶν ἐναντίων στρατεύματος, ἐνθα πλείστους τε καὶ ἀρίστους ξυνέβαινεν εἶναι Περσῶν. Πέρσαι τῶν μάχαις, οἶμαι, ταῖς προλαβούσαις περιηρημένοι τὴν τόλμαν, ἐπειδὴ τὴν Ῥωμαϊκὴν εἶδον Ῥωμαίαν, τὴν τάξιν ἀπολιπόντες οὐδενὶ κόσμῳ ἔφεροντο, ὅπως αὐτὸς ἕκαστος πρῶτος ἐνθένδεν ἀπαλλάσσεται σπουδῆν ἔχοντες. Ἐνθα καὶ τὸν σουλτάν ἡ φήμη παρεῖναι διήγγελλε. Φευγόντων οὖν Ῥωμαῖοι τῇ διώξει ἐγκαίμενοι πολὺν τινα κατέτριψαν χρόνον. Καὶ οἱ μὲν ἐν τούτοις ἦσαν· τὸ δὲ ἄλλο Ῥωμαίων στρατεύμα κατὰ νότου συντεταγμένως, ὡσπερ εἴρηται, ἐπὶ τὸ μὲν πρῶτον λόχοις τισὶν ἐξ ἀπροσδοκῆτου περιτυχὸν ἐτρέψατο, εἶτα καὶ τῶν ἄλλων κατόπιν ἐπιθεμένων αὐτοῖς, ὅσοι [P 25] τε Ἰκονίου ἐντὸς φυλάκην εἶχον (ἐπεξήσαν γὰρ ἤδη καὶ οὗτοι θαρσήσαντες τῷ τὸν αὐτοκράτορα μακρὰν ἀποθεν Ἰκονίου ποιεῖσθαι τὴν δίωξιν) καὶ ὅσοι ἐν τῷ κατὰ τῆς πόλεως ὀπίσω, καθάπερ εἴρηται, ἐτάξαντο, κλονεῖσθαι ἤδη ἤρξατο. Ὅπερ ἐπειδὴ τάχιστα βασιλεὺς ἤκουσε δυνάμεις τῶν σὺν αὐτῷ τὴν ταχίστην ἐξέπεμπεν ἐπ' αὐτοῖς, ὧν Πυρρογεώργιος τε ἦρχεν ἀνὴρ δραστήριος μάλιστα, ὃς καὶ τῷ τοῦ κριμικηρίου τῆς αὐλῆς ἐσύστερον τετίμηται ἀξιώματι, καὶ ὁ Χουροῦπ ἐς τοὺς βασιλέως καὶ πρὸς τῆς ἀλουργίδος ὑπηρετάς τελῶν (69). Ἄλλὰ καὶ τούτων βεβοηθηκότων οὐδὲν ἤγχεον καὶ πάλιν κλονεῖσθαι συνέβαινεν ἀπαξ πεπονηκὸς τὸ στρατιωτικόν. Ἄλλὰ βασιλεὺς, ἦν γὰρ ὀξύτατος τὸ δέον εὐρεῖν καὶ καταστοχάσασθαι

A forte in montium faucibus delitescerent. Ea admiratione defixis, leniter subridens : « Viri, inquit, Romani, animorum nostrorum solertiam ne perturbet Barbarorum strategema. Neque enim propterea quod ab exercitu, qui e regione conspicitur, abesse signa contingat, ea aliunde cum alio exercitu adfore existimandum est. Nullam, ut arbitror, aliam exercitus partem habent Persæ : sed intra arbusta et in obscuro habent militaria signa, ut ostentatione multitudinis terrorem nobis incutiant. Nolite numero extimescere Barbarorum, spernite potius imbecillitatem ; iis enim quæ facum faciunt, adest raro veritas. Contendo igitur cum his qui coram sunt conseriturus 44 manus. Vestrum erit cum cæteris copiis subsequi, ne alias hostium insidiis circumveniamur. »

B Hæc locutus imperator impetu magno in hostes fertur, locumque occupat sinistrum mediæ illorum obversum aciei, in qua plurimi stabant optimique Persarum. At hi superioribus, ut opinor, præliis attriti repressaque audacia, ubi Romanos micare gladios vident, relictis ordinibus, dissipantur passim, unoquoque militum inde evadere inter primos adnitente. In quibus ipsum etiam aiunt adfuisse sultanum. Romani dum fugientibus acrius instant non parum temporis consumpsere. Atque ita quidem sese res habuit. Aliæ interim Romanorum copiæ instructis, ut retuli, ordinibus a tergo succedentes primo quidem in insidias quasdam, necopinato delapsæ fugantur. Ingruentibus quoque a tergo aliis turbari etiam cœperunt ; nam et quotquot erant C Iconii præsidarii milites excesserant, ea fiducia, quod imperatorem longius ab urbe insequendi ardor abrupisset : ut et quotquot post civitatem, uti memoratum, in declivi steterant. Id simul accepit Manuel, partem copiarum quanta potest celeritate mittit, quibus præpositus fuit Pyrrorgeorgius, vir maxime industrius, qui postmodum primicerii aulæ dignitate auctus est, et Churupus, inter ministros imperatoris, qui a purpura sunt, allectus. Illis licet adjuvantibus, nihilo secius rursum 45 conturbatur acies. At imperator animo perspicacissimus et in rebus investigandis solertissimus, consilio potius quam armis rem tum egere animadvertit. Advocato igitur cuidam e militibus, nomine Bempitziotæ, qui D Adrianopoli oriundus erat, jussit ut demptam capite galeam, et manibus in altum sublatam circumferret ubique, captumque esse sultanum magna per exercitum voce proclamaret. Id strategematis Romanorum extemplo sublevavit animos, vimque hostium acrius insistentium retudit. Ita sæpe numerosis co-

Du Cangii notæ.

(69) P. 44 v. 23. Ἐς τοὺς βασιλέως καὶ πρὸς τῆς ἀλουργίδος ὑπηρετάς τελῶν. Tollius vertit, inter purpuratos imperatoris allectus. Verum, aut fallor, dignitatem istam spectavit vestis regie cura, qua qui donatus erat, a veste regia dicebatur. Vetus inscriptio : TI. CLAUDIO. AUG. LIB. CORINTHO. A. VESTE. REGIA. PERMES. LIB. PATRONO SUO. B. M. FECIT. Contra, penes quem privatæ erat, a veste privata dicitur in alia inscripti. : DIS. MANIBUS CÆLIÆ DYNASTIÆ.

PATROL. GR. CXXXIII.

TE. M. ULFUS. AUG. LIB. VALENS. A. VESTE IMP. PRIVATA. CONJUG. KARISS. etc. Est igitur a veste, idem qui vestiarius. Papias, vestiarius, qui vestibus præest. VESTIARIUS AUG. in inscriptionibus aliquot. Proinde ἀλουργίδος ὑπηρετῆς erit a purpura imperatoris, seu penes quem vestis imperatoris cura fuit ; nisi quis malit hisce verbis designari vestiaritiam, de qua dignitate abunde diximus ad Alexiadem.

piis utilius fuit consilium prudens, virique unius virtus clypeorum robore validior. At deficiente die, ibi pernoctatum. Inde primo mane profectus ad Iconium castra posuit, quod cum undique explorasset adituque haud facile esse vidisset, rumore ad hæc increbrescente in dies, Occidentis populos patriis excitos sedibus ingenti multitudine ad fines Romanorum contendere, ab oppugnatione quidem destitit longiore tempore et majore apparatu, quam qui aderat, opus sibi fore animadvertens; sed obviis quibusque incensis et perditis recessit. Ferunt tum militibus Romanis foede ac contumeliose Persarum posita juxta urbem sepulcra tractantibus, nec non ex iis multa resodientibus cadavera, principem eo difficultium temporum momento, **46** magnanimitatis non oblitum suæ, inviolatus ut servaretur matris sultani cinis, præcepisse: dixisseque, vel minimum sapientibus reverendam esse nobilitatem infelicem. Scriptas itaque officiosas admodum litteras ad sultani conjugem mittit, in hanc sententiam: « Scias velim, sultanum majestatis nostræ servum vivere, et superesse adhuc, vitatis belli periculis. » Illa vero pecudum circiter duo millia, boum copiam ingentem, et cibaria alia complura, quibus exciperet imperatorem, apparaverat. Sed ubi ædificia suburbana, ut memoravimus, Romani incenderunt, haudquaquam exsecuta est propositum. His ita constitutis, cum jam reditum moliretur imperator, iterum ad sultani scribit litteras, eo argumento: « Multum te sæpenumero quæсивimus, necdum invenimus. Fugis enim semper, atque instar umbræ te nobis subducis. Ne itaque videamur bellum gerere cum umbra, domum denuo repetimus: proximo autem vere majori cum apparatu ad te revertemur. Providendum tibi ne et tum quoque fugam inertem quaqua-versum capessas. »

τε χρῆμα καὶ πλείστα ἄλλα τῶν ἐδωδῆμων ἐν παρασκευῇ μὲν εἶχεν ἐφ' ᾧ βασιλέα τούτοις δεξιώσατο· ἐπεὶ δὲ πυρὶ τὰς πρὸ τῆς πόλεως οἰκοδομὰς, καθάπερ εἴρηται, τὸ Ῥωμαϊκὸν ἐφλέξεν, [P 26] οὐκέτι πέρατι τὸν σκοπὸν ἔδωκε. Καὶ ταῦτα μὲν τοιάδε τινὰ ἦσαν. Βασιλεὺς δὲ, ἐπειδὴ τῆς ἀποπορείας ἤρξατο, γράμμα καὶ πάλιν ἐπὶ τὸν σουλτάν ἐπεμψεν. Ἐδήλου δὲ ἡ γραφή τάδε· « Πολλὰ σε πολλάκις ἀναζητήσαντες οὐπω ἐτύχομέν σοι. Φεύγεις γὰρ ἀεὶ καὶ καθάπερ σκια δολισθαίνεις ἡμῶν. Ἴν' οὖν μὴ καὶ δοκοῖημεν σκιαμαχεῖν, τῷ τέως μὲν ἄπιμεν παλινοστούντες· ἔαρος δὲ σὺν μείζονι τῇ παρασκευῇ ἐπὶ σὲ ἕξομεν. Μελήσει δὲ σοὶ τοῦ μὴ καὶ τότε ἀναξίως οὕτως ἐαυτοῦ φεύγοντι οἴχεσθαι διόλου. »

7. Hæc ille; Interea Persarum magna vis, quæ regiones ultra Iconium sitas incolebat, ubi imperaverat Tanisman ille, auxilium ut ferret sultanus venit, illiusque copiis adjungitur. Quibus ille elatus, non fugere, ut **47** ante, voluit: quin potius ordinato agmine cum Romanis, qui tum ad locum pervenerant, quem Tzibrelitzeman barbarico vocabulo nuncupant, prælium initurus deproperat. Est vero is, si quis alius, difficilis accessu, nec explicato duntaxat agmini, sed et paucis incedentibus, agre pervius. Dum castra communire occupat nites, imperator, quem acrius puagebat ætatis vigor, quique paulo ante duxerat uxorem ex Latinorum

Α τοῦ πρακτέου δεξιώτατος, ἔγνω ἐπινοίας μᾶλλον ἢ ἰσχύος ἐνταῦθα χρῆζειν τὸ πρᾶγμα. Αὐτίκα τοίνυν τῶν τινα στρατιωτῶν καλέσας, Βεμπιτζιώτην (70) μὲν ἐπικεκλημένον, πόλεως δὲ ὠρμημένον Ἀδριανοῦ, ἐκέλευε τὸ κράνος τῆς κεφαλῆς ἀποθέμενον μετέωρον τε αὐτὸ ἐπὶ τῆς χειρὸς πανταχόσε περιδινούντα τὴν τοῦ σουλτάν δῆθεν ἐπὶ τοῦ στρατεύματος διακηρυκεύεσθαι ἄλωσιν. Οὗ γεγονότος ἀνεθάρσησέ τε παραχρῆμα τὸ Ῥωμαϊκὸν καὶ τοὺς ἐναντίους ἰσχυρῶς ἐγκειμένους ἀπέωσατο. Οὕτω πολλάκις ἐν βούλευμα συνετὸν ὑπὲρ μυριοπληθεῖς ὤνησε χεῖρας, καὶ ἀνδρὸς ἐνὸς ἀρετῇ πολλῶν ἀσπίδων δυνατωτέρα γίνεται. Ἀλλὰ τότε μὲν, ἐπειδὴ τάχιστα νύξ ἐγένετο, αὐτοῦ που ἠύλισαντο· ὀρθρον δὲ ἄρας ἐκεῖθεν πρὸς Ἰκονίῳ ἐστρατοπεδεύσατο. Ὡς δὲ κύκλῳ περιελθὼν οὐκ εὐέφοδον εἶναι αὐτὸ κατενόει, ἢ τε φῆμη, ἢ ἔθνη τὰ πρὸς δύνοντα ἥλιον ἐξ ἐθῶν ἐπαναστάντα τῶν πατρίων ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων παμπληθεὶ ἐμήνυε φέρεσθαι, ἐκάστης ἠῶσαν ἡμέρας, τοῦ μὲν πολιορκεῖν ἀπέσχετο, χρόνου τε πλείονος καὶ μείζονος ἄλλης ἢ κατ' ἐκείνην δῆθεν νομίσας παρασκευῆς, δηρώσας δὲ καὶ ἀφανισμῷ τὰ ἐν ποσὶ παραδοῦς, ἐκεῖθεν ἀπήλαυνεν. Ὅτε δὲ λέγεται ὡς τοῖς πρὸ τῆς πόλεως Περσῶν τάφοις πολλὰ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἐνυβρίσαντος ἐκθετὰ τε τῶν σωμάτων ὡς πλείστα πεποιηκότος, ὁ δὲ οὐδ' ἐν τηλικαύταις καιρῶν ὀξύτησι καθυφεῖναι θέλων τοῦ μεγαλοπρεποῦς τῆς τὸν σουλτάν γειναμένης παντάπασιν ἀνύθριστον τηρηθῆναι τὴν κόριν ἐκέλευε, χρῆναι τοῖς καὶ κατὰ βραχὺ σωφρονούσιν εἰπὼν αἰδεῖσθαι μᾶλλον δυστυχοῦσαν εὐγένειαν, γράμμα τε χαράξας οὐ πόρρω θρύψεως ἢν παρὰ τὴν τοῦ σουλτάν ἐπεμπε γαμετήν. Εἶχε δὲ ὧδε τὸ γράμμα· « Εἰδῆναι βουλόμεθά σε, ὡς τὸ τῆς ἡμετέρας παιδίον βασιλείας ὁ σουλτάν ζῆ καὶ ἐτι περίεστι τὰς τοῦ πολέμου χεῖρας διαπεφευγώς. »

Ἡ δὲ πρόβατα περὶ που τὰ δισχιλία καὶ βοῶν μέγα

Δ ζ'. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦσαν τὰ γράμματα· Περσῶν δὲ οἱ ἀνωτάτω πόλεως φέκοῦντο Ἰκονίου, ἐνθα Τανισμάν ἦρχεν ἐκεῖνος, δυνάμεις ὡς πλείστας ἐπὶ ὀμαιχμίαν παρὰ τὸν σουλτάν ἀφικόμεναι συνέμιξαν ἤδη τούτῳ, αἷς ἐπαρθεῖς οὐκέτι φεύγειν ὡς τὸ πρότερον ἠθέλε, ταξάμενος δὲ Ῥωμαίους περὶ τινα χώρον Ἰζιθρηλιτζημανὶ βαρβαρικῶς ὀνομασμένον ἤδη γεγεννημένοις ἐπιθέσθαι ἠπειγέτο. Ἔστι δὲ ὁ χώρος δυσπρόσοδος τε εἴπερ τις καὶ ἀνδράσι μὴ ὅτι γε συντεταγμένοις, ἀλλ' οὐδὲ πορευομένοις κατ' ὀλίγους ῥαδίως διεξιτήτος. Τὸ μὲν οὖν ἄλλο Ῥωμαίων στρατεύμα ἤδη ἀμφὶ τῷ χάρακι ἐπονεῖτο· βασιλεὺς δὲ τὸ μὲν τῇ ηλικίᾳ τυραννούμενος, τὸ δὲ

De Cangü notæ.

70) Βεμπιτζιώτην. Vide notas ad Anax p. 188.

τι καὶ γυναικί οὐ πολλῶν ξυνοικήσας πρότερον, κατὰ ἔθος τὸ αὐτῶν αὐτουργῆσαι τι ἐς τὴν μάχην ἤθελεν. Ἄνδρὶ γὰρ Λατίνῳ (71) ἄρτι γυναῖκα εἰσοικισαμένῳ μὴ οὐχὶ ἀριστά φανῆναι αἰσχύνην οὐχὶ τυχοῦσαν ἐπίγεται. Ὁ μὲν οὖν λόγους παρ' ἐκάτερα ἐν φάραγγι δυσὶ καταθείς, ὃν μὲν ἐκ τῶν καθ' αἶμα καὶ ἐγγυτάτω αὐτῷ συνεστῶτα, ἐν οἷς ἄλλοι τε ἦσαν τῶν αὐτῷ οικειοτάτων πολλοὶ καὶ οἱ ταῖς ἀδελφαῖς αὐτοῦ ξυνοικοῦντες, ὃν δὲ καὶ ἐκ καταλόγων δύο στρατιωτικῶν, ὧν ἠγεῖτο Νικόλαος, (72) ἐπέκλησιν Ἄγγελος, ἀνὴρ τὴν τε χεῖρα γενναῖος καὶ ἀνδρείας εὖ ἤκων, αὐτοῦ μὲν αὐτοῦ ἡσυχῇ μένειν ἐκέλευεν, ἕως ἐπὶ τοὺς πολεμίους αὐτὸν ἰππαζόμενον ἴδοιεν. Ὁ δὲ μόγις ἀξιούσιν Ἰσαακίῳ τε πεισθεὶς τῷ ἀδελφῷ καὶ Ἰωάννῃ τῷ τῶν Ἀνατολικῶν (73) καὶ Δυτικῶν δομestίκῳ, ἅμα αὐτοῖς ἐπὶ τι χωρίον ἦλθεν, οὗ δὴ χορταγωγίης ἕνεκα τῶν τινὰς Ῥωμαίων σποράδας ἰόντας ἑώρα, ἐνταυθα τε τὰ ὄπλα καλυψάμενος, ὡς μὴ ἐκ τοῦ παραλλάσσοντος Πέρσαις κατάδηλος εἴη, τῶν Περσῶν τινὰς ὡς τὸ εἶδος κακουργίζοντας ἰέναι ἐξεδέχετο. Ὡς δὲ οὐδεὶς οὐδαμῶθεν αὐτῷ καταφαίνετο, τῶν τινὰ Ῥωμαίων μεταπεμφάμενος στρατιωτῶν, Πέρσην μὲν τὸ γένος, Πουπάκην (74) ὄνομα, ἀνδρείον δὲ ἄλλως καὶ πολὺ τὸ δραστήριον ἔχοντα, ἐκέλευε προσωτέρω χωρήσοντα, εἰπου Περσῶν τινὰς ἐπιόντας προσίδοι, ἐπιμελέστατα διασκοπεῖσθαι. [P27] Ὁ μὲν οὖν ἀπήει, καὶ μικρῷ ὕστερον ἐπανιῶν Περσῶν οὐ πλείονας τῶν ὀκτῶ ἰδεῖν ἰσχυρίσατο. Ὁ δὲ βασιλεὺς τοὺς ἄλλους πρὸς ταῖς ἐνέδραις, καθάπερ εἴρηται, ἀπολιπὼν αὐτὸς σὺν τῷ ἀδελφῷ καὶ τῷ δομestίκῳ τοῦ Πουπάκη τὴν ὁδὸν σφίσιν ὑποδεικνύοντος, ἧ τάχους εἶχεν ἐπ' ἐκείνους ἤλαυνε. Γαμβροῖς μὲντοι ταῖς αὐτοῦ ἐπὶ τοσοῦτον ἀγανακτῆσαι περιοραθεῖσιν ἐγένετο, ὡς καὶ ὄρκους φρικωδεστάτοις αὐτῶν τε ἕκαστον καὶ πάντας ὁμοῦ ξυνδῆσαι καὶ καταλαβεῖν, ἧ μὴν μηδὲ βουλομένῳ ἂν οὕτω τύχη ταύτην ξυγάρασθαι βασιλεὶ τὴν μάχην. Βασιλεὺς δὲ οὕτω τοῖς δραθεισὶν ἀνεμίγνυτο τῶν Περσῶν, καὶ εἰς ὀκτωκάδεκα τούτους ἠθροῖσθαι συνέβαινε. Ἦθελε μὲν οὖν

A gente, militari aliquo facinore, secundum eorum morem, vires suas decrevit experiri. Viro, quippe Latino, qui nuper conjugem sibi nuptiarum jure adjunxerit, nullum edere generositatis specimen, non modicum est dedecus. Insidias igitur in vallibus binis locat, quarum alteræ constabant ex agnatis, sibique aretissimo sanguinis nexu proximis, ac etiam sororiis: alteræ ex duabus militaribus cohortibus conflatæ erant, quibus præerat Nicolaus cognomento Angelus, vir impiger manu, et fortitudine insignis. Hos omnes isthic subsistere jubet, donec se conspiciant equo insidentem contra hostes progredi. Vix autem rogantibus Isaacio fratri et Joanni Orientalium atque Occidentalium domestico assensus, simul cum ipsis in locum quemdam proficiscitur, ubi Romanorum turmas aliquot sparsim pabulari animadvertit, ibique absconditis armis, ne a Persis ex eorum comparatione agnosceretur, opperiebatur, dum Persæ, uti erat vero simile, in pabulatores irruerent. Ubi vero nemo **48** in conspectum venit, militem vocat ad se, Persam quidem genere, virum cæteroquin magnanimum, manuque strenuum, nomine Pupacem, huic præcipit, ut progrediatur longius, speculeturque diligentissime, num forte adventantes aliunde Persas conspiceret. Abit ille, et exiguo post tempore, haud amplius octo se vidisse renuntiat. Tum vero princeps, reliquis, ut ante dictum est, in insidiis relictis, cum iratre et domestico, præmonstrante viam Pupace, quanta potuit celeritate in eos contendit. At illius consanguinei, quod nullo loco habiti visi essent, tanta exarserunt indignatione, ut horrendis sacramentis se, et quotquot aderant omnes, constringerent, etiam si juberet, deinceps una cum imperatore non se amplius certaturos. Ille visos Persas non ante est adortus, quam coivissent numero octodecim. Cum igitur vellet gestiretque illos statim invadere, ne cum essent expeditiores, fuga se proriperent: nec posset

Du Cangii notæ.

(71) Ἄνδρὶ γὰρ Λατίνῳ. Solemne fuisse ait Cinnamus, Latinis proceribus, sive, uti vocabantur, baronibus, ut statim post initas nuptias, fortitudinis suæ ac dexteritatis specimen aliquod ederent, in novarum nuptiarum gratiam: quod potissimum fiebat in equestribus decertationibus ac torneamentis, quæ plurimo non modo cum apparatu, sed et generosorum militum concursu solebant peragi, et festivas nuptiarum cæremonias ludosque complere, in quibus nova nuptia, cæterisque matronis spectantibus, novus conjux vires suas experiebatur: cujus ritus infinita prostant exempla. Interdum etiam, quo amasiarum suarum, edito præclaro aliquo bellico facinore benevolentiam sibi conciliarent, bellorum occasiones quærebant, ut in iis bellicæ virtutis laudem consequerentur, vel denique in solempni aliqua venatione contra feras ipsas dexteritatem suam ostentabant. Eo enim spectant quæ habet vetus poema vernaculum ms. de Alberico Burgundiæ duce scitatio:

*Dit la roine, ains sist molt grant solaije
Qui por un porc a mis son cors en guige,
Auberi l'oist, si respont sans outraije,*

*Dame, i'avoie prins si haut mariaige,
Que bien devoie monstrier mon vasselaige.*

(72) Νικόλαος. Frater forte Constantini Angeli Philadelph. de quo infra p. 224.

(73) Ἰωάννη τῷ τῶν Ἀνατολικῶν, etc. Joannes Axuchus, cujus meminit Nieet. in Joan. n. 11 12 in Man. l. 1, n. 1, etc.: *Erat, inquit Tyrius, l. xv, c. 23, inter principes [P. 438] vir magnificus megadomesticus Joannes nomine.* De magni domestici dignitate nihil hic congero, cum multa viri docti adnotarint; tantum addo protodomesticum, alium videri a m. domestico in hac inedita, quæ Mediolani in æde S. Vitalis exstat, inscriptione:

B. M. FL. AURELIUS PROY (sic) DOM.
ESTICUS. QUI. VIXIT. ANNIS,
L. M. III. D. III. AP
CUTIO. LIBERTUS EJU
POSUIT CONTRA VO
TUM. EJUS BENEMEREN
TI. PATRONO SUO.

(74) Πουπάκη. Solymanni Iconiensis proceris ex fratre nepotem. infra p. 114.

cum iis collato pede præliari, quod ipse adhuc distaret procul, tandem id comminiscitur. Pupacæ imperat, ut Persis accederet quam proxime, et simul ac illos cerneret advenire, fugam arriperet, nec desisteret, donec sibi adjungeretur. Mandata ille exsecutus, Barbaris insequentibus, paulatim cessit, non tamen ita maturavit fugam, ut sui attingendæ spem præriperet hostibus; cum vero ii fraudis nesciæ ad imperatorem **49** usque fuissent pertracti, nihil inde tamen ex animo ille consecutus est. Ipso quippe animadverso, statim fugæ se dedere. Mox adjuncti quinquaginta aliis subsequentibus, numero confisi, consilium capiunt opperiri imperatoris. Ille, etsi comites ut plurimum facinus improbarent seque dictarent procul semotos ab exercitu, tamen laxis habitis, ne tantillum quidem moratus, insequitur. Aliquandiu quidem etiam Sebastocrator ipsi aderat et una cum eo fugientes hostes equo vectus sequebatur. Ubi vero fatigato jam equo pergere ulterius non potest, despondens animum saluteque quodammodo desperata, fratrem obsecrat, uxorisque ac liberorum curam habeat hortatur. At ille succensens fratri exprobransque metum: « Frater, inquit, charissime, mone dum superstes sis existimam sub manibus te hostium relicturum? noli, quæso, tam indignè de me aut sentire, aut loqui. » Tum ille: « Mane igitur, ait, donec tecum Barbaros aggrediar. » Imperator autem: « Post initum prælium, inquit, quam cito Deus dederit ad te redibo. Nunc quidem alia animo obversatur, ac nescio quæ præclari cujuscumque edendi facinoris me tenet libido. » His fratrem allocutus irruit in hostes. Atque ille tam casus imperatori obvenit: qui vero in insidiis, uti memoravimus, positi erant, quemdam e magnatibus Cotertzem nomine confestim mittunt **50** qui sciscitaretur quem exitum habuissent ab imperatore tentata. Verum hunc imperator ad eos rursus missum, quam cito jussit celerare. Prætergressus ille adjacentem collem, incidit in agmen Persicum militum quingentorum, quod a tergo haud procul cum universa acie subsequebatur sultanus. Hos ut vidit, directa statim hasta in hostes ruit pluresque fortiter dimicando in terram prosternit. Tantum facinus admirati illi, nescio quo stupore percussi sunt. Interea dum hæc geruntur, jam prope conspiciebantur accitæ jussu imperatoris Romanorum, quæ latuerant, ut dictum est, in insidiis, copiæ, quas postquam advertere Persæ partem exercitus imperatori in tergum immittunt eamque ut adventantes Romanos prohiberet jubeat. Jam enim intra retia conclusum illum esse arbitrabantur. Dum suas sic componunt acies, imperator defixæ in terram hastæ innixus, dat in mandatis Pupacæ, qui tam ipsi aderat, ut curaret sedulo, ne Romanos a proximo colle arcerent Persæ: ita quippe fore, ut omnis sibi intercluderetur exitus. Sed enim Pupaces consilium respuens imperatoris: « Desine, inquit, desine; nonne vides,

A καὶ ἐσφάδαξεν ἐπ' αὐτοὺς ἰέναι· ὅπως μέντοι μὴ ἄτε εὐζωνότεροι ὄντες ἀποδρᾶναι δυνήθειεν (οὐ γὰρ εἶχεν ἐκ τοῦ σχεδὸν αὐτῶν καθιππάσασθαι ἀπιωτέρω ἔτι ἐστῶς), τοιαύτη τινὰ ἐνενόει. Ἐκέλευε τὸν Πουπάκην ἐγγιστα αὐτῶν γεγονότα, ἐπειδὴν προσιόντων αἰσθοίτο, φεύγειν δυνάμει τῇ πάτῃ ἕως ἤδη παρ' αὐτὸν γένοιτο. Ὁ μὲν οὖν κατὰ τὸ κελευσθὲν ἐποιεῖ, ἐπεὶ τε διώκεσθαι πρὸς τῶν Βαρβάρων ἤρξατο ἤδη, ἐφευγε λοιπὸν· οὐ μέντοι παντάπασι κατετάχει τὸν δρόμον, ἀεὶ δὲ ἐλπίδα τοῦ καταληφθῆσθαι σφίσιν ἐμπαρεχόμενος ἔλαθεν οὕτως ἄχρι καὶ εἰς βασιλέα τούτους παρελκυσάμενος· οὐ μὴν οὐδὲ ὡς τοῦ κατὰ σκοπὸν βασιλεὺς ἔτυχεν. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸν εἶδον θᾶττον ἢ λόγος ἐξῆιπασάμενοι ὄχοντο· ὡς δὲ πεντήκοντα ἑτέροις κατόπιν αὐτῶν ἰοῦσι συνῆλθον, τῷ πλήθει θαρσῆσαντες ἐλογίζοντο ἤδη ὡς ἐπιόντα τοῦτον ὑποστησόμενοι. Ὁ δὲ καίτοι πολλὰ τῶν ἀμφ' αὐτὸν οὐκ ἐπαινούντων τὸ ἐγχείρημα (πολλῶν γὰρ ἔφασκον ἤδη ἀποθεῖν τοῦ στρατεύματος αὐτοῦς γεγενῆσθαι), ὅλοις ὁμῶς ῥυτῆρσιν ἐδίωκεν οὐδένα καιρὸν ἀνιείς. Μέχρι μὲν οὖν τινος συμπάρῃν αὐτῷ καὶ ὁ σεβαστοκράτωρ καὶ συνιππάζετο· ἐπεὶ δὲ τοῦ ἔππου ἤδη αὐτοῦ κεκμηκότος οὐκέτι προσώτερον χωρεῖν ἠδύνατο, αὐτὸς μὲν αὐτοῦ που ἐλέλειπτο, τὴν τε σωτηρίαν ἤδη ἀπογναῦς πολλὰ τὸν ἀδελφὸν παρεκάλει γυναικὸς τε καὶ παιδῶν περὶ τῶν ἑαυτοῦ. Ὁ δὲ αὐτῷ μὲν ἐπέτιμα καὶ τὴν ὀλιγωρίαν ὠνειδίζεν, « Εἶτα, λέγων, ὦ φίλτατε ἀδελφε, ζῶντά με ὑπελήψας ὑπὸ ταῖς τῶν πολεμίων σε λειοκίπναι χερσὶ; **C** Μὴ σὺ γε· μὴ οὕτως ἀναξίως ἑαυτοῦ καὶ φρόνει καὶ λέγε. » Τοῦ δ', « Ἀλλὰ κἂν μείνον γοῦν ὡς συνέψομαι σοὶ τὴν ἐπὶ τοὺς Βαρβάρους ἰόντι, » προστιθέντος τοῖς λόγοις, « Μετὰ τὴν συμπλοκὴν, » ἔφη, « θᾶττον ἢν διδῶ θεός, ἐπὶ σὲ ἤξω· ὡς νῦν γε πρὸς ἑτέροις τὸν νοῦν ἔχω, καὶ με ἡ τοῦ ἀνδραγαθίζεσθαι ἐπιθυμία δεινῶς ἐφ' ἑαυτὴν ἔλκει. » Ταῦτ' εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ τὴν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἤλαυεν. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν βασιλέα τῆδε ἐφέροντο· οἱ δ' ἐπὶ τῶν λόχων, καθάπερ εἴρηται, τεταγμένοι τῶν ἐπὶ δόξης τινὲς ἐπὶ κλησὶν Κοτέρτζην ὕπη ποτὲ τύχης ἔσχεν [P. 28] τὰ κατὰ τὸν βασιλέα μαθεῖν σπουδῇ ἐπεμψαν. Ἄλλ' αὐτὸν μὲν βασιλεὺς αὐθις ἐπ' ἐκείνους ἐπεμψεν ἤκειν τὴν ταχίστην κελεύσας αὐτούς. Ὁ δὲ ἄρτι βουνὸν τινὰ παρακείμενον διελθὼν ὄλω Περσικῶν ἐντυγχάνει στρατεύματι ἐς πεντακοσίους μάλιστα ξυριστάμενον, οὗ κατόπιν οὐ πολλῶ ἀποθεῖν πανστρατὶ ὁ σουλτάν ἐπορεύετο. Ἄμα τε οὖν εἶδε καὶ ἄμα τὸ δόρυ ἰθύνας κατ' αὐτῶν ἵετο πολλοὺς τε δορατίσας εἰς γῆν ἐβαλλεν. Οἱ δὲ ὡσπερ εἰς ἀφάσιαν ἐμπεπτωχότες, ἐστήκεσαν ἀτρεμαῦντες. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνετο Ῥωμαίων δυνάμεις αἱ τὰς ἐνέδρας, καθάπερ εἴρηται, συμπληροῦσαι ἐγγύς παρεφάνησαν, βασιλέως αὐτὰς, καθάπερ εἴρηται, μεταπεμψαμένου· ὃ συμβαλλόμενοι Πέρσαι, μέρος ἀποτεμόμενοι τῆς στρατιᾶς, κατὰ νότου τούτῳ γεγονότας ἐκέλευον ἐμποδῶν Ῥωμαίους ἐπιούσιν ἵστασθαι. ὄνοντα γὰρ ἤδη ἀρκύων ἐντὸς αὐτὸν περιποιησάμενοι ἔχειν. Οἱ μὲν οὖν κατὰ ταῦτα ἐποίουν· ὁ δὲ ὀρθίῳ τῷ δόρατι κατὰ γῆς ἐρρυσάμενος ἵστατο, τὸν τε Πουπάκην

(παρίστατο γὰρ ἤδη τοῦτω) ἐκέλευε τηρεῖν ἀκριβῶς μὴ καὶ ἀπὸ τοῦ ἀγχιιστα βουνοῦ διεῖρξαι Πέρσαις τὸ Ῥωμαϊκὸν γένοιτο, κἀντεῦθεν παντάπασιν ἀδιεξιτητα αὐτῷ ἔσται. Ἄλλ' ὁ Πουπάκης τὸναντίον ἡπερ αὐτὸς ἐβούλετο ὑποφερόμενος· « Μέθες τὸ λίαν, ἔλεγε, μέθες, ὦ δέσποτα. Οὐχ ὄρθς οἱ κακῶν γενοίμεθα; Μνήσαι δὴ σωτηρίας τῆς ἑαυτοῦ. » Ὁ μὲν τοσαῦτα καὶ πλείω τούτων εἰπὼν, ἐπειδὴ μὴ πείθειν εἶχε, κατὰ τὸ κελευσθὲν ἔποιε. Ὁ δὲ βασιλεὺς (οὗ γὰρ ἐξῆν αὐτῷ μὴ οὐχὶ σὺν ἀτιμίᾳ τοῦ λοιποῦ διαδρᾶναι) τοῖς μὲν λεγομένοις προσέσχεν αὐδαμοῦ, τῶν δὲ πολεμίων αὐθις καθιπευσάμενος καὶ αὐτῶν ἕνα κτείνας, τοὺς λοιποὺς συνετάραξεν, ἀδείας τε οὕτω λαθόμενος ἐπὶ τι γήλοφον ἀνιών ἔστη, ἐνθα Ῥωμαῖοι ἄλλοι τε αὐτῷ συνέστησαν καὶ πρό γε πάντων Ἰωάννης, ὃν ἄτε ἀδελφιδοῦν αὐτῷ ὄντα ἐς τὸ τῶν πρωτοσεβάστων χρόνοις ὑστερον ἀνεγράφατο ἀξίωμα. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς τοῦτον τὸν τρόπον περισωθεὶς ἐκείθεν ἀπηλλάττετο, ἰδρῶντος αὐτῷ κομιδῆ τοῦ ἵππου καὶ δεινῶς πνευστιῶντος. Ὁ δὲ δομέστικος Ἰωάννης τοῦ βασιλέως ἔτι τοῖς πολεμίοις ἐμπλεκομένου κατόπιν ἀπολειφθεὶς, δεισας μὴ τῶν πολεμίων ἄλλοτε ἄλλων ἀεὶ κατὰ συστήματα ἐκφαινομένων ἔρημος βοήθειας ὢν ὑπὸ χερσὶ γένοιτο ταῖς αὐτῶν, σκίψεις οὐχ ὑγιεῖς τινὰς ἐπὶ ξυμφέροντι τῷ αὐτοῦ ἀνέπλαττε, φάσκων μάλιστα ὡς ἐπίκαιρον εἶναι τὸν χῶρον οὗ δὴ αὐτὸς ἐστὼς ἔτυχε, καὶ δεῖν αὐτοὺς βασιλεὺς κατάντημα ποιουμένους ἐνταῦθα μάλλον ἠθροῖσθαι. Πολλοὺς οὖν τῶν ἐς βασιλέα ἐκ τοῦ στρατοπέδου, καθάπερ εἴρηται, ἰόντων τοῦτω τῷ τρόπῳ παρ' ἑαυτῷ κατασχεῖν ἴσχυσε, πρὸς αὐτῶν τε διασωθεὶς ἐπὶ βασιλέα ἦλθεν. Ὅτε δὴ αὐτὸς Ἰωάννης καὶ τῶν ἄλλων Ῥωμαίων πολλοὶ ὠνεῖδιζόν τε αὐτῷ τὴν τόλμαν καὶ οὐ πόρρω θράσους εἶναι τὰ τοιαῦτα διετείνοντο. Ἐμοὶ δὲ ταῦτα διασχόπουμένῳ θαυμάζειν ἔπεισιν, ὅπως ἐν μέσῳ τηλικούτων γεγονότι κινδύων [P 29] οὐδὲ τετρωσθαι γοῦν οὐδὲ βεβλησθαι ἐκείνης τῆς ἡμέρας συνέπεσεν αὐτῷ· εἴτε οὖν ἐκ τοῦ συχνὰ κατὰ τουτωνὶ τῶν Βαρβάρων ἀνδραγαθίσασθαι πείραν τῆς αὐτοῦ παρασχόμενος σφίσι γενναϊότητος ἀπρόσιτος μονονουχὶ τοῦτοις ἐγένετο, εἴτε καὶ τῆς προνοίας αὐτὸν περιεπούσης τρόποις οἷς αὕτη ἐπίσταται, λέγειν μὲν οὐ πᾶνυ θαρρῶ. Τό γε μὴν πεπραγμένον οὐκ ἐν ἐπαινετέοις αὐτὸς τίθειμαι. Οὐχ οὐκ οὐδὲ τὴν Ἀλεξάνδρου τόλμαν ἐπαινεῖν ἔχω, ὅποτε μὴ σὺν τύχῃ (α) τὰ κατὰ τὸν ἄνδρα διεξετάζοιμι, εἰ μὴ τις διδῶ τι καὶ ἡλικίᾳ νεβητος· ἄμαχον γὰρ τι χρῆμα νεότης ἐστίν, ἰσχυτὶ δὲ καὶ ρώμῃ συνεργούμενον δυσμαχώτερον γίνεται. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὡς πῆ φίλον ἐκάστιφ φρονεῖσθω τε καὶ λεγέσθω. Βασιλεὺς δὲ πολλὰ πρὸς τῶν ἀμφ' αὐτὸν, ὡσπερ εἴρηται, καχιζόμενος, « Οὐ χρεῖα τοιούτων ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι, ἔφη, βουλευτέον δ' ὡς ἐνὶ μάλιστα μὴ καὶ πλείους Ῥωμαίων ἀπολέσθαι συμβαλῆ ἐς ταυτηνὴν

A domine, quanta in mala præcipites ruamus? salutis tandem memineris tuæ. » Hæc igitur aliaque multa id genus clamitans, posteaquam nihil persuasit, jussa exsequitur. Cum enim non absque probro locum se deserere posse putaret imperator, ejusmodi monitis aurem præbere noluit. Rursum **51** igitur in hostes progressus, uno ex iis occiso cæteris terrorem injecit. Auctis inde animis collem petit, quo et alii e Romanis conveniunt et ante omnes Joannes fratris filius, quem postea sebastocratoris dignitate donavit. Ita liberatus periculo princeps inde abscessit, sudante non modicum acriusque anhelante iuno. Joannes vero domesticus implicito hostibus imperatore relictus post tergum, veritus ne hostibus subinde turmatim subeuntibus, cum nulla adesset præterea auxiliî spes, veniret in eorum potestatem; haud sanos in his rerum angustiis suæ salutis causa prætextus meditato, locum in quo tum erat esse dicebat maxime opportunum, ac necesse esse ut qui ad regem se conferre velent, eo potissimum loco sese colligerent. Cum igitur plurimos ex iis qui a castris pergebant ad principem, detinisset, eorum ope servatus ad imperatorem venit. Joannes autem Romanique alii imperatoris damnarunt audaciam, quod ad temeritatem propius accederet. Mibi sane hæc percensenti mirari subit, qua ratione in mediis versatus periculis neque vulneratus illo die neque læsus fuerit. An vero, quod crebrius rem fortiter adversus Barbaros gerendo, generositatis suæ non pauca hactenus dedisset documenta, ab iis nequaquam sit impetitus: vel quod divina illum circumsteterit Providentia, tutataque fuerit, modis ipsi soli cognitis, non ausim **52** plane definire. Ego quidem ut nequaquam id laudo facinus, ita nec Alexandri commendare ausim audaciam, si absque fortuna quæcunque ab illo gesta sunt spectentur, nihilque detur adolescentiæ. Res quippe invicta est Juventus: et quæ cum viribus et animi fortitudine fulcitur, omnino nequit superari: sed de his prout libitum fuerit quisque sentiat velio ac scribat. A suis igitur, ut dictum est, objurgatus princeps: « Nihil hæc, inquit, in præsens juvant: quin potius videndum maxime, ne plures hodie percant ex nostris, cum multi adhuc a tergo relictî veniant. » Itaque placuit ibi in valle proxima insidias ponere, quæ pone venientibus ferrent opem, dum cæteri pedetentim castra repeterent. His ita constitutis, cum paucis ex suis imperator ulterius progreditur. Nicolaus vero, ejus supra memini, mansit in insidiis cum duabus cohortibus, quibus a principe, cum primum in Persas movit, præfectus fuerat. Neque ita multum perrexerat, cum ubi ad vallem quamdam pertigit, adventantes conspicit Persas. Quare paucis ex iis qui secum erant assumptis, partem vallis occupat: cæteros collem superare, et

Cornelii Tollii notæ.

(α) Ἀλεξάνδρου τόλμῃν ἐπαινεῖν ἔχω, ὅποτε μὴ σὺν τύχῃ. Huc laeti Q. Curtii Ruli de Alexandro elogium: *Facendum est cum plurimum virtuti*

debuerit, plus debuisse fortune; quam solus omnium mortalium in potestatem habuit.

in hostes recta progredi jubet. Simul atque illi A
conflixere cum Barbaris, qui in insidiis erant, con-
festim auxillio venerunt; Nicolaus autem, de quo
supra retulimus, Persam quidem percussit hasta,
sed non potuit de sella deicere, 53 quod fuisset
ictus ex asperitate loci remissior. Itaque ne lon-
gius illos propelleret, suos jubet ad vallem usque
laxis habenis, sed non ultra, progredi. Quod ubi
animadvertunt Persæ, sensim retro cedunt. Interea
sagittarii, qui erant cum Cotertze, et ab impera-
tore, ut dictum est, submissi fuerant ad ferendam
opem qui pone relictis erant Romanis, jam se im-
peratori adjunxerant: quibus suffultus prælium
cum hostibus rursus instaurat. Quos postquam
vidit conversis protinus equis fugam meditari:
« Bono, inquit suis, estote animo; tota enim exer-
citus nostri moles ad nos venit. » Quidam vero qui
dictis aurem præbere solebant dixerunt: « Persæ,
nullo impellente metu (neque enim viribus hacten-
us ipsi fuimus pares), de repente sic passim terga
vertunt, abeuntque, quod liceat iis in alto consti-
tatis, quæ hactenus nobis occulta fuerunt explo-
rare. » Nec imperatoris conjecturam fefellit even-
tus. Nam qui castra servabant Romani, non modicis
imperatorem implicitum angustiis edocti, citato
agmine opem laturo properabant. Quo tempore tra-
dunt Isaacium Sebastocratorem imperatoris pa-
trium, qui tum in ipsis aderat castris, ubi ea super
principe, ipsumque adeo in extrema adductum pe-
ricula accepisset, in imperatorium venisse taber-
naculum, ibique in confecto e suppellectile oratorio
eventum rei, imperii jam avidum expectasse; illius
quippe 54 invadendi jam pridem virum invaserat
libido, adoleveratquo, ut ita dicam, et cum ipso
fuerat enutrita, unde postmodum in liberos patriæ
iustar hereditatis transfusa est. Sed hæc a nobis
deinceps commemorabuntur.

μένους τὰ ἡμῖν τέως ὄραν ἀφανῆ (p). » Καὶ ἔτυχέ γε τοῦ ἀληθοῦς εὐστοχώτατα τὸ πρᾶγμα τεκμη-
ριωτάμενος. Ῥωμαῖοι γὰρ οἱ ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου ἦσαν, ἐν στενῷ κομιδῇ τὸν βασιλέα περισχεθῆναι
μεμαθηκότες σπουδῇ βεβοηθηκέναι ἠπειγόντα. Ὅτε δὲ λέγεται ὡς ὁ πρὸς πατρός τῷ βασιλεῖ θεὸς ὁ
σεβαστοκράτωρ Ἰσαάκιος τῷ στρατοπέδῳ τῆνικᾶδε πηρών, ἐπειδὴ τὰ κατὰ τὸν αὐτοκράτορα ἐπύθετο
καὶ ὡς ἐν ἐσχάτοις εἶη κινδύνοις, εἰς τὴν βασιλείον αὐλήν παρελθὼν, εἶπω δὲ τοῦ δι' ἐπίπλων σχεδιαζο-
μένου εὐκτηρίου γεγονῶς ἐκαραδῶκει τὸ μέλλον, ἐπιθέσθαι τῇ βασιλείᾳ διανοούμενος. Ἐρως γὰρ αὐτῆς
ἐκ πολλοῦ, καθάπερ εἴρηται, τὸν ἄνδρα τοῦτον εἰσιῶν συνήκμασέ τε αὐτῷ καὶ συνανετράφη μονονουχί,
ἤδη δὲ καὶ εἰς τοὺς παῖδας τοῦς αὐτοῦ, καθάπερ τις πατρῶος διέθη κληῖρος. Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τούτων
ὁ λόγος ἐξῆς διηγῆσεται προῦν.

8. Imperator, ut eo unde deslexit revertatur ora- D
tio, adjunctis uti diximus quæ e castris advenerant
copiis, numero confidens rursus in hostes sese
infert; editisque præclaris ibi facinoribus, compo-

Cornelii Tollii notæ.

(p) Τὰ ἡμῖν τέως ὄραν ἀφανῆ. Sæpe solitum
Cinnamio post aliquam ambagem inserere verba,
quæ præcedere debebant. Persæ, inquit, ex alto
prospicientes, vident ea, puta sequentem exercitus
Romani totam molem, quæ nos adhuc, plano ni-
mirum campo euntes, videre non possumus. Itaque
Τὰ ἡμῖν τέως ὄραν ἀφανῆ, pro ὄραν τὰ ἡμῖν τέως
ἀφανῆ, sic infra, ubi de Musalone patriarcha abro-

τὴν ἡμέραν· πολλοὶ γὰρ κατόπιν ἡμῶν ἀπολειρι-
μένοι χωροῦσιν. » Ἐδόκει τοίνυν λόγον αὐτοῦ που
καὶ παρὰ τῇ ἔγγιστα καθίσαντας φάραγγι, ὡς τοῖς
κατόπιν ἰοῦσιν ἐπιβοηθεῖν ἔχοιεν, τοὺς ἄλλους ἡρέ-
μα ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἵεναι. Οὕτω δὲ ταῦτα εἶχε.
Καὶ βασιλεὺς μὲν σὺν ὀλίγοις τῶν περὶ αὐτὸν πρόσω
ἐχώρει· Νικόλαος δὲ, οὐπὲρ ἤδη ἐμνήσθην, ἐνεδρεύ-
σων ὀπίσω ἐλείφθη φάλαγγιν ἅμα δυσὶν, ἃς καὶ τὴν
πρώτην ὀπηνίκα Περσῶν κατεφέρετο ὑπ' αὐτῷ βα-
σιλεὺς ἔταξεν. Ἄλλ' οὕτω ἐπὶ πλείστον βασιλεὺς
προῆλθε, κάπειδὴ περὶ τινὰ φάραγγα ἐγένετο Πέρ-
σας ἐπιόντας ἰδὼν κατὰ τάδε ἐποίησε. Ὁ μὲν ἐπὶ
ὁάτερα τῆς φάραγγος ὀλίγοις ἅμα τῶν ἀμφ' αὐτὸν
ἔστη, τοὺς δ' ἄλλους ἐκέλευεν ὑπερβάντας εὐθὺς τῶν
πολεμίων ἵεναι. Ἄμα τε οὖν ἐκεῖνοι ὁμῶς τοῖς
B Βαρβάραις ἐχώρουν καὶ οἱ ἐπὶ τῶν ἐνεδρῶν αἰσθόμε-
νοι ἐβοηθούον ὁρόμῳ. Νικόλαός τε, οὐπὲρ ἤδη ἐμνή-
σθην, Πέρσῃ ἄνδρα τῷ δόρατι ἔβαλε μὲν, οὐ μὴν
καὶ ἀποσφαιρίσαι τῆς ἔδρας ἠδυνήθη, ἅτε μὴδὲ
σφοδρᾶς διὰ τὸ τοῦ χώρου ἄναντες γενομένης τῆς
ἀντερείσεως. Ἴν' οὖν μὴ καὶ ἐπὶ πλέον ἀπώσαιτο
αὐτοὺς μηχανώμενος, ἐκέλευεν ἤδη καὶ τοῖς σὺν αὐ-
τῷ ὄλῳ δῆθεν ῥυτῆρι ἄχρι καὶ ἐπὶ τὴν φάραγγα ἵε-
ναι, μὴ μόντοι καὶ ὑπερβαίνειν. Ὁ Πέρσαι κατα-
νοήσαντές ἀνεχώρουν ἡρέμα. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ οἱ
ἀμφὶ τὸν Κοτέριζην τοξόται, οὓς τοῖς κατόπιν, καθά-
περ εἴρηται, ἀπολειφθεῖσι Ῥωμαίων ἐπιβοηθεῖν βα-
σιλεὺς ἐπεμψε, συνέμιξαν ἤδη τῷ βασιλεῖ, καὶ λοι-
πὴν αὐθις ἀντεπεξῆει τοῖς πολεμίοις. Ἄλλ' ἐκεῖνοι
αἰφνίδιον τὰς ἡλίας στρέψαντες φεύγειν ἤρξαντο.
C Ὅπερ ὁ βασιλεὺς κατιδὼν· « Θαρσεῖτε, τοῖς σὺν αὐ-
τῷ ἔφη, δυνάμις γὰρ ἐς ἡμᾶς ἔρχεται στρατοπέδου. »
Τῶν δὲ μὴ προσιεμένων τὸν λόγον τινὲς ἔφησαν·
« Πέρσαι, δέους αὐτοὺς ἐπείγοντος οὐδενός (οὐδὲ
γὰρ ἀξιόμαχοι αὐτοῖς τέως τυγχάνομεν ὄντες) αἰ-
φνίδιον οὕτω [P 30] νῶτα στρέψαντες οἴχονται ἤδη
πάντως, ὅτι ἔξεστι σφίσιν ἅτε ἀφ' ὑψηλοῦ σκοπου-

η'. Βασιλεὺς δὲ (ἐπάνειμι γὰρ ὅθεν τὴν ἐκβολὴν
τοῦ λόγου ἐποιήσάμην), ἐπειδὴ αἱ παρὰ τῷ στρατο-
πέδῳ, ὡς περ ἔφην, συνέμιξαν ἤδη τούτῳ δυνάμις,
τῷ πλήθει θαρσήσας καθιππεύσατό τε αὐθις τῶν πο-

gato et suffecto ejus in locum Theodoto: Ἄνθ' οὗ
θεόδοτος, ἄνθρωπος ἐπὶ πλείστον ἀσκητικὸς ἐγγυμνα-
σάμενος προχειρίζεται πόνοις. Item libro quarto:
Ἐπεὶ δὲ τις ἐκράτει φήμη πρότερον ὡς Βασαβίλας
Ῥιτζάρδῳ ἔτι περιόντι προδοῦναι Ῥωμαίους σκέπ-
τοιτο, δεῖν ἔγνωσαν καὶ δευτέρως αὐτὸν ὄρκους
Ῥωμαῖοι καταλαθεῖν. Plura sunt, in quæ unum con-
gerere pretium operæ non esset.

λεμίων καὶ γενναίων αὐτουργῆς γεγωνῶς ἀριστείων συντεταγμένως λοιπὸν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἦκον. Ὁρθροῦ δὲ ἀναστὰς ὁδοῦ εἶχετο. Πέρσαι τοίνυν (ἐγ- γιστα γὰρ που καὶ οὗτοι ἐν στρατοπεδευσάμενοι ἔτυ- χον) περὶ τινα δυσχωρίαν αὖθις γενομένην τῷ Ῥω- μαίων στρατῷ ἐκ τοῦ παρ' ἑκάτερα ἐπιθέμενοι ἰσχυρῶς ἐθλίβον, ὅτε δὴ καὶ πολλοὺς τῶν ἐκ πεζικῶν καταλόγων πεσεῖν ἐγένετο ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Ἦν τις ἐν τῷ Ῥωμαίων στρατοπέδῳ ἀνὴρ ἀγαθὸς τὰ πολέμια ἢ Κριτόπλης ἐπὶ κλησὶς ἔκειτο. Οὗτος δὲ ὁ ἀνὴρ πεζικῶν μὲν τῷ τότε δυνάμεων ἦρχε· τὴν τάξιν τε παρεκκλίνας Πέρσαις ἐκ τοῦ σχεδὸν ἐπομέ- νοις εἰς χεῖρας ἦλθε, τῷ πλήθει τε βιασθεῖς εἰς φυ- γὴν ἀπαρακάλυπτον ἐβλεψε, τούτῳ τε τῷ τρόπῳ πολλοὺς τῶν ἀμφ' αὐτὸν ἀποδεβληκῶς μόγις ἐσώζετο. Ὅπερ αἰσθόμενος ὁ αὐτοκράτωρ τὴν ἀμφ' αὐτὸν φάλαγγα τῷ ἀδελφῷ πιστεύσας ἄλλοις τε τῶν γνη- σιωτάτων πολλοῖς, αὐτὸς σὺν ὀλίγοις τὸ πεπονηκὸς τοῦ στρατοῦ ἀνακτῆσασθαι ἠπειύετο. Ἐς μέσους τοίνυν αὐτοὺς παρελθὼν στήναί τε θαρσαλέως ἐνεκε- λεύσατο καὶ Πέρσαις ἀντεπεξῆγε. Ὅπερ ἐκεῖνοι κατανοήσαντες οὐκέτι ἀπὸ χειρὸς Ῥωμαίοις ἐμά- χοντο. Τῷ δὲ βασιλεῖ ἐπιμελὲς ἐγεγόνει ὅπως ἂν ἀναθαρσῆσαι τὸ Ῥωμαϊκὸν γένοιτο· ἤδη γὰρ ὡς τὸ περὶ τὰς πεζικάς, ὡς εἴρηται, τῶν δυνάμεων συμπε- σὸν ὑποκλέπτειν ἡρέμα τὸ γενναῖον αὐτοῖς ἤρξατο, ἐπεὶ μηδὲν οὕτω ψυχὴν ἔστι κατασεῖσαι ἱκανὸν (q) ὡς τὸ συμφύλων αἱμάτων ἐκχύσεις ἐκ τοῦ σύνεγγυς καθορᾶσθαι. Ἀμέλει καὶ ὃν ἐπικόλπιον εἶχε τόμον ἐξενεγκῶν, ἢ πρὸς ὄνομα τῶν ταγμάτων [P. 31] ἐγένετο ἕκαστα, ἐν οὕτως ὀξεῖς πραγμάτων ῥοπή ἐκάστη τὸ ποιητέον ἐπέστειλεν. Ἦδη γὰρ τῶν ταγμά- των ὡς πλεῖστα πανημέρια τοῖς πολεμίοις ἀντιτάτ- τεσθαι ἀπειρηκότα ἀπέλιπόν τε τὴν τάξιν καὶ ἐπὶ τὸ σκευοφορικὸν μετέθεντο τοῦ στρατοῦ, ἐπὶ τοσοῦ- τον τῶν βασιλέως ἀφροντιστήσαντες κελευσμάτων, ὡς καίτοι πολλῶν ἐς ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐς τὸ σῶμα πρὸς αὐτοῦ διὰ ταῦτα ζημιωθέντων, τοὺς ἄλλους οὐδ' ἐπαῖειν τῶν πραττομένων μονονουχί. Τὴ γὰρ λίαν φιλόψυχον παντάπασιν ἀνεπίμνηστον τῆς ἀρετῆς γίνεται. Τὸν οὖν τρόπον τοῦτον ἀεὶ τῶν κατόπιν τοῖς ἐμπροσθεν ἐπιμιγνυμένων, ἅπαν λοι- πὸν τὸ τοῦ πολέμου βάρος εἰς τὸν βασιλέα περιστάν- δεινῶς τοῦτον ἐπίεζεν· ἀλλὰ στρατηγικῇ ἐμπειρίᾳ τοῖς πολεμίοις ἀντεπεξίῳν ἀσινῆς οὕτω διαγενέσθαι ἰσχυσε. Τότε δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις αὐτοῦ που σκηνοῦν ἐδόκει μηδὲ προσωτέρω χωρεῖν· τὸν βασιλέα δὲ ταῦτα οὐδαμῇ ἤρεσκεν, ὡς μὴ ἐν συγχύσει καὶ τα- ράχῃ φερομένοις καταπολεμήσεσθαι μᾶλλον Ῥω- μαίοις γένηται ἢ αὐτίκα ἢ γαῦν ἐς νέωτα πάντως ἐς τὴν ἀπορίαν συσκευαζομένοις ἐπεξίεναι δὲ μᾶλλον

A sito agmine revertitur in castra, indeque postridie sub auroram discedit. At Persæ, quorum haud procul aberant acies, Romanos qui rursum in diffi- cili quodam stabant loco ab utraque parte adorti, nonnullos e peditibus cecidere, cujus quidem cladis ea narratur causa. Vir erat in Romanorum exercitu armis præ cæteris strenuus, cui nomen Critoples, copiis aliquot pedestribus præpositus. Relicto illic ordine cum Persis e propinquo subsequentibus congressus tandemque multitudine circumfusus, palam fugæ se commisit vixque multis suorum ami- sissos spes evasit. Quod ubi intellexit imperator, com- missa fratri aliisque aliquot ex consanguineis acie, laborantibus opem laturus cum paucis ipse festinat. In medios igitur illos sese inferens, fortiter stare jussos rursum in Persas educit. At illi re animad- versa cominus rem gerere detrectant. Tum impera- torem subiit cura, quo pacto Romanorum demissos animos **55** recrearet. Jam enim illa peditum clades imminuere innatam eorum virtutem cœperat; nihil quippe tam validum ad commovendam mentem quam effusi popularium sanguinis e propinquo conspectus. Ad ultimum protrahit e sinu chartam omnium ordinum nomina continentem, inque ejus- modi rerum angustiis, quid cuique agendum esset, singulis transmittit. Magna enim jam militum pars quæ continuis cum hoste præliis congregi volebat, rellectis ordinibus ad impedimenta se exercitus re- tulerat, neglectis usque adeo imperatoris mandatis, ut etiamsi nonnulli hæctenus eapropter pœnas de- dissent, cæteri tamen eorum quæ siebant nullam propemodum rationem haberent. Immodicus quippe vitæ amor virtutis oblivionem omnino inducit. Dum igitur qui agmen claudebant ita continuo se adjun- gunt prioribus, tota etsi in imperatorem incumberet belli moles, militari tamen arte subinde hostes ag- gressus ab eorum manibus incolumis evasit. Ibi tum locanda castra censebant quidam neque pro- grediendum ulterius. Sed non placuit ea principi sententia, quin potius Romanis esse bellandum cen- sebat, dum nulla adhuc consternatio tumultusve illorum invasisset animos, quam primo quoque tempore, aut anno sequenti, cum angustiis omnino premerentur. Satius itaque sibi **56** videri hostibus occurrendum, iis pulsis habituros tutiora castra atque in loco liberiore concessuros. His dictis, etsi non omnes sibi assentiri animadverteret, Tzican- dylem, Sinopitem et Critoplem aliosque e ducibus complures castris præficit. Ipse arrepto imperatorio vexillo, toto impetu cum suis in hostem fertur, crebraque irruptione fatigatum, tandem ad fugam

Cornelii Tollii notæ.

(q) Ἐπεὶ μηδὲ οὕτω ψυχὴν ἔστι κατασεῖσαι ἱκανόν. Rescribe μηδέν. Possis huc adducere Livii locum, l. xxxi, c. 54: Nihil tam incertum nec tam inæstimabile est, quam animi multitudinis. Quod promptiores ad subeundam omnem dimicationem videbatur facturum, id metum pigrumque incussit; jam qui hastis sagittisque, et rara lanceis vulnera

facta vidissent, cum Græcis Illyriisque pugnare assueti, posteaquam gladio Hispaniensi detruncata corpora, brachiis abscissis, aut tota cervicē desecta, divisa a corpore capita, patentiaque viscera, et sæditatem aliam vulnerum viderunt; adversus quæ tela quosque viros pugnandum esset, pavidī vulgo cerne- bant.

compellit. Protracta longius insecutione, Romani a tergo instantes multos occidunt, quosdam et capiunt vivos, quos inter fuit Phareusas, magni vir apud Persas nominis, qui discumbenti sultano poculum porrigebat. Pincernam hunc Romani vocant. Erat autem quidam in Barbarorum exercitu, qui a Romanis orlundus, apud Persas vero enutritus et educatus, forte provinciam quamdam sub hac tempora ab ipsis regendam susceperat, nomine Gabras. Hunc posteaquam ea die occiderunt Romani, amputatum illius caput in castra secum attulere. Imperator, quoniam multa jam nox erat, fugientes non longius persecutus, cum tropæis inde revertitur: Romanisque in summa rerum perturbatione et absque ullo ordine inventis (necdum enim sarcinis jumentorum dorsa exuerant), universa confestim circumequitans castra singulis ordinibus opportunum locum assignat. Sed non pauci interim e militibus noctem in equis transegere, quod adeo compressi confertique starent, **57** ut ab iis nequirent desilire. Sic igitur nox illa transacta. At orto jam sole imperator equo in medium exercitum invectus, ut solent militarium ordinum duces, in hunc modum verba fecit: « Viri strenui, non quod timiditatem ullam in animis vestris vel quampiam aliam deprehenderim ignaviam, ad virtutem et audaciam vos excitaturus venio (absit enim ut degeneres sint Romani partamque a majoribus gloriam deturpent), sed ut consuetum ducibus servem morem et adversum futura pericula vos reddam obfirmatiores. Quod enim improvise supervenit malum vel fortissimam mentem interdum potest perturbare. Scitote igitur, commilitones, imminere nobis hodie bellum ante actis cæteris longe majus, illudque postremum et ultimum veluti esse certamen, quod quam optime apparari deceat, tum propter priora quæ hactenus gessimus bella, tum ne vilescat tot præclare factis probata virtus nostra, utique nobis ipsis ingentes paremus utilitates. Ut enim priorem infelicitatem auspiciatior deinde emendat fortuna, ita priorem felicitatem subvertit subsequuta calamitas. Igitur ne hujusmodi quid nobis eveniat, viri præstantissimi, curandum in primis, ut suos quisque ordines teneat, sibi que inducat in animum, si illi servantur probe nec a nobis dissolvantur omnino, si denique operam quisque suam junxerit, certam nos adepturos victoriam et que transmittetur **58** ad posteros gloriam consecuturos. Contra si vel minimum ordines solvi contigerit nosque ad invicem disjungi, pro certo habete nos facile in hostium venturos potestatem. Quemadmodum enim effracta obsessæ civitatis latera aditum expugnantibus facilem præbent, ita se res habet in castris et in explicato exercitu. Neque porro aliam ob causam prisca duces invenere insidias, aciei instructionem, primam vel postremam aciem, dextra aut sinistra cornua, æquales ordinum series, formamque explicandæ aciei. Est enim instar urbis exercitus: cui et portis opus et turribus et late-

Υλεγεν εἶναι χρεῶν, εἴ πως τοὺς πολεμικοὺς ἀπωσάμενοι κατ' ἐξουσίαν τε τὸν χάρακα πῆξονται καὶ σκηνώσουσιν οὐκ ἐν στενῷ χώρῳ εἰρχθέντες. Ταῦτα λέγων, ἐπειδὴ μὴ καὶ πάντας ἐνδεχομένους τὸν λόγον εἴωρα, Τζικανδύλην μὲν καὶ Σινωπίτην, πρὸς δὲ καὶ Κριτόπλην καὶ τῶν ἄλλων πολλοὺς στρατηγῶν τῷ στρατοπέδῳ ἐφίστα, ὃ δὲ αὐτὸς τὴν βασιλικὴν ἀνελάμενος σημαίαν σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ὄλφ βυτῆρι ἐπὶ τοὺς ἐναντίους ἤλαυε. Καταπλήξας τε τῷ ἀθρόῳ τῆς ἐπελάσεως εἰς φυγὴν βλέψαι ἠνάγκασε. Λαμπρὰς τοίνυν γενομένης τῆς διώξεως, κατόπιν ἐπιστόμενοι Ῥωμαῖοι πολλοὺς ἔκτειναν, τινὰς δὲ καὶ ζωγρεῖαν εἶλον, ἐν οἷς καὶ Φαρκουσᾶς ἦν ἀνὴρ παρὰ Πέρσαις ἐπιφανής, ὃς δειπνοῦντι τῷ σουλτάν ἐνετίθει τὸ ἔκποιμα τῶν χροῶν· πιγκέρνην τοῦτον Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. Ἦν δὲ τις ἐν τῇ Βαρθάρων στρατιᾷ εἰς Ῥωμαίους μὲν ἀναφέρων τὸ γένος, ἐν δὲ Πέρσαις καὶ τραφεῖς καὶ αὐξηθεῖς τύχη τινὲ στρατείαν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ παρ' αὐτοῖς διεῖπε· Γαβρᾶς αὐτῷ ἐπέκλησις ἦν. Τοῦτον ἐπειδὴ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν Ῥωμαῖοι ἔκτειναν, κεφαλὴν ἄγοντες τὴν αὐτοῦ παρὰ τὸ στρατόπεδον ἤλθον. Βασιλεὺς δὲ (πόρρω γὰρ ἤδη ἦν τῶν νυκτῶν) καὶ ἔτι τοῦ διώκειν ἀποσχόμενος σὺν τροπαίοις ἐκεῖθεν ὑπέστρεφεν, ἐν συγχύσει τε ἔτι καὶ ἀταξίᾳ πολλῇ Ῥωμαίους εὐρών (οὐπω γὰρ οὐδὲ τοῦ κατὰ νότων ἄχθους τὰ σκευοφόρα τῶν ζώων ἀπηλλάττοντο), ἅπαν τὸ στρατόπεδον σπουδῆ περιελθὼν τῶν ταγμάτων ἐκάστη τὴν προσήκουσαν ἐνείματο χώραν. Ἀλλὰ καὶ ὡς τῶν στρατιωτῶν οὐκ ὀλίγους ἐπίππους διανυκτερεῦσαι ξυνέπεσε τῷ ὑπερβάλλοντι τῆς πυκνώσεως οὐδ' ὅσον ἀποθῆναι τῶν ἵππων ἰσχύσαντας. Τὴν μὲν οὖν νύκτα [P 32] ἐκείνην οὕτως τῦλίσαντο. Ἡλίου δὲ ἄρτι πρὸς τὸ τῆς γῆς ἐπανάγοντος πρόσωπον, ἐς μέσην ἔφιππος παρελθὼν τὴν στρατιάν, ὡς ἔθος ἐστὶν οἷς στρατιωτικῶν ἡγεῖσθαι ταγμάτων συμβαίνει, ἔλεξε τοιάδε· « Ἄνδρες γενναῖοι, οὐχ ὡς δειλίαν ὁμῶν καταγνοὺς ἢ τινα μαλακειάν ἄλλην ἐπὶ θάρσος ἤκω παρακελεύων ὁμᾶς· μὴ οὕτως Ῥωμαίους γένουτο σχεῖν ἀγεννῶς, μηδ' οὕτω πατριῶν αἰσχῶναι δόξαν· ἀλλὰ νόμον τε τοῦτον στρατηγικὸν ἐκπληρῶν, πρὸς τὸ μέλλον δὲ ἀσφαλεστέρους ἐνάγων ὁμᾶς. Ἀπροόρατον γὰρ ἐπερχόμενον τὸ δεινὸν καὶ γενναίαν ἐστὶν ὅτε ξυνετάραξε γνώμην. Ἴστε τοίνυν, ὦ συστρατιῶται, πόλεμον ἡμῖν ἀπαντήσειν τὴν σήμερον τὸν μείζω τε τῶν προλαθόντων καὶ ὡσπερ ἀγώνισμα τελευταῖον δὴ τοῦτο καὶ ἔσχατον· καὶ χρὴ παρεσκευάσθαι καλῶς τῶν τε προτέρων ἡμῖν ἀγῶνων ἕνεκα καὶ ὡς ἂν μὴ καὶ τὴν φθάσασαν ἤδη τῶν ἔργων ἐλέγξωμεν ἀρετὴν, καὶ αὐτοῖς δὲ ἡμῖν ὅπως μεγάλων ἄρτι αἰτίαι ἐσόμεθα συμφορῶν. Ὡς γὰρ προλαθοῦσαν δυστυχίαν τελευταῖον ἐπανορθοῦν εὐτύχημα πέφυκεν, οὕτως ἀτύχημα ὕστερον τὴν ἤδη διέφθειρεν εὐκλήριαν. Ἄλλ' ὅπως μὴ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς τηλικούτῳ τι, ὦ λῶστοι, γένοιτο ξυμπεσεῖν, τηρητέον ὡς ἐνὶ μάλιστα τὴν τάξιν ἐκάστη, ἐκεῖνο καλῶς εἰδόσιν ὡς εἰ μὲν τὰ τῆς τακτικῆς ἀπαράλυτα παντάπασιν ἡμῖν γένοιτο ἕκαστός τε τὸ ἑαυτοῦ τοῖς ἄλλοις ξυνεισενέγκη, νικᾶν τε ἡμῖν

περιλήφεται καὶ κλέος ἑαυτοῖς περισώζειν, ὃ καὶ εἰς τοὺς εἰσέπειτα πάντως ἀνθρώπους παραμενεῖ. Εἰ δ' αὖ τὸν ἄντιον ἡμῖν ἀλλήλων ἀποδηρῆσθαι συμβαίη, αὐτίκα ἔστω ὅτι δὴ εὐχείρωτοι τοῖς ἐχθροῖς ἐσόμεθα. Καθάπερ γὰρ πολιορκουμένης πόλεως πλευρὰ διαβραγεῖσα εὐέφοδον αὐτὴν τοῖς πολεμίοις ποιεῖ, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν στρατοπέδων ἔχει. Ἄμελει καὶ τούτου ἕνεκα λόχοι καὶ παρατάξεις, ὀπίσθια τε καὶ ἐμπρόσθια φάλαγγες, τὰ δεξιὰ τε καὶ εὐώνυμα τῶν κεράτων, ἰσοστοιχίαι τε καὶ σχήματα παρατάξεων (r) τοῖς πάλαι ἀνθρώποις ἐπινενόηται. Πόλις γὰρ τις καὶ τὴ στρατόπεδόν ἐστι. Καὶ δεῖ μὲν αὐτῇ πυλῶν, δεῖ δὲ πλευρῶν, δεῖ δὲ τάφρων, καὶ πάσης ἄλλης πόλεσιν ἀναλογούσης ἀκολουθίας. Χρὴ τοίνυν οὕτω παρασκευάσασθαι καὶ ἡμᾶς. Ἐπι γὰρ περὶ μέσην που τὴν πολεμίαν ἐσμέν καὶ τῶν Ῥωμαίων μακρὸν ἀποπλανώμεθα ὁρίων. Ὅσαυτὰ εἰπὼν συντάξας τε κατὰ κόσμον τὸ στράτευμα εὐθὺ τῆς λίμνης, ἣν πάλαι μὲν τοῦ Σκληροῦ, κατὰ δὲ τοὺς νῦν χρόνους τοῦ Πουγγούση καλοῦσιν, ὁδοῦ εἶχετο. Ἐπεὶ δ' ἐν ταῖς πεδιάσιν ἤδη ἐγένετο καὶ τῆς προτέρας στενοχωρίας ἐν εὐρυχώρῳ καθίσταται τούτῳ [f. τόπῳ] τὸ στράτευμα, κελεύει τῶν στρατιωτῶν τινι μέγα τι καὶ ἐξάκουστον ἀνακραγόντι Περσῶν τινα καλέσαι. Ὁ μὲν οὖν κατὰ τὸ κελευσθὲν ἐπολεῖ. Προσιόντι δὲ τῷ Πέρσῃ * Ταῦτα πρὸς τὸν σουλτάν, βασιλεὺς [P 33] ἔφη, ἀγγελεῖς. Βασιλεὺς σοι μέγας ταῦτα ἐπιστέλλει δι' ἐμοῦ. Ἦκομεν ἄχρι καὶ εἰς Ἰκόνιον αὐτό * περιήλθομέν σου τὴν χώραν μετελεύσεσθαι σε τῆς ἐς τὴν ἡμετέραν βασιλείαν ἀμαρτάδος μάλιστα προθυμούμενοι. Σὺ δ' ἀνεχώρεις αἰεὶ κατὰ τοὺς δραπετάς, ἄλλην τε ἐξ ἄλλης ἀμείβων οὐπω μέχρι καὶ νῦν ἀντιμέτωπος τῆν ἑαυτῶν, σὲ δὲ χρὴ παρεσκευάσθαι καλῶς εἰδότα ὡς ἅμα ἦρι φανέντι σὺν μείζονι αὐτοῖς ἐπὶ σὲ ἤξομεν τῇ παρασκευῇ. Ταῦτα τῷ Πέρσῃ ἐπισκήψας ἐπιθωραχίῳ τε τῶν ἐπὶ δόξης τινὸς δωρησάμενος, ὡς ἐκδηλος εἶη πρὸς βασιλέως πεμφθεὶς, ἀπεπέμψατο. Ὁ δὲ σουλτάν, ἐπειδὴ ταῦτα ἤκουσε, πρέσβεις ὀλίγῳ ὕστερον περὶ εἰρήνης ἐπερωτήσαντας ἐπεμψεν. Ἄλλ' ἦν ὁ βασιλεὺς μεγάλων τινῶν καὶ οὐκ εὐπαροράτων τὸ πρᾶγμα σταθμώμενος * ἀμέλει καὶ ἐπὶ σκήψεις τε ἄλλοτε ἄλλας ἀνεχώρει, καὶ αἰεὶ ἐς τὴν ἐπιούσαν τὸ τῆς πρεσβείας ἀπετίθετο τέλος, ἕως, οἶμαι, σαφές τι περὶ τῶν ἐξ ἑσπέρας, καθάπερ εἴρηται, προσδοκωμένων μαθεῖν αὐτῷ γένοιτο.

θ'. Ἐπεὶ δὲ περὶ τινα χώρον ἐγένετο οὗ δὴ Μαλιάνδρος (75) τὴν ἐκβολὴν ποιεῖται, ἐξω τῶν πολεμίων ἤδη γεγενῆσθαι νομίσας εὐϋδρόν τε ἄλλως τὸν χώρον ἰδὼν καὶ πολὺ τὸ χαρῖεν ἀνθρώπων ὄψεσι παρεχόμενον, κυνηγεσιῶν ἀνέσει πόνους τοὺς ἐκ τῆς μάχης παραμυθεῖσθαι ἤθελε. Κινήσεως οὖν τινος ἀμφὶ τῇ λόχμῃ αἰσθόμενος πόρρωθεν, ἐπειδὴ μὴ εἶχε διὰ τὴν λίαν ἀπόστασιν ξυνεῖναι τοῦ φαινομένου, τῶν περὶ αὐτόν τινας ἐπὶ κατασκοπῆσει στείλας σκηνας μὲν ἐνταῦθα ἤθροισθαι πολλάς ἤκουσε, τὰ δ' ἐπὶ τοῦ ἄλλου ταρασσόντα ἵππους εἶναι τῶν ἐν

A ribus et fossis et cæteris quæ ad urbium usus necessaria occurrunt. Hæc igitur omnia a nobis appa-randa sunt, qui in medio soli hostilis versamur a sinibus Romanis longo intervallo disparati. Hæc postquam est effatus, rite composita ordinataque acie, ad paludem, quam olim veteres Scleri nunc vero Pungusæ vocant, recta iter intendit. Cumque in patentes campos pervenisset, et relictis montium angustiis, in porrecta planitie collocasset exercitum, militi cuidam imperat, ut altiori contenta voce Persam aliquem advocaret. Is jussa exsequitur. Accedenti Persæ : « Hæc, inquit princeps, sultano nuntiabis. Hæc tibi per me significat magnus imperator, ad ipsum usque Iconium venimus : regionem tuam percurrimus, summo ardore tua adversus majestatem nostram peccata vindicaturi. Tu vero profugorum more alias atque 59 alias in terras demigras semper, nec nostrum exspectare conspectum audes. Quandoquidem igitur in proprias sedes abscedimus, præparari te ad bellum quam optime convenit, scireque cum primum ver advenerit nos rursus majore apparatu venturos. » His dictis, præceptisque, sago militari cujusdam e magnatibus donatum, quo missus ab imperatore dignosceretur, remisit. Quibus intellectis, sultanus non multo post legatos mittit ad imperatorem, qui eum de pace rogarent. At princeps rem utpote majoris momenti ei minime aspernamdam expendens, cum varia prætexeret, de die in diem legatis responsa facere differebat : donec, opinor, quid certi super iis quæ ex Occidente, ut supra dictum est, afferebant in dies, inaudivisset.

ἠμεῖς μὲν ἀπιμεν ἐπὶ τῷ οὐραγῶ, φυλάσσοντας τὰ ἴσα ἀπ' ἀλλήλων διαστήματα. Versare dicitur, cum singuli viri in sua decuria recta serie consistunt, a lochago et tergi ducis aqualia inter se spatia servant.

9. Postquam ad eam regionem venit, ubi Mæander oritur, jam sese ab hostibus tutum ratus, conspicatusque locum aquis irriguum, qui amœnitate sua hominum oblectabat animos, pristinos ex ante actis bellis labores venationum exercitiis demulcere constituit. Cum vero circa silvam e longinquo moveri nescio quid advertisset, nequiretque accuratius rem, quod inde abesset longius, discernere : missis aliquot ex suis qui specularentur, rescivit tandem conferta ibi esse tabernacula, et motum qui conspiceretur in silva, ab equis eorum, qui in tabernaculis

Du Cangii notæ.

(75) Μαλιάνδρος. Tyrius, l. xvi, c. 24 de Mæandro : *Supra cujus ripas in pascuis grate virentibus castra metatus est.* Adde Gesta Ludov. VII c. 11.

Cornelii Tollii notæ.

(r) Ἴσοστοιχίαι τε καὶ σχήματα παρατάξεων. Quid sit στοιχεῖν in acie, notum. Ælianus Tacticis c. 25 : Στοιχεῖν δὲ λέγεται, ἕκαστον ἄνδρα ἐν τῷ ἑαυτοῦ λόχῳ, τὸ ἐπ' εὐθείας εἶναι τῷ λοχαγῶ καὶ

τῷ οὐραγῶ, φυλάσσοντας τὰ ἴσα ἀπ' ἀλλήλων διαστήματα. Versare dicitur, cum singuli viri in sua decuria recta serie consistunt, a lochago et tergi ducis aqualia inter se spatia servant.

erant, avido ore herbas depascentibus. Mox Persas esse qui adessent agnovit, nominataque illorum tribu **60** Roman quemdam ipsis praesente, adeoque secundum morem finitimos Romanos depopulatum venisse. Confestim itaque delectam bellatorum partem ad eos insectandos proficisci jubet: ipse vero cum paucis locum editiorem conscendit, quae agerentur exploraturus. Contra Persae collectis sarcinis reditum parabant. Sed ut se a Romanis jamjam comprehendi, illosque effusiore impetu conspexere in se ferri, obversa fronte resistere. At Romanis instantibus, pedem rursus referunt, quo saepius ejusmodi repetito dolo fatigati complures e Romanis despondere animum reditumque cogitarunt. Quod ubi imperator animadvertit (ex alto enim, ut retuli, eventum rei speculabatur), citato quantum poterat cursu absque lorica ad illos contendit. Sed ubi Persae plurimos Romanorum insecutione jam animo deficientes et a se invicem divisos conspexerunt, reliquos exiguo admodum numero rati, undique circumveniunt, jamque haud multum aberat quin eos delereat omnino, nisi inopinata superveniens periculo exemisset princeps. Tum vero fugientium Persarum insecutione plurimum temporis absumpsit: unde cum jam equum deficere animadvertit, substitit paululum donec alius e velocioribus adduceretur, quem celeritatem innuentes Agrimen vocabant. Sequentibus autem pone sigillatim et sparsim Romanis imperat ut instarent acrius, neque **61** ab ardore remitterent. Alii quidem cum post plurimam insecutionem nihil demum peragerent, et regionem, in quam pervenerant, desertam nec facile perviam esse viderent, retro cessere: princeps autem Andronico patrueli, de quo multa a nobis in superioribus dicta sunt, in hostem contendenti obviam factus equum invito extorquet, quem ille insitit, et cum exspectare ibi tantisper jubet, dum Agrimen illum jamjam adducendum nactus secum una contenderet in praelium. Interim in hostem proficiscitur. Copias Persae bifariam diviserant. Priors pars constabat eo equitatu, qui liberius absque stramentis gregatim subsequi solet. Reliquus exercitus a tergo incedebat, subeuntes Romanos excepturus. Ubi vero nemo Romanorum conspicitur audaciores effecti, coeunt in unum omnes, equitatumque, qui liberius ut dixi, excurrit, in locum unum statuunt; simul ac autem imperatorem solum, nec lorica indutum, contra se adventare cernunt, irruunt in ipsum universi, sagittisque impetunt, sese invicem subinde ad virtutem hortati. Sed ille heroico generosoque plusquam resumpto animo, postquam aegre circumveniri se posse ab hostibus agnovit, locus

Α τὰς σκηναῖς ἀνέτω στόματι τῇ πόρῃ ἐγγάσκοντας. Τούς τε οὖν Πέρσας οἷτινες εἶεν αὐτίκα συνείδεν ἐκ τῆς σφετέρας αὐτοῦς ὀνομάσας φυλῆς, Ῥαμάν τινά γενεάρχην αὐτοῖς καταλέγων εἶναι, καὶ ὡς κατ' ἔθος τὸ αὐτῶν τοὺς ἐκ γειτόνων Ῥωμαίων ἤδη καὶ νῦν ληστεύσαντες λαφύρων πλησάμενοι ἤκουσι. Καὶ δὴ τῶν περὶ αὐτὸν συχνούς ἀπολεξάμενος στρατιωτῶν σπουδῇ διαφῆκεν ἐπὶ τὴν δίωξιν. Ὁ δὲ εἰς ἀποπτὸν τι χωρίον ἀναδραμὼν ἐνταῦθα σὺν ὀλίγοις ἀποσκοπῶν ἴστατο. Ἐν τούτοις δὲ οἱ Πέρσαι συσκευασάμενοι ἐκεῖθεν ἀπήλαυον. Ὡς δὲ τάχιστα πρὸς τῶν Ῥωμαίων καταλαμβάνεσθαι ἤρξαντο, σποράδην αὐτοὺς φερομένους ἰδόντες, ἀντιστραφέντες ἀντιμέτωποι ἴσταντο. Ἀλλὰ Ῥωμαίων ἐπικαταλαμβανόντων νῦτα καὶ πάλιν ἐδίδουν· τοῦτό τε πολλάκις γεγονός πολλοὺς Ῥωμαίων ἀπαυθῆσαι ἐποίησεν· ὅθεν καὶ τοῦ διώκειν ἀφόμενοι παλινοδίας ἐμέμνηντο. Ὅπερ ὁ βασιλεὺς κατανοήσας (ἔστήκει γὰρ ἀνωτάτω που, ὡσπερ ἔφην ἀποσκοπῶν) [P 34], αὐτίκα ὡς εἶχε τάχους ἀθωράκιστος ἐπ' ἐκείνους ἐχώρει. Πέρσαι δὲ, ἐπειδὴ πολλοὺς Ῥωμαίων τῇ διώξει, ὡσπερ ἔφην, ἤδη ἐκκακήσαντας χωρὶς ἀπ' ἀλλήλων γεγονότας εἶδον, κομιδῇ ὀλίγους τοὺς ἄλλους κατανοήσαντες ἀμφιβόλους τε ἤδη ἐποίησαντο καὶ ἐγγύς ἦλθον τοῦ μέγα τι καὶ ἀνήκεστον δρᾶσαι, εἰ μὴ βασιλεὺς ἀπροσδόκητος αὐτοῖς ἐκφανεῖς τοῦ κινδύνου διεσώσατο. Φεύγουσι ταῖνον αἰεὶ ἀμφοπέμενος Πέρσαις πολὺν τινά κατέτριψε χρόνον. Ὅθεν καὶ ἐπειδὴ τοῦ ἵππου κεκμηκότος ἤδη ἦσθετο, αὐτὸς μὲν αὐτοῦ που ἔμεινε, τὸν ἐν τοῖς μάλιστα δρομικὸν ὄντα τῶν ἵππων αὐτῷ κομισθῆναι παραδοκῶν, ὃν καὶ Ἀγρίμην (76) τὸ τάχος αἰνιττόμενοι ἐκάλουν. Ῥωμαίων καὶ τοῖς ὅσοι κατόπιν αὐτοῦ καθ' ἓνα καὶ σποράδην ἰόντες αἰεὶ ἐπικατελάμβανον, ἐκέλευε διώκειν ἐτι μᾶλλον μηδ' ἀνίσσθαι τῆς προθυμίας. Ἄλλοι μὲν μετὰ πλείστην ὄσσην τὴν δίωξιν ἐπειδὴ μηδὲν ἀνύτειν εἶχον τὸν τε χῶρον ἔνθα ἐπιπλείστον ἐκπεπτωκότες ἦλθον ἐρημόν τε καὶ δεινῶς ἄθρατον ἔγνωον, ὀπίσω ἐχώρουν. Ὁ δὲ τῷ ἑξαδέλφῳ περιτυχῶν Ἀνδρονίκῳ, οὗ πολὺν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐποιησάμεθα λόγον, τὴν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἰόντι καὶ αὐτῷ πολλὰ βιασάμενος τὸν ἵππον ἀφείται. Ἐπιθὰς δὲ αὐτὸν μὲν αὐτοῦ μένειν εἶσασεν ἐπισκῆψας ὃν εἴρηται Ἀγρίμην ὄσον οὐκ ἤδη κομισθησόμενον λαβεῖν οὕτω τε σὺν αὐτῷ ἐπὶ τὴν μάχην ἐλθεῖν, ὃ δὲ τὴν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐφέρετο. Πέρσαις δὲ δίχα διήρηται τὸ στράτευμα. Καὶ τὸ μὲν πρόσθεν τὴν ἵππον ἐπαγόμενον πᾶσαν ἐχώρει, ὄσση ἀνευ ἐπιστρωμάτων ἀγελαία τούτοις εἶπετο· τὸ λοιπὸν δὲ κατόπιν ἐπορεύετο Ῥωμαίους ἐπιόντας ὑποδεξόμενον. Ὡς δὲ οὐδεὶς οὐδαμῶς Ῥωμαίων ὑπεφαίνετο, θαρσάντες τοῦ λοιποῦ συνησάν τε ἀλλήλοις καὶ τὴν ἵππον ἀνετον ἤπερ

Du Cangii notæ.

(76) Ἀγρίμην. Portius in Diction. Græcobarbaro, ἀγρίμι, ἀγριόζουδον, θηράσιμον, θηρίον, θήρ. Equus agrestis, indomitus, equifer. Glossar. ms. Ecclesiæ Parisien- is, de equis: Sunt autem hi de agresti ordine orti, quos equiferos dicimus. Glossar. Saxonicum Ælfrici: Equifer, wiide cynnes hars, id

est, indomitus equus. Glossar. Latinogall. equifer, maucheval, id est, vulus equus. Agrestis caballus, in epist. 1 Gregorii III pp. ad Bonifacium Moguntinum episc. equus silvaticus, in epist. 13 Zachariæ pp. ad eundem Bonifacium.

εἴρηται φερομένην ἐφ' ἓνα χῶρον ξυνάγειν διενό-
 οῦντο. Ἐπειδὴ τε βασιλέα μόνον ἐκ πάντων Ῥω-
 μαίων ἀθωιράκιστον ἐπ' αὐτοὺς ἰόντα κατενόησαν,
 ἀθρόοι λοιπὸν ἐπ' αὐτὸν ἐξεχέοντο ἐνταίνοντές τε,
 τὰ τόξα καὶ ἀλλήλοις ἐγχελευόμενοι. Ὁ δὲ ἠρωϊκῶν
 τινὰ καὶ ἀνδρείας πρῶσω τρόπον ἀναλαβὼν, ἐπειδὴ
 κύκλωσιν τινὰ αὐτοῦ πρὸς τῶν πολεμίων γεγονέναι
 ἀδύνατα εἶναι κατενόει (χῶρος γὰρ τις ἀμφιλαφῆς
 ἐκ θατέρου περακείμενος μέρους ἐκ ποδῶν εἰς
 τοῦτο αὐτοῖς καθεισθήκει), τὴν συμπλοκὴν ἀναδέ-
 χεται, πλείστους τε αὐτῶν ἐπὶ στόμα κατενεγκῶν
 τοὺς λοιποὺς εἰς φυγὴν βλέπει ἠνάγκασεν. Ὅτε καὶ
 τῶν τις Βαρβάρων ἐκείνων τὴν βασιλέως οὐχ ὑπο-
 μείνας ἀκμὴν ὑπτιός τε διὰ τοῦτο τῷ ἐδάφει προ-
 ρευσθεὶς, ἐπειδὴ προσωτέρω ἵππαζόμενον αὐτὸν
 κατενόει, βέλος ἀφελὲς ἀκροῦ τυγχάνει τοῦ ποδὸς
 ὀπισθεν, ἐνθα μετὰ τὰ σφυρὰ ἐπὶ πτέρναν ἢ φύσιν
 ἀναχωροῦσα τὴν ἐξοχὴν ποιεῖται. Καὶ ὁ μὲν καὶ
 δευτέραν πέμψειν ἠπειγέτο, βασιλεὺς δὲ προτερήσας
 τὴν ὁρμὴν τῶν τριχῶν εἶλε ζωγρεῖαν, σὺν αὐτῷ
 δὲ τὴν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἰὼν Ἀνδρονίκῳ συγαντᾷ.
 Ἢδὴ γὰρ τοῦ βασιλείου ἐνεχθέντος αὐτῷ ἵππου
 ὀχησάμενος κατὰ [P 35] Περσῶν καὶ αὐτὸς ἤλαυσε,
 πολλὰ τε τῆς ἐπὶ τὰ πρῶσω πορείας εἰργων, ἅτε
 παντάπασιν ἀνοπλον ὄντα καὶ αὐτὸν, ἐπειδὴ μὴ
 πείθειν εἶχε (θάρασει γὰρ καὶ οὗτος ἀπίστῳ διωκεῖτο
 καὶ ἔπνει τὰς μάχας, ἐπεικῶς τὸ δόρυ χειρῖσας καὶ
 τὴν ἀσπίδα, οἷς καὶ αὐτοῖς οὐχ ὡς ἰδίοις ἐχρήτη
 ἀλλὰ τινος τῶν ἀπὸ δόξης ἀφελόμενος ἔτυχεν), αὐ-
 τὸν μὲν ἀφῆκε πορεύεσθαι· ὁ δὲ ὀδῶ προῶν καὶ
 τοῖς λοιποῖς ξυνέμιξε τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ. Πυ-
 θομένοις τε ὅπως αὐτῷ τὰ κατὰ τὸν πόλεμον ἀπαν-
 τήσσει μόνῳ τῶν ἀπάντων ἐπὶ τοὺς Βαρβάρους
 ἰόντι, περὶ μὲν τοῦ τῶν πολεμίων φόνου, οὐς, καθά-
 περ εἴρηται, ἀπεκτονῶς ἔτυχεν, ἀπήγγελλεν οὐδὲν,
 καυχήσεως ἀγεννοῦς ὑποψίαν παραιτούμενος. Ἔργον
 γὰρ οὐχ ὑπ' ὄψιν ἔλθόν τοῖς μὴ εὐμενῶς ἀκούειν
 ἐθέλουσιν ῥάδιον εἰς ἀνατροπὴν γίνεται. Τοῦ γε
 μὴν τραύματος ἐπιμελεῖσθαι αὐτίκα ἐκέλευεν, ὡς
 μὴ φλεγμῆναντος ἀνήκεστόν τι καὶ ἐπισυμβῆ· ὅτε
 δὴ γέγονέ τι καὶ λόγου ἀξίον· ἐπειδὴ γὰρ μὴ εἶχον
 ὅπως αὐτῷ χρήσεται, τῶν στρατιωτῶν τις ἐγχειρί-
 διον ἐλκύσας μέρος τῆς αὐτῆς αὐτοῦ σαρκὸς ἀφελέ-
 σθαι διανοήθη, ὡς ἂν εἴη διάθερμον τῷ τραύματι
 περιθεῖς, οὕτω τὴν φλεγμονὴν ἀποκρούσαιτο. Ἀλλὰ
 βασιλεὺς τῆς εὐνοίας τὸν ἀνδρᾶ ἀποδεξάμενος τοῦτο
 μὲν διεκώλυσε, τῶν δὲ τῆ ὁδοπορίᾳ κεκμηκότων
 ἵππων τινὸς τεμάχιον τῆς σαρκὸς ἀφηρῆσθαι κελεύ-
 σας εὐθύωρον προσῆγε τῷ τραύματι. Ἐκεῖθεν τε
 μακρὸν κατατείνας δρόμον παρὰ μέσας που τὰς νύ-
 κτας ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀφικνεῖται πρὸς ταῖς
 Μαιάνδρου ἐκβολαῖς ἰδρυμένον, ἐνθα πολὺ τε καὶ
 ἀμετρον ὕδωρ ρεῖ μὲν ἐκ τῶν κατὰ τὴν ὑπωρεῖαν
 πετρῶν ὡς ἐκ μυρίων ἀναδιδόμενον στομάτων, τὸν δὲ
 παρακείμενον ἐκπελαγοῦν χῶρον ἐς λίμνην μὲν τὸ
 πρῶτον ξυνίσταται, ἐξῆς δὲ προῶν διώρυχά τε βα-
 θεῖαν τέμνει καὶ ποταμὸν ἐντεῦθεν ποιεῖ. Ἀνδρόνικος δὲ,
 καθάπερ εἴρηται, ἐπίπροσθεν ἰὼν ἄλλο μὲν
 ἔδρασεν οὐδὲν, ἵππους δὲ συχνοὺς ὧν ἐπιβαίνοντες ἦσαν
 οἱ πρὸς βασιλέως ἀνήρηνται τῶν πολεμίων,
 ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἤλασε. Ταῦτα μὲν οὖν οὕτως ἐγένετο.
 Ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν ἐπὶ τὸ Βαζάντιον ἔτετο,

A quippe densis virgultis obsitus ab altero latere ille
 obversabatur), praelium aggreditur, multisque ob-
 truncatis, cæteros 62 ad fugam compellit. Tum
 Barbarus quidam, non ausus imperatoris impetum
 experiri, supinus solo recumbens, ubi prætervec-
 tum videt longius, telo emissso extremam pedis par-
 tem a tergo attingit, ubi circa claviculos, versus
 calcem, quidpiam natura exstans reliquit: cumque
 ille ad ictum repetendum se accingeret, præveniens
 imperator, comprehensum crinibus hominem vivum
 cepit. Inde ad castra cum illo revertens, obvius fit
 Andronico, qui jam adductum equum nactus, contra
 Persas perinde equitabat. Multis autem verbis fru-
 stra dehortatus ne ulterius inermis et ipse conten-
 deret (Incredibili enim præditus audacia totum
 spirabat Martem, hastam tractare parmamque ge-
 stare promptissimus, quibus tunc non propriis, sed
 acceptis ab aliquo e magnatibus utebatur), profi-
 ciscentem quidem in praelium dimisit, ipse verb
 continuato quod instituerat itinere, ad suos tandem
 rediit. Sciscitantibus vero quid sibi accidisset in ea
 quam omnium solus in Barbaros suscepisset expedi-
 tione, quæque fuisset clades hostium, quos, ut me-
 moravi, occiderat, vanæ gloriæ superciliosem decli-
 nans, nihil quidem respondit. Sæpe enim contingit,
 ut quodvis egregium facinus, quod non sub oculos
 cadit, ab iis qui malevolo animo audiunt, in con-
 trarium facile deflectatur. Curandum autem confe-
 ssum vulnus statuit, ne si succederet inflammatio,
 quidpiam periculosius accideret: quo tum tempore
 res digna accidit 63 quæ memoretur. Cum nihil ad
 manum esset, quidam miles, accepta sica, suæ
 carnis partem aliquam præsecare parat, ut ea calens
 adhuc applicata vulnere tumorem inhiberet: sed
 imperator laudata viri benevolentia, id abnuvit qui-
 dem, jussit vero ut ab uno ex iis equis, qui nimio
 cursu fatigati erant, abscissum carnis frustulum
 vulnere continuo apponeretur. Productis inde ad
 medias fere noctes itineribus, exercitum repetit,
 qui ad Mæandri fontes consistebat, ubi magna et
 immensa vis aquarum ex petris, radicibus montium
 adjacentibus, velut ex infinitis fontibus effusa, ma-
 risque instar circumjacentem hic inundans agrum,
 in lacus speciem primo quidem contrahitur, dein-
 cept vero paulatim diffluens, profundam fossam
 diffundit, indeque in fluvium efformatur. Ab Andro-
 nico interea, qui in hostem, ut diximus, processe-
 rat, nihil factum quidem aliud, nisi quod equos
 complures eorum, quos occiderat imperator, in
 castra egit. Sic sese res habuere. Versus Byzantium
 reditu instituto imperator, cum in Bithyniam perve-
 nisset, liberatis ex Philomelio, quemadmodum supra
 retuli, Romanis sedes ibi assignavit, possessiuncula
 a sacro quodam monasterio per commutationem
 comparata, ubi et arcem castrumque exstruxit, cui
 nomen indidit Portarum.

D

ἐν Βιθυνίᾳ τε γεγονώς ἐνταῦθά περ τοῦ ἐκ Φιλομιλίου, καθάπερ εἴρηται πρότερον, ἀναβρυσθέντας φκίσαστο Ῥωμαίους, κτησείδιον αὐτοῖς τῶν ἱερῶν τινος ἀλλαξάμενος σεμνείων· ἐνθα φρούριόν τε ἀνφοκοδόμησε καὶ Πύλας αὐτὸ κατωνόμακεν.

10. Sub idem tempus Cosmas, qui ea tempestate A
res ecclesiasticas moderabatur, vir vitæ integritate
et gravitate sermonis illustris, a sede **64** hanc ob
causam depulsus est. Monachus quidam Niphon no-
mine, qui liberales disciplinas humanasque scientias
ne summis quidem labris degustaverat, etsi sacris a
pueritia litteris imbutus, cum Michaele viro pio vir-
tuteque insigni ecclesiasticam dignitatem regente,
haud sana circa Christianam religionem sentire vi-
sus esset, ideoque iudicio synodali fuisset condem-
natus, barba ad talos usque protensa, derasa,
carceri mancipatur. Ut vero vita functo Michaele,
sedem excepit Cosmas, Niphon liberiori statim usus
licentia, publicos congressus egit in compitis, pra-
vasque suas opiniones ubique diffudit, Hebræorum
Deum palam repudians. Amabat hominem supra B
modum Cosmas, admittebatque in sui consortium,
et superiora in eum decreta injustitiæ arguebat,
quanquam tunc etiam immodice in illum et ad pe-
tulantiam usque propensus atrocissime repulsus
fuerat, et propter virtutem divinis propemodum
laudibus eum efferebat, addebatque jam olim illi
prædictum ab eo, fore ut patriarchalem thronum
conscenderet. Hæc multis non placuerunt: unde ex
iis nonnulli, quibus potissimum Cosmæ salus curæ
erat, tacite accedentes: « Quid, aiebant, o divine
pastor, temet ipsum lupo concedis? annon vides
propterea te a grege despici? recede ab exitiosa
societate. **65** Cum homine enim sacris Interdicto
cohabitare, per se idonea satis est accusatio. » Hæc C
et similia illi ingerebant. Qui vero patriarcham
oderant, obtestabantur palam, appellabantque Dei
et imperatoris oculos. At ille neglectis iis mordicus
adhærebat Niphoni; neque etiam si quid immineret
damni, ab eo se divelli patiebatur: unde ex nimia
simplicitate, suimet oblitus, magnas incurrit cala-
mitates. Quippe cum hominem rursum carceri man-
cipari præcepisset princeps, adessentque ducturi,
primo quidem haud multum absuit quin patriarcham
vox deliceret. Collecto demum spiritu, ad templi
usque fores progressus, a satellitum manibus cona-
tus est avellere; cumque reluctarent ii, una cum
illo agi in carcerem volebat. Inde enata in Ecclesia
contentiones, ipso Cosma in iudicium vocato, nec
ante ab ejusemodi tumultibus liberata est, quam D
se Byzantium imperator recepit, quem ad hanc us-
que diem res bellicæ detinuerant. Tum enim ille
throno excidit, eo quem mox dicturus sum modo.
At primum quidem separatim præsules allocutus,

Du Cangii notæ.

(77) *Κρίσει τε συνοδικῇ*. Exstant apud Leonem Allatum, l. II De eccl. Occid. et Orient. perp. cons., c. 12, p. 678, synodalia decreta lata mense Octobri an. 1144 et mense Febr. 1145 a Michaele patriarcha Cp. in Niphonem Bogomilicæ hæresis reum, quo lectorem amandamus. Vide præterea Novam Biblioth. Labbei, p. 190.

11. Ὑπὸ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον Κοσμᾶς ὁ τοῖς ἐκ-
κλησιαστικοῖς τὸ τηρικᾶδε ἐφεστὼς πραγμάτων,
ἀνὴρ βίῳ καὶ λόγῳ κόσμιος, τοῦ θρόνου κατεσπά-
σθη ἐπ' αἰτία τοιαύδε. Ἦν τις ἀνὴρ μοναχικὴν
ἐπανελόμενος [P 36] πολιτείαν, ὄνομα Νήφων, παι-
δείας μὲν τῆς ἐγκυκλίου καὶ μαθημάτων τῶν ἐκτὸς
οὐδὲ μέχρι κείρας ἐλθὼν, τοῖς ἱεροῖς δὲ λόγοις ἐκ
παιδῶν ἑαυτὸν ἐπιδούς. Οὗτος ὁ Νήφων Μιχαὴλ ἔτι
ἀνδρὸς ἱεροῦ καὶ πολλοῦ τὴν ἀρετὴν τὸν ἐκκλησιαστι-
κὸν διέποντος θρόνον δόξαν οὐχ ὕγιᾶ τὰ ἐς τὸ Χρι-
στιανῶν δόγμα πολλοῖς περὶ ἑαυτοῦ δεδωκὼς κρίσει
τε συνοδικῇ (77) διὰ τοῦτο ἀποψηφισθεὶς τὸν τε
πύγωνα ἐκάρη ἄχρι καὶ ἐπὶ σφυρὰ κατατείνοντα καὶ
εἰρκτῇ παρεδόθη. Ἐπεὶ δὲ Μιχαὴλ μὲν ἐκεῖνος ἐξ
ἀνθρώπων ἤδη ἦν, Κοσμᾶς δὲ ἀντ' αὐτοῦ τὸν θρόνον
ἐκόσμη, αὐτίκα παρρησίαν αὐτῷς ὁ Νήφων ἀνελάμ-
βανε μείζω καὶ πολὺς ἐν συλλόγοις καὶ ἐν ἀγοραῖς
ἦν, ἄλλο τε οὐδὲν ἐπραττεν ὅτι μὴ δόγμα ἐκάστοτε
ἀνεκύχλει τὸν τε Ἑβραίων ἀποπροσεποιεῖτο
θεόν (78). Καὶ τὰ γε τοιαῦτα ἐνεργολαβεῖν ἤθελεν·
ἐφίλει τε αὐτὸν ὑπερφυῶς ὁ Κοσμᾶς, καὶ ὀμιλητὴν
ἐποίει τὸν ἀνθρώπον, τοῖς τε κατ' αὐτοῦ τὸ πρότε-
ρον ἐπεψηφισμένοις ἀδικίαν ἐπεκάλει, καίτοι καὶ
τότε τὰ ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου προπετευσάμενος μὲν
πικρότατα δ' ὁμῶς ἀποκρουσθεὶς, καὶ τῆς τε ἀρε-
τῆς αὐτὸν ἐπεθελάζε, κάκεινα τοῖς λόγοις προσετίθει,
ὅτι δὴ ἐτύγχανε πολλῶ πρότερον τὴν ἐς τὸν ἀρχιε-
ρατικὸν θρόνον ἀνάσσειν ἤδη προαγγείλας αὐτῷ.
Οὐκ ἤρρεσκε ταῦτα τοῖς πολλοῖς· ὅθεν καὶ αἱ μὲν αὐ-
τῶν, ὅσοι δηλονότι ἐχέδοντο τοῦ Κοσμᾶ, προσιώντες
ἐπὶ σχολῆς· « Τί δήποτε, ἔφασκον, ὦ θεῖε ποιμὴν,
λύκῳ πιστεύεις ἑαυτόν; Ἡ οὐκ οἶδα; ὡς ὑποβλέ-
πεται σε διὰ τοῦτο τὸ ποιμνιον; Ἀποβράγηθι τῆς
τοῦ λυμεῶνος ξυναυλίας. Ἀνδρὶ γὰρ ἀποβλήτω ξυ-
οικίξασθαι αὐτάρκης κατηγορία. » Οἱ μὲν ταῦτα
καὶ τοιαῦτα ἔλεγον· ὅσοις δὲ δι' ἀπεχθείας ὁ ἀρχιε-
ρεὺς ἦν, ἀπεθοῶντο διαβρήθην ἐπεκαλοῦντό τε τοῦς
θεοῦ καὶ βασιλέως ὀφθαλμούς. Ὁ δὲ ἀλλὰ τῶν μὲν
ὀλιγῶρος εἶχε παντάπασι, τοῦ δὲ Νήφωνος ἀπρὶξ
εἶχετο, οὐδ' ἂν εἴ τι καὶ γένοιτο ἀποκλᾶσθαι ἤθελεν
αὐτοῦ· ἀμέλει καὶ ἔλαθεν ἑαυτὸν τῇ λίαν ἀπλότῃτι
ἐν οὐ μετρίοις ζημιωθείς. Ἐπεὶ γοῦν ποτε, βασι-
λέως κελεύσαντος εἰρκτῇ καὶ αὐτῷς βοθῆναι τὸν ἀν-
θρώπον, παρήσαν οἱ τοῦτον ἀπάξοντες, τὸ μὲν
πρῶτον μικροῦ καὶ εἰς ἀφασίαν ἐξεπεπτώκει, ἀνα-
λεξάμενος δὲ ἑαυτὸν πεζῇ τε μέχρι καὶ ἐπὶ τὴν αὐ-
λίαν τοῦ νεῶ παρελθὼν ἀποσπᾶν ἐπεχείρει τῶν ἀπα-
γόντων τὸν ἀνθρώπον. Τῶν δὲ οὐκ ἐνδιδόντων ξυνα-
πάγασθαι τούτῳ τὴν ἐπὶ τὴν εἰρκτῇν ἤθελε. Στάσις

(78) *Τὸν τε Ἑβραίων ἀποπροσεποιεῖτο θεόν*. Inde potissimum de religione prave sentire deprehensus est Niphon, quod adstante universo synodi eustu ἀνάθεμα τῷ Θεῷ τῶν Ἑβραίων ἐφαίηται. Synod. an. 1144. Quis autem *Hebræorum Deus* dicatur, vide Arnobium juniorem in Conflictu cum Serapione l. I iinitio.

έντεῦθεν εἶχε τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ὁ Κοσμάς ἐν αἰ-
 τλαῖς ἦν. Οὐ πρότερόν τε τῶν ταραχῶν τούτων
 ἐλύετο, πρὶν ἂν βασιλέως ἐν Βυζαντίῳ γεγονότος
 (ἐτύχχανε γὰρ τοῖς πολέμοις ἐτι πονοῦμενος ἔργοις)
 ἐκπτωτος ἐγεγόνει (79) τοῦ θρόνου τρόπῳ ὑπερ αὐ-
 τὸς ἐρῶν ἔρχομαι. Τῶν γὰρ ἀρχιερέων ἰδίᾳ παραλα-
 βῶν ἕκαστον ἐπυθάνετο ὅπως αὐτῷ ἐς εὐσέβειαν ἔ-
 Νήφων ἔχειν δοκεῖ. Τῶν δὲ ἐκάστου [P 37] τὸ αὐτῷ
 παριστάμενον σὺν ἀληθείᾳ διαγορεύοντος, τέλος καὶ
 ἐπὶ Κοσμᾶν τὴν πεῦσιν μετήγε. Καὶ ὅς αὐτίκα πολὺν
 τοῦ Νήρωνος κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐσχέδιαζε τὴν αἰνετή-
 ριον, εὐσεβῆ τε ἀπαρακαλύπτως αὐτὸν ἀποκαλῶν
 καὶ ἐς ἀρετὴν ἀπαραμίλλον. Τέθειται δὲ ταῦτα ἐπὶ
 βήματος, καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτὸς οὐκ ἐτι καθ' ἕνα
 τοὺς ἀρχιερέας ἐπηρώτα, ἀλλὰ κοινῇ πάντων ἀνε-
 πυθάνετο ὅπως ποτὲ περὶ Νήφωνος φρονούντες
 εἶεν· οἱ δὲ διαβρήδην ἀσεβῆ τὸν ἄνθρωπον ἀπεκά-
 λουν. Οἱ μὲν οὖν οὕτω γνώμης εἶχον· βασιλεὺς δὲ
 τί ποτε, ὦ δέσποτα, περὶ τοῦ ἀνθρώπου φρονῶν εἶης;
 διενίσταμένου, ἐπεβοᾶτο τὸ πλῆθος καὶ μένειν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἤχιστα ἤξιον. Ὁ μὲν οὖν διὰ ταῦτα
 ἐκ τοῦ μέσου λοιπὸν ἦν, ἄνθρωπος πλὴν τοῦ ἀφελοῦς, ὡς οἶμαι, τᾶλλα πάντα πεπλουτηκῶς
 ἀγαθὰ (s).

ια'. Βασιλεὺς δὲ ὀλίγῳ ὕστερον ἐπὶ Πέρσας καὶ
 πάλιν ἐχώρει. Ῥύνδακον δὲ καταλαβὼν ποταμὸν ἐν
 παρασκευῇ ἐποιεῖτο ὅπως Ἰκόνιον τε ἐκπολιορκήσῃ
 καὶ τὰ περίεξ καταδραμεῖται πάντα. Ἄλλ' οὕτω ἐν-
 τεῦθεν ἐκίνει τὸ στράτευμα, καὶ πρέσβεις ἀφίκοντο
 πρὸς τοῦ σουλτάν περὶ εἰρήνης ἐπερωτήσοντες.
 Ἦρχε δὲ ταυτησὶ τῆς πρεσβείας ἀνὴρ μέγαρα παρὰ
 Πέρσαις δεδυνημένος ὄνομα Σολυμᾶς, πολλῶν ἐς
 ἄγαν πολέμων ἐμπειρὸς, ἐκ πολλοῦ τῆς βασιλείας
 χειρὸς πειραθείς, ἐξότου, καθάπερ μοι δεδιήγηται,
 περὶ τὸν οὕτως Καλογραίας λεγόμενον βουνὸν τῷ
 Ῥωμαίων συμμίσας στρατῷ κατὰ κράτος ἠττήθη·
 ἦν δὲ τῆς πρεσβείας ὁ νοῦς τοιοῦτος· Πρακανάν τε
 πόλιν ἀπεδίδοσαν βασιλεῖ καὶ ὅσα ἄλλα Ῥωμαίους
 ἀφελόμενοι ἐφθασαν. Οὕτω τε εἰρηναῖα τὸ λοιπὸν
 Πέρσαις τε καὶ Ῥωμαίοις ἐσσεσθαι ὠμολόγουν. Ἄ
 προσηκόμενος βασιλεὺς τὸν πόλεμον λύσας ἐπὶ Βυ-
 ζάντιον ἦλθεν.

ιβ'. Ἐντεῦθεν τὸ ἐξ ἐσπέρας ἀρχὴν ἔσχε. Κελ-
 τοὶ (80) γὰρ καὶ Γερμανοὶ καὶ τὸ Γαλατῶν ἔθνος καὶ

Du Cangii notæ.

(79) Ἐκπτωτος ἐγεγόνει. Manuel in urbem
 reversus, Cosmam patriarcham, quod Niphonis
 Bogomilicæ hæresis rei et damnati pravis opinio-
 nibus assentire compertus esset, coacta in Blacher-
 niano palatio synodo, publice damnavit, et throno
 dejecit, 26 die Febr. an. mundi juxta Græcos 8852
 Chr. 1147 ind. 10. Synodum et illius Acta ex ms.
 Eruta recitat Allatius loco citato. Aliam Cosmæ
 depositionis causam comminiscitur Nicetas, l. ii,
 c. 3. catalogus patriarch. Cp. Κοσμάς ὁ Ἀντικὸς,
 ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ (Μανουήλος) ἀρχιερατεῦσας μῆνας ε',

Cornelii Tollii notæ.

(s) Πλὴν τοῦ ἀφελοῦς, ὡς οἶμαι, τᾶλλα πάντα
 πεπλουτηκῶς ἀγαθὰ. Cosmas, inquit, omnibus
 abunde bonis locupletatus erat; sed hoc unum de-
 ficiebat, quod tuta non essent et secunda. Ideo Ari-
 stoteles libro primo Rhetorices, ubi de bonis agit
 externis, quæ beatitudinem sive felicitatem consti-

A interrogansque de fide et pietate Niphonis, singulis
 id quod erat vere enuntiantibus, tandem et ipse su-
 per eo rogatus est Cosmas; qui in Niphonis laudes
 immensas, prout consueverat, ex tempore conver-
 sus, pium illum propalam profitetur, virtuteque
 nemini conferendum. Res tandem ad tribunal 66
 deducta; jamque non singulos pontifices separatim,
 sed omnes simul princeps interrogat, quid de Ni-
 phone sentirent. Palam illi impium hominem pro-
 clamant. Atque eorum ejusmodi fuit sententia. Con-
 versus inde imperator ad Cosmam: « Tu vero,
 domine, inquit, quid de homine sentis? » Et Cosma
 eadem simpliciter liberiusque affirmante, conclama-
 vit cœtus universus, minime in throno perstare
 illum debere. Eapropter de medio tollitur, vir, præ-
 terquam nimia simplicitate, uti ego quidem existimo,
 reliquis omnibus bonis copiosissime instructus.

B τὸν λόγον ἐπὶ Κοσμᾶν ἤδη μεταγαγὼν· « Σὺ δὲ ἄλλα
 Τοῦ δὲ σὺν ἀπλότῃ ταῦτα καὶ πάλιν παρρησίᾳ
 τὸν λόγον ἐπὶ Κοσμᾶν ἤδη μεταγαγὼν· « Σὺ δὲ ἄλλα
 Τοῦ δὲ σὺν ἀπλότῃ ταῦτα καὶ πάλιν παρρησίᾳ
 τὸν λόγον ἐπὶ Κοσμᾶν ἤδη μεταγαγὼν· « Σὺ δὲ ἄλλα
 Τοῦ δὲ σὺν ἀπλότῃ ταῦτα καὶ πάλιν παρρησίᾳ

11. Non multo interjecto tempore rursus adver-
 sus Persas proficiscitur imperator, atque ad Rhynda-
 cum amnem cum pervenisset, parat se ad expu-
 gnandum Iconium, et proxima quæque incursionibus
 infestanda. Necdum inde copias abduxerat, cum
 legati superveniunt ab sultano, de pace acturi. Præ-
 fuit huic legationi vir apud Persas potentissimus,
 nomine Soliman, multa rei militaris experientia
 conspicuus, quique pridem expertus fuerat impera-
 toris vires, ex quo, ut supra scripsimus, ad Calo-
 grææ collem cum Romano exercitu prælio decertans
 omnino deletus est. Ea autem fuit legationis sen-
 tentia: Præcanam civitatem ab iis restituendam, et
 quæcumque alia Romanis abstulerant; ita deinceps
 Romanos inter Persasque pacem 67 fore. Quibus
 acceptis conditionibus, solutoque bello, Byzantium
 princeps revertitur.

12. Tum res Occidentales initium novorum mo-
 tuum fecere. Celtæ enim Germanique et Galli, et

D ἐξεβλήθη, καὶ ἦν ἐκκλησία χηρεύουσα μῆνας ἦ'.

(80) Κελτοί. Per Celtas Alemannos intelligit
 Cinnamus, per Germanos vero Gallos, ut ex infra
 narrandis patet. Porro Conradi imp. expeditionem
 Syriacam narrant pluribus Otho Frisingensis episc.
 qui eidem interfuit, l. i De Gestis Freder. c. 39,
 43, 44, 45 et 58; Helmodus, l. i, c. 61; Odo de
 Diogilo, De prosect. Lud. reg. Fr. in Orient.; Will.
 Tyrius, l. xvi, c. 18, 19, 20; l. xvii, c. 1, 6; Gesta
 Ludov. VII Franc. reg., c. 4 et seq.; Matthæus
 Paris. an. 1146; Saturnus, l. iii, part. vi, c. 19;

tuunt civilem, partem non minimam eorum statuit
 divitias, non quasvis, sed, ut ipse præcipit, Ταῦτα
 δὲ (χρήματα) πάντα καὶ ἀσφαλῆ, καὶ ἐλευθέρια, καὶ
 χρήσιμα· Ἦæc vero omnia et secunda, et liberalia, et
 utilia esse oportet.

qui veterera circumhabitabant Romam, Britanni que et Britanni, atque adeo universæ Occidentis vires moverunt, Tantæ expeditionis in speciem causa hæc ferebatur, ut ex Europa in Asiam trajicerent, dimicarentque cum obviis Persis, indeque in Palestinam contenderent, templum Dominicum locaque sacrosancta lustraturi. Cæterum vera hujus profectio- nis causa fuit, ut in transitu Romanorum infestarent agros, et obvia quæque everterent. Innumerus autem illorum erat exercitus. At ubi jam proximos esse Hungarorum finibus rescivit princeps, Demetrium quemdam Macrembolitem, et Alexandrum gente Italum, Gravinæ civitatis Italianæ olim comitem, quique a Sicilia tyranno cum compluribus aliis possessionibus suis exutus, ad imperatorem hac de causa transierat, legatos mittit: hoc dato in mandatis, ut eorum mentem diligentius explorarent; et si in Romanorum damnum dicerent non se advenisse, id sacramentis affirmarent: legati igitur ad Barbarorum duces perducti, in hunc modum verba fecerunt: « Bellum non indictum inferre his qui nullam injuriam fecerunt, nulli hominum aut sanctum usquam fuit, aut decorum: maxime quibus nobilitatis et potentia abunde est. Si enim vincere illos contingat, fortitudini non ascribetur victoria. Contra, si victi fuerint, non pro virtute periculis sese objecisse indicabuntur. Res utraque infra laudem est. Vobis autem non aliter licebit calcare Romanorum terras, quam fide primum interposita, nullam vos injuriam imperatori illaturos. Quodsi jurejurando stare decreveritis, cur non pro palam bellum geritis? cum Romanis enim vel ex improviso depugnare periculosum est: sin illud etiam cum perjuro illis infertis, multo certe gravius nefas erit; cujus Deum et Romanorum arma, vindicta spectabit. At si vestra sincera est amicitia et nullo sacata dolo, sacramentis eam confirmantibus, vobis integrum erit ut amicis iter per ditiones facere magni imperatoris, hospitibusque ut par est, atque alia quavis benignitate frui. » Hæc legati dixerunt. Illi autem omnes, cum in tabernaculum Conradī Alemannorum regis convenissent, ut qui inter Occidentales nationes principem locum obti-

ἄσα τὴν παλαιὰν ἀμφινέονται Ῥώμην, Βρεττιοί (81) τε καὶ Βρετανοὶ καὶ ἅπαν ἀπλῶς τὸ ἐσπέριον ἐκακίνητο κράτος, λόγῳ μὲν τῷ προχείρῳ ὡς ἐξ Εὐρώπης ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διαθήσονται Πέρσαις τε μαχησόμενοι τοῖς παρὰ πόδας καὶ τὸν ἐν Παλαιστίνῃ καταληψόμενοι νεῶν τόπους τε τοὺς ἱεροὺς ἱστορήσοντες, τῇ γε μὴν ἀληθείᾳ ὡς τὴν τε χώραν Ῥωμαίων ἐξ ἐφόδου καθέξοντες καὶ τὰ ἐν ποσὶ καταστρέφοντες. Ἦν δὲ αὐτοῖς ἡ στρατιὰ ἀριθμοῦ κρείσσων, Βασιλεὺς δὲ ἐπειδὴ ἀγχιστα τῶν Οὐννικῶν ὀρίων γεγονέναι ἐπίθετο τούτους, πρέσβεις ἐστελλε [P 38], Δημήτριόν τε τὴν Μακρεμβολίτην καὶ Ἀλέξανδρον (82) ἄνδρα Ἰταλὸν μὲν τὸ γένος, Γραβίνης δὲ πόλεως Ἰταλικῆς κόμητα γεγονότα, πρὸς τε τοῦ Σικελίας τυράννου ἅμα πλείοσιν ἄλλοις τῆς τε ἀρχῆς ἀποβιθασθέντα καὶ βασιλεὶ διὰ τοῦτο αὐτόμολον γεγονότα. Ἐκέλευε δὲ τῆς τε γνώμης ἀποπειράσασθαι σφῶν, καὶ εἴγε μὴ ἐπὶ τῷ πονηρῷ Ῥωμαίων ἤκουσιν, ὄρκους τὸ πρᾶγμα βεβαιούν. Οἱ καὶ ἐπειδὴ ἐπὶ τοὺς τῶν Βαρβάρων τούτων ἡγεμόνας ἦλθον, ἔλεξαν τάδε: « Ἀκήρυκτον πόλεμον ἄγειν ἐπὶ τοὺς μηδὲν ἡδίκηκότας, οὔτε ὄσιον οὔτε ἄλλως εὐπρεπὲς ἀνθρώποις ἐστὶ γένους τε περιφανείᾳ καὶ δυνάμει περιουσίᾳ μάλιστα κεχρημένοις. Νικῶντες γάρ, ἂν οὕτω τύχοι, οὐ σὺν ἀνδρείᾳ νικήσουσι, καὶ ἡσώμενοι οὐχ ὑπὲρ ἀρετῆς κινδυνεύουσιν. Ἄμφω δὲ οὐκ ἐπαινετά. Ὑμῖν δὲ οὐδὲ ἄλλως ἐξέσται γῆν τὴν Ῥωμαίων κατεῖν μὴ πρότερον πίστεως περὶ τοῦ μηδὲν ἀδίκησειν δεδωκότας βασιλεῖ. Ὅστε εἰ μὴ ψευδορκεῖν μέλλοιτε, τί μὴ ἐν τῷ ἐμφανεῖ τὸν πόλεμον ἄγετε; Ῥωμαίοις γὰρ καὶ ἐκ τοῦ εὐθέως διαρυσθῆσθαι, χαλεπὸν ὑμῖν ἐσται. Εἰ δὲ καὶ σὺν ἐπιτορκίᾳ τὸν κατ' αὐτῶν διαφέρετε πόλεμον, πολλῶ δὲ χαλεπώτερον· Θεῷ γὰρ καὶ τῇ Ῥωμαίων ἰσχυρῷ πολεμῆν λείπεται ὑμᾶς. Εἰ δὲ καὶ ἀληθίζει τὸ φίλιον ἐν ὑμῖν, καὶ δόλος οὐδεὶς ὑποκάθηται, ὄρκους τὸ πρᾶγμα βεβαιώσασιν ἐξέσται ὡς διὰ φιλίας τῆς βασιλείως μεγάλου ἴνα γῆς, ὑποδοχῆς τε ἀπολαύοντας εἰς τὸ εἶδος καὶ φιλοφροσύνης τῆς ἑλλης. » Οἱ πρέσβεις μὲν τοσαῦτα εἶπον· οἱ δὲ συνήθεσαν γὰρ ἐς ταῦτόν παρὰ τὴν Κορράδου τοῦ Ἀλαμανῶν ῥηγός (83) σκηνὴν ἄτε τὰ πρεσβεῖα τῶν ἀνά τὴν ἐσπερίαν λῆξιν λαχόντος ἔθνων, ἐπὶ κακῷ μὲν τῷ

Du Cangii notæ.

Chron. Voslense, c. 52; Robertus de Monte, an. 1147; Godefridus Viterb., part. xvii; præterea Nicetas, in Man., l. i, c. 4 et seq.

(81) *Βρεττιοί*. Britannos et Britios promiscue appellat Cinnamus Britannia insulae incolas: Britanniam, seu Βρεταν, insulam ipsam Procopius, l. iv De bello Gothico. Ad Britanniam, seu Britannos, [P 439] forte spectat nummus, in quo scriptum ΒΡΕΤΤΙΝ. Cum T supino, seu inverso, pro Ω, ut in altero ΜΑΣΣΑΛΙΗΤΙΝ. Apud Anton. Augustin. Dialog. 6 Antiquit. Romanarum.

(82) *Ἀλέξανδρον*. Alexander Gravinæ in Italia comes, a Rogerio Siciliae rege possessionibus suis propter rebellionem exutus, in Dalmatiam primum, mox Constantinopolim ad imperatorem Manuelem profectus, eidem deinceps militavit, uti pluribus narrant Nicetas, in Man. l. ii, n. 6; Alexander abb. Celesinus, l. i, Her. gest. Roger. Sicil. reg. c. 19; l. ii, c. 33, 36, 37 et 38; Otho Frising. l. i De

gest. Frid., c. 24; l. ii, c. 11; et Willelmus Tyrius, l. 20, c. 4 et 14. Gravinæ comitatus datus post hæc a Rogerio Adæ, nobili et strenuo adolescenti, filia suæ marito, Alexander Celesinus l. 3 c. 26.

(83) *Τοῦ Ἀλαμανῶν ῥηγός*. Mirum quam Græculi isti scriptores principi suo adblandiuntur, dum imperatoris titulum et dignitatem huic soli asserunt, Germanicis Augustis denegant, quos regum appellatione donandos tantum consent et volunt, quasi Græcorum esset de dignitatibus et titulorum honorariorum prærogativa decernere. Verum mox imperatoriam dignitatem plus satis agnoscit in Germanicis principibus, quos eo nomine supra reges fuisse innuit. Vide notas ad Annæ p. 30. Cæterum Conradus priusquam iter capesseret per Græcorum provincias, legatum miserat ad Manuelem, commectus et transitus impetrandi gratia. De hac legatione Nicetas in Man. l. i, n. 4

Ῥωμαίων ἦκειν εὐδαμῆ ἔφασκον, καὶ δέησαι καὶ ὄρκοις τὸ πρᾶγμα πιστοῦσθαι, ἐτοιμότητά τε καὶ τοῦτο ποιῆσειν διετείνοντο. Ἐπὶ δὲ Παλαιστίνην αὐτοῖς ὄρῳ τὴν ὁρμὴν καὶ τοὺς τὴν Ἀσίαν ληστεύοντας Πέρσας. Δόξαν οὖν οὕτω Ῥωμαίοις καὶ εἰς ἔργον τοὺς λόγους ἐξῆγον ὅσοι τε ἐς τοὺς ῥῆγας καὶ ὅσοι ἄλλως ἐπίδοξοι τῶν ἐν αὐτοῖς ἦσαν, δουκῶν φημι καὶ κομήτων. Ἰδιάζουσαι δὲ ταῦτα ἀρχαὶ καὶ οἶόν τινες διαιρέσεις ἐκ τοῦ τῆς βασιλείας καθιέμεναι ὕψους, γενικωτάτου τινὸς καὶ ὑπερκειμένου τῶν ἄλλων πράγματος. Κόμητα μὲν γὰρ δοῦξ ὑπερναθέθηκε, δοῦκα δὲ αὖ ῥῆξ καὶ ῥῆγα βασιλεύς. Καὶ ὑπέκει τὸ καταδεέστερον ἀεὶ φύσει ἢ ἐπέκεινα, πόλεμόν τε συνδιαφέρει τούτῳ (84) καὶ πείθεται τά γε τοιαῦτα. Διὸ καὶ βασιλέα μὲν ἱμπεράτορα καλεῖν ἔθος Λατίνοις ἐστὶ τὸν ὑπὲρ ἐπέκεινα ἀνιττομένοις, ῥῆγας δὲ τοὺς ὅσοι δευτέρας εἰλήχασιν τάξεως. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν [P 39] οὕτω διηρήσθω. Τελεσθέντων δὲ τοῖς πρέσβεσιν ὧν ἕνεκα παρὰ τοὺς Βαρβάρους ἦλθον, αὐτοὶ μὲν ἐς Βυζάντιον ἀπεκομίσθησαν, οἱ ῥῆγες δὲ ἑδοῦ τὸ λοιπὸν εἶχοντο. Οὐ μόντοι ἀλλήλοις ἀνεμίγνυτο τὰ στρατεύματα, ἀλλ' ὁ μὲν Ἀλαμανδὸς πρότερος, πολλῶν δὲ κατόπιν ὁ Γερμανδὸς (85) ἐπορεύετο, οὐκ οἶδα ὅτου ἕνεκα (86) τοῦτο ἐπιτηδεύοντες, εἴτε καὶ καθ' ἑαυτὸν ἑκάτερος ἀξιόμαχος εἶναι φιλοτιμούμενος, εἴτε καὶ καθ' ἑαυτὸν ἑκάτερος ἀξιόμαχος εἶναι φιλοτιμούμενος; εἴτε καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα μὴ ἐπιλιπεῖν σφᾶς προνοούμενοι. Ἦσαν δὲ ὄμως ἀνάριθμοι καὶ ὑπὲρ τὴν παρὰ θάλασσαν φάρμακον. Οὐ τόσαις ὁ Ξέρξης ἐκαλλωπίσατο μυριάσιν, ὅποτε ναυσὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἐξεύγνυ. Ἐπειδὴ γὰρ πρὸς τῷ Ἰστρῷ γεγόνασιν, ἐνταῦθα εὐτρεπῆ τὰ πρὸς τὴν διάβασιν ὁ βασιλεὺς αὐτοῖς καθιστὰς ἐκέλευε τῶν ὑπογραμμάτων τοὺς πλείστους ἐπὶ θάτερα τοῦ ποταμοῦ ἐστηκότας τὸν ἑκάστης φόρτον ἀπογεγράφθαι νεώς. Ἐς ἑννεμήκοντα (87) τοίνυν ἀριθμησάμενοι μυριάδας τὸ ἐντεῦθεν οὐχ οἷοί τε ἐριθμεῖν ἐγένοντο.

εγ'. Τὸ μὲν δὴ πλῆθος τοσοῦτον αὐτοῖς ἦν. Ἀγχοῦ δὲ πόλει Ναῖσου γεγόνασιν, ἡ μητρόπολις τῶν κατὰ τὴν Δακικὴν τυγχάνει οὔσα, ἐνταῦθα ὁ τὴν τῆς

A neret, neuiquam se advenisse dicebant, ut damna ulla inferrent Romanis : si necesse id foret, rem sacramentis sese firmaturos, idque se libenter facturos asserēbant, cum Palæstinam et incursantes Asiam Persas spectaret ab ipsis suscepta expeditio. Hæc Romanis acceptantibus, confestim quæ dederant verba, facto ipso confirmavere quotquot regia, aut alia quavis illustri dignitate præstabant, ducum dico et comitum. Gaudent autem singulari sua prærogativa ejusmodi dignitates, ab imperatorio fastigio, quod cæteris præeminet, et a quo profluunt, quodammodo secretæ. Comitem 69 enim dux præcellit, ducem vero rex, regem imperator : et cum illud quod minus est suapte natura potiori subjaceat, belli cum eo partitur onera, in ejusmodi rebus cætera subditus. Quapropter quem Græci βασιλέα vocant, Latini imperatorem appellare solent, supremam illius potestatem inuentes : reges autem, quotquot secundum sortiti sunt ordinem. Hæc apud illos habetur distinctio. Rebus expeditis quarum causa ad Barbaros venerant, legati Byzantium redeunt. Reges vero institutum iter sequuntur, non tamen conjunctis invicem exercitibus : prior enim incedebat Alemannus, a tergo longiore intervallo Germanus subsequēbatur, quod cur ab his factum sit, haud plane mihi compertum : nisi forte quod quisque justas se copias ducere crederent, aut quod ita providissent, ne rerum necessariorum inopia premerentur. Ibant multitudine innumera et arenam maris excedente, ita ut non tot millibus gloriatus fuerit olim Xerxes, cum Hellepontum navibus jungeret. Ubi ad Istrum pervenerunt, suppeditatis quæ ad transmittendas copias necessaria erant, delectis scribis dat in mandatis imperator, ut in adversa fluminis ripa stantes, adnotarent cujusque onus navigii. Cumque ad nonaginta usque millia numerassent, ulterius deinde progredi computando non potuere.

13. Tanta erat illorum multitudo. Cum ad Naissum, quæ metropolis est urbium Dacicarum, accessissent, Michael cognomento Branus cui ab impe-

Du Cangii notæ.

(84) Πόλεμόν τε συνδιαφέρει τούτῳ. Tangit hoc loco Cinnamus veterem Latinorum morem et receptum usum, quo vasalli in expeditionibus bellicis dominos sequi vel comitari tenebantur.

(85) Γερμανδός. Exercitus nempe Francorum, duce Ludovico VII rege, qui Alemannos proxime subsecutus est.

(86) Οὐκ οἶδα ὅτου ἕνεκα. Ne populis inter se dissidentibus contentiones orirentur, et ut commodius vitæ necessaria suis procurarent legionibus, equisque et jumentis ad onera deputatis pabula non deerent. Ita Will. Tyrus, l. xvi, c. 19, Gesta Ludov. VII, Math. Paris, et alii.

(87) Ἐς ἑννεμήκοντα. Willelmus Tyrus : Ut constanter asserunt qui in ea expeditione fuerunt, in solo domini imperatoris comitatu ad septuaginta millia fuerunt loricatorum, exceptis peditibus, parvulis, et mulieribus, et equitibus levis armaturæ : in exercitu vero regis Francorum, virorum fortium lorice utentium numerus ad 70 millia, excepta classe secunda, æstimabantur. Otto Frisingensis de Con-

rado : Tantam autem post se multitudinem traxit, ut et flumina ad navigandum, camporumque latitudo ad ambulandum vix sufficere videretur. Chron. Reichersperg. an. 1147 : Tamque infinitus erat exercitus, quod ex quo gentes esse cœperunt, nunquam tantam hominum equitum simul et peditum multitudinem in unum congregatam fama sit. Odo de Diogilo, l. ii de Conrado : Valde imperialiter egressus est et navali apparatu et pedestri exercitu : et bene, habebat enim tunc Hungaros inimicos. Idem l. iii : Et licet ego præscripserim et verum sit de illius exercitu infinitos jam obiisse, audivimus tamen a Græcis, qui numerarunt transeuntes (brachium S. Georgii) eum cum nongentis (nonaginta) millibus et quingentis 66 transfretasse. Denique Gotefridus Viterbiens, part. xvii :

— — — numerum si noscere quæras,
millia milleni militis agmen erat.

in utroque scilicet exercitu Alemannorum et Francorum.

ratore **70** demandata erat provinciæ præfectura, quemadmodum ei Imperatum erat, necessaria omnia subministravit. Posquam ad Sardicam ventum est, accessere duo ex illustrioribus viri, qui et eos humaniter, ut par erat, exciperent, et comitatum præberi curarent. Alter horum fuit Michael sebastus, ex Palæologorum gente, vir ingenio et multa rerum experientia præstans, qui nescio quod ob crimen ab imperatore Joanne in exilium actus, a Manuele revocatus fuerat; huic deinceps, rebusque Romanis addictissimus. Alter vero dignitate chartularius operam suam utrique impenderat imperatori; sed Joannis præsertim adeo fuerat benevolentiam expertus, ut Alexio natu filiorum majore rebus humanis exempto, mandaverit ei imperator, ut post excessum suum Manueli ad sceptra vocato imperium resignaret. Hunc illi in finem Sardicam pervenere. Sed enim Barbari, quandiu fuere in locis difficilibus (multi enim ab Istro flumine ad Sardicam usque prærupti eminent, vixque non inaccessi montes) incedebant quietius, nihilque ab iis actum, quod Romanis displiceret. At postquam attingere loca plana, quæ regionum circa Dacicam difficultates excipiunt, tum demum hostilem animum prodidere. Res quippe venales exponentibus injustas injiciebant manus: et si quis rapientibus **71** obsisteret, eum continuo ense detruncabant. Hæc etsi perpetrarentur, nihilominus movebatur rex Conradus, si qui essent qui quererentur, nec præbebat aures; vel si auscultaret, petulantiam id multitudinis ascribebat. Ea postquam ad imperatorem pervenere, Prosuchum, militari virtute præinsignem virum, cum raptim coacto agmine adversus eos mittit: qui juxta Adrianopolim Barbaros assecutus, primum quidem haud longo intervallo subsequeretur, ac subinde coercere inordinatius evagantium excursionses. Tandem ubi eos videt supra modum feroces, palam etiam signa confert, tali occasione. Quidam ex illustrioribus Alemannis, corpore affecto, Adrianopoli se in monasterium receperat, cum pecuniis, alioque omni apparatu. Id Romani aliquot milites ex pedestribus numeris subodorati, domicilium, ipsumque adeo ægrotum igne subdito cremant, sicque pecuniis potiuntur. Quam rem ubi accepit Fredericus, Conradi ex fratre nepos, homo incredibiliter ferrox, impetu vehemens, elatoque admodum animo, Adrianopolim propere revertit, duorum itinere dierum Conradum prævertens, ac monasterium, in quo primum diverterat Alemannus, incendit, sicque belli occasionem Romanis simul ac suis præbuit. Prosuchus igitur idcirco Fredericum

A χώρας πρὸς βασιλέως ἐμπειστευμένος ἀρχὴν Μιχαὴλ ἐπώνυμον Βρανᾶς προύνοεῖτο ἤδη τῶν ἀναγκαίων αὐτοῖς, οὕτω προστεταγμένον αὐτῷ. Μέχρι μὲν οὖν καὶ ἐπὶ Σαρδικῆς ἐν τούτοις ἦσαν, ἐνθα καὶ ἄνδρες δύο τῶν ἐπὶ δόξης ἠλθέτην παρ' αὐτοῦς, δεξιωσομένω τε τὰ εἰκότα καὶ τὰ ἀναγκαῖα σφίσιν ἐμποριζομένω. Ἦν μὲν ὁ αὐτῶν Μιχαὴλ σεβαστὸς ἐκ Παλαιολόγων, ἀνὴρ ἱκανῶς συνετὸς καὶ πραγμάτων πολλῶν ἐμπειρὸς, ὃς βασιλεὶ Ἰωάννῃ οὐκ οἶδ' ὅ τι προσκεκρουκῶς πρότερον ὑπερόριός τε διὰ τοῦτο γεγονῶς πρὸς βασιλέως ἀνεκαλεῖτο Μανουὴλ εὐνοῦς τε αὐτῷ καὶ τοῖς Ῥωμαίων μάλιστα ἐγένετο πράγμασιν. Ὁ μὲν δὲ τοιοῦτος ἦν. Ἄτερος δὲ χαρτουλάριος (88) μὲν ἀμφοτέροις ἐχρημάτισε τοῖν βασιλέοις. Τοσοῦτω γὰρ μὴν Ἰωάννῃ βασιλεὶ εὐνοῦστατος γέγονεν ὡς ὅποτε Ἀλεξίῳ τῷ πρεσβυτάτῳ τῶν υἱῶν ἐξ ἀνθρώπων γεγενῆσθαι ξυνέβη, ἐνσκήψαι οἱ τὸν βασιλέα μετὰ τελευτὴν τὴν αὐτοῦ τὸν Μανουὴλ ἐπὶ τὰ σκῆπτρα καλέσαι καὶ τὴν βασιλείαν ἐγχειρίειν. Οἱ μὲν οὖν τούτων ἕνεκα ἐπὶ τὴν Σαρδικὴν ἦλθον. Οἱ δὲ Βάρβαροι μέχρι μὲν ἐν δυσχωρίαις ἦσαν (πολλὰ γὰρ ἐκ τοῦ ποταμοῦ Ἰστρου ἄχρι καὶ ἐπὶ Σαρδικὴν ὄρη ἀνέχει ὑψηλὰ καὶ δεινῶς ἄβατα), σιγῇ τε ἐπορεύοντο καὶ οὐδὲν ὅτι Ῥωμαίοις οὐ κατὰ γνώμην ἐποιοῦν. Ἐπεὶ δὲ ταῖς πεδιάσιν ἤδη ὠμίλουν, αἱ πολλὰ τὰ δυσπρόσοδα τῶν κατὰ τὴν Δακικὴν διαδέχονται χωρίων, παραφαίνειν λοιπὸν τὸ δυσμενὲς ἤρξαντο, τοῖς τε κατ' ἐμπορίαν τὰ ὄνια σφίσιν ἀποδιδούσι χεῖρα ἐπέβαλον ἄδικον. [P 40] κἂν τις ἀπισχυρίσαιο πρὸς τὴν ἀρπαγὴν, τοῦτον δὲ ῥομφαίας ἔργον ἐτίθεσαν. Ὁ τε ῥῆξ Κορράδος ἀνεπιστρόφως πάντῃ τῶν γινομένων εἶχε καὶ τοῖς ἐπικαλοῦσιν ἢ οὐδὲ προσεῖχεν ὄλωσ, ἢ καὶ προσχῶν τῇ τοῦ πλήθους ἀλογιστίᾳ τὸ πᾶν ἀπεγράφετο. Τούτων βασιλεὺς ἀκηκοὺς στράτευμα ἢ τάχους εἶχεν ἅμα Προσοῦχ ἀνδρὶ ἐμπειρομάχιῳ κατ' αὐτῶν ἐπεμψεν. Ὅς καὶ ἐπειδὴ περὶ πόλιν Ἀδριανοῦ τούτοις συνέμιξε, μέχρι μὲν τινος ἀπὸ διαστάσεως εἶπετο, τὰς ἀτάκτους τοῦ πλήθους ἀνασειράζων ὀρμάς. Ὡς δὲ καὶ ἐπὶ μᾶλλον θρασυνομένους αὐτοῦς ἐώρα, καὶ πολεμίας ἤδη ἐν τῷ ἐμφανεῖ συνέμιξε χεῖρας ἀπ' αἰτίας τοιαύτης. Τῶν τινὰ ἐπισημοτέρων Ἀλαμανῶν (ι) μαλακισθέντα τὸ σῶμα σεμναλὸν τι εἶχε τῶν ἀνὰ τὴν πόλιν Ἀδριανοῦ σὺν τε χρήμασι καὶ ἀποσκευῇ τῇ πάσῃ· ἃ φωράσαντες τινες Ῥωμαίων τῶν ἐκ περὶτικῶν καταλόγων πῦρ τε τῇ καταγωγῇ ὑψήσαν καὶ τὸν ἄνθρωπον οὕτω προσαπολέσαντες τὰ χρήματα ἔσχον. Ὡς οὖν εἰς ἀκοῆς Φρεδερίχῳ (89) τὸ γεγονὸς ἦλθε τῷ Κορράδου ἀδελφιδῷ, ἀνδρὶ ὑπ' ἀσυμμέτρου ἀυθαδείας τὴν τε ὀρμὴν ἀκαθέκτω καὶ ἐπεικῶς φρονηματίᾳ, σπουδῇ παλίνορσος ἐπὶ τὴν Ἀδριανοῦ ἦλθε καίτοι δύο ἡμέ-

Du Canigii notæ.

(88) Ἄτερος δὲ χαρτουλάριος. Basilus Tzitziluces, de quo Nicetas, l. i, n. 4.

(89) Φρεδερίχῳ. Id ipsum refert Nicetas, l. i, n. 5, Gotefridus Viterb.

Adfuit egregius [P. 440] Fridericus dux Suevorum,

Æqua suo patruo regit agmina Teutonicorum, Hostibus ingeritur, prolegit ipse forum.

Cornelii Tollii notæ.

(ι) Τῶν τινὰ ἐπισημοτέρων Ἀλαμανῶν. Ait Nicetas cognatum hunc fuisse regis ipsius Conradi.

ραίν ὁδὸν Κορρίδου προσιών, πυρὶ τε τὸ σμνεῖον φλέξας οὐ δὴ ὁ Ἀλαμανὸς κατέλυε πρότερον, ταύτην πολέμου πρόφασιν Ῥωμαῖοις τε καὶ αὐτοῖς ἐντεῦθεν ξυνεπορίσατο. Ὁ γὰρ τοῖ Προσοῦχ εἰς χεῖρας διὰ τοῦτο Φρεδερίκῳ ἐλθὼν ἐτρέψατο αὐτὸν καὶ φόνον Βαρβάρων πολὺν εἴργαστο. Ἦν δὲ Φρεδερίκος οὗτος ὁ μετὰ Κορρίδον Ἀλαμανῶν ἀρχάς, ἐξ αἰτίας ἢ ἐν τέρας Ἀλαμανοὶ καθυφῆκαν ἀλαζονείας, ἔργῳ τὴν ἰδ'. Ταῦτα μὲν οὖν τῆδε ἐπράσσετο. Ἀνδρόνικος δὲ ὄν καὶ Ὀπρον ἐκάλουν, ἐκ βασιλέως τούτων δὴ ἕνεκα πεμφθεὶς, τῶν τε ὄρκων ἀνεμίμησε σφᾶς καὶ ἅ περὶ τοῦ μηδὲν ἀδικῆσαι Ῥωμαῖοις διωμολογήκασι πρότερον συχνὰ προφέρων ὠνειδίζε τε τὴν ἀπίστιαν αὐτοῖς, καὶ εἶγε μὴ εἰς προὔπτον κακὸν ἐμπεισῆσθαι βουλομένοις εἶη, ἐπὶ τὸν Ἀθύδου (90) ξυνεβουλευέτο πορθμὸν ἵεναι κάκειθεν αὐτίκα περαιωσομένου. Ἄλλ' Ἀνδρόνικος μὲν τσαῦτα εἰπὼν ἐπειδὴ μὴ πείθειν εἶχεν, ἀπρακτὰς ἐς Βυζάντιον ἀνεχώρει. Οἱ δὲ εἰς βουλήν συλλεγόντες περὶ τῶν ἐν χερσὶ πραγμάτων ἐσκέπτοντο. Δόξαν δὲ τῆς ἐπὶ Βυζάντιον ἔχεισθαι, ἀραντες ἐκεῖθεν ὁδῶ προήεσαν. Οὐδὲν τε ἦσαν αὐθις ἐκαίνοι καὶ μετὰ τὴν πληγὴν ἦσαν οἱ πρὶν ἀλαζόνες. Τὰ τε γὰρ βοσκήματα συνέκοπτον ἀφειδῶς καὶ Ῥωμαίων δὲ τῶν ἀνθισταμένων πολλοὺς ἔκτεινον· ἢ τε μάχη οὐκέτι λοιπὸν [P. 41] ἐκ τοῦ ἀφανοῦς συνίστατο. Ταῦτα ἐπειδὴ βασιλεὺς ἤκουσε, δεῖν ἐγνω παρασκευάζεσθαι καὶ αὐτός. Πόλιν μὲν οὖν τὴν Κωνσταντίνου αὐτίκα στρατόπεδα ἐφρούρει, τὰ μὲν πρὸ τῶν τειχέων αὐλιζόμενα, τὰ δὲ καὶ πύλων ἐνδοθὶ διατριβὴν ἔχοντα, Βασίλειον δὲ ὄν καὶ Τζικάνδύλην ἐπεκάλουν, πολλοῖς ἐς τὰ πρὸς ἀνίσχοντα ἡλιον ἀγῶσι καὶ μάχαις κατὰ Βαρβάρων ἐνευδοκιμηκότα τῶν τῆδε [Κωνσταντίνου], ἅμα τῷ Προσοῦχ, οὐπερ ἤδη ἐμνήσθη, Πέρση μὲν τὸ γένος, τροφῆς δὲ καὶ παιδείας μεταλαχόντι Ῥωμαϊκῆς, ἐπὶ τινα χώρον ᾧ Λόγγοι ὄνομα· ἅμα στρατεύμασιν ἐλλοχῆσοντα· ἐστελλεν, ἐπισκῆψας αὐτοῖς, ἐπειδὴν χειρῶν ἀδίκων καὶ πάλιν κατάρχειν πειρῶνται Ἀλαμανοὶ, ἀντεπεξίεναι σφίσι κατὰ τὸ ἐγγωροῦν. Οἱ καὶ ἐπειδὴ πρὸς τῷ χώρῳ ἐγένοντο, τὴν τε Ἀλαμανῶν κατενόουν πληθὺν καὶ ὅπως ποτὲ τάξεως ἢ ἀταξίας τὰ στρατόπεδα τούτοις ἔχοι ἐπιμελέστατα διεσχοποῦντο. Τὰ τε γοῦν σώματα αὐτοῖς μεγάλα (91) τε ὑπερφυῶς καὶ τεθωρακισμένα ἐς τὸ ἀκριδὲς κατενόουν, καὶ τὴν ἵππον δὲ ἤκιστα δρομικὴν οὔσαν, ἐτι τε ἀταξία πολλῇ ἐς τὴν ὁδὸν κεχηρημένους ἰδόντες, εὐχείρωτόν τε Ῥωμαῖοις τὴν στρατιάν αὐτοῖς ἐσεσθαι ὀπιλήφασι σὺν ἐπιστήμῃ συμπλεκομένοις, καὶ

A adortus, in fugam illum coniecit, et caedem ingentem edidit Barbarorum. Fuit autem ille Fredericus, qui post Conradum imperavit Alemannis, ex ea quam in sequentibus trademus occasione. Atque inde a priore haecenus ferocia remisere Alemanni, re ipsa edocti Romanorum vires.

τοῖς εἰσέπειτα λελέξεται λόγοις. Ἐντεῦθεν τῆς προ- Ῥωμαίων διδαχθέντες ἰσχύον.

14. Cum ea isthuc agerentur, Andronicus, quem et Opum appellabant, missus est ab imperatore ad res componendas. Positis ille ob oculos quae antea jurejurando de non offendendis Romanis sanciverant pactis, perfidiam objecit hortatusque est, ni damnium incurrere manifestum vellent, ut Abydenum fretum peterent indeque copias transportarent.

B Verum cum nihil persuasisset, infecto negotio Byzantium rediit. At illi coacto concilio, quae de rerum praesentium statu deliberarent, Byzantium esse contendendum decrevere, itinerique se inde committunt. Neque a pristina rursus remisere arrogantia, quam non fregerunt acceptae antea clades. Nihil enim secius pecora passim trucidarunt et arcetes vim Romanos complures cecidere: neque enim abhinc occulte praelia conserebantur. Quae postquam comperit imperator, necessarium esse duxit ut et ipse copias appareret. Itaque urbem Constantinopolitanam ostemplo firmat exercitu, cujus pars una excubabat pro moenibus, altera stationem intra urbis portas habebat, Basilium autem cognomine Tzicandylem, qui militaribus in Oriente factis iniisque 73 adversus Barbaros qui isthuc habitant, praeliis magnam nominis famam adeptus erat, una cum Prosocho, cujus modo meminimus, natione quidem Persa, sed qui a pueris mores Romanos induerat, ad locum quemdam, cui Longi nomen, mittit cum copiis, quas in insidiis collocarent, dato ipsis mandato ut si rursus Alemanum praedarentur, illos prout locus posceret adorirentur. Ut ad locum venere, Alemannorum advertunt multitudinem, et ordinatione an confuso agmine procedere diligenter explorant. Jam corpora quidem ipsorum supra modum procera vident et armis probe instructa. Ut vero equitatum minus velocem, nulloque ordine omnes in via vagari conspexere, facile a Romanis debellari posse exercitum credunt, modo militari arte congregarentur: de his interim admonendum principem, illiusque explorandam sententiam. At ille cum Barbarorum consilia aequo adhuc animo

Du Cangii notæ.

(90) Ἐπὶ τὸν Ἀθύδου. Odo de Diogilo: Illi vero (Alemanni) venientes Andronopolim invenerunt transitum Constantinopolim partim resistendo, partim consulendo prohibentes, et apud sanctum Georgium de Sisto mare strictius, et solum fertilius asserentes. Sed imperator eorum resistentes et consulentes aequali lance vilipendit. Id ipsum ab Ludovico deinceps enixius expetiit Manuel: Ceterum multo studio, inquit idem scriptor, consulendo laborabant, ut rex ab Andronopoli ad sanctum Georgium de Sixto gressum diceret, et ibi celerius et utilius transfreta-

ret. Rex autem noluit incipere, quod Francos audiebat nunquam fecisse. Ad hoc tamen postmodum fretum copias suas transmisit Fredericus imp. ut ex Anonymo, qui expeditionem illius Asiaticam descripsit, discere est. Dicitur autem fretum Abydenum sanctus Georgius de Sisto, quod fretum illud mari sancti Georgii, seu Propontidi imminet, a Sesto urbe ita appellatum, quod non advertit vir eruditus. Vide notas ad Vallhard. n. 65.

(91) Σώματα αὐτοῖς μεγάλα. Vide notata ad Annæ p. 24.

exponderet, nempe de expeditione quam in Palestinam susceperant, eorum aggressionem differentiam esse censuit, expectandumque dum manifestius quid molirentur. Ea fuit imperatoris mens. Progressi interea Barbari, ut ad Chærobacchorum campos pervenere (supinator autem illic regio, herbasque uberrime præbet ad equorum pabula), castra figunt. Dum hic considerent, **74** ingentem supra quam dici potest accidisse illis calamitatem aiunt: unde conjectari liceat iratum fuisse ipsis Deum, propter tot eorum perjuria, atque adeo in ejusdem religionis homines, et a quibus nullam injuriam accepissent, inhumanitatem. Magna quippe imbrum vi repente de cælo demissa, qui campos illos præterfluunt fluvii, quorum alter Melas, Athyras alter ab incolis appellatur, ultra solitum in immensum excrecentes, et in agros effusi, magnam Alemanorum exercitus partem, cum equis ipsis et armis, nec non et tabernaculis in mare de terra abripuerunt. Quæ ut rescivit princeps, hominum calamitate commotus, viros dignitate illustres misit, qui et Conradum de casu consolarentur, et invitarent ad colloquium, quo de rebus majoris momenti invicem tractarent. At ille remissa nihilo minus ferocia ut Byzantium venienti sibi occurreret imperator postulavit, atque etiam aliis ejusmodi officiis congressum suum rependi voluit. Imperator igitur damnato ejusmodi immodico fastu, virum deinceps neglexit. Conradus interea cum universis copiis Byzantium versus contendit, et ad imperatorium palatium, quod mœnibus urbis obversum est, pervenit. Philopatium illud vocant, seu quod hacce appellatione gratam illius habitationem significent, ut quæ iis qui vitandi urbis tumultus causa eo secedunt, remissionem animi quamdam **75** præbeat et curarum: seu quod arboribus et virgultis consitus sit locus, herbarumque virulentium ubertate passim amœnissimus. Inde ille progressus ad contemplandum urbis ambitum, visis turribus in idoneam altitudinem exsurgentibus, et lustratis quæ immensa profunditate mœnia circumdabant fossis, summo

A ἐπὶ βασιλέα πέμφαντες ταῦτά τε ἐδήλουν καὶ ἀνευθάνοντο τὸ πρακτικόν. Ὁ δὲ τῶν Βαρβάρων καὶ ἐτι εὐλαβοῦμενος πρότχημα, φημὶ δὴ τὴν ἐπὶ Παλαιστίνην δῆθεν πορείαν, ὅκνει διὰ τοῦτο τὴν ἐπιχειρήσιν, ἐκδηλότερόν τι νεωτερίσειν αὐτοὺς προσδεχόμενος. Βασιλεὺς μὲν οὖν οὕτω γνώμης εἶχεν. Οἱ δὲ Βάρβαροι ὁδῶ ἰόντες, ἐπειδὴ ἐς τὰς ἐπὶ Χοιροβάκχων (92) παρῆλλον πεδιάδας (ὑπτιάζει γὰρ ἐνταῦθα ὁ χῶρος καὶ πῶαν δαψιλῆ μάλιστα ἐς τὰς ἵππων παρέχεται νομάς), ἐνταῦθα ἠύλλίζοντο. Ἐνθα τι δυστύχημα λόγου κρείττον αὐτοῖς ξυνεγεχθῆναι λέγεται, ἔξ οὗπερ ἂν τις εἰκότως στοχάσαιτο μηνῖσαι τὸ θεῖον αὐτοῖς, τοῦς τε ὅρκους ἠδικηκόσι καὶ πολλῆ τῆ ἐς τοὺς ὁμοθρήσκους αὐτοῖς καὶ μηδὲν ἠδικηκότας ἀνθρώπους ἀπανθρωπίᾳ κεχρημένοις. Ὁμβροῦ γὰρ ἐξαισίου (93) καταβράγენტος ἀθρόον οἱ τὸν χῶρον ἐκεῖνον παραβρέοντες ποταμοὶ, ὧν ὁ μὲν Μέλας, ἄτερος δὲ Ἀθύρας πρὸς τῶν ἐγχωρίων ὠνόμασται, πολλῶ τοῦ συνήθους μᾶλλον ἀνωδῆσαντες μέτρου ἐπὶ πλεῖστον τε τοῦ πεδίου προχυθέντες πολὺ τι μέρος τοῦ Ἀλαμανῶν στρατεύματος αὐτοῖς ἵπποις καὶ ὄπλοις καὶ αὐταῖς παρέσυραν ταῖς σκηναῖς ἐπὶ θάλασσαν τε ἀπὸ τῆς ἐξέπτυσαν φέροντες. Ὁ πυθόμενος βασιλεὺς ἐλέφ τε τῶ εἰς τοῦς ἀνθρώπους τὴν ψυχὴν πεπονθῶς ἀνδράς τῶν ἐπὶ ὁδοῦ παραμυθησομένους Κορράδῳ τὴν συμφορὰν ἔστειλε, μετεπέμπετό τε αὐτὸν ὡς λόγου τε κοινωνήσῃ καὶ περὶ μεγάλων αὐτῷ συνδιασκέψαιτο. Ὁ δὲ καὶ εἰσέτι μηδαμῆ [P. 42] καθυφείναι θέλων τοῦ γαύρου, ὑπαντᾶν αὐτῷ ἐς Βυζάντιον προάγοντι τὸν αὐτοκράτορα ἡξίου, τοιοῦτων τέ τινων ἄλλων ὁμίλιαν τὴν ἑαυτοῦ σταθμώμενος ἦν. Ἐφ' οἷς ὁ βασιλεὺς ἀλαζονείαν ὄρον οὐκ ἔχουσαν αὐτοῦ καταγνοῦς τοῦ λοιποῦ περιεΐδε. Κορράδος δὲ πανστρατὶ ὡς ἐπὶ Βυζάντιον ἐφέρετο· ἐν δὲ τῷ καταντικρὺ τειχέων βασιλικῷ γεγωνῶς ἐνδiciaτήματι, ὁ Φιλοπάτιον (94) ὀνομάζουσιν, οὐκ οἶδα εἴτε τὴν φίλην αἰνιττόμενοι διατριβὴν (ἀνεσιν γὰρ τινα παρέχεται καὶ φροντῖδων ἀπαλλαγὴν τοῖς ἐκ τῶν ἀστικῶν ταραχῶν ἐνθάδε ἀπχλασσομένοις), εἴτε καὶ τὴν φύλλοις κομῶσαν πῶαν τε δαψιλῆ ἀνείσαν (ἀμφιλαφῆς γὰρ ὁ χῶρος καὶ ἐπίχλοον ἀπανταχῆ φέρει τὸ

Du Cangii notæ.

(92) Χοιροβάκχων. Ut adjacentes Chærobacchorum oppido oluipi explicandæ aciei, et locandis castris idonei fuerint, dixi ad Annam, l. viii. p. 221. Otho Frising. : Vallem quamdam juxta oppidulum Cherevach dictum, campi viriditate lætam, amniculi cujusdam medio decursu conspicuam attigimus, cujus loci amœnitate capti omnes, illo tentoria figere, et ibi pausare constituimus. Et mox : Fateor, toto expeditionis tempore nunquam lætiora habuimus tabernacula, nunquam quantum ad sensus judicium majorem ambitum occupaverant tentoria.

(93) Ὁμβροῦ γὰρ ἐξαισίου. Subitam hanc imbrum vim, quæ universum pene pessumdedit exercitum, graphice verbis hæc, præter Nicetam et Cinnamum, describit idem Otho Frisingensis : Et ecce circa vigiliam matutinam nubecula quadam parva exorta imbrem mitem produxit. Queni subito tantus pluviarum ventorumque impetuusus turbo subsecutus est, ut concussis et solutis, seu ad terram dejectis tabernaculis, gravissime qui post matutinorum laudes lectis nos receperamus, excitaret. Clamor

D totum viciniam replens aerem attollitur. Amniculus etiam, an ex reflexione proximi maris, imbrumve multitudine, an ex cataractis ruptis in cælo, ex superuæ majestatis ultione tantum intumuerat, ex timoreque præter morem inundaverat, ut totum cooperiret exercitum. Quid ageremus? Divinam id aversionem potius, quam naturalem inundationem esse considerantes, amplius attoniti fuimus. Ad equorum lumen robur convolamus, unusquisque, prout poterat, amnem transire gestiens. Videres alios nantes, alios equis adherentes, alios ut periculum effugerent per sanes miserabiliter trahi, alios in flumen inordinate ruentes, ex eo quod aliis impræmeditate implicarentur demergi, etc. Eundem imbrum vim attigere etiam Odo de Diogilo, l. iii; Helmodus, l. i, c. 61, et auctor Chronici Reicherspergensis.

(94) Φιλοπάτιον. Vide notata ad Villehard. et Bryeonium l. iv, ubi plura de hocce palatio con- g ssimus.

πρόσωπον), έντεῦθεν τῷ περιβόλῳ προσεῖχε τοῦ ἄστεος. Τοὺς τε οὖν πύργους ἐς ὕψος ἰκανῶς ἀνατρέχοντας κατανοήσας καὶ τάφρου μέγα τι χρῆμα βαθείας κύκλῳ περιθεούτης ἰδὼν ἐν θαύματι μεγάλῳ (95) ἐγένετο. Ἐπεὶ δὲ καὶ γυναικῶν ὄμιλον καὶ δῆμον ἄνοπλόν τινα καὶ ἀπερίεργον ἐπὶ τῶν προπυργίων ἐστῶτα εἶδε (πάντες γὰρ ὅσοι πολεμίων εἰκόθασιν πόνων γεύεσθαι, οἱ μὲν πρὸς τοῖς τείχεσιν ἔνδον φρουροῦντες ἐκάθηντο, οἱ δὲ πρὸ τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως ἕστασαν χειρῶν ἄρχειν Ἀλαμανοὺς περιμένοντες). Ἐπειδὴ γοῦν ταῦτα κατενόει, αὐτίκα ὅπερ ἦν περιουσία δυνάμεως ἀνέκπληκτον τὴν πόλιν μεῖναι ἐννοήσας, ἐνθὲνδεν ἀπηλλάττετο, τὴν τε γέφυραν, ἣ τὴν ὑποκειμένην ὡς ἂν εἴποι τις ποταμοθάλασσαν ζεύγνυσι, ταχὺ διαβάς (96) ἐπὶ τι τῶν ἀντιπέρας Βυζαντίου (α) κατήγετο προαστεῖον, ὃ Πικριδίου ὠνόμασται. Ἔστι δὲ τὸ τοῦ ἐνταῦθα πορθμοῦ τοιοῦτον. Ὁ Εὐξείνιος πόντος ἀπορροήν τινα ποιούμενος ἐπὶ τὸ δεξιὸν εἰσπλέοντι μέρος ὡς ἐπὶ δυσμᾶς ἄναισι, λιμένα ἐπιμήκη Βυζαντίαις ἐργαζόμενος (ν). Πόταμός δὲ τις ἀνωθεν ποθεν ἐκβάλλων τὸ ρεῦμα κάτεισι μὲν διὰ τῶν τῆδε πεδιάδων, ὀλίγου δὲ Βυζαντίου ἀποθῆν κατὰ κορυφὴν τῷ λιμένι ἐμβάλλων εἰς ταύτῳν ἔρχεται, ἔνθα τὴν γέφυραν ἕστασθαι ἐυμβαίνει.

α'. Ταῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον. Κορράδος δὲ ἐνταῦθα γεγωνῶς λόγους ἐς βασιλέα οὐ πόρρω θρύψεως ὄντας πολλῆς ἐπεμψεν. Εἶχε δὲ ὧδε τὰ μηνύματα. « Χρῆ, βασιλεῦ, ἐπὶ παντὶ τόν γε νοῦν ἔχοντα οὐ τὸ πρᾶγμα σκοπεῖν καὸ' ἑαυτὸ, τὸν δὲ σκοπὸν ὅθεν γένοιτο πολυπραγμονεῖν μάλιστα. Ὁ γὰρ γνώμησ ἤρτηται τινος, οὔτε ὀγαθὸν ὃν ἐπαινεῖται πολλάκις, οὔτε φαῦλον φαινόμενον ψέγεσθαι πέφυκε. Καὶ τις πρὸς ἐχθρῶν μὲν ἀγαθοῦ παρὰ γνώμην ἐνίοτε τυγχάνει, φλαύρου δ' αὖ πρὸς τῶν φίλων πειράται τινος. Μὴ [P. 45] τοῖνον τῶν τῷ πλήθει τῆς ἡμετέρας στρατιᾶς χθὲς περὶ τὴν χώραν ἡμαρτημένων τὴν σὴν τὰς αἰτίας ἐφ' ἡμᾶς ἄγε, μηδὲ διὰ ταῦτα χαλέπαινε, ἐπεὶ οὐχ ἡμεῖς αὐτοὶ σοι τῶν τοιούτων καθέσταμεν αἴτιοι, ἣ δὲ τοῦ πλήθους φορὰ ἀλόγως ἔνθα ἔτυχε φερομένη αὐτοματίζειν οἶδε ταυτί. Στρατεύματος γὰρ ξένου

A admiratione percellitur : præsertim vero cum mulierum virorumque turbam inermem et otiosam in exterioribus propugnaculis stare conspexit. Eorum enim qui rei bellicæ operam dare solent, alii intra urbem moenia servabant, alii stabant extra ambitum, observaturi, si manus Alemanni priores conserebant. Hæc omnia igitur perspiciebat, urbemque, quod revera erat, abundantia virium manere imperterritam, inde recessit, et ponte, qui subjacentem, ut ita dicam, e mari confectum fluvium jungit, confestim trajecto, in obversum Byzantio suburbanam, quod Picridium vocant, profectus est. Ejusmodi vero est adjacentis sinus forma : qua ad Occidentem vergit pontus Euxinus in dextram intrantibus partem effusus spatiosum Byzantinis portum facit. Fluvius autem in superioribus locis ortus, per circumjacentes campos effusus, haud procul Byzantio ad portus caput in eundem delabitur, ipsique miscetur ubi pons exstructus est.

B Πόταμός δὲ τις ἀνωθεν ποθεν ἐκβάλλων τὸ ρεῦμα κάτεισι μὲν διὰ τῶν τῆδε πεδιάδων, ὀλίγου δὲ Βυζαντίου ἀποθῆν κατὰ κορυφὴν τῷ λιμένι ἐμβάλλων εἰς ταύτῳν ἔρχεται, ἔνθα τὴν γέφυραν ἕστασθαι ἐυμβαίνει.

15. Atque hæc ita se habent. Cum eo in loco esset Conradus, litteras ad imperatorem misit, quæ languidum quid ac effeminatum præ se ferrent, **76** quarum erat sententia : « Decet virum prudentem, imperator, non per se res ipsas, sed quo sine fiant maxime attendere. Ille enim cujus præoccupatus est animus, neque quod bonum est laudare, nec quod videtur vitiosum vituperare, sæpenumero solet. Interdum etiam præter mentem quis beneficium ab inimicis, ab amicis vero damnum accipit. Eorum igitur, quæ nuper ab incondita exercitus multitudine in agris tuis perpetrata sunt, causam noli in nos rejicere, neque propterea hæc tuum in nos animum moveant, cum minime in culpa simus, sed inordinatæ multitudinis quaquaversum sese ferentis impetus, quidquid commissum est ultro patriverit.

Du Cangii notæ.

(95) Ἐν θαύματι μεγάλη. Simili postea stupore, seu admiratione, percussos Francos nostros ac Venetos, scribit Villharduinus n. 66 cum primum ad urbem appulere : *Or poez savoir que mult esgarderent Constantinople cil qui onc mais ne l'avaient veue, que il ne pooient mie cuidier que si riche ville peust estre en lot le monde. Cum ils virent ces halz murs, et ces riches tours, dont ele ere close tot entor a la reonde, et ces riches palais, et ces haltes yglises, dont il i avoit tant, que nuls ne poist croire, se il ne le veist a l'oïl, et le lonc et le lé de la ville, que de toutes les autres ere souveraine. Et sachiez que il n'i ot si hardi, cui le cuer ne fremist.* [P. 441] De turrium muris Constantinopolitanis adjacentium robore et altitudine idem testatur Guntherus in Hist. Cpolit. c. 13 : *Est enim civitas triangula — habens in quolibet latere magnum milliare vel amplius, ex ea parte qua terram attingit, vasto aggere, et muro firmissimo tripliciter clausa. Turres habens per circuitum*

sui excelsas et fortes, adeo sibi invicem propinquas, ut puer septennis de una turri ad alteram pomum valeat jaculari. Infra, ubi de muris maritimis : *ex ea parte, quoniam agger esse non potuit, propter frequentiam portus, quem habet tutissimum ac celeberrimum, muri sunt alti admirandæ spissitudinis, et turres densæ, eductæ ad tantam celsitudinem, ut quivis in culmen ipsarum aspectum dirigere perhorrescat.* De turrim numero vide descriptionem Cpol. ex Bon-delmontio.

(96) Ταχὺ διαβάς. Inviso et insalutato Manuele discessit et in Asiam transiit Conradus, licet per suos Alemannici Augusti colloquium et congressum expetisset Byzantinus. *Sed alius, inquit Odo de Diogilo, ingredi civitatem, alius egredi timuit, aut noluit, et neuter pro altero mores suos, aut fastus consuetudinem temperavit.* Proinde hinc refellitur Tyrius, qui Constantinopoli habitum a Conrado cum Manuele familiare colloquium tradit.

Cornelii Tollii notæ.

(α) Ἐπὶ τι τῶν ἀντιπέρας Βυζαντίου. Choniatæ de hoc ipso : Τῆ περὶ ἐναυλιζόμενος, ἥτις τοῦ Πικριδίου κατονομάζεται.

(ν) Λιμένα ἐπιμήκη Βυζαντίαις ἐργαζόμενος. Ejusmodi æstuarια λιμνοθαλάττας in Carumna vocat Strabo, ut et Cionamus in sequentibus.

Exercitu namque peregrino externoque, tum provincias lustrante, tum ad comparanda usui necessaria longius evagante vel excurrente, utrinque factas esse injurias, haud equidem mirandum existimo. » Hæc et similia Alemanni. At imperator hæc simulate dici existimans, in hunc modum rescripsit : « Majestatem nostram non latet, plebis impetum quidpiam semper fuisse, quod ægré gubernari possit ac retineri. Quapropter et nobis potissimum curæ fuit, ut qui adventæ estis et externi, dum per provincias nostras iter agitis, nullum dampnum pateremini, præsertim cum vos ipsi neque malo animo venissetis, neque injuriam nobis facere possentis. Nec sane res aliter fieri potuit, ne violato hospitalitatis jure male apud homines audiremus. Quandoquidem vero illa vobis, utpote viris prudentissimis, et in investiganda rerum natura solertissimis, **77** videntur carere omni culpa, nos etiam gratias rependimus : neque enim curandum nobis erit in posterum, ut nostræ multitudinis impetus comprimamus, quinimo ascribemus hæc illius insolentiæ, quandoquidem id a vobis edocemur. Vestra igitur intererit, non dispersos incedere, nec ita in alieno evagari solo. Sed cum ita videatur, deturque licentia gregarie multitudini utriusque exercitus quo velit irruere, necesse erit ut multa ab indigenis damna patiantur adventæ. » His dictis, legatos dimisit. At cum probe sciret, quanto Romanorum exercitus numero bellatorum inferior esset barbarico, tanto scientia rei militaris et in præliis constantia præcellere, ejusmodi consilium capit. Prosocho et Tzicandykæ aliisque ducum Romanorum compluribus jubet, ut idoneum contrahant exercitum, et Alemannis a fronte opponant, instructa in hunc modum acie. Imbellis et gregaria exercitus turba longius, et a quarto circiter staret signo : tum gravis armatura et cataphracti, qui deinde velocissimis equis utuntur equites, denique Scythæ in fronte, Persæque et sagittarii Romani. Ita ordinatas copias ut conspexere Alemanni, summo animi ardore tumuluque, in illos pernici celeritate irruunt : sit atrox pugna, et cædes ingens editur Alemannorum. Quippe Romani, dum subeuntes hostes militari peritia excipiunt, eos cecidere. Conradus nihil eorum quæ acciderant edoctus, ferox adhuc, tumidusque **78** et magna spe plenus cousederat in castris. At imperator, quo priorem illius superbiam retunderet sugillaretque, litteras misit eo verborum contextu : « Ut nemo nostrum ignorat, equum, qui frenum non patitur, nihil prodesse sensori suo, imo crebrius ad præteritum illum deferre ; exercitum, qui imperantium mandata detrectat vel negligit, ipsos ut plurimum duces objicere periculis : ita minime

A καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιτομῆς τῆς χώρας, τὸ δὲ ἐπὶ πορισμῶ τῶν ἀναγκαίων πολλαχόσε πλανωμένον καὶ περιτρέχοντος, τοιαῦτα ἐκατέρωθεν ἀμαρτάνεσθαι ἀπεικῶς οἶμαι οὐδέν. » Ἀλαμανοὶ μὲν τοσαῦτα εἶπον. Βασιλεὺς δὲ εἰριονεῖαν τὸ πρᾶγμα λογισάμενος ἡμεῖθετο ὧδε· « Οὐδὲ τὴν ἡμετέραν λέληθε βασίλειαν ἢ τοῦ πλήθους βροχὴ δυσάγωγόν τι οὔσα καὶ δυσήνιον αἰεὶ χρῆμα. Ἀμέλει καὶ διὰ φροντίδος ἡμῶν ἦν, πῶς ἂν διὰ τῆς ἡμετέρας ἀβλαβῶς διελλοεῖν ὑμᾶς γένοιτο ξένους καὶ ἐπὶ τῆς ἀνδραίας καὶ οὐδὲν ὃ τι ἀδικεῖν ἡμᾶς οὔτε ἐπαγγελλομένους οὔτε ἄλλως δεδουνημένους, ὡς μὴ ξενίαν ἀδικουντες δόξαν οὐκ ἀγαθὴν (x) παρὰ ἀνθρώποις ἀπενεγκώμεθα. Ἐπεὶ δ' ὄμην ἅτε ξυνετωτάτοις οὔσι καὶ τὰς τῶν πραγμάτων φύσεις καλῶς ἐξετάζειν ἐπισταμένοις ἀνέγκλητα εἶναι δῆπου τὰ τοιαῦτα δοκεῖ· ἡμεῖς καὶ χάριτας ὑμῶν ὀφλομεν. Οὐ γὰρ ἐτι φροντιούμεν ὅπως ἂν τὴν ὀχληκὴν τῶν ἡμετέρων ἀναχαιτίσωμεν ὀρμὴν, ἀλλ' ἐπιβρίβομεν ταῦτα τῆ τοῦ πλήθους ἀλογιστίᾳ, καθὼς ὑμεῖς εὖ ποιῶντες ἡμᾶς ἐδιδάξατε. Συνοίσει τοίνυν ὑμῶν μηκέτι σποράδος τὴν ἔδον ἵεναι, μηδὲ οὕτως ἐπὶ ξένης πλανᾶσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ οὕτω δέδοκται, καὶ ἀνεῖται τοῖς πλήθεσι παρ' ἀμφοτέρων ταῖς οἰκείαις χρῆσθαι ὀρμαῖς, πολλὰ πρὸς τῶν αὐτόχθόνων πεπονθέναι τοὺς ξένους εἰκός. » Ταῦτα εἰπὼν αὐτοὺς μὲν ἀπεπέμψατο, τὸν δὲ Ῥωμαίων στρατὸν πλήθει μὲν παρὰ πολὺ τοῦ τῶν Βαρβάρων ἔλασσούμενον εἰδὼς, ἐπιστήμη δὲ στρατιωτικῇ καὶ καρτερίᾳ τῇ περὶ τῆς μάχης τοσοῦτῳ δὴ μᾶλλον πλεονεκτοῦντα, τοιαῦτα ἐνενοήσιν. Τὸν Προσοχὸν καὶ τὸν Τζικανδύλην καὶ πλείστους ἄλλους τῶν Ῥωμαίων στρατηγῶν ἐκέλευε στρατεύμα ἐπαγομένου ἰκανὸν ἀντιμετώπους Ἀλαμανοῖς ἵστασθαι, τάξασθαι μὲν τοὶ ὧδε. Τὸ μὲν ἀπολεμώτερον καὶ ὡσπερ ἀγελαῖον τοῦ στρατοῦ πόρρωθεν καὶ ὡς ἀπὸ σημείων στήναι τεττάρων· μετὰ δὲ τοῦτο ὅσον ὀπλιτικὸν καὶ κατάφρακτον· ἐξῆς δὲ τοὺς ὄσοι ταχυπόδων ἐπέθεινον ἵππων· τελευταῖον δὲ καὶ μετὰ μέτωπον Σκύθας ἅμα Πέρσαι· καὶ τὸ Ῥωμαίων τοξικόν. Ῥωμαῖοι μὲν οὖν κατὰ ταῦτα ἐποίησαν, Ἀλαμανοὶ δὲ ὡς εἶδον θυμῶ πολλῷ καὶ θορῶδῳ ἐχόμενοι δρόμῳ ἐχώρουν. Συνισταται τοίνυν μάχῃ καρτερά, καὶ φάνος Ἀλαμανῶν πολὺς γίνεται. Ῥωμαῖοι γὰρ σὺν ἐπιστήμῃ ἐπιόντας αὐτοὺς ὑφιστάμενοι ἔκτεινον. Κορράδος δὲ οὕτω τι πεπυσμένος [P. 44] τῶν γεγονότων σοβαρῶς ἐτι καθῆστο καὶ ἐπὶ μακρᾷς ὡχεῖτο ἐλπίσιν. Ὁ τοίνυν βασιλεὺς τῆς προτέρας αὐτὸν ἐπικερτομῆσαι θέλων ὑπεροψίας ἀπέστειλε τοιαῦτα· « Ἐδεῖ μὲν ἡμᾶς ἐκεῖνο καλῶς εἰδόντας, ὡς οὔτε ἵππος κρείττων φερόμενος χαλινῶ ὀνήσει· ἐν ἂν τὸν ἐπιθάτην, εἰ μὴ καὶ κατὰ κρημνοῦ τοῦτον πολλαχίς συγκατενέγκοι, καὶ στρατεύμα δὲ ἐκεῖνο, ὃ μὴ τῶν στρατηγούτων ἐπαῖοι, κινδύνοις περιβάλλειν ὡς ἐπίπαν οἶδε τοὺς

Cornelii Tollii notæ.

(x) Ὡς μὴ ξενίαν ἀδικουντες δόξαν οὐκ ἀγαθὴν. Sacrum quondam mortalibus et haud temere violandum erat jus illud hospitalitatis. Inde T. Q. Crispinus Dadio Campano, aliquando hospiti suo Romæ, tum vero lacessentis et provocanti : Nec

sibi, nec illi, hostes deesse, in quibus virtutem ostendant : se ab eo, etiam si acie occurrat, declinaturum, ne hospitali cæde dextram violet ; apud Livium l. xiv, c. 18.

ἄρχοντας, μὴ οὕτω στρατεύμασιν ἐφήσειν τοῖς ἑαυ-
τῶν πρὸς τὰς οἰκείας ἐκάτερα φέρεσθαι ὀρμάς.
Ἐπεὶ δ' οὐκ οἶδ' ὅ τι παθῶν σὺ τε πρότερον κατω-
λιγώρηκας τούτου καὶ τὸ ἡμέτερον δὲ κράτος ὄσα
καὶ φίλῳ προσφερόμενον τῆς αὐτῆς γεγονέναι σοι
γνώμης ἀνέπεισας, ἤδη συλλόγισαι τίνα ὑμῖν ἢ τοῦ
πλήθους προὔξενησεν ἐλευθερία. Πυνθάνομαι γάρ
ὡς ὀλίγος Ἰωμαίων στρατὸς Ἀλαμανῶν πλήθει
οὐκ εὐκαταφρονήτῳ περιτυχὼν κακῶς αὐτὸ διέθετο.
Τὸ γὰρ αὐτόχθον καὶ ἐγχώριον ἐπικρατέστερον ὡς
ἐπίπαν τῶν ἐπηλύδων, καὶ ξένων φιλεῖ γίνεσθαι.
Ἡμῖν δὲ οὐδὲ κολάζειν ἐξέσται τοῖς πλήθεσι τὴν
ἀσέβειαν. Πῶς γάρ; οἷς καθάπαξ πρὸς γνώμην
ἐνέδομεν φέρεσθαι τὴν αὐτῶν. Εἰ τοίνυν καὶ αὐτὸ
σοι δοκεῖ, ἀνθεκτέον καὶ πάλιν ἡνίας ἀμφοτέρους
τῆς ἀρχικῆς καὶ ἀνασειραστέον τοῖς στρατεύμασι
τὰς ὀρμάς. Μὴ δοκοῦν δὲ σοι, ταῦτα μὲν μενετίζον
ἐπὶ τῶν παρόντων. Τό γε μὴν πεπραγμένον σαφῶς
ἡμῖν δεδηλώσθω. »

15. Τὰ μὲν δὴ τοῦ βασιλέως ἐν τούτοις ἐτελεύτα.
Καρβάδος δὲ οὕπω τῶν Ἀλαμανοῖς συμπεσόντων
ἐνωσιζάμενος οὐδὲν τούτων μὲν οὐδ' ἐπεστράφθαι
τὸ παράπαν ἐδόκει. Δρόμωνα δὲ τὸν βασιλεῖον καὶ
τὰς συνήθεις σταλῆναι οἱ πρὸς βασιλέως ἱξίου
τριήρεις, ἐφ' ἧς πρὸς τὴν διάβασιν αὐτοῖς χρήσαιτο.
Καὶ εἰ μὴ θάπτον ἀφίκοντο πρὸς αὐτὸν, ἠκέλευε
πολλὰς ἐς νέωτα μυριάσι τὴν πόλιν περιβαλεῖν.
Πρὸς δὲ χαλεπήνας ὁ βασιλεὺς οὐκέτι μέχρις εἰ-
ρωνείας τὸν ἀλαζόνα ἀμείβεσθαι ἤθελεν. Ὅθεν
καὶ πικροτάτοις αὐτοῦ καθίκετο λόγοις ἐπιστείλας
οὕτως: «Ὅ τῷ πλήθει τὰ πράγματα κρίνειν εὐ-
θασιν οἷς καὶ σμικρὰ συνορᾶν ἔνεστι, ποιότητι δὲ
μᾶλλον καὶ ταῖς ἐντεῦθεν ὑπερβολαῖς τε καὶ ἐλλεί-
ψεσιν. Οὐκοῦν καὶ τοὺς Ἄρεος ἀθλητὰς οὐ πλήθει
διαιρετέον, ἀλλ' ἀρετῇ καὶ πόνοις καὶ τῇ περὶ ταῦτα
ἐπιστήμῃ. Ἄν καὶ σοι τοίνυν πλείστον ἀκολουθῆ
στράτευμα, ἀλλὰ πρὸς τῷ μὴ πολλῷ τὸ ἡμεδαπὸν
ὑπεραίρειν, καίτοι τοῦ πλείστου πολλαχῆ τῆς Ἰω-
μαίων διηρημένου ἀρχῆς, ἀγελαῖόν ἐστι καὶ τὸ
πλείστον ἀπειροπόλεμον· προβάτων δὲ ἀγέλαι κἂν
εἰς μυριοστύας ὅλας ἀριθμοῖντο σχολῇ ἐὰν ἀνάσχοιν-
το λέοντος ἐπιπιδῶντος αὐταῖς. Ἦ οὐκ οἶσθα ὅτι
καθαπερεὶ στρουθίον ὑπὸ ταῖς ἡμετέραις γεγένησαι
ἤδη παλάμαις, κἂν θελήσωμεν, οὐκ ἂν φθάνοις
αὐτίκα παραπολλύμενος; Ἐνόησον ὡς ἐκεῖνοι τὴν
χώραν κατέχουσι ταύτην, ὧν οἱ πρόγονοι πᾶσαν
[P. 45] τὴν γῆν περιῆλθον τοῖς ὅπλοις, ὑμῶν τε αὐ-
τῶν καὶ λοιπῶν ἀπάντων τῶν ὑφ' ἡλίῳ ἐκυρίευσαν
ἔθνῶν. Ταῦτα ὑπολογίζεσθαι σε χρεῶν καὶ προσέτι
ὡς οὔτε νεῶς ποτε ἐπιθήσῃ τῆς βασιλείου οὔτε
τι ὧν ἤτησας ἐπιτελὲς ἐσται σοι παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ
σε τὴν αὐτὴν καὶ πάλιν οἱ τῶν ἵππων αἴσουσι πόδες.
Καὶ οὐ δῆπου μεμπτέοι πάντως ἡμεῖς, εἰ μὴ τὰς
ἀδικεῖν βουλομένοις βᾶστους ποιοῦμεν ἑαυτούς. Οὐ
γάρ ταῦτ' ἀδικεῖν καὶ ἀμύνεσθαι· ἀλλὰ τὸ μὲν
γνώμην ἤρτηται φαύλης, τῷ δὲ προηγείται πάντως
ἀσφάλεια. Ἡμᾶς δὲ καὶ προλαβὼν ἀξιοῖ τὸ ὑπήκουον,
ἄπερ ὅσον οὐκ ἤδη Πέρσαις ἀποκερδανθήσεται τοῖς
ἐκ γειτόνων, ταῦτα δὴ Ἰωμαίους ἀμογητὴ κτήσε-

A par erat indulgere militibus nostris, ut inter se
invicem pro arbitrio collidi pateremur. At postquam
aliud forte cogitans tu hæc neglexisti primum,
nostramque majestatem quæ te ut amicum de iis
admonuerat, induxisti, ut eadem uteremur indul-
gentia : nunc tandem percipe, quid utilitatis vobis
contulerit ejusmodi licentia multitudinis. Accepi
enim exiguam Romanorum manum, cum haud con-
temnendis Alemannorum copiis congressam, male
eas accepisse. Fere enim semper accidit, ut indi-
gentæ ipsoque innati solo, advenis et extraneis sint
longe fortiores. Neque nobis vulgi petulantiam
castigare licet. Qui enim poterimus, quibus agere
pro libitu indulsimus? Verum si et tibi ita videtur,
discant copię nunc parere ducem imperiis, et earum
coerceatur impetus. Sin alia est sententia, stemus
præsentibus; saltemque vulgare liceat quod a nobis
gestum est. »

16. Ejusmodi fuit epistola imperatoris. Conradus
iuterea, nondum percepto de Alemannorum clade
nuntio, de priori ferocia remisisse non videbatur.
79 Quinimo dromonem imperatorium, et consuetas
triremes, quibus ad transmittendas copias uteretur
ab imperatore postulabat; ac ni confestim adduce-
rentur, proximo se anno multis cum millibus urbem
ipsam obvallaturum minabatur. Indignissime id
ferens imperator, non jam ludicris, sed acerbissimis
arroganti respondere huic in modum litteris de-
crevit: « Non ex multitudine judicare de rebus so-
lent ii qui et modica sæpe quid valeant, non igno-
rant, sed ex earum natura, et iis quæ aut abundant
in illis, aut deficiunt. Neque enim Martis athletam
numero distinguendi, sed virtute, laboribus, et rei
militaris peritia pensandi sunt. Quamvis igitur in-
gens te sequatur exercitus, nobisque vix adsint
copię, utpote per omne Romanorum imperium
militibus distributis, tua illa turba incomposita est,
et majorem partem rei bellicæ ignara. Pecudum
greges, et si multorum millium sint, vix leonis
irruentis impetum possunt sustinere. An ignoras,
te instar aviculæ in nostris fuisse manibus, continuo
si voluissemus perituram? Has illos incolere re-
giones cogita, quorum majores orbem universum
bellis peragraverunt, vobisque ipsis, aliisque omni-
bus sub sole gentibus imperaverunt. Hæc te scire
perinde necesse est, neque imperatoriam ad te un-
quam navem venturam, neque quidquam eorum
quæ postulasti nos indulturos; sed qua venisti,
80 equorum pedibus fore tibi redeundum. Neque
propterea erimus culpandi, si inferre injuriam vo-
lentibus nos minus faciles ac benevolos præbemus.
Res enim diversissimæ sunt inferre injuriam et
propellere: illud a prava voluntate pendet, alterum
securitas suadet. Nos vero jamdudum orant subditi
nostri, ut quæ modo ex vicinis Persis vindicavimus,
ea quiete ac sine molestia possideant Romani.
Quod igitur obsecrantibus nostris non indulsimus,
id nunc te suadente statim experiemur. » Iis ac-

ceptis Conradus, intellectaque simul quæ paulo ante Alemannis acciderat clade, putri circa litus protracta navicula, Damalis fretum trajicit, summaque celeritate in adversam continentem properat, pavore quodam Barbarico virum socius urgente. Barbari quippe fluentibus ex voto rebus, eriguntur in immensum, tumentque: si contra adsit aliqua calamitas, plus quam par est demittuntur animo. Sed Imperator quo magis adhuc illius supercilium contraheret, talia aggreditur. Missis aliquot ex Romanis ad procedentem a tergo Alemannorum exercitum, data pecunia, militum, quorum numerus pene fuit infinitus, a Conrado abalienavit animos. Quod ut intellexit Conradus, non ea qua prius ferocia inflatus, per legatos principem rogat, ut ad se Romanum quemdam transmitteret, qui monstraret viam, et tuto copias suas deduceret. Mittitur itaque qui ad id tempus acoluthi dignitate functus fuerat, dato insuper mandato, **81** ut de belli etiam societate ineunda cum Conrado sermones conferret: quam si ille admitteret, quandoquidem multum interesset Romani an Alemanni bella gererent, auxilia quidem submitteret imperatori, ab illo vicissim recepturus majora, si arma cum imperatore adversus Persas conjungere paratus esset: porro duabus propositis, eligeret ille quam vellet viam. Pæc Conrado Stephanus nuntiavit. Ille suis in consilium coactis, commilitium penitus recusavit. Itinere vero Philomelium versus instituto, nihil illi quidpiam sinistri accidit, quousque ad Melangia et Dorylæum oppidum pervenit. Tum enim Mamplanes Persa cum exiguo exercitu in primam aciem iunctus est, quo vires hostiles, et pugnandi formam exploraret. Alemanni visis primum tum Persis, nullo quidem ordine, sed cum impetu tumultuque in eos irruere. Illi, quandiu haud procul a castris erant Alemanni, terga vertunt, fugamque simulant: dein fessis insequentium equis, atque ipsis longius a cætero exercitu abstractis, converso cursu equos cum sessoribus concidunt: idque repetitum pluries immodicum Alemannis terrorem incussit. Tum demum videre erat feroces nuper et tumidos, quique ferarum instar hostes **82** suos aggrediebantur, jam trepidos et degeneres, neque agendi animum, neque consilii locum habere. At Conradus, ut erat in bellis mirabili audacia, in Persas progressus, velocissimos, quos ab imperatore acceperat, equos amisit:

σθαι. Ὁ τοίνυν ἀξιούτων οὐκ ἠνεσχόμεθα τῶν ἡμετέρων, τοῦτο γὺν τοῦ προτρεπομένου αὐτίκα ποιεῖν κινδυνεύομεν. Ταῦτα Κορράδος ἐνωτισάμενος καὶ ἅμα πυθόμενος ἅπερ ἐναγχος δυστυχῶς συνέπεσεν Ἀλαμανοῖς, λεμβάδιόν τε λυπρὸν αὐτοῦ που περὶ τὴν θαλάσσης ἀνειλκυσμένον ἀκτὴν ἀναβὰς, τὸν Λαμάλεως τε πορθμὸν διέβη καὶ ἐπὶ τῆς περὶ τῆς θάλατταν ἐγένετο, ὀλιγωρίας τινὸς βαρβαρικῆς ἐπειγούσης τὸν ἄνθρωπον. Φιλεῖ γὰρ τὸ βάρβαρον εὐημεροῦν μὲν ὑπὲρ μέτρον ἐπαίρεσθαι καὶ αὐχεῖν, δυστυχοῦν δὲ καταβάλλεσθαι τε πλέον ἢ προσήκει καὶ ταπεινοῦσθαι παρὰ τὸ μέτριον. Βασιλεὺς δὲ τοῦ καὶ εἰσέτι μᾶλλον κατασπᾶν αὐτῷ τὴν ὄφρυν προνοῶν, τοιάδε ἐποίησι. Τῶν τινὰς Ῥωμαίων εἰς τὴν κατόπιν ἰῦσαν ἐκπέμψας Ἀλαμανῶν στρατιᾶν ἀριθμοῦ κρείσσω ἀγγελλομένους εἶναι χρήμασι τῆς ἐς Κορράδον ἀποτγέσθαι ἀνέπειθεν εὐνοίας. Ὁ Κορράδος ἐνωτισάμενος οὐκέτι ἐκεῖνος ὁ πρόην ὑπέροφρος ἦν. Πέμψας δὲ πρὸς βασιλέα ἤτειτο σταλῆναι οἱ Ῥωμαίων τινὰ ὁδοῦ τε αὐτῷ καθηγησόμενον καὶ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ παραπέμψοντα. Ἔσταλται τοίνυν ὁ τὸ τοῦ ἀκολούθου (97) εἰς ἐκεῖνην τὴν ἡμέραν λειτούργημα ἐκπληρῶν. Ἐπιτέτραπτο δὲ οἱ καὶ συμμαχίας περὶ Κορράδου διειλέχθαι. Ἦν ἐπειδὴ πολλῶ τῷ διαλλάσσοντι Ῥωμαίους καὶ Ἀλαμανοὺς ξυμβαίνει μάχεσθαι, τὴν μὲν βασιλεῖ δοίη, πολλῶ δὲ ἀντιλάβοι πλείονα, εἰ γὰρ αὐτῷ βουλομένῳ ἔσται μάχης κατὰ Περσῶν βασιλεῖ κοινωνῆσαι. Ὅδῶν τε ἀφίσι προκειμένων δυοῖν, ὅποτέρᾳ ἂν αὐτὸς βούλοιο ἵέναι, ταύτην δὴ ἐλέσθαι. Στέφανος μὲν οὖν Κορράδῳ ταῦτα ἀπήγγελλεν. Ὁ δὲ ἐς βουλήν ξὺν τοῖς αὐτοῦ καταστάς πρὸς μὲν τὴν ὀμαιχιμίαν ἀπέπειπεν, ὁδὸν δὲ ἢ Φιλομίλιον ἄγει αὐτὸς εἴλετο. Μέχρι μὲν οὖν Μελαγγείων καὶ Δορυλαίουπόλειως οὐδὲν ἔχαρι Ἀλαμανοῖς ὑπηντίαζεν. Ἐνταῦθα δὲ γενομένοις Μαμπλάνης (98) ὄνομα Πέρσης ἀνὴρ ἅμα στρατεύματι ὀλίγῳ τοῖς ἐμπροσθίοις αὐτῶν προσέβαλε τάγμασιν, ἀποπειρασόμενός τε τῆς ἰσχύος αὐτοῖς καὶ τὸν τῆς παρατάξεως ὅπως ποτὲ ἔχοι μαθησόμενος τρόπον. Ἀλαμανοὶ [P. 46] τοίνυν, ἐπειδὴ Πέρσαι τὸ πρῶτον αὐτοῖς παρεφάνησαν, οὐκέτι κατὰ συντάξεις ἐχώρουν· θυμῷ δὲ καὶ θορόδῳ πολλῶ ἐχόμενοι κατ' αὐτῶν ἦσαν. Πέρσαι δὲ ἕως μὲν οὐ πόρρω τοῦ σφῶν αὐτῶν στρατοπέδου Ἀλαμανοὶ ἦσαν, νῶτα ἐδίδουν καὶ τὴν φυγὴν ὑπεκρίνοντο· ἐπειδὴ δὲ ἢ τε ἵππος αὐτοῖς ἐκεκμήκει καὶ τοῦ στρατοπέδου μακρὰν ἤδη ἐγεγόνεισαν, ἀποστρέφους

De Cangii notæ.

(97) Ἀκολούθου. Perperam Tollius *pedisequum* vertit; id enim vocabuli apud Græcos Byzantinos Varangorum ducem seu præfectum designat, de qua palatina dignitate multa Codinus, De Off. c. 4 et 5 et nos quædam ad Villhard. et ad Annam. Scylitzes, p. 787: στέλλεται — Μιχαὴλ πατρικίος ὁ ἀκόλουθος. Cinnamo, l. iii πελεκουφόρων ἐξάρχων dicitur, et Anon., p. 195, ἀρχῶν Βαραγγίτας. Willhelmus Tyrius: Tradiderat autem Constantinopolitanus discendenti ab eo, et id ipsum petenti, domino imperatori, via duces, locorum peritos, provinciarum finitimarum omnem habentes prudentiam, sed fidei modicæ.

L. xvi, c. 22, Gesta Lud. VII, c. 6, 7 et 8. Ut porro Theionici, Græcorum fraude, in vastas deducti solitudines, summam pergressi sint inopiam, multis prosequuntur Tyrius et Odo de Diogilo.

(98) Μαμπλάνης. Niceph., l. i, n. 6, Παμπλάνος, Willhelmo Tyrio loco citato *Paranium* nuncupatur. Huic tamen tanto negotio, sicut Tyrius, *Soldanus Iconiensis non interfuit, sed quidam nobilis militie suæ primicerius, Turcorum magnus satrapa, Paranium dictus, hanc plagam domino permittente exercuit. Accidit autem anno ab Incarn. D. 1146 (leg. 47) mense Novembri.*

τάς ἐπελάσεις τιθέμενοι ἵππους τε καὶ αὐτοὺς *A ipsaque, quin a Barbaris caperetur, parum ab-*
 ἔκτεινον. Πολλάκις τε αὐτὸ γεγονός ἐς ὀρρωδίαν *fuit.*

μέτρον οὐκ ἔχουσαν τούτους ἐνέβαλιν. Ἦν οὖν ἰδεῖν τοὺς χθὲς θρασεῖς καὶ ἀλαζόνας καὶ θηρῶν δίκην ἀνυπα-
 στάτων ἐπιόντας, δειλοὺς τε καὶ ἀγεῖεις καὶ οὐδὲν οἷτε πράξει οὔτε μὴν βουλευσασθαι ἱκανούς. Ὅτε δὴ
 καὶ Κορράδος. (ἦν γὰρ θαρσαλέος τὰ πολέμια) κατὰ Περσῶν ἐλάσας τοὺς τε ἵππους ἀποθεβλήκει οὐς
 αὐτῷ ὁ βασιλεὺς ὀρομικοὺς μάλιστα ἔδωκε, καὶ αὐτῷ δὲ ὀλίγου καὶ ἀλῶναι πρὸς τῶν Βερβάρων τού-
 των ἐδέησεν.

ἰζ'. Ἀλαμανοὶ μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦσαν. Ὁ δὲ
 τῶν Γερμανῶν ῥήξ (99) (ἠγγέλλετο γὰρ ἤδη τὸν
 Ἴστρον διαβάς προσωτέρω χωρεῖν) οὐκέτι κατὰ
 Κορράδον ὑπὲρ τὸ δέον ἔγνω φρονηματίζεσθαι·
 τοὺς τε γὰρ ἐκ βασιλέως (1) ἐπ' αὐτὸν ἤκοντας,
 φημί Μιχαήλ τε σεβαστὸν τὸν Παλαιολόγον καὶ Μι-
 χαήλ ᾧ τὸ ἐπώνυμον Βρανᾶς ἔκειτο, ἄσμενός τε
 εἶδε καὶ χάριτας διὰ ταῦτα βασιλεὺς ὠμολόγει δῆλός
 τε ἦν μηδὲν εἰσέπειτα ἐς Ῥωμαίους κακουρήσων. **B**
 Εἶτε δὲ ἐκ τῶν Κορράδω συμπεπτωκότων ἤδη
 σωφρονισθεῖς, εἶτε καὶ φύσει (2) τοιοῦτον τῷ ἀν-
 θρώπῳ τὸ ἦθος ἦν, λέγειν αὐτὸς οὐδαμῆ ἔχω.
 Πλείονος δ' οὖν (3) διὰ ταῦτα τῆς βασιλέως παρα-
 πολαύων διετέλει δεξιόσεως. Ἐπεὶ δὲ ἀγχοῦ Βυ-
 ζαντίου ἤδη ἐγένετο, πρέσβεις ἐς βασιλέα πέμ-
 ψας (4) φιλίαν τε ἐπι μᾶλλον ὠμολόγει καὶ ἐπὶ
 μεγάλοις συμπράξεσιν αὐτῷ συνετίθετο· εἰ δὲ συν-
 ἔσεσθαι ἀλλήλοις καὶ λόγου κοινωνήσασθαι ἐν παλατίῳ
 βουλευτῶν αὐτῷ ἔσται, οὐδὲ ταῦτο παραλιπεῖν ἤθελε.
 Βασιλεὺς δὲ ἤκουσε τῶν λόγων οὐκ ἀηδῶς καὶ σὺν
 πεποιθήσει ἀφικέσθαι τοῦτον ἐκέλευεν. Εἰσελαύνοντι
 τολῦν (5) ἄνδρες ὑπήντων αὐτῷ ἕροι τε κατὰ γένος
 καὶ τύχην βασιλεὺς ἠγγίζον καὶ ὅσοι τὰς ὑπερηφά-
 νους τῷ τηνικάδε διεῖπον ἀρχάς, προπέμφοντές τε
 μεγαλοπρεπῶς αὐτὸν ἐς τὰ βασιλεια καὶ τὰ εἰκότα
 τιμήσοντες. Ἐπειδὴ τε εἰσω τῶν ἀνακτόρων ἤδη
 ἐγένετο ἐνθα βασιλεὺς ἐπὶ τοῦ μετεώρου καθῆστο,
 χθαρμαλή τις αὐτῷ ἐκομίζετο ἔδρα ἦν σελλίον (6)

Du Cangii notæ.

(99) Ὁ δὲ τῶν Γερμανῶν ῥήξ. De expeditione
 Ludovici VII Francorum regis in terram sanctam
 consulendi supra laudati scriptores. Priusquam vero
 Ludovicus itinere in Romaniam sese accingeret, Mi-
 lionem de Caprosia, seu de *Cheureuse*, militem, le-
 gatum anno superiore miserat, qui et transitum per
 Thraciam, et com meatum impetraret: quod ille
 benigne concessit, scripta ad regem perofficiosa
 epistola sub mensem Augustum, quæ existat apud
 Radulfum de Diceto in *Abbrev. Chron.* A. 1146.

(1) Τοὺς τε γὰρ ἐκ βασιλέως. A Manuele legatos
 ad Ludovicum missos Demetrium quemdam, et alium
 cognomento Maurum, refert Odo de Diogilo, l. II.

(2) Εἶτε καὶ φύσει. *Gesta Lod. VII c. 9* de eo-
 dem rege: *Erat vir naturaliter patiens et benignus.*
Odo de Diogilo, l. III: Rex Francorum, cui semper mos
fuit regiam majestatem humilitate condire. [P. 442]
Gervasius Tilleberiensis, De otis imperia. ms. de
 Ludovico VII: *Cui successit Ludovicus piissimus,*
amator cleri, ac verus Dei cultor, qui a multis de-
ceptus, nullumque decipiens, in sancta simplicitate
transiit ad Dominum, relicto Philippo filio, qui post-
ponens paternam simplicitatem, materni generis astu-
tias auxit in usum. Ludovici epitaphium habes a Ste-
 phano abbate S. Genovefæ Parisiensis exaratum:

Quantum conjugii permisit copula, castus,
Quantum justitiæ regula, mitis erat.

(3) Πλείονος δ' οὖν. Fuit sane Ludovicum inter

17. Is rerum Alemannicarum fuit status. Rex
 autem Germaniæ, qui transisse jam Istrum, et ulte-
 rius progredi nuntiabatur, non ea qua Conradus,
 ultra modum ferocia se gessit: sed legatos ab impe-
 ratore ad se missos, Michaellem Palæologum seba-
 stum, et Michaellem cognomento Branam, excepit
 comiter, eoque nomine gratias imperatori egit.
 Apparebatque nihil eum damni contra Romanos
 deinceps moliturum: quod utrum iis quæ Conrado
 acciderant prudentior factus fecerit, an vero quod
 mite illi a natura fuerit ingenium, haud omnino
 mihi compertum. Utut sit, magnam inde sibi prin-
 cipis gratiam conciliavit. Cum jam Byzantio proxi-
 mus esset, missis ad imperatorem legatis, amicit-
 tiam suam non tantum ultro est professus; sed et
 addidit, sese libenter eum eo de rebus non medio-
 cris momenti acturum, si ille una convenire, inque
 palatio sermones de iis conferri pateretur. Annuit
 dictis haud gravate princeps, et ut accederet ille
 sidenter, nuntiavit. Advenienti itaque, effusi obviam
 quotquot erant genere vel fortuna imperatori
 proximi, et quicumque primas tunc temporis obti-
 nebant dignitates, ipsum magnifice, et ut par erat,
 summo cum honore in regiam deducunt. Postquam
 83 palatium subit, ubi in excelsiori sedebat loco
 imperator, offertur ei sedes humilior, quam sellam,
 qui lingua Romana utuntur, vocant. Cumque in ea
 consedisset, ultro citroque variis de rebus habito

et Manuelem multa deinceps animorum consensio,
 cujus argumenta sunt varia ultro citroque missæ
 legationes, de quibus tom. IV *Hist. Franc.* p. 655,
 656, 687, 691, 692, 697, 698, et 719; præterea ini-
 tiæ Alexii, Manuelis filii, cum Agnete Ludovici filia
 nuptiæ.

(4) Πρέσβεις ἐς βασιλέα πέμψας. Missi hoc tem-
 poris momento a Ludovico legati Constantinopo-
 lim Aluisus episcopus Atrebatensis, Bartholomæus
 cancellarius, Archembaldus Bourbonensis, et ali-
 quot alii.

(5) Εἰσελαύνοντι τολῦν. Will. Tyrius: *Interea*
rex Francorum pene iisdem subsecutus vestigiis,
cum suo exercitu pervenerat Constantinopolim, ubi
secretioribus cum imperatore usus colloquiis, et ab
eo honorificentissime, et multa munerum prosecutione
dimissus, principibus quoque suis plurimum honora-
tis etc. Odo de Diogilo, l. III: *Processimus igitur,*
et nobis appropinquantibus civitati, ecce omnes illius
nobiles et divites, tam cleri, quam populi catervatim
regi obviam processerunt, et eum debito honore sus-
ceperunt, rogante ut ad imperatorem intraret, et de
sua visione et colloquatione desiderium adimpleret.

(6) Σελλίον. Prosequitur Odo: *Rex autem ejus*
timori compatiens, et petitioni obediens, cum paucis
suorum intravit, et cum in porticu palatii satis im-
perialiter obvium habuit. Erant fere cœvi et cœqua-
les, solis moribus et vestibis dissimiles. Tandem post

sermone, tandem in proximum, quod urbis mœnibus observatur suburbanum, vulgoque ut retuli Philopatium nuncupatur, concessit, aliquandiu ibi moraturus. Paulo post cum imperatore adiit ea palatia, quæ in australi parte urbis sita sunt, visurus in iis quæ admirationem inducunt, illustraturusque sacrosanctas reliquias, quæ in templo ibidem exstructo religiose coluntur: ea scilicet, quæ sacrosanctissimo Christi corpori quondam adnota, ad Christianorum munimentum asservantur. His Byzantii peractis, et obstricta insuper iurejurando fide amicum se quandiu viveret, ac in bellis socium imperatori fore, in Asiam et ipse trajecit.

48. Interea dum hæc geruntur, imperator Nicolaum quemdam, cognomine Muzalonem ad patriarchalem sedem provehit, qui in ecclesiasticis primum dignitatibus versatus, ecclesiamque Cypriorum adeptus, ultro postmodum inde recesserat. Verum ut res administrare cœpit, omnium statim ora in eum commota sunt, injuste occupatum ab illo thronum clamitantium, ut qui cum ecclesia, quam nactus fuerat, sacerdotium quoque deposuisset. Sed is obstinatus primo, throno se deturbari haudquaquam passus: ubi autem **84** re ad imperatoris examen delata, male sibi cessurum agnovit, iudicium nolens denuo experiri, abdicata ultro dignitate, ad vitam rursus privatam rediit. Theodotus ei sufficitur, vir monasticis institutis apprime instructus. Alemanni interea, ut supra scripsimus, a Persis sæpius repulsi, multisque suorum amissis, desperato jam per Philomelium transitu, inde retrocessere. Ut venerunt Nicæam, Germanis progredientibus ibi sese adiungunt, regibusque aliis, qui et ipsi non modicos secum ducebant exercitus. Horum alter Tzechorum genti imperitabat, a Con-

Du Cangii notæ.

amplexus, et oscula mutuo habita, interius processerunt, ubi positis duabus sedibus pariter subsederunt. Verum sellæ Ludovico regi data fuerit humilior, quod vult Cinnamus, non attigit Odo, neque id vero videtur consentaneum, cum Ludovicus ipse in epistola ad Sugerium *Constantinopoli gaudenter et honorifice se ab imperatore susceptum fuisse* insinuet. Maxime enim dignitati regis et Franciæ majestati detraxisset Ludovicus, si Byzantino principi istiusmodi prærogativam in ipsomet Constantinopolitano palatio concessisset, quam quidem denegasse par est credere, cum Ludovicus qui jam Propontidis fretum cum copiis suis emensus erat, Manuelli roganti, ut ad suum palatium pro rerum quarumpiam oblata de novo occasione regrederetur, id plane recusaverit, mandaveritque Manuelli, ut *in ripam suam descenderet, vel in mari ex equo* (legendum æquo) *colloquium feret*, ut refert Odo, l. iv, Cuiusmodi congressus forinam admisit post hæc Conradus, qui primum Manuelli locum concedere ultro, id roganti, noluerat. Sed hæc pluribus prosequimur in dissertat. 27 ad Joinvillam.

(7) *Τὰ — ἀνάκτορα.* Palatium Blachernarum intelligit, quod ad urbis partem australem erat, præ νότον, sic enim legendum, non πρὸς νότον. Ita et l. iv, n. 14, l. v, n. 71: κατὰ νότον τῆς πόλεως, idem palatium statuit.

(8) *Τὸν τῆδε νεῦρον.* Templum Blachernarum, in

Ῥωμαῖζοντα; ὀνομάζουσιν ἄνθρωποι, ἐφ' ἧς καθιζήσας τὰ εἰκότα τε εἰπὼν καὶ ἀκούσας τότε μὲν ἐς τὸ πρὸ τοῦ περιβόλου ἀπηλλάττετο προάστειον, ὃ Φιλοπάτιον, καθάπερ ἤδη Ἐφην ὠνόμασται τοῖς πολλοῖς, ἐνταῦθα καταχθησόμενος ὀλίγω δὲ ὑπερον καὶ ἐς τὰ πρὸς νότον τῆς πόλεως σὺν τῷ βασιλεὶ ἦλθεν ἀνάκτορα (7). [P. 47] ἱστορήσων ὅσα τε ἐνταῦθα θαύματος ἄξια καὶ τοῖς ἐπὶ τὸν τῆδε νεῦρον (8) ἐντευξόμενος ἱεροῖς· φημὶ δὴ ὅσα τῷ σωτηρίῳ Χριστοῦ πελάσαντα σώματι Χριστιανῶς ἐστὶ φυλακτῆρια. Τοσαῦτα ἐν Βυζαντίῳ τελέσας ὄρκοις τε τὰ πιστὰ δοῦς ἢ μὴν φίλος διὰ βίου καὶ σύμμαχος βασιλεὶ ἔσσεσθαι, ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διέβη καὶ αὐτός.

ἦ. Ταῦτα μὲν σὺν τῆδε ἐπρέσσετο. Ὁ δὲ βασιλεὺς Νικόλαόν τινα (9) ᾧ Μουζάλων ἐπίκλησις ἦν ἐς τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον ἀνάγει, ὅς εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς μὲν πρότερον καταλόγους ἐτέλει, τὸν δὲ τῆς Κυπρίων Ἐκκλησίας θρόνον λαχὼν εἴτα θελοῦντῆς ἐκαίθεν ἀφίσταται. Ἄλλ' ἄρα τε ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἐγένετο, καὶ ἅμα πᾶν κατ' αὐτοῦ κεκίνηται στόμα, παρανόμως αὐτὸν ἐπισηδῆσαι λεγόντων τῷ θρόνῳ, ἅτε ξὺν τῇ λαχούσῃ τοῦτον ἐκκλησίᾳ καὶ τὴν ἱερωσύνην ἤδη προσαποθέμενον. Ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἰσχυρογνώμων τις ἦν καὶ τοῦ θρόνου μεθίσθαι οὐδαμῆ ἤθελεν. Ὡς δὲ ποτε βασιλέως τῷ πράγματι διαιτήσαντος τὸν ἥττονα ἔγνω κληρούμενος, οὐχὶ καὶ εἰσαῦθις ἀνακριθῆσθαι ἀνασχόμενος, ἀφίστατό τε τοῦ θρόνου καὶ καθ' ἑαυτὸν αὐθις ἐβίου· ἀνθ' οὗ Θεόδοτος (10) ἀνὴρ ἐπὶ πλείστον ἀσκητικοῖς ἐγγυμνασάμενος προχειρίζεται πόνοις. Ἀλαμανοὶ δὲ, καθάπερ εἴρηται, πρὸς τῶν Περσῶν πολλάκις ἀποκρουσθέντες πολλοὺς τε τῶν σφετέρων ἀποβαλόντες, ἐπειδὴ τὴν διὰ Φιλομῆλιον ἀπέγνωσαν ἤδη διὰδασιν, ὅπισθω λοιπὸν ἐφέροντο γενόμενοι τε ἐν Νικαίᾳ (11). Ἐνταῦθα Γερμανοῖς τε ὁδῶ ἰούσι

quo asservabantur τὰ ἐντάφια τοῦ Χριστοῦ σπάργανα, quæ his innuit verbis Cinnamus: ὅσα τοῦ σωτηρίου Χριστοῦ πελάσαντα σώματι Χριστιανῶς ἐστὶ φυλακτῆρια. Sepulcrales porro Christi fascias a Pulcheria Augusta inventas hæc in æde depositas auetior est Nicephorus Callist. l. iv, c. 2. Vide quæ observamus ad Annæ p. 196.

(9) *Νικόλαόν τινα.* Catalogus patriarcharum Cr.: Νικόλαος μοναχὸς ὁ Μουζάλων, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ (Μανουῆλος) ἀρχιεπίσκοπος γενόμενος πρότερον Κύπρου, καὶ παραιτησάμενος, ὡς πολλοὶ μὲν εἶπον, καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην αὐτὴν, πολλοὶ δὲ μόνην τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων, καὶ ἐπὶ τριάκοντα ἐπτὰ ἔτη σχολάσας, εἴτα ἀνεδιθάσθη εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ποιήσας χρόνους γ' ἡμέρας δ', εἴτα παρητήσατο ἀμφιβόλως, ἐκ βίας τῶν ἀποσχισθέντων ἀπ' αὐτοῦ, πολλῶν ὄντων, καὶ ἐξ ὧν αὐτὸς ἐχειροτόνησεν. Nicolai Muzalonis patriarchæ Cr. meminit Theodorus Balsamon in epist. Basil. ad Amphiloehium c. 69. [P. 443] Vide Jus Græco-Romanum, tom. I, p. 224.

(10) *Θεόδοτος.* Abbas et ἡγούμενος τῆς ἀγίας Ἀναστάσεως. Catal. Patr. Cr. De hoc monasterio dixi in notis ad Bondelmoutii descript. Cr.

(11) *Γενόμενοι τε ἐν Νικαίᾳ.* Matthæus Paris.: *Evasit tamen imperator cum principibus suis, et cum difficultate nimia usque Nicæam pervenit, indeque Constantinopolim profectus, usque ad sequentis ini-*

συνέμιξαν καὶ ῥῆξι τοῖς ἄλλοις μεγάλα καὶ αὐτοῖς ἄπαγομένους στρατεύματα. ὧν ὁ μὲν τοῦ Τζέχων (12) κατήρχεν ἔθνος, ῥῆξι πρὸς τοῦ Κορδάδου δῆθεν προχειρισθείς, ἄτερος δὲ τοῦ τῶν Λέχων (13), οἱ Σκυθικὸν μὲν εἰσι γένος, Ὀύνου δὲ προσοικοῦσι τοὺς ἑσπερίους. Ἐπειδὴ τε ἐς ταῦτὸ συνήσαν τὰ στρατεύματα, ῥημάτιόν τι ἐκ μακροῦ πρὸς Γερμανῶν Ἀλαμανοῖς ἐπιλέγεσθαι εἰωθὸς ἀναφανδὰ καὶ τότε προῦφέρετο « Πούτζη (14) Ἀλαμανέ, » οὕτω πως ἐπὶ λέξειως ἐσχηκός. Ὅθεν δὲ τὸ τοιοῦτον ἀρχὴν ἔσχεν αὐτίκα δηλώσω. Τοῖς ἔθνεσι τούτοις ὁ περὶ τὸ μάχεσθαι τρόπος ἐστὶν οὐχ ὁ αὐτός. Γερμανοὶ μὲν γὰρ ἵππον τε εὐσταλῶς ἀναδῆναι καὶ ξὺν δόρατι (15) ἐπελάσαι δεξιῶι μάλιστα, ἢ τε ἵππος αὐτοῖς δρόμῳ τὴν Ἀλαμανῶν παρελαύνει. Ἀλαμανοὶ δὲ πεζῇ τε τὴν μάχην ἐνεγκεῖν ἱκανοὶ ὑπὲρ τοὺς Γερμανοὺς καὶ ξίφει χρῆσασθαι πολλῶ προφαιρέτεροι. Ἐπειδὴ γοῦν ποτε Γερμανοῖς ἐπεστράτευσον Ἀλαμανοὶ, τὴν αὐτῶν ὑφοριόμενοι ἵππον πεζῇ τὸν πόλεμον ἐνεγκεῖν ἔγνωσαν. Γερμανοὶ ταίνυν [P. 48] ἀνέτω τῇ αὐτῶν ἐντατυχηκότες ἵππῳ, αὐτῆς μὲν ἐκράτουν, τῶν δὲ Ἀλαμανῶν εὐχερέστερον καθιππαζόμενοι ἐτρέποντό τε αὐτοὺς ἐκ ποδὸς ἰόντας, καίτοι πλήθει παρὰ πολὺ αὐτῶν ἔλασσούμενοι, καὶ τῷ εἰρημένῳ προσεκερτόμουν αὐτοῖς, ὅτι δὴ ἐξὸν σὺν τοῖς ἵπποις μάχεσθαι, οἱ δὲ πεζῇ τὸν πόλεμον εἶλοντο. Τοῦτο δὴ καὶ τότε καθάπερ εἶρηται πρὸς τῶν Γερμανῶν Ἀλαμανοῖς ἐπιφερόμενον συνεχῶς μεγάλα τούτοις ἐλύπει. Διὰ τοῦτό τε οὖν καὶ ὅτι τὰ δεύτερα κληροῦσθαι τῶν Γερμανῶν κίνδυνος αὐτοῖς ἐν ταῖς ὁδοῖς περιστάται, ἀχρι μὲν

A rado ad regiam evectus dignitatem : alter prærens Lechis, Scythicæ genti, quorum regio Hungaris Occidentalibus contermina est. Postquam in unum convenere exercitus, dictum illud quod in Alemannos jampridem jactari solet, palam tunc coepit proferri : « Pousse Aleman, » sic enim ad verbum se habet illud scomma, quod unde originem habuerit, paucis expediam. Gentibus istis non eadem est dimicandi ratio. Germani quidem equum expedite conscendere, cum hasta irruere maxime periti : eorum equitatus celeritate et cursu Alemannico longe præpollet; Alemanni autem pedestri acie, ut et ensium usu præstant Germanis. Cum itaque aliquando contra Germanos prællarentur Alemanni, vererenturque eorum equitatum, bellum pedites conficere instituunt. At Germani in inconditum neglectumque eorum equitatum facto impetu, illum haud ægre delent. Cæterasque inde Alemannorum copias pedestres vertunt in fugam, etsi bellatorum numero longe ab illis superarentur. Tum dicterio jam memorato perstrinxere Germani Alemannos, quod cum potuissent ex equis pugnare, pedestre prælium prætulissent. Id tum quoque, ut retuli, a Germanis continuo objectum Alemannis non parum molestum fuit. Ea igitur propter, et quod his periculum erat ne in itinere Germanis inferiores existerent, una quidem ad Philadelphiam usque profecti sunt : exinde vero Conradus, cum se contemni a Germanis ferre non posset, reverti statuit, deque eo consilio monuit imperatorem. Ille cum reges invicem divelli percuperet et simul hominis doleret vicem, hæc

Du Cangii notæ.

tium veris perendinavit. Adde Tyrium l. xvi, c. 28, Gesta Lud. VII, c. 10. Conradi cum Iconiensibus conflictum narrant idem Tyrius, l. xvi, c. 20, 21, 22; Gesta Lud., c. 6; Odo de Diogilo, l. v.; Niceias, l. i, n. 6, etc.

(12) Τζέχων. Tzechos vocat Cinnamus, quos alii Bohemos, olim sic dictos a Tzechio, primo Bohemici principatus auctore, cuius mentio est apud Æneam Silvium, in Histor. Bohem. c. 3. Ab illo enim, lingua Slavica, seu Sclavonica, *Checos*, et *Czechios* etiamnum nominari Bohemos constat. Diversi porro a Zecchis, de quibus Procopius, l. ii De bello Pers., c. 29; l. iv De bello Goth., c. 4, et Theophanes in Copronymo, p. 369. Nam isti procul a Bohemia dissiti, Ponti Euxini litus insederunt. Cæterum Vladislaus Bohemiæ rex inter principes, qui sacræ militiæ nomen dederunt, refertur ab Oihone Frising., l. i Degest. Frider. c. 40, qui Ladislai nomen huic regi tribuit, ut et l. ii, c. 27, Rademicus, l. iii, c. 13, et Æneas Silvius in Hist. Bohem. c. xxiv. Sic etiam Guntherus l. vi Ligur. :

*Hoc quoque conventu procerum dux ille Bohemus,
Fama Ladislaum quem nominat, ob sua gesta
Fortiter, et bello nuper spectata Polono,
Ex duce rex fieri meruit, gessitque potenti
Sceptra manu, cinxitque novo diademate crines.*

Vladislai meminit rursus infra Cinnamus, p. 225 et 226.

(13) Λέχων. Boleslaus IV, rex Polonorum, quos *Lechos* etiamnum vocari auctor est Sigismundus Herbersteinus in Comment. Rer. Moscovit., a Lecho primo gentis auctore, Zechii Bohemiæ principis fratre.

(14) Πούτζη. Tollius *pedes Alemanne* interpretatur, i. e. Gallice : à *pied Aleman*, quia Græcis forte πούς, *pes* est : sed cum vocabulum istud πούτζη, Gallicam sapiat pronuntiationem, probabilius est eo expressisse nostrum *pousse*, hoc est, *insta, curra, propera Alemanne* : quod cum Alemanni, qui pedites pugnare solent, contra quam Franci, quorum robur in equitatu semper fuit, quod etiam scribit Anna, l. v, p. 140, vel potius quod eorum equi variis in conflictibus ab hostibus jam cæsi essent, facere haud poterant, Franci Alemannos irridebant et rugillabant tanquam segnes et ignavos. Amisos sane passim, et extinctos in longa ista et fastidiosa peregrinatione plerosque Alemannorum equos testatur Viterbiensis :

Qui fuerant equites, pergunt moriendo pedestres.
Atque inde inter gentes prius conjunctas dissidii fomes. Willelmus Tyrinus : *Hic demum imperator, seu quia cum paucioribus erat, qui multo plures prius secum habuerat, verecundiam sustinens, cum Francorum fastus non ferens, seu aliis latentibus causis, remissis quæ supererant per terram legionibus, ipse ab Epheso usus navigio, Constantinopolim reversus est.* Notat etiam Odo de Diogilo, l. ii, ut nostris erant importabiles Alemanni eo in itinere, ita Alemannos, Francorum superbiam dedignatos, non semel contra illos arma sumpsisse. Alemannos certe ut *equitandi ignavos* persiringit Nicephorus Phocas apud Luitprandum in Legat. cui an omnino fides præstanda sit hæc in re, dubium facit Victor Schotti, qui in Caracalla, *Alemannos, gentem populosam ex equis mirifice pugnantes* fuisse ait.

(15) [P. 44] Καὶ ξὺν δόρατι. Vide notas ad Annæ p. 171.

litteras misit : « Res omnes cum adest fortuna, vel qui minimum sapiunt, nunquam pensitare solent, sed ipsas per se omni casuum varietate denudatas. Non itaque cum prospere omnia tibi cederent, supra quam ex dignitate erat, te uti volumus. Nunc vero cum adversa quodammodo te urgeat fortuna, iisdem demereri obsequiis haud nos pigebit, quibus antea et consanguineum, et tot nationum ducem honorare sollicite curavimus, et de rebus imminentibus consilia dare, cum ob jam dictas causas, tum quod uterque eandem profiteamur religionem. At tu quidem nescio **86** quomodo posthabito quod tibi profuturum erat, per imprudentiam quod pejus est elegisti. Sed quandoquidem quae semel facta sunt, infecta esse nequeunt, a nobis silentio praetereantur. Ad ea vero quae nondum effugerunt, animum quam maxime advertere par est. Ejusmodi quippe est rerum natura ut sint in perpetuo fluxu, stent nunquam : si quis prior eos occupat, jam totum habet : praeterlapsae revocari perinde nequeunt. Dum itaque rebus tuis aliquis restat remedii locus, quod conducit utileque est, praeripere festines. »

ἔχει φύσιν τὰ πράγματα, βεῖ συνεχῶς, ἴσταται οὐδαμῆ· κἄν τις ἀρύσσηται προλαβὼν, ἔσθεν ἤδη τὸ πᾶν, παρελθόντα δ' ἀνακαλέσασθαι ἐπίσης ἀδύνατον. Ἔως τοίνυν ἔχει τινὰ θεραπείας τὰ κατὰ σὲ τρόπον, σπεῦσον ἀρπάσαι τὸ συνοῖσον. »

19. Atque is fuit epistolae finis. Conradus interea, damnata jam sua imprudentia, nescius quid ageret, haud libenti animo Germanis comes ibat. Ut vero ad eum perlatæ sunt imperatoris litterae, rem pro lucro aestimans, quæ offerebantur avide accepit statimque retro cessit. Ad Hellespontum cum pervenisset, transmissa freto descendit in Thraciam, ubi ad imperatorem, qui ibi tum morabatur, accedens una inde cum illo Byzantium venit. Quo in loco eum exceperere deinceps variae animi relaxationes, imperatoria palatia, omnis generis spectacula, equorum certamina, magnifici apparatus, quibus defessum laboribus corpus subinde recreavit. Idonea demum pecuniarum copia sublevatus, cum triremibus in Palaestinam iter intendit, classis praefecto Nicephoro Dasiota ei ductore atque alia omnia necessaria subministrante. **87** Postquam aliis ibi conjunctus regibus, ad vivificum Christi sepulcrum justa exsolvisset, cæteris, prout cuique libitum erat, in patriam remissis, ipse iisdem vectus navibus inde Thessalonicam appulit, ubi et imperatorem vidit denno, et cum eo congressus collocutusque est. Imperator vero ea de quibus primum invicem convenerant illi in memoriam reduxit, quæ erant hujusmodi : ut videlicet Italiam in dotem restitueret Irenæ, quam ille sibi cognatam imperatori despon-

A καὶ ἐπὶ τὴν Φιλαδέλφου ἄμα ἐχώρουν, τὸ δ' ἐντεῦθεν Κορδάρδος οὐκ ἔτι φέρειν εἰ πρὸς Γερμανῶν περιοριῆτο δεδωνημένος παλιννοστεῖν ἔγνω· ἀμύλει καὶ βασιλεὶ τὸν σκοπὸν ἐπιστείλας ἐδήλου. Ὁ δὲ τὸ μὲν ἀπονοσφίζειν ἀλλήλων τοὺς βῆγας ἐθέλων, τὸ δὲ καὶ τῷ ἀνθρώπῳ συνελγῶν, ἐπίστευε τοιαύτῃ : « Ἀνθρώποις, οἷς καὶ κατὰ βραχὺ τοῦ φρονεῖν μέτεστιν, οὐ ξὺν ταῖς τύχαις τὰ πράγματα θεωρεῖν ἔθος, ἀλλ' αὐτὰ καθ' αὐτὰ περιπετείαις ἔξω τινός. Οὔτε τοίνυν ἐβόησεν σοὶ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν προσφέρεσθαι ἔγνωμεν, καὶ νῦν γε μετρίως δυσπραγῆσαντα τοῖς αὐτοῖς καὶ πάλιν σε δεξιούσθαι οὐκ οὐκ ἀκνήσομεν, οἷς καὶ τὸ πρότερον ὄσα καὶ συγγενῆ καὶ τηλικούτων ἐθνῶν ἄρχοντα τιμῶν ἡμῖν μὲν διὰ σπουδῆς ἦν, συμβουλεύειν τε τὰ παριστάμενα, τῶν εἰρημένων τε ἕνεκα καὶ τοῦ ὁμοθρήσκους ἡμᾶς ἀλλήλοις εἶναι. Σὺ δ' ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως περὶ ἐλάσσονος τὸ σοὶ αὐτῷ ξυνοῖσον πεποιημένος ἐλαθεῖς ἑαυτὸν τὸ ἦττον ἀρετισάμενος· ἀλλὰ ταυτὶ μὲν ἐπειδὴ περ ἅπαξ γεγονότα ἀναλύειν ἐστὶν ἀδύνατον, παρὶσθω τέως ἡμῖν, ἐπιμελητέον δ' ὡς ἐνὶ μάλιστα τῶν ἔτι παρ' ἡμῖν, τῶν οὐπω πεφευγόντων. Τοιαύτην γὰρ

ἔχει τινὰ θεραπείας τὰ κατὰ σὲ τρόπον, σπεῦσον ἀρπάσαι τὸ συνοῖσον. »

19. Atque is fuit epistolae finis. Conradus interea, damnata jam sua imprudentia, nescius quid ageret, haud libenti animo Germanis comes ibat. Ut vero ad eum perlatæ sunt imperatoris litterae, rem pro lucro aestimans, quæ offerebantur avide accepit statimque retro cessit. Ad Hellespontum cum pervenisset, transmissa freto descendit in Thraciam, ubi ad imperatorem, qui ibi tum morabatur, accedens una inde cum illo Byzantium venit. Quo in loco eum exceperere deinceps variae animi relaxationes, imperatoria palatia, omnis generis spectacula, equorum certamina, magnifici apparatus, quibus defessum laboribus corpus subinde recreavit. Idonea demum pecuniarum copia sublevatus, cum triremibus in Palaestinam iter intendit, classis praefecto Nicephoro Dasiota ei ductore atque alia omnia necessaria subministrante. **87** Postquam aliis ibi conjunctus regibus, ad vivificum Christi sepulcrum justa exsolvisset, cæteris, prout cuique libitum erat, in patriam remissis, ipse iisdem vectus navibus inde Thessalonicam appulit, ubi et imperatorem vidit denno, et cum eo congressus collocutusque est. Imperator vero ea de quibus primum invicem convenerant illi in memoriam reduxit, quæ erant hujusmodi : ut videlicet Italiam in dotem restitueret Irenæ, quam ille sibi cognatam imperatori despon-

19. Atque is fuit epistolae finis. Conradus interea, damnata jam sua imprudentia, nescius quid ageret, haud libenti animo Germanis comes ibat. Ut vero ad eum perlatæ sunt imperatoris litterae, rem pro lucro aestimans, quæ offerebantur avide accepit statimque retro cessit. Ad Hellespontum cum pervenisset, transmissa freto descendit in Thraciam, ubi ad imperatorem, qui ibi tum morabatur, accedens una inde cum illo Byzantium venit. Quo in loco eum exceperere deinceps variae animi relaxationes, imperatoria palatia, omnis generis spectacula, equorum certamina, magnifici apparatus, quibus defessum laboribus corpus subinde recreavit. Idonea demum pecuniarum copia sublevatus, cum triremibus in Palaestinam iter intendit, classis praefecto Nicephoro Dasiota ei ductore atque alia omnia necessaria subministrante. **87** Postquam aliis ibi conjunctus regibus, ad vivificum Christi sepulcrum justa exsolvisset, cæteris, prout cuique libitum erat, in patriam remissis, ipse iisdem vectus navibus inde Thessalonicam appulit, ubi et imperatorem vidit denno, et cum eo congressus collocutusque est. Imperator vero ea de quibus primum invicem convenerant illi in memoriam reduxit, quæ erant hujusmodi : ut videlicet Italiam in dotem restitueret Irenæ, quam ille sibi cognatam imperatori despon-

19. Atque is fuit epistolae finis. Conradus interea, damnata jam sua imprudentia, nescius quid ageret, haud libenti animo Germanis comes ibat. Ut vero ad eum perlatæ sunt imperatoris litterae, rem pro lucro aestimans, quæ offerebantur avide accepit statimque retro cessit. Ad Hellespontum cum pervenisset, transmissa freto descendit in Thraciam, ubi ad imperatorem, qui ibi tum morabatur, accedens una inde cum illo Byzantium venit. Quo in loco eum exceperere deinceps variae animi relaxationes, imperatoria palatia, omnis generis spectacula, equorum certamina, magnifici apparatus, quibus defessum laboribus corpus subinde recreavit. Idonea demum pecuniarum copia sublevatus, cum triremibus in Palaestinam iter intendit, classis praefecto Nicephoro Dasiota ei ductore atque alia omnia necessaria subministrante. **87** Postquam aliis ibi conjunctus regibus, ad vivificum Christi sepulcrum justa exsolvisset, cæteris, prout cuique libitum erat, in patriam remissis, ipse iisdem vectus navibus inde Thessalonicam appulit, ubi et imperatorem vidit denno, et cum eo congressus collocutusque est. Imperator vero ea de quibus primum invicem convenerant illi in memoriam reduxit, quæ erant hujusmodi : ut videlicet Italiam in dotem restitueret Irenæ, quam ille sibi cognatam imperatori despon-

De Cangii notæ.

(16) *Ἐτα ἐπὶ Βυζάντιον.* Willelmus Tyrinus : *Ipse ab Epheso usus nov gio Constantinopolim reversus est, ubi a domino imperatore multo quam primo adventu susceptus honestius, etc.* Otto de Disingilo, l. vi : *Alemanus pœnitens quod Constantinopolitanum imperatorem non viderat, apud eum reversus est hiemare.*

(17) *Θεσσαλονίκη προσέσχεν.* Otto Frising.

l. i, De Gest. Fril., c. 59 : *Conradus Romanorum imperator, naves apud Ptolemaidem ingressus, fratrem et amicum suum Manuel regiae urbis principem in Achaiæ seu Thessaliæ finibus inveniens adiit cum eoque, tanquam ex longa via fatigatus, laboribusque fractus, et non modica infirmitate correptus, per aliquod temporis spatium ibi quiescit.* Adde Will. Tyrinum l. xxi, c. 28, et Gesta Ludov. c. 27.

Βασιλίδι: ἀνασώσαιτο Ειρήνη, ἣν καὶ αὐτὸς ξυγγενῆ οὔσαν τῷ βασιλεῖ κατηγγύησεν. Ὅρκιοις οὖν δευτέροις αὐτὸς τε καὶ Φρεδερίκος τὰ σφίσι δεδογμένα πιστώσαντες τῆς Ῥωμαίων ἀπαλλάττονται γῆς. Κορράδῳ μὲν οὖν ἐνταῦθα τέλος ἔσχον τὰ πράγματα. Τῷ δὲ Γερμανῶν ῥηγὶ ἐκ Παλαιστίνης ἀναγομένῳ οὖν ναυσίν, οἱ πολλοὶ παρὰ τὰς ἐκεῖ σαλεύουσαι ἀκτὰς μισθοῦ τοῖς βουλομένοις παρέχονται τὴν περὶ ὧσιν, τοιαύδε τινα ξυνέπεσε. Νῆες Σικελὰ ἐπὶ καταδρομῇ γῆς Ῥωμαίων ἐξιοῦσαι πρότερον ἐνταῦθα ποῦ τοῦ πελάγους ἐφέροντο. Ταύταις Ῥωμαίων στόλος περιτυχὼν, οὗ ὁ Χουρούπης κατήρχειν, εἰς χεῖρα ἦλθε. Τύχῃ δὲ τινι μαχομένων τῶν στόλων ἀμφοῖν συνέπλεε τούτοις καὶ ὁ ῥήξ. Ἐπικρατεστέρων δὲ τῆ μάχῃ τῶν Ῥωμαίων ἤδη γεγενημένων παρ' ὀλίγον ἦλθε τοῦ ἀλῶναι (18) καὶ αὐτὸς ἐξ αἰτίας τοιαύδε. Ἐπειδὴ ταῖς Σικελῶν καθάπερ εἰρηται ξυνέμιξε ναυσίν, ἐκδὰς τὴν ἑαυτοῦ Σικελικὴν εἰσεπήδησε τριήτην, καὶ εἰ μὴ ταχὺ τοῦ κινδύνου συνιεῖς τῶν Ῥωμαίους συμμαχίδων τινὸς σημεῖα ἐνόητο φθάσας αὐτῇ, τάχα ἂν ὑπὸ ταῖς Ῥωμαίων ἐγεγόνει χερσὶ. Νῦν δὲ πλείστους τῶν σὺν αὐτῷ ἀποθαλῶν λάφυρον τοῦ πολέμου γεγενημένους αὐτὸς μόγις ἐσώζετο. Ἀλλὰ βασιλέως ἐξῆς δεηθεὶς τούς τε αἰχμαλώτους ἔλυσε καὶ τὰ διηρπασμένα κεκόμιστο εἰς τὰ Ῥωμαίων ἔσχηκεν ἐμβολή.

κ'. Κορράδος δὲ, εἰς τὴν πατρίδα παλινοστήσας, ὀλίγον ἐπιβιούς ἐπελεύτησεν (19), οὐδὲν οὐδέπω ὦν βασιλεῖ διωμολόγηκε πέρατι δεδωκώς. Μεθ' ὃν Φρεδερίκος τὴν ἀρχὴν ἔσχεν. Ὅθεν δὲ ἐπὶ Φρεδερίκον μετὰ Κορράδον τὸ Ἀλαμανῶν ξυνέπεσε κράτος, ὁ λόγος ἐξῆς παραστήσει μοι. Ὁ Ἀλαμανῶν ῥήξ Ἐρρίκος (20) ἔτι περιόντα τὴν πατέρα καθείρξας, τοῦ Ῥώμης τε ἀρχιερέως πολέμῳ περιγεγονώς αὐτὸς

A derat. Altero igitur sacramento firmatis iis, de quibus convenere rursum, Conradus et Fredericus e solo Romanorum excessere. Atque eum finem quæ Conradum spectant habuerunt. Germanorum autem regi ex Palæstina revertenti cum navibus, quæ magno numero in illis fluctantes littoribus, dato nauilo, excedentes inde transmittere solent, talia acciderunt. Cum naves Siculæ, quæ primum ad incursandos fines Romanos exiverant, pleno tum æquore ferrentur, in eas classis incidit Romanorum, cui præerat Churupes, manusque cum hostibus conseruit. Dum committitur utrinque certamen, cum nescio quo casu et ipse cum iis vela faceret, superioribus jam factis Romanis, quin caperetur parum abfuit. Postquam enim, ut diximus, Siculis navibus adjunctus est, sua egressus, 88 trirēmem conscendit Siculam, et ni intellecto repente periculo, navis Romanorum sociæ signum imposuisset, venisset haud dubie in manus Romanorum. Ita vero compluribus suorum, qui capti fuerant, amissis, ipse vix sospes evasit. Sed imperator postea captivos solvit resque ablatas omnes repente jussit restitui. Atque ejusmodi fuit gentium Occidentalium in Romanorum terras irruptio.

πάντα. Ἐνταῦθ' αὖ τε πέρας ἢ των ἔσπεριων ἐθνῶν

20. Reversus autem in patriam Conradus, protracta haud multum vita, decessit, nihil eorum quæ imperatori sponderat exsecutus. Hunc excepit Fredericus. Unde autem post Conradum ad Alemannorum imperium pervenerit, dicere deinceps aggrediar. Henricus Alemannorum rex, parente superstite in vinculis habito, debellatoque bellis Romano pontifice, subditos sævo premebat impe-

Du Cangii notæ.

(18) Παρ' ὀλίγον ἦλθε τοῦ ἀλῶναι. Falsum igitur quod ait auctor Gestorum Ludovici VII, c. 27, Ludovicum regem in portu Acconensi navigium conscendisse, marisque nullo impediēte periculo, ad regnum proprium reversum esse. Siquidem, ut narrat hoc loco Cinnamus, parum abfuit quin venerit in Græcorum potestatem, qui tum, flagrantē bello Siculo, maria cum valida classe obibant, Siculis ipse admistus. Id porro Robertus de Monte, Vincentius Bellonac. part. III, l. xxvii, c. 127; Nicolaus Trivellus in Chron.; Sammus, l. III part. vi, c. 20, et ex iis auctor Magni Chronici Belgici, et Bonfinius dec. 2, l. vi, accidisse tradunt, cum Manuel Corecyram a Siculis expugnatam obsideret A. 1149. Vincentius Bellonac.: *Ludovicus rex Francorum a Palæstina navigans, ut in patriam rediret, Græcorum naves incurrit. Cumque ab eis imperatori Cursolium obsidenti præsentandus deducitur, Gregorius [Georg.] dux navium regis Siciliae eos aggreditur. Siquidem vastatis et spoliantis Græcorum provinciis usque ad ipsam urbem regiam Constantinopolim accedens, sagittas aureas in palatium imperatoris jecerat, et incensis suburbanis, de fructibus hortorum regis violenter tulerat. Unde rediens naves Græcorum incurrit, captum Ludovicum regem eripuit, sed captos, regis obtentu, dimittit. Interim Manuel recepto in deditioem Cursolio, Siculorum naves insequitur, et captis nonnullis navibus, rex fuga liberatur, et a rege Rogerio Siciliae, et a papa Eugenio honoratur.*

Sed de obsidione Corecyrensi agitur lib. seq. Profert Philadelphus Mugnos, l. iv Theatri Genealog. Nobil. Famil. Sicular. diploma regis Rogerii in gratiam Georgii de Landolina militis, cui Ludovici regis liberationem ascribit his verbis: *Maxime tu ipsemet personaliter tanquam præfectus de duabus nostris regis trirēnibus nostræ classis maritimæ, cum divino auxilio cooperante, et nostrorum militum, eorumque præfectorum fortitudine, fidelitate, et prudentia, non procul Græcorum hostium, eorumque naves et trirēmes expulisti, et tandem a captivitate illustrissimum regem Ludovicum VII suosque proceres et Gallie magnates manumissisti.* Verum chartæ huic, si non incertæ omnino est fidei constat mendum inesse in ascripto an. 1146. Ut sese res habeat, ex laudatis scriptoribus refellitur Thomas Fazellus, qui dec. 2, l. vii, c. 3, scripsit Ludovicum regem ab ingenti Saracenorum classe forte interceptum et captum, a Rogerio, qui tum classe occurrit, liberatum, et ab interitu vindicatum.

(19) Ἐπελεύτησεν. Moritur Conradus xv Kal. Mart. an. 1152. Monach. Erford. Otho Frising., l. 1 De Gestis Frid., c. 65; l. II, c. 1, Gotefridus Viterb., etc.

(20) Ἐρρίκος. Fallitur hoc loco Cinnamus: neque enim Conradus et Fredericus Sueviæ dux, Frederici imperatoris parens, Henrici imp. filii fuerunt, sed Frederici de Stauffen, nobilis Suevi, ex Agnete Henrici imp. filia.

rio. Unde irritati Alemanni, eo extincto, imperium A liberis illius concedere nequaquam voluerunt. Erant vero hi Conradus et Frederici pater. Itaque Lotharium quemdam acciverant, ætate extrema virum, eique rei Alemannicæ arbitrium permisissent. Sed enim illi paterno se excidere imperio non ferentes, res novare turbareque statuunt. Quod ubi advertit Lotharius, ætate vir provecior et probitate singulari quique nihil nisi simpliciter ageret diceret, in eam tandem cum illis conditionem 89 venit, ut imperium adipiscerentur, postquam vitæ finem sibi fata posuissent. Lothario non multo post extincto, cum sors cecidisset super majorem natu, patrem nimirum Frederici, altero orbatum lumine, pro se Conradum fratrem ipse assumpsit, pollicitum juramento prius imperium ad Fredericum filium, ubi et ipse vita concessisset, transmissurum. Quapropter moriens Conradus, uti narravimus, Frederico coronam imposuit. In hunc modum res hæ gestæ sunt: bella autem Sicula exinde initium habuere.

θάσαι. Διὸ Κορράδος τελευτῶν, ὡσπερ ἔφη, Φρεδερίκῳ τὸ στέμμα περιτίθει. Ταῦτα μὲν οὖν ᾧδε πη ἔσχε. Τὰ δὲ τῶν Σικελῶν πολέμων ἐντεῦθεν ἀρχὴν εὔρειν.

Du Cangii notæ.

(21) [P. 445] Τὸν ἕνα πεπηρωμένος τοῖν ὀφθαλμοῖν. De Frederico Sueviæ duce, altero orbat oculo, agunt Otho Frising. l. i De Gest. Frid., c. 12,

14, 21, 39; l. ii, c. 2; Chron. Hildesheim. n. 1105, 1118, 1126 et 1135; Chronica Australis n. 1135 Guntherus, etc.

BIBLION Γ.

LIBER III.

1. Florebat ea ætate Rogerius, dignitate primo C comes, vir cæteroquin in rebus gerendis strenuus admodum et impiger, texendis dolis perquam idoneus, quique rite ordinata permiscere in primis nosset. Is Gulielmo Longobardiæ duci cui erat subditus, in Palæstinam eunti pecunia seuori data,

α'. [P. 51] Ρογέριος (22) ἦν τις ἀνὴρ, ἐς κέρμητας μὲν τὸ πρῶτον τελῶν, δραστήριος δὲ ἄλλως καὶ βίκτης ἀνὴρ, δεινός τε πράγματα βάζει καὶ τὰ καθεστῶτα κινῆσαι δεξιός. Οὗτος Γιλιέλμῳ (23) τῷ Λογγιβαρδίας δουκὶ ὕφ' ὃν ἐτέτακτο, ἐς Παλαιστίνην (24) ἀπαίροντι χρήματα δεδανεικῶς τὴν Λογγι-

Du Cangii notæ.

(22) Ρογέριος. Rogerius Siciliæ comes, Rogerii I Sicilia comitis ex Adelaide Monferratensi filius.

(23) Γιλιέλμῳ. Willelmus, Rogerii Apuliæ et Calabriæ ducis filius, Roberti Wiscardi nepos, dux eorumdem ducatum a Paschali pp. constituitur an. 1114 in synodo apud Cyparanum, cui ille postea fidei sacramentum præstitit, ut est in Chronico Casinensi, l. iv, c. 51.

(24) Ἐς Παλαιστίνην. Blandus, Collettus, Ritius, et alii rerum Neapolitanarum scriptores tradunt Willelmum, dum Constantinopolim pergeret, ut pactam sibi Alexii Comneni imperatoris filiam uxorem duceret, a patruo Rogerio ditionibus suis exutum fuisse. Cinnamus a Willelmo eas in pignus datas Rogerio auctor est, dum ille iter Hierosolymitanum aggreditur. Sed neutrum probabile esse argumento est, quod Alexander abbas Celesinus, horum temporum scriptor, l. i, c. 2 et 5, refert: Rog-rium nempe, cum Willelmum Salerni decessisse

percepisset, doluisse valde quod se ignorante defunctus esset, quodque se ut sibi vivens statuerat, si filium non haberet, hæredem non fecisset. Inde præparato navali itinere, quantocius Salernum tetendisse, statimque Calabriam et Apuliam ditioni suæ subdidisse, reluctantem quantumvis Honorio pontifice, a quo tandem cum vexillo ducatus investituram accepit. Hisco consentiunt quæ habet Hugo Falcandus, dum sit Rogerium consanguinei sui Willelmi ducis Apuliæ morte cognita transiisse in Apuliam, et universis civitatibus ac principibus, qui ei resistendum putaverant, expugnatis, ad suum cuncta redegissee imperium. Eadem etiam tradunt Ordericus Vitalis, l. xii, p. 884, et Petrus Diaconus, l. iv Chron. Casin., c. 98 et 99. Denique Gualterus Taruaniensis canonicus De vita et morte Caroli comitis Flandr. c. 2, scribit Willelmum, audito unici sui germani (Ludovici, uti appellatur a Gaufrido Malat. l. iv, c. 20, 22) exitu, cœpisse lethaliter languere, et ut se periclitari cognovit, Salernitanum archiepiscopum et

βαρβάρους ἀρχὴν τοῦτου δὴ ἕνεκα ἐνεχυρασθεῖσαν αὐτῷ ἔσχε, τὸν Ῥώμης τε ἀρχιερέα τρώπῳ τῷ βῆθησαμένῳ βιασάμενος ῥῆξ παρ' αὐτοῦ προκεχείριστο: Ἐπειδὴ γὰρ Λογγιβαρδίαν πρὸς Ῥογερίου ἔχεισθαι ὁ τῷ τῆνικαδὲ τὸν Ῥώμης διέπων ἤκουσε θρόνον, ἤσχαλλεν ἐπὶ τῷ τολμήματι, Ἐκκλησίᾳ [P. 52] τῆ αὐτοῦ φάσκειν προσήκειν ἀνάκαθεν αὐτῆν. Ἐφ' οἷς ὁ λουθήρης (25) δεινοπαθήσας, οὐκ ἀνασχόμενος εἰ τὸ πάπα περιφρονοῖτο ἀξίωμα, στρατῷ μεγάλῳ εἰς Λογγιβαρδίαν ἐμβάλλει· μέρος τε οὐκ ἐλάχιστον Ῥογέριον ἀφελόμενος ἐγγύς ἤδη ἐγένετο τοῦ καὶ συμπάσης αὐτὸν ἀπελάσαι τῆς χώρας, εἰ μὴ Ῥογέριος καὶ πάλιν δολώσειε κατὰ τὸ ἔθος ἐννοήσας ἀμαχητὶ τὸν Λουθήρη ἐκείθεν ἀπήλασεν. Ὅπως δὲ, ὁ λόγος ἐξῆς παραστήσει. Ἦν τις τῷ Λουθήρη γαμβρός (26), ὃς τὰ μέγιστα τε παρ' αὐτῷ ἐδεδύνητο καὶ τῷ Ἀλαμανῶν ἔθνει λόγου μετὰ Λουθήρη ἤξιωτο. Τοῦτον ὁ Ῥογέριος ὑπελθὼν χρήμασι τε ὑποκλέψας ἀνέπεισε, τοῦ Λουθήρη μηδὲν ξυνειδότης, σύνθημα τῆς πολέμου τοῦδε καταλύσει· τῷ Ἀλαμανῶν δεδωκέναι στρατῷ. Ἔστι δὲ τοῦτο οὐ σάλπιγγο; ἤχη ἢ τι ἄλλο τοιοῦτον, ἀλλὰ βάρβαρος τις καὶ ἀξύνειτος τρόπος. Μέλος γάρ τι (27) κατ' ἔθος ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου ἐκλαληθὲν οὐκέτι μένειν ἐφήσει τὸ στρατιωτικόν, ἀλλὰ ἅμα τε ἀκούει καὶ ἅμα σπεδάννυται ἕκαστος πρὸς ἀποπορείαν συσκευαζόμενος. Τοῦτο δὴ τὸ μέλος καὶ τότε ὁ Λουθήρη γαμβρός τῷ Ἀλαμανῶν ἔθνει ἐπιθρυλληθῆναι ἀθρόον ἐσκαιωρηκῶς αὐτίκα ἐνθύνδεν ἀναχωρεῖν ἐποίησε τὸν στρατόν. Πρὸς ὅπερ ἀγανακτήσας ὁ Λουθήρης ἐπεβάλλετο μὲν τὴν ὀχλικὴν ὁρμὴν ἐπισχεῖν ἐς πεντακοσίους ἀνασκολοπίσας ἀνδρῶν, οὐ μὴν καὶ ἐδυνήθη. Ἀλαμανοὶ γὰρ οὐδὲν ἤγνον ἐξέρρεον, καὶ ποινῶν καὶ κολάσεων καθάπερ ἀφροντιστοῦντες. Ὅθεν ἀθυμίᾳ συσχεθεῖς ὁ Λουθήρης πυρετοῖς τε λάβροις διὰ τοῦτο ἀλοῦς, ὀλίγῳ ὕστερον ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνιστο. Κορβιάδος δὲ, καθάπερ εἴρηται, τὴν ἀρχὴν διαδέχεται.

β'. Ταῦτα μὲν τῆδε ἐγένετο. Ῥογέριος δὲ (28) Λογγιβαρδίας καὶ πάλιν ἀπρὶξ εἶχετο. Ὅπερ οὐ φέρων ὁ Ῥώμης ἀρχιερεὺς ὁμαιοχμίαν ἐξ Ἀλαμανῶν ἐαυτῷ συστησάμενος, θυμῷ πολλῷ κατὰ Ῥογερίου ἐφέρετο. Ἄλλ' ὁ Ῥογέριος ἄφνω ἐνεστρατοπεδευμέ-

A Longobardiæ principatum eo nomine sibi oppignera-
tum retinuit. Postea autem Romanum pontificem
hoc quem dicam modo coegit, ut ab illo rex renun-
tiaretur. Ut enim Longobardiam in Rogerii potesta-
tem venisse qui tum Romanæ sedi præerat pontifex
intellexit, id facinus ægre tulit, 90 quod ad eccle-
siam suam jampridem illam pertinere contenderet.
Lotharius eo non modice commotus, nec ferens Papæ
auctoritatem imminui, ingentibus copiis in Longo-
bardiam irrupit, magna agrorum parte exiit Roge-
rium: propeque erat ut is universa ditione pellere-
tur, nisi, prout consueverat, ad dolos iterum conversus
absque ullo certamine Lotharium inde abegisset:
quo autem pacto id contigerit, a nobis deinceps
dicetur. Erat Lothario affinis quidam, maximæ apud
illum auctoritatis, quemque Alemannorum gens post
ipsum Lotharium potissimum suspiciebat. Hunc
Rogerius convenit, pecuniisque datis sibi concilia-
vit: tum homini persuasit, ut signum receptui, in-
scio Lothario, exercitui Alemannico dari imperaret.
Id porro signum non est tubæ sonitus, aut aliud
quidpiam simile, sed nescio quid Barbarum et insol-
ens, quodve percipi vix potest. Quidam enim vocum
conectus pro more editus in castris, haud amplius
permanere sinit exercitum: sed statim atque audi-
tur, dilabitur quisque, et ad reditum sese comparat.
Itaque ejusmodi carmen per legiones Alemannicas,
Lotharii affinis dolo passim pronuntiatum, effecit ut
universus continuo recederet exercitus. Quam rem
graviter admodum ferens Lotharius, quo impetum
multitudinis sisteret, quingentos circiter milites palo
affixit, neque tamen hac ratione quidquam confecit.
Alemanni quippe nulla pœnæ ac supplicii habita
cura, nihilominus 91 dilabebantur. Tum vero
Lotharius mœrore confectus, in gravissimum inci-
dit febrem, nec multo post diem clausit extremum.
Principatum, ut diximus, postea Conradus adeptus
est.

2. His ita confectis rebus, Longobardiam recepit
rursum Rogerius. Quod cum ferre haud posset
Romanus pontifex, Alemannis in auxilium accitis,
summo animi ardore in Rogerium proficiscitur. At
is castra metantem inopinate invadens, cæteris in

De Cangii notæ.

Trojanum episcopum advocasse, atque quod antea
dum incolumis esset fecerat, eorum quoque testimo-
nio desiderantem confirmari, quidquid mobilium, vel
immobilium in terra possidere videbatur beato apo-
stolorum principi Petro, ejusque vicario sanctissimo
papæ Honorio (ex cujus ore sacro hoc ipsum frequen-
ter audivi, inquit Gualterus), jure perpetuo possi-
dendum delegasse, ac deinde in confessione Domini
ab hac luce migrasse. Nulla proinde apud scriptores
ejusce ævi usurpata ab Rogerio, Willelmo super-
siste, Apuliæ mentio.

(25) Λουθήρης. Lotharium ab Innocentio II pp.
in Italiam contra Rogerium Siciliæ regem, qui
Petri Leonis partes tulabatur, evocatum, habent
passim scriptores, Otho Frising. l. vii Chron. c.
18, 19, 20; Petrus Diaconus, l. iv Chron. Casin.
c. 99, 107, etc.; Will. Tyrius, l. xiii, c. 19;

D Conradus Usperg., Dodechinus, Viterb. et alii.

(26) Γαμβρός. Henricum forte Saxonix ducem
intelligit, aut Raynaldum, cui Lotharius pulso ex
Italia Rogerio, ducatum Apuliæ iudicium tradiderat.
Vide Chronicon Weingartense, c. 12; Ty-
rium, l. xiii, c. 19; Chron. Casin. l. iv, c. 127
et Usperg.

(27) [P. 446] Μέλος γάρ τι. Clamorem bellicum
hiscæ expressisse verbis Cinnamum haud ægre
persuasum haberem, nisi ad receptum vix usur-
patum scirem.

(28) Ῥογέριος δὲ. Rogerius extincto Lothario,
et pulso Rainaldo, Apuliam recuperavit. Gotfr.
Viterb.: Post pauca dux Apuliæ Raino, vel Rai-
naldus moritur. Rogerius in Apuliam revertitur,
et terram duce orbatam, nec rebellantem occu-
pat.

fugam coniectis, ipsum etiam vivum capit. Cum jam illum in manibus haberet, expanso ex linteis tabernaculo, in eo sedentem pontificem collocat, ipse humi prostratus, prono corpore ac manibus pedibusque incumbens ad illum adrept, partim delicti implorans veniam, partim ut regium sibi nomen vellet impertiri precatus, Accedentem excepit pontifex (quid enim faceret?) et regem appellavit. Atque inde Longobardiæ princeps rex vocari consuevit. Rogerius igitur cum ex voto successissent omnia, legatos ad imperatorem Joannem, qui adhuc erat in vivis, misit qui ex imperatorio sanguine uxorem pro filio suo expeterent. Sed necdum expedita erat legatio, cum Joannes vita functus est. Interjecto deinde aliquo tempore, cum jam Manuel imperium esset adeptus, eadem per legatos iterum postulavit: eumque in finem Basilius, cognomento Xerus, in Siciliam trajecit, ut iis de rebus cum Rogerio sermones conferret. At Xerus 92 auro ab illo corruptus, ineptas nescio quas conventiones pepigit, quarum caput erat, æquali in posterum majestate imperatorem et Rogerium futuros. Atque inde ingentia exarsere bella. Reverso quippe Byzantium Xero, et ante quam suæ dedisset pœnas audaciæ demortuo, posthabitis neglectisque penitus iis quæ in hac legatione peregerat, Rogerium valere jussit. Ille vero totus Martem spirans, illum se ab imperatore ratus, classem ædificat paratamque habet, occasionem captans qua illatam sibi a Romanis injuriam quavis ratione vindicaret. Nec aberravit a scopo Barbarus. Quo enim tempore in provincias Romanas fervebat Occidentalium nationum irruptio, Corinthum, Eubœam et Thebas

Α νω τούτω ἐπιφανείς τούς τε ἀμφ' αὐτὸν ἐτρέψατο καὶ αὐτὸν ζωγρείαν εἶλεν (29). Ἐπειδὴ τε ἤδη ἐν χερσὶν εἶχε, σκηνὴν τινα τῶν ἀπὸ λίνου πεποιημένων διαπετάσας καθίζει ἐπὶ ταύτης τὸν ἀρχιερέα, ἐς ἑδαφός τε καταβαλὼν ἑαυτὸν πρηγῆς χερσὶ τε καὶ ποσὶν ἐρειδόμενος, προσφει, τὸ μὲν τὴν ἀμαρτάντα δῆθεν ἐξίλασκόμενος τὸ δὲ καὶ ῥήξ προθεβλήσθαι ἀξιῶν. Ὁ δὲ δέχεται τε προσιόντα (καὶ τί γὰρ ἂν ἔδρασε); καὶ ῥήγα λοιπὸν ὀνομάζει. Ἐξ ἐκεῖνου τε ῥήξ ὁ Λογγιβαρδίας ἡγεμονεύων κεκλήσθαι εἴωθε. Ῥογέριος δὲ ἐπειδὴ τοῦ κατὰ σκοπὸν ἔτυχε, πρέσβεις ἐς βασιλέα Ἰωάννην [p. 53], ἔτι περιόντα πέμψας ἠτείτο κήδους τοῦ ἐκ βασιλείων αἱμάτων ἐπὶ παιδί (30) τεύξεσθαι τῷ αὐτοῦ. Ἀλλ' οὕτω τέλος ἔσχε τὰ τῆς πρεσβείας, καὶ Ἰωάννης τὸν βίον κατέβλυε. Μετὰ δὲ τινα χρόνον Μανουὴλ ἤδη τὴν αὐτοκρατορίαν διέποντος ταῦτά καὶ πάλιν πέμψας ἤξιου. Ὅθεν καὶ Βασιλείος τις ἐπώνυμον Σηρὸς (31) εἶ; Σικελίαν ἀφίκτο, Ῥογερῖω περὶ τούτου διαλεξόμενος. Ἀλλ' ἐκεῖνος χρυσίω κλαπέις παρ' αὐτοῦ ἀλλόκοτά τινα ὠμολόγει, ὧν δὲ κεφάλαιον ἦν τὸ ἐν Ἰσῶ μεγάλῃ βασιλέα τε τοῦ λοιποῦ καὶ Ῥογέριον ἔσεσθαι. Ὅθεν δὴ τὰς μεγάλας ἀναβράγῃναι συμβέβηκε μάχας. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ μὲν Σηρὸς ἐς Βυζάντιον ἐπανιὼν τὸν βίον κατέστρεψε, δίκην οὕτω τῶν τετολημένων δούς, βασιλεὺς ὄσα καὶ ἀθύρμασι τοῖς ἐκείνου πρεσβείαις προσεσχικῶς Ῥογέριον αὐτὸν χαίρειν εἶα· θυμομαχῆσας δὲ ἐκεῖνος ἐξαπάτην τέ τινα τὸ πρᾶγμα εἶναι οἰηθεῖς, στόλον ναυπηγησάμενος ἐν παρασκευῇ εἶχε, καιροφυλακῶν τρόπῳ ὅτω δὴ Ῥωμαίους ἀμύνεσθαι. Καὶ ἔτυχέ γε τοῦ κατὰ σκοπὸν ὁ βάρβαρος. Ἐν ἀκρῇ γὰρ τῆς τῶν δυσμικῶν ἐθνῶν ἐς τὰ Ῥωμαίων ἐμβολῆς Κόρινθόν (32)

Du Cængii notæ.

(29) Ζωγρελίαν εἶλεν. Ut Innocentius pontifex in Rogerii potestatem venerit, et Rogerio regnum concesserit titulum, pluribus narrant abbas Usperg. et Albericus in Chron. A. 1139. Otho Frising., l. vii Chron., c. 24; Falco Benevent., Nicolaus Trivettus A. 1142 et ex iis Baronius, an. 1139, ubi profert diploma investituram regni Siciliae Rogerio concessam, seu potius tituli regii, quem jam antea usurpaverat, confirmationem, continens. Quippe Rogerius subactis Apulia et Calabria, devictisque Sergio duce Neapolitano, et Roberto Campano principe, optinatum suorum, atque adeo Henrici comitis avunculi sui consilio, in majori ecclesia Panormitana solemniter fuerat in regem coronatus et iunctus idibus Maii A. Chr. 1129, ut ex veteris Chronici fragmento discimus, quod existat apud Franc. de Manfredis, l. iv De majest. Panormit. et ex diplomate ipsius Rogerii apud Ferd. Ughellum in episè. Aquil. n. 5, tom. I Italiae Sacrae. Nec multo post a comite cardinale Anacleti pseudopontificis, ejus partes tuentis suscepit Rogerius, legato, die Natalis Domini an. 1130 in eadem aede in regem est acclamatus, et corona donatus, ut habent Joannes de Ceccano, Falco Beneventanus, Alexander Ccles. l. ii, Ordericus Vitalis, l. xiii p. 895; auctor Chronici Casaur. et Baronius hoc anno. Sed nec illud involvendum silentio, Rogerium non Siciliae dumtaxat, sed et Italiae regem acclamatum, quod testantur in ære campano inscripti characteres, quod Guza communi vocabulo vocant Panormitani: Anno ab in-

carnatione 1136 ind. 14 fusa Panormi, Rogerius Siciliae Italiaque rex magni comitis Rogerii filius me dextra Bionis fundi ac D. Mariae dicari jussit. Exstant diplomata ejusdem Rogerii ann. 1133 et 1137 apud eundem Ughellum in archiepiscopis Salernitanis, Brundusinis, et Beneventanis, quorum initium sic concipitur: Ego Rogerio D. G. Siciliae et Italiae rex, Christianorum adjutor et clypeus, Rogerii primi comitis filius. Ita pariter Guillelmus II apud eundem Ughellum in alio diplomate an. 1170 Siciliae et Italiae rex inscribitur. Vide tom. VII, p. 565, 581, 982, Chronicon monast. S. Sophiae Benevent. p. 779; Ptolemæum de Luca, an. 1126, et Allatum in Diatriba de Simeonibus.

(30) Ἐπὶ παιδί. Rogerius forte, qui a patre dux Apuliae dictus est. Certe fuit ille Rogerii filiorum primogenitus, ut auctor est Alexander abbas Ccles., l. iii, c. 26. Obiit an. 1149. Romuald. Salernit. in Chron., Hugo Falcand. et alii.

(31) Σηρὸς. Xerum nescio quem urbis Constantinopolitanae praefectum memorat Anna, l. xii, a quo forte prodit Xerus iste. Belli Siculi causam solus, quod sciam, profert Cinnamus.

(32) Κόρινθόν τε. Otho Frising., l. i De gest. Frid. c. 33: Circa idem tempus Rogerius Siculus, aptatus in Apulia, Calabria et Sicilia triremibus, quas modo galeas seu sagittas vulgo dicere solent, aliisque navibus bellicis onerariis classem in Graeciam destinat, praefectis eis ducibus strenuis, et in navalii praelio gnaris. Armatis itaque navibus Grae-

τε καὶ Εὐβοίαν καὶ Θήβας ἐλπίσαστο τὰς Βοιω-
 τικὰς. Ἄτε γὰρ τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ ἐπὶ τοῖς
 ἀνά χειρὰς κατ' ἐκείνον ἡσυχολημένου τὸν χρόνον,
 κατὰ πᾶσαν ἄδειαν ταῖς εἰρημέναις οἱ βάρβαροι
 ἐγκαθίσαντες πόλεις λαφύρων τὰς ναῦς ἐπλήσαντο.
 Ἐκεῖθεν τε ἐπὶ Κέρκυραν διαβάντες, κατὰ κράτος
 αὐτὴν εἶλον καὶ ὡς ἤδη οἰκείας μετεποιοῦντο παντὶ
 κρτυνάμενοι τρόπῳ. Ὁ μαθὼν βασιλεὺς ἐν ἀθυμίᾳ
 πολλῇ ἦν. Ἀμέλει καὶ ἐσχέπτετο πῶς ἂν τὸν Ῥο-
 γέριον ἀμύνηται καὶ δίκην τῶν τετολημένων ἐπι-
 θῆσαι τῇ δέουσαν. Στόλον οὖν νεῶν τριήρων μὲν
 πεντακοσίων, ἵππαγωγῶν δὲ καὶ φορταγωγῶν ἐς
 χιλιοστῶν ὄλην ἐτοιμασάμενος, αὐτὸς μὲν ἦει διὰ τῆς
 ἡπείρου, ὁ δὲ στόλος διαπόντιος ἐφέρετο ἐξαισιος οἴος.

γ'. Ἄρτι δὲ περὶ τὴν πόλιν Φιλίππου γεγονότι
 τῷ αὐτοκράτορι φήμη περιέπτη ὅτι δὴ στρατεύματα
 Σκυθικὰ (33) Ἴστρον περαιωσάμενα κείρουσί τε τὰ
 ἐν ποσὶ καὶ ληΐζονται πάντα, καὶ εἶλον γε καὶ
 πάλιν λόγου ἀξίαν, τῶν Ἴστρου καὶ αὐτὴν πίνουσαν
 νομάτων. Τὰ μὲν δὴ τῆς φήμης ἐν τούτοις ἦν. Ὁ δὲ
 βασιλεὺς ἐκεῖθεν ἀποκλίνας τὴν ἐπὶ τὸν Ἴστρον
 ἐφέρετο, ναῦς ἐκ Βυζαντίου δι' Ἀγχιάλου πόλεως
 ἐπὶ τὸν Ἴστρον ἀναθῆναι κελεύσας. Οὕτω δ' ἐκεί-
 νων ἀφικομένων, ἐν τούτῳ τὰς ταύτη περιῆει θη-
 ρευόμενος πεδιάδας. Συμβαίνει γὰρ αὐταῖς ἄτε
 ἐρήμοις παντάπασι καὶ ἀοικήτοις ἐκ παλαιοῦ προ-
 κειμέναις ἀγεληδὸν ἀγρίων τι χρῆμα ζώων ἐντρέφε-
 σθαι. Ἐν ᾧ δὲ πρὸς τούτοις ἦν, ἡγγέλη αὐτῷ ὅτι
 δὴ Σκύθαι λείαν ἐκ τῆς Ῥωμαίων ἐπαγόμενοι τὸν
 [P. 54] Ἴστρον ἄρτι που διέβησαν, οὐ μακρὰν τε
 ἀποθεν ἐσκηνωχότες αὐλίζονται. Ἄπερ ἐπειδὴ
 ἤκουσεν, ὡς εἶχε τάχους αὐτίκα ἐπὶ τὸν ποταμὸν
 ἐφέρετο. Ἐνθα λεμβάδιῳ περιπετυχηκῶς, ὅποια
 πρὸς ταῖς τῆδε ὄχθαις ἐστάναι εἰθίσται ξύλου πε-
 ποιημένα ἐνός (34), ἐκίλευεν ἄγεσθαι τοῦτο πρὸς
 αὐτόν. Ἄλλ' ἦν ἰσχυρογνώμων ὁ πορθμεὺς καὶ βα-

A Bæoticas deprædatus est. his quippe temporibus,
 dum rebus presentibus detineretur Romanorum
 exercitus, oppida illa, obsistente nemine, oppu-
 gnantes Barbari, naves præda impleverunt. Inde
 Corcyram digressi, totis viribus expugnatam, ut
 propriam deinceps munivere. His auditis, conster-
 natus imperator, multa secundum animoolvebat,
 quo pacto Rogerium ulcisceretur, et dignas delictis
 penas rependeret. Instructa itaque quingentarum
 triremium classe, hippagogarum vero et opera-
 riarum mille, ipse quidem per continentem iter
 instituit, interea dum immensa et formidanda clas-
 sis per maria fertur.

B 93 3. Ad Philippopolim cum pervenisset impe-
 rator, fama percrebuit Scythicas copias Istrum
 trajecisse, et obvia quæque rapere ac depopulari :
 sed et haud ignobile oppidum flumini adjacens
 expugnasse. Ejusmodi accepto nuntio, abscedens
 inde princeps ad Istrum contendit navesque Byzan-
 tio per Anchialum urbem versus Istrum flectere
 jussit, interimque dum advenirent, circumjacentes
 campos venando perlustravit. Quippe cum deserti
 essent omnino, et jam pridem inculti, atque adeo
 longius protenderentur, ingentem ferarum copiam
 gregatim hic innutiri contigerat. Cum hisce daret
 operam, nuntiatur Scythas, facta ingenti in Roma-
 norum agris præda, nuper transivisse Istrum, nec
 procul inde, fixis tabernaculis, consedissee. Quibus
 auditis quanta potuit celeritate ad fluvium conten-
 dit. Navicula ibi reperta, cujusmodi illic ad eas
 ripas stare solent ex unico fabricatæ ligno, eam ad
 se mandat impelli. At pervicax portitor, ubi se ab
 imperatore accersiri videt, « Si rerum nostrarum,
 inquit, curam habuisset imperator, neque capta fo-
 ret Demnitzicus (sic enim appellabatur quod a

Du Cangii notæ.

cise fines ingrediuntur, [P. 447] ac Mutino (leg.
 Mothone) sine impedimento gravique negotio capto,
 ad Cusfol usque fortissimum Græciæ castrum pro-
 cedunt. Quod cum nulla vi cupere prævalerent, ad
 dolos et ingenia se vertunt. Igitur præmissis qui-
 busdam, ut dicitur, qui se quempiam mortuum hu-
 mandæ gratia Æsferre simulaverat (est enim in præ-
 cieta arce castræ, sicut Græcis mos est congregatio
 clericorum seu monachorum), idem castrum irruunt,
 arcem occupant, Græcis ejectis, præsidiiisque suis
 ibidem locatis. Inde ad interiora Græciæ progressi,
 Corinthum, Thebas, Athenas, antiqua nobilitate ce-
 lebres expugnant, ac maxima ibidem præda direpta,
 opifices etiam qui sericos pannos texere solent, ob
 ignominiam imperatoris captivos deducunt. De istis
 opificibus agunt Nicetas, l. ii, n. 8 et Falcaudus
 in præfat. p. 639. Imperabat Siculiæ classi Georgius,
 maximus amiratus, ut auctor est Vincentius
 Bellovac., vir quidem regi fidissimus, atque in nego-
 tiis sæcularibus exercitatissimus, inquit Alexander
 Celestinus, l. ii, c. 8, ubi meminit etiam Joannis
 amirati, viri perinde in re bellica admodum stre-
 nuæ. Corcyra, Eubœa, cæterumque Græciæ urbium
 expugnationis historiam fusius prosequitur Nicetas,
 l. ii, n. 1, 2, 3, 4 et 5. Eandem præterea attige-
 runt Robertus de Monte ann. 1148 et 1149; An-
 nales Pisanorum editi ab Ughello, tom. iii Ital.
 Sacrae, an. 1158; et Sabellicus decad. 1 Ner.

Venet., l vii.

(33) Στρατεύματα Σκυθικὰ. Tangit hanc Sy-
 tharum irruptionem locis citatis Nicetas.

(34) Ξύλου πεποιημένα ἐνός. Μονόξυλα vocant
 Græci recentiores: scaphas scilicet, seu amnicas
 naviculas, de singulis trabibus excavatas, inquit
 Vegetius. Unde a Latinis trabariæ dictæ, quæ ex
 singulis trabibus curantur, ut est apud Isidorum,
 l. xix. Orig., c. 1; Gloss. Gr. Lat.: Μονόξυλον,
 λιντρίς. Hæ propriæ erant Scytharum, Bulgaro-
 rum, Russorum, et cæterorum ad Septentrionem
 populorum, quibus Istrum et majora flumina tra-
 jiciebant. Claudianus in 4 Consul. Honorii:

Ausi Danubium quondam transare Gothanni,

In lintres fregere nemus, cum mille ruebant

Per fluvium plenæ cuneis immanibus alni.

Cinnamus infra: Λεμβάδιον τι ἀναβάς, ὅποια πρὸς
 ταῖς ἀκταῖς ἐνταῦθα διασαλεύει αὐτόξυλα, ἐπὶ τὴν
 περὶ αὐτὴν ἐφέρετο. Theophanes A. 17 Heraclii:
 γλυπτὰ σκάφη vocat ejusmodi ad Istrum trajicien-
 dum naviculas. Nicephorus Cp. in Breviar. de
 Bulgaris: Ἦγον ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀκάτια, μονό-
 ξυλα δὲ αὐτοὶ προσαγορεύουσι. Ejusmodi navigia
 ἄδρυα vocabant Cyprii, ut auctor est Hesychius.
 Vide Const. Porph., De adm. imp., c. 9; Zouaram
 p. 202, Scylitzem, p. 758, et alios a Meursio et
 Fabricio citatos scriptores.

Scythias captum fuisse castrum diximus), neque res nostrae hic a Barbaris direptae pro libitu et ablatae fuissent. » Ad haec aiunt indignatum respondisse principem : « Non sim ego ille, cui divinitus a Deo collatum est Romanorum imperium, nisi confestim audaciae 94 poenas dederint Scythae. » Quapropter reliquum exercitus eo loci, et ad ripas castra metatum reliquit. Ipse quia nondum, uti dictum est, advenerant naves, aptatis connexisque inter se lembis, cum quingentis, ex his qui sibi aderant, Istrum superavit : cumque ultra vellet procedere, in duos alios navigabiles fluvios incidit. Ut vero nullum ibi apparuit navigium, quo ad trajectionem uteretur, suis imperavit, ut actuarias quae in Istro erant equis alligarent, atque ita ad fluvios transveherent. Quo facto, nullo labore trajecerunt. Loco deinde spatioso transmisso, ad montem usque (τένου ὄρμον), qui Tauroscythicae sinibus adjacet, pervenire. Ibi cum vacua prorsus, ac deserta invenissent Scytharum castra (nam illi paulo ante se inde receperant) ulterius progrediuntur. Medio autem die cum ex hostibus nemo appareret, Scythas, qui Romanis militabant, seligit imperator, et Giphardo duce, viro rei militaris peritissimo, mittit, ut a tergo insisterent hostibus, et si daretur occasio, manus consererent, dum ipse lento interea gradu subsequeretur. Nondum plurimum consumpserat itineris Giphardus, cum in hostes incidit. Sed praelium committere non ausus, quod longe numerosior Barbarorum sibi videretur acies, imperatorem per nuntios, ut confestim 95 accederet, sollicitavit. His acceptis, arma continuo induit princeps, armatur perinde et totus exercitus. Mox a tergo Scythas simul adorti, cum his manus conserunt. Primo quidem steterunt Scythae, velut subeuntes excepturi : ac in phalangem ordinati, voluere ut auxilia, tum pro se, tum pro praeda quam fecerant, primos impetus sustinerent. Validum utrimque sit praelium. Complures Romani praclare factis ibi inclaruere, atque in primis imperator. Hostibus enim cominus acriter urgentibus, ipse in vectis hasta dissolvit confertos pugnantium ordines ; neque singularim duntaxat, sed et binos simul interdum, multis eorum caesis. Ita invicto principis impetu proturbatis hostibus, Romani viribus integris ingruentes, totam aciem perrupere. Plurimi tum cecidere Barbarorum, centum circiter capti, atque in his Lazarus, animi robore praestans, et inter Scythicos phylarchos conspicuus. Reliquos equorum virtus et densa montium, qui complures ibi sunt, servavere ; Romani autem, postquam cuncta pabulationibus absumpserant, retro deinde cesserunt. Quo tum tempore Sotas ille, quem genere et divitiis praepollentem, ut diximus, ceperant Scythae, arrepta occasione, fuga in castra pervenit.

λωσαν δὲ καὶ εἰς ἑκατὸν μάλιστα, ἐν οἷς καὶ Λάζαρος ἦν, ἀνὴρ ἐπὶ πλείστον μὲν ἀνδρείας ἦκων, ἐπὶ τοῖς ἐν σφίσι φυλάρχοις ἀπόβλεπτος ὢν τοῖς ἄλλοις ἵππων τε ἀριτὴ καὶ τὸ τῶν ὄρων διεσώσατο λάσιον, & τῆδε πολλὰ παρατέταται. Ῥωμαῖοι δὲ τὰ ἐκ προνομῆς ἀνελάμβανοι πάντα ὀπίσω λοιπὸν ἀνεχώρου, ὅτε δὴ καὶ Σότας ἐκεῖνος, ὃν πλούτῳ τε καὶ γένει, καθάπερ εἴρηται, διεγεγκόντα ἀνδραποδισθῆναι Σκύθαις ξυνέβη, ἀδείας λαβόμενος φυγὰς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἦλθε.

A σιλέα μεταπέμπεσθαι τοῦτον ἀκούων, « Εἰ βασιλεῖ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐμελεν, εἶπεν, οὐκ ἂν ὁ τε Δερνίτικος ἐάλω (οὕτω γὰρ τὸ τοῖς Σκύθαις, ὡς περ εἴρηται, αἰρεθὲν ὠνομάζετο φρούριον), καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς πρὸς τῶν Βαρβάρων κατ' ἐξουσίαν ἤγετό τε καὶ ἐφέρετο. » Λέγεται τοίνυν πρὸς ταῦτα διηγανακτικῶτα τὸν βασιλέα « Ναὶ δὴ, φάναι, μὴ ἂν αὐτὸς εἴην, ὃ τὰ Ῥωμαίων θεόθεν ἐπιτέτραπται πράγματα, εἰ μὴ αὐτίκα τῶν τετολημμένων Σκύθαι δώσουσι δίκας. » Διὸ δὴ τὸ μὲν λοιπὸν τοῦ στρατεύματος αὐτοῦ που καὶ ἐπὶ ταῖς ἔχθαις ἐνστρατοπεδουσόμενον ἐλίπεν, αὐτὸς δὲ τῶν νεῶν οὐπω, καθά περ εἴρηται ἀφικουμένων τοὺς λέμβους ἀλλήλοις ξυνδήσας καὶ ἀρμυάμενος σὺν πεντακοσίοις τῶν ἀμφ' αὐτὸν τὸν Ἴστρον διέβη ἑμέλλων τε ἐπίπροσθεν ἰέναι **B** δυσὶν ἄλλοις ἐντυγχάνει ποταμοῖς ναυσιπόροις. Ὡς οὖν οὐδαμῆ λεμβάδιον ἐνταῦθα διεφαίνετο, ὃ χρήσαιτο ἂν τις εἰς τὴν περὶ αἰώσιν, ἐκέλευε τοῖς περὶ αὐτὸν τοῖς τῶν ἵππων οὐραίοις τὰ ἐπὶ τῷ Ἴστρον ἀκάτια ξυνδήσαντας εἰς τοὺς εἰρημένους μετάγειν τῶν ποταμῶν. Οὗ γεγονότος ἀμογητὶ διέβαινον, χῶρόν τε τινα δολιχὸν διαμείψαντες ἄχρι καὶ ἐπὶ ἄλλοις τένοιο ὄρμον ἦλθον, ὅπερ ἀγχοῦ τῶν Ταυροσκυθικῆς ὄρων ἀνέχει. Ἐνθα τὸ τῶν Σκυθῶν στρατόπεδον ἀνδρῶν παντάπασιν ἐρημον εὐρηκότες (ἦχοντο γὰρ οὐ πολλῶ πρότερον ἀπιόντες) προσωτέρω ἐχώρου. Ἐπεὶ δὲ ἀμφὶ μέσην ἡμέραν ἤδη ἦν καὶ οὐδεὶς οὐδαμῆ πολεμίων διεφαίνετο, Σκύθαις τοὺς ὅσοι Ῥωμαίοις ξυναστράτευον ἀπολεξάμενος βασιλεὺς ὑποστρατηγοῦντι Γιφάρδῳ, ἀνδρὶ πολέμων ἐμπείρῳ πολλῶν, αὐτοὺς μὲν ὀπίσω τῶν πολεμίων ἰέναι ἐπεμψεν, ἱχνοσκοπήσοντάς τε καὶ ὅπη δυνατὰ εἶσθαι **C** μαχησομένους, αὐτὸς δὲ κατόπιν ἐπορεύετο σχολαιότερον. Οὐκ εἰς μακρὰν οὖν ὁ Γιφάρδος τοῖς πολεμοῖς ἐντετυχηκῶς, ἐπειδὴ μὴ ἐθάρρει τῇ συμβολῇ (τὸ γὰρ Βαρβάρων πλῆθος ἀριθμοῦ κρείσσον αὐτῷ κατεφάνη), πέμψας ἐπὶ τὸν βασιλέα ἔκειν αὐτὸν τὴν ταχίστην ἐδεῖτο. Ταῦτα ἐπειδὴ βασιλεὺς ἤκουσεν, αὐτὸς τε πρὸς τοῖς ὅπλοις αὐτίκα ἐγένετο καὶ τὸ στρατεύμα ἐξώπλιστο ἅπαν. Ὅπισω τε Σκυθῶν διώξαντες εἰς χεῖρας ἤδη ἦλθον αὐτοῖς. Σκύθαι τοίνυν τὸ μὲν πρῶτον ἐστησάν τε ὡς ὑποδεξόμενοι σφᾶς καὶ εἰς φάλαγγα ταξάμενοι βοήθειαν σφῶν τε αὐτῶν καὶ ὧν ἐπήγοντο λαφύρων προπονεῖσθαι ἠθέλον, ἢ τε συμβολῇ ἐκατέρωθεν σὺν ὠθισμῷ καὶ βίᾳ ἐγένετο. Ὅτε δὴ πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι Ῥωμαίων ἄνδρες ἐγένοντο ἀγαθοὶ, βασιλεὺς δὲ πάντων μάλιστα. [P. 55] Τῶν γὰρ πολεμίων ἐγγιστα ἐγκειμένων ἰσχυρῶς, αὐτὸς σὺν τῷ ὄρατι ἐπελαύων τὸν συνασπισμὸν αὐτοῖς ἔλυσεν, οὐ καθ' ἕνα μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ σὺν ἑσὶ πολλοὺς ἐκείνων ἀποκτινύς. Ὅθεν καὶ τῷ ἀνυποστάτῳ τῆς βασιλείας παρακικινημένων ὄρμῆς, Ῥωμαῖοι ὀλοσχερέστερον κατ' αὐτῶν ἐπιβρίσαντες λαμπρὰν ἤδη τὴν ἐπαγωγὴν ἐποίουν. Πολλοὶ μὲν οὖν Βαρβάρων ἐπεσον, ἐά-

δ'. Τοῦτο τὸ τρόποιον ἐξ ὑπογυίου κατωρθωκῶς ὁ Α
 αὐτοκράτωρ ἐκείθεν ἀπήλαυσε πρὸς τὸν κατὰ Σικελίας ἤδη συσκευαζόμενος πόλεμον. Τοσοῦτον γὰρ αὐτῷ τὸ περὶ τοὺς πολεμικοὺς καμάτους ἀπρυτον ἦν, ὅσον μὲν οὐδενί, οἶμαι, ὑπῆρξε καὶ τῶν τῆς κοινῆς καὶ στρατιωτικῆς γεγονότων μοίρας, μὴ ὅτι γε βασιλεῦσιν ἢ στρατηγοῖς. Ἦει τοίνυν Σικελίαν τε περὶνοῶν καὶ Ἰταλίαν πᾶσαν· ἀλλ', ὡς ἔοικε, τύχη καὶ δόξαν ἀληθῆ παρατείνεται καὶ τὴν σὺν ἐπιστήμῃ στρατηγίαν πόνῳ οὐδενί ἐς τοῦναντίον ἅπαν ἀποκρίνειν ἐπίσταται. Ὁ μὲν γὰρ καίτοι τῶν Σκυθικῶν μεταξὺ περιεσπακόντων ὁμῶς ἐφθῆ ἐπικαιρότατα τῷ χώρῳ ἐπιστάς, ὅθεν καὶ τὴν ἀπόπλοισιν ποιεῖσθαι ἐχρῆν· τὸν δὲ στόλον ξυνέβαινε, εἴτε πνεύμασιν ἐναντίαις τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω ἀνακοπέντα, εἴτε καὶ τῇ τοῦ δουκὸς περὶ ταῦτα ἀμαθίᾳ, ὅψε καὶ Β
 κατόπιν ἐλθεῖν τοῦ καιροῦ. Ἔαρος γὰρ τῶν Βυζαντιῶν ἀναχθεὶς λιμένων, φθινοῦσης ἤδη τῆς ὥρας ἐς βασιλέα κατήρην ἐντεῦθεν τε τὰ Ῥωμαίων ἐσφηλε πράγματα. Ἀνέβη μὲν γὰρ καὶ τὴν διήρη ὁ βασιλεὺς καὶ τὸ ναυτικὸν ἅπαν πρὸς ταῖς κώπαις ἐκάθητο ὡς αὐτίκα ἀποπλευσόμενον, ἀλλὰ χειμῶν ἀγριος καὶ πνευμάτων βίαι αἰφνίδιον καταβράχειται ἀπείρητον αὐτὸν τοῦ ἐγχειρήματος. Πελάγη τε γὰρ ἐνταῦθα δεινῶς ἀχανῆ τέταται, καὶ ἔστιν ἐπιεικῶς κινδυνώδης ὁ πλοῦς καὶ μάλιστα χειμῶνος. Ὅθεν καὶ αὐτὸς μὲν ἐπὶ τινα χώρον ἀγχοῦ τῆς Βεβροίας ἀναζεύξας, ἐνταῦθα διεχείμαζε· τὸν δὲ γαμβρὸν Στέφανον, ὃν Κοντοστέφανον (35) μικρολογούμενοι, οἶμαι, ἐκάλουν (βραχὺς γὰρ τὴν ἡλικίαν ἦν), ἐπὶ Κέρκυραν ὑπὸ Σικελῶν τῷ τηνικάδε, καθά- C
 περ εἴρηται, ἐχομένην σὺν παντὶ τῷ ἄνυτικῷ ἔστειλε, Ῥωμαίοις ταύτην ἀνασωσόμενον. Ἀλλ' ὁ μὲν πρὸς τῇ πόλει γενόμενος πείραν τε πνυτοδαπῆ τῷ περιθόλῳ προσαγαγὼν, ἐνταῦθα τὸν βίον κατέλυσε ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἠωρημένων, [P. 56] τῷ ῥῥοπῳ ῥπερ αὐτὸς ἐρῶν ἔρχομαι. Κλίμακα λίαν ἐπιμήκη σχεδιάσας πολλῶν τε τειχέων ὑπερανισταμένην τῶν ἐκτὸς, διὰ ταύτην ἐπὶ τὴν πόλιν ἀνήγε τὸ στρατεύμα. Λίθου τοίνυν μέγα τι χρῆμα τῆς ἀκροπόλεως ἐκ μηχανῆς τινος ἀφένθ' ἐπὶ τῇ κλίμακι προσαράσσει, ὑπὸ σφοδρότητός τε καταγῆς τεμάχια πολλαχού διαφῆκεν, ὧν ἐν ἐπὶ τὸν δουκᾶ μετενεχθὲν καιρίαν αὐτὸν ἐπλήξεν. Ὁ δὲ καίτοι ὑνέσκοντος ὅσον οὐκ ἤδη αἰσθόμενος αὐτοῦ, ὁμῶς πολλὴν ἐποιεῖτο πρό- D
 νοίαν ὅπως ἂν μὴ συναισθήσεως ἀμφοτέροις γεγεννημένης. Ῥωμαίοις μὲν δειλία ὡς τὸ εἶδος, θάρσος δὲ Σικελίοις ἤδη ἐνδιδοῦσι γένοιτο. Διὸ καὶ αὐτὸν μὲν ἡσυχῇ ἐπὶ τῶν τῆς νεῶς ἐκέλευεν ἐνθεμένους καταστρωμάτων ἔργου καὶ πάλιν ἐχέσθαι. Ἀνδρόνικον δὲ, ὃς ὕστατος αὐτῷ τῶν παιδῶν ἐγένετο, καὶ τῶν πελαγοφόρων προσκαλεσάμενος τὸν ἐξάρχοντα, παραινέσεις προσηγε μῆδαμῆ τοῦ θάρσους ἐνδοῦναι

964. Hac subitanea parva victoria, inde recessit imperator ad bellum contra Siciliam sese comparans. Tantum enim in illo erat patientiae ad bellicos labores, quantum, ut arbitror, ne ulli quidem adfuit vel vulgariū in exercitu militum, nedum imperatorum vel ducum. Ibat igitur non Siciliam modo, sed et universam Italiam animo complexus: at veram, ut videtur, aversatur gloriam fortuna, imperandique artem militari scientiae conjunctam labore nullo vertere in contrarium probe novit. Ille quidem etsi a rebus Scythicis interea vocaretur, nihilominus tamen opportune in eum locum venerat, ex quo navigationem institui oportebat. Tunc quoque accidit ut classis, sive reflantibus delevna ventis, sive ducis imperitia, serius nec opportune advenerit. Quippe circa vernum tempus Byzantia egressa portu, exacta demum aestate ad imperatorem delata res Romanas haud mediocriter afflixit. Biremem enim conscenderat imperator, totaque classis, velut statim discessura, remos expediverat, cum tempestas valida, visque repente suboriens ventorum, illius praepedire consilia. Vasta quippe hic porriguntur maria, eoque periculis magis est obnoxia navigatio, maxime hieme: unde in locum haud procul Berrhoae concessit princeps, ibique hiemavit. Sororium vero 97 Stephanum, quem diminuenti ergo Contostephanum vocabant (erat namque statura exigua), ad Corcyram, quae tum temporis, ut scripsimus, parebat Siculis, cum omni navium apparatu dimisit, quo hanc Romano rursum imperio assereret. Verum ille ut ad civitatem appulit, oppugnatis et tentatis undequaque moenibus, vitam istic finivit, rebus adhuc infectis ac dubiis, eo, quem nunc dicturus sum, modo. Extructa perquam altissima scala, murisque exterioribus longe excelsiore, per eam transmittere militem in urbem statuit. Lapis autem ingentis magnitudinis ex machina quadam emissus, et ad scalam alius, praee vehementi quo impulsus est impetu, in varia frustula dissectus est, quorum unum ad ducem perlatum lethali eum vulnere percussit. Ille vero etsi mortem sibi videret imminere, maxime tamen in id incubuit, ne utrinque cognito quod acciderat, metus, ut erat vero simile, D
 Romanis, animus autem Siculis, jamjam deficientibus, adderetur. Quapropter, ut se in navigii tabulatis clam deposito, coeptis denuo insisterent, praecipit. Andronicum vero, qui filiorum erat ultimus, et bipenniferorum praefectum, advocatos. multis est cohortatus, ut id efficerent, ne a prioris audacia remitterent Romani, sed operi potissimum instarent, cum capiendae mox urbis spes adesset. Verum fuerunt haec virilis, ut arbitror, et martii,

Du Cangii notæ.

(35) Ὁν Κοντοστέφανον. Contostephanorum agnominis non a Stephano, Manuelis imp. sororio, primam originem accedendam constat, cum ea familia apud scriptores Byzantinos ante hæc tempora occurrat. Tametsi Stephanum, qui appella-

lioni primus initium dedit, διὰ τὸ βραχὺ τῆς ἡλικίας ita nuncupatum, æque ac Cinnamus, scribant Zonaras et Scylitzes. Contostephanorum, stemma damus in stemmate Comnenico, in Familiis Orient.

98 patriæque amantis animi argumenta. Quippe statim atque in vulgus res cœpit disseminari, omnia in contrarium cessere. Nam et Romanos qui mœnia jam ascenderant, Siculi exegerunt, tumultuque et consternatione omnia repleta sunt.

ἅμα τοῖς πλήθεσιν ἐκπυστον γεγονὸς εἰς τὸναντίον περιήνεγκε πάντα. Ῥωμαίους τε γὰρ καίτοι τειχέων ὑπερθεῖν ἤδη γεγεννημένους ἀπέωσαντο Σικελοὶ, καὶ σύγχυσις εἶχε πάντα καὶ θροῦς.

5. Atque is tum fuit rei Romanæ status. His cogitis, non modice, ut par erat, commotus imperator, classis præfecto, qui in defuncti locum designatus fuerat, præcepit, ut urbem absque ulla remissione oppugnaret. Sed et ab illo nulla memorabili re gesta (quippe Romanos inter et Venetos, qui tum iis merebant, exorta præter opinionem contentio, Romano exercitui felicitatem ademerat), coactus tandem est ipsemet princeps eo se conferre et oppugnationem aggredi. Diremptis itaque Romani Venetique exercitus simultatibus et utrinque iis qui causam præbuerant multatis, magno impetu mœnia impugnavit. His rebus occupato principe, Rogerius Siciliæ tyrannus ut ad Corcyram imperatorem agere intellexit, classem mittit in fines Romanorum, eo animo ut hac belli translatione solvendæ obsidionis necessitatem imponeret. At imperator divisa classe, partem alteram misit duce Churupo, quæ Siculis Romanas terras incursantibus continuo occurreret, resisteretque: ille autem in oppugnanda pertinacissime Corcyra magis institit. Per scalas namque magnitudinis immensæ e navigiis non sine difficultate **99** ad mœnia applicatas, milites eduxit: quarum una conscendentium pondere effracta, in mare complures dejecit, ubi miserandum in modum effusa anima egregiam virtutis suæ memoriam Romanis reliquerunt, Verum Siculi, etiam si intra mœnia jam Romanos conspicerent, non ideo tamen urbem imperatori tradere voluerunt; sed in arcem quanta potuerunt celeritate contendentes, inde se tuiti sunt lapidibus telisque ac rebus aliis quæ ad manus occurrebant, imbris de caelo fusi instar, in oppugnantes projectis. Tantam enim in altitudinem assurgit acropolis ut ne oculis quidem illius structura comprehendi facile possit. Aiunt eo tum tempore propter reluctantem fortunam graviter succensum imperatorem, rectum in hîremi qua vehebatur constitisse ac mandasse remigibus, ut appellerent navem ad mœnia, quo ipse ascenderet. Verum ducum aliqui, præsertim consanguinei, totis hoc viribus prohibuere, ut equidem opinor ipso nequaquam volente. Nam præterquam quod animi generositate præstabat, erat etiam imperterritus. Nonnullos audivi qui et temeritatis illi crimen alligerent, siquidem divinum prope et humano majorem animum semper

A Ῥωμαίους, ἀλλὰ νῦν ἐτι μάλιστα πρὸς ἔργοις γίνεσθαι, ὅτε οὐ μακρὰν ἐλπίδων ἐστήκασιν τοῦ τὴν πόλιν ἐλεῖν. Ἄλλ' ἦσαν ταῦτα ψυχῆς μὲν, οἶμαι, γνωρίσματα ἀνδρικῆς καὶ τὸ ὄλον ἀρετῆς τε καὶ φιλοπάτριδος. Τὸ δὲ πρᾶγμα ἅμα τε ἐπέπρακτο καὶ

ε'. Καὶ τὰ μὲν τῶν Ῥωμαίων ἐν τούτοις ἦσαν. Βασιλεὺς δὲ τούτων ἀκούσας ἠλιάθη μὲν ὡς τὸ εἶδος, στολάρχην (36) δὲ ἀντ' αὐτοῦ προκεχειρισμένος ἀνεδότως τῆς πολιορκίας ἐκέλευεν ἔχουσθαι. Τοῦ δὲ καὶ αὐτοῦ οὐδὲν ὅτι καὶ λόγου ἄξιον ἐνδειξαμένου (στάσις μὲν γὰρ Ῥωμαίων μεταξὺ καὶ Οὐενέτων, οἳ τῆδε σὺν αὐτοῖς ἐστράτευον ἐξαπιναίως ἀναφθεῖσα τὸ κατορθωτικὸν τοῦ Ῥωμαίων παρείλετο στρατοῦ) τέλος ἰνάγκαστο αὐτῆς βασιλεὺς ἐνταῦθα γεγονῶς τῆς πολιορκίας ἀψασθαι. Οὐενέτοις γοῦν καὶ τῷ Ῥωμαίων στρατῷ τὰ διάφορα λύσας δίκας τε τοῖς ἐξ ἀμφοτέρων αἰτίοις πραξάμενος τὰς προσηκούσας κραταιότατα τῷ περιβόλῳ ἐπέθετο. Καὶ ὁ μὲν πρὸς τούτοις ἦν. Ρογέριος δὲ ὁ Σικελῶν τύραννος πρὸς τῇ Κερκύρᾳ διατρέψειν βασιλεῖα πυθόμενος στόλον ἐπὶ εἴην τῆς Ῥωμαίων ἐπεμπεν, ἐκεῖνο κατὰ νοῦν ἔχων ὅπως δηλαδὴ τῇ πρὸς ἐκεῖνα μεταφορᾷ τῆς πολιορκίας ἀποσχέσθαι καταναγκάσειε. Βασιλεὺς δὲ μοῖρὰν τινα τῶν σὺν αὐτῷ ἀποθέμενος νεῶν αὐτὰς μὲν ὑπὸ στρατηγούντι τῷ Χουρούπῃ Σικελοῖς ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων, ὡς περ ἔφην, ἰούσιν ἀντιταξαμένας σπουδῇ ἐπεμπεν, αὐτὸς δὲ ἐτι μᾶλλον ἐνέκειτο πικρότατα Σικελούς πολιορκῶν. Κλίμακας γὰρ ὑπερμεγέθεις διὰ τῶν νεῶν τοῖς τείχεσι προσερέισας, μόγις μὲν καὶ ξὺν βία ἀνήγε δ' οὖν ὁμοῦς τὸ στρατεύμα. Ὅτε ξυνέβη μίαν τῶν κλιμάκων τῷ τῶν ἀνιόντων ἄχθει κατασπασθεῖσαν [P. 57] εἰς θάλασσαν πολλούς ἐνεγκεῖν, οὗ δὴ πλήμονες τὰς ψυχὰς ἐκφυσήσαντες πολὺν τινα τῆς αὐτῶν ἀρετῆς Ῥωμαίοις ἀπολελοίπασιν λόγον. Ἄλλὰ Σικελοὶ καίτοι ἔνδον ἤδη τειχέων Ῥωμαίους γεγονότας ἰδόντες ἐνδιδόναι βασιλεὶ τὴν πόλιν οὐδαμῇ ἤθελον. Ὅθεν καὶ ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν ὡς εἶχον τάχους ἀναδραμόντες ἐντεῦθεν ἠμόναντο λίθους καὶ βέλη καὶ ἅπαν τὸ παρατυχόν ὡς ἐξ οὐρανοῦ τινος ὀμβρῆδ' ἐπ' ἐκείνους ἀφιέντες. Ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ ὕψος (37) ἀνέρπει τὸ φρούριον ὡς μηδ' ὀφθαλμῷ βραδίως ἐξεῖναι τὴν οἰκοδομίαν ἀναταθέντι: περιθρεῖν. Ὅτε δὴ λέγεται θυμῷ τὸν βασιλεῖα περιζέσαντα πρὸς τὸ ἐκ τῆς τύχης ἐκεῖνο δυσκλήρημα ἐρθῖόν τε ἐφ' ἧς ἐφέρετο στήναι διήρους καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς εἰρεσίας κελεύειν προσάγειν αὐτίκα τοῖς τείχεσι τὴν ναῦν, ὡς αὐτὸς, οἶμαι, ἀνόδου πειράσαιτο. Ἄλλὰ τοῦτο μὲν τῶν στρατηγῶν τινες καὶ πρὸς αἶμα ἐγγιζόντων αὐτῷ παντὶ σθένει διεχώλυσαν, δοκῶ μὴ οὐδὲ αὐτῷ σφόδρα ἐθέλοντι. Πρὸς γὰρ τῷ γενναίῳ καὶ ἀσφαλῆς ἦν τὰ

Du Cangii notæ.

(36) Στολάρχην. Exstineto et caso Contostephano, Joannes Axuchus magnus domesticus classi præficatur a Manuele, absque tamen magni ducis titulo.

(37) Ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ ὕψος. Nicetas de arce

Corcyrensi: "Ἔστι δὲ ἡ Κερκυραίων ἄκρα ἀγλιφ πᾶσα καὶ ἀγχινεφῆς, ἐλικοειδῆς τὴν θέσιν, καὶ ὕψι κέρυμβος, προσνευκυῖα ἐς τὸ βάθιστον τῆς θαλάσσης etc. De Corcyræ nomine et situ quædam a nobis observata ad Alexiadem.

πολλά. Ἦδη δὲ τινῶν ἔγωγε καὶ θράσους αἰτίαν Ἀ
 προστριβόντων ἤκουσα αὐτῶ· δαιμόνιον γὰρ αἰεὶ καὶ
 ἀνδρείας πρόσω ἔτρο. φε λῆ. μα. Ἀμέλει καὶ ἔκκαλθεκα
 ἐνιαυτῶν πολλῶν κίς πολλοὺς ἐνδὸς χερσίν οἰκείαις ζώ-
 γρείας παρέσχετο βαρβάρους. Δι' ἃ ποτε καὶ ἡ ἐξ
 Ἀλαμανῶν αὐτῷ ξυνοικήσασα ἐπὶ μέσης ἐξελάλησε
 τῆς συγκλήτου βουλῆς, μεγάλου μὲν καὶ αὐτὴ καὶ
 πολεμικωτάτου ὠρμηθῆσαι γένους εἰπούσα, μηδέ-
 πω δὲ μηδένα τῶν ἀπάντων ἀκοῦσαι τοσοῦτοις εἰς
 ἐνιαυτῶν ἐγκαλλωπισάμενον ἀριστεύμασιν. Ὅτε γε
 μὴν πρὸς τῷ Κερκυραίων τείχει ἐγένετο ναῦς τῶν
 ἐκ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στόλου, οὗ τῶν κουφοτέρων οὐδ'
 ὁποῖαι αἱ χθαμαλαὶ τυγχάνουσιν αὐταὶ καὶ ἐπιμή-
 κεις, ἀλλὰ ὑψους μὲν καὶ εὐρους ἰκανῶς ἔχουσα, ἱπ-
 πων δὲ πλήρης καὶ ὀπλῶν μετῆ παντάπασιν οὔσα,
 βία πνεύματος ἐπὶ τι τοῦ περιβάλλου παρενεχθεῖσα
 μέρος, ἐνθα πετρῶν προβολαὶ ῥαχίων ἰκανῶς ἐπι-
 στοιθαζόμεναι (y) δυσπρόσοδον πάνυ τὸν χῶρον
 ποιοῦσι, δεινῶς ἐκλονεῖτο. Λίθοι γὰρ ἀμαξοπληθεῖς
 καὶ βέλη καὶ πᾶν τὸ παρατυχόν ὁμοῦ ἐπ' αὐτὴν ἐφέ-
 ρετο πάντα, ὡς τοὺς ἐν αὐτῇ ἀπαγορεύσαντας ἤδη
 τοῖς ξυμπεσοῦσι περιδείλους τε καὶ κατεπτηχότας
 τὰ τῆς νεῶς ὑπελθεῖν καταστρώματα. Ὁ κατανοή-
 σας βασιλεὺς θατέρᾳ μὲν χειρὶ ἀσπίδα εἶλετο, οὗ
 τῶν συνήθων δὲ τούτων οὐδὲ ἐξ ὧν σῶμα φράγνυ-
 ται ἐν. εὐρείαν δὲ μάλιστα καὶ ἦν οὐδὲ κρυφίαι
 ἀνδρὶ ῥάδιον γίνεται, θατέρᾳ δὲ τὸ ἐπὶ τῆς βασιλι-
 κῆς συνήθω; τεταμένον διήρους χειρισάμενος ἐπι-
 πλον εὐτε ξυναγαγῶν, ὡς δι' αὐτοῦ ἄτε μὴ ἀν-
 τιτυποῦντος τὰς ἐκ τοῦ τείχους βολὰς ἀποκρούοιτο,
 ἐπὶ τὴν ναῦν ἐφέρετο, καλωδίους τε οὕτω ξυνοήσας
 ἐλύσας τε ἐκίθων αὐτὴν ἰσχυσε [P. 58] καὶ τοῦ
 κινδύνου διασώσασθαι. Ὅτε δὲ λέγεται ὡς ὁ τὴν
 Κερκύρα; πρὸς τοῦ Ῥογερίου ἐπιτετραμμένος (58)
 φρουρᾶν, λίθους τῶν ἐκ τῆς πόλεως ἐπὶ βασιλεῖα
 συχνοὺς ἐπαφιέντων, « Μὴ ὄητα πρὸς τῆς ὀμῶν,
 ἔφησε, σωτηρίας, μὴ ὄητα, ὡ συστρατιῶται, βέλος
 παρ' ὀμῶν, σῶματι τιλικούτῳ ἐπαφείσθω μηδέν.
 Κἂν λόγους ὑπὲρ τούτου δεδωκέναι χρεῶν, αὐτὸς
 ὑπόσω τὴν ἀγανάκτησιν. » Ταῦτα μὲν οὖν τῆδε
 ἐφέρετο· ὁ δὲ Σικελὸς στόλος εἰς χεῖρας ταῖς ἀμφὶ
 τὸν Χουροῦπ ἐλθὼν ὁ μὲν πλείστος κατηγώνιστο,
 τετταράκοντα δὲ νῆες ἐξ αὐτῶν τὸν κίνδυνον δια-
 φυγοῦσαι ἐπὶ Βυζάντιον ἦλθον (59). Ἐνθα· κατ-
 αχθέντες οὐδὲν ὅ τι καὶ λόγου ἄξιον ἔδρασαν· ταῖς

pre se tulit; adeo ut cum anuum ageret decimum
 sextum, sua unius manu captos sæpe barbaros
 adduxerit. Unde uxor, quæ ex Alemannia ortum
 ducebat, in medio aliquando senatu 100 in hæc
 verba prorupit: præclaro quidem et bellicosius imo
 genere se esse oriundam, si neminem nunquam
 auditum a se fuisse, qui tot egregiis facinoribus
 anno uno editis claruerit. Cum forte ad Corcyræ-
 rum muros e classe Romana navis, non ex levium
 genere aut earum quæ planæ sunt et oblongæ, sed
 altitudine idonea perinde ac latitudine plena equis
 armisque refertissima, vi ventorum ad murorum
 partem quandam esset adacta, ubi rupes subinde
 prominentes locum aditu plane difficilem efficiunt,
 graviter affligebatur. Quippe ingentes lapides et tela
 et quidquid occurrebat simul in eam conjiciebantur,
 adeo ut ex tali casu desponderent animum qui in
 ea erant, trepidique ac pavidi subirent tabulata.
 Quod ubi rescivit imperator, altera quidem manu
 scutum arripuit, non ex iis quæ gestari consueta
 sunt aut ex quibus unicum legitur corpus, sed
 amplum et quod erigere hand facile homini esset,
 altera vero prebendit armamenta, quæ in impera-
 toria biremi intendi solent, et apte convolvit, ut
 iis non resistantibus telorum e muro ictus propel-
 leret, ac deinde ad navem fertur. Mox funibus col-
 ligatam detrahens inde et periculo eximere summa
 ope adnixus est. Tum vero eum cui demandatum
 a Rogerio fuerat Corcyræ præsidium, oppidanis
 crebros in 101 imperatorem lapides conjicientibus
 dixisse ferunt: « Ne per vestram salutem, ne,
 quæso, commilitones, ullum a vobis adversus tale
 corpus vibretur telum. Quod si hæc improbari
 contingat, ipse solus indignationem sustinebo. »
 Ea tum quidem istic agebantur. Classis autem Si-
 culorum congressa cum iis qui sub Churupo erant,
 majorem partem devicta est. Quadraginta autem
 naves eorum vitato periculo versus Byzantium per-
 venire, ac re nulla alia memorabili gesta ædificiis
 quæ in continenti circa Damalim adjacent, ignem
 injicere conati turpiter inde recesserunt, multis
 suorum amissis. Neque tamen quotquot discrimen
 evaserant incolumes omnino redire. Quippe in-
 cidentes in naves quæ publicum e Creta apporta-

Du Cangii notæ.

(58) Τῷ Κερκύρας ἐπιτετραμμένος. Theodorus Capellanus, ut appellatur a Nicet., l. ii, n. 5.

(59) [P. 448] Ἐπὶ Βυζάντιον ἦλθον. Falluntur qui ad hanc Siculorum expeditionem referri putant, quod Vincentius Bellouac. et Sarratus tradunt,

Cornelii Tollii notæ.

(y) Ἐνθα πετρῶν προβολαὶ ῥαχίων ἰκανῶς ἐπιστοιθαζόμεναι. Puto me recte emendare locum scribendo: Ἐνθα πετρῶν προβολαὶ καὶ ῥαχίων ἰκανῶς ἐπιστοιθαζόμεναι. Ubi est objectus petrarum et turum satis circuitatarum difficilis aditu locus. Et hic munita est ab ea parte Corcyra. Προβολαὶ pro προβολαὶ. Quam vocem non semel apud Xenophontem legimus. Unum afferam exemplum e

Siculos post expugnatam Corcyram, et vastatas ac spoliatas Græcorum provincias, ad urbem usque regiam Constantinopolim accedentes, sagittas aureas in palatium imperatoris jecisse. Nam hæc post Rogerii excessum facta testatur Nicetas, l. ii, n. 8. Vide Bonlin. dec. 2, l. vi, p. 265.

tertio Memorabilium: Καὶ τὰ προκείμενα τῆς χώρας ὄρη κατέχοντες, βλαβεροὺς μὲν τοῖς πολεμίοις εἶναι, μεγάλην δὲ προβολὴν τοῖς πολίταις τῆς χώρας κατασκευάσθαι. Ac montes ante regionem suam situs præsidio teneant, hostibus quidem detrimento, ipsius autem agri civibus propugnaculi instar esse constitutos. Sic et objectus montis, molis paludis frequenter apud Tacitum.

capiti sunt. Imperator interea fame et oppugnatione Corecyram adeptus inde abscessit, in Siciliam et Italiam expeditionem animo volvens, quo utramque provinciam Romano rursum imperio assereret.

τελής. Ναυσι γὰρ περιτυχόντες, αὐτὸ δὴ δημοσίον γεγονάσι λάφυρον. Βασιλεὺς δὲ λιμῶ καὶ πολιορκίᾳ τοῦ λοιποῦ περὶ τὴν Σικελίαν καὶ τῆς Ἰταλῶν ἐσκέπτετο γῆς ὡς καὶ ταύτας Ῥωμαῖοι ἀναψώσαιο.

6. Ut autem accepit Alemannos et Dalmatas et Paunos adversus Siciliam bellum apparari edictos de impugnantis ex Occidente Romanis pacta inter se fecisse; Lagupasanem præterea Persarum phylarchum una cum sultano decrevisse Asiam incursionibus infestare: ipse in Dalmatas proficiscitur, ut Archizupanum, qui iis imperitabat, primusque bellum inceperat, confestim **102** ulcisceretur. Classe vero universa Joanni Orientalium et Occidentalium thematum domestico commissa, jussit ut Anconam tenderet (est autem Ancona Italiae emporium) atque inde tanquam e sede belli Italiam impeteret. At Joannes ad fluvium Boosem cum pervenisset, omnem ulterius pergendi curam abiecit; seu domesticus rei nauticae imperitia hac parte peccaverit, sive suasionibus inductus Venetorum, ne scilicet Italia potius Romani et vicinæ eorum regionis possessores facti ipsos ut par erat contemnerent, et rarius ab iis auxilia accerserent: sive igitur hanc sive illam ob causam nihil eorum quæ ab imperatore jussus erat exsecutus domesticus tempus inutiliter consumpsit. Sed et turbine validius ingruente (imminebat quippe jam æquinoctium autumnale) pleræque naves laceratæ sunt negligentia ducis; qui, cum adactæ in flumen utrinque potuissent subduci, eas ad litus maris in alto tenuit. Imperator vero facta in Dalmatiam irruptione. Kasum castellum evertit, et obvia quæque depopulatus est; multitudine deinde innumera, quam in servitutem redegerat, Constantino sebastohypertato, cognomine Angelo, commissa, eoque ibi cum copiis relicto, ulterius perrexit. Nicabam regionem ingressus, quæ Archizupano et ipsa parebat, quotquot erant ibi præsidia nullo labore expugnavit. Mox Galitzam assecutus, cum videret **103** barbaros hominum multitudine locique difficultatibus fretos, nolle sibi arcem dedere, castris positis, suis imperavit ut tela et lapides e fundis, sine ulla intermissione in eos qui exteriora munimenta defendebant, jacerent. Ita tertio die locum vi expugnavit. Ibi cum barbarorum multitudinem cum armatam tum gregariam reperisset, eam inde abduxit. Deinde, postquam reditu instituto, venit ad Kasum, illos ut Sardicam et alias Romanorum regiones incolerent, dimisit. Ab Angelo certior

δὲ περὶ τὴν Δαμάτωσ περαιοὺν πῦρ ἐπαφεῖναι περὶ τὴν Σικελίαν καταγωγαῖς ἀισχρῶς ἐκείθεν ἀπὸ πύλλοιαν πολλοὺς τῶν σφετέρων ἀποβαλόντες. Οὐ μὲν οὐδ' ὅσοι τὸν κίνδυνον ἐφυγον ἐρρύσθησαν ἐς τὸ πα-

Κρήτηθεν ἐκόμισον νόμισμα, τῆς μάχης: οἱ πλείους τὴν πόλιν παραστησάμενος ἐκείθεν ἀνέξενε. Καὶ τῆς Ἰταλῶν ἐσκέπτετο γῆς ὡς καὶ ταύτας Ῥωμαῖοι ἀναψώσαιο.

7. Πυθόμενος δὲ ὅτι δὴ Ἀλαμανοὶ καὶ Δαλμάται καὶ Πίλονες ἐπὶ τὸν κατὰ Σικελίαν (40) συσκευάζεσθαι πόλεμον μαθηθῆναι αὐτὸν αὐτοὶ μὲν ἐξ ἐσπέρας Ῥωμαῖοις ἐπιτεθήσεσθαι εἰς ὁμολογίαν ἀλλήλοισι ξυνηθόν, Ἰαγουπασάν δὲ ὁ Περσῶν φύλαρχος τῷ σουλτάν ἄμα Ἀσίαν ληΐζεσθαι ἐγνώσαν, αὐτὸς μὲν ἐπὶ Δαλμάτας ἐφέρετο τὸν ἐν σφίσι ἀρχιζουπάνον (41) ἤδη καὶ χειρῶν ἄρξαντα τῷ τῆς ἀμυνεῖσθαι διὰ σπουδῆς ἔχων, τὸ δὲ ναυτικὸν ἅπαν Ἰωάννη τῷ τῶν ἀνατολικῶν καὶ ἐσπερίων δομestikῶ πιστεύσας ἐκέλευε τῷ Ἀγκῶνι προσεσχθέναι (ἐπίπτετον δὲ Ἰταλίας ἐστὶν ὁ Ἀγκῶν) ἐντεῦθεν τε ὡς ἐξ ὁρμητηρίου κατὰ τῆς Ἰταλίας ἰέναι. Ἄλλ' ὁ μὲν Ἰωάννης μέχρι ποταμοῦ Βοόσης ἐλθὼν περὶ τὴν ἰέναι οὐδαμῇ ἐφρόντισεν. Εἴτε δὲ ἀπειρία τῆ περὶ τὰ ναυμαχικὰ τοῦτο τῷ δομestikῶ διημάρτητο, εἴτε καὶ ταῖς Οὐενέτων ἠγμένῳ συμβουλαῖς ὡς μὴ Ἰταλίας ἐγκρατεῖς Ῥωμαῖοι γεγονότες χώραν τὴν ἐν γειτόνων ἤδη καταστάντες τῆ αὐτῶν περιφρονεῖν αὐτοὺς ὡς τὸ εἰκὸς ἔχοιεν καὶ συμμαχίας ὀλίγα τῆς ἐξ αὐτῶν χρῆζοιεν· εἴτε οὖν οὕτως εἴτ' ἐκείνως, οὐδὲν ὁμοῦ ὁ δομestikὸς ὢν πρὸς βασιλέως ἐντέταλτο πέρατε διδοὺς εἰκὴ τὸν καιρὸν ἐτριβεν. Ὅθεν καὶ λαλαπος ἀθρόον ἐπιγεγονότος πολλοῦ (ἤδη γὰρ ἀμφὶ τροπὰς ἦν μετοπωρινὰς) συνέδη τῶν νεῶν ὡς πλείστας θραυσθῆναι περιοραθείσας ὀλιγοῖσι τοῦ στρατηγοῦ. Ἐξὼν [P. 59] γὰρ ἐς τὸν ποταμὸν ἀναχθείσας παρ' ἐκάτερα πάσης ἀνελευσθῆναι, ὁ δὲ ἐν τῇ τῆς θαλάσσης ἀκτῆ μετεώρου; αὐτὰς εἶασεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐς Δαλματίαν ἐμβαλὼν τὸ Πᾶσόν τε κατεστρέφατο φρούριον καὶ τὰ ἐν ποσὶν ἐληΐσατο πάντα· πλήθος τε ἀνάριθμον ἐν βορραλώτων μοίρᾳ πεποιηκῶς Κωνσταντίνῳ (42) μὲν σεβαστοῦπερτάτῳ, δὲ Ἀγγελῶν ἐπεκάλουν, αὐτοῦ σὺν δυνάμεισι ἐλίπεν, ὁ δὲ προσωτέρω ἐχώρει Νικαβάν τε καταλαθὼν χώραν ὑπὸ τῷ Ἀρχιζουπάνῳ τελοῦσαν καὶ αὐτὴν φρούρια μὲν τὰ ὅλα ὅσα τῆδε ἴδρυται πόνῳ οὐδενὶ παρεστήσατο· ἐν δὲ Γαλίτζῃ γεγονῶς, ἐπειδὴ τοὺς ἐνταῦθα Βαρδάρους πλήθει τε καὶ τῆ ἐκ τοῦ τόπου δυσχερεῖα πεποιθότας οὐκ ἐνδιδόντας αὐτῷ τὸ κρησφύγετον εὔρε, χάρακα πηξάμενος βέλεσι καὶ λίθοις τοῖς ἀπὸ σφενδόνης τοῖς ἐπὶ τῶν προπυργίων βάλλειν ἐκέλευε μηδένα καιρὸν ἀνιέντας, οὕτω τε τρίτη ὑστερον ἡμέρα καὶ κατὰ κράτος εἶλεν αὐτό. Ἐνθα πλήθει Βαρδάρων περι-

Du Cangii nota.

(40) Κατὰ Σικελίαν, Nicetas, l. ii, n. 6.

(41) Ἀρχιζουπάνον. Qui Bacchinus infra, et Nicetas appellatur, et idem videtur cum Servie principe, quem Draghinam vocat Diocleates in Historia Dalmatica.

(42) Κωνσταντίνῳ. Constantino Angelo, qui

idem dignitate sebastohypertatis, et Manuelis imp. ἐξάδελφος, patruelis, dicitur in sententia depositionis Cosmæ patr. Cpolit., an. 1144 apud Allatum; proinde filius fuit Constantini Angeli ex Theodora Comnena Alexii imp. nata.

τετυχηκῶς, μοίρα τε τῆς ὀπλιτικῆς, καὶ ἄλλως ἀγε-
λαίων τυγχάνοντι, ἐκεῖθεν ἀνάστατον ἦγεν αὐτό. Καὶ
αὐτὸ μὲν, ἐπειδὴ παλινοστήσας ἐπὶ τὸ Ῥᾶσον ἦλθεν,
ἐν τε Σαρδικῇ καὶ τοῖς ἄλλοις Ῥωμαίων χωρίοις
ἐγκατοικισθησόμενον ἐπεμψεν, ὃ δὲ πρὸς τοῦ Ἄγ-
γέλου πεπυσμένος ὅτι δὴ καιροφυλακῆσας ὁ ζουπά-
νος μετὰ τὴν αὐτοῦ ἐνθὲνδε ἀναχώρησιν ἐπικατα-
βαίνειν τε Ῥωμαίους ἤρξατο καὶ τὴν μάχην ἀπὸ
χειρὸς ἤδη κρατεῖν. τὴν ταχίστην ἐκεῖθεν ἀπῆλκυσε
καταλήψασθαι τοῦτον προθυμηθεὶς. Ἄλλ' ὁ μὲν
ἐπιόντας Ῥωμαίους ἀκηκῶς ἐς τὰς τῶν ὄρων ἀνατρέχων ὑπερβολῶς τὸν παρὰ πόδας ἀπεδίδρασκε κίν-
δυνον· βασιλεὺς δὲ ἐπὶ τὴν χώραν ἐτρέπετο, ἀλλ' αὐτὴν μὲν κατ' ἐρημίαν τοῦ κωλύσοντος ἐληΐσατο
πᾶσαν καὶ τοὺς ἐνταῦθα τῷ ἀρχιζουπάνῳ εἰς ἀρχεῖον ἀποτεταγμένους δόμους πυρὶ φλέξας παρῆλθεν.

ζ'. Ἐπεὶ δὲ χειμῶν ἤδη κατέσχε δεινός, ὡς τοῦ
φύσει θερμοῦ περὶ τὴν καρδίαν ἀντιπερισταμένου
τῷ γένει τῷ ζωϊκῷ πολλοὺς ἤδη λύθην περὶ τοῖς
ἄκροις ἐμπεπτωκέναι, τότε μὲν τῆς ἐπὶ Βυζάντιον
ἐμέμνητο. Ἐς δὲ τὸ ἐπίδον ἔτος φθινοῦσης ἤδη τῆς
ῶρας, πηνίκα καὶ μάλιστα εὐέφοδα πολεμίοις τὴ
κατὰ τὴν Σερβικὴν γίνεται, ἅτε τοῦ ἀμφιλαφοῦς
ἐπιλιπόντος ἤδη τοῖς δένδροις, ἐπὶ Ναῖσῶν τὸ στρα-
τευμα ἤγειρεν. Ἐνθα δυνάμεις ἐκ Παιονίας ἐπὶ
συμμαχίᾳ Δαλμάταις στέλλεσθαι μαθὼν, σπουδῆν
ἐποίητο διὰ τοῦ Δογγομηροῦ λεγομένου χώρου δια-
βιδάζειν τὸ στρατευμα, ὡς τοῖς Παίοσιν ἐν δεξιᾷ
πορευομένοις συμμῖξαι γένοιτο τῷ Ῥωμαίων στρατῷ.
Ἐπὶ δὲ ἐγγύς Σάου ἐγένετο, ἐφ' ἕτερον ἐκεῖθεν μετ-
ῆλθε ποταμὸν Ἀρυνᾶν ὄνομα, ὃς ἀνωθεν ποθεν τὴν
ἐκβολὴν ποιούμενος Βόσθναν (43) τῆς ἄλλης Σερβικῆς
διαίρει. Ἔστι δὲ ἡ Βόσθνα οὐ τῷ Σερβίων ἀρχιζου-
πάνῳ καὶ αὐτὴ εἴκουσα, ἀλλ' ἔθνος ἴδια παρὰ ταύτη
καὶ ζῶν καὶ ἀρχόμενον. Ὅθεν γε μὴν [P. 60] Ὀβν-
νοὺς Ῥωμαίοις συγκεκρουκέναι ξυνέβη αὐτίκα δη-
λώσω. Ἦν τις ἐν τῷ Δαλματῶν ἔθνει, ὄνομα μὲν
οὐκ οἶδα ὅπερ αὐτῷ ἔκειτο, ἀδελφὸς δὲ αὐτῷ Βέλοσις
ἦν, ἀμφω λογίμω παρὰ Δαλμάταις ὄντε. Οὗτος τοῦ
ἀρχιζουπάνου μὲν ἀδελφῆ ξυνοικῶν ἦν, τῷ ὀφθαλ-
μῷ δὲ πηρωθῆναι τυχῶν τρόπῳ ὑπερ αὐτὸς
οὐδ' αὖτ' ἔρεῖν ἔχω, ἐς Παιονίαν ἀνεχώρησεν. Ἐν-
ταῦθά τε πολὺν τινα διατρίψας χρόνον Γειτζᾶ (44)
τῷ βῆγ' αἰδεσιμώτατος μάλιστα κατέστη, ἅτε τῆς
ἐκ παίδων αὐτῷ τροφῆς μεταδοὺς καὶ παιδεύσεως.
Διὰ δὲ ταῦτα χάριτας ὑφ' αὐτῶν Γειτζᾶ Δαλματίαν ὑπό-
σπονδον αὐτῷ καθιστᾶν ἐπεχείρει, συμβουλευῶν τε
ἐκάστοτε περὶ τούτου τῇ ἀειλογίᾳ πείθειν ἔσχε
τὸν ἄνθρωπον. Ὅθεν ἐπειδὴ τὴν ἐπὶ Δαλμα-
τίας Ῥωμαίων ὁ Γειτζᾶς ἤκουσεν ὄρμην, δυνά-
μεις ἐπὶ συμμαχίᾳ Δαλμάταις ἐπεμψεν. Αἰτία
μὲν Ῥωμαίοις τῆς ἐς τοὺς Ὀβννοὺς δυσμενείας
αὕτη ἦν. Τοῦ δὲ Ῥωμαίων στρατοῦ προσω-
τέρῳ χωροῦντος οἱ ἐπὶ χορταγωγίαν ἐξιώντες τοῖς
Ὀβννοῖς ὁδῷ πορευομένοις ἐντετυχηκῶς εἰς χεῖρας
ἦλθον. Βασιλεὺς δὲ συναισθήσεως αὐτῷ γενομένης
Ἰωάννην ἄμα στρατεύματι τὸν πρωτοσέβαστον ἐπι-

A factus Zupanum captata post suum inde recessum
occasione cœpisse Romanos adoriri præliumque
jam exarsisse, motis castris ut cum opprimeret
summa celeritate contendit. At ille ubi intellexit
adventare Romanos, secessit in montium juga,
eaque ratione præsens vitavit periculum. Imperator
igitur in eam regionem effusus, totam utpote orbam
defensore populatus est, consumptisque incendio
ædificiis, quæ palatiorum vice Archizupano erant,
abscessit.

7. Cum vero adeo valida tunc esset hiems, ut

B. naturali calore animantium circa cor collecto, ex-
tremæ membrorum partes laborarent, de reditu
Byzantium cogitavit. Sequenti vero anno sub æsta-
tis exitum, cum maxime **104** pervia sunt hostibus
in Serviam itinera, et arboribus comæ decidunt,
castra ad Naisum transtulit. Sed ut ex Pannonia
Dalmatis mitti auxiliares copias percepit, summo
studio annixus est, ut traductis per religionem,
Longomerem dictam, copiis, cum Pannonibus a
dextra incedentibus Romani manus consererent.
Cum ad Savum proxime pervenisset, ad aliud inde
flumen deflexit, Drynam nomine, quod in superiori
sese loco effundens Bossenam a reliqua Servia dis-
terminat. Bossena autem haud subest Archizupani
imperio, sed vicina Serviis gens est quæ et suos mo-
res et suum agnoscit principem. Unde vero cum
Romanis ibi conflixerint Hungari, mox commemo-
rabo. Erat apud Dalmatas quidam, cuius nomen
quale fuerit ignoro, fratrem autem habebat Belo-
sim: ambo clari erant apud suos: hic uxorem
duxerat sororem Archizupani. Cum vero utroque
oculo privatus esset (quo casu mihi plane incom-
pertum), in Pannoniam sese recepit. Longo hic tem-
pore commoratus apud Geizam regem maximo in
honore fuit, ut qui a pueris cum illo enutritus fue-
rat et educatus. Eapropter quo Geizæ gratias re-
penderet, Dalmatiam illi beneficii jure obnoxiam
facere est annixus: idque continuis consiliis et ad-
hortationibus homini tandem persuasit. Simul atque
igitur accepit Geiza in Dalmatiam irrupisse Roma-
nos, copias auxilio Dalmatis submisit. Ea quidem
simultatum adversus Hungaros causa Romanis fuit.
Ulterius itaque procedente **105** Romanorum exer-
citu, qui pabulatum exierant cum Hungaris, qui et
ipsi iter agebant, obviam factis manus conserunt.
Quo cognito imperator in auxilium cum copiis Joan-
nem protosebastum mittit. Commisso prælio Hun-
gari a Romanis superati fuga se ad Strymonem flu-
vium receperunt, indeque aliquot ex suis amissis
abscesserunt, a tergo instantibus semper Romanis.

Du Cangii notæ.

(43) *Bόσθναν*. Bossena, quæ Constantino, de adm.
imp., c. 32, Βόσωνα nuncupatur, principes suos
habuit, quorum seriem damus in Familiis Dal-

matleis.

(44) *Γειτζᾶ*. Geiza II, Hungariæ rex, Belæ cogn.
cæci, regis filius.

Ut ad flumen Taran pervenire, cum nullum adverterent hostem a quo impeterentur, redire ad suos. Imperator autem in medio itinere quod Setzenitzam dicit, positis castris, cum rescire haud posset quo gereret loco Archizupanus, eo usque quidem animi dubius hæsit. Intellecto dein ex captivis Dalmatis expectare illum auxiliares copias ex Hungaria jam jam adventuras, exercitum ulterius traduxit. Sed usque ad fluvium Taran nulli adhuc visi fuere hostes. Eo vero ut ventum est, Dalmatarum vis innumera armis instructa ante solis occasum apparuit. Qua conspecta angore et metu percussi Romani id confestim nuntiatum veniunt. At imperator felici assecutus conjectura, copias quæ conspiciantur eas esse quas ab Hungaris in auxilium expectabant Dalmatæ, id firmante præterea Chorguro quo speculatore usus erat : « Nunc igitur, inquit, Romanos invadere decreverunt Dalmatæ. » **106** Neque haud ita procul castra ii posuerant. Sed quia nox instabat, ejusmodi caput consilium. Moris est euntibus in bellum Romanis, sicubi morari necesse est exercitum, præcipiti jam die tuba canere : idque pro signo est multitudini etiam posterum diem eo in loco transigendum. Quo igitur consuetudinis hujus Romanæ haud ignari hostes fallerentur, canere tubas continuo imperat : singulis autem ducibus mentem suam quam potest occultissime aperit : oportere nimirum orto statim sole quemque cum delectis ex sua phalange cataphractis immotum stare suumque expectare mandatum : sed ne manifesti forent, præcepit ut vilissimis tegumentis armaturam circumducerent.

Ρωμαίων ἔθος εἶδόντι καὶ αὐτοῖς, σαλπίζειν μὲν ἐν τῷ τοῖς στρατηγοῖς ἐμήνυε τὰ βουλευθέντα, καὶ ὡς χρὴ φάλαγγος ὁπίσθιν ὄπλοις τε φράττοιτο καὶ ἐν ἐπιλέκτοις παρ' αὐτοῦ προσδέχασθαι κέλευσιν. Ὅπως γὰρ μὴν εὐτελεστέρων περιεμπόσχειν τὴν ὄπλιν.

8. Illi prout imperatum erat faciunt. Postquam autem illuxit dies, cum illis velut pabulatum iturus excedit e castris : eoque inermes aliquot præcedere jubet cum ligonibus et dolabris, quibus subterranea investigare solent granaria qui comineatum et res necessarias exercitui provident : simul autem invadentes hostes cernerent, fugere imperat, donec subsequenteribus a tergo Romanis adjuncti in tutum recipiantur. Ut enim quæ gerebantur confestim duci essent cognita, primum duos, inde parvo intervallo quatuor, tum sex, **107** postea decem, denique complures jubet præire : aliamque ad hæc phalangem pharetratam cum ordinasset, aliunde in hostes ire præcipit cum mandatis, ut si prælium inirent Dalmatæ, terga verterent velut numero inferiores : sin vero nemo occurreret, quieti ante vallum consisterent. Non alio hæc instituit consilio, quam ut si, ipso cum cæteris copiis ingruente, fugere inciperent Dalmatæ, ab expeditioribus iis comprehensi cæderentur. Haud igitur longe processerant, cum quidam speculatores celeri cursu reversi ad imperatorem vacillante lingua metuque

βοηθήσοντα ἐπέμφε. Καὶ δὴ συμβολῆς γενομένης Οὐνοὶ πρὸς τῶν Ῥωμαίων ἠττηθέντες φεύγοντες ἐς τὸ τοῦ ποταμοῦ Στρυμόνος ῥεῦμα καθῆκαν ἑαυτούς. Ἐνθα μετρίους ἀποβαλόντες ὄχοντο ἀμεταστρεπτοῖ, Ῥωμαῖοι δὲ φεύγουσι κατὰ νότου ἀεὶ εἶποντο, ἐπὶ Τάραν τε ποταμὸν ἐλθόντες, ἐπειδὴ περ οὐδένα σφίσι ἀντεπεξίοντα ἐβλεπον, παλινοδίας ἐμέμνηντο. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ μέσῃ τῆς εἰς Σετζενίτζαν φερούσης τὸν χάρακα πηξάμενος οὐκ ἔχων τε μαθεῖν ἔνθα τὸν ἀρχιζουπάνον εἶναι ξυνέβαινε, ἐν τῷ τέως μὲν ἐν ἀπόρῳ ἐγένετο, ἐπεὶ δὲ πρὸς τῶν ἀλικομένων Δαλματῶν δυνάμεις περιμένειν αὐτοὺς ἤκουσεν Οὐννικὰς ἐπὶ συμμαχίᾳ ὅσον οὐκ ἤδη ἀφιζόμενας, ἐπὶ τὰ πρόσω λοιπὸν μετήγε τὸ στράτευμα. Μέχρι μὲν ποταμοῦ Τάρα γεγονόσιν οὐδὲν οὐδαμῶθεν Ῥωμαῖοις διεφάνη πολέμιον· ἐπεὶ δὲ ἐνταῦθα ἦλθον, Δαλματῶν ἀνάριθμος ὄμιλος οὐπω ἡλίου τὸν δυτικὸν ὀρίζοντα παραμείψαντος ὄπλοις κατὰ φρακτὸς ἐξεφάνη. Ὅπερ οἱ θεασάμενοι ἀγωνίᾳ καὶ δέει ἔχόμενοι Ῥωμαῖοι ἦλθον ἀγγέλλοντες. Βασιλεὺς δὲ τὴν ἐκ Παιόνων ἀφικέσθαι προσδοκωμένην Δαλματαῖς ἰσχὺν ταύτην εἶναι τὴν ὀρωμένην εὐστοχώτατα τεκμηριωσάμενος, ἅμα δὲ καὶ σκοπῶ τῷ Χουρούπη πρὸς τοῦτο χρησάμενος, « Νῦν, ἔφη, αἰφνίδιον Δαλματαῖ Ῥωμαῖοις ἐπεισπεσεῖσθαί διανοοῦνται. » Ἦσαν γὰρ οὐ μακρὰν ἀποθεν ἤδη ποιούμενοι τὴν παρεμβολήν. Ἐπειδὴ γοῦν τάχιστα νύξ ἤδη ἐγένετο, τοιάδε τινὰ ἐνενοεῖ. Ἔθος ἐστὶ Ῥωμαῖοις ἐπὶ πόλεμον ἰούσιν, εἰ που διατριβὴν ποιεῖσθαι χρεῶν τὸν στρατὸν, σάλπιγγα τῆς ἡμέρας ἀλαλάζειν ὄψε, καὶ σύνθημα τοῦτο τοῖς πλήθεσι γίνεται τοῦ καὶ τὴν ἐξῆς πρὸς [P 61] ἐκείνῳ διακαρτερήσειν τῷ χώρῳ. Ὅπως οὖν ἐνταῦθα ἀπατηθῆναι γένοιτο τοῦτο δὴ τὸ Ῥωμαῖοις παραυτίκα παρεκκελεύσατο, λαθραίοτατα δὲ καθ' ἕνα τοῦτου ἅμα ἡλίῳ ἀνίσχοντι τῆς περὶ αὐτὸν ἕκαστον οὐκ ἐπίδηλοι γένοιτο, ἐκέλευσε περιχλαινίσμασι τῶν

ῆ'. Οἱ μὲν οὖν κατὰ ταῦτα ἐποίουν· ἐπεὶ δὲ ἤδη ἡμέρα διαφανῶς ἦν, ἐξῆς οὖν αὐτοῖς τοῦ στρατοπέδου ὡς ἐπὶ χορταγωγίαν εἶθον ἰών. Ὅθεν καὶ τινὰς ἀνόπλους τὸ παράπαν σκαπάναις ἅμα καὶ πτύοις, οἷς ἔθος ἐστὶ τοὺς ὑπογαίου ἀνερευνᾶσθαι σιτώνας τοῖς τὰ ἐπιτήδεια τῷ στρατῷ ἰσχομιζομένοις, ἐμπροσθεν ἐκέλευσεν ἵναι. Ἐπειδὴν μὲντοι πολεμίουσιν κατ' αὐτῶν ἰόντας ἴδοιεν, φεύγειν ἐπήγγελεν ἕως τοῖς κατόπιον ἰούσι Ῥωμαίων συμμείξαντες ἤδη ἐν τῷ ἀσφαλεῖ γίνονται. Ὡς γὰρ ἐν ἀκαρεῖ τῶν γινομένων αἰσθησῆς γένοιτο τῷ στρατηγῷ, ἐκέλευε δύο μὲν τὸ πρῶτον, ἐξῆς δὲ καὶ οὐ πολλῶ ἀποθεν τέτταρας, εἶτα ἕξ καὶ αὐ δέκα καὶ ἐξῆς πλείους χωρεῖν, ἄλλην τε φαρμακροφόρον καταστησάμενος φάλαγγα ἐτέρωθεν ἐπὶ τοὺς πολεμίουσιν ἵναι προὔτρεπτο· καὶ μὲν Δαλματαῖ χειρῶν ἄρχοιεν φεύγειν ἐλασσομένους τῷ πλήθει, ἐστάναι δὲ ἡσυχῇ πρὸ τῆς παρεμβολῆς εἰ μηδεὶς σφίσι ἀντεπεξῆσει. Ἐπραττε δὲ ταῦτα ὡς ἂν εἰ γὰρ αὐτοῦ σὺν τῷ ἄλλῳ ἐπιστάντος στρατεύματι φεύγειν ἐπιβάλλοιεντα· τὸ Δαλματικὸν, ὑπὸ τῶν κουφοτέρων τοῦτων κτείνοντο καταλαμβάνομενοι. Οὐπω τοίνυν μακρὰν ἐγένοντο πορευόμενοι, καὶ τῶν ἐπὶ

* Δρυμόνος· legendum monet Frid. Tafel in *Thessalonica*, p. 218. Strymon est fluvius Asiæ. Edit.

κατασκοπῇ τινες δρομαῖοι ἐς τὸν βασιλέα ἦλθον, συγ-
κεκομμένοι τε τὴν φωνὴν καὶ δεινῶς ὠχρῶντες·
ἀριθμοῦ κρείσσω ἔλεγον στρατιὰν ἐπὶ θάτερα τοῦ
ποταμοῦ ἐπὶ φάλαγγος ἵστασθαι, οὐχ ὅσον μόνον
ἐγγώριον, ἀλλὰ καὶ μύριόν τι φύλον συμμαχικὸν ἐκ
τε Οὐννων ἰππέων καὶ δὴ καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ἑτε-
ροδοξούντων Χαλισίων. Οὐννων γὰρ τὰ Χριστιανῶν
πρεσβευόντων, οὗτοι Μωσαϊκοῖς καὶ τούτοις οὐ πάντη
ἀκραιφνέσιν εἰσέτι καὶ νῦν διεξάγονται νόμοις. Τού-
τους τε οὖν Δαλμάταις συστρατεύειν ἔλεγον καὶ δὴ
καὶ Μετζίνακους. Ταῦτα ἐπειδὴ βασιλεὺς ἤκουσεν,
ἐννοησάμενος μὴ τι καὶ βιασθεῖεν ὀλίγοι πρὸς πολ-
λῶν κυκλωθέντες Ῥωμαῖοι οἱ ἐπίπροσθεν ἐπορεύ-
οντο, συντονώτερον ἤλαυνεν ἐπιείγων ἔπεσθαι καὶ
τὸν σημειοφόρον· ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος κεκμηχότος αὐτῷ
τοῦ ἵππου σχολῇ τὴν ἴδὸν ἐποιεῖτο, αὐτὸς βασιλεὺς
τὴν σημαίαν ἀναλαβὼν κατετάχει τὸν δρόμον, ἐπὶ
τῆς τε περιωπῆς γεγονῶς ἐαυτὸν τε ὅστις εἴη καὶ
τὸ σημεῖον ἐδίδου γνωρίζειν τοὺς ἀντιπάλους. Ἐν
τούτῳ δὲ καὶ οἱ τοξοφόροι τὸν ποταμὸν κατειληφόν-
τες ἀντιμέτωποι Δαλμάταις ἵσταντο. Ἐπὶ πλείστον
δὲ οὐδέτεροι [P. 62] μάχης ἀρχόμενοι ἤσυχῇ ἔμενον.
Ἐπεὶ δὲ ἤδη ἡ βασιλεύς αὐτοῖς διεφάνη σημαία, τῆς
τε γεφύρας ἀπέσχοντο Δαλμάται καὶ ἄδειαν Ῥω-
μαίοις ἐδίδουσαν ἀκροβολισμοῦ. Ὁ γνοὺς βασιλεὺς
(ἐστήκει γὰρ ἀνωθὲν ποθεν, ὡσπερ εἴρηται, τὰ
πρασσόμενα κατανοῶν) ἤλαυνε καὶ αὐτὸς ὡς σὺν
αὐτοῖς τὸν ποταμὸν διαδησόμενος. Ἦν γὰρ, ὡς μοι
πολλάκις ἔρρέθη, δαιμόνιον τινα καὶ ἀνδρείας πρόσω
τρόπον τὰ ἐς τὰς μάχας κεκινημένος αἰεὶ. Δαλμά-
ται δὲ καίτοι ὑπὸ εὐαριθμήτων διωκόμενοι στρατιω-
τῶν ἔφρευγον ἡμῶς ἕως ἐν δυσχωρίαις ἐγένοντο. Τὸ
δὲ ἀπὸ τοῦδε ἐπιστραφέντες ὁμίσει τούτοις ἐχώρουν,
ξυμβολῆς τε γενομένης ὀλίγοι ἐξ ἀμφοῖν ἔπεσον.
Δαλμάται γὰρ τῆς βασιλεύς αισθόμενοι παρουσίας
διελύοντο αὐθις. Ῥωμαῖοί τε φεύγουσιν αἰεὶ ἐφεπόμε-
νοι πολλοὺς Παιόνων τε καὶ αὐτῶν ἐκτεινάει. Ὅτε
δὲ Γουρδέσης τε καὶ Βουλτζῆνος, ἄνδρες ὀνομαστοτάτω
ἐπὶ Δαλμάταις, ὑπὸ τῆς Ῥωμαίων ἐγενέσθην χεῖ-
ρας. Βασιλεὺς δὲ περὶ πλείονος τοῦ λοιποῦ ἐποιεῖτο,
ὅπως ἂν αὐτῷ πανοπλίαν ὑποδῶναι τὴν αὐτοῦ
γέναιτο. Χρόνου δὲ τινος διὰ τοῦτο τριθέντος αὐτῷ
(οὐ γὰρ ἐκ τοῦ σχεδὸν αὐτῷ, παρῆσαν οἱ ταύτην
ἐχόμενον) συνέβη τῶν παρὰ Ῥωμαίοις στρατηγούν-
των τινῶν, ἐν οἷς Γιφάρδος τε ἦν καὶ Μιχαήλ ὧ ἐπώ-
νομον Βρανᾶς, καὶ πλείστοι ἕτεροι ἄνδρες αὐτουρ-
γῆσαι ἱκανοὶ καὶ στρατηγῆσαι δεξιῶι, ἐπὶ τινος δυσπορεύτου καὶ ἀνάντους ἐν τῷ διώκειν γεγονότας
λοχμῆς ἀγωνιᾶν ἄτε εἰς προὔπτον κίνδυνον ἐληλακότας. Δαλμάται γὰρ πῶρῳ τῶν ἄλλων Ῥωμαίων
γεγονότας αὐτοὺς κατανοήσαντες ἐπεστράφησάν τε καὶ ἀντιμέτωποι ἕστησαν.

Θ'. Οἱ μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦσαν. Βασιλεὺς δὲ ἤδη
τὴν ὕπλισιν περιθέμενος ἀνέτω ῥυτῆρι διώκων ἐπ'
αὐτοὺς ἦλθεν, ἐν χρῆν τε ἀλλήλοις ἐφ' ἕνα χῶρον
συνιόντας εὐρῶν ἑκατηγόρει τε ἀναφανδὰ καὶ πικρό-
τατα ἐλοιδορεῖτο, δειλίαν αὐτοῖς προσονειδίζων καὶ
πολεμικῶν ἀμαθίαν ἔργων. Τῶν δὲ τοῦ χώρου τὴν
φύσιν καὶ τὸ τῆς χιόνος προφερόντων ἀμετρον,
αὐτὸς τῆς ἴδοῦ κατάρχων ἔπεσθαι σφίσι ἐκέλευεν.
Ἦδη γὰρ καὶ ἄλλο αὐτοῖς Ῥωμαίων συνίστατο
πλῆθος. Ἐν ᾧ δὲ τὴν πορείαν ἐτίθεντο, ἐνέδρα

A pallidi nuntiarunt, innumerum in adversa ripa flu-
minis instructa acie stare exercitum; neque illum
tantum ex indigenis, sed immensum etiam alium
ex auxiliaribus copiis conflatum praesertim Hunga-
ricis equitibus, et qui apud illos diversae sunt reli-
gionis Chalisiiis. Hungaris quippe Christianam am-
plexis, isti Mosaicis legibus iisque non omnino
genuinis etiamnum vivunt. Hos igitur ut et Petzi-
nacas Dalmatis adjunctos esse referebant. Ea ut
audivit imperator, veritus ne pauci qui praecede-
bant Romani a plaribus circumclusi perfringerentur,
confestim citatiore cursu pergebat et signiferum ut
subsequeretur urgebat. Qui cum defesso equo len-
tius incederet, ipse arrepto signo princeps matura-
vit cursum, ac loco editiore consistens, et se qualis
esset et vexillum hostibus **108** conspicendum
praebuit. Delati interea ad flumen sagittarii Dalmatis
stabant obversi, sed neutris pugnam concitantibus,
quiescere. Simul autem ac imperatoris conspectum
est vexillum, a ponte abscessere Dalmatae, Romanis-
que sagittas mittendi potestatem dederunt. Id ubi
princeps videt (stabat enim in loco eminentiori, ut
dictum est, et quae gerebantur advertabat), velut
cum caeteris flumen trajecturus advolat. Namque,
ut non semel innui, supra fortitudinis humanae
modum pugnas semper et certamina affectabat.
Dalmatae vero, licet haud magno numero milites
insequerentur, fugere nihilominus, donec ad loca
difficilia pervenerunt. Mox inde conversi, occurre-
runt hostibus: verum facto congressu cecidere
utrinque pauci. Quippe Dalmatae ubi imperatorem
adesse percipiebant, dissolvebantur iterum. At Ro-
mani fugientibus semper instantes, eorum multos
ut et Pannonum ceciderunt. Quo tum casu in manus
venere Romanas celeberrimi inter Dalmatas viri,
Gurdeses et Bultzinus. Imperator interea suis indui
armis vehementer exoptabat. Ejus rei gratia cum
aliquantum insumpsisset temporis (neque enim
prope aderant qui ea ferebant), accidit ut quidam
e Romanorum ducibus, in quibus fuere Giphardus
et Michael cognomento Branas, compluresque alii
manu perinde ac regendis copiis strenui, dum effu-
sius hostes insequuntur, **109** in ardua et avia loca
delati manifesto periculo involverentur. Dalmatae
quippe Romanos longe a suis sejunctos conspicati,
reverterant stabantque obversi.

D

9. Ea cum se ita haberent, jam armis indutus
imperator totis habenis in illos fertur: quos cum
uno in loco aretissime in se coeuntes advertisset,
palam reprehendit increpatque acerbissime, et me-
tum et militiae imperitiam exprobrat. At iis loci si-
tum et immensam nivium vim causantibus, praeced-
dit ipse ac reliquis ut sequerentur imperavit: jam
enim et aliae advenerant Romanorum copiae. Dum
itaque iter faciunt, hostium aliqui ex insidiis re-
pente evorti Romanos, qui ad sinistram erant,

adoriuntur. Sed imperator videns eos numero pauciores contemptis illis, continuo hostes insequebatur pertinaciter, quo aut Archizupanum ipsum caperet, aut qui tum Pannonicis præerat copiis fortissimum ducem. Qui igitur ex insidiis prodierant, nullo edito facinore rursum dissipati sunt. Aliquanto spatio hostes insecutus princeps, ubi suos delassatos advertit, relictis iis ac duobus assumptis cognatis, quorum alter fuit Joannes Ducas, alter qui uxorem duxerat Andronici Sebastocratoris filiam, nomine Joannes, cognomento vero Cantacuzenus, cum iis in hostes perrexit. Sed illo ab iis agnito ex armis quæ multo obducta erant **110** anro, cum præterea corporis statura excelsoiore satis proderetur (vere enim heroem referebat, quippe qui equitandi ratione non vulgari et in armis tractandis dexteritate longe præcelleret), terga nullo pudore dederunt. Fugientibus incumbentem aiunt uno hastæ ictu quindecim ex hostibus in terram prostravisse: in tumultu quippe et confusione ita collidebantur, ut se invicem impellerent. Ipsis autem quadraginta prostratis, reliquos fudit, fusos insecutus gladio et hasta in terga fugientium irruit: quo tempore id quoque accidit. Quidam ex iis qui hasta prius ab imperatore fuerant cæsi, cum surrexisset ex lapsu (neque enim lethaliter fuerat vulneratus), fugam inde pedibus miser paravit. Ubi autem in propinquo imperatorem conspicit, stricto gladio in eum velat percussurus fertur. At ille pede in pectus impacto, protrusum humi atque insigni circa oculum vulnere notatum relinquit. Equum vero etiamsi aggravatum sentiret armorum pondere, non ideo tamen sistere impetum voluit. Cantacuzeno autem (unicus quippe adequitabat ex imperatoris cognatis) ut progrediretur et cum barbaris manus conferret imperavit, ut nimirum dum circa illum sic occuparentur, ipse vicissim eos assequeretur. Nec aberravit a consilio. Postquam enim quam citissime sese in hostes intulit Joannes, Bacchini Archizupani tergum percussit, totumque hasta transverberasset hominem, nisi præpedivissent arma. Is autem conversus, **111** videt se a duobus impeti: namque imperatori jam etiam aliter aderat Joannes, cujus modo mentio facta est. Septem igitur suorum ascitis cum Cantacuzeno congregitur, sitque collato pede prælium. Sed dum subinde advenere undecunquo barbari, in extremum periculum adductus est Cantacuzenus, et ab iis fuisset obruncatus, nisi imperator ex propinquo subveniens discrimini eum exemisset. At neque ipse expers fuit discriminis. Quippe cum animo reputaret, si occurreret iis qui numero adhuc septem Joannem circumsteterant, integrum fore aliis jam numero trecentis utrumque adoriri, primo oportere censuit eum multitudine decernere. Illis enim cedentibus, recessuros pariter qui Joannem

A πολέμιων ἐκ τοῦ ἀφανοῦς ἐκπηδήσασα τοῖς ἐν ἀριστερᾷ Ῥωμαίοις ἐπετίθετο. Ἄλλὰ ταύτην μὲν ἐπειδήπερ ὀλιγανδρούσαν βασιλεὺς ἔγνω, οὐδὲ ὅσον ἐπεστράφηται ἤξιωσεν· ἀεὶ γὰρ ἀνεπιστρόφως ἐδίωκεν, εἴ πως ἢ αὐτὸν χειρώσασθαι οἱ γένοιτο τὸν ἀρχιζουπάνον ἢ τὸν παρὰ τοῖς Παλοσιν εἰς ἐκείνην στρατηγούντα τὴν ἡμέραν ἀνδρείας εὖ ἤκοντα. Οἱ μὲν οὖν ἐκ τῆς ἐνέδρας μὴδὲν ἀξίον λόγου πεπραχότες διελύοντο αὐθις. Βασιλεὺς δὲ μικρὰ διώξας, ἐπιδὴ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ἔγνω ἐκκακῆσαντας ἤδη, αὐτοὺς μὲν παρῆλθε, δὴν δὲ ξυγγενῶν παρειληφώς τῶν αὐτοῦ, ὧν ὁ μὲν Ἰωάννης ὁ Δούκας, (45) ἦν, [P. 65] ἄτερος δὲ ἐς τὴν Ἀνδρονίκου τοῦ σεβαστοκράτορος ἔγημε παῖδα, ὄνομα Ἰωάννης καὶ αὐτὸς ἐπίκλησιν Καντακουζηνός, σὺν αὐτοῖς ἐπὶ τοὺς πολέμιους ἐχώρει. Οἱ δὲ ἐκ τῆς ὀπίσσεως αὐτὸν κατανοήσαντες (χρυσῶ γὰρ κατακόρως ἀλλήλιπτο πᾶσα) καὶ τῆς τοῦ σώματος δὲ ἀναδρομῆς τε καὶ εὐφυίας τεκμηριωσάμενοι μάλιστα (ἤρωσι γὰρ ἀτεχνῶς εἴκει, ἅτε τῷ ξένῳ τῆς ἰκπασίας καὶ τῆς ἀμφιδεξίου περὶ τὰ ὄπλα κινήσεως πολλῶ διενεγκῶν) νῶτα διδόναι οὐδαμῆ ἠσχύνοντο. Ὁ δὲ φεύγουσιν ἐπιθέμενος λέγεται ἔτι μᾶ ὄρατος προσβολῇ πεντεκαίδεκα τῶν πολέμιων εἰς γῆν ἐβαλλεν. Ἐν γὰρ ταραχῇ καὶ συγχύσει φερομένους συγκρούειν ἀλλήλοις οὐδενὶ κόσμῳ συνέβαιεν αὐτούς· τετταράκοντα δὲ τοὺς πάντας ἐπὶ στόμα κατενεγκῶν τοὺς ἄλλους ἐτρέψατο, φεύγουσί τε ἐφεπόμενος συνέκαπτεν ἀεὶ κατὰ νώτου καὶ ξίφει καὶ ὄρατι χρώμενος. Ὅτε συνέπεσέ τι καὶ τοιοῦτον· τῶν τις προκαταδορατισθέντων αὐτῷ τοῦ πτώματος ἀνενεγκῶν (οὐ γὰρ καίριαν ἐτύχανε πεπληγμένος ἔφευγεν ἐκ ποδὸς τὴν πορείαν ὁ τάλας ποιούμενος. Ἐπειδὴ τε ἀγχοῦ βασιλεῖα γεγονότα εἶδε σπασάμενος τὸ ξίφος πατάξων ἐφέρετο τοῦτον. Ὁ δὲ λάξ τῷ στήθει ἐπιθᾶς αὐτὸν μὲν εἰς γῆν ἤνεγκε, σημειωσάμενος δὲ ἐκ τινος ἐπισήμου περὶ τὸν ὀφθαλμὸν πάθους παρῆλθε. Κάμνοντος δὲ τοῦ Ἰππου αἰσθόμενος ἤδη τῷ βάρει τῶν ὄπλων παλινδρομεῖν μὲν οὐδὲ ὡς ἤθελε, τῷ δὲ Καντακουζηνῷ (ἐτύχανε γὰρ ἤδη τῶν βασιλέως ἐποχούμενο.) ἐκέλευε πρόσω χωρήσαντι συμμίγνυσθαι τοῖς βαρβάρους, ὡς ἂν οὕτω τῇ πρὸς αὐτὸν ἀσχολίᾳ ἐπικαταλαθεῖν σφῆ· καὶ αὐτὸν γένοιτο. Καὶ ἔτυχέ γε τοῦ σκοποῦ. Ἐπειδὴ γὰρ τάχιστα τῶν πολέμιων ὁ Ἰωάννης ἐγγύθεν ἐγένετο, Βαχχίνον τὸν ἀρχιζουπάνον παῖει μὲν κατὰ τοῦ μεταφρένου, διελᾶσαι τὸ δόρυ προθυμῆθεις· οὐ μόντοι γε καὶ ἐδυνήθη τῆς ὀπίσσεως ἀντισχοῦτης. Ὁ δὲ ἐπιστροφείς ἔγνω πρὸς ἀνδρῶν διωκόμενος δυοῖν. Συμπαρῆν γὰρ βασιλεῖ καὶ ὀάτερος Ἰωάννης, αὐτὸς ἤδη ἐμνήσθη. Ἐπτά γοῦν τῶν ἀμφ' αὐτὸν ἐπαγόμενος συμπλέκεται τῷ Καντακουζηνῷ, καὶ ἡ μάχη ἀπὸ χειρὸς ἤδη ἐγένετο. Ἐν τούτῳ δὲ τῶν βαρβάρων ἄλλου ἀλλαχόθεν συρρέοντος ἀεὶ ἐν ἐσχάτοις ὁ Καντακουζηνός ἦν, καὶ εἰ μὴ βασιλεὺς ἐγγύθεν ἤδη παραφανείς ἐξείλεν αὐτὸν τοῦ κινδύνου, ἐδέησεν, οἶμαι, οὐδὲν βαρβαρικῆς ἔργον μαχαίρας γενέσθαι τὸν ἀνθρώπων

D. Cangii notæ.

(45) Ἰωάννης ὁ Δούκας. Vide Dissertationem 26 ad Joinvillam.

Οὐ μὴν οὐδὲ αὐτὸς βασιλεὺς ἔξω κινδύνου ἐγένετο. Λογισάμενος γὰρ ὡς εἰ τοῖς τὸν Ἰωάννην κυκλοῦσιν ἐπὶ τέως οὖσιν αὐτὸς ἀντιτάξοιτο, ἐξέσται τοῖς ἄλλοις εἰς τριακοσίους ἤδη ἀριθμουμένοις κατ' ἀμφοτέρων ἴεναι, δεῖν ἔγνω τῷ πλήθει συμπλακῆσθαι πρότερον· ἐκείνων γὰρ ὑποχωρούντων ξυναποστῆναι καὶ τοὺς τὸν Ἰωάννην περιτοιχίζοντας εἰκὸς ἦν· καὶ δὴ τὸν ἵππον μυωπίσας περὶ μέσους εἰσήλασεν. Ἀλλὰ τινα τούτων παῖσαι τῷ δόρατι προθυμηθεὶς [P. 64] τούτου μὲν διήμαρτεν. Ἰσχυάσαντι γὰρ τῷ βάρβαρῳ ξυνέβαινε κενὴν τῆς πλευρᾶς διεκπεσεῖν τὴν αἰχμὴν. Ἀπὸ χειρὸς δὲ λοιπὸν αὐτῷ συνεπλέκετο. Ὅπερ ὁ Βακχίνος τε αὐτὸς καὶ οἱ περὶ ἐκείνον ἰδόντες Ἰωάννην μὲν αὐτοῦ ἔλιπον, ἐπὶ δὲ βασιλέα δρόμῳ ἤλθον. Καὶ τὸ πρᾶγμα φρίκης μετὴν ἦν. Ἀλλὰ βασιλεὺς τὸ μὲν δόρυ μεθίλει, ὃ δὲ παρήρητο ξίφος ἐλύσας πυκνὰ παρ' αὐτοῖς ἐστρέφετο παίων ἀεὶ καὶ παιόμενος, ἕως τῶν ἄλλων σχεδασθέντων εἰς αὐτὸν τε καὶ Βακχίνον τὰ τῆς μάχης ἀπεκρίνατο πάσης, ἀνδρεία τε διαφέροντα καὶ σώματι μεγάλῳ ἐς ἄγαν κεχρημένον. Μετὰ πολλὴν γοῦν τινα συμπλοκὴν Βακχίνος μὲν τῷ βασιλεῖ τῆς σιαγῶνας τὸ ξίφος κατενεγκῶν ἐπληξεν, οὐ μὴν καὶ διελάσαι τὸ ἐκ τοῦ κράτους ἐπὶ τὰς ὄψεις ἠρτημένον ἠδυνήθη παραπέτασμα. Οὕτω μέντοι ἰσχυρὰ ἡ πλήγῃ γέγονεν, ὡς τοὺς κρῖκους ἰκανῶς τῆ σαρκὶ ἐνιζήσαντας ἐπὶ πλείστον ἐκτυπωθῆναι. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς χειρὸς τὸν βάρβαρον ἀφελόμενος τῷ ξίφει τῷ ἐξαδέλφῳ παρεδίδου φέρων, ὃ δὲ καὶ πάλιν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐσφάδαζεν ἴεναι· ἀλλ' ἀμφοτέρω τε τῷ Ἰωάννῃ καὶ Βακχίνῳ ὁ βάρβαρος ἐπισχεῖν αὐτῷ τὴν ὀρμὴν ἰσχυσάν. Ἦδη γὰρ τὸ εὖνον ἐκεῖνος δεδουλωμένος ἐσχηματίζετο. Τὰς αὖν τῆς κεφαλῆς αὐτῷ τρίχας ὑποδεικνύς ἐντεῦθεν πῶς τὸ ὑπαντιάσον αὐτῷ πλήθος ὑπεσημαίνετο. Ἐν τούτῳ τῷ πόνῳ δυοῖν ὁ Καντακουζηνὸς δακτύλοιν θατέρας ἐστέρητο χειρὸς. Βασιλεὺς δὲ ἀμφὶ τετταράκοντα πολεμίῳν ὑπαγόμενος δορυαλώτους ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἤλθεν. Ὅτε δὴ κάκεινου εἰς μνήμην ἔλθων, ὃν ἤδη καταβαλὼν ἐκ τοῦ κατὰ τὸν ὀφθαλμὸν ἐπισήμου παρήλθε τεκμηριωσάμενος, ἀνεζήτησε τοῦτον ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου τὸ σημεῖον εἰπὼν· ἐγένετο τοίνυν κάκεινος καὶ ἀνεγνώριζε τὸν νενικηκότα καὶ ἀνεγνώριζετο. Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ πρέσβεις παρὰ τοῦ ἀρχιζουπάνου ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἵκοντο ἀμνηστίαν αὐτῷ κακῶν ἐξαιτούμενοι. Καὶ δὴ βασιλέως κελεύσαντος ἦκε μετὰ μικρὸν ὁ ἀνὴρ ἰκέτην ἐλθεῖν ἐαυτὸν παρεχόμενος. Καὶ βασιλεὺς μὲν ἰκετεύοντα προσηκάμενος, ἀφῆκε τούτῳ τὴν ἀμαρτάν. Ὁ δὲ τοῦ ἐδάφους μικρὸν ἀνανεύσας, ἐνθα πρὸ τῶν βασιλέως ποδῶν ἰχνῶν ἐκεῖτο καταβαλὼν ἐαυτὸν, ὅρκους τὰ δεδογμένα ἐπίστου, δοῦλος ἐς τὸν πάντα ἔσεσθαι Ῥωμαίοις αἰῶνα βεβαιῶν· κἂν μὲν ἐπὶ τὴν ἐσπέραν στρατεύσῃ, σὺν ὀισχιλίῳις ἔπεσθαι ὠμολόγει, πολεμουσί γε μὴν ἐπὶ τῆς Ἀσίας πρὸς οἷς τὸ πρότερον εἰώθει τριακοσίους καὶ διακοσίους ἤδη προσεπιπέμπειν. Ταῦτα καταρωθῶς βασιλεὺς ἐπὶ τὴν Κωνσταντίνου πικλινδρομαί. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ὁ στόλος τῶν ἀμφὶ τῆ Ἰταλίας διαπεπραγμένους οὐδὲν ἐς Βυζάντιον ἤλθε.

A circumstant. Concitato inde equo in medios iuehitur. Sed cum ex his quendam hasta vellet percutere, aberravit ictus hac atque illic inclinante barbaro, atque innoxius a latere hastæ mucro cecidit. Deinceps vero certamen conseritur. Quod cum Bacchinus ipse et qui cum illo erant conspexere, omisso Joanne, ad imperatorem cursu contendunt. Atque inde horribile quid videre erat. Verum abjecta protinus hasta imperator ense quo accinctus erat stringens crebrius in eos versat, ferit vicissim et feritur; donec dissipatis aliis, in illum et Bacchinum, fortitudine præcellentem et procero admodum corpore virum, tota prælii vis **112** incubuit. Post longum ergo certamen Bacchinus maxillam imperatoris gladio percussit: nec tamen dissecare potuit dependens ex galea super oculos velamen. Alio autem vehementis ictus fuit ut galeæ circuli non modice carni inhaerent notasque imprimerent: at princeps arreptum a barbari manibus ensen patriæ suo tradidit. Inde iterum in hostem contendere vehementius gestiebat, sed impetum inhibuere uterque Joannes et Bacchinus. Quippe captus barbarus benevolentiam simulabat: capillis igitur capitis sui ostensis ingentem innuebat illi occurrentiam multitudinem. Eo in prælio duobus in una manu digitis privatus est Cantacuzenus. Tandem quadraginta circiter captivis ho tibus adductis in castra reversus est imperator. Ibi eum subit illius memoria, quem paulo ante prostratum et signo circa oculos notatum reliquerat. Hunc ergo indicato signo quæsiuit in castris: qui inventus agnovit victorem et vicissim ab illo agnitus est. Nec ita multo post legati ab Archizupano in castra venerunt, qui præteritorum oblivionem deprecarentur: statimque jubente principe venit ipse miserandi hominis ac supplicis habitu: atque ab imperatore benevole exceptus veniam delicti obtinuit. Tum paulisper **113** ab humo exurgens, ubi ad imperatoris pedes prostratus jacebat, jurejurando pacta confirmavit fidemque dedit servum se Romanorum omni tempore futurum, et si in Occidentem arma princeps circumferret, cum duobus se millibus secuturum illum professus est: si vero in Asia bellum gereretur, trecentis quos prius mittere consueverat ducentos additurum. His rebus feliciter gestis Constantinopolim imperator rursus rediit. Eodem tempore classis relata est Byzantium, nullo in Italia confecto negotio. Ita quidem Romanorum imperium agnovere Dalmatæ, ut et longo post tempore, cum Uresin principatu deturbassent, atque inscio imperatore illum alteri ejus fratri tradidissent; veriti, ut par erat, ne is ipsis succenseret, Dese et Uresi adductis, ad eum venerunt, dictitantes ei cui suffragaturus ille foret, sese parituros. Pronuntiato igitur iudicio, Uresis præmii vice principatum ab imperatore obtinuit. Sed de his postea.

δούλιον, ὡς τε [P 65] χρόνοις πολλοῖς ὕστερον Οὐρεσιν (46) τῆς ἀρχῆς παραλύσαντες, ἐπειδὴ βασιλέως μηδὲν συνειδότες θατέρῳ τῶν ἀδελφῶν αὐτὴν ἐνεχείρισαν, ἐδωσαν τε ὡς τὸ εἶδος μὴ τι αὐτοῖς χαλεπήνῃ, καὶ Δέσσε καὶ Οὐρεσιν ἀγοντες παρ' αὐτὸν ἦλθον, ὅτῳ αὐτὸς ἐπιψηφίζεται ἀναγκάτως ὑπακούσασθαι λέγοντες. Δίκης τοίνυν αὐτοῖς ἀνοίγεισθαι βραβεῖόν τι ἐκ βασιλέως Οὐρεσιν αὐθις τὴν ἀρχὴν ἔσχεν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον.

10. Inde in Hungariam perrexit princeps, belli causam obtendens submissa, ut dictum est, Dalmatis auxilia. Neque tamen indicto bello aggressus est Hungaros, sed iis quæ in se deliquissent per litteras primo expositis, proximum Romanorum adventum illis indicavit. Ubi itaque ad Istri ripam pervenit, cum nullæ adessent naves ex iis quas Byzantii apparaverat, **114** ne temporis occasionem negligeret, quæ in iis rebus, ut cuncta prospere cedant, maximi momenti esse solet, lintrem, cuiusmodi ibi multæ ad littus reperuntur uno ex ligno cavatæ, conscendens atque una equum freno attrahens in adversam ripam trajecit. Exinde eodem pariter modo in Hungarorum fines irrupit Romanorum exercitus: atque interiora petens obvia quævis effuse depopulatus est. Erat in altera situm fluminis ripa castrum Zeugminum nomine, murorum cæterarumque munitionum robore satis validum. Atque illud cum primo impetu expugnare haud posset, Theodorum Batazem sororium suum reliquit cum exercitu: ipse regionis illius vicos circumiens plurimos in potestatem recepit. Hungarorum interea processit exercitus Romanos excepturus. At cum viribus longe se vidit imparē, dedit sese pariter imperatori, qui deinceps rapuit sustulitque pro libitu omnia. Videre itaque erat omnis ætatis multitudinem bello captam agi, gentemque totam aliam in sedem transferri: quamque Savus et Ister, fluvii ex Alpibus profluentes, in Hungariæ finibus efficiunt insulam (superius enim difflissi a se invicem, post

A Γ. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ τὴν Οὐννικὴν ἐχώρει, τὴν εἰς Δαλμάτας πρότερον καθάπερ εἴρηται συμμαχίαν ὑπόθεσιν πολέμου πεποιημένος αὐτοῖς. Οὐ μὲν ἀκηρυκτὴ ἐπ' αὐτοὺς ἦλθον, ἀλλὰ γράμμασι πρότερον τὰ τε ἐς αὐτὸν ἡμαρτημένα σφίσι ἐδήλου καὶ τὴν Ῥωμαίων αὐτίκα ἐμήνυεν ἐφοδόν. Ἐπειδὴ γοῦν πρὸς ταῖς Ἰστρου ὄχθαις ἐγένετο, νεῶν οὐδαμῆ παρουσῶν ἄς ἐξ Βυζαντίου ἐτοιμασάμενος εἶχεν, ὡς μὴ τὴν ὀξύτητα τοῦ καιροῦ καταπροήσεται, ὃ καὶ μάλιστα κατορθωτικὸν ἐν τοῖς τοιοῦτοις φιλεῖ γίνεσθαι, λεμβάδιόν τι ἀναθᾶς, ὅποια πρὸς ταῖς ἀκταῖς ἐνταῦθα διασαλεύει αὐτόξυλα, ἐπὶ τὴν πειραλίαν ἐφέρετο ἀπὸ βυτῆρος ἐλκόμενον τὸν ἵππον αὐτὸς ἔχων. Ἐξῆς δὲ καὶ Ῥωμαίων στρατὸς τρόπιον τῷ αὐτῷ περαιωσάμενοι τὴν Οὐννικὴν ἐπάτουν, ἐνδοτέρῳ τε προχωροῦντες ἀφειδῶς αἰεὶ τὰ ἐν ποσσὶν ἔκειρον. Ἦν δὲ τι κρησφύγετον ἐνταῦθα ἐπὶ θάτερα τοῦ ποταμοῦ ἰδρυμένον Ζεύγμινον ὄνομα, τειχέων τε καρτερότητι καὶ τῇ ἄλλῃ ἀσφαλείᾳ ἰκανῶς ἔχον. Τοῦτο ἐπειδὴ μὴ ἐξ ἐπιδρομῆς ἐλαῖν εἶχεν, αὐτοῦ Θεόδωρον τὸν Βατάτζην σὺν στρατεύματι ἔλιπε γαμβρὸν αὐτῷ ἐπ' ἀδελφῆ γεγονότα· ὃ δὲ τὰς τῆδε κώμας περιῶν ἀρδὴν ἠνέραποδίζετο. Ὅτε καὶ Οὐννων στρατὸς ἐχώρει μὲν ὡς Ῥωμαίοις ἀντιταξόμενος· ἐπεὶ δὲ ἔγνω ἀνεπίκτοις ἐπιχειρεῖν μέλλων, προσεχώρει καὶ αὐτὸς τῷ βασιλεῖ, καὶ τὸ λοιπὸν κατ' ἐξουσίαν ἤγετό τε καὶ ἐφέρετο πάντα. Ἦν οὖν ἰδεῖν ἡλικίαν πᾶσαν δορύκτητον ἐλαυνομένην καὶ ἔθνη ὅλα κινούμενά τε καὶ ἀναστατούμενα, καὶ ἦν Ἰστρος καὶ Σᾶος ποταμοὶ ἐξ Ἀλπεων (47) ῥέον-

Du Cangii nota.

(46) *Οὐρεσιν*. Uroschi illius, Dessæ fratris, nulla quod sciam mentio sit in Historia Dalmatica, nisi idem sit cum Bela, de quo ad p. 221, qui ante Dessam in Servia principatum tenuit.

(47) *Ἐξ Ἀλπεων*. Vel ex hoc locopatet *Alpes* dici quosvis montes altos, nec eos duntaxat qui Galliam ab Germania et Italia determinant. Servius ad illud Virgillii *aerios montes*, ait a Gallis aerios montes *Alpes* appellari; voce nimirum Gallica. Papias: *Alpes, proprie aerii montes Galliarum. Num Gallorum lingua alti montes sic vocantur.* Gloss. Græco-Lat.: *Alpes ὄρη ὄψηλά*. His consentit Isidorus, l. xiv Orig., c. 8. Hinc igitur passim quosvis montes *Alpes* vocant scriptores. Sidonius de Atho monte carm. 2: *Silvosam currebant vela per Alpem*. Carm. 9 de eodem: *Juxta frondiferæ cacumen Alpīs*. Pyrenæos montes *Alpium* nomine donat etiam Ausonius, epist. 23:

*Nunc tibi trans Alpes et marmoream Pyrenem
Cæsareæ Augustæ domus est.*

Alpes montis Zebraii, Alpes Roscidæ vallis in iisdem Pyrenæis, dixit Lucas Tudensis, in Chronico, p. 86 90. Unde et Hispanos *Alpinos* vocavit ex Catone Gellius. Adam Bremensis c. 229: *Normannia, quæ suis Alpibus circumdat Sueoniam*. Occurrit iterum apud eundem, c. 259. Sed de vocis primigenia notione dissentit prorsus a Servio et aliis Procopius, l. 1 De bello Goth., qui id no-

minis veteribus Gallis angustias montium seu collium significasse scribit: *Ἀλπεις δὲ καλεῖν τὴν ἐν στενοχωρίᾳ διόδον οἱ ταύτῃ νενομήκασιν ἄνθρωποι*. Id ipsum tradit Eustathius in Dionysii Periegesim: *Φασὶ δὲ τὴν λέξιν ταύτην κατὰ τὴν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν μετάληψιν, ταύτην δύνασθαι τῇ κλεισοῦρα*. Atque ea ipsa notione vocem hanc usurpasse videtur Philostorgius, l. iii, c. 24: *Ἀλπεις, αἱ τε Σούκεις καλούμεναι, καὶ αἱ Ίουλίαι, δίοδοι εἰσι στεναὶ μεγίστων ὄρων ἐκατέρωθεν, καὶ ὕψ' ἐν χωρίον ἐγγύς τοῦ συμπύσεσθαι συγκλειομένων*. Ἐοῖκασι δὲ αἱ δίοδοι αὗται τοῖς ἐν Θερμοπύλαις στενοῖς. Certe quidquid fuerit primis sæculis de vocabuli significatu, id constat inferioribus *Alpes* appellari convalles, et quæ in iis sunt pascua, quo æstate pecora aguntur. Ita usurpatur passim in donationibus factis ecclesiæ Salisburgensi, c. 1 et 7; apud Canisium, tom. vi Antiquar. Lect.; in charta Ludovici Pii anno 838 pro monasterio Anjaug; in chartis Alemannicis Goldasti n. 27 et 86; [P. 449] apud Conradum de Fabaria de Casibus S. Galli, c. 20; Bertholdum Zuifaltens. abbatem, De origine sui monasterii; Augustinum de la Chiesa, in Hist. Pölem., c. 26; Marcum in Hist. Beneharn., l. v, c. 29, etc. Hinc *Alpagium*, jus pascendi pecora in Alpibus, in charta b. comitissæ Sabaudie an. 1218 in tabulario ecclesiæ Tarentasiensis.

τες ἐπὶ Οὐννικῆς αὐτοματίζουσι νῆσον ἄνωθεν ἐφ' ἑκάτερα σχιζόμενοι καὶ μετὰ πλείστην ὄσσην ἐς ταυτὸ πάλιν ἰόντες· περίοδον, κενουμένην πᾶσαν καὶ κατοίκων σπανίζουσα. Ὅτε καὶ αὐτὴν τὴν ῥηγικὴν Ῥωμαῖοι κατεστρέψαντο οἰκίαν, πρᾶγμα ἐν τοῖς Ῥωμαίων μεγίστοις εὐτυχήμασιν ἀναγεγράφθαι ἔξιν. Ταῦτα κατωρθωκὸς βασιλεὺς ἐπὶ Ζεύγρινον ἦλθεν, ἐνθα ὁ Βατάτζης, καθάπερ εἴρηται, λειψθεὶς τὴν προσεδρεῖαν ἐποιεῖτο. Ἄλλ' οἱ τὸ φυλακτῆριον ἔχοντες, ἕως μὲν οὐκ εἰς μακρὰν ἐπιθεσθηθῆναι σφ' σι τὸν ῥῆγα ἠλπίζετο, ἰσχυρῶς αὐτοῦ μεταποιούντο· ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν ἠγγέλλετο παρὼν οὐδαμοῦ, Ῥωμαῖοι δὲ πρὸς τὸ τεῖχος μαχεῖν ἤδη ἐγένοντο, [P. 66] πρὸς τὸν ἐπιτριμμένον κατορθωθήσαντες κίνδυνον ἔχρηζον βασιλέως, ὡς ἐπ' ἀθώοις ἐντεῦθεν ἀπαλλαγόμενοι σώμασιν ἐνδῶσι τὸ φρούριον αὐτῷ. Τοῦ δὲ πρὸς ταῦτο ἀνανεύοντος, σχολίους τε τῶν τραχίλων ἐξῆψαν καὶ τὰ καλύμματα τῶν κεφαλῶν ἀποθέμενοι ξὺν ἀτιμίᾳ τῷ βασιλεὶ παρεῖχον ἐρυτούς. Ὁ δὲ ἀπέειπε Ῥωμαῖοις τούτων μὲν ἀποκτινύνασθαι ἀγαθῶν.

ια'. Ταῦτα Ῥωμαῖοι καταπραξάμενοι, ὡς ἐπὶ Σξον περαιωσόμενοι ἐφέροντο, πολλῷ στρατοπέδου τοῦ αὐτῶν πλείω τὴν ἀνδραποδισθεῖσαν τῶν Οὐννων ἄγοντες ἤλκισαν. Ἄλλ' οὕτω ἐπεραιώσαντο, καὶ διηγγελεν ἡ φήμη τὸν Παϊόνων ῥῆγα χεῖρα ἐπαγόμενον βαρβαρὸν θυμῷ πολλῷ κατὰ Ῥωμαίων ἔχειν, ἤδη τὸν κατὰ Γαλίτζης χώρας (48) Ταυροσκυθικῆς πόλεμον εὐτυχῶς διενεγκόντα. Οὐ δὲ ἕνεκα μάλιστα βασιλεὺς αὐτὸν ἠμύνατο, ἅτε παρὰ γνώμην τὴν αὐτοῦ Βλαδιμηρῷ ἐπιφύεοντα (τοῦτο γὰρ ὄνομα τῷ Γαλίτζης ἄρχοντι ἔκειτο) ἀνδρὶ ὑποσπόνδῳ Ῥωμαῖοις ὄντι. Τούτων ἀκούσας ὁ βασιλεὺς τὸ μὲν ἄλλο στρατευμα καὶ ὄσον ἐν σκευοφόροις ἦν καὶ τὰ πλείστα τῶν ζωγρηθέντων πλήθει ἀριθμοῦ κρείσσω τυγχάνοντα ἐκίλευε διαπορθμευσάμενους ἐπὶ τῆς ἀντιπέρας μείναι ἔχθης· ὁ δὲ τὸ ἀπόλεκτον τοῦ στρατοπέδου ἀναλαβὼν, καίτοι πολλὰ τῶν στρατηγῶν οὐκ ἐπιψφισαμένων τοῖς ὄξεσιν, ἐπέειπε τὴν ταχίστην συμπλακησόμενος αὐτῷ, λύκων οὐ λέόντων εἶναι φάμενος ἔργον τοῦ μὲν τῶν προβάτων καταπεύγεσθαι πλήθους, ποιμένων δὲ ποθεν ἢ κυνῶν ἐκφανέντων φεύγειν μηδὲν αἰσχυνομένους, μόνῳ τῷ αὐτοῦ καὶ τὰ θηραθέντα περισώζειν μόγις καὶ ἀγαπητῶς ἀρκουμένους. Ὅτε λέγεται τι καὶ τοιοῦτον, ὅποιον εἰ μὲν καὶ ἀντικρὺς προελομένῳ ἔδοξεν αὐτῷ, οὐκ ἔχω ἐπαινεῖν, εἰ δὲ καὶ προμηθείας τινὸς, ὅπερ οἶμαι,

A multum circuitum in unum denuo coeunt) vacuum omnino nulloque cultam habitatore. Quo tum casu everterunt Romani etiam domum regiam : res sane quæ inter maximos Romanorum fortunæ successus referri mereatur. His ita prospere gestis ad Zeugmlinum rediit imperator, ubi Batatzes, qui relictus ibi fuerat, obsidionem urgebat. Sed qui loci præsidium **115** tenebant, quamdiu spes erat brevi cum auxilio regem adfuturum, defendebant sese acriter. Verum ut intellexerere nequaquam illum adesse, ac jamjam mœnia acrius impugnantibus Romanis, periculo imminente conterriti, rogavere principem ut tradita arce salvis inde corporibus liceret iis excedere. Quam rem cum abnueret, funibus collo appensis abjectisque capitum operculis, per summum dedecus sese ipsos imperatori dedidere. Tum ille, ne eorum quisquam a Romanis interficeretur, prohibuit ; arcem vero gravi refertam præda iis diripiendam concessit.

μηδένα, τὸ φρούριον δὲ μεγάλων μεστὸν ὄν ληϊζε-

11. His confectis Romani versus Savum velut trajecturi pergunt, numero majorem captivorum adlucentes multitudinem quam esset exercitus : sed necdum flumen transierant, cum nuntiatum Pannoniorum regem cum ingentibus istic adesse copiis summo animi ardore cum Romanis pugnare gestientem, rebus jam in Galitza, regione Thaurroscythicæ, præclare feliciterque peractis. Hujus quippe rei potissimum causa imperator bellum istud aggressus erat, quod se invito Bladimerum (id nomen erat Galitzæ principi), virum Romanis federatum, invasisset. Quo cognito imperator reliquam aciem, impedimenta, ingentemque et innumeram captivorum multitudinem in adversam transferri ripam jubet ibique considerare : ipse cum delectis militibus, etsi consilium haud probarent ducum plerique, summa celeritate **116** in hostem contendit, luporum esse, non leonum dictitans pecorum greges incessere : cæterum pastoribus aut canibus conspectis sine pudore ullo fugere, eo solo si sese et captam prædam retineant ægre licet ac vix contentos. Illud etiam de eò fertur, quod quidem, si id egit ex animi consilio, laudare vix possim : sin autem quia tum quidpiam præviderit, quod reor, aut tutari ac defendere voluerit qui circa se erant Romanos, militaris prorsus providentiæ facinus

De Cangii notæ.

(48) Γαλίτζης χώρας. Galitia pars dicitur Russiæ Minoris, μέρος τῆς μικρᾶς Ῥωσίας, in notitia Andronici ; Nicetæ vero in Man. I. 4 n. 2 : Μία τῶν παρὰ τοῖς Ῥώσ τοπαρχιῶν, οὗς καὶ Σκύθας ὑπερβορέους φασίν. Galitza hodie vocatur, estque ducatus, magno Moscoviæ duci obnoxius, qui ex Moscovia in orientem per Castronowgorod euntibus occurrit. Huic imperabat eo ævo Vladimerus seu Lodomerus, ut habent Annales Hungarici, qui Chanorum fretus auxilio Minoslau Russorum regem seu principem regno perturbare, tyrannidemque sibi asserere ausus, a Geiza tandem Hun-

garicæ rege, qui Minoslai filiam uxorem duxerat, inuito prælio susus ac deletus est, ut pluribus narant Thwroczius in Geiza, c. 66 ; et Bonfinius decad. 2, l. vi. Nec alium vel diversum Vladimerum hunc censuerim ab Vladimero Wszeuolodi filio, Jaroslai Russiæ principis nepote, qui Kiovia ad Borysthenem urbe avita consedit, et post varias cum agnatis concertationes, cum omnes eorum expugnasset provincias, μονομάχος dictus est. Utcunque sit, Vladimeri successorem Jaroslau infra nominat Cinnamus ; de Vladimeri vero parentibus agit Ditmarus, l. vii.

memoratu dignum esse arbitror. Cum enim ab Savo A statueret discedere, quo Hungaris occurreret, vasa- que jam collegisset, imperavit navium præfecto ut in alteram fluvii ripam trajiceret ibique consisteret cum navibus, ac si quis ex Romanis fugam meditatatus se trajici postularet, quasi non videret hominem nihil moraretur. « Vel si ipse, aiebat, imperator adero, atque ac modo videntur in animum induxero, quæ jussu negligas necesse est, sin secus feceris, continuo palo affixus supplicium non effugies. » Ea quidem ille sic tum ordinavit, ut ad audaciam et magnanimitatem aditum, quemadmodum diximus, militibus quodammodo faceret. Ubi enim nullum ex metu compendium adest, tum ab audacia necessario petendum est auxilium. Abitum itaque inde paranti quidam a Romanis captivis, qui ab Hungaris evaserat, jamjam adventurum regem indicat. Hoc accepto **117** nuntio imperator vix sese continere potuit, veritus, ne cum prior adveniret, fugientes Romanos aggredi videretur Hungarorum exercitus. Ordinata igitur acie retro cessit. Ut vero constitit non ipsum adesse regem, sed Belosim, qui primas apud eum obtinebat (Banum vocant ejusmodi dignitatem Hungari) appropinquare cum exercitu, in eum citato impetu fertur. Verum cum nox ingrueret, equo desiliens, totus armatus, super inverso et supino clypeo somnum cepit, idemque ut milites facerent imperavit. Postero autem die Belosis adventare principem certior factus, cum universo exercitu recessit, nescio quos haud sanæ C mentis simulans prætextus. Quo enim fugæ captaret occasionem, mandatum sibi aiebat a rege, ut ab hac regione abscederet, iterque intenderet ad Branizobam, ut inde facilius Romanos adoriretur. At imperator, cum necdum fugientes insequi cessaret, superato fluvio, Branizobam pervenit ibique castra posuit. Paulo post in aliam Hungariæ partem, ubi mons est, Temises ab incolis dictus, quo vastaret adjacentes agros, mittit eum exercitu Borizem. Ex eadem ille qua Geiza familia dicebatur esse: propter autem nescio quam simultatem ad Joannem imperatorem profugerat, a quo et magnis fuerat auctus honoribus, unamque e consanguineis obtinuerat uxorem. Eum in locum postquam venit Borizes, majores vicos, incolarum frequentia late extensos omnibusque refertos bonis circumeundo **118** depopulatur. Ad hæc cum tribus Hungaricis phalangibus consertis manibus, hostes plane fudit,

Du Cangii notæ.

(49) *Μπάνον*. Hoc est, *banum*. Solent quippe Græci *b* Latinum per *μπ* afferre, ut ex exemplis quæ profert Meursius in Gloss. plus satis patet. De banorum dignitate apud Hungaros et Servios dixi ad Annam. Hæc tum fungebatur in Hungaria Bela, qui Cinnamo Βέλοσις hoc loco dicitur, Geizæ regis avunculus, quo imperante rerum summam obtinuit, Uri Serviciæ comitis, cujus filiam Helenam Bela, cognomento Cæcus, rex duxerat, frater. Joannes Thwroczius, c. 65: *Tunc avunculus domini regis Bela Ban nominatus, gloriosus in millibus suis irruens super agmina Teutonicorum, per-*

Α ἕνεκα καὶ τοῦ εὐφυχότατα Ῥωμαίους ἀμφ' αὐτῷ ἀγωνισθῆναι, στρατηγικῆς ἡγήσασθαι ἐπινοίας ἀξίων εἶναι. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν Σάου ναμάτων ἀπαίρειν ὡς ὑπαντίαςων τοῖς Παλοσι συνεσκεύαστο ἤδη, παρηγυῖα τῷ τὴν στολαρχίαν ἐμπειπιστευμένῳ θατέρῳ τοῦ ποταμοῦ δὲ πρὸς προσεσχηκότα αὐτοῦ σὺν ταῖς ναυσὶν ἴστασθαι, ἦν δὲ ποτε Ῥωμαίων τις φυγὰς ἐπὶ τῆς ἐτέραν ἰῶν διαπορθμεύεσθαι ἀξιοίη, τὸν δὲ ἀλλὰ μὴδὲ ὄρεσιν προσποιεῖσθαι τὸν ἀνθρώπον. « Κἂν αὐτὸς, ἔλεγε, παρέσομαι βασιλεὺς ἕτερα τῶν παρόντων ἐλόμενος, ἀποπροσποιεῖσθαι σε τοὺς λόγους χρεῶν, ἢ μὴν μὴ οὕτω ποιῶν τὸν αὐτίκα οὐκ ἐκφεύξῃ ἀνασκολοπισμόν. » Ταῦτα μὲν ὧδε διετάξατο, θάρσους οἶμαι οὐραν τοῖς στρατιώταις, ὅπερ ἤδη ἔφην, ἐντεῦθεν ὑπανοιγνύς. Τῆς γὰρ ἐκ δειλίας ὀνήσεως οὐδαμῆ παρούσης ἀνάγκη ἐς τὴν ἐπὶ τοῦ θάρσους μετασκευάζεσθαι [P. 67] ἀρωγῆν. Μέλλοντι δὲ ἄρτι που ἐκεῖθεν ἀπελαύνειν ἤκέτι τις δορυαλώτων Ῥωμαίων φυγὰς ἐκ Παιόνων τὴν τοῦ ῥηγὸς ὄσον οὐκ ἤδη μηνύων ἐφοδόν. Τούτων ἀκούσας ὁ βασιλεὺς οὐκέτι κατέχειν ἑαυτὸν οἶός τε ἐγένετο, ὡς μὴ πρότερον ἀφικόμενον τὸ Οὐννικὸν φεύγουσιν ἐπιθέσθαι δόξεις Ῥωμαίοις. Ταξάμενος τοίνυν ἐχώρει παλίμπους. Ὡς δὲ ὁ ῥήξ μὲν οὐ παρῆν, Βέλοσις δὲ ὁ τὰ πρῶτα παρ' ἐκείνῳ φέρον (Μπάνον (49) ταύτην καλοῦσιν Οὐννοι τὴν ἀρχὴν) οὐ μακρὰν εἶναι ἠγγέλλετο, σπουδῆ ἐπ' ἐκεῖνον ἐφέρετο. Ἐπειδὴ τε συνεσκόταζεν ἤδη, τοῦ ἵππου ἀποβάς αὐτὸς τε ἐπὶ τῆς ἀσπίδος ὑπτίου πρὸς τοῖς ὄπλοις ὑπνωσε τοῖς αὐτοῦ, καὶ τὸ στράτευμα ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ξυνοδιήγαγεν ἅπαν. Τῇ δ' ὕστεραία Βέλοσις μὲν ἐπιόντα βασιλέα πυθόμενος ὤχετο πανστρατιοκῆφεις τινὰς οὐχ ὕγιεις ἀναπλάσας· πρόφασιν γὰρ τοῦ φεύγειν ἐκποριζόμενος μεμνηῦσθαι αὐτῷ πρὸς τοῦ ῥηγὸς ἔφασκε τῆς προκειμένης ἀποκλίνοντι ὡς ἐπὶ Βρανιτζόβαν πόλιν ἰέναι, ὅπως ἐντεῦθεν μᾶλλον Ῥωμαίοις ἰέναι ἐλθεῖν αὐτὸν γένοιτο. Βασιλεὺς δὲ τοῦ καὶ εἰσέτι διώκειν ἀποσχόμενος ἐπὶ τὸν ποταμὸν ἐλθὼν ἐπεραιούτο, ἐν Βρανιτζόβῃ τε γεγωνῶς ἐνταῦθα ἠύλιζετο. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον καὶ κατ' ἄλλο που τῆς Οὐννικῆς μέρος, οὗ δὴ τὸ δρῶς ἐστὶν ὁ Τεμισίης πρὸς τῶν ἐγχωρίων ὠνόμασται, προνομεῦσαι διανοηθεὶς Βορίσην ἅμα στρατεύματι ἐπεμπεν, ὃς καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν αὐτῶν ἐλέγετο τῷ Ἰατζῆ φυῆναι σπερμάτων, κατὰ διένεξιν δὲ τινα ἐς βασιλέα Ἰωάννην φυγὰς ἔτυχε πολλῷ πρότερον ἐλθὼν. Ὁ δὲ τιμῆς τε μετέδωκεν ἱκανῶς καὶ κῆδος ξυγγενοῦς τινος ξυνηψὲ κόρης αὐτῷ. Οὗτος δὲ ὁ Βορίσης (50) πρὸς τῷ χώρῳ

cussit eos ex adverso graviter, et magnam stragem fecit in illis. Bela bani, quo ductore Henricum Bavaricæ ducem fudit Geiza, meminere præterea Otho Frising. l. i De gest. Frida, c. 22, et Radevicus, l. iii, c. 12; Guntherus, l. vi Ligurini, de Bela:

Hic placido cultu puerum nutriverat, ut qui Vir bonus et prudens, et avunculus esset utrique. Vide notata ad p. 221.

(50) *Οὗτος ὁ Βορίσης*. Fuit is Boritius Calamanii regis Hungariæ ex regis Russiæ filia (quam in adulterio deprehensam Calamanus repudiaverat) filius,

γενόμενος περιήει τὰς τῆδε κωμοπόλεις ἀναστατῶν, πλῆθους τε κατοίκων μονοουχί στενοχωρούμενας καὶ παντοίοις περιβριθεῖς οὐσας καλοῖς. Ὅτε δὴ καὶ φάλαγγι τρισὶν ὀυννικαῖς εἰς χεῖρας ἔλθων ἐτρέψατό τε κατὰ κράτος αὐτὸν βασιλέα παρεῖναι οἰηθείσας, καὶ βαρῆς ταῖς ὠφελείαις ἐκεῖθεν ἀναστρέψας εἰς τὸ Ῥωμαίων ἦλθε στρατόπεδον. Ὁ δὲ ῥῆξ γνοῦς ὡς Βορίσης ταῦτα οὐ βασιλεὺς Ῥωμαίων εἰργασμένος ἔτυχε Παιονίαν τὰ δεινὰ, θυμομαχῆσας ὀπίσω ἔδωκεν. Οὐ μὴν καὶ ἰδυνήθη Βορίση συμμῖξαι ἤδη νυκτὸς ὑπὸ λαμπάσι περαιωσαμένῳ, ἃς πολλὰς ἐκ τοῦ στρατοπέδου βασιλεὺς ὑπανῆψεν αὐτῷ. Ὅτε καὶ δύο τῶν ἐκ τοῦ πεζῶν καταλόγου ἐπὶ τῆς ἀντιπέρας ἐτι λειφθέντες δυχθῆς τῶν ὀυννων ἀφικομένων τὰς τῆδε ὑπελθόντες λόχμας λαθεῖν ἴσχυσαν. Ταῦτα κατωρθωκῶς βασιλεὺς πόλεις τε τὰς Παριστρίας ὡς ἐνῆν κρατυνάμενος ἐνταῦθα διατριβὴν ἐποιεῖτο, σκεπτόμενος τὸν Ἰστρὸν τε αὐθις διαδῆναι καὶ τῷ ῥηγί συμπλακῆσθαι περὶ θατέραν τοῦ Ἰστρου ὄχθην ἐνστρατοπεδευομένῳ καὶ αὐτῷ. Ὅπερ ἐκεῖνος μαθὼν, [P. 68] πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς τύχης ἀποδειλιάσας ἐκβασιν, μὴ καὶ ἐν τούτῳ δυστυχῆσαντος πανωλεθρία λοιπὸν τὸ ὀυννικὸν ἐκτριβῆ, ἐς βασιλέα πέμψας εἰρηναῖα διελέξατο, τοῦ τε πομπεύσας λαμπρὰ θεῶν τὰ χαριστήρια ἔθυσεν. Ἄρτι ἐκ τῆς Ἀυγούστης ἐτέχθη Εἰρήνης κάλλιε διενεγκὸν Μαρία (51) τε ὀνομάσθη καὶ βασιλῆς ἀνεκοήθη.

Ῥωμιοὶ μὲν ἐν τούτοις ἦσαν. Ῥογέρου δὲ (52) τοῦ Σικελῶν τυράννου τὸ ζῆν καταστρέψαντο; Γιλιάλμος ὁ ἐκεῖνου παῖς τὴν ἡγεμονίαν παραλαβὼν πολλὰ τε ξυνειδῶς ἐς τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν τῷ πατρὶ διημαρτημένα, δεῖν ἔγνω πρέσβεις ἐς βασιλέα πέμψαι οὕτω τε τὰ διάφορα λύσαι. Ἦκον οὖν ἄνδρες ἐπισκοπὸν ἕκαστος περικεῖμενος ἀρχὴν. Ἦν δὲ ὁ τῆς πρεσβείας νοῦς τοιοῦτος: χρήματα μὲν καὶ σώματα ὀπόσα Ῥογέρου Εὐβοίας τε καὶ Θηδῶν τῶν ἐν Ἐλ-

A qui adesse principem putaverant, rediitque in castra præda gravis. Rex autem ubi intellexit Borizem, non Romanorum imperatorem, hæc intulisse Hungariæ damna, totus prælium spirans a tergo insequitur. Sed enim non potuit assequi Borizem, qui sub noctem excesserat prælucentibus facibus, quas crebras princeps accensas submiserat e castris. Quo tempore etiam accidit ut in adversa ripa relicti adhuc duo e pedestribus numeris, cum virgulta istæ subiissent, advenientes Hungaros laterent. His feliciter gestis imperator, expugnatisque quantum licuit Transistrianiis oppidis, ibi aliquandiu moratus, Istrum superare rursum et cum rege qui in altera fluvii ripa castra habebat, prælium conserere statuit. Quod postquam ille advertit, veritus fortunæ exitum et si male res cederent, ne Hungari internecione delerentur, legatos ad petendam pacem ad imperatorem misit, qui tandem Byzantium rediit, acto triumpho, præclaras Deo gratias retulit. Sub idem tempus prima illi ex Irene Augusta nascitur, insigni pulchritudine filia, et Mariæ nomen sortita imperatrix renuntiata est.

B λοιποῦ τε βασιλεὺς ἐς Βυζάντιον ἦλθεν ὑπὸ θριάμβῳ ὑπὸ τούτων τὸν χρόνον καὶ θυγάτριον αὐτῷ πρώτῃ.

12. Hæc apud Romanos gesta. Mortuo autem Rogerio Siciliae tyranno Gulielmus filius regnum excepit. Multa ille in imperium Romanum a parente delicta esse conscius, necessum putavit ad dirimendas similtates legatos ad principem mittere. Venerunt ergo viri episcopali dignitate insignes, eratque ea iere legationis sententia: res omnes, captivos, quæque Rogerius ex Eubœa et Thebis Helladicis, urbeque Corintho, sicut ante narra-

Du Cangii notæ.

ob idque pro spurio habitus. Extincto Stephano rege fratre, cum frustra paternum regnum repetiisset, Constantinopolim profectus, consanguineam Joannis imp. duxit in uxorem. Græcorum exinde et Polonorum fultus auxilio, et ab aliquot evocatus proceribus, Hungariam cum valido exercitu ingressus, a Bela Cæco rege, et Alberto Leopoldi marchionis Austriae filio, Belæ sororio, fusus ac fugatus est, ut pluribus narrant Otho Frising. l. vii Chron., c. 21; Thwroczius et Bonfinius. Hac accepta clade Boritius rursum Græcos in sui auxilium, et Labeslai Bohemæ ducis interventu, regem Fredericum induxit an. 1146; mox percepto Ludovici Franciæ regis per Hungariam transitu, in illius castra concessit, quorundam Hungarorum consiliis accitus, qui facile fore ut multi in Hungaria non ignobiles et Geiza rege ad eum deficerent, polliciti fuerant. Quod cum ad Geizam perlatum fuisset, statim a Ludovico per legatos Boritium vincum sibi tradi postulavit, [P. 450] cui responsum piissimò ac christianissimò principe dignum dedit Ludovicus: *Domum regis esse quasi ecclesiam, pedes ejus: — quasi altare, ideoque non posse se reddere vincum eum, qui ad domum regalem, quasi ad ecclesiam, et ad pedes regis, quasi ad altare se prostravit.* Ita Thwroczius et Bonfinius, dec. 2, l. vi. Odo vero de Diogilo, l. ii extremo, ait, re in

consilium adducta: *Episcopos et optimates discussa ratione judicasse, ut rex regi pacem servaret, et viro nobili, licet capto, vitam servaret, quia scelus esset utrumque, et mortî hominem reddere, et amici sine ratione sædera rumpere.* Vox sane piissimò digna principe, qualis etiam illus fuit ad regem Angliæ, cui, quod S. Thomæ Cantuariensi archiepiscopo in sui fidelis ignominiam et ruborem præsidium præstaret, queritanti, respondit, *se hoc jus hæreditarium ab antecessoribus contraxisse, et semper fuisse consuetudinis regni [Francorum], ut omnes pro justitia exsultantes benigne recipiat, et eis debita humanitatis solatia impendat.* Tandem Boritius a Manuele cum validis copiis adversus Hungaros missus, deleto ab hostibus exercitu, ipse a quodam Cumano domestico sagitta transfixus occubuit C. an. 1156, ut habent Otho Frising. l. vii Chron. c. 34, l. i; De Gest. Frider. c. 30, l. ii, c. 31. Ex Boritio natus Catamanus Ciliciæ præfectus, de quo infra Cinnamus.

(51) *Maria.* Vide stemma Comnenicum.

(52) *Ῥογέρου δὲ.* Moritur Rogerius Siciliae rex an. 1152 indict. 1, ita Romualdus in Chron. et Otho Frising. l. ii De gest. Frid. c. 11; at Robertus de Monte Rogerii montem in 29 April. an. 1153 rejicit; alii in an. 1154. Vide Familias nostras Normannicas.

* Leo et Anthem. Nov. de Mulier. quæ se servis propriis, etc. : *Julia quædam preces nostris fundit altaribus astruens, etc.* Adde l. vi C. Th. de locat. fundor.; l. vi C. Th. de relationib.; S. Thomæ Epist. et Acta Alexandri III pp. apud Baron. ann. 1168, 1169.

vimus, erepta navibus avexerat, redditurum, quæque vellet imperatori libentissime suppeditaturum se pollicebatur. At princeps, rejectis legatis, classe apparata idoneoque in eam immisso exercitu, Constantinum cognomento Angelum, avunculum suum, ducem ei præficit, datque in mandatis ut circa Laconicam appelleret ibique reliquam classem jamjam adventuram operiretur. Ille igitur Byzantio relicto, vento usus secundo, ad Laconicæ promontorium deferitur, quod vulgo ob situm Monembasiam vocant. Ut vero accepit imperator Geizam Hungariæ regem præteritis irritatum calamitatibus Transistriana oppida ex improvise aggredi velle, prævertere hominis conatus occupat. Itaque ad Istri ripam quanta potuit celeritate reversus, Hungaricis copiis in altera fluvii ripa consistentibus se objecit. Aliquandiu pars utraque a prælio cessavit, quod neutra vellet incipere: ac Romanorum præsertim, quorum naves nondum advenerant. Sed ubi aliquot post **120** diebus, confectas ex ea quæ occurrebat materia, naviculas complures deduxere in flumen, tum quæ gererentur eductus Hungariæ rex, veritusque, ut dixi, ne rursus belli fortuna inclinante, principatum ipsum discrimini exponeret, iterum se ad pacis conditiones contulit. Missis igitur legatis petiit ut decem non amplius millibus Hungarorum multatis, reliquam captivorum multitudinem reciperet: his conditionibus amicum se quandiu viveret Romanorum et cœderatum semper fore pollicitus. His ergo conditionibus sancta pace, Romanæ copiæ redierunt.

σπόνδοις τετάξασθαι αἰῶνα τὸν πάντα. Ἐπὶ τούτοις ἀνεξεύγνυ στρατός.

13. Sic in continenti se res habuere: ac maritimæ ducis improbitate non eundem sortitæ sunt exitum. Quippe Angelus, ubi agnovit Gulielmi classem ex Ægypto et Nilo flumine prædis opibusque quales Ægyptus præbet onustam adnavigare, magnam facinus edere statim in animum inducit. Hinc non exspectata Byzantio altera classis parte, avidus pugnæ, vela in hostem quam celerrime contrahit, licet vetante id principe litterisque monente, ne cum tam exigua manu cum multo majoribus copiis congrediretur. Dictitabat enim nihil impedimento fore, quominus à barbaris caperetur Angelus, ac ne nuntius quidem, ut proverbio dicitur, inde reverteretur. At ille isthæc non curans, cum obvia Siculorum classe manus conserit. Siculi **121**

primum iulibere retro naves et ordinate cessere. Ubi vero ferri in composite Romanos conspexerunt, tum demum quam exigua eorum esset classis apparuit. Itaque repente conversi eam invadunt, vento,

Α λάδι πύλειός τε Κορίνθου, καθάπερ μοι δεδιήγηται, ναυσὶ περιαρπατάμενος ἔτυχε, ταῦτα δὲ πάντα ἀποδοῦναι ἀπηγγέλλετο, βασιλεῖ δὲ πάντα ὅσα βουλομένῳ ἔσται ὑπηρετήσασιν ἄσμενος ὡμολόγει. Ἄλλὰ βασιλεὺς τοὺς πρέσβεις μὲν ἀπεπέμψατο (53), στόλον δὲ νεῶν ἀγείρας (54) στρατὸν τε ἐμβιβάσας αὐτῷ, στρατηγούντι Κωνσταντίνῳ δὲ Ἄγγελον ἐπεκάλουθ θεῖον αὐτῷ γεγονότα, ἐκέλευε περὶ που τὴν Λακωνικὴν προσεσχηκότα ἐνταῦθα καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ στόλου ὅσον οὐδέπω ἀφιζόμενον περιμεῖναι μέρος. Ὁ μὲν οὖν ἄρας ἐκ Βυζαντίου πνεύματός τε ἐπιφόρου τυχὼν ἀκρωτηρίῳ τῆς Λακωνικῆς προσέσχευ, ὃ Μονεμβασία ἐκ τῆς τοῦ τόπου θέσεως πρὸς τῶν πολλῶν ὀνομάζεται. Βασιλεὺς δὲ Ἰατζῆν τῶν Παιόνων ῥῆγα τοῖς φθάσασιν ὠδίνοντα ἐξαπινάϊως τὰς Παριστρίοις ἐπιτεθήσεσθαι πόλεσι διανοεῖσθαι μαθῶν, προφθάνειν ἠπειγέτο τὴν ἐγχείρησιν. Καὶ δὴ πρὸς ταῖς τοῦ Ἰστρου καὶ πάλιν ὀχθαίῃ τή τάχους εἶχε γινόμενος ἀντεκάθητο τῷ Οὐννικῷ ἐπὶ θάτερα ἐνεστρατοπεδευμένῳ καὶ αὐτῷ. Μέχρι μὲν οὖν τινος οὐδέτεροι χειρῶν ἄρχειν ἤθελον, ἄλλως τε καὶ νεῶν εὐπω Ῥωμαίοις ἐν τῷ τέως παρουσῶν. Ἐπεὶ δὲ ἡμέρας τισὶν ὕστερον Ῥωμαῖοι ἐκ τῶν παρόντων ναυπηγησάμενοι ἀκάτια ὅτι πλείστα καθελκυσαν εἰς τὸν ποταμὸν, γνοὺς τὰ πρασσόμενα τῶν Παιόνων ὁ ῥῆξ δέισας τε, ὅπερ ἔφην, μὴ καὶ δεῦτερον ἠτυχηκῶς περὶ αὐτοῦ κινδυνεύσῃ τῇ ἀρχῇ, ἐπὶ συμβάσεις καὶ πάλιν ἐχώρει. Πρέσβεις τε πέμψας ἠτείτο χιλιάσιν οὐ πλέον δέκα ζημιῶθεν τὸ Οὐννικὸν, τὴν ἄλλην τῶν αἰχμαλώτων πληθὺν ἀπολαμβάνειν αὐθις. Οὕτω γὰρ φῖλα διὰ βίου Ῥωμαίοις φρονήσειν ἔλεγε καὶ ἐν ὑποσῶν τῆς εἰρήνης τελεσθείσης ἐκείθεν ὁ Ῥωμαίων

Ϟ φῖλα διὰ βίου Ῥωμαίοις φρονήσειν ἔλεγε καὶ ἐν ὑποσῶν τῆς εἰρήνης τελεσθείσης ἐκείθεν ὁ Ῥωμαίων

ιγ'. [P. 69] Ἐν τοιοῦτοις μὲν τὰ κατὰ τὴν ἠπειρον εἶχε. Τὰ δὲ κατὰ θάλασσαν κακότητι στρατηγού εἰς τὸναντίον ἐτελεύτα. Ὁ γὰρ Ἄγγελος ἐκ τῆς κατ' Αἴγυπτον γῆς καὶ ποταμοῦ Νείλου τὸν Γυλιέλμου στόλον ἀνάγεσθαι μαθῶν λαφύρου πλησάμενον ὄλθου τε τοῦ ἐνταῦθα, μέγα τι δρᾶσαι ᾤθη. Ὅθεν καὶ τὸν ἐκ Βυζαντίου λοιπὸν οὐκ ἀναμείνας στόλον ὡς εἶχε τάχους ἀνήγετο, ὑπαντιάσειν αὐτῷ προθυμούμενος, καίτοι πολλὰ πρὸς τοῦτο βασιλέως ἀπολέγοντος γράμμασί τε παρεγγυωμένου μὴ ἂν οὕτως ὀλιγανδροῦση δυνάμει πρὸς πολλῷ πλεονά διαγωνίσασθαι ἰσχύον. Κωλύσαι γὰρ ἐμαρτύρετο οὐδὲν αὐτὸν πρὸς τῶν βρυθάρων ἀλῶναι τὸν Ἄγγελον καὶ οὐδὲ ἄγγελον γούν ἐκεῖθεν ἐπανήξειν, ὃ δὴ λέγεται. Ἄλλ' ἐκεῖνος περὶ ἐλάσσονος ταῦτα πεποιημένος τῷ Σικελικῷ ἤδη παραφανέντι ξυνέμιξεν στόλῳ. Σικελοὶ τὸ μὲν πρῶτον πρύμναν ἐκρούσαντο παλίντροποι τε συνταγμένως ἐχώρουν· ἐπεὶ δὲ Ῥωμαῖοι ἀταξία πολλῇ ἔχασθαι ἔγνωσαν τὸ τε εὐαρίθμητον αὐτοῖς τῶν νεῶν

Du Cangii notæ.

(53) Τοῖς πρέσβεις ἀπεπέμψατο. Animos Manuelis mire auxerat novissime initum post Rogerii excessum cum Frederico adversus Willelmu Siculum sælus, cujus meminit Otho Frising. l. II De gest. Frid., c. 11.

(54) Στόλον δὲ νεῶν ἀγείρας. Prælium istud navale, in quo captus Constantinus Angelus By-

zantium classis dux attigit etiam Nicetas, l. II, p. 7. Siculæ præerat Maio Barensis, ut idem refert, qui in diplomate Willelmi regis apud Baronium, an. 1156, magnus admiratus admiratorum dicitur, vir cæterequin humili sorte genitus, quem caute crudelissima interiisse auctor est Hugo Falcandus, qui illius historiam fuse prosequitur.

ἤδη καταφανές ἦν, αἰφνης ἐπιστραφέντες ἐφέροντο κατ' αὐτοῦ, τοῦ κατὰ πρύμναν Ῥωμαίους Ἰσταμένου πνεύματος τύχη τινὶ ἐπὶ τὴν πρῶραν μεταθεμένου. Αἱ μὲν οὖν ἄλλαι Ῥωμαίων νῆες τοῦ Ἀγγέλου καταρξάντες, ὅς τῷ πρωτοστρατήγῳ ἀδελφῶς ἦν (ὀλίγων δὲ νεῶν καὶ αὐτὸς ἦρχε), φυγῇ ἀκόσμῳ ἐχρῶντο. Κωνσταντῖνος δ' ἐν μέσοις τοῖς πολεμίοις ἀπολειφθεὶς ὑπὸ ταῖς αὐτῶν ἐγεγόνει χερσὶ, τοῦτο τῆς ἀβουλίας ὀνόματος τῆς αὐτοῦ. Τοιαῦτα καινοτομήσαν ἐξῆκεν ἤδη τὸ ἔτος ἐκεῖνο.

ιδ'. Βασιλεὺς δὲ νεωτερίζει καὶ πάλιν τὸν Παιον-ἀρχὴν ἀκούσας (οὐ γὰρ ἠναίχετο τηλικαῦτα περι-υῤῥισμένος), ἤδη τῆς ἐπὶ τὸν Ἰστρὸν καὶ πάλιν φερούσης ἤπειτο. Τοῦ δὲ πρὸς τὴν ἐπέλευσιν ἐκπλαγέντος περὶ εἰρήνης τε καὶ αὐθις διαπρεσθευσάμενου, τότε μὲν ἐλύετο σφίσι ὁ πόλεμος καὶ τὰ τῆς εἰρήνης ἐγέλασκαλὰ, ὀλίγῳ δ' ὕστερον Ἀνδρόνικου τοῦ βασιλέως ἐξαδέλφου τὰς αἰτίας ἐνδόντος κατὰ Ῥωμαίων καὶ αὐθις ἐπολεμώθη. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον. Τότε δὲ βασιλεὺς τοῦτον δὴ τὸν Ἀνδρόνικον ἐπὶ τὴν Κιλικίαν καὶ Ἰσαύρων ἐπεμπε γῆν, στρατηγὸν αὐτοκράτορα τοῦ πολέμου τοῦδε καταστήσάμενος. Τερόζης (55) γὰρ ἀνὴρ τύχης ἐπιφανοῦς Ἀρμένιος γένος πρὸς βασιλέως Ἰωάννου δορυάλωτος, ἐκ μαγροῦ γεγονώς, ὁπότε πρὸς τοῖς Ἰσαύρων ἐκεῖνος ἐστράτευεν ὄροις, φυγὰς ἐκ Βυζαντίου ἐπὶ Κιλικίαν ἦλθε καὶ ἀποστασίαν ὠδινήσας τῆς Ῥωμαίων χειρὸς ἀφιστᾶν ἐπεχείρει πόλεις τὰς τῆδε. Ἀνδρόνικον μὲν δὴ τούτου ἕνεκα βασιλεὺς ἐπεμψε, Καίσαρα δὲ (56) ἐφ' ᾧ Κωνσταντῆς τῆ Ῥαῖμουῦνδος τοῦ πρίγκιπος ἐς γάμον συνελθεῖν γυναικὶ ἐξ ἀνθρώπων (57) ἤδη γεγεννημένου τρόπῳ ὃν αὐτὸς ἄρτι δηλώσω. Φρούριόν (58) τι ἀγγυὸν Βεβροιαίων ἰδρυμένον Ἀντιοχεῦσιν ἐς φόρου τυγχάνον [P. 70] ἀπαγωγὴν οἱ τῆδε περικαθίσαντες βάρβαροι, ἐπειδὴ τῶν ἀναγκαιῶν ὑποσπανίζειν αὐτὸ ἐγνώσαν, πολιορκίᾳ παραστήσασθαι ἐπεχείρουν. Ῥαῖμουῦνδος τοίνυν ἐτοιμότητος εἰπερ' τι, εἰς τὰ πολέμια γεγονώς πράγματα τούτων ἀκούσας σπουδῆ πολλῇ σὺν τῷ ἀμφ' αὐτὸν στρατεύματι ἐπὶ τὸ φρούριον ἦλθεν, οὐχ ὑπομεινάντων τε τῶν πολεμίων τὰ ἐπιτίδεια τῷ φρουρίῳ ἐσκομίσας ἐκεῖθεν ἀνεζεύγνυ. Ἐπειδὴ τε ἀμφὶ δειλὴν ὄψιν ἤδη ἦν, τῷ μὲν προσιώτρῳ ἔτι ἀπιέναι ἐδόκει, ἅτε χώρου τέως μηδαμῆ παρόντος, ἐφ' ᾧ καταλύειν αὐτοῦ, ἀσφαλές ἦν. Τοῖς μὲντοι περὶ αὐτὸν καμάτῳ τῷ ἐκ τῆς ὁδοπορίας πεπονηκόσιν ἤδη αὐτοῦ που σκηνοῦν ἤρασκεν, χώρὸν τέ οἱ ὑπεδείκνυσαν μέρει μὲν τῷ πλείστῳ τέλμασι περιειλημμένον, τῷ δ' ἄλλῳ βουνοῖς ἐργασμένῳ καὶ ἀκρολοφίαις αἷ τῆδε ἀνεῖχον. Ἀλλ' ὁ μὲν αὐθις ἰσχυρογνώμων ἦν καὶ δεδιέναι ἔλεγε μὴ ἐντεῦθεν, τὸν λόφον δεικνύς, νύκτωρ τῶν πολεμίων ἐπιθεμένων ἀδιεξι-

A quem primum a puppe habuerant Romani, nescio qua fortuna mutato et in proram spirante. Quare aliae Romanorum naves, praeeunte Angelo classis praefecti fratre, qui paucis navibus et ipse praerat, turpi fuga abscedunt. Constantinus in medio hostium relictus, in eorum venit potestatem, haec inmeritis suae relato praemio. Haec eo anno gesta sunt.

14. Imperator autem ut accepit rursus novare Hungarorum regem, cum eam ferre injuriam nequaquam posset, iter denuo versus Istrum capessit. Sed ille audito principis adventu, de pace rursus per legatos agit: solutoque tandem bello pax apparuit serenitas. Nec vero multo post, causam praebente Andronico principis patruelis, bellum iterum adversus Romanos concitum est. Sed de eo postea. Tum vero eundem Andronicum in Ciliciam Isauriamque misit imperator rei que militari summo cum imperio praefecit. Torosus quippe vir felicitatis eximia, gente Armenius, a Joanne imperatore, cum bellum in Isauriae sinibus gereret, captus quondam, Byzantio relicto in Ciliciam venerat, et defectionem animo agitando istius provinciae oppida a fide Romanorum invocare conabatur. Hac igitur de causa misit eo **122** Andronicum imperator: Caesarem vero, ut sibi matrimonio adjungeret Constantiam, uxorem quondam Raimundi principis, qui eo quem referam modo vitam suaverat. Haud procul Berrhoea adjacet castrum, quo ad convahenda tributa utebantur Antiocheni. Postquam qui istis circumhabitabant barbari rerum illud necessariorum inopia laborare intellexerunt, obsidione cinxere. Quibus intellectis Raimundus, vir si quisquam alius in rebus militaribus impiger, summa celeritate cum iis, quae tum aderant, copiis in castrum venit et recedentibus hostibus, convecto in arcem comiteatu, inde digreditur. Cum vero jam advesperasceret, ulterius procedendum censebat, quod idoneus locus non adesset, in quo considerare tuto posset. At itineris laboribus sui jam fatigati ponenda ibi castra contendebant, monstrabantque locum maxima ex parte paludibus obductum, ceteris in colles et tumulos, qui crebri istis eminent, assurgentibus. At ille rursus factus obstinatio: « Vereor, » inquit, collem ostendens, « ne inde invadentibus noctu hostibus exitus nobis intercludatur, atque instar ovium stabulo inclusarum pereamus, nulla ad defensionem via. » At eorum quidam qui aderant acerbius virum allocutus, metus haec esse ait, non prudentiae. Ad quae Raimundus:

Du Cangii notae.

(55) Τερόζης. Toros seu Theodoros, Armeniae princeps, qui Livoni fratri successerat. De hac Andronici expeditione quaedam habet Nicetas, l. III, n. 1.

(56) Καίσαρα δέ. Vide stemma Comnenicum.

(57) Ἐξ ἀνθρώπων. De Raimundi Antiocheni

principis necesse consulendi Willelm. Tyrius, l. XVII, c. 9; Willelm. Neubrigensis, l. I, c. 21; Matth. Paris.; Robert. de Monte, an. 1146, et Nicol. Trivetius an. 1150. Vide stemma principum Antioch.

(58) Φρούριον. Nepa dicitur Tyrio.

Novi, inquit, optime, si digrediamur inde, nunquam te id nobis objicere cessaturum. **123** Illic igitur, quandoquidem sic placet tibi, castra locabimus. Tu vero vide ne tum istius generositatis specimen factis ipsis edere non valeas, quam modo cum necessitas adest nulla intopere ostentas, quando ab his quos indicavi locis, hostium exercitus irrumpens nos graviter affliciet. His dictis Raimundus locum subit, ubi perpetuo concludi eum fata decreverant. Persæ autem multa jam nocte, unde dictum est ipsos aggressi, equos hominesque cecidere, cum neque tueri se neque alio quovis modo evadere possent. Joannes autem Cæsar cum in finem, quemadmodum retuli, Antiochiam profectus, cum jam ætate provecior Constantiæ haud placuisset, rebus quarum causa venerat infectis, Byzantium rediit; ægraque usus valetudine, tonsa post morbum, coma, monachicum habitum induit.

ὧν δὲ ἕνεκα ἦλθε δράσας οὐδὲν (ἄτε γὰρ ἔξωρον ὄντα ἀνεχώρει, νόσου τε ἐνσκηψάσης αὐτῷ, ἐκείρατό τε

15. Cum in Ciliciam pervenisset Andronicus, Toroso Mopsuestiæ agente, totis viribus urbem oppugnare aggreditur. Et forte egisset aliquid viro dignum defectoremque cepisset nullo negotio, nisi inertie se et ludicris scenicis totum dedisset, atque inde res Romanas labefactasset. Torosus enim, ubi Andronici agnovit mollitiem, cumque luxui, cum minime oporteret, indulgere advertit, noctem observans illunem, qua immensa vis imbrum decidebat, compluribus Mopsuestiæ aditibus reseratis, atque omni **124** secum educta multitudine, Romanos inopinatos adoritur, fundit fugatque. Hæc postquam serius Andronico comperta sunt (quippe, ut diximus, luxui et ignaviæ tum operam dabat), insilit in equum, arreptaque hasta in ordines invectus admiranda manu facinora edidit. Ut enim non semel inuimus, animi generositate nemini inferior fuit. At cum exsequi nihil posset, vix evitato discrimine Antiochiam venit. Eo in prælio et Theodorus Contostephanus, qui ad sebastorum dignitatem provecus fuerat, equo sagitta transfixo, ab aliquo eorum qui stipendia Romanis merebant, et quocumque simultas ei intercedebat, capite truncatur. Fertur enim diu ante Theodorus miserum illum ex palatio ejeçisse, quod in ipsius perniciem postmodum cessit.

16. Quæ in Cilicia gesta sunt, ejusmodi finem habuere. Andronicus Byzantium Antiochia reversus, nihilo minore loco et honore habitus, pristinae præter opinionem consuetudinis libertate potitus est. Sed imperatorem aiunt clam assumptum acerbissime perstrinxisse, negligentiam in rebus bellicis et intempestivas objecisse illi relaxationes. Propalam

Α τητα ἡμῖν ἔσται, καὶ τὸ λοιπὸν ἄτε ἄρνες ἐνδον ἐνσηκασθέντες, οὐδὲν ἀμύνεσθαι ἱκανοί. Ἄλλὰ τῶν σὺν αὐτῷ τῆς ἰταμοῦς ἐς τὸν ἄνδρα ἀπερρίπτει λόγους καὶ δειλίας ταῦτα, οὐμενοῦν προμηθείας ἐλεγεν εἶναι. Πρὸς ταῦτα θυμῷ Ῥαῖμουῦδος ὑποβληθεὶς « Οἶδα, εἶπεν, ὦ βέλτιστε, ὡς εἴ γε ἐντεῦθεν παρέλθοιμεν, οὐ μήποτε τῦτα ἐπεγκαλῶν ἡμῖν παύσαιο· ταύτη καὶ ἡμεῖς μὲν, ἐπεὶ σὺ δεικνύεις, ἐνταῦθα σκηνώσομεν, σὺ δὲ ὄρα μὴ οὐκ ἐπὶ τῶν ἔργων δεικνύναι ἦν ἄρτι οὐδὲν δέον ἐπηγγελῶ γενναιότητα ἱκανὸς ἡμῖν ἔσῃ, πηνίκα πολεμίων στρατὸς ὄθεν αὐτὸς ἔφην ἡμῖν εἰσπεσῶν δεινὰ ἐργάζεσθαι. » Ῥαῖμουῦδος μὲν τοσαῦτα εἰπὼν εἰσω τοῦ χώρου ἐγένετο, ἔνθα καθείρξεσθαι διηνεκὲς αὐτῷ ἔκειτο· Πέρσαι δὲ ἐπειδὴ πόρρω τῶν νυκτῶν ἦν ἤδη, ὄθεν εἰρηται αὐταῖς ἐπιθέμενοι ἵππους τε καὶ αὐτοὺς ἔκτειναν, οὐδὲν οὔτε ἀμύνεσθαι οὔτε ἄλλως σώζεσθαι δεδυνημένους. Ἄλλ' ὅπερ ἐλέγομεν, Ἰωάννης μὲν Καῖσαρ ἐπὶ τοιοῦτοις εἰς Ἀντιόχειαν ἦει, οὐ σὺν ἡδονῇ Κωνσταντῆα εἶδεν) ἐπὶ Βυζάντιον τὴν κόμην καὶ μέλαιναν ἠμφίεστο.

16. Ἄνδρόνικος δὲ ἐπειδὴ τῆς Κιλικίαν εἰσω ἐγένετο γῆς, Τερδίου ἐπὶ Μοψουεστίας διατρεθῆναι ποιουμένου, πανστρατὶ εἰς πολιορκίαν καθίστατο. Καὶ τάχα ἂν ἐξέδρασε τι καὶ γενναῖον καὶ τὸν ἀποστάτην ἐν χειρὶ κατὰ πολλὴν ἐποίησατο τὴν εὐπέτειαν, εἰ μὴ βραστῶναις καὶ παιδίαῖς ἑαυτὸν ταῖς ἐπὶ σκηνῆς ἐδεδώκει οὕτω τε τὰ Ῥωμαίων ἐσφλεπράγματα. Τερδίου γὰρ ἐπειδὴ τὴν Ἀνδρονίκου ἔγνω μαλακίαν καὶ τῆς οὐδὲν δέον ἐπικαθιζούσης αὐτῷ ξυνηκεν ἀσελγείας, νύκτα τηρήσας ἀσέληνον, καθ' ἣν ὑετίζεῖν ἔτυχεν [P. 71] ἀσχετα, πολλὰ τοῦ Μοψουεστίας τείχους διαλύσας μέρη ἀθρόον τε τὸ σὺν αὐτῷ ἄπαν ἐξαγαγῶν πλῆθος, προσέβαλέ τε Ῥωμαίοις μηδὲν προειδόσι καὶ κατὰ κράτος ἐτρέψατο. Ἀνδρόνικος δὲ ὄφθ' τοῦ καιροῦ συναισθόμενος (ἐτύχανε γὰρ, καθάπερ ἔφην, ὀλιγωρίᾳ πολλῇ τινὲ κεχρημένος) ἵππον τε ἀνέδη καὶ σὺν τῷ δόρατι ἀπελαύνων ἔργα μὲν χειρὸς ἐπεδείξατο θαυμαστά (ὡς γὰρ πολλάκις ἔφην, τῶν τῆς γενναιότητος λόγων οὐδὲν τῶν μεγάλων ὑπεχώρει), δρᾶσαι ὁμῶς δεδυνημένος οὐδὲν μόγις διαφυγῶν εἰς Ἀντιόχειαν ἦλθεν (59). Ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ καὶ Θεόδωρος ὁ Κοντοστέφανος ἐς τὸ τῶν σεβαστῶν ἀξίωμα ἦκων τὸν ἵππον τοξεύματι ἀποβαλῶν ὑπὸ τοῦ τῶν Ῥωμαίοις μισθαρνούντων τὴν κεφαλὴν ἀπηράχθη κατὰ ἔχθος τὸ πρὸς αὐτόν. Λέγεται γὰρ ὡς ἐτύχανε πολλῷ πρότερον ὁ Θεόδωρος τὸν κακοδαίμονα τοῦτον τῆς βασιλείου ἐπὶ κακῷ τῷ αὐτοῦ διωσάμενος αὐλῆς.

17. Ἄ μὲν ἐπὶ Κιλικίᾳ, κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἐγένετο, τοιαῦτα τινὰ ἦσαν. Ἀνδρόνικος δὲ ἐξ Ἀντιόχου πόλεως ἐπὶ Βυζάντιον ἰὼν ἐν βασιλείᾳ καὶ πάλιν οὐδὲν ἦττον ἀπόδλεπτος ἦν παρ' ἡσίας τε παρὰ δόξαν ἀπέλαυε τῆς προτέρας. Ἐλέγετο δὲ ὅτι λάθρα τοῦτον παραλαβὼν βασιλεὺς πικρότατα ἐλοιδορήσατο, ὀλιγωρίαν τε περὶ τὰ στρατιωτικὰ τῷ ἀν-

Du Cangii notæ.

(59) Εἰς Ἀντιόχειαν ἦλθεν. Vide Willelmum Tyr. l. xx, c. 2.

ὁρώπων ἐπικαλῶν καὶ τὰς παρακαιρίους αὐτῶν προσονειδίζων ἀνέσεις· Ἐν γὰρ μὴν πῶ ἔμφανει λαμπρῶς αὐτὸν ἔδωρετο καὶ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἐτίμα. Ἀμέλει καὶ τότε Ναῖσου τε καὶ Βρανιτζόδης (60) προκεχείριστο δοῦκα, προσέτι καὶ Καστορίαν αὐτῶ ἔδωκεν. Ἄλλ' ἐκεῖνος εἰ μὲν καὶ ἀρχῆθεν ἀποστασίαν ὤδινε καὶ ταύτην παρ' ἑαυτῶ τὴν ἐπιθυμίαν εἶχεν, οὐκ ἔχω ἰσχυρίζασθαι· ἐξ ὅτου γὰρ μὴν τὸ δυσμενὲς αὐτῶ κατεφάνη, ἐντεῦθεν ἔλῶν διηγήσομαι. Βασιλεὶ Μανουῆλ ἄρτι τὴν βασιλείαν παραλαβόντι ἐπιμελὲς ἐγένετο μάλιστα ὅπως ἂν Ῥωμαῖοι ἐπὶ τὸ βέλτιον τοῦ λοιποῦ τὴν ὄπλιν μεταβάλοιεν. Ὅθεν καὶ ἀσπίσι κυκλοτερέσι φράγνυσθαι εἰθισμένον αὐτοῖς πρότερον φαρετροφορεῖν τε τὰ πλεῖστα καὶ τόξοις τὰς μάχας διαφέρειν, ὃ δὲ ταῦτα μὲν ποδήρεις προβεβλήσθαι αὐτοῖς ἐδιδάξατο, δόρατα δὲ κραδαίνειν μακρὰ καὶ ἱπποσύνη δεξιώτατα χρῆσθαι ἡσκήσατο. Τὰς γὰρ ἐκ τῶν πολέμων ἀνέσεις πολέμων αὐτὸς ποιῆσθαι θέλων παρασκευάσας, ἱππεύεσθαι εἰώθει τὰ πολλὰ σχῆμά τε πολέμου (61) πεποιημένους παρατάξεις τινὰς ἀντιμετώπους ἀλλήλαις ἴστα. Οὕτω τε δόρασιν ἐπελαύνοντες αὐτοξύλοις κίνησιν ἐγυμνάζοντο τὴν ἐν τοῖς ὄπλοις. Τοῖνον καὶ ἐν βραχεὶ Ῥωμαῖος ἀνὴρ τὴν Γερμανῶν καὶ Ἰταλῶν ὑπερῆρεν αἰχμῆν. Οὐ μὴν οὐδὲ αὐτὸς βασιλεὺς τῶν ἀγῶνων τούτων ἀπῆν, ἀλλ' ἐν τοῖς πρώτοις ἐτάττετο δόρυ κραδαίνων μήκει καὶ μεγέθει οὐδενὶ ξυμβλητόν. [P. 72] Πρὸς γὰρ τοῖς εἰρημένοις καὶ ὑπερφυῆς τι χρῆμα ἐξῆπτο σημαίας, ἣν ἄτε μέρεσι διηρημένην ὀκτώ ὀκτώποδα καλεῖν ἔθος ἐστίν. Ὅ

δὴ (62) καὶ Ραίμοῦνδόν φασιν ἐκεῖνον θαυμάσαντα ἄνδρα κατὰ τοὺς θρυλλουμένους Ἡρακλεῖς (63), ὀπηνίκα ἐς Βυζάντιον ἦλθε, τέχνην τέ τινα τὸ πρᾶγμα εἶναι νομίσαι καὶ προσιόντα βασιλεῖ αὐτὸ τε δόρυ καὶ τὴν ἀσπίδα αἰτῆσαι, λαβόντα τε ἐπειδὴ τάληυδᾶς ἔγνω, σὺν ἐκπλήξει τὸν σκοπὸν ἀνειπεῖν.

ἰζ'. Τοῦτον δὴ τὸν ἀγῶνα πρὸς Ἡρακλεῖς ποτὲ τῇ Μουσῶν γυμναζομένου βασιλείῃ, τετύχηκε τὸν Ἀνδρονίκου τοῦ σεβαστοκράτορος παῖδα Ἰωάννην, περικαλλῆ τινα νεανίαν καὶ ἀγαλματίαν, ἀντικρυς Ἰταλικῷ τινος δόρατος προσβολῇ θάτερον πηρωθῆναι τοῖν ὀφθαλμοῖν. Ὅθεν καὶ παραμυθεῖσθαι αὐτῶ τὸ δυστύχημα θέλων πρωτοσεβαστάρχον τε προὔδεδόλητο καὶ ἐς τὸ τῶν πρωτοσεβαστῶν ἀνεβίβασεν ἀξίωμα. Τοῦτο, φασί, μεγάλα τῆς Ἀνδρονίκου καθ

ἴκετο ψυχῆς. Ὀδίνων τοῖνον ἐξ ἐκείνου καὶ δολώσεις ἀεὶ ἐπινοῶν (64), ὁπότε μὲν προτεχῶς ἐπὶ τῆς Κιλί-

Du Cangij nota.

(60) Βρανιτζόδης. Ducem Branizobæ dictum a Manuele Andronicum testatur etiam Nicetas, l. iii, n. 1.

(61) Σχῆμά τε πολέμου. Torneamentorum seu decursionum equestrium usum primum in Græciam invecium sub Manuele hinc patet, quem Nicephorus Gregoras, l. x, a Latinis seu Francis ad Græcos transiisse refert. Vide Nicetam, l. iii, n. 3, et dissertationem nostram 6 ad Joinvillam.

(62) Ὅ δὲ. Videtur legendum ὃ δὲ, quod quidem; ita ut Cinnamus dicat id in Manuele miratum fuisse Raimundum illum, quem Herculi parem facit.

A autem eum splendidis donabat muneribus ac præ cæteris honorabat. Denique et Naisi et Branizobæ ducem constituit, ac Castoriam insuper concessit. Sed au primitus ille defectionem mente conceperit contineritque intra se ejusmodi consilium, 125 non ausim plane affirmare. Ex quo autem prava illius apparuerit voluntas, facto inde initio expediam. Manueli statim atque imperium accepit, curæ cum maxime fuit, ut quam optime ornateque deinceps Romani armarentur. Atque cum insuevissent primum clypeis muniri rotundis, pharetras ut plurimum deferre, sagittisque prælia conficere: illo scuta oblonga protendere eos docuit et longas vibrare hastas: præsertim vero in equitandi dexteritate arteque eos exercuit. Quippe cum cessationes a bellis bellorum fieri vellet præludia, in equo sedere sæpius solebat, inque belli aut prælii speciem acies quasdam sibi invicem obversas locabat. Ita dum hastis instructi ligneis equitabant, assuescebant moveri in armis. Sic brevi spatio Germanorum Italarumque aciem longe superavit miles Romanus. Neque ipse ab ejusmodi certaminibus abstinebat imperator, sed aderat inter primos, hastam vibrans longitudine ac magnitudine nulli comparandum. Ad hæc appendebatur vexillum, res prorsus admiratione digna, quod quia in octo distinctum erat partes, octopes solet appellari. Id ipsum aiunt Raimundum, virum Herculi comparandum, cum Byzantium venisset, magnopere admiratum esse, cumque rem non sine furo aliquo in vulgus spargi persuasum haberet, accessisse ad imperatorem hastamque poposcisse et clypeum: iis vero acceptis agnitoque eo quod revera erat, tum demum causam, quæ ad id expetendum impulisset cum stupore esse confessum.

126 17. Id itaque certaminis ad Heracleam Mysorum edente principe, forte accidit, ut Joannes Andronici sebastocratoris filius, elegans admodum et formosus adolescens, ictu adverso hastæ cujusdam Italicæ alterum oculum amiserit. Quem casum ut solatio levaret imperator, ad protovestiarii primum, mox ad protosebasti dignitatem illum evexit. Eam rem ferunt graviter affectisse Andronicum. Ex eo igitur tempore nescio quid clare fovens animo dolosque semper agitans, cum in Cilicia bellum proxime gereret, Palæstinæ regem et Persarum

(63) Ἡρακλεῖς. Idem elogium Raimundo tribuit infra p. 216, cujus virtutes [P. 451] et dotes præcipuamque in re militari peritiam et animi fertitudinem mire prædicat præter Tyrium l. xiv, c. 21, Willelmus Neubrig. l. i, c. 21: Quippe, inquit, hic fuerat Christiani nominis in Oriente fortissimus propugnator, atque insignium gestorum titulis veteris in se Machabæi transferebat gloriam, etc.

(64) Δολώσεις ἀεὶ ἐπινοῶν. Andronici non indolem modo et fallacem illius animum graphice expressit Leo imper. in oraculo 1, sed et nequiter ab eo gesta totamque Comnenianam familiam

sultanum in suas traxit partes : ducatumque adeptus Naiss et Branizobæ, ut modo dictum est, per litteras Hungarorum regi pollicitus est, si ad invadendam tyrannidem sibi adesse vellet, simul atque imperium esset adeptus, Branizobam et Naissum continuo se ei cessurum. Sed veritus ne, si hæc vulgarentur, rem se proderet, alio deflexit. Igitur significavit principi jam sibi quosdam e magnatibus Hungaricis conciliasse, istiusmodi circumventos dolo, in sua potestate haud difficulter sese habiturum. Sed enim jam antea fraudem percepérat imperator ex litteris ad se delatis Andronici, quibus supra dicta cum rege Hungarico depactus fuerat. Cum autem convincere eum vellet manifestius, ut ea quæ cœperat conficeret, illius prorsus permisit arbitrio. Ille itaque omnem suspicionis occasionem **127** sublatam ratus, confidenter ad Hungaros et ad Alemannorum regem missa legatione, ut auxilium in tempore ferrent, sollicitavit. His perfide et nequiter actis, Byzantium venit Andronicus, fœdere uti apparebat Romanos inter et Hungaros jam sancito. Imperator vero, nescio an ex quadam in eum propensione, cum mirum in modum hominem diligeret, utpote æqualem secumque a puero enutritum ac institutum, inque cursu et luctationibus et reliquo certaminum genere socium, an quidpiam cogitaret aliud, etiam tunc facinorosum toleravit. Cum aliquando Heracleæ in Mysia versaretur, quam nescio quo idiomate Pelagoniam nunc Romani vocant, noctu imperator venatum exiit, hanc, uti solebat plerumque, ibi traducturus. Ea quippe erat corporis præstantia et animi indole, ut et ursos insectaretur invéhereturque in apros et pedibus ut

κων ἐστράτευε γῆς, ῥῆγά τε τὸν Ἰαλαιστίνης καὶ τῶν Περσῶν ὑπεποιεῖτο σουλτάν· τὴν Ναῖσου δὲ καὶ Βρανιτζόβης, ὡσπερ εἴρηται, ἀρχὴν πιστευθεὶς, γράμμασι τῷ Παϊόνων ὑπισχναίτο ῥῆγι, εἰ γε βουλομένῳ ἐπιθέσθαι τυραννίδι συλλήψοιτο τῆς ἐγχειρήσεως αὐτῷ, ἐπειδὴν δὲ τοῦ ἐφετοῦ τύχη Βρανιτζόβης τε αὐτῷ καὶ Ναῖσου ὑπεκστήσεσθαι πόλεως. Ὅπως μέντοι μὴ ἐκπυστα ταῦτα γεγονότα ὑπαίτιον αὐτὸν τοῦ λοιποῦ καταστήσονται, ἐγνώ ἐτέραν τραπέσθαι. Ἐδήλου τοίνυν βασιλεὶ βούλεσθαι τῶν κατὰ Παιονίαν τινὰς δυναστῶν φίλως αὐτῷ προσφέρεσθαι ἀρξάμενους δόλου ὑπελθὼν ὑπὸ τὴν ἐαυτοῦ ῥαδίως θεῖναι παλάμην. Βασιλεὺς δὲ ξυνίει μὲν τοῦ δόλου· ἐφοη γὰρ ἤδη καὶ εἰς χεῖρας αὐτῷ τὰ γράμματα ἐλθεῖν· δι' ὧν Ἀνδρόνικος τῷ Παιονάρχῃ τὰ προειρημένα ἐτύχχανε διωμολογηκῶς. Ἐξελέγχειν δὲ θέλων αὐτὸν ἐφήσει ποιεῖν κατὰ ταῦτα μηδὲν ὑποστελλομένῳ. Ὁ δὲ πάντα αὐτῷ τοῦ λοιποῦ περιηρῆσθαι τρόπον ὑποφίας οἴηθεὶς ἀδεῶς ἔς τε Οὐννους καὶ τὸν Ἀλαμανῶν διεπρεσθεύετο ῥῆγα, πρὸς ἐπικουρίαν ἐν καιρῷ καὶ αὐτὸν ἐπισπώμενος. Ταῦτα Ἀνδρόνικος ἐσκευωρηκῶς ἐπὶ Βυζάντιον ἦλθε, τὰς μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Οὐννων σπονδὰς ἤδη τῷ φαινομένῳ τετελεχῶς. Βασιλεὺς δὲ οὐκ οἶδα εἴτε κηδόμενος τοῦ ἀνθρώπου (ὑπερφυῶς γὰρ ἐφίλει τοῦτον ἄτε καὶ ἡλικιώτην αὐτῷ γεγονότα τροφῆς τε αὐτῷ μεταλαχόντα καὶ παιδείας τῆς αὐτῆς, ἀμέλει καὶ δρόμοις τε αὐτῷ καὶ πάλαις καὶ ἀγῶσιν ἄλλοις συγυμνασάμενον πολλοῖς), εἴτε καὶ ἄλλο τι ἐννοούμενος, [P. 75] τότε μὲν καὶ ἔτι ἠνείχετο κακουργοῦντος. Ἐπεὶ δὲ ποτε καὶ ἐν Ἡρακλείᾳ ἐγένετο τῇ Μυσῶν, ἣν Πελαγονίαν τινὲ γλώττῃ κατακολουθοῦντες Ῥωμαῖοι νῦν ὀνομάζουσιν, ἐξῆλθε μὲν πρὸς θή-

Du Cangii nota.

nefando ausu absumptam demumque perditū viri exitum præclare omnino prævidit, adeo ut in nullum alium ex Constantinopolitanis Augustis cadere possit illud oraculum, quod hisce versibus concipitur :

Αἴμα.

Τὴν ἐχθροποιὸν ἐνδοθεν κρύπτει πλάνην,
Ὡς εὐμενῆ; δὲ κύνας ἐκτρέφει νέους,
Ἦν γλυκὺς κλύδωνος ἐκχεῖ εἰς μέσον,
Ἄλλ' ἀπελέγξει τὸν λογισμὸν ὁ χρόνος.
Ὅφρις δὲ πάντας καταναλώσει τάχος.
Σὺ μεγαλαυχεῖς καὶ γέγηθας, ἄθλιε,
καὶ χεῖρας ἀπλοῖς καὶ πόδας διαστρέφεις,
Ὡς πραγμάτων ἐξωθεν αὐτὸν ἐξάγων.
Ἄλλ' ὁ Κύριος τὴν ὑπόκρισιν φανεί.
Τί γὰρ κίλιν δράσειας, ὦ σὺ κυνόπα;
Ὁ τῷ ξένῳ δείγματι συγκεκριμένος
Ἦως σὺ κομίσεις ἀγαθὸν τι τῷ βίῳ;
Ὅς τὸ στόμα κέχηνα; εἰς ὑποπτέρους
Ἦως ἀπερσύξει; ῥῆμα χρηστὸν τῇ πόλει;

Constat ex Niceta in Manuele, l. v, n. 8 vocis αἴμα characteres, primos imperatorum ex Comneniana familia apices designare, Alexii nempe, Joannis, Manuelis et Alexii Manuelis filii, quem Andronicus, ut et reliquos fere Comnenos, per scelus assumpsit, adeo ut in eum, a quo incepit, desierit, alpha nempe, quod in altero proxime sequenti oraculo invenitur :

Ἀρχὴν ἔχων τε τὴν μονάδα καὶ τέλος.

Andronicus igitur dolos nectens et recondens animo, velut benevolus parens, Manuelis liberos, tanquam

novellos cutellos educat, quibus mox parat et struis insidias, sed quod mente occultat, tempus prodeit : statim enim velut serpens illos absumet. Dissultat in sinu lætaturque infelix Andronicus securus et ab omni cura liber. Manus interim explicat pedesque distorquet, tanquam rei gestæ seu Alexii necis innocuus. Sed hypocrisis et dolos prodeit tandem Deus. Quid enim viro dignum faceret vilis canis? ille qui seculiæ extraneæ, hoc est, Agneti Francorum regis filia, quam junior duxerat Alexius, per nefastum connubium se commiscuerat. Qui fieri potest, ut is vivat prospere, qui os aperuit in pullos, qui adhuc sub alis parentum excubabant? Non est igitur cur Constantinopolitanum imperium a tam scelesto imperatore quidquam boni exspectet. Hæc est genuina, ni fallor, oraculi istius παράφρασις, quæ interpretis Rutgersius haud minus recte reddidit, præsertim eo versu, ὁ τῷ ξένῳ δείγματι συγκεκριμένος. Huic enim imposuit perperam exscripta vox δῆγματι pro δείγματι : est quippe δείγμα insignis armorum, quod in clypeo effingitur, ut auctor est Vegetius, l. ii, c. 18, unde pro familia et gente hic sumitur, uti vox clypeus, non semel apud scriptores Latinos sequioris ætatis. Matthæus Westmonaster. an. 1245 de Pembrochensi familia Anglica extincta : Sic nobilis clypeus ille marescallorum tot et tantis hostibus [P. 452] Angliæ formidabilis evanuit. Et Matthæus Paris. eod. an. Clypei in Anglia jam, heu, prostrati, etc. V. Specul. Saxon. l. iii, art. 72.

ραν ὁ βασιλεὺς ἔννοχος, ὡσπερ εἰώθει τὰ πολλὰ, κριτασάμενος. Ἡ γὰρ τοῦ σώματος αὐτοῦ γενναιότης καὶ πρὸς ἄρκτους ἐξῆγε καὶ πρὸς τοὺς ἀγρίους ἀνθρώπους τῶν συῶν περὶ τὰ πλεῖστα σὺν ἀκοντίῳ συμπελεκόμενον. Ἐλέγετο δὲ ὡς καὶ τεθωράκιστο τὰ πρῶτα καὶ σχεδόν τι ἐκάστου πρὸς τοῖς ὅπλοις ἦν, τὰς, ὡς ἐφέρετο, τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰσαακίου καὶ τοῦ μεγάλου στρατάρχου φυλαττόμενος ἐπιβουλῆς, καὶ οὗτος οὐδὲν ἄλλο αὐτὸν μέχρι τέλους ἔδρασεν ἄχαρι ὅτι μὴ τὰς βασιλείους ἀφείλετο σφραγίδας, δι' ὧν ὑποσημαίνεσθαι τὰς δωρεὰς βασιλεὺς εἴωθεν. Θύ μὴν ἀπροφασίστως καὶ ταύτας, ἀλλ' ἀπ' αἰτίας ἧς αὐτὸς ἐρῶν ἔρχομαι. Διατρίβοντι ἐν Μελαγγείῃς τῷ βασιλεὶ περὶ τινα χῶρον ᾧ Μεταβολὴ ὄνομα, λόγοι προϋφέροντο ἐπὶ ἀρίστου. Ἐνθα τῶν ἄλλων καθάπαξ ἀπάντων τὰ βασιλέως ἐξαιρόντων ἔργα, ὁ Ἰωάννης τὰ τοῦ πατρὸς μᾶλλον ὑπερῆρε καὶ ὑπερετίθει πολλῶν. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ἔστεργε τοῖς λεγομένοις καὶ ἡγάπα τοῦ πατρὸς ἐλασσόμενος. Ὡς δ' ἐπαχθῆς τοῖς ἄλλοις Ἰωάννης εἶναι ἐδόκει, ὁ δὲ οὐ μέχρι τούτου τὸν λόγον ἴστησιν. Ἐδοξε γὰρ ἂν ἐπιδείξει πίστει τῆς πρὸς τὸν οἰχόμενον αὐτοκράτορα ταῦτα προφέρειν, ὅπερ, οἶμαι, πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ποιεῖν ἴσασιν· αἱ γὰρ πρὸς τοὺς μηκέτι ὄντας εὐνοαὶ ἐχέγγυοι τοῖς περιούσιον εὐγνωμοσύνης τῆς εἰς αὐτοὺς γίνονται. Ὁ μὲν οὖν πρὸς τούτοις καὶ δριμύτερον ἤπτετο καὶ ἡγνωμόνει τῷ υἱῷ. Ὅτε δὴ στάσεως ἀναφθείσης Ἀνδρόνικος μὲν οὗτος θυμοδακῆ τινα ἐς τὸν σεβαστοκράτορα ἐπιβρίψας παρ' ὀλίγον ἦλθε τοῦ ξίφει πρὸς αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν ἀφρηῆσθαι, εἰ μὴ βασιλεὺς τε αὐτοῦ τὴν χεῖρα ὑπερέσχε καὶ Ἰωάννης ὁ Δούκας, ὅς καὶ αὐτὸς ἐξάδελφος τῷ βασιλεὶ ἦν, τὴν μάστιγα ἧ τοὺς ἵππους ἐπέγειν εἴθισται τῷ ξίφει καταφερομένῳ ὑποθεῖς ἀμβλείαν ἐπὶ τὴν Ἀνδρονίκου γνάθον ἐνεχθῆναι ἐποίησε τὴν φορὰν. Ὁ μὲν οὖν τοῦτον ἐρρύσθη τὸν τρόπον· βασιλεὺς δὲ τὴν χεῖρα, καθάπερ ἔφην, τοῦ Ἀνδρονίκου ὑπερσχὼν ἐπλήγη, οὐ μόντοι καιρίαν ἀλλ' ὅσον ὀλίγον τὴν σάρκα διαστήναι, ἧς τὴν οὐλὴν διὰ βίου ἐπὶ καρποῦ ἔφερεν. Ἡ μὲν οὖν τούτου φιλονεικία ἐπὶ τοσοῦτον προσελθοῦσα κατεσιγάσθη. Βασιλεὺς δὲ Ἰσαάκιον μὲν ἀφ' αὐτοῦ ἐπειήσατο ἡμερῶν τινῶν ἄχρι, Ἰωάννην δὲ κρίσει παραδοῦς δίκην αὐτῷ τὴν εἰρημένην ἐπιτίθει πολλῶν τῆς ἐκ τῶν νόμων ἐλάττω. Ἀλλ' ἐπανακτέον τὸν λόγον ἐπὶ τὰ πρότερα.

εἴ'. Ἐπειδὴ περ ὁ Ἀνδρόνικος νυκτέρῳ κινήσει βασιλέα [p. 74] διατρίβοντα ἔγνω, ἱκανοῦς Ἰσαύρων τῶν περὶ αὐτὸν ὀπλισάμενος, ὡσπερ ὡς κατὰ παντὸς αὐτῷ ξυνασπίσωσι πίστει εἶδον φθάσαντες, ἵππον τε αὐτοῦ τὸν δρομικώτατον ἐπαγόμενος σὺν αὐτοῖς ἐπὶ τὸν τόπον ἦλθεν. Ἀλλ' αὐτοὺς μὲν ἀποτέρῳ ἐπὶ λόχμης τὸν ἵππον καθέξοντας ἔστησεν, ὁ δὲ ξὺν ἡμιόνῳ ἐγγὺς τῆς βασιλέως ἦλθε σκηνῆς, ἀποβάς τε ἡσυχῇ ἐπορεύετο βάδην ἐγχειρίδιον ἐπισείων τῇ δεξιᾷ. Ὅπως γε μὴν μηδενὶ φωραθείη, Ἰταλὴν ἀντὶ τῆς ἐξ ἔθους ὑπέδυστολὴν (65). Ὡς δὲ ἔγνω καταφανῆς γεγονῶς (ἔδη γὰρ καὶ ξίφη παρεγύμνουσαν οἱ τὸν βασιλέα ὑπνοῦντα

A plurimum cum iisdem jaculo concurreret. Induisse autem loriceum tum primum aiunt ac fere semper in armis fuisse, quo Isaacii sebastocratoris et summi exercituum ducis vitaret insidias: etsi nihil ad extremum in eum quidquam aliud statuerit gravius, quam quod sigilla, quibus largitiones obsignare imperatores solent, abstulerit. Neque id tamen egit nulla ratione, sed ob causam quam nunc commemorare aggredior. Cum princeps in Melangiis moraretur, ad locum cui Metabole nomen, varii super cœnam habebantur sermones; ubi omnibus res a principe gestas uno ore **128** prædicantibus, Joannes præclara à Manuelis parente peracta facinora longe extulit prætulitque. Haud ægre quæ dicebantur accepit imperator, nec sibi patrem præferri moleste tulit. Etsi vero aliis Joannes jam videretur importunus, noluit tamen loquentem interpellare, cum ea (quod plerique facere solent) velut fidei suæ in demortuum imperatorem argumentum protulisse visus esset. Benevolentia siquidem qua defunctos prosequimur, pignus est iis qui superstites sunt nostræ in ipsos gratitudinis. Sed cum in Manuelem acerbius ille et ingratis satis magis ac magis commoveretur, orta inde contentione, Andronicus iste in sebastocratoreum infesto animo invectus, gladio caput illius fere obtuncasset, nisi imperator interposuisset manum: et Joannes Ducas, qui et ipse patruelis erat principis, flagellum, quo concitari solent equi, imminenti supponens gladio ictum debilem fractumque avertisset in maxillam Andronici. Ita quidem periculum vitavit ille: at imperator, qui manum supra Andronicum protenderat, vulnus accepit, non lethale quidem, sed quo paululum dissecta fuerit caro, cujus quandiu vixit cicatricem in carpo tulit. Ita acrior ista contentio conquievit. Princeps vero aliquandiu Isaacium a conspectu removit: Joannem vero eo ipso incensatum supra dicta multavit pœne, sed longe quam decernunt leges mitiore. Verum ad superiora redeamus.

D **129** 18. Postquam Andronicus nocturnæ venationi operam dare principem intellexit, ex Isauris, qui adversus quemlibet cum ipso se militaturos fidem dederant, delectos armat, assumptoque equo perniciosissimo ad locum eum iis venit. Illis autem longius in silva locatis traditoque iis equo, ipsa mulo insidens ad tabernaculum succedit imperatoris. Ibi tum tacite desilit et pugionem dextra vibrans lento progreditur gradu: neve deprehenderetur ab aliquo, Italicum pro consueto sagum induerat. Mox vero ut se agnitum vidit (quippe jam gladios strinxerant qui dormientem principem circumstabant, atque in his Joannes ipsius ex

Du Cangii notæ.

(65) Ἰταλὴν στολήν. Sagum militare, nostris colle d'armes. V. not. ad Alexiad. p. 401.

fratre nepos, qui primus, ut alunt, Andronicum A
adverterat), ut igitur id vidit Andronicus, continuo
in genua flexus exonerare se alvum simulavit,
indeque sensim retro cedens abiit. Ita conatus illi
consiliaque Andronici evanuerunt. Brevi interfecto tem-
pore cum majore Isanrorum manu ad imperatorem
proficiscitur. Quod ubi nuntiatum est Augustæ ab
Alexio imperatorii stabuli præfecto (protostratorem
id muneris vocant Romani), quia cum ex templo in
primis expeditus eas insidias principi indicaturus
mittitur: moxque Isach, qui a barbaris ducebat
genus, cæteroquin fidus cum maxime imperatori,
cum trecentis armatis ad eum pariter proficisci-
tur. Sed priusquam ad locum Isach perveniret, re
percepta imperator, **130** tremantibus aliis et metu
consternatis (forte enim sic casus tulerat ut multis B
plerique veherentur), ipse a via recta quæ ad castra
et imperatorum tabernaculum tendebat, deflecten-
dum censuit; insolite autem et minus trita illa,
quam ostendebat manu, neque lato agmine, sed
singulatim spatio intermisso incedendum. « Ita
enim pabulatores, inquit, videbimur, qui ad ea
tendunt quæ conspiciuntur tentoria. » Sic intrepide
ad tabernaculum perrexit princeps. Et Joannem,
cujus supra mentionem feci, cum obvius aper denti-
bus laceraret, ut id rescivit, continuo ad eum con-
versus revertitur, peractisque iis quæ necessaria
erant tandem excedit. Tanta autem animi magnitu-
dine rem istam accepit, ut ne vultu quidem quid-
quam Andronico fuerit testatus. At ille quasi nihil
eorum quæ acciderant, sibi conscius, equum, de C
quo jam egimus, sedulo curat, multa interim pro-
palam adversus Joannem profereus ac mente vol-
vens. Unde rogante aliquando principe, quid hæc
sibi vellet equi affectata cura? « Ut, inquit ille,
omnium mihi infensissimi hostis truncato capite
statim aufugiam, » iis videlicet verbis protoseba-
stum innuens. Ubi igitur ægrum amentia vidit
hominem, a consortio suo remotum, in palatio
includendum curavit.

ἔφη ἐκεῖνος, τὸν πάντων ἐμοὶ δυσμενέστατον τῆς
δῆθεν τὸν πρωτοσέβαστον ἀνιττόμενος. Ὡς οὖν
ἔκτεμών τῆς αὐτοῦ ἔμφρουρον (67) ἐν παλατίῳ καθίστησιν.

19. Sic ille in ordinem actus est. Rex autem D
Hungariæ nihil dum edoctus eorum quæ Andronico
evenerant, contracto ex Tzechis et Saxonibus et
131 aliis gentibus compluribus exercitu, Bran-
nizobam urbem oppugnare contendit, pactis forte
confidens, quæ cum Andronico pepigerat. Ejus rei
nuntio obstupefactus princeps miratus est perfidiam
Hungarorum, quod quæ sacramentis haud pridem
sanciverant nulla de causa posthaberent. Celeritate
igitur egere rem opinatus, versus Istrum continuo
iter intendit. At cum sciret suos nequaquam esse
Hungaris pares (quippe Romanorum vires, nemine

περιστώτε;· ἐν οἷς καὶ Ἰωάννης ἦν ὁ βασιλέως
ἀδελφιδού;· πρῶτος, φασί, τὸν Ἀνδρόνικον ἐπιόντα
εἰδώς), ὡς οὖν ἔγνω ταῦτα ὁ Ἀνδρόνικος, ἐπὶ γόνυ
κλιθεὶς τὸν τῆς γαστρὸς δῆθεν ἀποκρίνειν προσ-
εποιεῖτο σκυθαλισμὸν, οὕτω τε κατὰ βραχὺ ὑποπο-
δίσας ᾤχετο ἀπιών. Καὶ τὰ μὲν τῆς ἐπιβουλῆς
ἐκείνης ἐνταῦθα ἐλύετο. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον σὺν
πλείοσιν Ἰσαύρων ἐξῆει νύκτωρ ἐπὶ βασιλέα στελ-
λόμενος· οὐπὲρ ἀγγελθέντος τῇ βασιλίδι πρὸς
Ἀλεξίου, ὃς τοῖς βασιτικοῖς τηρίκα ἵπποκομίαν
ἔφεστώ; ἦν (πρωτοστράτορα (66) τοῦτο καλοῦσι
Ῥωμαῖοι τὸ λειτούργημα), ἐν μὲν τῷ παραυτίκα
τῶν τις εὐζωνοτέρων ἐστέλλετο μηνύσων βασιλεῖ
τὴν ἐπιβουλήν. Εἶτα καὶ Ἰσάχ ἀνὴρ βαρβαρογενῆς,
εὐνοῦς δὲ βασιλεῖ μάλιστα σὺν ὀπλοφοροῦσι τριακο-
σίοις ἐπέμπετο. Ἀλλ' οὐπω τοῦ Ἰσάχ ἐπὶ τὸν τόπον
ἐλθόντος, πυθόμενος ἤδη τὸ πρᾶγμα βασιλεὺς, τῶν
ἄλλων ἀγωνιώντων καὶ συνταραττομένων ἐφ' ἑαυ-
τοῦς (ἐτύγχανον γὰρ οἱ πλείους ἡμιονίοις οὕτω τυ-
χὸν ἐφεζόμενοι), αὐτὸς χρῆναι ἔλεγε τῆς εὐθείας
ἀποσχομένου;· ἢ ἐπὶ τε τὸ στρατόπεδον καὶ τὴν
βασιλῆιον σκηνὴν ἄγει, τὴν ἀσυνήθη ἐκείνην, ὑπο-
δείξας τῇ χειρὶ, καὶ ἀστείπτων εἶναι, μὴ μέντοι
κατὰ πλάτος, ἀλλ' ἕνα καθ' ἕνα ἐν διαστάσει τὴν
πορείαν τιθεμένους. « Οὕτω γὰρ, ἔφη, τῶν ἐκ τῆς
χορταγωγίας ἐπανιόντων δόξαιμεν εἶναι τινες ἐπὶ
σκηνάς τε τὰς τῆδε φαινομένας χωρεῖν. » Βασιλεὺς
μὲν οὖν οὕτως ἀτρέστως ἐπὶ τὴν σκηνὴν ἐπορεύετο.
Ἰωάννην δὲ οὐπὲρ ἄρτι ἐμνήσθη σὺς ὑπαντιάσας
τοῖς ὁδοῦσι διεσπάραξεν. Ὁ τάχιστα πυθόμενος
βασιλεὺς ὀπισθόρμητος ἐπ' ἐκεῖνον ἦλθεν ἐπιμελη-
σάμενός τε τὰ εἰκότα ἀπηλλάγη. Οὕτω μέντοι με-
γαλοψύχως τῷ πράγματι προσηνέχθη, ὡς μηδὲ
ἄχρι καὶ βλέμματος Ἀνδρονίκῳ προσενεχθῆναι κα-
κῶς. Ὁ δὲ ὥσπερ τῶν πεπραγμένων οὐδὲν ἑαυτῷ
ξυνειδώς τοῦ τε ἵππου ὃν ἤδη ἔφην ἐς ἄγαν ἐπι-
μαμέληται καὶ πολὺς ἦν τῷ φαινομένῳ κατὰ Ἰωάν-
νου καὶ λέγων ἀεὶ καὶ φρονῶν. Ὅθεν καὶ πυνθανο-
μένου ποτὲ τοῦ βασιλέως τί [P. 75] βούλεται τούτῳ
τὰ τῆς τοῦ ἵππου τεῦδε ἐπιμελήσεως; « Ὡς ἂν,

κεφαλῆς ἀφελόμενος οἰχῆσομαι ἀπιών, » διὰ τούτων

10'. Ὁ μὲν οὖν ἐκ ποδῶν ἐγένετο. Ὁ δὲ Παιονίας
ρήξ μῆπω τι πεπυσμένος τῶν Ἀνδρονίκῳ συμ-
πεπτωκότων δυνάμεις ἐκ τε Τζέχων καὶ Σαξόνων
ἄλλων τε πλείστον ἑαυτῷ συττησάμενος ἐθνῶν εἰς
τὴν Βρανιτζόδης πολιορκίαν καθίστατο, ἐπαρθεὶς,
οἶμαι, οἷς Ἀνδρόνικος αὐτῷ διομολογησάμενος ἔτυχε.
Τούτων βασιλεὺς ἀκούσας καταπέπληκτο μὲν πρὸς
τὴν ἀκοήν καὶ τὴν Οὐννων ἐθαύμαζεν ἀπιτίαν, εἰ
τῶν ἐναγχος οφίσιον ὁμοιοσμένων ἐξ οὐδεμιᾶς ἀλο-
γήσειαν αἰτίας· ὀξύτητος δ' ὅμως δεῖσθαι τὸ
πρᾶγμα βουλευσάμενος, αὐτίκα τὴν ἐπὶ τὸν Ἴστρον
ἔφερετο. Εἰδώς δὲ τοὺς σὺν αὐτῷ οὐκ ἀξιωμαχοῦς

Du Cangii nota.

(66) Πρωτοστράτορα. De hac dignitate vide notata ad p. 127.

(67) Ἐμφρουρον. V. Nicet. l. iii, c. 2.

ὄντας τῆ Ὀύννων στρατιᾷ (αἱ γὰρ Ῥωμαίων δυνά-
μεις μηδενὸς ὄθεν δῆποτε τῷ τέως ἀντιστατοῦντος
ἐπὶ χώρας ἐκάστη ἔμενον), ἐνενοῖε τοιαύδε. Ἔστι τις
χώρος ἐρυμνότητος Ἰκανῶς ἔχων Σαήλης ὄνομα.
Τοῦτον ἔγνω καταλαβὼν ὀρμητήριον τῆς ἐπὶ τοὺς
Ὀύννους θέσθαι ἐκδρομῆς. Ὅπως μὲντοι Πραγιτζο-
εῖται τὴν πόλιν τῷ τέως αὐτῷ τηρήσῃσι, γράμμα
χαράξας ὅσον οὐκ ἤδη ἀφίξεσθαι τοῦτον μηνῶν
τῶν στρατιωτῶν τινι ἐνεχείρισε, κελεύσας ἐπὶ τὴν
πόλιν αὐτὸ διαφείναι βέλει ξυνοήσαντα. Ὁ μὲν οὖν
κατὰ τὸ κελευσθὲν ἐποίησεν. Τὸ δὲ βέλος πρόβωτέρω ἢ
ἐχρῆν ἀφειθὲν Ὀύννοις εἰς χεῖρας ἦλθεν. Εὐθύς οὖν
παραγμὸς εἰσῆλθεν αὐτοῦς, καὶ δὴ τὰς τε ἐλεπόλεις
καὶ ὅσα πρὸς τειχομαχίαν αὐτοῖς παρεσκευάστο
πυρὶ φλέξαντες ἐπὶ τὸν Ἰστρου πορθμὸν ἤρσαν.
Πλήθοντι δὲ αὐτῷ ἐντετυχηκότες (χειμῶν γὰρ ἐκ
τῶν ἀνωθῶν ἠπειγεν), ὡς ἐπὶ Βελέγραδα πόλιν
ἐφέροντο. Ὅπερ αἰσθόμενος βασιλεὺς, πυθόμενος δὲ
καὶ ὡς Βοριτζῆς ὁ Βόσθνης χώρας ἐξάρχων (68)
Δαλματικῆς εἰς συμμάχους τῷ Παιονάρχῃ τε-
λέσας ἀναστρέφει ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ, τὸ ἀλκιμώ-
τατον τῆς σὺν αὐτῷ ἀπολεξάμενος στρατιᾶς Βο-
ριτζῆ εἰς χεῖρας ἐλθεῖν ἐστελλεν, ἦρχε δὲ ταύτης
τῆς στρατιᾶς Βασίλειος, ὅπερ ἤδη ἐμνήσθην,
οἰκίας μὲν ἀφανοῦς γεγυνῶς, χαρτουλάριος (69)

lum obsistentes; in provinciis dispersæ considerant),
talia excogita; Locus est satis munitus nomine
Sueles. Hunc occupare instituit, ut esset sedes
unde excurreret in Hungaros. Ut vero civitatem
sibi conservarent Branizobitæ, litteras, quibus se
jamjam adveniturum illis significat, militi cuidam
tradit imperatque ut telo alligatas in urbem conji-
ceret. Quod illæ, uti jussum erat, fecit. Sed enim
litteræ longius quam oportebat projectæ in manus
venere Hungarorum. Continuo igitur invasit illos
metus, machinisque et rebus aliis, quæ ad urbis
oppugnationem apparatus fuerant, incensis ad
Istrum transituri contenderunt. Sed exundantem
invenientes fluvium (quippe venti imbresque cælo
effusi ruebant) versus Belogradam iter vertere. His
cognitis imperator, acceptoque Borizem Bossinæ
regionis Dalmatiæ principem, **132** qui auxilio
venerat Hungariæ regi, in suum redire principatum;
fortissimos militum delectos, qui manus cum Borize
consererent, dimittit. Copiis istis præfuit Basillus,
cujus supra meminî, obscura quidem natus familia,
cæteroque chartularius principis. Ipse imperator a
tergo cum reliquo Romanorum exercitu lento
sequebatur gradu. Verum Basillus oblitus, opinor,
cujus gratia et quo cum hoste pugnaturum se emi-

Du Cangii notæ.

(68) Βοριτζῆς ὁ Βόσθνης χώρας ἐξάρχων. Qui
Orbino *Barich* appellatur, Bossenæ banus seu
princeps, sub an. 1154. Boritium excepit *Culinius*,
cujus non semel mentio occurrit apud Innoc. III
pp. in Epistolis.

(69) Χαρτουλάριος. Chartularii dicuntur qui
chartis inserviunt, ut est in l. 10 Cod., ubi causæ
fisc. seu *publicarum chartarum tractatibus*; in l. 1
Cod. de præposit. agent. in reb., unde et *tractato-
res* appellantur, ut observavit Cujacius; alias
commentarienses, ab actis, qui chartas et codices
expensionum tractant, qui *largitionales titulos re-
tractant*, in l. iii Cod. de Canone largit. tit. l. 10;
l. 12; Cod. de numerar. Actuar. et Chartular. l.
12; Gloss. Gr. Lat.: Χαρτογράφος, *chartularius*;
χαρτοφύλαξ, *chartularius*; Glossæ Basil.: Κομμεν-
ταρίσιος, χαρτουλλάριος; κομμενταρίσιος, ὁ ὑπομνη-
ματογράφος, σκρινιάριοι, σκρινιοφόροι, ἦγουν
χαρτουλάριοι. Erant autem tot chartularii quot
scrinia. Ejusmodi sunt, quorum meminit Cleo-
nius, De arte grammatica: *Absurdum igitur erit
dicere, a præterito proconsule venio, vel Carrucu est
proconsule: sectantes chartulariorum aliquantum
imperitiam, deserunt doctissimorum veterum in arte
tractatus. Quippe cum inter chartularios eloquentis-
simos reperias quosdam vel paucos indoctos, me-
lius est sequi eos, inter quos nullus reperiat imperitus,
quam hos inter quos videantur esse pauci.*
Dicuntur autem scriniarii apud Suidam in Ety-
mologico, οἱ χαρτοφύλακες τῶν βασιλέων· et
καταγραφῆν τῶν ἐξετάσεων ἐν τοῖς σκρινίοις διαφυ-
λάσσοντες. Senator, l. xi, epist. 58: *Moderatrix
rerum omnium diligenter desideravit antiquitas, ut
quoniam erat plurimis per nostra scrinia consulend-
um, copia non deesset procurata chartarum.* Insa:
*Pulchrum plane Memphis ingeniosa concepit, ut
universa scrinia vestiret, quod unius loci labor ele-
gans tenuisset.* Hinc legimus chartularios sacri
cubiculi, in Nov. 8 et 25 Justiniani, qui scilicet
impensarum cubiculi et cellarii sacri rationem
describebant et in acta referebant; *chartularios*

numerorum militarium, in Nov. 117 c. 11, qui in acta
referebant nomine militantium, seu qui circa τοῦ
στρατοῦ καταγραφῆν καὶ ἀναζήτησιν occupabantur,
ut est in Tacticis Leonis imp. c. 4, § 31; *chartu-
larios velocis cursus ὁξέος δρόμου*, de quibus Con-
stantinus Porphyrog. De Adm. Imp. c. 43, et lex 3
Cod. de canone largit. titul.; chartularios τῆς
λεγομένης ἐξαρθήσεως, ejus muneris meminit
Joannes Damascenus in Epist. Synod. ad Theo-
philum imp.: ἐξαρθήσεως autem Scylitzes p. 746.
Cum igitur plures essent chartularii, confecta iude
chartulariorum schola, de qua agit lex 4 Cod. de
offic. præf. præf. Præsertim vero *chartularii* di-
cuntur, qui tabulas vel chartas fiscalium debito-
rum tractant, agunt, administrant. Anetor Historiæ
Miscellæ, l. xxii: *Cum chartularius esset et publica
tributa facta ratione conferret.* Quo loco Theopha-
nes, χαρτουλλάριον τε τελούντα τῶν δημοσίων
φόρων. Qui his præerat *magnus chartularius* di-
citur Duce, c. 30: Ὅτος γὰρ ἦν πρῶτον πῶν
εἰσοδημάτων τῆς ἡγεμονίας μέγας χαρτουλάριος.
Verum longe aliam functionem habuit chartularii
dignitas, ejus hic occurrit mentio, et l. vi, c. 7.
Nam imperatoris equis præfectus erat chartularius,
ut docemur ex Zouara in Leone Isauro, p. 83, et
Nicea, in Isaacio Angelo, l. iii, n. 2. Magnum
chartularium eo nomine post protostratorem in
aula meruisse [P 453] scribit Codinus, De offic.
aulæ Cp. c. 5, n. 6, illiusque potissimum fuisse
munus tradit, ut equum, peregre aut quovis e
palatio profecturo imperatori, ad palatii ipsius
portam adduceret. Cum igitur hæc dignitas præ-
cipuos aulæ Constantinopolitanæ proceres specta-
rit, non modo probabile videtur ea donatos Mi-
chaelem Branam et Andronicum Lampardam Ma-
nuuele imperante apud Cinnamum, sed et Narsem
Italiæ præfectum, qui a Marcellino comite et War-
nefrido, l. ii De gest. Langob. c. 4 et 5, *chartu-
larius et cubicularius* Justiniani imp. dicitur: ut
et Gratianum, qui antequam ducis dignitatem esset
adeptus, chartularius fuerat, apud Anastasium Bi-

sisset princeps, matorato itinere ad Hungaros quam proxime successit. Cumque in præcursores quosdam incidisset, fugatis iis, in mediam deinde irruit hostium phalangem, egregium se facinus editurum credens, si eo conterritos metu aggressus ordines perturbasset. Neque illa eum omnino spes frustrata est. Namque Hungari primo quidem ipsum copiis istis præesse imperatorem rati, nullo ordine fugam arripiunt: eorumque multi dum in scaphas confertj incidunt, flumine absorbentur. At ubi cognovere subsequi principem, aciem vero istam regere Basilium; sustulere animos et converso agmine Romanos excepere: qui etsi bellatorum numero hostibus longe inferiores, sustinuerunt tamen eos. Magna utrimque facta est cædes, donec Hungari qui cum Stephano Geizæ filio Romanis militabant, primi fugam cepere. Mutata demum atque ab altera parte facta Insecutione, Hungari qui cum Stephano erant fere omnes, ex Romanis vero multi cecidere: alii fuga evasere incolumes atque in iis dux **133** ipse Basilius. Hæc imperatori nuntiata, cum etiam Belegradenses a Romanis deficere velle allatum esset, valde ejus animum consternarunt. Joannem igitur Cantacuzanum mittit, tum ut urbem in defectionis, ut dixi, proposito fluctuantem firmaret, tum ut humo mandaret Romanorum cadavera et fugientes quocumque laterent loco revocaret. Eo casu maxime irritatus Hungaros a tergo insequi prorsus gestiebat: nequaquam vero id consilii probantibus Romanis, « At plane, inquit, viri, mihi videtur in gloriam, nullo accepto vulnere discedere, dum pro fortuna decerto Romanorum. » Ubi autem longius jam progressos Hungaros accepit, impetum remisit. Interea Cantacuzenus confectis, ob quas missus erat, rebus, rediit victosque adduxit ex Belegradensibus eos qui defectionem fuerant moliti. Igitur motis inde castris haud procul Berrhœa civitate hiemavit. Primo autem vere contracto undique exercitu iterum in Hungariam profectus est, quo in medios usque fines penetraret. Jamque positus ad Istri ripam castris cum universo considerabat exercitu, aderantque plurimæ quæ Byzantio venerant naves, ut copias transmitteret. At ubi undique se angustiis premi vidit, Pannoniæ rex, de mittendis tandem legatis cogitavit. Missis igitur ad imperatorem viris illustribus, **134** captivos Romanos continuo se redditurum, insuper etiam quæcunque imperaret, suppeditaturum pollicitus est. At princeps etsi primo renuenti similis verba

A δὲ βασιλεὶ χρηματίσας. Ὁ δὲ βασιλεὺς κατόπιν σὺν τῷ ἄλλῳ Ῥωμαίων στρατῷ σχολαιότερον ἔχων. Ἄλλὰ Βασίλειος, ὡσπερ οἶμαι, λαθόμενος ὅτου δὴ χάριν καὶ τίνι πολεμησεύοντα βασιλεὺς αὐτὸν ἐπεμψε, τὸν δρόμον καταταχίσας ἔγγιστα τοῦ Οὐννων ἐγένετο στρατοῦ, προδρομοὶς τε τισὶν ἐντυχῶν, ἐπειδὴ περ ἐτρέψατο τούτους, εἶτα καὶ ἐς μέσσην τὴν Οὐννων φάλαγγα ἐμπίπτει, μέγα τε κἀτορθώσειν οἰόμενος [P. 76], ἂν οὕτω πεφουδημένοις αὐτοῖς προσβαλὼν συνταράξῃ. Καὶ τάχα οὐ παντάπασιν ἀπὸ λογισμοῦ ταῦτα ἐποιεῖ. Οὐννοι γὰρ τὸ μὲν πρῶτον αὐτὸν βασιλέα τοῦ πολέμου τοῦδε στρατηγεῖν οἰηθέντες ἔφευγον οὐδενὶ κόσμῳ, πολλοὶ τε αὐτῶν ἄτε ἀθρόον τοῖς σκάφεσι συμπιπτόντων τῷ ποταμῷ κατεδύοντο. Ὡς δ' ἐγνώσαν βασιλέα μὲν κατόπιν χωρεῖν, Βασίλειον δὲ τοῦ στρατεύματος ἐξηγεῖσθαι, ἀνεθάρσυσάν τε καὶ ὀπισθόρμητοι γεγονότες Ῥωμαίοις ἀντικαθίσταντο. Ῥωμαῖοι δὲ καίτοι παρὰ πολὺ πλήθει τῶν πολεμίων ἐλασσούμενοι, ὁμῶς ὑψίσταντο τούτους. Φάνος τε ἀμφοτέρων πολὺς ἦν, ἕως οἱ περὶ Στέφανον τὸν Ἰατζᾶ παῖδα (70) Οὐννοι Ῥωμαίοις συστρατεύοντες πρότερον φυγῆς ἤρξαν. Παλιτρόπου γὰρ τὸ λοιπὸν γενομένης τῆς διώξεως, Οὐννων μὲν τῶν σὺν τῷ Στεφάνῳ σχεδὸν τι ἅπαντες, Ῥωμαίων δὲ πολλοὶ ἔπεσον· οἱ δ' ἄλλοι φυγῇ ἐκείθεν ἐσώζοντο, ἐν οἷς καὶ Βασίλειος ὁ στρατηγὸς ἦν. Ταῦτα τῷ βασιλεὶ ἀγγελθέντα, πρὸς δὲ καὶ ὅτι Βελέγραδα πόλιν Ῥωμαίων ἀφιστᾶν οἱ κάτοικοι διανοοῦνται, πολλὴν ἐνεποίησαν ἀθυμίαν. Καὶ δὴ Ἰωάννην μὲν τὸν Καντακουζηνὸν τὸ μὲν στηρίζοντα τὴν πόλιν ἴσπειλε λογισμοῖς ἀποστασίας, καθάπερ ἔφην ἤδη, σαλευομένην, τὸ δὲ καὶ ταφῇ τοῦς Ῥωμαίων δώσοντα νεκροῦς ἀνακαλεσόμενον τε τοῦς ἐκ φυγῆς, ὅπου δὴ ποτε γῆς τῆς ἐκεῖ κρυπτόμενοι ἦσαν. Ὁ δὲ θυμάλων ἄγαν ἐπὶ τοῖς συμπεσοῦσιν ἐσφάδαξε μὲν καὶ ἤθελεν ὀπίσω Οὐννων διώξει, Ῥωμαίων δὲ οὐκ ἐπαινούντων· Ἄλλ' αἰσχύνη μοι, ἔλεγεν, ὧ ἄνδρες, πρὸ τραυμάτων οἴχεσθαι ὑπὲρ τῆς Ῥωμαίων ἀγωνιζόμενον εὐκλήριος. Ἐπεὶ δὲ πόρρω γεγονέναι τὸ Οὐννικὸν ἤκουσε, τῆς ὁρμῆς ἀνεκόπη. Ἦδη δὲ καὶ ὁ Καντακουζηνὸς τὰ ἐφ' οἷς ἔσταλτο πέρατι δούς ἐπανῆκε δεσμώτας ἔχων καὶ τοῦς, ὡς εἶρηται, ἀποστασίαν ὠδίνοντας Βελεγραδιτῶν. Τότε μὲν οὖν ἐκείθεν ἀναζεύξας ἀγχοῦ τῆς Βεβροιαίων δ. ἐχειμέριζε πόλεως. Ἐαρος δὲ τὰς δυνάμεις ἀπανταχόθεν ἀγείρας ἐπὶ τὴν Οὐννικὴν αὐθις ἐχώρει, ὁρμὴν ἔχων ἐς αὐτὰ που τὰ τῆς χώρας διαβῆναι μέσα. Ὁ μὲν οὖν ἄρτι πρὸς ταῖς

Du Cangii notæ.

blioth. in Stephano IV pp., et Maurentium, qui vir magnificus appellatur apud S. Gregorium M. I. 1, epist. 4. V. Pachym. l. 1, c. 9. De chartulariis ecclesiasticis erit alius dicendi locus.

(70) Στέφανον τὸν Ἰατζῆ παῖδα. Perperam hoc loco Cinnamus Stephanum, qui tum Græcis et Manuelli militabat, Geizæ filium fuisse scribit, cum illius frater fuerit, ut ipsemet agnoscit l. iv; et testatur discrete Radevicus, l. iii, c. 12; et Guntherus, l. vi Ligur.: ex quibus docemur, Stephanum,

cum a fratre, ex affectati regni suspitione, a Fredericum imp. profectus esset, ab eo per Venetias in Græciam transmissum, cum litem inter fratres dirimere non potuisset. Guntherus:

At rex huic finem nequiens imponere liti,

Cum majora premant privata pondera curæ.

Distulit et juvenem Veneti per stagna profundi

Providus Argolicam servandum misit ad urbem.

His consentit Nicetas, l. iv, n. 1. Sed de Stephano agatur rursus infra.

Ἰστροῦ πανστρατὶ αὐλισάμενος ἔμενον ὄχθαις, καὶ αἱ νῆες ἐκ Βυζαντίου ἀναχθεῖσαι ἐστήκεσαν ἀθροβαί ἀναβαίνειν μένουσαι τὸ ὀπλιτικόν. Ὁ δὲ Παύλον ῥῆξ ἐπειδὴ περ ἐν στενῷ κομιδῇ τὰ κατ' αὐτὸν ἔγνω, ἐπὶ τὴν πρεσβείαν λοιπὸν ἔβλεψεν. Ἄνδρας τοίνυν τῶν παρ' αὐτῷ ἐπισήμων ἐς βασιλέα πέμψας, τοὺς τε δορυκτῆτους Ῥωμαίων ἀποδώσειν αὐτίκα ἐπήγγελλε, καὶ εἰσέπειτα δὲ πάντα αὐτῷ ὑπηρετήσειν, ὅσα περ ἂν βουλομίνῳ ἔσται. Βασιλεὺς δὲ τὰ μὲν πρῶτα ἀνανεύοντι ἰσχυρῶς ἔρκει καὶ τοὺς περὶ εἰρήνης ἀποπροσποιουμένῳ λόγους, ἔπειτα προσήκατό τε δεομένους καὶ τὴν πρεσβείαν ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἐπέρανεν. Ἦχθησαν οὖν ἐν τῷ Ῥωμαίων στρατοπέδῳ οἱ τε δορυάλωτοι μάχῃ τῇ προηγησαμένῃ, καθάπερ [P. 77.] εἴρηται, γεγεννημένοι, καὶ ὄπλα καὶ ἵπποι, καὶ εἴ τί πού ἄλλο πολέμου λάφυρον ἦν. Ἴππων μέντοι καὶ ὀποζυγίων τῶν πεσόντων ζωοὺς ἐκ τῶν τοῖς Οὐννοῖς ἀντεκομίσεντο αὐτοχθόνων. Οὕτω τε τὸν πόλεμον λύσαντες ἐπ' οἶκον ἀνεκομίσθησαν. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν τὰ τῶν Ἰταλικῶν πολέμων ἀρχὴν, ἣν ἤδη ἔφην, ἐσχηκότα λαμπρότερον ἄρτι κινεῖσθαι ἤρξατο. Λέγωμεν δὲ ἀναλαβόντας μικρόν.

BIBΛION Δ.

LIBER IV.

α'. [P. 78] Φρεδερίκος ὁ Κορράδου τοῦ Ἀλεμανῶν Β ἀρξάντος ἀδελφιδουῖς, οὐπερ ἱκανῶς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεμνήσθημεν λόγοις, Κορράδου τὸ χρεῶν ἀναπλήσαντος αὐτὸς τὴν ἀρχὴν ἔσχευ. Οὗτος ἐπειδὴ ποτε λόγον εὐγενείας περὶ ποιούμενος (τὴν γὰρ αὐτῷ περὶ πλείστου γυναικὶ ξυνοικήσονται τὴν εὐγενῆ μάλιστα ἐκ πασῶν ἐλέσθαι) Μαρλίαν (71) τὴν Ἰσαακίου τοῦ σεβαστοκράτορος θυγατέρα γένει τε καὶ περιουσίᾳ κάλλους διάφορον οὖσαν ἐν Βυζαντίῳ τρέφεσθαι ἤκουσεν· ἤλω αὐτίκα τῆς κόρης καὶ πρέσβεις ἐς βασιλέα πέμψας ἤτειτο πρὸς γάμον αὐτῷ κατεγγυηθῆναι ταύτην, πάντα ποιήσειν ἐπαγγελόμενος ὅσα Κορράδος τε ὁ θεῖος καὶ αὐτὸς, ὀπηνίκα [P. 79] Παλαιστίνης ἀνέστρεφον, ἐπὶ τῇ Ἰταλίᾳ κατακτήσει Ῥωμαίους ὑπηρετήσειν ὑπέσχοντο. Ἡ μὲν Φρεδερίκου πρεσβεῖα ἐν τούτοις ἦν· βασιλεὺς δὲ τοὺς C λόγους ἀποδεξάμενος πρέσβεις καὶ αὐτὸς ἐπὶ Φρεδερίκον ἐπεμψεν ἐμπεδοῦν τὰ δεδογμένα κελεύσας. Ἄλλ' ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ περ εἰς λόγους ἤλθον αὐτῷ, μηδὲν ὑγιᾶς βεβουλεύσθαι τὸν ἄνδρα διαγνόντες ἀπρακτοὶ ἐκεῖθεν ἀπηλλάττοντο, δευτέρᾳ πρεσβεῖᾳ

1. Fredericus Conradi Alemannorum principis ex fratre nepos, cujus in superioribus libris abunde meminimus, mortuo Conrado principatum obtinuit. Hic cum aliquando sermonem faceret de nobilitate (quippe cum de uxore ducenda cogitaret, omnium nobilissimam deligere constituerat) audiretque **135** Mariam Isaacii Sebastocratoris filiam genere ac pulchritudine eximia præcellentem Byzantii educari: continuo captus amore virginis, misit is ad imperatorem legatis eam sibi in matrimonium dari deposceit, omnia se facturum spondens, quæ et patruus Conradus et ipse, cum ex Palestina redirent, de restituenda Romanis Italia polliciti erant. Cum eum in sinem venissent legati a Frederico missi, quæ ab eo proposita sunt avide accepit imperator; qui et vicissim legatos misit ad Fredericum, ea de quibus invicem convenirent confirmaturus. At ubi cum illo in colloquium venire, cum nihil sani advertissent ab homine in medium afferri, rebus inde infectis regressi sunt, postquam regi ut alteram ad imperatorem legationem mitteret per-

Du Cangii notæ.

(71) *Marliar*. Fredericus imp. repudiata et remissa propter consanguinitatem Adela uxore, Diopoldi Hochburgensis marchionis filia an. 1152, ut habet Conradus Uspertz., aut sequenti, ut Chronicon Weingartense, ad alias nuptias animum adiecit, ob idque ad Manuelem obtinendam Mariæ, Isaacii Sebastocratoris filie, causa legatos misit. Otho Frising. l. II De gest. Frid.: Rex quia non multo ante hæc, per apostolicæ sedis legatos, ab uxore sua ob vinculum consanguinitatis separatus fuerat, pro ducenda alia pertractans, ad Manuelem Græcorum imp. tam super hoc negotio, quam pro Guillelmo Siculo, qui

patri suo Rogerio noviter defuncto successerat, utriusque imperii invasore debellando, in Græciam legatos destinandos ordinat. Sicque primatum suorum consilio, Anshelmus Hamelburgensis, et Alexander Apulie quondam comes, sed a Rogerio cum cæteris ejusdem provincie nobilibus ob suspicionem dominandi propulsus, eandem legationem suscipiunt. De legatorum reditu agit idem Otho c. 20. Manuel post hæc ad firmandum positum connubium legatos ad Fredericum misit: sed is aliam sibi matrimonio junxerat conjugem, cum ad illius præsentiam sunt admissi. Idem, c. 31.

snosorunt. Quam eum et ipsam imperator infecta re dimisisset, viri duo mittuntur ex primariis, Michael Palæologus et Joannes Ducas, ambo sebasti dignitate insignes, et cum his Alexander, qui Gravinæ civitatis Italiæ olim dominus a Rogerio expulsus ad principem confugerat. Multa autem commendata iis ab imperatore pecunia, id potissimum in mandatis datur, ut si intra Alpes Fredericum agere perciperent, una omnes ad illum accederent: si vero abesset procul, Michael quidem cum pecunia in Italiam profleisceretur, cæteri pergerent ad Fredericum: quod si ille pactis stare negligeret, **136** tum vero suam ipsi ad Italiam recuperandam operam conferrent: quod et factum est, hæc quæ sese ultro obtulit occasione.

2. Bassavilla Rogerii Siciliæ tyranni ex sorore nepos, avunculo superstite, rerum summam in Italia

Du Cangii notæ.

(72) *Ἐπὶ Ἰταλίας ἕλται.* Fredericum in Anconensi pago assecuti sunt Manuelis legati. Otho Frising. l. ii. c. 23: *Ibi in conspectu Anconæ imperator castra ponens, Palæologum, quod nos veterem sermonem dicere possumus, nobilissimum Græcorum, regalisque sanguinis procerem, et Maradocum egregium virum, ex parte principis sui Constantinopolitani venientes, muneraque non parva deferentes, obvius habuit. Quibus auditis, causaque viæ cognita, per aliquot dies secum detinuit. Dehinc accepto principum, qui cum ipso erant, consilio, Cuibaldum Corbeiensem simul et Subulensem abbatem regalem, [P. 454] virum prudentem ac in curia magnum, in Græciam legatione ipsius ad regie urbis principem juncturum destinavit. Eodem habet Guntherus Ligurini, l. v. Fredericus ipse in Epist. ad Othonem Frising.: *Iude euntes versus Anconam, Palæologum nobilissimum principem Græcorum, et Maradocum socium ejus, cum cæteris nuntiis Constantinopolitanis obvius habuimus, qui ut in Apuliam iremus et hostem utriusque imperii Guillelmum potentia virtutis nostræ conterere vellemus, infinitam pecuniam nobis dare sponderunt. Quia vero militia nostra propter multos labores et bella nimis attrita fuit, placuit magis principibus redire, quam in Apuliam descendere.* Adde Radevicum, l. iii. c. 20 et Willel. Tyrinum, l. xviii. c. 7.*

(73) *Βασαβίλλας.* Fuit is Robertus de Bassavilla, qui Falcando, Petro Blesensi Epist. 40, Bonifilio Constantio, Fazello et aliis comes Loritelli vulgo indigitatur, Willelmi regis amice filius, quam Gillam vocat Philadelphus Magnos in Geneal. Sicil. nobil. Nupserat illa, ut idem scriptor ait, Roberto cognomento *Zamparroni*, nobili Normanno comiti Conversani, cui Rogerius rex castellum *di Sacca* concessit. Ex his nuptiis natus Robertus de Bassavilla, qui ut auctor est idem *Magnos* coronationi Willelmi Panormi interfuit, vir cæteroquin in regno potentissimus, qui ascitis Roberto de Surrento Capuano principe, Andrea comite Rupiscanina, cæterisque nobilibus, quos Rogerius rex, ipseque Willelmus in exilium egerant, utrumque imperatorem, ait Tyrinus, l. xviii. c. 2, *Romanorum videlicet et Constantinopolitanorum, alterum ore ad os, et manifeste, qui adhuc erat in Italia; alterum vero per litteras, sed occulte, ad occupandum Siculi regnum sollicitabat.* Joannes Berardi, l. iv Chron. Casauriensis: *Mortuo rege Rogerio, Willelmus filius successit in regnum, vir miræ sapientiæ et magnæ virtutis, qui volens consanguineis suis bonu facere, Robertum de Bassavilla comitem Loritelli fecit, eoque totum comitatum illum et vicinas terras supposuit, et ex bono collato devotorem existimavit Et*

A πρὸς βασιλέα χρῆσθαι αὐτὸν ἀναπεύσαντος. Ἦς καὶ αὐτῆς τῷ βασιλεὶ ἀποψηφισθείσης, ἄνδρες τῶν ἐπὶ δόξης ἐσαυθὺς ἐπέστελλοντο, Μιχαὴλ τε ὁ Παλαιολόγος καὶ Ἰωάννης ὁ Δούκας, ἄμφω εἰς τὸ τῶν σεβαστῶν ἀξίωμα ἤχοντες ἐν οἷς ἦν καὶ Ἀλέξανδρος, Γραβίντης μὲν πόλεως ἑξῆς Ἰταλικῆς, Ῥογερίου δὲ αὐτὸν ἀπέλασαντος βασιλεὶ πρότερον ἤδη προσπεφευγώς. Ἐντέταλτο δὲ αὐτοῖς χρήματα μεγάλα πρὸς βασιλέα κομισμένοις, εἰ μὲν ἐντὸς Ἀλπεῶν διατριβὴν ποιῆσαι τὸν Φρεδερίκον ἀκούσαιεν, ὁμοῦ πάντας ἐντυχᾶν αὐτῷ· ἀποτέρω δὲ γεγονότος, τὸν Μιχαὴλ μὲν σὺν τοῖς χρήμασιν ἐπὶ Ἰταλίαν ἕλται (72), τοὺς δὲ τὴν ἐπὶ Φρεδερίκον στέλλεσθαι, κἂν ἐκεῖνος τῶν δεδογμένων ἀμελήσῃ, αὐτοὺς λοιπὸν καὶ καθ' ἑαυτοὺς Ἰταλίας μεταποιεῖσθαι. Ὅπερ δῆτα καὶ γέγονε.

B β'. Ῥογερίῳ γὰρ τῷ Σικελῶν τυράννῳ ἀδελφιδούῳ ἦν ὄνομα Βασαβίλλας (73). Οὗτος Ῥογερίου μὲν ἐπι

infra: *Nec multo post Robertus, cui dominus rex Willelmus tot et tanta bona contulerat, seditiose agens contra dominum suum, maximam partem de regno ejus pervasit, comites suæ nequitiae et complices multos sibi associavit et ultra quam credi potest sublimia de se cogitans, in modico perturbavit.* Bassavillæ exilii causam refert Hugo Falcandus, quod videlicet ad regni subreptionem plurimum aspiraret, ipsumque regnum ad se jure diceret pertinere, eo quod Rogerius rex avunculus ejus in quodam testamento suo præcepisse diceretur, ut siquidem Guillelmus ejus filius inutilis aut parum idoneus videretur, Robertus comes, cujus virtus haud dubia erat, regno præficeretur. Extincto postmodum Willelmo, Margarete reginæ, Willelmi cogn. Boni Siciliæ regis matris opera ab exilio revocatus est. Adle Alexandrum Mon. l. v; Chron. monasterii S. Barthol. de Carpineto; Rob. de Monte et Nicol. Trivetum ann. 1155, 1156 et 1163; Acta Alexandri III pp. apud Baron. ann. 1169; Othonem Frising. l. ii De gest. Freder. c. 29, et Guntherum l. v Ligur., apud quos Robertus Cavillensis comes dicitur, perperam opinor, pro Bassavillensis. Neque feliciter, ni fallor, Chronicon S. Bartholomæi de Carpineto de Tuttavilla cognomen ei indidit, etsi in Normannia existerit illustris familia hæc appellatione: *Hic autem (Rogerius rex) reliquit sibi successorem in regnum filium suum nomine Guillelmum, mandans ei ut Robertum de Tuttavilla filium sororis suæ faceret comitem Loritelli.* Familiæ vero Bassavillensis in Normannia meminuit Ordericus Vitalis, l. iii, p. 479. At cui in hæc dignitate successerit Robertus, non tradunt scriptores. Nam ante illum comitatum Loritelli possidere proceres Normanni, qui a Gaufrido Capitanatæ comite, Guiscardi fratre, genus ducebant: nempe Robertus I Gaufridi filius, [P. 455] Robertus II Roberti I filius, et Guillelmus Roberti II filius. Guillelmi meminere aliquot tabulæ an. 1137, quibus varia dona contulit ecclesiis Scyllacensi et Teatine, in quibus *Loretelli comitem comitum sese inscribit, meminisseque Roberti parentis et Roberti avi sui.* Vide Petr. Diac. l. iv Chr. Casin. c. 48, 117; Guillelmi igitur bona, fortassis ob rebellionem aut jure caduci, Rogerio regi cessere, atque in primis Loretellensis comitatus, quem Roberto de Bassavilla ex patris præcepto Guillelmus I Siciliæ rex concessit: ex quo ille *Dei et regia gratia palatinum comitem Loretelli et Cupersani, filium et heredem domini Roberti Cupersanensis comitis, et dominum civitatis Bivini* sese inscripsit, ut colligitur ex diplomate an. 1179, quod descripsit Ughellus, tom. VIII *Italiae Sacrae*, p. 359. Genus porro ducebat Robertus de Bassavilla a comitibus Conversani,

περίοντος τὴν Ἰταλίαν διεΐπεν ἀρχὴν, ἐκείνου δὲ A
 τετελευτηκότος ἐπὶ τὸν υἱὸν τε Γκιλιέλμον τῆς ἀρχῆς
 μετελθοῦσης, ἠνάγκαστο λοιπὸν ἐν ὑποστρα-
 τῆς λόγῳ διατελεῖν, ἐτέρου τὴν Ἰταλίαν διεΐπον-
 τος. Καὶ δὴ τὴν ὕβριν οὐκ ἐνεγκὼν εἰς ἀπο-
 στασίαν εἶδε. Τοίνυν καὶ ἐπὶ Φρεδερίκον πέμψας
 Ἰταλίαν τε πᾶσαν καὶ Σικελίαν αὐτὴν ἐγχειριεῖν
 ἐπήγγελλε τούτῳ. Φρεδερίκου δὲ πρὸς τὸ δυσχερὲς
 ὀκνήσει ἐχομένου, συνέβαινε ἀπρόσχτους τοὺς Βασα-
 βίλα πρέσβεις ἐπανώντας Ἀλεξάνδρῳ συνητηχένοι.
 Ἦδη γὰρ καὶ οὗτος οὐδὲν ὢν ἕνεκα παρὰ Φρεδερίκον
 ἦλθε πέρατι δούς, σὺν τῷ Δούκα ἐκεῖθεν ἀπηλλάτ-
 τετο. Ὡς οὖν εἰς λόγους ἀλλήλοις ἦλθον Ἀλέξανδρος
 τε καὶ οἱ Βασαβίλα πρέσβεις, μαθὼν Ἀλέξανδρος
 οὗτο ἕνεκα παρὰ Φρεδερίκον ἦλθον, « ἐγγύς, » ἔφη B
 πρὸς αὐτοῦς, ἄνδρες φίλοι, ὅς πέρατι αὐτίκα τὴν
 πρεσβείαν ὑμῖν δώσει. Ἵν δὲ μαθεῖν βουλομένων,
 « Βασιλεὺς Ῥωμαίων » ὑπολαθὼν εἶπεν ὁ Ἀλέξαν-
 δρος, καὶ ἐξῆς πάντα κατέλεγε προστιθεὶς ὅτι δὴ καὶ
 Παλαιολόγος ἀνὴρ βουλῆς μὲν τῆς Ῥωμαίων ὢν
 εἰς δὲ τὸ τῶν σεβαστῶν ἀξίωμα [ἀναχθεὶς]
 σὺν χρήμασι μεγάλοις ἐνταῦθα πού παρὰ πόδας
 ἐστὶ, τούτου ἕνεκα ἐνταῦθα παραγεγονῶς ὅπως ἂν
 Ἰταλίαν βασιλεῖ καταστήσαιο. Ταῦτα οἱ Βασαβίλα
 πρέσβεις ἀκούσαντες γράμμασιν αὐτῷ τὰ παρόντα
 ἐδήλουν. [P. 80] Ὁ δὲ εἰς τὴν πόλιν Πισχάραν (74)
 Ῥωμαίους λόγου κοινωνήσειν ἤθελεν. Ὁ μαθὼν ὁ
 Παλαιολόγος (75) ναυσὶ δέκα μηδῶν ὑπερθέμενος εἰς
 Πισχάραν ἔπλει, πόλιν Βεστίαν (76) βασιλεῖ προσχω-
 ρήσασαν μεταξὺ κρατησάμενος. Ἀλλὰ δόξαν αὐτῷ C
 Βασαβίλα ἐπὶ Βεστίαν αὐτῷ ἐντετυχηκένοι ὀπίσω
 ἔπλει, ἐνταῦθα τε ἐντετυχηκῶς αὐτῷ, πιστεῖς τε
 περὶ τῶν προκειμένων λαθῶν καὶ δεξιάμενος ἔργου
 λοιπὸν εἶχετο. Ὁ δὲ Δούκας στρατεύμα ἤδη ἀθροίσας
 φρούριόν τι ἐρυμνόν, οὗ Προῦντζος ἦρχεν ἀνὴρ Ἰτα-
 λός, πολιορκεῖν ἐπεβάλετο. Ἐνθα προσβολῆς γενο-
 μένης Ῥωμαῖοι τοὺς πολεμίους τρεψάμενοι ἐντὸς

obtinuerat. Sed mortuo illo translataque ad Gucl-
 num regia dignitate, cum alter Italix administra-
 tionem obtinuisset, ipse secundum ab eo locum-ob-
 tinere coactus est. Hanc ille non passus injuriam
 ad defectionem sese comparavit, missisque ad im-
 peratorem legatis, Italiam universam Siciliamque
 ipsam in manus sese traditurum pollicitus est. Sed
 enim Bassavillæ legati, qui Frederico in re ardua
 ac difficili adhuc cessante, re infecta redibant, in
 Alexandrum incidere, qui nihil pariter eorum
 quorum causa venerat ad Fredericum exsecutus una
 cum Duca revertebatur. Ubi igitur in colloquium
 venere Alexander et Bassavillæ legati, Alexander,
 qui quorsum ad Fredericum venissent probe nove-
 rat : « Prope est, inquit, amici, qui legationi ve-
 stræ extremam manum imponet. » Quis ille esset,
 rogantibus iis : « Imperator Romanorum, » subdit
 Alexander : moxque rerum enarrato statu, addidit
 Palæologum, virum quidem ex curiæ Romanæ ma-
 gnatibus, sed sebasti insignitum dignitate, cum
 immensa pecūniarum 137 vi prope adesse, ut Ita-
 liam imperatori denuo assereret. Quibus intellectis,
 legati per litteras quæ audiverant Bassavillæ signi-
 ficarunt. Ille vero ut sibi liceret cum Romanis in
 civitate Peschera colloqui per eosdem expetiit.
 Quod ubi accepit Palæologus, nihil cunctatus navi-
 bus decem Pescharam adnavigavit, Voscia interea
 urbe, quæ ad principem defecerat, communita. Sed
 cum rursus Bassavilla ad Vosciam cum illo sese
 collocaturum nuntiasset, eo se contulit; congrega-
 que habito ac de rebus præsentibus data acceptis-
 que vicissim fide, operi sese accinxit. Contracto
 deinde exercitu, castrum validum, cui Bruntzus
 Italus præerat, oppugnare aggressus est Ducas.
 Commisso ibi certamine, hostes fuderunt Romani,
 qui fugientes insecuti una cum iis mœnia subiere.
 At illi in arcem sese primum recepere. Verum ut

Du Cangii notæ.

Normaniæ gentis, proindeque a Gaufrido comite
 Conversani, Roberti Guiscardi ex sorore nepote, de
 quo Malaterra l. i. c. 10, 39; l. ii. c. 39, 40; l. iv.
 c. 4; Ordericus Vital. l. vii. p. 645; liv. x. p. 780;
 et Will. Gemetic. l. viii. c. 14; sed de comitibus
 Conversani quædam attigimus in notis ad Alexiadis
 p. 388, agemusque pluribus in Familiis Normanni-
 cis. Cæterum id observatione dignum videtur,
 comites Loretelli, non modo comites palatinos, sed
 et comites comitum sese inscripsisse: ex quibus
 conficitur illustri hac dignitate donatos fuisse a
 principibus Normanniis, ut essent qui in his pro-
 vinciiis et ditionibus, quas bello acquisierant; uti in
 Francorum regno et Alemannico imperio ea tem-
 pestate observatum adnotavimus in dissert. 14 ad
 Joinvillam, cum suprema auctoritate in eorum
 palatiis jus dicerent. Proindeque cum cæteros co-
 mites ex istius dignitatis prærogativa præcellerent,
 comites comitum appellabantur, ut apud Gallos
 nostros comites Campaniæ, sese Francorum comites
 inscribebant. Hac vero dignitate gaudebant primi
 Loretelli comites. Nam Robertus I in charta an. 1095
 apud Ughellum in Episc. Teatinis n. 16 comes co-
 mitum; Robertus II in alia an. 1115; quæ habetur
 in Chronico monasterii S. Sophiæ Benevent. comes

comitum de Lauratello, et palatinus comes in charta
 an. 1125 apud Ughellum, tom. VIII, p. 357; denique
 Guillelmus, Loretelli comes comitum, apud eundem
 Ughellum, in episc. Teatin. n. 21, inscribuntur.

(74) Πισχάραν. Piscaria, Pescara hodie, arx
 munitissima in Samnitibus, inter Atriam et Orto-
 nam, in ostio fluminis cognominis in mare Adriati-
 cum influentis, veteris oppidi Aterni fundamentis
 inædificata, quod Aternum fuisse aiunt. Hujus
 meminit Paulus Diac. l. ii Rerum Langob. c. 20.

(75) Ὁ μαθὼν ὁ Παλαιολόγος. Expeditionem
 Græcorum Italicam, quam obiter attigit Nicetas,
 l. ii, c. 8, fusius prosequenti sunt Falcaudus, Otho
 Frising. l. ii, c. 29; Will. Tyrus, l. xviii, c. 2, 7
 et 8; Rob. de Monte, an. 1155, 1156; Chronicon
 Ceccanense et Chronicon Pisanum, ann. 1157;
 Radulfus de Diceto in Imag. Hist. an. 1156. Addit
 Stero cæsa in ea 40 millia Græcorum.

(76) Βεστίαν. Vescia, non Voscia, ut præfert
 editio, urbs in confinibus Campanorum et Hirpino-
 rum, inter Abellam et Vesuvium, Besti urbs apud
 Leon. Ost. l. iii, c. 13. Vide Cluverium, l. iii Italia
 Antiquæ, et Ughellum tom. VII Italiæ Sacræ,
 p. 1178.

ædificia sua igne consumi vastarique et auferri omnia a Romanis conspiciunt, tum vero descendunt, donumque suum magnum imperatorem proclamant: atque hoc modo castro illi potiuntur. Cum inde ad civitatem, cui a divo quodam, qui in ea colitur, Flavianæ nomen inditum est, pergerent, populares omnes obviam effusi pro agris suis illos rogant, ac ne quid in se gravius insolescat miles obtestantur, servos se futuros deinceps imperatoris, et quæcunque vellent Romani se facturos polliciti. Dux ejusmodi benevolentiae illorum gratiam rependens, per eorum agros amice ac pacate iter fecit.

138 Cum inde excederet, Gulielmus Bassavillæ frater, qui et ipse in Romanorum amicitiam concesserat, cum fratris litteris venit, quibus ut confidenter dux accederet hortabatur, utpote circumjacente regione jam Romanis parente.

3. Palæologus autem Voscia, ut dictum est, per conditiones potitus, ad Tranim venit: cujus incolæ simul ac Romanum exercitum conspexere, cum nequaquam urbem dedere vellent, missis ad ducem legatis, ut finibus suis abscederet rogavere: neque enim prius quam Barim cepisset, Tranim posse ab illo expugnari. Quare collectis decem non amplius navibus, discessit inde et ad urbem Barim venit, non tam militum secutus consilium (quippe solers erat admodum et rei militaris experientia nemine inferior), sed quod Tranim expugnari revera non posse sciret, proindeque tempus ibi terere parum consultum arbitraretur. Sed et ad ipsam Barim copias admovere haud tam facile videbatur: cum præterquam quod validis cingeretur muris, idoneo barbarorum præsidio esset munita: quorum alii in turribus armati stabant, alii ante portas infinito prope numero effusi pedites equitesque perinde cum armis consistebant. Ad hæc æstu insolito fervens et intumescens mare jamjam navibus interitum minitabatur. Cum igitur ardua omnia undique ac difficilia prorsus viderentur, non ideo tamen spem ille omnem abjecerat. Sedata igitur postridie tempestate, rem aggredi constituit. At cum nihil fere **139** ex animi sententia succederet (hostium enim alii lapides et ligna et quodcunque occurrebat ad manum nivium instar e turribus emittebant: alii, qui infra stabant, frequentibus felis obscurabant aërem), intermittendam in præsentī oppugnationem ratus extra telli jactum recessit et pacisci cum hostibus cœpit, multa iis bona pollicitus, quæ sese partim daturum confestim spondebat, si urbem citra prælium magno dederent imperatori, partim subinde speranda ingerebat. Oppidani simul atque id accipere, alii equites excedunt, alii scaphas ingrediuntur, eumque iuvitant ut in urbem, cujus reclusas ostendebant portas, veniret. At ille ne dolus subesset veritus, primo animos illorum tentare statuit. Jussit itaque navem

A τειχέων συνέπεσον φεύγουσιν, οἱ δὲ πρῶτον μὲν ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν ἀνεχώρουν, ὡς δὲ Ῥωμαῖοι πῦρ ταῖς οἰκοδομαῖς ἤδη ἐνήκαν τὰ τε οἴκοι διήρπαζον, ἐπικαταβαίνειν τε ἤρξαντο καὶ κύριον σφίσι βασιλεῖα μέγαν ἀναβοᾶν. Τούτου μὲν δὴ οὕτως ἐγκρατεῖς ἐγέναντο. Ἐπὶ δὲ τινα πόλιν ἐλθόντων ἢ ἐπιόνουμος τῷ ἐνταῦθα τιμωμένῳ ἀγίῳ Φλαβιανῇ (77) κέκληται, ἐξεχεῖτο ἅπας ὁ δῆμος ὑπὲρ τῶν ἀγρῶν δεόμενοι καὶ τοῦ μηδὲν αὐτοῖς ἀχαρι πρὸς τῶν Ῥωμαίων πείσεσθαι στρατιωτῶν, δοῦλοί τε βασιλεῖ ὠμολόγουν καὶ τᾶλλα ἐπραττον, ὅσα Ῥωμαίοις βουλομένοις ἦν. Οὓς τῆς εὐνοίας ἀμειθόμενος ὁ στρατηγὸς ὡς διὰ φιλίας ἐπορεύετο τῆς χώρας. Ἄρτι δὲ ἐκείθεν ἀπαίροντι Γιλιέλμος ὁ Βασαβίλα μὲν ἀδελφός, εὐνοῦς δὲ καὶ αὐτὸς Ῥωμαίοις ἤδη γεγονῶς γράμματα παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ κομίζων ἦλθεν αὐτῷ θαρρεῖν τοῦ λοιποῦ προτροπόμενα, ὡς τὸ ἐξῆς χώρας κατηκόου προκειμένης αὐτῷ.

γ'. Ὁ δὲ Παλαιολόγος ἐπειδὴ Βεστίαν, καθάπερ εἴρηται, ὁμολογία παρεστήσατο, ἐπὶ Τρανίην ἦλθε. Τρανίται τοίνυν ὡς τὸν Ῥωμαίων εἶδον στρατὸν, ἐπειδὴ παραδιδόναι σφίσι τὴν πόλιν οὐδαμῇ ἤθελον, πρέσβεις παρὰ τὸν στρατηγὸν πέμψαντες ἤξιουν ἐνθένδε τοῦτον ἀπαίρειν. Μὴ γὰρ πρότερον Βᾶριν παραστησαμένῳ ἀδύνατα αὐτῷ εἶσεσθαι Τρανίην εἶναι. Ὁ δὲ ναῦς αὐτίκα αὐτὸν πλέον ἢ δέκα ἐπαγόμενος ἐκεῖθεν τε μετέβη καὶ ἐπὶ Βᾶριν ἦλθεν, οὐχ ἔσον τοῖς στρατιωτῶν λόγοις ἀναπεισθεῖς (ἀγχίνους γὰρ ἦν καὶ τῇ περὶ τὰ πολεμικὰ ἐμπειρία οὐδενοὶς ἦσαν), ἀλλὰ Τρανίην οὐκ ἐπίμαχον εἰδὼς τρίθειν εἰκῇ τὸν καιρὸν ἀσύμφορον ᾔετο. Ἐδόκει μὲν οὖν ἡ Βᾶρις ἀπρόσοδος αὐτῷ πάντῃ τείχη τε γὰρ αὐτὴν περιεζώννου καρτερὰ, καὶ βαρβάρων στρατιὰ οἱ μὲν ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων ὀπλενδυτοῦντες ἐνέστησαν, οἱ δὲ ἀνὰριθμὸς τις ὁμιλος πυλῶν προχυθέντες πεζοὶ τε καὶ ἱππεῖς ξὺν τοῖς ὀπλοῖς ἐπεφέροντο αὐτῷ. [P. 81] Ἡ θάλασσα δὲ σφοδρῶς ἐπεχειρομένη καταδύειν ἠπέλει τὰς ναῦς. Ὁ δὲ καίτοι πανταχόθεν αὐτῷ τῶν πραγμάτων ἀπόρων ὄντων, οὐκ ἔξω πάντῃ ἐλπίδων ἐγένετο. Τῇ ἐπιούσῃ γοῦν τῶν κυμάτων τέως ἀπὸ λαγμένους ἔργου ἔχεσθαι ἤθελεν. Ὡς δὲ μηδὲν αὐτῷ προύχωρει (τῶν γὰρ πολεμίων οἱ μὲν λίθους καὶ ξύλα καὶ πᾶν τὸ παρατυχὸν νιφάδων δίκην ἐκ τῶν ἐπάλλεων ἐπ' αὐτὸν ἐπεμπον, οἱ δὲ καὶ ἀπὸ γῆς βέλεσι τὸν ἀέρα **D** ἐσχ(αζον), ἐντροπὴν τινα ἐν τῷ παραυτίκα πεποιημένος ἔξω βελῶν ἐγένετο, λόγοις τε ἐς αὐτοὺς ἐχρήτο ἀγαθὰ ἢ μὲν αὐτίκα ποιήσειν ἐπαγγελόμενος εἰ βασιλεῖ μεγάλῃ τὴν πόλιν ἀμαχητὶ παραθήσουσιν, ὧν δὲ καὶ ἐλπίδα ὑποτείνων ἐξῆς· τούτων ἐπειδὴ περ οἱ ἐπὶ τῆς πόλεως ἤκουσαν, ἱσπέων ἐκδραμόντες τινὲς, οἱ δὲ καὶ λεμβαδίοις ἐμβάντες, παρεκάλουν αὐτὸν ἐπὶ τὴν πόλιν ἵέναι ἀνακεκλιμένας τὰς πύλας ὑποδεικνύοντες. Ὁ δὲ δεῖσας ὅτε ἦν μὴ ἐξαπάτη τις εἴη τὸ πρᾶγμα, ἐς πύραν ἐχώρει πρότερον. Ἐκέλευε τοίνυν τῶν σὺν αὐτῷ μίαν νεῶν ἐπὶ τὴν ἀκτὴν ἵέναι δῆθεν ὀρμισσάμενην· ἀλλ' ἅμα τε προσιοῦσαν εἶδον αὐτὴν οἱ πολέμοι

Du Cangii notæ.

(77) Φλαβιανῇ. Flavianum forte oppidum in Samnitibus circa litus haud procul Turdino.

καὶ ἀμφὶ τοὺς πεντακοσίους ἐς τὰς ἐπάλλξεις ἀνέβαινον. Ἄ ex suis unam ad littus agi, quasi eo appulsuram :
 Ὁ κατιδὼν Ἀλέξανδρος μὴπω πρὸς τοὺς ὄπλους ἐκεί- quam ubi hostes vident accedere, numero circiter
 νων γεγενημένων χρυσίον κεχυμένον ἐπὶ τοῦ κόλπου quingenti turres conscendunt. Id conspicatus Alexan-
 λαβῶν ἀπέβαινέ τε τοῖς νεῶς θάσσον καὶ τοῖς ἐπὶ der, cum necdum il arma induissent, aurum, quod
 τῆς πόλεως δεικνύς. « Ὅς ἂν πλούτου καὶ ἐλευθερίας prae sinu effusum gestabat, accipiens statim nave
 ἐραστῆς εἶη δεῦρο παρίτω, ἀνέκρηγεν, ὡς αὐτίκα egreditur : ostensoque eo oppidanis qui supra muros
 τούτων ἀπολαυσόμενος. » Ὁ μὲν ταῦτα εἶπε, τῶν δ' stabant, hæc verba exclamat : « Qui divitiarum et
 ἐκ τῆς πόλεως πλήθος ἐκδραμόντες πολὺ παραυτὰ libertatis desiderio tangitur, huc accedat, iis ex-
 βασιλεῖ προσεχώρουν, οὓς ὄρκοις καταλαβῶν ὁ στρατ- templo fruituros. » Illis dictis ingens e civitate ad-
 ηγὸς σπεύσας ἐπὶ τὴν πόλιν εἰσήγε τὸ στράτευμα. volat multitudo et imperatori continuo adjungitur :
 οὕτω χρυσίου δολέας οὐδὲν ἀνθρώποις ἀπατηλότε- moxque dux fide ab iis accepta, cum multa celeri-
 ρον γίνεται. Ταῦτα γινόντες πολλοὶ οἱ ἄλλοι, οὓς tate exercitum in civitatem introducit. Adeo nihil
 οὐκ ἤρεσκε δηλονότι τὰ πραττόμενα, δρόμῳ ἐπὶ τὴν est ad inescandos illiciendosque mortalium animos
 ἀκρόπολιν ἐχώρουν, ἐντός τε ἤδη τειχέων γεγονότες auro validius. Hæc postquam cognovere cives alii,
 περὶ τῶν ὄλων ἐμάχοντο. Ἦν τε πρᾶγμα πολλοῦ γε quibus videlicet **140** quæ facta fuerant haud pla-
 ὄντως θαύματος ἀξίον ὄραν, τοὺς ἐναγχοῦς καὶ φύσαι **B** cebant, in arcem confestim sese proripiunt : atque
 καὶ γνώμαις συμβαίνοντας σήμερον ὡσπερ ἐπι- intra nœnia jam recepti de summa rerum decertant.
 τειχίσματι τῷ χρυσῷ διειργμένους, ἐχθρὰ φρονούν- Hic porro rem admiratione dignam erat intueri, eos
 τας ἀλλήλοις καὶ διαστηκότας ἤδη τοῖς ἔργοις. Ταῦτα nempe qui et natura et voluntate invicem nuper co-
 μὲν οὖν τῆδε ἐφέρετο. Ἦν δέ τι φρούριον ἀνὰ τὴν hærebant, nunc auro velut muro disjunctos hostili-
 πόλιν ἕτερον, ἐφ' οὗ Νικολάου τοῦ ἐν ἀγίοις Ἰδρυτο ter inter se agere, diversaquæ prorsus moliri et
 νεῶς, ὃ καὶ αὐτὸ ἐξελεῖν ὁ στρατηγὸς διανοηθεὶς sentire. Atque is fuit in urbe rerum status. Erat
 τοιάδε τινὰ ἐποίησε. Ἄνδρας τεθωρακισμένους μί- præterea in superiori civitatis parte arx altera, in
 λασι περιστείλας ἀμφόλις ἐκέλευεν ὀρθρίσαντας ἐπὶ qua exstructum erat divo Nicolao dicatum templum,
 τὴν νεῶν ἐλθεῖν, ἐπειδὴν δὲ καὶ ἐνδοθεν γένοιτο τὰ quam cum occupare statueret Palæologus, talia
 ξίφη σπασαμένους ἔργου ἔχεισθαι. [P. 83.] Οἱ μὲν comminiscitur. Armatos aliquot, nigris superindutos
 οὖν ἔωθεν τῷ φρουρίῳ προσιόντες τὴν πύλην ἐκο- palliis, summo mane ad templum ire jubet, datque
 πτον · οἱ δ' ἐνδον μονήρεις τινὰς εἶναι τούτους iis in mandatis, ut simul atque ingressi illud essent,
 ὑπειληφότες, τὰς πύλας αὐτοῖς διαζυγώσαντες εἰσ- tum demum strictis gladiis rem aggredierentur. Illi
 εδέχοντο. Καὶ τὸ λοιπὸν οὕτω δὴ καὶ τοῦτο Ἰω- ergo sub auroram accedentes ad arcem, portam
 ρωμαίοις ἠρέθη. Ἀλλὰ καὶ τούτου ἐαλωκότος οἱ ἐπὶ **C** pulsant. Qui intus erant, monachos quosdam esse
 τῆς ἀκροπόλεως ἰσχυρογνώμονες ἔτι ἦσαν. Μέχρι arbitrati, apertis januis illos intromisere : atque ita
 μὲν οὖν καὶ ἐς ἐβδόμην ἡμέραν οὕτω διετέλεσαν deinceps a Romanis captum est castellum. Verum
 ἀντικαθήμενοι ἀλλήλοις, ἐπεὶ δὲ καὶ Βασαβίλας id etsi expugnatum, nihilominus qui acropolim te-
 ἐνταῦθα ἦλθε δύναμιν ὡς πλείστην ἐπαγόμενος, nebant obstinatiori sese tuebantur animo, adeo ut
 τότε δὴ καὶ ταύτην Ἰωρμαίοις παρέδωκαν. Κατὰ per septem continuos dies certamen perduraret. At
 ἔχθος γε μὴν τὸ πρὸς Ῥογέριον ἅτε ἀπανθρώ- postquam eo accessit cum ingentibus copiis Bassa-
 πως αὐτοῖς ὅποια τοῖς τυραννοῦσιν εἰθίσται villæ, tum et illam Romanis dederunt : atque odio
 προσφερόμενον, ἐς ἔδαφος (78) αὐτὴν καθελόν- quo in Rogerium flagrabant, quod nimirum inhu-
 τες ἀφῆκαν, καίτοι πολλὰ τοῦ στρατηγοῦ πρὸς mane crudeliterque (ut solent tyranni) in eos sævis-
 τοῦτο διενισταμένου καὶ χρημάτων ὠνεῖσθαι ταύτην set, arce diruta soloque æquata, discessere, licet
 μεγάλων ἀξιοῦντος.

δ. Τὰ μὲν οὖν κατὰ Βᾶριν τῆδε ἐχώρησεν. Ὁ δὲ δὲ
 Παλαιολόγος ἐπειδὴ ταύτην ἔσχεν, ἐπὶ Τρανίην (79)
 ἀπέπλει· ὁμολογίᾳ τε καὶ ταύτην παραστησάμενος, **D**
 εἶτα καὶ Γιθενάτζιον (80), πόλιν λόγου ἀξίαν,
 ὑπόσπονδον ἐποίησατο. Ἦν δέ τις Πιτζάρδος (81)

Du Cangii notæ.

(78) Ἐς ἔδαφος. Atque id postmodum causæ
 fuit, cur Willelmus recepta Bari, castelli sui, quod
 a Barensibus dirutum fuerat, rumpas intuitus,
 [P. 456] Barenses sic allocutus sit : *Iusto, inquit,*
vobiscum agam iudicio : et quia domui meæ parcere
potuistis, certe nec ego vestris sum domibus parci-
turus. Quod et factum est : muris enim primum æqua-
 lis solo, totius insecutum est excidium civitatis.
 Barim porro Græcis ademerat jam olim Guiscardus,
 ut est in Chronico Casin. l. iii, c. 44.

(79) Τρανίην. Urbs nota in ea ora Trani hodie fere
 diruta.

(80) Γιθενάτζιον. Juvenatium in Apuliæ Peuce-

læ ora maritima, 12 m. a Bari, hodie *Giovenazzo*.

(81) Πιτζάρδος. Fuit hic Ricardus Andriæ co-
 mes, Willelmi regis partibus addictus. Proinde vix
 simile videatur vero illum esse qui a Roberto de
 Monte, an. 1155, *Richardus de Linges comes Andriæ*
nuncupatur, cum Robertum Bassavillam is secutus
 sit. Deinde Richardus cujus meminit Robertus, non
 Andriæ, sed Andri insulæ comes fuit, si qua fides
 eadem hæc an. 1145 scribenti : *Rex Rogerius Sicilia*
Tripolitanam provinciam in Africa super paganos
cepit. In hac expeditione fuit et multum profuit Ri-
chardus de Linghenc, miles optimus, qui nuper de
Bajocensi comitatu illuc perrexerat, et a rege Rogerio

Indictæ sumendæ mire cupidus. Quippe hominem, a quo vel levissime esset offensus, quasi victimam cædere, manibus pedibusque truncare, visceraque illius avellere, levissima ei videbatur animadversio. Antro hic castello præerat : qui ubi Juvenatium in Romanorum potestatem jamjam venturum accepit, ut ab incepto desisterent Romanis comminatus est. Sed spretis ejusmodi minis Juvenatioque in fidem recepto, cum quid deinceps agendum esset deliberarent Romani ulteriusque pergerent, ille comitibus aliis adjunctus atque adeo ipsi Guilielmi cancellario, quem logothetam Græci vocant, cum illis versus Tranium tendit, urbem primo impetu expugnaturus. Hos subsequebatur exercitus equitum duorum millium, peditum vero aliorumque armorum infinitæ multitudinis. Qui in civitate cum exiguis admodum copiis relictis fuerant Romani, tum sibi tum civitati metuentes celeriter Ducam advocant et fortunam illi præsentem per litteras exponunt. Quas ubi ille accepit, motis eodem die castris ad Tranium ire pergit. Cum ad locum quendam, cui nomen Buno, venisset, egressi obviam incolæ ut civitatem citra certamen reciperet Romanus exercitus cohortabantur. Sed **142** Ducas longius ibi immorari haud e re sua fore arbitratus, ne Richardo belli pro arbitrio gerendi occasionem præberet, id in præsens quidem omisit, tum etiam quod eo in posterum opportuniori tempore potiri se posse non diffideret. In Richardum igitur toto impetu contendit, qui in maritimo quodam oppido tum agebat, cui Barleti nomen, ubi etiam aderat cancellarius. Cum proxime ad urbem accessisset Ducas, de exercitu Richardi trecenti equites cum peditum phalange, irruptione facta, obviam improvise venerunt. Verum re inopinata haudquam percussus Ducas, in densam se aciem collegit totisque viribus in hostes irruit, qui vix sustinentes impetum versi sunt in fugam. Eo in certamine ut cæteri sese gesserint Romani et unusquisque eorum præclarum ediderit facinus, haud equidem dicere possim. Id fama constat, Ducam hasta invecutum triginta prostrasse, donec multis suorum amissis intra portas sese receperunt. Fugientes insecuti Romani, appetente jam nocte, in castra reversi sunt, nullo alio præterquam uno ex conductitiis equitibus interempto. Nocte illa ibi castrametati sunt : sed ubi illuxit dies, itineri sese accinxere. His acceptis Richardus, veritus ne, si undique circumveniretur a Romanis, damnum haud facile sarcinendum incurreret, inde **143** ocius pedem retrulit et in Antro sese continuit. Ducas autem

ὄνομα ἀνὴρ κολαστικός. Ἀνθρώπον γὰρ καὶ ἐπὶ μικροῖς αὐτῷ προσεκκρουόμενα ὡς ἰερεῖον καταθῆναι, ἢ σπλάγχνα ἀνατεμεῖν καὶ χειρῶν ἢ ποδῶν ἀποστερῆσαι κόλασις αὐτῷ ἢ προχειροτάτη ἦν. Οὗτος Ἄντρον μὲν ἦρχε φρουρίου, Γιβενατζίου δὲ μεταποιεῖσθαι Ῥωμαίους ἀκηχοῦς ἠπέλει· μὲν καὶ τὸ πρότερον ἀποσχέσθαι τῆς ἐγχειρήσεως, ὡς δὲ τῶν ἀπειλῶν ἀφροντιστήσαντες Γιβενατζιόν τε αὐτὸ ὁμολογία ἔσχον καὶ περὶ τῶν λοιπῶν προϊόντες ἐσκέπτοντο, κόμησι τε ἄλλοις καὶ δὴ καὶ τῷ Γιλιέλμου καντζιλερίῳ (82) συγγεγονῶς, ὃν λογοθέτην εἶποι ἂν τις ἐλληνίζων ἀνὴρ, ἐπὶ Τρανίῳ σὺν αὐτοῖς ἦλθεν ὡς αὐτοβοῶν τὴν πόλιν ἀναρπασόμενος. Ἠκολούθει δὲ αὐτοῖς στρατεύματα, ἵππεις μὲν δισχίλιοι, πεζῶν δὲ καὶ ὀπλιτῶν μύριος ἄγαν ὄμιλος. Ῥωμαῖοι τοίνυν σὺν βραχεῖα τινὶ καὶ ὀλιγανδρούσῃ δυνάμει ἔνδον ἀπολειφθέντες περὶ τε τῆς πόλεως αὐτῆς καὶ τοῖς ὄλοις ἐδείσαν πράγμασιν. Ὅθεν καὶ ταχὺ τὸν Δούκαν μετεπέμποντο γράμμασι τύχην αὐτῷ τὴν ἐνεστῶσαν παραδηλοῦντες. Ὁ δὲ ἐπειδὴ τὰ γράμματα ἐδέξατο, συσκευασάμενος αὐθημερὸν τὴν ἐπὶ Τρανίῳ ἐπέγετο. Γενομένῳ γοῦν περὶ τινος χώρον ᾧ Βουνός (83) ἢ κλησίς ἐστιν, ἐξήσαν οἱ ταύτῃ ἄνθρωποι παραλήψεσθαι σφίσι τὴν πόλιν ἀμαχητὶ τὸν Ῥωμαίων προτρεπόμενοι στρατόν. Ἀλλ' ὁ Δούκας διατριβὴν τινα ἐνταῦθα ποιεῖσθαι ἀσύμφορον οἴηθεῖς, ὡς μὴ Ῥιτζάρδῳ κατ' ἐξουσίαν τὴν τοῦ πολέμου διοικεῖσθαι δώσει ῥοπήν, ταῦτα μὲν ἐν τῷ τέως παρηλθεῖ, δυνατὸν δὲ καὶ εἰσέπειτα κατὰ καιρὸν ἀνθέξεσθαι ταύτων, ἐπὶ δὲ τὸν Ῥιτζάρδον ὕλαις ἐφέρετο ὄρμαῖς. Ἔστι δὲ τι ἐπιθαλάττιον πῶλισμα Βαρλέτ (84) ὄνομα, ἐνθα τὸν καντζιλερίον συνέβαινε εἶναι. Τούτου δὲ ἄγχιστα γενομένῳ τῷ [P. 83] Δούκῳ ἵππεις ἐκ τῆς ἐκείνου στρατιᾶς τριακόσιοι μάλιστα ἐκδρομὴν ποιησάμενοι ἅμα πεζῶν φάλαγγι αἰφνίδιον ὕπηνητίζον. Ὁ δὲ τῷ ἀπροόπτῳ μηδὲν καταπλαγείς ἐς φάλαγγά τε ἐπυκνοῦτο ταχὺ καὶ σὺν ῥύμη σφουδρῆ κατ' αὐτῶν ἴετο, πρὸς βραχὺ τε ὑποστάντες ἐτρέψαντο. Ἐνθα Ῥωμαῖοις μὲν τοῖς ἄλλοις οὐκ ἔχω λέγειν ὅπως ἐκάστῳ ἀνδραγαθίσασθαι ἐξεγένετο, ὃ γε μὴν Δούκας ἐς τριάκοντα, φασὶν ἐπὶ στόμα κατήνεγκε ζὺν τῷ ὄρατι ἐπελαύνων, ἕως πυλῶν ἔνδον πολλοὺς τῶν σφετέρων ἀποβαλόντες ἐγένοντο. Ῥωμαῖοι δὲ ὀπίσω διώξαντες, ἐπειδὴ συνεσκόταζεν ἤδη, ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀνεχώρουν, οὐδενὶ ἐτέρῳ ὃ τι μὴ τῶν μισθοφορούντων ζημιωθέντες ἵππέων τινὶ. Τὴν μὲν οὖν νύκτα ἐκείνην ἐνταῦθά που ἠύλισαντο, ἅμα δὲ ἡμέρᾳ ὄδοσ' εἶχοντο. Τοῦτο μαθὼν ὁ Ῥιτζάρδος, ὡς μὴ κύκλωσιν τινα αὐτοῦ Ῥωμαῖοι ποιησάμενοι ἀνήκεστα δράσωσι, τὴν ταχίστην ἐκείθεν ἐφέρετο, ἐν Ἄντρον τε γεγονῶς ἐνταῦθα

Du Cangii nota.

comitatum Andri insulæ, quam nuper idem rex super imperatorem Constantinopolitanum ceperat, dono acceperat. At Richardus a Cinnamo memoratus Antro seu Andriæ oppido in Salentinis imperavit, quod Roca et arz Antra videtur appellari in Chronico Casinensi, l. II, c. 78. Vide notas ad Alexiadem, p. 117.

(82) Καντζιλερίῳ. Ansquetino, Willelmi regis

cancellario, qui Beneventum ab Adriano pp. occupatum obsedit, uti narrant Tyrinus et Chronicon Ceccanense seu Fossæ novæ, an. 1155 Ansetinum vocat Hugo Falcandus.

(83) Βουνός. Buno hodie.

(84) Βαρλέτ. Barolum, Barletta hodie, prope Tranium, de qua Ughellus tom. VII Ital. Sacr. p. 1195.

ἔμενον. Ὁ δὲ Δούκας τὸ σὺν τῷ Παλαιολόγῳ βυσσά-
 μενος στράτευμα ἐπὶ Ῥιτζάρδον μετέβαινε, καίτοι
 τῆς περὶ αὐτὸν δυνάμειος πολλῶ τὴν Ῥωμαίων
 πλήθει ὑπερβαλλούσης· τοὺς μὲν γὰρ ἑξακοσίους,
 οὐ πλείονας συνέβαινε εἶναι, πεζῶν ἄνευ, οἱ καὶ
 αὐτοὶ τοῦ σὺν τῷ Ῥιτζάρδῳ πεζικοῦ πλείστου
 ἀποδέοντες ἦσαν. Ῥιτζάρδῳ δὲ ἵππεις μὲν ὀκτα-
 κῆσιοι καὶ χίλιοι, πεζῶν δὲ οὐκ εὐαριθμητος εἶπετο
 στρατιά. Ἐπιόντας τοίνυν Ῥωμαίους ὁ Ῥιτζάρδος
 ἀναμαθῶν ἀντεξῆγε τὸ στράτευμα καὶ αὐτός.
 Ἐπειδὴ τε ἔγγυς ἤδη ἐγένοντο, Ῥωμαῖοι μὲν τριχῆ
 διαιραθέντες ἐτάξαντο ὧδε. Σκύθαι δὲ καὶ ὕσοι ἐπὶ
 τόξοις ἦσαν πεζῆ φαλαγγηδὸν ἐπὶ μέτωπον ἕστησαν.
 Ἴππέων δὲ ἐς ἡμῖου μάλιστα καὶ μοῖραν Σκυθῶν ὁ
 Δούκας ἔχων αὐτὸς μὲν τὴν ὀπισθίαν, Βασαβίλας δὲ
 σὺν τῶν ἄλλων κομήτων τισὶ τὸ λοιπὸν ἔχων ἵππικὸν
 τὴν μέσην ἐκλήρουτο χώραν. Ῥιτζάρδος δὲ, πολλῶ
 ἐχόμενος θυμῷ, οὐδὲ ὅσον τακτικῆς τι μεταποιήσα-
 σθαι ἀνασχόμενος ἀπήλαυσε σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν
 ἵππευσιν, ἕως ἐς αὐτὸ τὸ μεσαίτατον τοῦ Ῥωμαϊκοῦ
 καταντήσας στρατεύματος· στάδην ἤδη τὴν μάχην
 ἐποιεῖτο, τοῦ κατὰ μέτωπον τοξικοῦ οὐδὲ κατὰ βραχὺ
 ἀντισχόντος αὐτῷ. Εἶτα δὴ καὶ Βασαβίλαν βιασάμε-
 νος ἐτρέψατό τε κατὰ κράτος καὶ τοῖς ἀμφὶ τὸν
 Δούκαν ἤδη ἐπέθετο. Ἐνταῦθα μάχη συνίσταται
 καρτερὰ, καὶ πίπτουσι μὲν τῶν περὶ τὸν Ῥιτζάρ-
 δον πολλοί· ἄτε δὲ ἐν πολλῶ τῷ πλήθει πιπτόντων,
 συναίσθησις οὐδεμία τῷ στρατεύματι ἐγένετο.
 Ὄθισμός τε γοῦν πολὺς ἦν καὶ δοράτων πρὸς ταῖς
 ἀσπίσιν ἀποκαυλιζομένων δοῦπος ἠγεύετο· συχνά
 τε βέλη ἐπεπέτετο καὶ πανταχόθεν ἐστήρικτο τὸ
 δεινὸν, ἕως Ῥιτζάρδος σὺν ῥύμῃ ἐπιβρίσας νῶτα
 ἤδη δεδωκέναι καὶ τούτου ἠνάγκασεν. Ὅτε καὶ
 [P. 84] αὐτὸς ὁ Δούκας παρ' ὀλίγον ἤλθε τοῦ καὶ
 ἀλῶναι καταδορατισθείς. Ἀλλὰ γὰρ ἡ πρόνοια πάντα
 ἐς ὅπερ ἀναυτῆ θέλει ἄγει καὶ στρέφει τὰ ἀν-
 θρώπεια. Καίτοι εἰς τοῦτο τύχης Ῥωμαίοις ἐλθούσι
 νικᾶν ὁμῶς ἐπὶ τέλους ἐγένετο. Ἐφθῆ μὲν γὰρ ὁ
 Δούκας ἐπὶ τι τῶν ἐκ λίθου πεποιημένων τειχέων
 πεφευγώς, ἃ πρὸ τῶν πυλῶν εἴθισται τιτάνου ἄνευ
 ἢ τινος ἄλλης ἐπιχρίσεως τοὺς λειμῶνας περιζων-
 νύειν, ἐνταῦθα περισεσῶσθαι. Ἡδὴ δὲ καὶ τὸ
 Ῥωμαίων πεζικὸν ἐν ἐπιτηδείῳ γεγονὸς λίθους κατὰ
 τῶν περὶ Ῥιτζάρδον ἠφίεσαν, ὡς ἐντεῦθεν ἐπισυν-
 ἰστασθαι ἤδη τῶν πεφευγόντων πολλούς. Ὅπερ
 ὁ Ῥιτζάρδος ἰδὼν ἵππευσιν ἐξ ἅμα καὶ τριά-
 κοντα κατ' αὐτῶν αὐθις ἐφέρετο. Ἀλλὰ τις τῶν ἐκ
 Τράνεως εἰς τοὺς ἱερέας τειχῶν μέγα τι χρῆμα
 λίθου ἐξ ὑπερδεξιῶν ἀφείς κνήμης τε θατέρας
 τυχήσας αὐτῷ, εἰς γῆν ἀναχθῆναι ἐποίησε. Καὶ ὁ
 μὲν ἔκειτο σπαράττων ὑπὸ ὀδύνης ἑαυτὸν, ὁ δὲ καὶ
 δευτέραν κατῆρε τοῦ τραχήλου βολήν. Ἐπειδὴ τε
 ἤδη κατηγώνιστο, καίτοι τοῦτον πολλὰ ἰκετεύοντα
 ὕπτιον ἀνακλίνας ἐγχειρίδιον μὲν τῆς γαστρὸς
 διελαύνει, ἔγκατα δὲ πάντα ἐκχέας οἷόν τινα ἐδωδὴν
 ἐπὶ τοῦ στόματος παρέθετο ὑπόδειγμα καθ' ἑαυτοῦ
 τοῦτον δὴ τὸν τῆς ἀπανθρώπειας τρόπον παρεσχῆκόντι
 τῷ κακοδαίμονι. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν Ἄντρον τε καὶ τὸ
 περὶ αὐτὸν στράτευμα Ῥωμαίοις ὁμολογία προσ-

A acceptis Palearlogi copiis, in Richardum procedit,
 licet illius exercitus bellatorum numero Romanum
 longe superaret. Neque enim amplius erant quam
 sexcenti in Ducæ acie, præter pedites, qui et ipsi
 pedestribus Richardi copiis multo erant inferiores.
 Is autem mille octingentorum equitum, peditum
 vero innumeræ multitudinis habebat exercitum.
 Ut igitur adventare Romanos rescivit Richardus,
 ipse perinde suas eduxit copias: cumque jam prope
 essent, trifariam Romani exercitum divisere, acie
 in hunc modum instructa. Scythæ et quotquot erant
 sagittarii pedites turmatim in fronte stabant:
 Ducas cum dimidia equitum parte et aliquot Scy-
 this postremum, Bassavilla vero cum comitum
 nonnullis aliis et cætero equitatu medium obtinere
 B locum. At Richardus cum summo pugnandi ardore
 flagraret, nec curaret ordinare aciem, cum equi-
 tibus suis in hostes fortiter invehitur, usque dum
 mediis eorum copiis obviam factus, collato pede
 prælium conserit, ei ne leviter quidem obsisten-
 tibus in fronte locatis sagittariis. Mox et Bassavilla
 fuso fugatoque in eos, qui cum Duca erant, impe-
 tum facit. Tum vero ære ibi instituitur certamen,
 caduntque ex Richardi militibus quamplures: et
 quod in magna evenire solet multitudine, vix
 tanta cædes ab exercitu percipiebatur. Fit igitur
 crebra utrimque propulsio, et hastarum in clypeos
 impulsarum fragor 144 exauditur: spissa volant
 tela, et validus ubique fit conflictus: donec vehem-
 C entiori cum impetu sese inferens Richardus hos
 quoque terga vertere adegit: quo tum tempore
 quin hasta vulneratus et ipse Ducas caperetur haud
 multum abfuit. Sed enim divina quocumque demum
 vult res humanas agit vertitque providentia. Licet
 itaque ad eam redacti fuissent fortunam Romani,
 nihilominus tandem evasere victores. Quippe Ducas
 intra quosdam ex lapidibus compactos muros e
 periculo se exemerat, cuiusmodi absque calce aut
 materia simili præta, quæ urbium portis obver-
 santur, circumvallari solent. Nacti interea etiam
 pedites Romani locum idoneum, lapides conicie-
 bant in Richardi militem, adeo ut plurimi qui fugæ
 se dederant, inde se rursus conglomerarent ho-
 stemque impeterent. Ubi id vidit Richardus, cum
 D equitibus sex et triginta eos rursus adoritur. Sed
 Tranita quidam sacerdos majoris molis lapidem e
 loco superiore dejiciens, tibiam illius alteram asse-
 cutus, ad terram hominem prostravit, qui præ
 dolore sese subinde dilacerabat ac vellicabat.
 At iterato ictu collum illius cum attigisset sacer-
 dos, victum tandem et nequidquam supplicem
 supinat, adactoque in ventrem pugione, intestina
 eximit omnia, eaque jacentis ori veluti cibum ali-
 quem admovel, ut qui in alios ejusmodi crudelita-
 tem exercuerat, in se tandem illius experiretur
 exemplum. Tum et Antrum et quæ Richardo ad-
 hæserant copiarum Romanis sese 145 adjungere: et
 qui se neutiquam evasuros periculum crediderant,
 cum tropæis Barim venerunt: ubi inventis affa-

tim rebus necessariis fessa militaribus laboribus corpora refecere.

5. Paucis itaque diebus internisiis, copias bifariam partiri visum operæ pretium, quarum pars alla istic cum duce uno maneret, alio cum altero ad circumjacentia castella diripienda exiret. Atque hujus postremæ curæ in Ducam sors recidit. Cum ergo prope adesset oppidum, cui Castrus vir illustris præerat, illud obsidione cingit fortiterque oppugnat. At cum tentatis crebro mœnibus frustra se insu- mere operam advertit (nam etsi bellicis machinis sæpius pulsasset muros, vix unum inde lapidem abstulerat), motis sub vesperum castris ad Monopolim tendit, ut urbem necopinantem opprimeret. Sed circa idem tempus copias aliquot emisserant Monopolitani, tum ut Romanos explorarent, tum etiam, si ad id daretur occasio, cum iis dimicarent. Ii forte fortuna in primam Romanorum incidentes aciem, manus cum iis conserunt. Quod simul atque advertere qui in postremo stabant ordine, universi ferme eorum equites terga vertunt, cursuque effuso, cæteris civibus jamjam adfuturum Romanorum exercitum annuntiant. Peditum autem plerique capti sunt. Eo nuntio conterrita civitas, ut- cunque in præsentī periculo **146** fieri poterat resistendum hosti censuit. Equites itaque ducenti et supra mille pedites, et præter hos ingens funditorum multitudo sese pro portis oblocarunt. Orto jam die Ducas cum dimidia exercitus parte succedit, reliqua ad incursandos circumjacentes agros dimissa. Venit igitur divisīs bifariam copiis, neque tamen Monopolitanos continuo est aggressus, verum tanquam mœnia speculaturus lento primum incedebat gressu, et velut oppidum per partes exploraturus. Deinde eorum quæ in mente erant nihil prodens, assumptis ex suis triginta in medios hostes invehitur. Ii re subita perturbati fugam ineunt: nec persequi ante destitit Ducas, donec ad urbis usque portas fugientibus progressus, unum ex hostibus hasta transfixum ad terram dejecit. Inde collectis captivis abscessit. Jamque etiam altera pars exercitus in circumjacentes agros facta excursionē, cum non modicis inde avectis prædis, una cum Duca, Barim rediit. Interea legati a Romano pontifice, quem papam appellare solent Latini, ad Romanorum duces missi pervenere. Mens legationis erat, ut vel uterque, vel eorum alter Romam veniret, quo de rebus majoris momenti invicem agerent. Dicebant quippe ingentibus coactis copiis, ad

Du Caugii notæ.

(85) *Μονόπολις*. Urbs in Apulia Peuccia, veteribus incognita, pulchritudine, splendore, civitate

Cornelii Tollii notæ.

(α) Ἄρας ἐκεῖθεν περὶ λίθου ἀράς ἐπὶ Μονόπολις ἐφέρετο. Idem nomen, de quo supra diximus in lucerna illa, quam moriens Joannes imperator dedicavit, et postea monachus viderat translata. Itaque correximus: Ἄρας ἐκεῖθεν περὶ

Λ ἐχώρησεν· οἱ δὲ οὐδὲ τὸν κίνδυνον διαφυγεῖν προσδοκῆσαντες σὺν τροπαίῳς ἐπὶ Βάρην ἦλθον. Ἐνθεν ἀφθόνοις περιττυχηκότες τοῖς ἐπιτηδείαις τοὺς πολεμίους ἀνέψυχον ἤδη καμάτους.

ε'. Χρόνου δὲ οὐ πολλοῦ διαγεγονότος ἐδόκει διχῆ διελοῦσι τὸ στράτευμα τῆ μὲν αὐτοῦ σὺν τῷ ἑτέρῳ τῶν στρατηγῶν μείναι, τὸ δ' ἄλλο θάτερον ἐπαγόμενον ἐπὶ καταδρομῇ φρουρίων τῶν περιούκων ἐξέλθειν. Ἐπιπτε δὲ ἐπὶ τὸν Δούκαν ὁ τοῦ προπονεῖσθαι κληρὸς. Τοίνυν καὶ ἦν γὰρ τις πόλις τῆς Κόστρους ἡγεῖτο ἀνὴρ ἐπιφανῆς, ταύτην περικαθίσας ἀσφαλῶς ἐπολιόρκει. Ὡς δὲ πολλάκις τῷ περιούκῳ προσραγεῖς ἔγνω ἀνηνύτοις ἐπιχειρῶν (οὐ γὰρ οὖν οὐδὲ λίθον αὐτῷ ἐκαίθην ἀποσπᾶν ἐξεγένετο καίτοι συχνὰ μαστίξαντι τοῖς τειχομαχικοῖς), ἀρας ἐκεῖθεν περὶ λύχων ἀφὰς ἐπὶ Μονόπολιν (85) ἐφέρετο (α), ἐξαπιναίως ἐπιθήσεσθαι ταύτη διανοοῦμενος. Ἐτύγγανον ἐξ ἐτηνικαῦτα Μονοπολίται στρατεύματα ἐπὶ Ῥωμαίους ἐκπέμψαντες, τὸ μὲν ἐπὶ κατασχοπῇ τῶν γινομένων, τὸ δὲ καὶ ὑπὲρ δυνατὰ ἔσται ἀντικαταστησόμενον αὐτοῖς. Τόχῃ γοῦν τινι Μονοπολίται τοῖς ἐμπροσθίοις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ συμμίξαντες στρατοῦ εἰς χεῖρας ἦλθον. Ἀλλὰ συναισθήσεως καὶ τοῖς κατόπιν γεγεννημένης ἰκπεῖς μὲν αὐτῶν σχεδόν τι ἅπαντες ἔχοντο πεφευγότες, δρόμῳ τε ἔτι καὶ ἀσθματι πολλῶ ἐχόμενοι πολίταις τοῖς ἄλλοις τὸν Ῥωμαίων στρατὸν ὅσον οὐκ ἤδη παρέσεσθαι διήγγελλον. Πεζῶν δὲ πλείστοι ἐάλωσαν. [P. 85] Τούτοις ἐκταραχθέντες ἡ πόλις ἐκ τῶν παρόντων τοῖς πολεμίοις ἀντιτάξεσθαι ἔγνωσαν. Ἰκπεῖς τοίνυν ὑπὲρ τοὺς διακοσίους ἐκδραμόντες ἄμα πεζοῖς πλείοσιν ἢ χιλιόις, πλήθους σφενδονητῶν ἀναρίθμου κατόπιν αὐτοῖς ἐπομένου, πρὸ τῆς πόλεως ἔστησαν. Ἐπειδὴ τε ἡμέρα ἤδη ἦν ἐπιστάς ὁ Δούκας ὑπὲρ ἡμισυ μὲν τῶν στρατιωτῶν αὐτὸς ἔσχε, τὸ δ' ἄλλο εἰς προνομήν τῶν πέριξ ἐξέστειλεν. Ἡμεῖς τοίνυν διχῆ διελὼν τὸ στράτευμα· οὐ μὴν καὶ συνέμιξεν ἐν τῷ παραυτίκα Μονοπολίταις, ἀλλὰ σχῆμα τῆς τῶν τειχέων δῆθεν ποιούμενος κατασχοπῆς, βάδην μὲν ἐχώρει τὸ πρῶτον ἐπὶ μέρος τὴν πόλιν δῆθεν περισκοπῶν. Ἐπειτα οὐδενὶ προρῆθὲν τριάκοντα τῶν ἀμφ' αὐτὸν ἐπισθαι τὴν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐγκλειυσάμενος κατὰ μέσων αὐτῶν ἔεται. Οἱ δὲ τῷ ἀθρόῳ καταπλαγέντες εἰς φυγὴν ἐκκλιναν· ὁ δὲ οὐ πρότερον ἀνῆκε διώκων πρὶν ἢ ταῖς τῆς πόλεως πύλαις φεύγουσι συνεισέπεισε καὶ αὐτὸς ἕνα τε δορατίσας ἐντὸς πυλῶν εἰς γῆν ἔβαλε. Τοῦ λοιποῦ δὲ τοὺς ἐαλωκότας ἀνειληφῶς ἐκεῖθεν ἀνεξεύγνυ. Ἡδὲ δὲ καὶ τὸ ἄλλο στράτευμα ἰκανῶς τῶν κύκλῳ καταδραμὸν σὺν ὠφελείαις ἀνέστρεφεν, ὃ καὶ αὐτὸ σὺν τῷ Δούκα ἐς Βάρην ἦλθεν. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγένετο, πρέσβεις πρὸς τοῦ Ῥώμης ἀρχιερέως (86)

ac ædificiorum magnificentia nobilis, licet non magna, inquit Leander Albertus

λύχων ἀφὰς ἐπὶ Μονόπολιν ἐφέρετο. Sic Herodotus Πουγμῖα: Ὀρμέατο δὲ περὶ λύχων ἀφὰς ἐκ τοῦ στρατοπέδου. Ille circa lucernarum ascensionem, id est, sub ceterisculant, e castris profectus est

(86) Ῥώμης ἀρχιερέως. Adriani II.

ἐπὶ τοῖς Ῥωμαίων ἦλθον στρατηγοὺς, ὃν πάπαν Λατίνους ὀνομάζειν ἔθος ἐστίν. Ἐβούλετο δὲ αὐτοῖς ἡ πρεσβεία ἢ ἄμφω ἢ τὸν ἓνα αὐτῶν ἐπὶ Ῥώμην ἔλθειν, περὶ μεγάλων τῷ ἀρχιερεὶ κοινωνησόμενον. Ἦδη γάρ (ἔφρασαν) δυνάμεις ὡς πλείστας αὐτὸς ἠθροικῶς Ῥωμαίοις συμμαχήσειν ἐν παρασκευῇ γέγονεν. Οἱ δὲ Ῥωμαίων στρατηγοὶ πρὸς μὲν τοῦτο γράμμασιν ἀπέλπαντο, Βασιλάκιον δὲ τινα ἐς τοὺς βασιλέως τελέσαντα ὑπογραμματαίς, τότε δὲ σφίσι ἐπόμενον καὶ αὐτὸν, σὺν χρυσίῳ ἐφ' ᾧ ἰππέας ἐκείθεν μισθοῦ ἀγαγεῖν ἐστελλόν. Οἱ δὲ ἐπὶ τὸν κατὰ Μονοπόλεως συνεσκευάζοντο πόλεμον. Μονοπολίται τοίνυν Ῥωμαίοις ἀπεναντίας ἵεναι οὐκ ἀποθαρσύνοντες μὴ ἐπικουρία τις ὄθεν δήποτε αὐτοῖς γένηται, τὴν σελήνης ἡμέραι ἐκχειρία Μονοπολίταις ἐδίδοτο.

5. Καὶ οἱ μὲν πρὸς τοῦτοις ἦσαν. Βασαβίλας δὲ, στρατευμάτων ἤδη Σικελικῶν ἐπιθεμένων αὐτῷ, γράμμασι τοὺς Ῥωμαίων μετέπεμπε στρατηγοὺς θάττον ἐπικουρήσειν αὐτῷ. Τῶν δὲ μὴ προσχόντων οἷς ἠτέλλτο, αὐθις ἐκείνος πέμψας ἡξίου περὶ τῶν αὐτῶν. Ῥωμαῖοι τοίνυν τὸ μὲν πρῶτον ἀπέλεγον, οὐκ ἐφ' ᾧ Βασαβίλα συμμαχήσειν ἐκ βασιλέως ἐνταῦθα ἔκειν εἰπόντες (οὐδὲ μὴν ταῦτα τὰς μεταξὺ Βασαβίλα καὶ αὐτῶν βούλεσθαι ὁμολογίας), ἀλλ' ὡς ἂν δηλονότι βασιλεὶ Ἰταλίαν ταύτην πρὸς αὐτοῦ συμμαχοῦμενοι κατακτήσαιντο. [P. 86] Οἱ μὲν οὕτω Βασαβίλα ἠμείψαντο. Ὁ δὲ οὐδὲν ἤττον τοῖς ἀνδράς ἠπειγεν ἐφ' ἑαυτοῖς λέγων περιειληφθαι κακοῖς. Σκεψάμενοι τοίνυν ἐκ Βάρως εἰς πόλιν βουτούταν (87) ἦλθον, ἡμέρας ὀδὸν ἀνδρὶ ὀπλοφοροῦντι διέχουσαν. Ἐπεὶ δὲ φήμη τις ἐκράτει πρότερον, ὡς Βασαβίλας Ῥιτζάρδῳ ἐτι περιόντι προδοῦναι Ῥωμαίους σέπτοιο, δεῖν ἔγνωσαν καὶ δευτέροις αὐτὸν ἔρχοις Ῥωμαῖοι καταλαβεῖν, οὗ γεγονότος οὐκέτι λοιπὸν ὑπόβια ἐς αὐτὸν ἐχρῶντο οὐδεμιᾶ. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ βασιλεὺς στόλον, Μασσαγετῶν τε καὶ Γερμανῶν ἰππίων καὶ δὴ καὶ Ῥωμαίων αὐτὸν ἐμπλησάμενος, εἰς Ἰταλίαν ἐπεμψεν. Ἦρχε δὲ Μασσαγετῶν μὲν Ἰωαννάκιος ὃν Κριτόπλην ἐπεκάλου, Γερμανῶν δὲ Ἀλέξανδρος, Λογγιθάρδος μὲν τὸ γένος, λίαν δὲ εὐνοικῶς ἔχων ἐς τε Ῥωμαίους καὶ τὰ βασιλέως πράγματα. Πᾶσι μὲντοι Ἰωάννης ἐφροστήκει ἐπίκλησιν Ἄγγελος. Ταῦτα μαθὼν ὁ Γιλιέλμου στρατάρχος καὶ ὡς ὁ Ῥωμαίων στρατὸς ἔπεισι κατ' αὐτοῦ Ἄντρον τε πολιορκοῦντες καὶ χωρία τὰ τῆδε προνομεύοντε, ἐκείθεν ἐπὶ πόλιν Μαλφέτον (88) ἀσφαλείας ἰκανῶς ἔχουσαν παντὶ τῷ στρατῷ ἦλθε. Ῥωμαῖοι δὲ Βόσκον φρούριον Ῥιτζάρδῳ μὲν ἐκείνῳ κατήκοον, ὄχυρον δὲ εἰπερ τι καὶ ἄλλως δυσπρόσοδον ὃν καταστρέψαι διανοήθησαν. Ἐνθα ἐκείνος ὑπὸ τῆς ἀγαν φιλοτιμίας καὶ ζῶων γένη παντοδαπὰ ἐτρεφέν ἰδιαζούσαις ἐν διατριβαῖς, ἀπονὸν τινα θήραν ὁπότε βούλοιτο αὐτῷ παρεχόμενα. Ὀλίγους τοίνυν τῶν περὶ αὐτὸν ἐπαγόμενος ὁ Δούκας ἦλθε περισκοπήτων αὐτό. Ἐπειδὴ δὲ ἐγγὺς ἐγένετο, θαρσήσαντες οἱ

socianda cum Romanis armis esse jam paratum. Id quidem scriptis 147 ad pontificem litteris recusarunt duces: Basilacium vero quemdam ex imperatoris scribis qui tum ipsis aderat, eo cum pecuniis ad conducendos mercede equites misere. Ipsi interim se ad oppugnandam Monopolim comparant. At oppidani neququam Romanis obsistere ausi, aliquot dierum inducias sibi dari petunt, quibus elapsis si nullum alicunde submitteretur auxilium, urbem citra certamen dedituros se pollicentur. Quod et factum est, mensisque unius conceduntur induciæ.

ῥητόν τινα χρόνον ἐνδοθῆναι αὐτοῖς ἡξίου, οὗ ἐνδον εἰ πόλιν ἀμαχητὶ ἐγχειριεῖν. Ἐγένετο δὲ ταῦτα, καὶ

6. Dum hæc ibi geruntur, cum Siculorum instare copias adverteret Bassavilla, Romanos duces ad ferendam sibi quantocius opem per litteras sollicitat. Cumque cunctarentur ii nec postulata curarent, missis rursus legatis eadem ab iis efflagitat. At primo quidem id prorsus abnuerunt Romani, non se ab imperatore dicentes huc missos esse ut Bassavillæ auxiliarentur (neque enim illum inter et Romanos pacium foedus ejusmodi præferre condiciones), sed ut conjunctis viribus Italiam principi rursus asserere conuiterentur. Hæc etsi ad Bassavillam responsa misissent, nihilominus instabat ille, seseque in extrema adductum pericula duibus significabat. Habita ergo deliberatione, Bari Bututam urbem, quantum vir armatus die una conficere potest itinere distantem, venire. At cum nescio quis jam percrebuisset rumor, Richardo adhuc superstite in Romanos proditionem molitum esse Bassavillam, necessarium putarunt ii secundo hominem jurejurando obstringere 148; quod ubi factum est, omnem deinceps ab illo suspicionem amovere. Inter hæc classem ex Massagetis Germanisque equitibus, nec non etiam Romanis conflata in Italiam misit Imperator. Massagetis præerat Joannacius cognomento Critoplos, Germanis Alexander, gente quidem Longobardus, cæteroquin fidissimus Romanis principisque rebus addictissimus. Omnibus autem imperabat Joannes Angelus. Hæc ubi resevit is qui Gulielmi copiis præfectus erat, et ut obsesso Antro, direptisque agris adjacentibus, in se Romanus contenderet exercitus, inde versus Malphetum, oppidum satis validum, cum universa acie proficiscitur. Romani autem Boscum, quod Richardo illi paruerat, castellum firmum ac summe munitum et accessu difficile, expugnare constituunt. Hic ille ostentandæ magnificentiæ causa omne genus animalium alebat in distinctis vivariis, quibus illi, cum libebat, parata erat sine labore venatio. Ducas igitur, suorum aliquot assumptis, ad contemplantum castrum accedit: cumque eo se admovisset propius,

Du Cangii notæ.

(87) *Βουτούταν*. *Bitonto*, urbs episcopalis inter Rubos et Barium, Antonino *Budrumus* vel *Butuntus*.

(88) *Μαλφέτον*. 3 m. ab Juvenatio, in ora maritima, vulgo *Malfetta* et *Melfatta*.

confestim irruptione facta, qui intus erant hostes A summo animi ardore in medios irruunt Romanos; ex iis cædunt quatuor, cum vicissim ex suis duos amisissent. Prælio itaque recandescente, jamjam cominus pugnabatur: sed Romani tandem propria freti virtute verterunt hostes in fugam. Eo in discrimine operam præclare navarunt tum plures alii, tum duo in primis ex Massagetis. Ita solutum est prælium. Ducas autem, postquam alter accessit exercitus, **149** positis castris primum consedit, postero autem mane processit ordinata per tumas acie. Facta igitur oppugnatione, Romani telis et jactibus machinarum infestant obsessos: atque hi vicissim fortiter se ex propugnaculis tuentur. Quo tum tempore res miranda accidit. Cum enim duo Ducæ satellites, quassatis lapidum emissionem muris nequaquam ad B deditioem inclinare cernerent castrum, clypeo operientes caput, altera manu faces ferentes, ad portas, ut iis ignem admoverent, contendunt. Sed flammam non concipiente ligno, re infecta rediere, vitatis præter opinionem, quæ grandinis instar de mœnibus emittebantur, telis. Tum vero Romani, postquam protracto ad solis usque occasum certamine nihil profecere, in castra reversi sunt. Quæ cum Gulielmi ducibus comperta essent, coacto concilio, an cum Romanis manus consererent, deliberant. Cum omnium in id convenirent sententiæ, assumptis copiis, versus Romanorum castra iter intendunt. Romani contra his auditis ad resistendum sese comparant. Italis quidem novem præfuere duces, quibus omnibus præpositus est cancellarius. C Omnis autem exercitus armis, generosis præterea equis, longisque hastis quam optime instructus erat. Ex quibus non modicus Romanos incessit pavor, animi dubios an cum tanto et tam bene armato exercitu exiguis admodum copiis decertarent. Ordinata nihilominus acie et per turmas distributa, dux multa oratione ad magnanimitatem milites cohortatur. Manibus aliquandiu ab **150** utraque parte temperatum. At postquam classicum utrimque insonuit, et signum pugnae datum est, omnibus prælium ineunt universi. Nec solem dixisses nec diem conspici, adeo omnes caligo invaserat pulvisque creber in cœlum ferebatur. Strepitus et clamor horribilis exaudiebatur. Usque ad medium diem D æquo pugnatum Marte. Sed numerosis se copiis inferentes Itali, Ducæ aciem tandem inclinarunt. Quod ubi is animadvertit, phalangem suam in medios immittit hostes, cæsisque ac prostratis subinde aliis, ut se sequeretur invitat. Rursum igitur committuntur utrimque acies, acriusque recrudescit prælium, usque dum propria animati virtute Romani hostes fundunt fugantque. Cecidere inter fugiendum equites fore trecenti, peditum autem innumera multitudo: alii fuga dilapsi sunt. His prospere gestis rediere ad castellum Romani: eoque non multo interjecto tempore potiti, comعات cæterarumque rerum necessarium copia ibi inventa, Barini se receperunt.

ἔνδον ἐπεξήσαν, εἰς μέσους τε ἐμπατικότες τέταρσι μὲν αὐτῶν ἐζημίωσαν, ἔπεσον δὲ καὶ αὐτῶν δύο. Καὶ ἡ συμβολὴ ἀπὸ χειρὸς ἤδη μᾶλλον ἐγένετο. Ἄλλ' ἐπισυστάντες Ῥωμαῖοι τῇ σφετέρᾳ ἀρετῇ τοὺς πολεμίους ἀπέωσαντο. Ἐν τούτῳ τῷ πόνῳ ἄλλοι τε πλείστοι Ῥωμαίων ἄνδρες γεγονάσιν ἀγαθοὶ καὶ δύο Μασσαγετῶν. Ἢ μὲν δὴ ἐμβολὴ ἐνταῦθα ἐλύετο. Ὁ δὲ Δούκας, ἐπειδὴ καὶ τὸ ἄλλο στράτευμα ἦλθε, τότε μὲν χάρακα πηξάμενος ἠύλιζετο, ἄρθρου δὲ ταξάμενος ἐχώρει κατὰ φάλαγγας. Προσβολῆς τοίνυν γενομένης Ῥωμαῖοι μὲν βέλεσι καὶ βολαῖς ταῖς ἐκ τῶν πετροβόλων τοὺς ἔνδον ἐδιάζοντο· οἱ δὲ ἐκ τῶν ἐπάλξεων ἡμύνοντο καρτερώτατα. Ἐνταῦθα γίνεται τι θαυμάσιον ὄϊον. Δύο γὰρ τινες τῶν τοῦ Δούκα δορυφόρων, ἐπεὶ λίθοις αἰκίζόμενον ἀνένδοτον εἶναι τὸ φρούριον κατενόουν, ἀσπίσι τὰς κεφαλὰς καλυψάμενοι δῆδός τε χερσὶ ταῖς ἐτέραις ἔχοντες ἐπὶ τὰς πύλας ἐχώρουν ὡς [P. 87] ἐμπρήσοντες αὐτάς. Ἄλλὰ τῆς ὕλης οὐκ εὐπρήστου παρούσης ἀπρακτοὶ ἐκείθεν ἀνεχώρησαν, παραδόξως τὰς ἐκ τοῦ τείχους χαλαζτῶν ἐπ' αὐτοὺς πεμπομένας ἐκπεφευγότες βολὰς. Τότε μὲν οὖν Ῥωμαῖοι τῆς μάχης ἄχρι καὶ ἐς δύνοντα κατατεινάσης ἡλίου, ἐπειδὴ μηδὲν ἦνουν, ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἦλθον. Οἱ δὲ Γιλιέλμου στρατάρχαι, τούτων ἀκούσαντες, εἰς βουλήν συλλεγόντες εἰ χρεὴ Ῥωμαίοις πολεμεῖν ἐσκέπτοντο. Δόξαν οὖν οὕτω, τὰς δυνάμεις ἀναλαβόντες ὡς ἐπὶ τὸ Ῥωμαίων ἐχώρουν στρατόπεδον· ὁ πυθόμενος καὶ Ῥωμαῖοι ὡς πρὸς ἀντίταξιν ἠτοιμάζοντο. Ἐννέα μὲν οὖν Ἴταλοῖς ἐφειστήκεισαν ἡγεμόνες· ἐπὶ γε μὴν ἅπασιν ὁ καντζιλέριος ἐστρατήγει· τὸ στράτευμα δὲ αὐτοῖς ἐς τὸ ἀκριβὲς ἐξόπλιστον πᾶν, ἵππους τε γαύρους ἀναδεσθηκὸς καὶ δόρατα κραδαίνον μακρὰ. Ἐφ' οἷς ἐκπληξίς τὸν Ῥωμαίων εἶχε στρατὸν καὶ θάμβος, εἰ πρὸς οὕτως εὖοπλον καὶ οὕτως ἀνάριθμον ὀλίγη μαχούνται στρατιᾷ. Ταξάμενοι δ' ὁμῶς ἵσταντο κατὰ λόχους καὶ αὐτοὶ, πολλὰ τοῦ στρατηγοῦ πρὸς εὐψυχίαν ὀρμῶντα σφίσιν ὑπατεινομένου. Μέχρι μὲν οὖν τινος οὐδέτεροι χειρῶν ἦρχον. Ἐπεὶ δὲ αἱ τε σάλπιγγες ἤδη ἐκατέρωθεν ἦχουν καὶ τὸ σύνθημα ἐδίδοτο, ἐμάχοντο συμπεσόντες ἀπὸ χειρὸς ἕκαστος. Οὐκ ἂν εἶπες ἡλίου οὐδ' ἂν ἡμέραν ὄραν· ἀχλὺς γὰρ πάντας ἐπέιχε καὶ κόνις εἰς οὐρανὸν ἵστατο, πάταγός τε ἠκούετο καὶ ἄγριος ἠγεῖρετο θροῦς. Μέχρι μὲν οὖν γε ἀμφὶ μέσην ἡμέραν ἰσοπαλῆς ἡ μάχη ἐγένετο. Τὸ δ' ἐντεῦθεν τῷ πλήθει βιασάμενοι Ἴταλοὶ τοὺς περὶ τὸν Δούκαν ἐπίεζον. Ὁ δὲ ταχὺ τὸ πρᾶγμα κατανοήσας, παρὰ μέσην εἰσελαύνει τῶν πολεμίων τὴν φάλαγγα· ἄλλους τε ἄλλοτε παίων ἀεὶ ἔπεσθαι αὐτῷ σὺν βοῇ παρώρμα τὸ Ῥωμαϊκόν. Αὐτῆς οὖν συνέπιπτον ἀλλήλοις τὰ στρατεύματα, καὶ ἡ μάχη ἐμαίνετο, ἕως τῇ σφετέρᾳ ἀρετῇ Ῥωμαῖοι τοὺς πολεμίους ἐτρέψαντο. Καὶ αὐτῶν ἐν τῷ φεύγειν ἵππεῖς μὲν ἐς τριακοσίους ἔπεσον, πεζῶν δὲ ἀμύθη τόν τι πλῆθος, οἱ λοιποὶ δὲ ὤχοντο φεύγοντες. Ταῦτα κατωρθώκοτες Ῥωμαῖοι ἐπὶ τὸ φρούριον ἀνέστρεφον. Οὐκ εἰς μακρὰν τοίνυν ἐξελόντες αὐτὰ τοῖς τε ἐπιτηδεύοις ἀφθόνοις περιτετυχήκεσαν ἐν αὐτῷ καὶ τῶν ἄλλων πληροθέντες ἀγαθῶν ἐπὶ Βάρην ἦλθον.

ζ. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ Μοντοπολοῦς (89) πόλειως Ἀ
 νομαστῆς γεγόνασιν ἐγκρατεῖς, Γραβίαν (90) τε
 εἶλον ἤξ' Ἀλέξανδρος ἡγεμόνευε πρότερον, ἄλλων τε
 πόλειων καὶ φυλακτηρίων ἑκαστὴν δὲ καὶ κωμοπόλεις
 ὑπὲρ πεντήκοντα ἔσχον ἑκάστοτε τὰ
 βασιλέως ἐφέρετο πράγματα ὑπὲρ δὲ Γκιλιέλμῳ
 τὰ τῆς δυνάμεως αἰεὶ καὶ εἰς στενὸν κομιδῆ ἐχώρει.
 Ἡ φήμη τοίνυν εἰς πᾶσαν ἐκδραμοῦσα τὴν Ἰταλίαν
 τῷ Ῥωμαίων ἀπανταχῆ διεκλήρυττεν ἄμαχον. Καὶ εἶ-
 δον [P. 86] τότε Ἴταλοι Ῥωμαίους, ὧν ἀπέριου ἤδη
 τοῦ χρόνου πολεμούντων σφίσι οὐκ ἐπειράθησαν,
 πάντα καθάπαξ τὰ αὐτῶν ἄγοντάς τε καὶ φέροντας.
 Μέχρι μὲν οὖν καὶ ἐνταῦθα κατὰ βῶν ἐφέρετο Ῥω-
 μαίοις τὰ πράγματα, τὸ δ' ἐντεῦθεν ὑποθασκαίνειν
 ἡ τύχη τοῖς εὐκληρήμασιν ἤρξθητο. Νόσος γὰρ τῷ
 Παλαιολόγῳ (91) ἐνακήψασα λάθροισι τὸν ἀνθρώπου
 τυρετοῖς ἐκαμίνευεν, οὐ πρότερόν τε ἔληξεν ἰκμάδα
 ἐπινεμασμένη τοῦτω τὴν φυσικὴν πρὶν ἂν τὸ μὲν
 πρῶτον ἀποθρίξασθαι (92) ἠνάγκασεν, ὀλίγῳ δὲ
 ὕστερον καὶ ἐξ ἀνθρώπων αὐτὸν ἐποίησατο. Ἄρτι
 μὲν γὰρ τὰ τρίχυνα ἠμφίστο, καὶ βῶν εἶναι δόξας
 τὴν Δούκαν ἐπὶ τὰς ἄλλας ἰέναι προὔτρεπετο πόλεις,
 ἃς δὴ ἀχειρώτους ἔτι Ῥωμαίοις συνέβαινε εἶναι.
 Καὶ τρίτῃ μετ' ἐκείνην ἡμέρᾳ αὐθις ἐν κακοῖς ἦν,
 ὃ πυθόμενος ὁ Δούκας ἐπὶ τὴν Βᾶριν ἀνεχώρει.
 Τεθνηκότι δὲ ἤδη τοῦτω περιτετυχηκῶς τὸ μὲν σῶμα
 σορῶ παραδέδωκε, πάντα τελέσας ὅσα νόμοις Χρι-
 στιανοῖς ἐπὶ τῇ οἰκίᾳ ποιεῖν δίδωσι. Τὰ δὲ ἐπὶ Βάρειως εὐ
 διαθέμενος μόνος τὸ λοιπὸν τὸ τῶν πραγμά-
 των ἀναδέχεται κράτος.

η'. Ὁ μὲν δὴ Παλαιολόγος οὕτω δὴ τὸν βίον μετ- C
 ἔλλαξεν, ἀνὴρ ἀγχινοῦς τε καὶ ἄλλως ὧν καὶ πολε-
 μίοις ὀμιλῆσαι πράγμασι δεινότατος ὧν μάλιστα.
 Ὁ δὲ Δούκας τὸ στράτευμα ἀναλαβὼν εὐθὺς Βρεντε-
 σίου ἐχώρει. Ὅτε δὴ καὶ Βασαβίλαν ἐαυτῷ συστή-
 σασθαι διὰ σπουδῆς ἔθετο ἀποταξάμενον ἤδη ἀπ' αἰ-
 τίας τοιαύτας. Οὗτος εἶτα κέρδους οἶμαι προφάσεις

Du Cangii notæ.

(89) Μοντοπολοῦς. *Montepelosus*, civitas quam
Bradanus fluvius alluit, hodie *Montepeloso*.

(90) Γραβίαν. *Gravina* civitas Apuliæ Peucetiæ,
 haud procul a Matera, ducatus titulo hodie in-
 signis.

(91) Τῷ Παλαιολόγῳ. De morte Palæologi Otho
 Frising. : *Mortuus fuit ibi Palæologus et ad terram
 suam deportatus.*

(92) Ἀποθρίξασθαι. Locus satis intricatus, quem D
 sic concipiendum potavi, ut Palæologus morti jam
 proximus, cæterorum Græcorum more, coma de-
 tonsa, angelicum et monachicum habitum induerit,
 seu τὰ τρίχυνα, id est, τὰς ἐκ τριχῶν κατασκευα-
 σμένας ἐσθήτας, uti vocem hanc interpretatur Ba-
 silius Cæsar.; quæ τρίχυνα ἐπικαλύμματα εἰ ἄμφια
 dicuntur auctori Vitæ S. Theophanis Confess. n. 12
 et 14, χιτώνια τρίχυνα auctori Vitæ S. Eupraxiæ
 virog. n. 6, τρίχυνα simpliciter in Actis S. Abraha-
 mi n. 4 et 24, βᾶκια ἀσθενῆ καὶ τρίχυνα Maximo
 Tyrio serm. 41, et Gregorio in Vita S. Basilii Ju-
 nioris. S. Athanasius in Vita S. Antonii : Τὸ
 ἐνδύμα εἶχεν, ἐνδον μὲν τρίχινον, ἐπάνω δὲ δερμά-
 τινον. Idem S. Antonii extrema verba enarrans :
 Σεραπίωνι ἐπισκόπῳ δότε τὴν ἑτέραν μηλωτὴν,
 καὶ ὑμεῖς ἔχετε τὸ τρίχινον ἐνδύμα. Ubi quidam co-
 dices habent τρίχινον, id est τὸ τετραμμένον ἱμά-
 τιον, [P. 457] vestem auritam, quales sunt vestes

7. Neque ita multo post Montepelosum, urbem
 celebrem, in deditionem accepere : et Graviam,
 cui primum Alexander præfuerat, et oppida alia,
 arcesque, insuper etiam vicos majores ultra quin-
 quaginta expugnare. Ita res augebantur impe-
 ratoris, aliis atque aliis in dies partis victoriis ;
 Gubelmi vero sensim dilabebantur vires et in arctum
 redigebantur, adeo ut **151** vulgata per totam
 Italiam fama invictam passim virtutem Romanam
 prædicaret. Videreque tum Itali a Romanis, quo-
 rum a multis retro sæculis arma non fuerant ex-
 perti, sua omnia ubique diripi et auferri. Huc usque
 secundo vento cuncta Romanis cessere : sed mox
 invidit tot prosperis successibus fortuna. Morbus
 namque Palæologum corripiens, valida hominem
 febre decoxit, nec prius destitit humores naturales
 consumere, quam primo quidem comam deponere
 eum coegisset, ac paulo post rebus humanis exemis-
 set. Cilicinam enim vestem jam induerat, ac eum
 melius habere sibi videretur, Ducam ut ad cæteras
 iret civitates, quas nondum ceperant Romani, hortat-
 us erat. Sed enim tertio post die rursus recruduit
 morbus. Id ubi accepit Ducas, Barin reversus est,
 atque illo jam defuncto, corpus sepulcro mandavit,
 aliaque omnia procuravit, quæ ex Christianorum
 lege sacris exsequiis debentur. His rebus Bari pera-
 ctis, summam rerum solus obtinuit.

8. Hunc exitum habuit Palæologus, acri vir
 ingenio, et rei militaris peritissimus. Ducas vero
 accepto exercitu versus Brundisium proficiscitur,
 quo Bassavillam sibi confestim conciliaret, qui hac
 de causa defecerat. Ille, seu **152** quod lucri ca-
 ptaret occasionem, vel quod revera pecuniis indi-
 geret, aureorum millia decem sœnori sibi dari a

monachorum, τρίχυνα βᾶκη, quæ διέφθορα καὶ
 βακώδη ἱμάτια Ignatio Diacono in Vita S. Nicephori
 Patr. Cp. c. 13, aliis βᾶκη nude dicuntur, ut Pa-
 chymeri, l. iv, c. 7 et 10 et cæteris passim. Sunt
 enim βᾶκη Hesychio ἀποσκοραρίσματα καὶ ἀποσπά-
 σματα. Velut interpretes Moschionis : βᾶκη, λᾶνα.
 Inde *Rachanas* confecerunt Latini scriptores ævi infe-
 rioris. Glossar. Ælfrici : *Ragana* (leg. *Racana*)
under Hwitel, id est, interior lœna. Occurrit porro
 hæc vox apud Ennodium l. ix, ep. 17; D. Gregor.
 l. ix, ep. 75; l. xii, ep. 16; Anastas. Biblioth. in
 Vita S. Joan. Eleemosyn. c. 9, n. 52. *Rachinæ*
 dicuntur in Regula Magistri, c. 81; et S. Audæno,
 l. ii Vitæ S. Eligii, c. 37; Baudouviæ, in Vita S.
 Radegondis, c. 4, etc. Porro *trichinam vestem* tri-
 buit S. Joanni Bapt. Cyprianus seu auctor libri De
 Cæna Domini : quam alii illi *Cinam* vocant. Avitus,
 l. iv Poemat. ut cæteros omittam :

Mollibus abjectis cilicum dant tegmina setæ.

Hæc pars in usos monachos constat, etsi ab ordina-
 rio monachorum habitu cilicium rejiciat Cassianus,
 l. i Instit., c. 1 dicens : *Sapere superbiam, et nul um
 corpori conferre emolumentum, impedire item labo-
 rantem, neque suo tempore in usu fuisse, nisi apud
 paucos.* Vide Hæstenum, l. v Disquis. monast.
 tract. 3, disq. 8.

Palaeologo adhuc superstite poposcera. Quatuor A hic promiserat se statim daturum, non quidem in senus, sed ut principis largitionem; de reliquis prorsus abnuerat se quidquam posse praestare. Cum aegre tulisset repulsam Bissavilla, castris continuo Romanis excesserat. Defuncto autem Palaeologo et translata ad Ducam potestate, ad eum venit, acceptisque quas petiverat pecuniis arma iterum cum Romanis conjunxit; tum una illum adducens Ducas cum omnibus copiis ad Masafra pergit. Ibi civitas quaedam adjacet Polymilium dicta, in qua unus de Gulielmi ducibus erat, nomine Flamingus. Sed ubi is Romanum adventare exercitum accepit, discessit inde et Tarentum concessit. Romanum Polymilio capto et circumjacentibus agris direptis, rebus necessariis castra instruunt. Inde ad Molissam contendunt, oppidum in editiore quidem, sed aequali ac plano situm loco, validum caeteroquin ac turribus ab utraque parte instructum, cujus alterum latus cingunt confragosae et inaccessae vales; alterum navigabiles fluvii ambiunt. Sed nihil videtur obstare vento secundo navigantibus. Molissa enim quantumvis munita, a Romanis tamen nec multum laborantibus eo quem exponam modo expugnata est. Si quippe prioribus fortuna **153** elati successibus, cum oppidanos ingenio loci confisos stare extra portas viderent, qua parte oppugnari facilius poterat urbs, cursu per ardua feruntur; tanta eorum audacia percussi hostes fuga se intra portas recipiunt. Quibus adhuc reseratis, Romanorum una incidit exercitus et urbs per viam potitur. His rebus confectis excessere inde Romani. Sed vix multum erant emensi iter, cum obviam sit cum numerosis copiis Flamingus. Tum vere Romani aliquot ex ordinibus prosilientes cum hoste colligunt, mirandaque eo in certamine edunt facinora. Sed cum hostes numero praevalerent, retro cessere. Inter haec Ducas cum universo exercitu Flamingum adortur, eoque in fugam compulso, Masafra venit. Qua primo impetu expugnata, incredibilem comestus et necessariorum rerum reconditam in arce copiam invenit, et arma insuper multa, equosque non minus ducentos. Id ubi viderunt Tarentini, vicatim tributimque maledictis propalam Flamingum insectantur, incusantque, quod illius timiditas et ignavia audaciae materiam praebuisset Romanis. Quam ille contumeliam non ferens, assumptis iterum copiis, Romanorum exspectat exercitum. Sed vix in illius conspectum venit, cum prioris fortitudinis immemor pavore subito corripitur. Fugientes itaque nonnullos **154** pauci e Romanis insecuti prostravere. Ut vero proxime ad Tarentum accesserunt, expugnari urbem haud posse rati, ab illa quidem digressi sunt: sed cum ad Monopolim copias admovere cogitarent nullaeque sibi eo tum

ἐπιτιμωμένοις εἶτε καὶ σπάνει χρημάτων ἀληθῶς ἐχόμενος, χρυσοῦ χιλιάδας δέκα τὸν Παλαιολόγον ἐτι περιόντα δεδανεικέναι οἱ ἤξιον. Ὁ δὲ τέταρτος μὲν αὐτίκα παρέχειν αὐτῷ κατετίθετο, δωρεάν ἐκ βασιλείας, ἀλλ' οὐ δάνειον, πρὸς δὲ τὰς λοιπὰς ἰσχυρῶς ἀπέλεγεν. Οἷς ὁ Βασαβίλλας δυσαρεστῶν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἀπεσκήνητο στρατοπέδου. Ὡς δ' ἀποβιῆθαι μὲν ὁ Παλαιολόγος, κατασταίη δ' ἐπὶ τῶν πραγμάτων ὁ Δούκας, ἤκε παρ' αὐτὸν καὶ τῶν χρημάτων ὡσπερ ἠτεῖτο τετυχηχῶς πολεμίων αὐθις Ῥωμαίοις ἐκοινωνεὶ καμάτων. Καὶ δὴ καὶ αὐτὸν ἐπιγῶμενος ὁ Δούκας ἐπὶ Μασαύραν (93) παντὶ τῷ στρατῷ ἤλθεν. Ἦν δὲ τις ἐνταῦθα πόλις Πολυμύλιον κεκλημένη, ἐνθα τῶν περὶ τὸν Γιλίελμον συνέβαινε εἶναι τινα Φλαμίγγον ὄνομα. Ἄλλ' ὁ μὲν προσιέναι τὸν Ῥωμαίων ἀκούσας στρατὸν ἐκεῖθεν ἄρας ἐπὶ Τάραντα ἤλθε, Ῥωμαῖοι δὲ Πολυμύλιον ἐλόντες τὰ περίε τε σκυλαγωγῆσαντες ὠφελειῶν ἐπεπλήσαντο τὸ στρατόπεδον. Ἐκεῖθεν τε ἐπὶ Μόλισσαν μετέθισαν πόλιν, ἣ κἀθηται μὲν ἀνωτάτω ἐπ' ἀγγωμάλου ἰσχυρὰ καὶ εὐφυρῆ, ἐκ δὲ μερῶν ἀμφοτέρων θατέρου μὲν φάραγγές τινες τραχεῖαι καὶ δεινῶς ἄδατοι κατατείνουσι, θατέρου δὲ ποταμοὶς ζώννυται ναυσιπόροις. Ἄλλ' ἔοικε τοῖς ἐξ οὐρίας [P. 89] πλέουσι ἀντιπράττειν οὐδέν. Μόλισσα γὰρ καίτοι ἀσφαλείας οὕτω πανταχόθεν ἔχουσα, ὅμως Ῥωμαίοις οὐδὲ μακρὰ καμουσιν ἀλώσιμος τρόπος τῷ ῤηθησομένῳ ἐγένετο. Ἄτε γὰρ εὐτυχήμασιν ἐπαρθέντες τοῖς προλαβοῦσιν, ἐπειδὴ τοὺς ἐκ τῆς πόλεως τῆ ταῦ χώρου φύσει τε θαρσηχότας ἐξω πυλῶν ἐστῶτας εἶδον, ἐνθα ἐπιμαχωτέραν εἶναι συνέβαινε ταύτην, δρομαῖοι διὰ τοῦ ἀνάντους ἐχώρουν. Ὡν τῆ τόλμῃ καταπλαγέντες ἐκεῖνοι ἐπὶ τὰς πύλας εἰσέπιπτον φεύγοντες. Οὐκὼ δὲ ἐπιζυγωθεισῶν καὶ ὁ Ῥωμαίων συνέπιπτε στρατός, καὶ λοιπὸν κατὰ κράτος ἡ πόλις ἠλίσκετο. Ταῦτα Ῥωμαῖοι καταπραξάμενοι ἐκεῖθεν ἀπεγύροον. Ἐπὶ ὀλίγον δὲ προελθοῦσι σὺν στρατεύματι μεγάλῳ ὁ Φλαμίγγος ἀπήνητα. Ῥωμαίων οὖν τινες τῶν ταγμάτων προπηδήσαντες ὁμῶς τοῖς πολεμίοις ἐχώρουν ἔργα θαυμαστά ἐς αὐτοὺς ἐνδεικνύμενοι, πλήθει δ' ὅμως τῶν ἐναντίων παρὰ πολὺ ἐλασσούμενοι ἀνεχώρουν ὀπίσω. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ὁ Δούκας πανστρατὶ τῷ Φλαμίγγῳ ἐπιτίθεται, τρεψάμενός τε αὐτὸν Μασαύρα προσέβαλεν. Ἐξ ἐφόδου δὲ καὶ ταύτης περιγεγονῶς ἀμύθητόν τι χρῆμα ἐπιτηδίων ἐπ' ἀκροπόλεως ἀπόθετον εὗρεν, ὅπλα τε πολλὰ καὶ ἵππους τῶν διακροσίων οὐκ ἀποδέοντας ἔσχεν. Ἄ Ταραντῖνοι βλέποντες κατὰ συστήματα καὶ δῆμους συνεργόμενοι ἀναφανδὰ τὸν Φλαμίγγον ἐκακηγόρουν, ἔγκλημα αὐτῷ ἐπιφέροντες, ὅτι δὴ δειλίαν τὴν αὐτοῦ Ῥωμαίοις παρῤησίας πεποίηται ἕλην. Ἄ μηκέτι φέρειν δεδυνημένος ἐκεῖνος τὸ στρατεύμα αὐθις ἀναλαθὼν τὴν Ῥωμαίων ἐξεδέχετο στρατιάν. Ἄλλ' ἄρτι τε εἰς ὄψιν ἤλθεν αὐτῷ καὶ αὐτίκα δειλίᾳ βληθείς οὐκέτι ἀλκῆς ἐμέμνητο. Φεύγουσι τείνουσιν αὐτοῖς Ῥω-

Du Cangii notæ.

(93) *Μασαύραν*, *Masafra* 3 m. a Tarento, juxta flexum ad aquilonem Tarentini sinus, in Apennino

exiguum, sed munitissimum situ naturaque loci castellum.

μαίων ὀλίγοι ἐπιθέμενοί τινες ἔκτειναν. Ἐπεὶ δὲ ἄγγυς Τάριντος ἤδη ἐγένοντο, ἀνάλωτον εἶναι τὴν πόλιν κατανοήσαντες αὐτῆς μὲν ἀπῆραν, Μονοπόλει δὲ πελάσαι διανοηθέντες, ἐπειδὴ ἀπαρεῖν αὐτοῖς συνέβαινε τειχομαχικῶν, γράμμασι τὸν ἐν Βάρει μετεπέμποντο στόλον, ἐφ' ᾧ τοιούτων ἐκαίθεν εὐπορήσειν ἢ κειν ὅτι τάχιστα. Ἐν δὲ τούτῳ τετύχηκε Ῥωμαίοις διὰ χώρας πορευομένοις εὐδαίμονος καὶ ἀφθόνης περιθριθούσης ἀγαθοῖς μυρίων ὄσων πεπλησθαι καλῶν. Λέγεται γὰρ δέκα μὲν τηνικάδε βοῦς ἀγελαίας χρυσοῦ τὸν στρατιώτην ἀποδόσθαι στατήρος, πρόβατα δὲ τριακόντα καὶ ἑκατόν. Ὅτε δὲ καὶ Ῥωμαίων τινὰς εἰρχταῖς ἐκ πολλοῦ προστετηκότας εὐρόντες τῶν κλοιῶν τοὺς ἀθλοὺς ἀνῆκαν.

9. Posteaquam quinto inde die ad Monopolim venerunt, nemo iis occurrit hostium. Ipsa enim jam ante fama consternati intra moenia se continebant. In turribus autem armati constitero, ut si quis in vallum fieret impetus, contra ii obsisterent. Romani itaque positus idoneo loco haud procul inde castris, consedere. Sed ubi, quam Bari acciverant, classis, quæ ad oppugnationem necessaria erant advexit, cum omnibus copiis moenia adoriuntur. At Monopolitani emissis ex alto in hostes telis subeuntes repellunt Romanos, nonnullosque cædunt. Incepto mane prælio in noctem usque protracto, Romani, cum jam advesperasceret, in castra revertuntur. Monopolitani **155** vero in turribus custodias locant, easque per vices semper mutant, ne si quid Romani de nocte attentarent, eos lateret. Utrinque præterea accendebantur ignes, tibiisque ac tubæ perstreperant. Jamque exortam prætervectus auroram suam terris jubar sol inferebat, cum egressi e vallo Romani oppugnationem denuo aggrediuntur. Monopolitani contra cursu se in propugnacula proripientes, vicissim capessunt arma. Rursum igitur ingens instauratur certamen, Romanis nimirum vi ascendere muros annitentibus, subeuntes vero repellentibus Monopolitanis. Sic aliquandiu in iis laboratum. Exercitus deinde Romanus igni injecto, ubi navigia subduxerant Monopolitani, ingentem flammam excitarunt: quo tum tempore Romanus quidam miles, Hicanatus nomine, rem dictu audituque dignam gessit. Monopolim quippe murus circumcingit duplex, sed interior altius eductus, hostilem nequaquam hastam veretur: alter autem tertia parte minor illius fundamenta circumambit. In hunc igitur exteriorum murum ascenderunt Monopolitani duo, qui telis inde hostes lacescebant, cæterosque ut idem agerent hortabantur. Quod ubi conspicit Hicanatus, arrepta hasta eo perveniens, alterum ex iis ferit, prosternitque. Mox ingens tollitur a Romano exercitu **156** clamor, tantusque plausus, ut nihil quidquam exaudiri posset. Unde conterriti qui in turribus stabant oppidani, captam jam urbem rati, relictis turribus ipsis in mediam urbem confugiunt: ei ni continuo re cognita in propugnacula rursum sese recepissent, urbs a Romanis illico fuisset capta. Sic tum altera in Monopolim desinit oppugnatione. Oppidani vero ubi se angustiis undique præ-

mi vident, per litteras Flami gum cōiχius rogan', ut quantocius cum auxilio accederet. Ille brevi se adfuturum cum magno exercitu Romanosque inde depulsurum renuntiat. Sed enim rursum invasit animum illius metus pavorque immensus, cum subiret cogitatio, quibuscum certaturus esset, ac contra quos sibi bellum foret. Ubi vero septimus inde effluxit dies, et nusquam conspectus est Flamingus, desperatio haecenus auxilio, in castra Romana misere legatos Monopolitani, ut et civitatem et seipsos magno dederent imperatori. Ducas autem negavit aliter se fidem eorum deditioi habiturum, nisi praesidium imperatoris nomine sibi imponi sineret. His ad ea annuentibus, pactioni faciendae dies est praefinitus. Verum e popularibus Monopolitanis nonnulli, quibus quae agebantur haud placebant, insciis ceteris rem omnem Flamingo significant. Quo ille nuntio consternatus, delectos e suis centum cataphractos equites continuo ad eos mittit, seque paulo post **157** secuturum et majores copias adducturum pollicetur. Igitur ii quibus ea incumbebat cura, noctem observantes, qua magna imbrium vis de caelo cadebat, equites illos per minorem portam in urbem admiscere. Quod ubi comperit Ducas, imposuisse sibi Monopolitanorum legatos ratus, confestim e vallo milites educit. Sed cum haud sibi satis esse centum illos equites viderent oppidani, Romanis praesertim acriori quam ante animo decertaturis; missis rursum legatis, ducem in civitatem evocant, translata in alios culpa, qui citra commune consilium ea perpetrare ausi fuerant. Id primum admittere renuit Ducas, et legatos utcumque aspernatus, rem armis dirimere velle se dixit. Sed tandem acrius illis instantibus et ut hoc sibi delictum remitteretur obsecrantibus, tandem placatus exercitum in urbem introduxit. Vix urbe potiti sunt Romani, cum viginti ab ea stadiis adesse Flamingum nuntiat. Id ubi accepit Ducas, delectos expertae generositatis equites, qui Flamingo occurrerent, emittit: dum ipse in urbe manet, ut res ibi componeret. At Flamingus ubi a longinquo imperatoria in turribus erecta conspexit signa, priusquam cum equitibus Romanis jam proximis manus consereret, retro cessit. Romani a tergo insequentes multos ex eis cecidere, **158** et centum cataphractos equites vivos cepere. Flamingum vero, qui et ipse fere captus est, equi pernicitas periculo exemit. His prospere gestis rebus, Romani Monopolim redeunt.

ὁ δὲ τὰ κατὰ τὴν πόλιν διοικησόμενος αὐτοῦ ἔμεινεν. ἀνέγνω σημαίας ἐπὶ τῶν πύργων ἤδη προφαινομένας, πρὸ τοῦ τοῖς Ῥωμαίων ἰππεύσιν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν ἐγγιστα ἤδη γεγονόσιν ὀπίσω ἐχώρει. Ὅτε δὲ κατὰ νότου Ῥωμαῖοι διώξαντες πολλοὺς αὐτῶν ἐκτείναν, εἶλον δὲ καὶ ζωγρείας πανόπλους ἰππέας ἑκατὸν μάλιστα. Φλαμίγγον δὲ ἐγγύς ἀλῶναι ἤδη γεγεννημένον ἢ τοῦ ἵππου ταχύτης τοῦ κινδύνου διεσώσατο. Ταῦτα κατωρθώκοτες Ῥωμαῖοι ἐπὶ Μονόπολιν ἀνεχώρησαν.

10. Ducas autem etsi quotidie arridere sibi adverteret fortunam, nequaquam tamen totum se illi committendum censuit, instabilitatem illius non sine causa veritus, ne quemadmodum inprobi et

αὐθόρμητοι ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων αὐτοῖς ἀνέβησαν, ἤλω ἔν αὐτίκα Ῥωμαῖοις ἢ πόλιν. Ἐν τούτοις καὶ ἡ δευτέρα κατὰ Μονοπόλειος ἔληξε προσβολή. Μονοπολιται δὲ ὡς ἔγνωσαν ἐν στενωπῷ περιειλημμένοι, γράμματα ἐπὶ Φλαμίγγον πέμψαντες ἠκείν αὐτὸν τὴν ταχίστην ἠξίουσαν· ὁ δὲ ἐπήγγελε μὲν παρίσσεσθαι τοῦτοις μετὰ μικρὸν στρατεύματι μεγάλῳ Ῥωμαίων ἐνθένθεν ἀπαναστήσων· δέος δὲ αὐτὸν ἔνδον ἐπέχει καὶ εἰς δεξιάν ὄρον οὐκ ἔχουσιν ἐπιπτε λογιζόμενοι τίσι μαχεῖται καὶ πρὸς τίνας αὐτῷ ὁ πόλεμος ἔσται. Ἐπεὶ δὲ ἐβδόμη ἐξ ἐκείνου περηλθὲν ἡμέρα καὶ Φλαμίγγος οὐδαμῶς διεφαίνετο, τότε δὴ Μονοπολιται τὴν ὄθην δῆποτε ἀπεγνωκότες [P. 91] ἐπικουρίαν πρέσβεις εἰς τὸ Ῥωμαίων ἔσπελαν στρατεύμα ἐρ' ἢ τὴν πόλιν τε καὶ σφᾶς αὐτοὺς βασιλεὶ παραδοῦναι μεγάλῳ. Ὁ Δούκας δὲ ἀπέειπεν αὐτοῖς μὴ ἂν ἄλλως ἐπὶ ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ τὸ πιστὸν αὐτῶν ἐσχηκέναι, εἰ μὴ καὶ φρουρὰν ἑαυτοῖς ἐκ βασιλείας ἐπιστήσεσθαι καταδείξαιεντο. Τῶν δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ἐπινευσάντων, χρόνος ἐδίδετο τῇ ὁμολογίᾳ τακτός. Ἀλλὰ τινες τοῦ Μονοπολιτῶν δήμου (ἦσαν γὰρ οὓς οὐκ ἔφρασαν τὰ μελετώμενα) λαθόντες τοῦς ἄλλους Φλαμίγγῳ δῆλα ταῦτα καθίστων. Καί τις πρὸς τὴν ἀκοὴν ἐκταραχθεὶς καταφράκτους ἰππέας τῶν περὶ αὐτὸν ἀπολεξάμενος τῶν ἑκατὸν οὐκ ἀποδέοντας αὐτοὺς μὲν ἐν τῷ παραυτίκα ἔσπελλεν, ὁ δὲ κατόπιν ὀλίγῳ ὕστερον ἠξείν ἔλεγε χεῖρα βαρεῖαν ἐπαγόμενος. Τούτου δὴ τοῦς ἰππέας νύκτα τηρήσαντες οἷς τὸ ἔργον τοῦτο συνέκειτο, καθ' ἣν ὑετός οὐρανόθεν ἐπέκλυζεν ἀσχετος διὰ πυλίδος τινὸς ἐπὶ τὴν πόλιν εἰσεδέχοντο, καὶ τὸ ἐντεῦθεν εἰς ὄπλα χωρεῖν καὶ πάλιν ἐσκέπτοντο. Ὅπερ ὡς εἰς γνῶσιν ἦλθε τῷ Δούκῃ, ἐξαπάτην τινὰ πρὸς τῶν Μονοπολιτῶν τὴν πρεσβείαν γενέσθαι οἰήθει· αὐτίκα ἐξῆγε τοῦ χάρακος τὸν σφραγισμένον. Οἱ δὲ ὀλίγα αὐτοῖς ἀρκέσαι τοῦς ἑκατὸν λογισάμενοι ἰππέων, ἄλλως τε καὶ σὺν θυμῷ μᾶλλον ἢ πρώην μαχησομένου τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ, πέμψαντες ἐπὶ τὴν πόλιν αὐθις ἐκάλουν τὸν στρατηγὸν ἐφ' ἑτέρους τὴν αἰτίαν μεταφέροντες, οἱ κοινῆς ἀνευ γνώμης ἐτόλμησαν τὰ παρόντα. Ὁ δὲ Δούκας τὰ μὲν πρῶτα ἀναινομένην ἔθηκε, θρόψει τε καὶ ὑπεροψία πολλῇ ἐχόμενος μάχῃ τὸ πρᾶγμα ἤδη κριθῆναι ἰσχυρίζετο. Ἐγχειμένων δὲ ἐτι μᾶλλον εἰς τοῦτο τῶν πολιτῶν καὶ ἐπιχωρεῖν αὐτοῖς τὴν ἀμαρτάδα ἰκετευόντων, ὀψὲ παρακληθεὶς ἐπὶ τὴν πόλιν εἰσῆγε τὸ στρατεύμα. Ἀλλ' ἔρτι τὴν πόλιν Ῥωμαῖοι ἔσχον, καὶ ὁ Φλαμίγγος ἀπὸ σταδίων εἴκοσιν ἠγγέλλετο παρών. Τοῦτο γνοὺς ὁ Δούκας ἀνδρας ἰππέας τῶν σὺν αὐτῷ ἀριστίνδην ἀπολεξάμενος, αὐτοὺς μὲν τῷ Φλαμίγγῳ ὑπαντιάζοντας ἔσπελλεν,

ἢ. Ὁ δὲ Δούκας ὁσημέραι τὴν τύχην Ῥωμαίων προσμειδῶσαν ὄρων οὐ πάνυ τι πιστεύειν εἶχεν αὐτῇ, τὴν ἀποστροφὴν ὡς εἰκὸς εὐλαθεύμενος, μήποτε κατὰ τοῦς μοχθηροὺς (ψασί) τῶν συνοσισίων ἐκ

μέσης λιποῦσα τούτους ἀνακάμψῃ τῆς ὁδοῦ. Ὅθεν A καὶ γράμμα χράξας τῷ βασιλεῖ ἐπαμψεν. Ἔχε δὲ ὧδε· « [P. 92] Εἰ μὲν μηδεὶς ἐτι ἐπὶ τῆς Ἰταλίας πόλεμος ἡμῖν ἐλείπετο, κράτιστε βασιλεῦ, οὔτε στρατιᾶς ἄλλης ἐδέησεν ἂν οὔτε τῶν ἄλλων οὐδενός. Πάντα γὰρ ἐς τήνδε τὴν ἡμέραν κατὰ νοῦν κειρω- κέναι ἡμῖν ἴσθι, πόλις τε σχεδὸν ἀπάσας, ὁπόσαι ἐν Ἰταλίᾳ τυγχάνουσιν οὔσαι καὶ κόλπω τῷ Ἰονίῳ, πα- ραστησαμένοις ἤδη καὶ πρὸς γε πολέμους κερρατη- κόσι μεγάλους βασιλείας τε τῆς ὀῆς καὶ τοῦ Ῥω- μαίων ἐπαξίως γένους. Ἐπεὶ δὲ ἀγὼν ἡμῖν ὁ μείζων ἐπίπροσθεν ἐτι κεῖται (Γιλιέλμος γὰρ ὁ Σικελίαν ληστεύων, ἀσχάλλων ὡς εἰκὸς ἐπὶ τῆ τῶν οἰκείων ἀπωλείᾳ, δυνάμεις ἀπανταχόθεν ἀγείρῃ· καὶ στόλον νεῶν ὡς πλείτων ἐπὶ θάλασσαν ἤδη κατεσπακῶς ἔχει, ὡς ἐκ γῆς ἡμῖν καὶ θαλάσσης ἐπιτίθεται κατὰ B νοῦν ποιούμενος), οὐ χρῆ περὶ ἐλάσσονος τούτην ἡμᾶς ποιεῖσθαι τὴν τοῦ νησιώτου παρασκευὴν οὐδὲ παρέργως πόλεμον τόνδε διαφέρειν, μήποτε κλέος ἡμῖν τὸ παρὸν ἐς θνείδος μᾶλλον ἀποκριθῆσεσθαι γέ- νοιτο. Τὸ γὰρ σὺν μικροῖς τὰ μεγάλα μετιέναι κα- τορθούμενον μὲν πλείω τοῦ σὺν μεγίστοις χαρίζεται δόξαν, ἀμαρτανόμενον δὲ πολλαπλάσιον ἐπάγεται τὸ αἴσχος, ἄτε πρὸς τῇ ἡττῇ καὶ ἀμαθίαν στρατηγικῶν ἐπιτρίδον τοῖς πταίσασιν, ὡς γε πολλάκις ἡμᾶς κράτος ἐδίδαξε τὸ σόν. Ὡς τοίνυν μηδέποτε μηδὲν ἐκ τούτων ἡμῖν ἀπαντήσῃ, δεῖ δὴ πλείονος ἡμῖν ἐν- ταῦθα ναυτικοῦ τε καὶ ἡπειρώτου στρατοῦ. » Τὰ μὲν δὴ γράμματα ἐν τούτοις ἦσαν· ὁ δὲ ἐπειδὴ τὰ ἐν Μονοπόλει καλῶς ἤδη εἶχεν αὐτῷ, παντὶ τῷ στρα- C τῷ ἐκεῖθεν ἀπήλαυεν. Ὀστούνιον (94) τε πόλιν ὀχυρωτάτην ἐν ταῖς μάλιστα ὁμολογία παραστησά- μενος ἐπὶ Βρεντέσιον ἡπείγετο πόλιν ἑτέραν, ἣ δὲ Τεμέση (95) τὸ παλαιὸν ὠνομάζετο· ἀλλὰ πολὺς μετ' ἐκείνα ἀναστρεψαμένοις ἐπιγενόμενος αἰὼν ἐνεόχμωσε τὰ πλείστα τῶν ὀνομάτων, ἐφ' ἕτερα ἢ παντάπασιν ἀνόμοια ἢ ὀλίγη διαφέροντα μεταθείς. Ταύτην ἐπειδὴ Ῥωμαῖοι κατέλαβον, ἡσυχῇ ἔμενον (Πάσχα γὰρ τῇ ἑξῆς Χριστιανοῖς ἦν)· ὅπερ οἱ τῆς πόλεως δουλίαν εἶναι νομίσαντες πολλάκις ἐπεξιόντες ἄχρι καὶ αὐτῶν χαρακωμάτων ἐγίνοντο, ἕως Ῥω- μαῖοι αὐτοὶ ἐθελούσιοι τούτοις ἐπιπηδήσαντες, ἐπει- δὴ περ ἀκείωσαντο, ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀνεχώρησαν. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι Ῥωμαίων ἐπὶ τοῖς προτέροις καὶ D πάλιν ἦσαν σέβας τῷ καιρῷ παρεχόμενοι· Θωμᾶς δὲ τις, γένος μὲν Ἀντιοχεύς βασιλεῖ δὲ αὐτόμολος ἐκ μακροῦ γεγεννημένος, ὄπλα ὑπερθέμενος ἐξήκει τοῦ χάρακος ἰππευόμενος ἐν τῷ πεδίῳ. Ἐπεὶ δὲ ἤδη ἀγχοῦ τῆς πόλεως ἐγένετο, προῦκαλεῖτο τὸν ἄριστον ἐς μονομαχίαν αὐτῷ καταβῆναι. Ἦν δὲ τις ἐνταῦθα ἀνδρεία ἐπὶ πλείστον ἦκων ὄνομα Ἐγγέ- λυς. Οὗτος ἐπειδὴ Θωμᾶν μονομαχεῖν ἀξιούντα

infidi comites solent, ipsos in media via relictos desereret. Mittit itaque litteras ad imperatorem, quarum hoc fuit argumentum : « Si nullum aliud in Italia nobis superesset bellum, maxime impera- tor, neque exercitu alio neque cæterarum subsidio rerum opus foret. Omnia enim in hunc usque diem ex voto nobis successisse scias, urbes ferme omnes, quotquot sunt in Italia et ad sinum usque Ionium, in ditionem nos accepisse, magnaue bella ad ma- jestatis tuæ Romanorumque gloriam nos confecisse. Sed cum longe gravius nobis imminet certamen (Gulielmus quippe Siciliæ prædo ob suorum jactu- ram haud dubie indignatus, contractis undique copiis classeque valida in mare immissa, et mari et terra nos aggredi meditatatur), non contemnendus B est nobis iste insulani apparatus, neque bellum hoc segnius gerendum, ne parva a nobis in præsens glo- ria vertatur in ignominiam. Ut enim ille qui cum parvis viribus res magnas 159 aggreditur, si rem prospere confecerit, majorem quam si cum maxi- mis, gloriam comparat : ita contra, si perperam res cesserit, multiplex inde contrahit dedecus, cum præter ipsam cladem rei militaris insecutio victos afflictare soleat, uti sæpe numero tua nos docuit majestas. Horum igitur ne quid unquam nobis usveniat, majoribus nobis et maritimis et terrestribus copiis opus est. » Hæc ille. Rebus Monopoli ordinatis, cum omnibus inde copiis exces- sit ; et Ostunio, valido in primis oppido, per con- ditiones potitus, versus Brundisium iter intendit. Temessam civitatem illam vocarunt veteres. Lon- guni quippe succedens ævum pleraque apud posteros novat nomina, atque in alia, aut dissimilia omnino, aut parum discrepantia immutat. Ut ad hanc urbem pervenere Romani, otiosi permansere : Pascha enim Christianorum postridie futurum erat. Ejusmodi otium ignaviae et timiditati ascribentes oppidani, plurima facta eruptione ad ipsum usque vallum excurrunt, donec Romani aliquot inviti pene erum- punt, qui iis tandem propulsatis in castra rever- tuntur. Cæteri quidem Romani, ut antea, diebus festis debitum impendebant cultum. Thomas autem gente Antiochenus, qui jamdudum ad imperatorem transfugerat, sumptis armis, vallo excedit, cam- pumque perequitat. Ubi accessit ad urbem, fortis- simum quemque ad singulare 160 provocat certamen. Erat autem ibi præcellentis fortitudinis quidam, nomine Enehelys. Is ut Thomam ciere pugnam audivit, sumpto thorace descendit in campum, lentoque obviam gradu Thomæ procedit. Pavor inde defixit utrinque spectatores, dum cataphractos generosos istos eo se in loco tanquam

Du Cangii notæ.

(94) Ὀστούνιοι. Urbs Apuliæ Puncetice parvo in colle sita inter Molam et Conversanum ex oriente, Ostuni hodie.

(95) Ἡ δὲ Τεμέση. Temesæ, Temessæ, et Tem- psæ vetustissimæ in Brutiiis urbis et apud scripto- res celeberrimæ appellationem et situm quaerunt

hodierni geographi : solus, quod sciam, Cinnamus vetus esse Brundusii nomén contendit : sed an pro- babilis videatur sententia, quivis colliget ex iis quæ de Temesa habent Leander Albertus in *Descr. Ital.*, Claverius, l. iv *Italia Antiquæ*, c. 15, et Ortelius in *Thesaurio Geogr.*

in stadio ad certamen accingere conspiciunt. Simul igitur ac proximi fuerunt, admissis equis, hastis concurrunt. Et hastam quidem Thomas per hostis clypeum et thoracem ad cutem usque adigit. Enchelys vero impulsus in clypeum hasta, qua parte capiti elatus ab adversario, ut quæ circum erant teneret, pretendebatur, ipsius galeam perforavit carnemque attingit. Ita digressi, alter in castra Romana, alter in urbem concessere. Romani exacta jam festivitate ordinata acie in urbem contendunt. Sed cum crebris machinarum bellicarum ictibus murum tentassent, nequidquam se laborare advertentes (quippe veteres ut in cæteris quidem operibus multam impendere curam, majorem tamen in exstruendis urbibus, nec injuria, diligentiam adhibuere) ab incepto desistunt. Longius vero, et ita ut ultra muros evolarent lapides, qui intra urbem reciderent, dirigebant. Vixque primus emissus est lapis, cum in urbe iter faciens muliercula eo sic percutitur in vertice, ut diffunderetur **161** caput, omniumque ossa membrorum dissolverentur. Inde orta ejaculatio, et veluti urbs esset capta, consternati oppidani, ne ad conspectum quidem infelicis istius mulieris in publicum ingredi audebant. Ut autem jactus alter, moxque crebri alii a Romanis iterantur, confestim turbatur plebs, ac supra caput imminere lapidem sibi quisque credit, aliter plane ac de Tantalo loquuntur fabulæ. Inde cum de recipiendis in urbem Romanis deliberarent oppidani, ut rem advertere præsidarii milites et quotquot tuebantur turres, celeriter in acropolim confugere, moxque plebs apertis portis Romanas copias introduxit. Hac itaque potius etiam urbe Ducas, exercitu bifariam diviso, partem aliam quæ arcem oppugnaret in urbe continuit, aliam emisit ad depopulandos agros. Dum hæc ibi geruntur, regio quædam fertilis incolisque copiosa, quam Halitzium vocant, cum ea quæ Brundusio evenerant revolveret, ad imperatorem defecit: Hostium ibi exiguæ copiæ (Celtæ autem erant) saltibus abditæ, et iis qui Romanorum equos pasebant insidiantes, somno sopitis illis, equitatum omnem inde abduxere. Illud simul atque perceperunt Romani, ex iis qui a pabulatione revertebantur, hostes quam citissime insecuti, et equos recipiunt, et hostium plerosque vivos capiunt, atque in his illustrem maxime inter Italos virum, nomine Sycherem. **162** Sed is priusquam quis esset agnosceretur, numerata illi a quo captus fuerat pecunia sese redemit.

στρατὸς ἐπὶ λόχῃς τινὲς τοῖς τὴν Ῥωμαίων νέμουσιν ἐλλοχῆσαντες ἵππον (Κελτοὶ δὲ ἦσαν), ἐπειδὴ περ εἰς ὕπνον αὐτοὺς ἐνεχθέντας εἶδον, τὴν ἵππον ἐκεῖθεν ἤλασαν· ὅπερ ἀκούσαντες Ῥωμαῖοι πρὸς τῶν ἐκ τῆς χορταγωγίας ἐπανιόντων αὐτοῖς ἀγγελθὲν, ταχὺ διώξαντες τὴν τε ἵππον ἀνείλοντο πᾶσαν καὶ τῶν πολεμίων τοὺς πλείστους ζωγρήσαντες εἶλον. Ὅτε δὴ καὶ ἄνδρα τῶν μάλιστα ἐν Ἰταλιώταις δοκίμων Συχέρην ὄνομα ἀλῶναι τετύχηκεν. Ἄλλ' οὕτω καταφανῆς ὅστις εἶη γεγονῶς χρυσοῦ δόσει τὸν κατασχόντα ὑπελθὼν ἑαυτὸν ἔλυσε.

Du Cangii notæ.

(96) *Οἱ γὰρ πάλαι.* Vetus auctor anonymus, De re militari: *Rectores superioris vitæ non otiosis opibus, sed condendis potius mœnibus lætabantur, in quorum decorem universam auri argentique mate-*

A ἔγνω, θωρακισόμενος καὶ αὐτὸς ἐξῆλθε πρὸς τὸ πεδῖον βᾶδην ἀντιμέτοιπος τῷ Θωμᾷ πορευόμενος. Ὅτι δὴ θάμβος εἶχεν ἀμφοτέρωθεν ὄρωντας ἄνδρας οὕτω μὲν πανόπλους, οὕτω δὲ γευναίους, ὥστ' ἐπὶ στάδιον τὸν χώρον ἐκείνον ἀποδυσμένους. Ἐπειδὴ τοίνυν ἀγγοῦ ἤδη ἐγένοντο, τοὺς [P. 93] ἵππους ἐπελάσαντες συνέπεσον ταῖς αἰχμαῖς. Θωμᾷ μὲν οὖν ἡ αἰχμὴ δι' ἀσπίδος ἐλθοῦσα καὶ θώρακος αὐτοῦ ἄχρι καὶ ἐπὶ τὸ δέρμα διεξέπεσεν, ὁ δ' Ἐγγέλυς δι' ἀσπίδος καὶ αὐτὸς τὸ δόρυ ἐλάσας, ἐνθα τῆς κεφαλῆς ὑπερανίστασθαι ταύτην συνέβαινε, ὑπανασχόντος ἤδη τοῦ στρατιώτου ὡς τὰ περὶ αὐτὴν φράξαιτο, κράνος τε αὐτὸ διατόρησε καὶ σαρκὸς ἔψαυσε. Οὕτω τε ἀλλήλων ἀπαλλαγέντες ὁ μὲν ἐπὶ τὸ Ῥωμαίων ἐχώρησε στρατόπεδον, ἄτερος δ' ἐπὶ τὴν πόλιν ἦλθε. Ῥωμαῖοι δὲ ἐπειδὴ τέλος ἤδη τὰ τῶν [f. τῆς] ἐν σφίσιν ἔσχεν ἑορτῆς, ταξάμενοι ἐπὶ τὴν πόλιν ἐχώρουν. Ὡς δὲ πολλὰ τοῖς πετροδόλοις τὰ τεῖχη μαστιζάντες ἀνηνύτοις ἐπιχειρεῖν ἔγνωσαν (οἱ γὰρ πάλαι (96) ἄνθρωποι πολλὴν ἐπὶ τῶν ἔργων ποιούμενοι τὴν ἐπιμέλειαν πολὺ μᾶλλον ἐς τὰς τῶν πόλεων, ὡς τὸ εἶδος, πεφιλοτίμηται οἰκοδομᾶς), τούτου μὲν ἀπέσχοντο, προσωτέρω δὲ καὶ ὄσω τειχέων ὑπερίπτασθαι τοὺς λίθους ἀποδισκεύοντες τῆς πόλεως ἐντὸς πίπτειν ἐποίουν. Ἄλλ' ἅμα τε πρῶτην ἀφῆκαν, καὶ γύναιόν τι ἀνὰ τὴν πόλιν σοβοῦν κατὰ κορυφὴν δεξάμενον τὴν βολὴν τὴν τε κεφαλὴν διεσπαράχθη καὶ πᾶσαν μελῶν παρελύθη τὴν ὄστωσιν. Ὅλοφυρμὸς οὖν ἐγένετο, καὶ σχῆμα πόλεως ἀλούσης ἐπέιχε τότε τοὺς ἔνδον οὐδὲ ὅσον ἐπὶ θεᾶν τῆς δυστήνου ἐκείνης ἀνθρώπου ἐξείναι θαρσοῦντας. Ὡς δὲ καὶ δευτέραν ἐπέβριψαν καὶ ἤδη συγνάς ἐποιούοντο Ῥωμαῖοι τὰς βολὰς, ἐκπλαγέντες ὁ δῆμος λίθον ὑπὲρ κεφαλῆς ἐφαντάζετο ἕκαστος, ἄλλον τρόπον καὶ οὐχ ὄνπερ οἱ μῦθοι περὶ Ταντάλου φασίν. Ὅθεν καὶ τῶν πολιτῶν βουλευομένων ἤδη Ῥωμαῖοις εἰσόδου παραχωρεῖν αἰσθόμενον τὸ στρατιωτικὸν καὶ ὅσον ἐπὶ τῶν πύργων φυλακὴν εἶχε, δρόμῳ πολλῷ ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν ἀνεχώρουν. Αἱ τε πύλαι πρὸς τοῦ δήμου ἀνακλιθεῖσαι τὸν Ῥωμαίων εἰσωδίαζον στρατόν. Ἐπειδὴ γοῦν καὶ ταύτην ὁ Δούκας ἔσχε, διχῆ τὸ στράτευμα διελὼν, ὁ μὲν αὐτοῦ που παρὰ τὴν πόλιν κατεῖχε τοῖς ἐπ' ἀκραπόλεως μαχομένον, τὸ δ' ἄλλο ἐς προνομὰς ἐπεμψε.

D Ταῦτα μὲν οὖν τῆδε ἐπράσσετο· χώρα δὲ οἷς πολυανθρωποτάτη καὶ εὐγεωσ, ἦν καλοῦσιν Ἀλιτζίον (97), τὰ ἐπὶ Βρεντεσίῳ συμπεπτωκότα λογιζαμένη τῷ βασιλεῖ προσεχώρησε. Πολεμίων δὲ ὀλίγος

riam conferebant.
(97) Ἀλιτζίον. Elysium forte, etsi in iis oris nullus mihi hujusce appellationis occurrit locus.

[P. 94] Ῥωμαίους δὲ φήμη τις περιέπιπεν ὡς Γε-
 λμμος ἐπεισιν ὀλίγω ὕστερον δυνάμεις ἐπαγόμενος
 βαρείας ἠπειρώτιδας τε καὶ ναυτικάς. Ὅθεν καὶ ἐκ
 τῶν ἐνόντων συσκευασάμενοι ἠσυχῇ ἔμενον. Οὕτω
 δὲ πέμπτη μετ' ἐκείνην ἡμέρα ἐφειστήκει, καὶ τις
 ἐκ τοῦ τῶν πολεμίων αὐτομολήσας στρατοῦ Γιλμ-
 μον ἐγγύς παρῆναι ἐμήνυε Ῥωμαίους ὡς ἐν ἄρχυσι
 συλληφόμενον. Ταῦτα οἱ Ῥωμαίων ἀκούσαντες
 στρατηγοὶ τὸν πόλεμον ἤδη διέγραφον. Ἐδόκει τοί-
 νυν Βασαβίλαν μὲν καὶ Ἰωάννην τὸν Ἄγγελον τὸ
 μισθοφορικὸν ἅπαν ἔχοντας καὶ τοὺς ὄσοι ἐξ Ἰτα-
 λίας τῷ βασιλεῖ προσεχώρησαν, τὸν ἐκ τῆς ἠπείρου
 ἀναδέξασθαι πόνον, τὸν γε μὴν Δούκαν τοῖς ἐκ θα-
 λάσσης διαγωνιέσθαι. Οὕτω γὰρ ἐφασκον ἀλλήλοις
 ἀμύνειν ἱκανοὶ ἔσεσθαι. Ἔωθεν οὖν ὁ μὲν Δούκας
 σὺν τοῖς καταφράκτοις τῶν περὶ αὐτὸν ἰππέων βιά-
 δην ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἐπορεύετο, ἐπὶ θάτερα παρα-
 πλεύσας τὰς ναῦς ἔχων, οἱ δ' ἄλλοι πρὸς τὴν ἐκ
 τῆς ἠπείρου ἐτόμασάμενοι μάχην κατὰ τάξεις ἐχώ-
 ρουν. Αἱ δὲ τῶν Σικελικῶν νῆες, ἐπειδὴ περ ἀγχοῦ
 τῆς πόλεως ἤδη ἐγένοντο, οὐκ ἔχουσαι ἀθρόαι τῷ λι-
 μένι εἰσπεσεῖν (ἱκανῶς γὰρ ἐνδοθι εὐρυνόμενος εἶτα
 εἰς στενὸν ἠρέμα τελευτᾷ) κατὰ δεκάδας διαιρεθεῖσαι
 εἰσῆσαν ἐκ διαδοχῆς. Ὅτε δὴ λέγεται ὡς ὁ Δούκας
 πρὸς τὸ πλῆθος ἀποδειλιάσαν τὸ Ῥωμαίων ὄρων
 ναυτικὸν ἅτε κομιδῇ ὀλίγον ὄν (τέσσαρες γὰρ πρὸς
 ταῖς δέκα αἱ πᾶσαι νῆες ἦσαν αὐτῷ) τοιάδε τινα
 ἐνενόει· γράμμα ὡς ἐκ βασιλείως δῆθεν ἄρτι παμ-
 φθὲν ἐχείριζε πούτοις ἐξενεγκῶν. Ἐδήλου δὲ τὸ γράμ-
 μα δυνάμεις ἐκ γῆς καὶ θαλάττης ἀμφὶ μέσσην ἡμέ-
 ραν αὐτοῖς ἤξειν. Τῶν δὲ ἐπαρθέτων ἤδη πρὸς τὴν
 ἐλπίδα· Ἄλλ' ἠυχόμεν, ἔφη, ὦ συστρατιῶται,
 φθάσαντας ἀρπάσαι τὴν νίκην ἡμᾶς, ὡς μὴ αὐτοὶ
 τῶν εἰς δεῦρο καμάτιον τὸ βῆρος βαστάσαντες εἶτα
 τῶν ἐκ τῆς νίκης ἀγαθῶν καὶ τοῖς ὄψε πρὸς τὴν
 ἀγῶνα διαπαντῶσιν ἐπικοινωνεῖν ἔξομεν. Ταῦτ'
 εἰπὼν ὁ στρατηγὸς ἐπειδὴ τὰς τῶν πολεμίων ναῦς
 ἐνδον ἤδη τοῦ λιμένος γεγεννημένας εἶδεν, ἔργου λοι-
 πὸν ἐκέλευεν ἄπτεσθαι. Καὶ δὴ ναυμαχία· γενομέ-
 νης Σικελοὶ πρὸς τὰς ἀπὸ γῆς καὶ θαλάσσης τῶν
 Ῥωμαίων οὐκ ἐνεγκόντες βολὰς, ἀμφοτέρωθεν ἐπι-
 τοξαζομένων αὐτῶν, πρύμναν ἐκρούσαντο. Ῥωμαῖοι
 δὲ ὀπίσω διώξαντες πολλοὺς αὐτῶν ἐκτεῖναν, τέτ-
 ταρας δὲ καὶ αὐτάνδρους εἶλον τῇ χέρσῃ ἐνσχεθεί-
 σας. Ἐτυχον γὰρ προπετέστερον ἢ ἐχρῆν τῆς εἰρε-
 σίας γενομένης ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἰκῆσαι, στρατῷ ἠπει-
 ρώτῃ θήραμα ἐτοιμότατον. Ἐν τούτῳ τῷ πόνῳ πλέον
 ἢ δισχίλιοι τῶν πολεμίων ἔπεσον, Ῥωμαίων δὲ πολλοὶς
 μὲν καὶ ἄλλοις ἀριστεῦσαι ἐγένετο, μάλιστα δὲ πάντων
 ἀνὴρ ἐγένετο ἀγαθὸς τῶν τῆς σὺν τῷ Δούκᾳ ταττομένων
 ἐπίκλησιν Σκαρμαγκᾶς. Τῶν γὰρ πολεμίων φεύγειν
 ἤδη ἐπιβαλλομένων, αὐτὸς ἐπελάσας τὸν ἵππον πρυμνό-
 θεν [P. 95] ἐλάβετο μιᾶς θέλουσάν τε ἀπαίρειν ἐπεῖχε
 σὺν βία, ἔργον ἐκείνου Κυνεγείρου τὸ πολυάλητον
 ὁ γεννάδας πλῆρῶν. Ἀλλὰ πληγῆς ἐγκοπέσης
 αὐτῷ πρὸς τῶν ἐνδον, ἀπέσχετο μὲν ὑπ' ἀνάγκης,
 τὸν δὲ τῆς φυγῆς ὁμως ὑποταγόμενος χρόνον πρὸς
 τῶν ἄλλων Ῥωμαίων ἐπιδραμόντων ἤδη ἀλῶναι
 ταύτην ἐποίησε. Ταῦτα κατωρθώκοτες Ῥωμαῖοι

A 11. Non multo interjecto tempore ad Romanos
 fama pertulit Gulielmum cum ingentibus terra ma-
 rique copiis adventare. Quamobrem cunctis ad
 bellum paratis quieti stetero. Vix quintus inde ef-
 fluxerat dies, cum ab hostili exercitu adveniens
 transfuga prope esse Gulielmum nuntiavit, Romanos
 omnes veluti inter retia conclusurum. His auditis
 Romanorum duces ita ordinavere aciem, ut Bassa-
 villa et Joannes Angelus cum stipendiariis copiis,
 atque iis quæ ex Italia sese adjunxerant impera-
 tori, terra belli molem sustinerent: Ducas vero
 maritimis hostium copiis sese opponeret. Sic enim
 aiebant fore ut sibi vicissim auxiliarentur. Itaque
 prima luce Ducas cum cataphractis equibus lento
 ad littus gradu proficiscitur, ab altera parte adna-
 vigante classe: cæteri vero ad terrestre prælium
 parati, ordinata acie procedant. At Siculæ naves,
 postquam urbi appropinquarunt, cum portum subire
 confertim non possent (nam in medio amplius satis
 sensim in exitum angustiore desinit) decem simul
 per vices divisim ordinibus ingrediuntur. Tum vero
 Ducam aiunt, cum navium hostilium multitudine
 exterritam classem Romanam videret, utpote exi-
 guam a modum (vix enim quatuor illi supra **163**
 decem naves erant) talia excogitasse. Litteras velut
 ab imperatore missas militibus ostendit, quibus
 ille terra marique circa medium diem adfuturas
 copias nuntiabat. Qua spe erectis iis: « Sed nos,
 inquit, potius, commilitones, victoriam nobis ipsis
 expetamus, ne cum totam laborum molem in præ-
 sentia sustinuerimus, qui serius ad prælium venient
 victoriæ gloriam fructumque nobiscum partiantur.»
 Illis dictis Ducas, ubi jam portum subisse hostium
 classem vidit, suos occipere opus jubet. Prælio ita-
 que navali inito, Siculi cum terra marique missa ab
 utraque parte a Romanis tela ferre non possent,
 retro cessere. Cæduntur interea a Romanis qui a
 tergo insistebant complures, captæque quatuor cum
 viris ipsis naves, quæ ad vadum offenderant. Quippe
 acrius quam par erat remis impulsæ littorique
 allisæ facile in terrestri exercitus potestatem ve-
 nerunt. Eo in certamine duo hostium millia desi-
 derata sunt: Romani vero non pauci præclara edi-
 dere facinora. Maximo tamen in iis emicuit unius
 D ex Ducæ acie virtus, cui nomen Scaramaneas. Fu-
 gere enim jam incipientibus hostibus, ipse adacto
 equo puppim altera prehendit manu et evadere vo-
 lentem vi tenuit: vir generosus factum repetens
 illius Cynegiri multis scriptorum laudibus celebra-
 tum. Sed illata a vectoribus **164** plaga, navem
 quidem necessitate compulsus dimisit, occasione
 tamen aufugiendi intereisa, ut ab accurrentibus
 aliis Romanis caperetur effecit. His prospere gestis
 Romani Brundisium redierunt. Dein machinam,
 quam vulgo testudinem vocant, arci admovent. Quod
 ubi viderunt qui in mœnibus stabant, effusum in
 risum se dedere, quod murum hoc modo convelli
 posset. Ita enim lapides invicem cohærent, ut murus

ipse totus unicus videatur lapis. Ubi vero mœnibus A
machinam admoverunt Romani, eam nocte sube-
vantes murum in ipsis fundamentis suffodiunt ege-
staque inde rudera in alteram transferunt partem,
donec superatis ultimis fundamentorum lapidibus
ad imam devenere humum, qua eruta locum quem-
dam confecere vacuum eumque suppositis lignis
replevere, quibus ea quæ hac parte eminebant mœnia
sustentarent. Ad extremum ut obstinato adhuc animo
parstare oppidanos vident, ignem loco injiciunt, qui
absumptis celeriter lignis, murum disjecit funditus,
unaque ex iis complures qui in ipsis stabant propu-
gnaculis præcipites dedit: cæteris interim qui in
interiorem murum refugerant, nihilominus obsi-
stentibus.

νον ὑπανεῖχον δι' αὐτῶν, ἕως τοὺς ἔνδον ἰσχυρογνωμονοῦντας ἔτι ὄρωντες ὑπανῆκαν τῷ χώρῳ πῦρ.
Τὸ δὲ ταχὺ τὴν ὕλην διανεμησάμενον πρόρριζον εἰς τὴν γῆν τὸ τεῖχος κατέσπακε· συγκατήρακε ἔξ
καὶ τῶν ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων πολλοὺς. Ἄλλ' οἱ Βάρβαροι ἐπὶ τὸ ἐνδοτέρῳ ἀναχωρήσαντες τεῖχος οὐδὲν
ἤττον ἀντείχοντο.

12. Dum in eo essent statu res Romanorum, im- B
perator comparatam classem terrestresque copias
in Italiam misit: utrique exercitui præposito 165
Alexio, imperatoris Alexii ex filia nepote, qui tum
magni ducis fungebatur dignitate: hoc ei dato in
mandatis, ut aliam præterea contraheret exercitum
sicque Italiam invaderet. Sed nihil horum ille ex-
secutus Brundisium venit, tum quod plurimi ipsam
tam gravem pertimescerent navigationem, tum quod
alii pericula ab hoste imminencia vererentur. Atque
inde manifestius cœpit fortuna deinceps Romanis
invidere. Robertus enim, qui hæcenus arma cum
illis conjunxerat, ut Gulielmum cum validis copiis
adventare percepit, viditque necdum Brundisii arce
potitos Romanos, a commilitio recessit: eam ob-
tendens causam, quasi excederet inde, ut copias C
quæ in laboris partem venirent, contraheret. Equites
præterea ex Marca civitate duplicari sibi stipendium
postulantes, re non obtenta recessere. His compertis
Gulielmus, assumpto exercitu, recta contra Romanos
progreditur. Illis vero deliberantibus quemadmodum
bellum id ordinari oporteret, quidam Barim rede-
undum censuerunt, valloque urbem muniendam:
aliis ejusmodi consilium non arrisit, metum fore
manifestum dicentibus, si omissis iis quæ in mani-
bus erant retro cederent. Itaque quibus ea placuit
sententia, tempus interea nequidquam teri laud
passi, iterum aggrediuntur mœnia, magnamque
partem machinis subruunt. Neque tamen Barbaros
ex iis depellere potuerunt: contra audaciores illi
effecti invadunt Romanos, sed mox rursus iis ir-
ruentibus, 166 intra mœnia sese recipiunt: quo
tum tempore, nisi Romanis descio quæ obstitisset

ἐπὶ Βρεντέσιον ἀνεχώρησαν, μηχανὴν τε τινα τεκ-
τηνάμενοι, ἣν χελώνην καλεῖν ἔθος ἐστὶ, τῇ ἀκρο-
πόλει προσήγον. Τοῦτο αἱ ἐπὶ τῶν τειχέων θεώμενοι
πλατὺ ἐγέλων, οἰόμενοι ἔτι δὴ σπαράξειν οὕτω τὴν
τειχοδομίαν διανοοῦνται, πρᾶγμα κομιδῆ ἀδύνατον
ἔν. Οὕτω γὰρ μεμύκασι πρὸς ἀλλήλους οἱ λίθοι, ὡς
λίθον ἓνα τὸ ἅπαν εἰκέναι τεῖχος. Ῥωμαῖοι δὲ
ἐπειδὴ τοῖς τεῖχεσιν ἐπήλασαν τὸ μηχανήμα, νύκτωρ
αὐτὸ ὑπερχόμενοι ὑπέσκαπτον τῶν κρηπιδομάτων
ἐγγὺς τὸν τεχοῦν ἐκφοροῦντες ἐπὶ θάτερα ἐξήγον,
ἕως τοὺς ἐσχάτους παρελθόντες τῶν θεμελίων λίθους
ἐπὶ τὸν ἔνερθεν κατήντηκασι χοῦν. Τὸ δ' ἐντεῦθεν
διελόντες αὐτὴν κενὴν τινα χώραν ἐποιοῦν, ξυλώ-
ματά τε ὑποβαλόντες τινὰ τὴν τε κοιλότητα ἐπλή-
ρουν καὶ τὸ τῆδε τοῦ περιθόλου αἰωρεῖσθαι συμβαί-

13. Ῥωμαῖοι μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦσαν, ὁ δὲ βασι-
λεὺς στόλον νεῶν ἀγείρας ἅμα ἡπειρώτῃ στρατῷ εἰς
τὴν Ἰταλίαν ἐπεμψεν, ὧν Ἀλέξιος (98) ἀμφοτέρων
ἦρχεν ὁ βασιλεὺς Ἀλεξίου θυγατρῶδους, μέγας τῷ
τηνικάδῃ δοῦξ χρηματίζων. Ἐπέσταλτο δὲ αὐτῷ πρὸς
τοῦ βασιλέως καὶ ἑτέραν ἀθροίσαντι δύναμιν οὕτω
δὴ Ἰταλία προσεσχηκέναι· ἀλλ' ἐκεῖνος οὐδὲν τού-
των διαπεπραγμένος ἐπὶ Βρεντέσιον ἦλθε, τὸ μὲν
πρὸς τὸν ἀπόπλου οὕτω δεινὸν ὄντα πεφοβημένων
τῶν πολλῶν, τὸ δὲ καὶ ὑποψία κινδύνων, οἱ πρὸς
τῶν πολεμίων ἐπήρτηντο σφίσι. Τὸ δ' ἐντεῦθεν ἀρι-
θλότερον ἦδη βασκαίνειν ἡ τύχη Ῥωμαίοις ἤρξατο.
Ῥομπέρτος (99) τε γὰρ, ὃς αὐτοῖς ἄχρι καὶ τότε
συνεμάχει, Γιλίελμον ἀκούσας δυνάμεσιν ἅμα βα-
ραβαίαις ἦκειν, ὄρων δὲ καὶ Ῥωμαίους οὕτω ἔτι τὴν
C Βρεντεσίου παραστρησάμενους ἀκρόπολιν, τοῦ συμ-
μαχεῖν ἀπέσχετο, σκηψάμενος ὡς δυνάμεις ἀθροί-
σων ἀπεισι τοῦ ἐνταῦθα πόνου συλληφόμενας αὐτῷ·
καὶ οἱ ἐκ Μάρκας πόλεως (1) ἵππεῖς διπλασίους
κομιζέσθαι τοῦ λοιποῦ τὰς συντάξεις αἰτήσαντες,
ἐπειδὴ μὴ ἐτύγγανον τοῦ σκοποῦ, ὤχοντο ἀπίοντες.
Τοιαῦτα Γιλίελμος μαθὼν τὰς δυνάμεις ἀναλαβὼν
[P. 95] εὐθὺς Ῥωμαίων ἐχώρει. Τῶν δὲ βουλευομένων
ὄπη τὸν πόλεμον τῶνδε διοικεῖσθαι χρεῶν, τοῖς μὲν
ἐπὶ Βᾶριν ἵέναι ταφρεῖα τε τὴν πόλιν ἀσφαλίζεσθαι
ἔδοκει, τοὺς δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἤρεσκε δειλίαν εἶναι
φάσκοντας ἀντικρὺς, εἴ γε τῶν ἐν χερσὶ μεθέμενοι
ὀπίσω χωρῆσουσιν. Ὡς οὖν οὕτω ταῦτ' ἔδοκει, τὸν
μεταξὺ χρόνον ἐπὶ κενῆς τρέχειν οὐκ ἀνεχόμενοι τῷ
περιθόλῳ αὐθις προσέβαλον μέρος τε αὐτοῦ πολὺ
D καθήρουν τοῖς πετραβόλοις. Οὐ μὴν οὐδὲ ὡς τοὺς
Βαρβάρους ἀπόσασθαι εἶχον· ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον
θαρησῆσαντες ἐπεξήρσαν σφίσι, ἔπειτα Ῥωμαίων

Du Cangii notæ

(98) Ἀλέξιος. Alexius Bryennius seu Comnenus, Annæ Cesarissæ ex Nicephoro Bryennio filius. V. Stemna Comnen.

(99) Ῥομπέρτος. Robertus de Bassavilla. Tyrius de Willelmo rege: Ubi statim circa Brundisium, fugiente comite Roberto, primo Marte Græcorum

judit copias, et, attrito penitus eorum exercitu, duces eorum captos vinculis mancipavit.

(1) Ἐκ Μάρκας πόλεως. Equites intelligit ex Marca Anconitana seu Ancona ipsa Manuclii submissos. Quippe Anconitanæ, ut infra innuit Cinnamus, Græcorum fœderati erant.

ἐπιθρισάντων αἰῶσι; ἐπὶ τὸ τεῖχος ἔθεον, καὶ εἰ μὴ εὐχὴ τις ἐπιγενομένη Ῥωμαίους διεκώλυσε, τάχα ἂν ἦλω κατὰ κράτος τότε Βρεντέσιον. Ἀνέβησαν μὲν γὰρ ἤδη τὸν περίβολον καὶ ἀπὸ τῶν πύργων τοῖς ἔνδον ἐμάχοντο, ἀλλὰ πολὺ τι μέρος αὐτῶν πεπονηκὸς ἤδη ταῖς συχναῖς προσβολαῖς εἰς γῆν ἠνέχθη πρὸς συγκατέσπασέ τε πολλοὺς αὐτῶν, οὕτω τε ἀπρακτοὶ ἀνεχώρησαν. Σικελοὶ δὲ, ἐπειδὴ μηδέπω Γιλίελμος παρῆν, βουλήν ἐποιοῦντο ὅπως ὁμολογῆσαι Ῥωμαίοις τὸ φρούριον ἐνδώσουσιν· ἀλλ' ἡ τύχη ὥσπερ τακτὸν τινα Ῥωμαίοις ἐψεσθαι ἐπαγγειλάμενη χρόνον, εἴτα ἐκμετρηθέντος αἰσθημένη ἀπὸ μέσης αὐτοὺς τῆς πόλεως λιποῦσα ὤχετο· Ἐν ᾧ γὰρ ταῦτα Σικελοὶ διανοοῦντο, ἠγγέλη αὐτοῖς ἐγγύς ἤδη Γιλίελμον στρατῷ μεγάλῳ ἐπίνειν. Ὅπερ ἐκείνοι ἀκούσαντες ἀπέσχοντο μὲν τῶν βεβουλευμένων, ἐπὶ δὲ τὰ τεῖχη ἀναθάντες ἐκροτάλιζον θαρᾶ καὶ ὥσπερ ἤδη Ῥωμαίους ἐξελάσαντες ἡμέραν ἤγον ἐόρτιον.

αγ'. Ταῦτα μὲν δὴ τῆδε ἐπράσσετο· Γιλίελμος δὲ ἄρας ἐκ Μυζίας παντὶ τῷ στρατῷ ὡς ἐπὶ Βρεντέσιον ἐπορεύετο, ὃ τε στόλος αὐτῷ ἐπὶ τῆς ἀντιπόρθμου τῷ Βρεντεσίῳ νησίδος ὀλίγων ἀπὸ σταδίων ὁρμισάμενος ἴστατο. Κατὰ ταῦτόν γὰρ ἀμφοτέρωθεν Ῥωμαίοις τὴν προσβολὴν ποιῆσθαι διανοεῖτο. Ἀλλὰ Ῥωμαίους τὸ μὲν αὐτίκα διαναυμαχῆσαι πρὶν ἢ καὶ Γιλίελμον αὐτοῖς ἐπιστῆναι, δυσβουλία τις καὶ τὸ χρῆναι οἶμαι κακῶς αὐτοὺς πεπονημέναι παρεῖλετο· πρὸς δὲ ἀμφοτέρους τὴν μάχην διενεγκόντες τὰ βασιλέως διέφθειρον πράγματα. Στρατὸν γὰρ ἔκειν ἐκ Βυζαντίου παραδοκοῦντες ἤδη, ἐς τὴν ἐκεῖνου τάχα παρουσίαν τὴν προσβολὴν ἀπετίθεντο. Ὡς δὲ ἤδη ἐγγύς εἶναι ἠγγέλλετο Γιλίελμος, τότε δὴ τὴν ἀμφοτέρων ἄκοντες ἀνεδέχοντο μάχην. Ἄνδρες τοίνυν δύο δοκίμω τὰ εἰς τὰς μάχας ἐπιλεξάμενοι, Ἰωαννάκιόν τε τινα Κριτόπλην καὶ Παιράμην Πέρσην γένος, ἅμα Ἰθέρσι καὶ Μασσαγέταις ἐφ' ᾧ ἀκροβολίσσασθαι [P. 97] ἐπεμφαν· οἱ καὶ ἐπειδὴ τάχιστα τοῖς πολεμίοις συνέμιξαν πρὸ πέντε πού καὶ τεσσαράκοντα σταδίων τὸν χάρακα πηξαμένοι, ἐν τῇ ἐγγύθεν ἀποπορείᾳ κατὰ νύκτου αὐτοῖς ἐπιθέμενοι πολλοὺς τε τῶν ἐπὶ τῆς οὐραγίας ἔκτειναν καὶ ἵππους τῶν σκευοφόρων συχνὰς ἤλασαν, σημεῖόν τε σφᾶς ἀφελόμενοι ἐπὶ Βρεντέσιον ἦλθον. Ἀλλὰ Σικελοὶ τούτου μὲν ἤττον ἐφρόντισαν (ἅτε γὰρ ἐν πλήθει μεγάλῳ αἰσθησις οὐδεμίᾳ τούτοις ἐγένετο), ὀλίγῳ δὲ Ῥωμαίων ἀπετρατοπεδευμένοι, ὥσπερ ἀμφοτέροις τοὺς χορταγωγοὺς ἐπιμίγνυσθαι, τὸν πόλεμον διέγραφον. Ἦδη δὲ καὶ τὸ ναυτικὸν ὀλίγον λοιπὸν τοῦ λιμένος ἀποσαλευθὸν ἴστατο τούτοις. Καὶ Σικελοὶ μὲν ἐν τούτοις ἦσαν· Ῥωμαῖοι δὲ καὶ πρότερον μὲν πολλῷ τῷ διαλλάσσοντι τοῦ τῶν πολεμίων ἤλαττονοῦντο στρατοῦ, τότε δὲ εἰ μᾶλλον ὑπέβρει τὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῖς. Ἄλλοι τε γὰρ ὡς πλεῖστοι συμμάχων ἀπετάξαντο τούτοις, καὶ δὴ καὶ μοῖρᾶ τις Κελτῶν οὐκ ἀγεννῆς μισθοῦ Ῥωμαίοις δουλεύουσα Γιλίελμῳ λαθραϊότατα προσεχώρησε. Ταῦτα δὲ Γιλίελμος ὁρῶν δεῖν ἔγνω τὴν τοῦ καιροῦ προαρπάξαι ὀξύτητα, μὴ ποτε τοῦ χρόνου διαγενομένου ἢ Ῥωμαίων αὐτοῖς ἐπιβηθῆσαι γένοιτο (ἠγγέλλετο γὰρ

A fortuna, venisset haud dubie Brundisium in eorum potestatem, vique expugnatum fuisset; jam enim vallum superaverant, atque e turribus cum iis qui intra urbem erant, dimicabant; sed major earum pars, crebris oppugnationibus quassata, in terram decidit, et ex iis quamplurimos secum traxit, sicque re infecta rediere. Siculi autem, cum necdum adesset Gulielmus, iniere consilium arcis per conditiones Romanis dedendæ. Verum fortuna, certo quasi temporis quodam spatio se Romanos secuturam esset pacta, idque jam elapsam sensisset, illis in media civitate relictis, recessit. Dum enim hæc Siculi deliberant, nuntiatur oppidanis Gulielmum magno cum exercitu prope adesse. Quibus auditis, consilium id intermisere et in muros progressi frequenti plausu quasi depulsis jam inde Romanis festum egerunt diem.

45. Hæc tum ibi gerebantur. Movens vero Myzia Gulielmus cum universo exercitu versus Brundisium contendit, dum classis Sicula ad parvulam insulam Brundasio paucis abhinc stadiis obversam appellit: ab utraque enim parte Romanos adoriri statuerat. Sed illos, quominus extemplo navale committerent prælium priusquam a Gulielmo impeterentur, nescio quod pravum consilium, et quod iis fatale quoddam impendebat damnum, avertit. Dum enim contra utrumque certamen ineunt, res imperatoris pessumdedere. Novum **167** quippe Byzantio exercitum expectantes quousque adesset ille (quod brevi futurum arbitrabantur), hostes aggredi distulerunt. Ubi vero Gulielmum prope adesse affertur, tum vero etiam inviti utrumque ineunt prælium. Duos itaque spectatæ in bello virtutis delectos viros, Joannicium quemdam Critopem et Paramem natione Persam, cum Iberis et Massagetis ad velitandum cum hostibus præmittunt. Ubi se iis statim immiscuere, utpote ad quintum et quadragesimum stadium castra habentibus; fugientes, quorum brevis ad suos erat reditus, a tergo invadunt, multos de extrema cædunt acie, plurimosque sarcinarios capiunt equos, tandemque erepto ad hæc militari signo Brundisium revertuntur. Verum a Siculis ea clades in levi habita, cum in tanta multitudine vix perciperetur. Simul atque vero jam proxime Romanos castra ii admovere, ita ut partis utriusque pabulatores miscerentur, ordinaverunt acies: jam nec procul a portu aberat illorum classis. Talis erat rerum apud Siculos status. Tum vero maxime a Romanis, qui jam antea militum numero longe inferiores hostili erant exercitu, defluxit robur et audacia. Nam et aliorum sociorum quam plures ab iis sunt dilapsi, et Celtarum non ignobilis turma, quæ sub Romanis stipendia merebat, ad Gulielmum occultissime transivit. Ea ubi is vidit, utendum occasione temporis putavit **168** ne interea Robertus, quem contractis copiis adventare rumor erat, auxilia iis ferret, aut terrestres maritimæve copię ab imperatore missæ subvenirent. Instructa itaque

per turmas acie processit. Romani autem, vel non repugnante, vel forte tergiversante Roberto, copiis pariter instructis, et ordinata prout potuere acie, adversa fronte constitere. Horrendum quid tum erat, exiguam Romanorum vim cum universis Siculorum copiis depugnaturam intueri. Aliquandiu a congressu utraque pars abstinuit. Sed mox quidam eques stipendiarius, e Romanorum phalange procurrens in medium, hostem, qui singulari certamine secum vellet congregari, evocat. Sicque invicem concurrentes, praelium ineunt: quod mane captum ancipiti aliquandiu Marte protractum est, Romanis fortissime dimicantibus: verum Siculis deinceps multitudine sua eos circumfundentibus, tandem illi fugantur. Fugientium multi cecidero, multi vivi capti sunt, alii crebra impulsione summoque impetu in urbem sese recepere, atque in his dux ipse Alexius. Ducas vero extra mania relictus, non prius et ferire et feriri abstulit, quam circumclusus ab hostibus post longam et pertinacem pugnam captus est. Postquam illum cepere Siculi, alios qui in urbe erant sine labore velut reti conclusos habuerunt. Sic partem antes a Comneno et Duca gloriam extinxit eorum imprudentia. Ita igitur eorum qui nunc vivunt alii cum in rebus militaribus operam studiumque non contulerint, publicam rem evertunt: alii autem **169** qui hanc forte quidem imperatoris artis partem attigerunt, in pluribus peccant. Ars enim etiam quaedam est exercitus praefectura: et qui ad eam accedit, varia ac multiplex scientia sit instructus necesse est et ad quoslibet ejusdem usus, cum id tempus postulerit, accommodatus. Nam et fugere interdum nullo cum pudore, si res jusserit, et rursum pertinaciter insequi hostem necesse est, utrumque prout rerum status tulerit. Ubi vero consilio magis quam manu videtur res gerenda, ad extrema descendere rerumque summam experiri detrectandum. Multis etenim iisque diversis rebus ad unum victoriae litem tendentibus, nil refert quibus quis usus ad eum pervenerit. Si Romani itaque, cum careret iis copiis Alexius, quas adducendas jusserat imperator, Siculis sese viribus impares cernentes, exercitum in naves transduxissent, cumque illorum classe conflivissent primum, procul dubio tum debellasset hostes et recessum e continenti partis mari resarcivissent victoriis: et sic postmodum, cum id postulasset occasio, in continentem iterum egressi, cum majoribus in Italia viribus bellam confecerunt. Sed enim illi non sine dedecore recedi posse rati, amissi totius perditique exercitus ignominiam incurrerunt.

ἀδοξίαν εἰς τὴν τοῦ πανστρατὶ διεφθάρθαι περιπεπτώκασιν ἀτιμίαν.

Du Cangii notæ.

(2) "Ἐπειτα Σικελοὶ τῷ πλήθει, etc. Falcandus coævus de Siculorum victoria sic scribit: *Multiplacato dehinc exercitu (rex Willelmus) Brundisium venit, ubi cum Græcis conflicturus, ad pugnam jubet milites expediri. Græci vero ubi comitis Roberti, cujus praestolabantur adventum, vident se defraudatos*

ἤδη δυνάμεις ἀθροίσας ἐπανιέναι) ἢ γοῦν στρατιά τις ἡπειρωτικὴ ἢ ναυτικὴ ἐκ βασιλέως ἀφίκοιτο παρ' αὐτούς. Καὶ δὴ ἐκτάξας τὸ στράτευμα κατὰ φάλαγγας ἰχῶρει. Ῥωμαῖοι δὲ Ῥομπέρτου εἶτε ἐχόντος εἶτε τύχη τινὶ ὑστεροῦντος ἐτάττοντο καὶ αὐτοὶ καὶ τῶν ἐνόντων κοσμηθέντες ἀντιμέτωποι ἴσταντο. Ὅτε δὴ καὶ θάμβος ἦν ὄραν Ῥωμαίων εὐπερίγραπτόν τινα ἰσχὺν ὅλαις δυνάμεσιν μαχουμένην Σικελικαῖς. Μέχρι μὲν οὖν τινος οὐδέτεροι χειρῶν ἤρχον, μετὰ δὲ ταῦτα τῶν μισθοφορούντων τῶν ἰππέων τῆς Ῥωμαίων φάλαγγος προπτεδήσας ἐν μεταίχμιῳ ἔστη τὸν βουλόμενον μονομαχεῖν προκαλούμενος. Τούτῳ τε τῷ τρόπῳ συμπεσόντες ἀλλήλοις ἐμάχοντο. Καὶ ἡ μάχη ἔωθεν ἀρξαμένη μέχρι μὲν οὖν πολλοῦ ἀγχώματος ἦν Ῥωμαίων εὐψυχότατα διαγωνιζομένων, ἔπειτα Σικελοὶ τῷ πλήθει (2) βιασάμενοι ἐτρέψαντο τούτους. Φευγόντων οὖν πολλοὶ ἔπεσον καὶ ζωγρίαὶ ἤρθεσαν, αἱ δ' ἄλλοι σὺν ὠθισμῶ πολλῶ καὶ βίᾳ εἰς τὴν πόλιν εἰσέπιπτον, ἐν οἷς καὶ Ἀλέξιος ὁ στρατηγὸς ἦν. Ὁ Δούκας δὲ τειχέων ἔξω λειψθεὶς οὐ πρότερον ἀνῆκε παίων καὶ παιόμενος, πρὶν ὑπὸ τῶν πολεμίων κυκλωθεὶς αἰχμάλωτος μετὰ πλείστους ὄσους ἐγένετο ἀγῶνας. Σικελοὶ δὲ ἐπειδὴ τοῦτον εἶλον, καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς πόλεως λοιπὸν ἀμογητὶ ὡς ἐν πανάγρῳ σαγηνεύσαντες ἔσχον. Ἐς τοῦτο δὴ τέλους τῷ Κομνηνῷ καὶ τῷ Δούκῃ ἡ ἀβουλία τὸ πρὶν περιήνεγκε κλέος. Οὕτως αἱ νῦν ἀνθρωποὶ οἱ μὲν παντάπασι [P. 98] στρατηγικῶν ἀμοιροὶ διατελοῦντες τὰ πράγματα σφάλλουσιν, οἱ δὲ τοῦτο μὲν τυχὸν ἴσασιν στρατηγικῆς μέρος, τῷ πλείονι διαμαρτάνουσι. Τέχνη γάρ τις ἐστὶ καὶ ἡ στρατηγία, καὶ χρὴ τὸν ταύτην μετιόντα πολυειδῆ τινα καὶ ποικίλον εἶναι καὶ πρὸς ἕκαστον ἐπικαιροτάτως τῶν ταύτης μετατάττεσθαι εἰδῶν. Φεύγειν τε γὰρ ἔστιν ὅτε χρὴ μὴδὲν αἰσχυρόμενον εἰ τοῦτο διδοίη καιρὸς, καὶ αὐτὸ ἀνυπόστατα διώκειν, πρὸς τὴν χρεῖαν ἐκάτερον ἔνθα τε ἐπινοία μᾶλλον ἢ χεῖρὶ κατορθοῦν φαίνοιτο, παρατεῖσθαι τὸ τοῖς ὅλοις διακινδυνεύειν. Πολλῶν γὰρ τινῶν καὶ διαφόρων πραγμάτων ἐς ἓν τι τέλος τὴν νίκην ἀγόντων, ἀδιάφορόν ἐστιν ὁποτέρῳ τις χρησάμενος ἐπ' ἐκεῖνο ἤξει. Καὶ τοίνυν Ῥωμαῖοι, τοῦ Ἀλεξίου δυνάμεων ὑποσπανίζοντος ἄς ὁ βσιλεὺς αὐτῷ ἀγειν ἐκέλευεν, εἰ γε Σικελοῖς οὐκ ἀξιόμαχους ἑαυτοὺς εἰδότες ἐπὶ τὰς ναῦς τε τὸ στράτευμα ἀνεβίβασαν καὶ στόλῳ τῷ αὐτῶν συνεπλάκησαν πρότερον, αὐτοῦ τε κατὰ κράτος περιεγέναντο ἄν καὶ τὴν ἐκ τῆς ἡπείρου ὑποχώρησιν τοῖς ἐκ τῆς ὕγρᾳς παρεμυθήσαντο τροπαίοις, οὕτω τε καιροῦ καλοῦντος ἐπὶ τὴν ξηρὰν αὐθις ἐκθάντες σὺν δυνάμεσι πλείοσι τὰς ἐν Ἰταλίᾳ διεγωνίσαντο μάχας. Ἄλλ' ἐκεῖνοι τὴν ἐκ τοῦ ὑποχωρεῖν ὑφορώμενοι

auxilio, quod unicum restabat consilium, fortunam eliquunt experiri. Anceps in principio pugnae fuit: inde Græci non valentes amplius hostiles impetus sustinere, fusi caesique sunt, magna pars eorum cum ducibus suis Panormum transvecti.

13. Ταῦτα μὲν οὖν τῆδε ἐγένετο· ὁ δὲ βασιλεὺς A
 τούτων ἀκούσας ἐδυσχέρανε μὲν ὡς τὸ εἶκος καὶ
 μάλιστα ὅτι μετὰ τσαύτας προηγησάμενας ταῦτα
 ξυνέπεσεν εὐτυχίας. Ἀτύχημα γὰρ μετὰ δόξαν ἐπι-
 γεγονός· παραιτεῖται μὲν τὴν δύσκλησιαν, ἀνίαν δὲ
 μάλιστα προξενεῖν εἴωθεν, ὅτι μικροῦ τοῦ τὸ πᾶν
 δεῖσαν κατορθοῦν, εἶτα ἀπώλοντο ἅπαντα. Ἰλγῆσε
 μὲν οὖν διὰ ταῦτα, οὐ μὴν καὶ ἠτήθη τοῦ πάθους.
 Ἀλέξιον τοίνυν, ὃς τὸ τοῦ πρωτοστράτορος ἀνεζών-
 νυτο τότε λειτούργημα, ἐπὶ Ἀγκῶνα Ἰταλίας αὐδὶς
 ὡς ἐξ ὀρμητηρίου τινὸς ἐντεῦθεν μεταποιησόμενον
 ἐπεμψεν. Οἱ γὰρ τῆδε ἄνθρωποι ὄρκους βασιλεῖ
 φθάσαντες ἔδωσαν, ῥηγὶ μὲν τῷ Ἀλαμανῶν οὐποτε
 ἐκόντες πολεμήσειν, χρήματα δὲ τοῦ βασιλέως καὶ
 Ῥωμαίων οὐδ' ἂν αὐτὸς πέμψειε, τούτους δὲ τηρή-
 σειν ὅσα καὶ ἑαυτοῦς. Ὄθεν δὲ εἰς τοῦτο βασιλεὺς B
 προήχθη αὐτίκα δηλώσω. Ὄποτε ἤδη ἐπὶ Κερκύρας
 ἐστράτευε, δύσνον καὶ δύστροπον τὸ Οὐεννέτων
 κατανοήσας ἔθνος, περὶ πλείονος ἔθετο ὅπως ἂν
 Ἀγκῶνος λοιπὸν μεταποιηθεὶς ὄφρ' ὅς τε τῆς Οὐεν-
 νέτων τὸ πολὺ καταπαύσειε καὶ τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ πο-
 λέμους ἐντεῦθεν ῥᾶστα διαγωνίζοιτο. Διὰ ταῦτα
 [P. 99] μὲν Ἀλέξιος σὺν χρήμασι πολλοῖς ἐπὶ Ἀγ-
 κῶνα ἦλθεν. Ὄθεν Κωνσταντῖνόν τε τὸν Ὀττον καὶ
 Ἀνδρέαν (5) κόμητα πόλεως Ἰταλικῆς τὴν τε χεῖρα
 γενναῖον καὶ ἀνδρείας εὖ ἤκοντα ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν
 ἐκπέμψας χεῖρά τε σύμμαχον ἤθροϊζε, πολλὴν καὶ
 πόλεις ὡς πλείστας Ῥωμαίοις ἐδουλοῦτο· ὅτε δὲ
 γέγονέ τι καὶ τοιοῦτο. Ὁ Ῥώμης ἀρχιερεὺς (4) Γε-
 λιέλμω φιλίαν ἤδη ὁμολογήσας, ἐπειδὴ τῷ ἄνδρι C
 τούτῳ διὰ τῶν Ῥώμης ἰόντε ἔγνω χωρίων, ἰσχυρό-
 τата διεκώλυεν. Ἀλλὰ τῶν ἐπὶ δόξης τινὲς, οἱ
 Ῥωμαίοις εὐνοίαν φθάσαντες ὁμολόγησαν (ἔθος γὰρ
 αἰ βασιλεῖ Μανουῆλ ἦν τῶν τῆδε πολλοὺς ἐταιρίζε-
 σθαι), ἐπαναστήσαντες τὸν δῆμον αὐτῷ, τὸ βασιλείον
 τε σημεῖον ἐντιμότερα τῆ δεήσει εἰσεδέξαντο καὶ τῷ
 Κοντοστεφάνῳ κατ' ἐξουσίαν οὐδ' ἂν βούλοιο μι-
 σθοῦσθαι ἐφῆκαν. Ἐφ' οἷς χαλεπήνας ὁ ἀρχιερεὺς,
 ὃ μόνον εἶχεν, ἐπιτιμίᾳ τὸν δῆμον καθυποβάλλει (5),

14. Ita tum ibi res gerebantur, quæ postquam
 principi compertæ sunt, graviter ut par erat est
 indignatus, eo maxime quod post tot prosperos
 fortunæ **170** successus acciderant. Interveni-
 ente quippe post partam gloriam calamitate, etsi infamia
 sit minor, eo tamen major suboriri solet tristitia,
 quod cum prope absueris a summa re conficienda,
 totam perdidideris. Verum etsi expropter doluerit
 imperator, nequaquam tamen fregit illius animum
 conceptus ex hac clade mæror. Alexium itaque,
 qui tum protostratoris dignitate auctus fuerat, An-
 conam misit, ut inde quasi ex belli sede de Italiæ
 possessione decertaret. Fidem enim principi dede-
 rant oppidani, non se quidem ultro adversus Ale-
 mannorum regem arma sumpturos, sed pecunias
 et quos imperator misisset eo Romanos, ut se
 ipsos servaturos. Quæ vero ad id principem causa
 impulerit, nunc dicam. Cum bellum ad Corecyram
 gereret, Venetorumque populos sibi infensos mo-
 rososque adverteret, id maxime curavit, ut vindic-
 cata sibi Ancona Venetorum fastum retunderet et
 superbiam, bellaque inde Italica facilius exseque-
 retur. Ea igitur propter magna cum pecuniarum vi
 Anconam venit Alexius: atque inde dimissis in
 Italiam Constantino Otto et Andrea comite civitatis
 Italicæ, viro manu impigro et fortitudine insigni,
 auxiliares aliquot contraxit copias, urbesque quam
 plures Romanis asservit: interea pontifex Roma-
 nus, inito cum Gulielmo fœdere, ubi viros illos per
 Romanum agrum transire audivit, id quidem
 maxime prohibuit. Sed **171** ex illustrioribus non-
 nulli, qui benevolentiam principi suam sponde-
 rant (Manueli quippe imperatori solempne semper
 fuit plurimos ex iis qui ibi degunt sibi conciliare),
 concitata adversus pontificem multitudine, vexillum
 imperatorium summo cum honore nec non et ve-
 neratione suscepere, et Contostephano pro libitu
 quos vellet conducendi milites potestatem fecere.
 Ob ea indignatus summus pontifex, quod unum po-

Du Cangii notæ.

(5) [P. 458] Ἀνδρέαν. Andream comitem Rupis-
 canicæ, qui tandem concessit Constantinopolim,
 possessionibus suis exutus. V. Tyrrium et Chronicon
 Cæcra an. 1161. De Andrea agunt præterea Fal-
 candus, p. 650 et Otho Frising. l. II De Gest. Frid.
 c. 23 et 29.

(4) Ὁ Ῥώμης ἀρχιερεὺς. De inita Adriannm
 inter et Willelmum pace fuse Baronius ex Actis
 Adriani.

(5) Ἐπιτιμίᾳ τὸν δῆμον καθυποβάλλει. Casti-
 gat populum, ita vertit Tollius: sed aliud est ἐπιτι-
 μίᾳ υποβάλλειν. Est enim ἐπιτίμιον in conciliis
 passim, seu ἐπιτιμία, uti vox hæc offertur in
 concilio Antiocheno non semel, pœna ecclesiastica,
 quæ delinquenti ab episcopo aut sacerdote imponi-
 tur: Pœnitentiæ ejusmodi pœnas vocamus: *Fit
 etiam*, inquit Aleuinus, lib. De divinis offic., *propter
 peccata emendanda, ecclesiasticus rigor, correptio,
 excommunicatio, de ecclesia exclusio, leges pœniten-
 tiæ, anathematizatio*. Anastasius Bibliothecarius ad
 Act. I octavæ synodi: *Epitimia multi quidem incre-
 pationes interpretantur, sed ista, et multis in locis
 pro pœnis ponunt, quas Ecclesia unicuique pro qua-*

*litate culparum præcipit observandas, ut puta jejunia,
 fletum, abstinentiam ciborum, genuflexiones et his
 similia*. Ad Act. 10: *Epitimum, increpationem
 vel inductam pœnam pro culpis*, quæ omnia firmantur
 verbis actionis 2 ejusdem concilii: *Τὰ ὀρισθέντα
 ἐπιτίμια πᾶσι τοῖς περιπεπτιοκέσιν ἀναγνωσθή-
 τωσαν. Καὶ λαβὼν Στέφανος νοτάριος ἀνέγνω.
 Ἔστω τὸ ἐπιτίμιον τῶν μὲν κρεωφαγούντων ἀποχή
 κρέατος, τυροῦ καὶ ὠοῦ· τῶν δὲ μὴ κρεωφαγούντων,
 τυροῦ καὶ ὠοῦ καὶ ἰχθύος, etc.* Differbat igitur
 ἐπιτίμιον ab excommunicatione, etsi interdum
 generatim pro quavis pœna ecclesiastica etiam pro
 ipsa excommunicatione sumatur. Joan. Diaconus,
 l. II Vitæ sancti Gregorii, c. 45: *Tristatus est, quia
 antequam exiret de hac vita, non solvit eum ab
 excommunicationis epitimio*. Certe hoc Cinnami loco
 excommunicationem innui puto, ut hoc Pachymeris,
 l. III, c. 25, ubi de patriarcha Constantinopolit. a quo
 sacris interdictus fuerat Michael Palæologus impe-
 rat.: *Καὶ ἐγγὺς ἦλθε τοῦ νινδουεύειν εἰς τὴν ἰδίαν
 ἐπιτιμίαν, ὡς τοῖς πραχθεῖσι μεσολαβήσας ἐκείνος,
 et l. IX, c. 2: οὐκ ἄξιον λεγόντων οὕτως ἐπὶ τούτων
 τῷ ἐπιτιμίᾳ συνίσχεσθαι*. Ita apud Theodorum

terat, populum anathemate ferit, nihil attinere in-
quiens Romam novam ad veterem, quæ jam olim
scissæ esset: quin potius Siciliæ domino opem
ferendam esse, qui cum illorum membrum esset,
ipsam pietatem poscere dicebat, ut, qui a multo
fortiori opprimatur, auxilio sustentetur. Ejusmodi
excommunicationem veritus quidam ex iis, qui im-
peratoris partes sequebantur, abscessit, et ad
summum pontificem mutata sententia venit. Sed
qui tum ibi Romanis favebant, magna cum inde vi
expulere, utque omnibus innotesceret hominis
perfidia, modo quodam barbarico et invenusto illius
arma et equum in altum quoddam lignum extol-
lunt, moxque laxatis funibus ad terram ferri sinunt.
Ita palam insurgentes in pontificem, ut anathema-
tum vinculis homines solvaret persuasere. Atque
inde major rursus Romanis crevit audacia. Itaque
et civitatem quæ a divo Germano nomen sortita est,
expugnarunt, et alias circiter trecentas in impera-
toris potestatem redegerunt, quarum qui volui cognoscere nomina, in eo quod in veteribus palatiis,
quæ ad meridiem vergunt, ab imperatore **172** ex-
structum est, triclinio poterit perlegere. Ubi qui-
dem etsi plures his describantur, in iis tamen
adulatio quædam immensior; et eorum qui gesta
altius evehere conantur, quales multi esse solent,
illiberale studium deprehenditur. Et sane ipsum
etiam ex iis indignantem principem non semel au-
divi. An vero hæc inde modo ablata sint, non ausim
asseverare.

15. Ita denuo haud multum absuit quin omnis
Italorum regio subderetur Romanis. Sed Alexius
Comnenus et Ducas ceterique Romanorum duces,
qui a Siciliæ principe capti fuerant, res iterum pes-
sumdedere. Quippe multa illi, quæ adhuc recusarat

Du Cangii nota.

Stultitiam in Catech. Ἐν ἐπιτιμίοις ὑποπεπτωκότες
dicuntur excommunicati, ubi perperam Livineus
suppliciiis multatos interpretatus est.

(6) Μηδὲν μέσον εἶναι. Ita reposuerunt operæ,
cum editio Tolliana μηδὲ μετὴν εἶναι præferret et
versionem suo Marte interpolavit. Sed mallem
ἢ οὐ μετὴν legere μὲν, eaque verba sic interpretari:
Nullum jus esse, inquiens; novæ Romæ in veterem,
cum ea jam olim ab invicem divulsæ sint. [recte
cod. μετόν. Mke.]

(7) Ἐπὶ ξύλου τινός. Videtur id militaris sup-
plicii innuere hoc loco Cinnamus, quod vulgo *estrappade*
vocant nostri, Itali *strappata*, quo, qui deli-
quit, miles in excelsiorem stipitem trochlea attol-
litur, moxque laxato fune cum impetu aliquo de-
mittitur. Vocis Gallicæ etymon ab *estreper* videtur
posse deduci, qua utuntur Stabillimenta S. Lud. l.
1, c. 26 et 23, *vignes estreper*, id est vineas exstir-
pare, seu quod reus a terra veluti exstirpetur et
extrahatur et in altum tollatur, seu quod dejectionis
impetus membra laxet suisque sedibus ossa
eximat avellatque. Willelmus Thorn. an. 1264:
*Nec licebit cuiquam — domum vel arborem — stre-
pare vel eradicare*. Non insulse etiam ab Anglico
strep etymon duci potest, quæ vox *corrigiam* sonat,
unde *stropa*, scandula equestris, nomen apud Latī-
nos ævi mediæ sumpsit: quod corrigia circa pectus
circumducta reus in altum educatur. Utut sit de
vocis origine, constat non re ipsa, sed in speciem.

A μηδὲν μετόν εἶναι (6) λέγων Ῥώμῃ τῇ νεωτέρῃ πρὸς
τὴν πρεσβυτέραν, πάλαι ἀπορῥαγισῶν. « Χρὴ δὲ
μᾶλλον τῷ Σικελῶν ἀμύνειν δυνάστη· μέλει γὰρ
αὐτῶν ὄντι, εἴτα κακῶς πεπονθότες τῇ πρὸς πολλῶ
αὐτοῦ κρείττονα διαγωνίσει μὴ βεβοηθηκέναι ἀν-
ότιον. » Τοῦτο δὲ τὸ ἐπιτίμιον εὐλασθηθεὶς ἤδη τις
ἀπίσταται μὲν τῶν τὰ βασιλέως περιεπόντων, εἰς δὲ
τὴν ἀρχιερέα παλιμβόλῳ μετετίθετο γνώμη. Ἄλλ' οἱ
τὰ Ῥωμαίων πρεσβεύοντες τοῦτον μὲν βίᾳ πολλῇ
ἐκεῖθεν ἀπέσπασαν· ὡς δὲ τὴν ἀπιστίαν αὐτῷ στη-
λιτεύσαιεν, βάρβαρόν τινα τρόπον καὶ ἀπειροκαλίας
οὐ πρόβῳ τινός τὴν παντευχίαν καὶ τὸν ἔππον ἐπὶ
ξύλου τινός (7) ἤρτημένα ἀπὸ καλωδίων ἀφῆκαν
φέρεσθαι· ἐπὶ τε τὸν ἀρχιερέα ἐμφανῶς ἤδη συ-
στάμετες ἄκοντα τῶν ἐπιτιμίων ἀνεῖναι τοὺς ἀθρώ-
πους ἀνέπεισαν. Ὅθεν τὰ Ῥωμαίων αὐθις πολλῇ τῷ
ἐντεῦθεν ἐχρήτο τῇ παρρησίᾳ. Πόλιν τε οὖν ἢ ἀπὸ
Γερμανοῦ τοῦ ἐν ἀγίοις τὴν προσηγορίαν ἔχει, πο-
λέμῳ παρεστήσαντο, καὶ ἄλλας ἀμφὶ τὰς τριακοσίας
ὑπὸ βασιλεῖ ἔθεντο, ὧν ὅπως ἐκάστη κλήσεως ἔσχεν
ἔξεστι τῷ βουλομένῳ ἐκ τοῦ κατὰ νότον τῆς πόλεως
ἐπὶ τοῖς παλαιότεροις ἀρχείοις (8) τῷ βασιλεῖ τούτῳ
ἐγγεγραμμένου ἀναλέγεσθαι δόμου. Εἰ γὰρ καὶ πλείους
τούτων ἐνταῦθα γεγράφεται, ἀλλὰ θωπεῖα τις τὸ
ἐπέκεινα καὶ τρόπον ἀνελεύθερος τῶν τὰ ἔργα με-
τόντων ἐστίν, ὁποῖους εἶναι τοὺς πολλοὺς ἀεὶ συμ-
βαίνει, δι' ἃ ποτε καὶ βασιλέως αὐτοῦ δυσχεράναν-
τος ἤκουσα. Εἰ μέντοι καὶ περιήρτηται, οὐκ ἔχω
ισχυρίσασθαι.

C ιε. Οὕτω καὶ πάλιν ὀλίγου δεῖν ἢ χώρα Ἰταλῶν
ἅπασα ὑπὸ Ῥωμαίους ἐγένετο ἄν. Ἀλλὰ Ἀλεξίος
τε ὁ Κομνηνός καὶ ὁ Δούκας καὶ τῶν ἄλλων ὅσοι
Ῥωμαίους στρατηγοῦντες δορυάριοι τῷ Σικε-
λῶν [P. 100] ἐγένοντο δυνάστη τὰ πράγματα διέφθει-

seu ut vulgo dicimus, *en effigie*, id supplicii passum
nobilem istum qui sese ad summum pontificem p.
459 contulerat, confecta in eum finem cataphracti
equitis effigie, quam una cum equo ipso, in altum
fune elatam, postmodum eo laxato, ad terram de-
misere. Neque id inusitato nostris injuriæ genere
in absentem, ut ipsis videbatur, reum sævierunt
Romani, dum eodem damnare supplicio rei ima-
ginem, quod reus ipse, si adfuisset, reapse fuisset
sichiturus. Cujus quidem injuriæ exemplum haud
facile reperire est in tota historia Græca et Latina
(licet hodie in reis absentibus judicatis passim ob-
servetur) præterquam apud Trebellium Pollionem
in 30 Tyrannis, ubi ait Sicenses *novo injuriæ ge-
nere imaginem Celsi tyranni in crucem sustulisse,*
persultante vulgo, quasi patibulo ipse Celsus videtur
affixus. Sane videtur pene idem fuisse *strappata*
cum trochlearum supplicio, quo in Christianos
martyres sæviebant imperatores gentiles, de quo
Gregorius Turon. l. v. Hist., c. 19, et Passio SS.
Bonosi et Maximiani apud Francisc. Bivarium in
Addit. ad Pseudochron. Marci Maximi. De eo etiam
pluribus agit Gallonus, l. 1 De torment.

(8) Παλαιότεροις ἀρχείοις. In Blacherniano pa-
latio, in quo Manuel bella a se gesta summo cum
artificio depingi curaverat, uti narrat Nicet. l. vi,
n. 5, et Benjaminus Tudel. in Itiner. p. 26, edit.
Const. L'Empereur.

ραν αἰθερί. Πυλλὰ γὰρ τῶν ἀδελφικῶν τέως βασιλεῶν
 φθίσαντες ἤδη ἠρωμοκέναι Σικελίᾳ μεγίστων καὶ
 καλῶν ἔργων Ῥωμαίους ἐστέρησαν. Καὶ τί γὰρ
 οὐκ ἂν τις ἠμολογήσει εἶχεν, ὅποτε κλοιά τε αὐτὸν
 εἶχον καὶ κευθμῶνες ἐφρουροῦν κατάγειοι; Ἐποίησαν
 δὲ ταῦτα Σικελῶν, ὡς ἂν οἱ τῆδε ἄνθρωποι Γιλιέλμῳ
 σπεύσεισθαι τὸν βασιλεῖα προσδοκίσαντες, φθάνωσιν,
 ὡς τὸ εἶδος, Ῥωμαίων καὶ πρὸ καιροῦ ἀφιστῶντες
 τὰς πόλεις. Ὅπερ ὁ βασιλεὺς ἀκούσας, συντήκε τε
 τῶν πραττομένων καὶ γράμματα ἐπὶ Σικελίαν ἐκπέμ-
 ψας τοῖς μὲν ἐν εἰρηκτῇ Ῥωμαίων τάδε ἔγραψε.
 « Θαυμάζειν ἔπεισέ μοι, ὅπως αἰεὶ μικρονοίᾳ τινὶ
 περὶ τὰ πράγματα κεχρηῆσθαι ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες, συμ-
 βαίνει. Πρώτην τε γὰρ αὐτοὶ τὰς καλλίστας ἐκείνας
 οὕτω διεφθείρατε νίκας, τύχην τε ὑμῖν αὐτοῖς ἐφ'
 ἧς νῦν ἔστε προῦξενήσατε, καὶ νῦν δὲ, ἄλλων τὰ
 ὑμῖν κακῶς ἤδη πρὸχθέντα σὺν Θεῷ ἀναμαχεῖσθαι
 προθυμουμένων, ἐμποδῶν ἴστασθε. Ἡ οὐκ ἐκείνο
 ἐπὶ νοῦν ὑμῖν ἦλθεν, ὡς τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω ἡμῶν
 ἀνασελοῦντες ὁρμὴν ταῦτα ἐπινενοήκασι Σικελῶν;
 Τίς γὰρ ἐκεῖνος ἔσται Ἰταλῖν, ὃς τὴν χώραν αἰθερί,
 ἣν ἤδη ἡμεῖς ἔχοντες, Γιλιέλμῳ ὑφ' ἡμῶν ἐνδοθησα-
 μένην ἀκούων, οὐκ αὐτίκα μὲν ἡμῖν ἀπιστήσει,
 ἐς δὲ Γιλιέλμῳ δκνήσει οὐδεμίᾳ μεταθήσεται; Οὐκ
 ἔσται πάντως οὐδεὶς, εἰ μὴ τις βλάξ εἴη καὶ ἀνόητος
 ἄνθρωπος, ὅποιοι πολλοὶ τυγχάνουσιν ὄντες. Πυνθά-
 νομαι ὑμῶν, εἶπατε πρὸς Θεοῦ, κάλλιον πότε ὑμᾶς
 ἂν εἶδε τὰ πάτρια; Ὅποτε Ἰταλίας ἤδη ἀπάσης
 καὶ νήσου τῶν Σικελῶν ὑφ' ἡμᾶς γεγεννημένων, λαμ-
 προὶ λαμπρῶς αὐτόθεν ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων ἀναβρῦ-
 σθέντες ἀθληταὶ Ῥωμαίων εὐγενεῖς ἐπὶ Βυζάντιον
 ἦκατε, ἡδὺ θέαμα τοῖς ὁμοτίμοις ὑμῖν προσορώμε-
 νοι, ἢ ὅποτε οὐδὲν οὔτε δόντες οὔτε λαβόντες, ὡσπερ
 ὑμῖν τὰ ὄρκια βούλονται, ἐνταῦθα ὑμᾶς ἀνακαλεσό-
 μεθα; » Ῥωμαῖοι μὲν ταῦτα ἔγραψε, Γιλιέλμῳ δὲ
 ἐπέστειλεν ὧδε· « Μὴ οἴου λήσειν ἡμᾶς, ὦ γενναῖε,
 ὅτου δὴ ἔνεκα ταῦτα μεμηχάνηται παρ' ὑμῶν, ὡσπερ
 οὐδὲ ὅτι τοῖς βίᾳ γεγονόσι συγγνώμων ἢ ἀνάγκη
 γίνεται. Οὐκοῦν οὐδὲ στέρξει σοι πάντως, ἢ πρὸς
 δεσμοτῶν ὁμῶμοται καὶ ἐμφρουρῶν τούτων ἀνδρῶν.
 Ῥωμαῖοι γὰρ οὐ πρότερον Ἰταλίᾳ πολεμοῦντες
 ἀφέρονται, πρὶν ἂν αὐτὴν τε καὶ τὴν νῆσον πᾶσαν
 ὑπὸ παλάμῃ τῇ ἡμῶν ὡσπερ καὶ πρότερον ἤδη ποιή-
 σωνται. » Ταῦτα οἱ περὶ Γιλιέλμῳ δεξάμενοι τὰ
 γράμματα ἀμείβονται ὧδε· « Εἰ μὲν τῶν ἤδη πρότε-
 ρον ἐς τὸ κράτος ἡμαρτημένων τὸ σὸν δίκαιον ἡμῖν
 ἐπιτιθέσθαι βούλει, κράτιστε βασιλεῦ, ἔχεις ἤδη καὶ
 ὑπὲρ δ' ἐχρῆν Ἰταλίαν μετελθῶν. Πόλεις τε γὰρ τρι-
 ακοσίων οὐκ ἐλάττους ἐπὶ μέσης αὐτῆς παρεστήσω,
 πρᾶγμα παλαιὸς ἐξ οὗ χρόνος τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν
 ἐπιλελοιπός, καὶ κλέος ἀνεδήσω, ὃ μετὰ Ἰουστινιανῶν
 ἀρχαίων Ῥωμαίων αὐτοκράτορα οὐδενὶ τῶν ἄλλων
 ὑπῆρξεν, ὅτι [P. 101] μὴ τῷ κράτει τῷ σῷ. Ἀξιούμεν
 γὰρ ἀντίθεος ἀγνόημα τὸ ἡμῶν (λέγω δὲ ὀπηνίκα
 Κόρινθόν τε καὶ Εὐβοίαν κατετρέχονεν τὴν σὴν)
 καὶ τὰς Ῥωμαίων ἐν Ἰταλίᾳ νίκας, οἱ δὲ ποσοῦτον
 ἤδη χρόνον ἄγουσί τε καὶ φέρουσι τὰ ἐνταῦθα, αἰ-
 μάτων τρεῖς τοσοῦτων μᾶλλον ἢ πλεονάκις τοσοῦτων
 τὴν τῆδε πληρώσαντες γῆν, καὶ πόλεις οὐ διασχυ-

A imperator, Siculis sacramento interposito polliciti,
 pulcherrimos victoriarum fructus Romanis abstul-
 erunt. Quibus enim pactis ac conditionibus non sub-
 scribet ille, qui compedibus vincetus, antrisque in-
 clusus subterraneis detinetur? Hæc autem fecere
 Siculi, ut qui hic tum detinebantur, interea dum
 pacisceretur cum Gulielmo imperator, ab eo defi-
 cerent, urbesque ante hoc tempus sibi traderent.
 Quod ut accepit imperator, quæque agebantur re-
 scivit, missis in Siciliam litteris, Romanis captivis
 in hunc modum rescripsit : « Mirari subit qua
 ratione factum sit ut in rebus gerendis vobis sem-
 per defuerit animi fortitudo. Præclaras quippe jam
 ante portas victorias deflorastis, et quam vane ip-
 sum toleratis vobismet ipsi comparastis fortunam.
 B Nunc autem ea quæ a vobis jam perperam gesta
 sunt instaurare, **173** Deo volente satagentibus
 obsistitis. Nonne advertitis hæc excogitasse Siculos,
 ut nostros in futurum successus retardarent? Quis
 enim Italorum erit, qui ubi regionem quam jam
 possidemus, Gulielmo a nobis rursus tradendam
 esse perceperit, non continuo a nobis deficiat et
 Gulielmi partes nulla mora interposita amplectatur?
 Erit utique nemo, nisi stolidus ille sit et plane de-
 mens, cujusmodi esse multi solent. Rogo vos, dicite
 per Deum, quando tandem vos jucundius patria
 conspiciet, utrum cum universa jam Italia et Sicilia
 in nostram redactis potestatem, præclari præclare
 inde a conterraneis liberati illustres Romani nominis
 vindices, gratissimum æqualibus vestris spectaculum
 C exhibituri, Byzantium veneritis? An vero si nihil
 aut dantes aut accipientes, ut a vobis jurejurando
 sancita volunt, vos revocaverimus? » Hæc quidem
 scripsit Romanis; Gulielmo autem in hæc verba.
 « Ne latere nos putes, o generose vir, quorsum hæc
 a vobis struantur, et ut his quæ per vim sunt in-
 dulgere solet necessitas. Proinde nequaquam tibi
 profutura sunt, quæ a captivis illis viris sacramento
 firmata sunt. Neque enim ab incessenda Italia prius
 desistent Romani, quam et illam et insulam univer-
 sam, ut prius, potestati nostræ subjecerint. » His
 acceptis litteris, in hanc ferme sententiam rescripsit
 Gulielmus. « Si tibi in animo est, maxime impera-
 tor, pœnas irrogare nobis ob ea quæ adversus ma-
 jestatem tuam antehac **174** commisimus, jam certe
 etiam supra quam oportuit Italiam ultus es. Civita-
 tes enim in media illa non minus trecentas expu-
 gnasti, quod prioribus imperii Romani temporibus
 nunquam hætenus factum : tibi que comparasti
 gloriâ, qualis post veterem illum Justinianum Ro-
 manorum imperatorem nulli alii, præterquam ma-
 jestati tuæ, contigit. Confer igitur, obsecro te, de-
 lictum nostrum, cum nimirum Coriothum Eubœam-
 que tuam incursavimus, et portas in Italia victorias
 a Romanis, qui longo illic jam tempore commoran-
 tur, omniaque inde auferunt rapiuntque, et sangui-
 ne, tertia plus parte, imo amplius, terram istam
 impleverunt; qui urbes denique non spoliaverunt modo,
 sed et easdem fecere sibi obnoxias. Utrum tibi vi-

detur majus? quodsi hæc a nobis, utpote qui majestate tua longe inferiores sumus, non pateris comparari, saltem ad priores recurre principes, et retro acta Romanorum præclara revolve facinora, et an non etiam tum aliquis Romanum aggressus est imperium. Maltæ utique gentes, et Persæ et Hungari, et si non indignetur majestas tua, Robertus ille, qui Epidamnium ex Italia trajiciens, magna ibi certamina cum avo tuo instituit; sed vix ægreque ex finibus Romanis illum dimovit. Tu vero regionem nostram fere omnem occupasti. Si itaque nostri ulciscendi causa ea aggressus es, satis tibi victoriarum; plus satis **175** nos ultus es. Dum nostras calcas terras, pacem amplecti, non modo non ignobile, quin potius maxime gloriosum. Viros autem illustres Romanos, quos, sic volente fortuna, captivos fecimus, sine mora recipies, ita ut eapropter amplius nobis non irascaris. Neque enim succensendum homini qui bello impetitur, si hostibus suis resistat. Ita plane liquidum sit, te ob id unum, quod in Eubœa deliquimus, bellum juste gerere: cujus quidem delicti, ultra quam par est poenas, ut diximus, exegisti. Si igitur pro iis quæ in tuas commisisse terras deprehendimur, multam irrogare statuisti, ea ipsa apud majestatem tuam excusavimus. Si vero semper tibi adversus genus nostrum bellum gerendi causa superest, id in primis attendere te oportet, ne præter jus gentium id fiat. Bella quippe prætextibus metiri, hominis est; ulterius vero tendere, erit qui ferarum esse proprium dixerit, nobis autem id tacendum. Te igitur obsecramus, ut hocce bellum sancto fœdere dirimatur.

His sæpius perlectis litteris, tandem dictis annuit imperator, receptisque Romanis captivis aliaque belli præda restituta, fide ad hæc data a Gulielmo, se sociali cum exercitu versus Occidentem secuturum, bellum solvit. Nec multo interjecto tempore regem renuntiavit Gulielmum, cum antea hæc dignitate non gauderet. Tanta vero erga illum usus est benevolentia, ut, eo mortuo, accedentem fratrem, openque ad invadendum Siculorum principatum implorantem, haudquaquam admiserit.

οὐ πρότερον ὄντα, τοσοῦτόν τε ἐπ' αὐτῷ τετήρηκε

του προσιόντα αὐτῷ τὸν ἀδελφόν (11) αἰτούμενόν τε

ξασθαι οὐδαμῶς.

A λευτάμενοι μόνον τοσαύτας, ἀλλ' ἤδη καὶ ὑποχει-
ρίους θέμενοι. Πότερὰ σοὶ δοκεῖ μεγαλειότερα: Κἂν
μὴ πρὸς ἡμᾶς ἀντιμετρεῖσθαι ταῦτα βούλει πολλῶν
καταδεστέρους τοῦ σοῦ κράτους ὄντας, ἀλλὰ σὺ γε
ἐπὶ τοὺς πρώην ἀνάδραμε βασιλέας καὶ τὰ κατέπιν
τῷ χρόνῳ ἐπίθλεπέ μοι Ῥωμαίων ἀνδραγαθήματα·
ἢ οὐ καὶ τῆνικαδε συγκέκρουκέ τις Ῥωμαίων τῆ
ἀρχῆ; Πολλὰ δὴ πού πάντως ἐθνῶν καὶ Περσῶν καὶ
Οὐννων καὶ εἴ τι μὴ δυσφοροῖ κρᾶτος τὸ οὖν, καὶ
Ῥομπέρτος ἐκεῖνος ὁ Ἰταλίαν ἐς Ἐπίδαμνον δια-
βάς μεγάλας τῆδε πάππῳ τῷ σῷ συνδιηγώνιστο
μάχας. Ἀλλὰ μόγις καὶ ἀγαπητῶς ἐκ τῆς Ῥωμαίων
ἐκεῖνος Ῥομπέρτον διώσατο, σὺ δὲ καὶ τῆς ἡμετέ-
ρας σχεδόν τι περιγέγονας ἀπάσης. Εἴ τι οὖν σοὶ
τοῦ ἀνταμύνασθαι ἡμᾶς ἕνεκα ταῦτα ἐπιχειρήται,
B ἄλλοι σοὶ τῶν τροπαίων ἱκανῶς ἔχεις ἡμᾶς μετελ-
θῶν. Τὴν ἡμετέραν πατοῦντί σοὶ τὰ τῆς εἰρήνης
ἀσπάσασθαι οὐκ οὐκ ἐστὶν ἀγεννές, εἰ μὴ καὶ σφόδρα
ἐπίδοξον. Σὺ δὲ καὶ Ῥωμαίους, οὐ; τῆς τύχης ἡμῶν
δούσης ἀνδρας οὕτω περιφανείς δορυαλώτους ἐποι-
σάμεθα, αὐτίκα λήψῃ, ἐφ' οἷς οὐδὲ ὀργίζεσθαι σε
δίκαιον ἐφ' ἡμᾶς. Ἄνδρὶ γὰρ πολεμουμένῳ οὐδεμία
νέμεσις ἀντιπράττειν ἐχθροῖς. Ὡστε λείπεται ἐνός
ἐκείνου ἕνεκα τοῦ περὶ Εὐβοίαν ἡμῶν ἡμαρτημένου
δίκαιον εἶναι σε πολεμεῖν οὐπερ ἤδη καὶ ὑπερέβης
τὰς τίσεις, ὡς περ ἐλέγομεν. Εἰ μὲν οὖν δίκας ἡμῶν
ἐπιθεῖναι προεθυμήθης, ὧν ἐς τὴν χώραν ἐνεδειξά-
μεθα τὴν σὴν, τοσαῦτα ἀπολελυγήμεθα τῷ κράτει
τῷ σῷ. Εἰ δὲ ἀεὶ σοὶ πολεμητέα γένει τῷ ἡμῶν, ὦρα
σοὶ ἐννοεῖσθαι μὴ ποτε πέρα νομίμων εἴη τῶν ἀν-
C θρωπίνων ἢ ἐγχείρησις. Τὸ μὲν γὰρ ταῖς προφάσεσι
καὶ τοὺς πολέμους συμμετρεῖν ἀνθρώπινον, περαι-
τέρῳ δὲ χωρεῖν ἄλλος μὲν τις εἶποι ἂν ὅτι θηριῶδες,
ἡμῶν δὲ τοῦτο μὲν οὐ λεκτέον, αἰτούμεθα δὲ
σε σπεισάμενον ἤδη πόλεμον τόνδε καταλύειν. Ἐ
Ταύτην ὁ βασιλεὺς πολλάκις ἀπολεξάμενος τὴν
ἐπιστολὴν ἐπένευσε τοῖς εἰρημένοις, τοὺς τε
Ῥωμαίων αἰχμαλώτους ἀπολάθων καὶ εἴ τί που
λάφυρον πολέμου ἐγένετο κομισάμενος, πρὸς δὲ καὶ
τὰ πιστὰ (9) πρὸς Γυλιέλμου λαθῶν σύμμαχον ἐν
ταῖς κατὰ τὴν ἐσπέραν ἔξειν αὐτόν, τὸν πόλεμον
ἔλυσεν. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον καὶ ῥῆγα (10) τετίμηκεν
τὸ εὐμενές, ὡς Γυλιέλμου τὸν βίον συμμετρησαμέ-
συλλήψεσθαι αὐτόν ἐφ' ᾧ Σικελῶν ἀρξεί προσδέ-

Du Cangii notæ.

(9) Καὶ τὰ πιστὰ. Falcandus horum temporum scriptor: Per idem tempus cum imperatore Græcorum fœdus initum est, pactaque firmata: Græci Constantinopolim dimissi, qui post Brundisium bellum in vinculis tenebantur. Nec diu stetit pax illa, ut auctor est Nicetas, l. II, n. 8.

(10) Καὶ ῥῆγα. Regem Willelmum non creavit, sed agnovit Manuel: cum ante hoc fœdus pro tyranno et provinciarum imperii usurpatore haberetur.

(11) Τὸν ἀδελφόν. Errant qui putant hoc loco Tancredum intelligi a Cinnamo, qui extincto Willelmo Siciliæ regno inhiaverit, hoc fulti iudamentum, quod Willelmus Brito. L. IV Philippid. Willelmi II avunculum seu potius patrum Tancredum facit, Hieronymus Blanca et aliquot alii regis Rogerii

D filium. Verum cum certo certis constet Tancredum Rogeri quidem filium fuisse non regis, sed Apulie ducis, ipsius Rogeri regis filii primogeniti, ut ipsemet in variis diplomatibus quæ exstant apud Ughellum tom. IX *Italiæ Sacræ*, p. 66, 100, 103, etc., in quibus Tancredus domini ducis Rogerii bonæ memoriæ filius Dei et regia gratia comes Licii inscribitur, quod etiam habent Falcandus, Richardus de S. Germano, Hovedenus, Bromptonus, Uspersgensis et alii, et extinctos præterea patre superstitē Rogeri liberos legitimos præter Willelmum tradant scriptores, multo probabilius videtur, Simonem Rogerii regis filium nothum innuere Cinnamum, qui, quod Tarentinus principatus sibi a parente testamento concessus, ablatum fuisset a Willelmo fratre, in eum conjuravit cum Matthæo Boucilo,

15. Τὰ μὲν δὲ τῶν Ἰταλικῶν πολέμων ἐνταῦθα Ἀ
 Ῥωμαίοις πέρας [P. 402] ἔσχε. Βασιλεὺς δὲ καὶ πρό-
 τερον μὲν τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν ἤδη κεκινημένων
 πραγμάτων, ὀπηνίκα ἔτι τὰς ἐν Ἰταλίᾳ εἰέφερε
 μάχαι, φροντίδα τῶν τῆδε εἶχε πολλήν, τότε δὲ ὀλο-
 σχερέστερον λοιπὸν ἀντεποιήθη. Ὁ μὲν γὰρ Περ-
 σῶν σουλτὰν Πούνουράν τε καὶ Σίβυλαν Ῥωμαίοις
 κτηκίδους παρεστήσατο πόλεις, Τερόζης δὲ, οὐπερ
 ἤδη ἐμνήσθη, τῶν ἐν Κιλικίᾳ πλείστας ἀφῆρπασεν,
 Ἰαγο υπασάν δὲ, ὃς καὶ αὐτὸς Περσῶν φύλαρχος ἦν,
 ἄρχαιν γῆς τῆς Καππαδοκῶν, Οἰναιὸν τε κατέθεσε
 καὶ Παυράην, πόλεις ἄμφω Ποντικάς. Ἀλέξιον τοῖ-
 νουν τὸν Γιφάρδον ἐπὶ τὸν σουλτὰν πέμψας τὰς εἰρη-
 μέναις ἀνέλαβε πόλεις, Ἰαγουπασάν (12) δὲ τῆς ἐπὶ
 τὰ Ῥωμαίων ἀποσχόμενον ἐκδρομῆς ἐαυτῷ προσα-
 νέχειν ἠνάγκασεν ἐπὶ μέντοι τῆς Κιλικίων αὐτὸς Β
 ἐκστρατεύειν διενοεῖτο. Ἐν δὲ τούτῳ ἐν Βυζαντίῳ
 ἰσάδε συνέπεσεν. Ἦν τις Λευιτῶν (13) οὗς διακόνους
 καλοῦμεν ὄνομα τούτῳ Βασίλειος. Οὗτος ἀναπτύσ-
 σαιν τοῖς πολλοῖς τὰς θείας ἐν ταῖς ὄπου δῆποτε
 τελεταῖς πεπιστευμένος φωνὰς ἄλλους τε τῶν καὶ
 κατὰ βραχὺ προσκεκρουκότων αὐτῷ ἐν ταύταις δὲ
 ταῖς ὀμιλίαις οὐκ ἔπειτα καὶ ἐπικρύψει κακηγορεῖν
 ἤθελε, καὶ δὴ καὶ Μιχαῆλ (14) καὶ Νικηφόρον ἐπίκλη-
 σιν Βασιλάκιον, ὧν ὁ μὲν ῥητορικῆς ἐς τότε καιροῦ
 καθηγητῆς (15) ἐτύχχανεν ὧν ὁ Μιχαῆλ, τὰ ἱερά τε

Du Cangii notæ.

sedatisque illis post hæc tumultibus dataque Bonello
 impunitate, cæteris quos inter fuit Simon, galeis
 seu trirēmibus, quæ sufficerent ad id assignatis,
 extra regni lines salvi et incolumes perducti sunt,
 uti narrat idem Falcandus : qua tempestate Simon,
 ut est simile vero, Cpolim concessit.

(12) Ἰαγουπασάν. Masuti Iconiensis sultani
 gener, Amasiæ, Arcygræ et Cappadociæ dominus.
 Nicetas, L. III, n. 5.

(13) Ἦν τις Λευιτῶν. Totam banc controversiam
 de rebus theologiacis habent Nicetas in Man. L. VII,
 n. 5, et lib. V et XII Thesauri orthodox. Fidei, ut et
 Leo Allatius in Excerptis variis et L. II de Eccl.
 Occid. et Orient. perp. consensus. c. 12, n. 5.

(14) [P. 460] Μιχαῆλ. Erat Michael Thessaloni-
 censis magister rhetorum, διδάσκαλος τῶν εὐαγγε-
 λίων et protedicus Magnæ Ecclesiæ : Nicephorus
 vero Basilaces διδάσκαλος τῶν ἐπιστολῶν quæ
 erant dignitates in ecclesia Cp., Soterichus deni-
 que Panteugenus ὀποφήσιος τοῦ πατριάρχου, id est
 patriarchæ Antiocheni suffraganeus, quod de Græco,
 titulo tenus, patriarcha intelligendum. Quandiū
 enim Antiochia in potestate Latinorum fuit, habue-
 runt Græci suos patriarchas Antiochenos solo, ut
 dixi, nomine, cum in ipsa Antiochia Latini patriar-
 chæ sederent, qui Græcos patriarchas in ea pedem
 figere non sinebant, ut auctor est Balsamon ad can.
 16 synodi Antioch. v. Cinnamum, p. 211 ; Nicet.
 in Isaac. L. I, n. 4, et Baron. an. 1178 ex Georgii
 Corcyg. epistola.

(15) Ῥητορικῆς καθηγητῆς. Michael magister
 rhetorices fuit seu, ut iam eam dignitatem voca-
 bant, μαῖστωρ τῶν ῥητόρων, qua donatus legitur
 Eustathius, postmodum Thessalonicensis episcopus,
 in epistola præfixa scholiis in Dionysii περὶ τῆς
 σιν ab eodem editis. Ita enim idem Michael etiam
 indigitatur in illius confessione, quam habet Alla-
 tius loco citato in hæc verba : Μιχαῆλ τοῦ Θεσσαλο-
 νίκης, τοῦ μαῖστορος τῶν ῥητόρων, διδασκάλου τῶν
 εὐαγγελίων, καὶ πρωτεκδικίου τῆς Μεγάλης ἐκκλη-
 σίας Κωνσταντινουπόλεως ἢ περὶ τὴν τελευταίην

176 16. Hunc finem habuere bella Romanorum
 Italica. Dum iis adhuc distineretur imperator, Asia-
 ticorum motuum cura sollicitum tenebat : quibus
 demum peractis, totum se rebus istis applicuit.
 Persarum quippe sultanus Punutam et Sibylam,
 Romanorum civitates, expugnauerat : et Torosus,
 cujus supra meminimus, plurimas etiam abstulerat
 in Cilicia. Ad hoc Iagupasan, qui et ipse phylarchus
 erat Persarum et Cappadociæ princeps, OEnæum
 et Pauraen, Ponticas urbes, incursabat. Misso ita-
 que ad sultanum Alexio Giphardo, ea oppida rece-
 pit : Iagupasanem vero incursionibus in fines Ro-
 manos abstinere, sibi que deinceps adherere coegit.
 In Ciliciam autem ipse expeditionem instituere de-
 crevit. Interea hæc Byzantii accidere. Erat quidam
 ex levitarum ordine, quos nos diaconos vocamus,
 nomine Basilus. Ille ad explicandum in ecclesiasti-
 cis cœtibus verbum divinum constitutus, alios qui
 vel minimum ab ejus sententiis dissidebant in hisce
 concionibus tecte et occultim redarguit : atque in
 his Michaellem et Nicephorum, cognomento Basila-
 cium ; quorum alter rhetorum ea tempestate ma-
 gister, sacra Evangeliorum verba explanabat in
 Sophiano templo : alter vero celebris inter eruditos
 in orationibus elucubrandis maxime præstabat,
 multa que in rhetoricam 177 docte erat scitequo

ἐξομολόγησις αὐτοῦ ἐφ' οἷς προσέπεσε, etc., quas
 quidem Michaelis dignitates his expressit verbis
 Nicetas : Μιχαῆλ τὸν ῥητορικὸν θρόνον κοσμῶν
 καὶ τὸν εὐαγγελικὸν ἀναβαλίων ὀκρίσαντα. Proinde
 idem qui ῥήτωρ τῆς ἐκκλησίας dicitur Pachymeri.
 l. V, c. 14 : l. X, c. 12 ; magistri vero rhetorum
 munus erat sacras interpretari Scripturas, siquidem
 eadem fuit ῥήτορος dignitas. Codinus, De offic. c. 1,
 n. 22 : Ὁ ῥήτωρ εἰς τὸ ἐρμηνεύειν τὰς Γραφάς.
 Diversus porro fuit magister rhetorum a cate-
 chista, qui κατηγητῆς dicitur in Catalogis officio-
 rum Ecclesiæ Cp. a Gouzo et Medonio editis, cujus
 munus fuit κατηγίξειν τὸν λαὸν καὶ πάντας ἐρχομέ-
 νους ἐκ τῶν ἑτεροδόξων εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν,
 ad hæc etiam baptizatorum curam habere. Cum
 vero essent plures qui rhetoricum seu concionato-
 rium munus obibant, qui iis præerat magister rhe-
 torum dicebatur seu, ut vocatur a Cinnamo, ῥητορι-
 κῆς καθηγητῆς, quod idem sonat. Nam καθη-
 γητῆς idem est ac præceptor in veteri Gloss. cap.
 de ludo litterario. Papias, catigeta, doctor, rhetor.
 S. Anselmus in Monast. :

Vita aliena tuæ tibi sit cathegeta vitæ.

id est magistra. Acta S. Artemæ Mart. n. 3 : Dum
 cathigeta ipsius secundum artem magisterii — ad sac-
 cularium litterarum dogmata illum introduceret, ubi
 Bollandus perperam nomen proprium esse censuit.
 Neque felicius cartigeris restituit pro cathigetis apud
 Bonitum subdiaconum in Vita S. Theodori ducis,
 uti ms. præferbat : Verumtamen ceu a solertissimi-
 sis cathigetis talium figmenta fuerunt deprehensa.
 Gotselinus Bertinianus monach. in Vita S. Augu-
 stini episc. Cantuar. : Dat etiam liberalissimus ca-
 tigeta in ipsa dilecti discipuli ordinatione dulcissi-
 muh pignus — dilectionis suæ. Martyrium S. Nico-
 nis, § 15 : Ἐχόντες καθηγητὴν τὸν Νίκωνα, etc.
 Alias καθηγηταὶ dicuntur rectores Ecclesiarum seu
 episcopi in codice Canonum Ecclesiæ Africane,
 c. 53, quod toti suæ plebi præsint.

jam commentatus. Eapropter dolebant ii, quod tot sapientiae instructi dotibus a tali homine traducerentur : unde sibi compluribusque aliis maximorum malorum causa fuere. Basilio enim in eo apostoli D. Joannis theologi templo, quod ad urbem est, consuetum aliquando ministerium faciente, venerunt ii ut eum audirent, sed insidiosis malevolisque auribus. Cum enim ille quemdam Evangelii locum enarraret, unum et eundem esse Dei Filium et victimam, et cum Patre sacrificium excipere : arreptum subito sermonem ludibrio habentes reversi sunt, duas inde Basilium dicentes inducere personas, si ille quidem immolatus fuerit, ille vero sacrificium excipiat. Huic sententiae tum alii suffragati sunt litteris clari, tum et Soterichus, cognomine Panteogenus, vir ea aetate doctrina et sermonum gravitate caeteros praecellens, qui que Ecclesiae Antiochenae episcopus electus, nondum manus impositionem acceperat. Is igitur Soterichus non lingua solum et ore eorum accessit opinioni, sed et magna oratione composita, singularique quadam similitudine Platonice exprimente dialogos, multa in illa absurda congressit. Propter quae et ipse sede sua deturbatur, et qui illi favebant, omnes pelluntur. Basilius dignitatem recuperavit : hac enim

Du Cangii nota.

(16) *Ἐπι τῶν Ἐθαγγελίων ῥητά.* Utraque dignitate ecclesiastica et magistri rhetorum et didascalorum τῶν Ἐθαγγελίων insignis fuit Michael Thessalonicensis, ut ex ipsius confessione et Niceta colligitur. Huius postremae dignitatis munus erat ἑρμηνεύειν τὸ Ἐθαγγέλιον, ut est apud Codinum, c. 1 n. 19, seu διεξηγεῖσθαι τὰ ἱερά τῶν Ἐθαγγελίων ῥητά, ut habet Cinnamus. Cum vero plures essent didaskaloi in Ecclesia Constantinopolitana, nempe διδάσκαλος τοῦ Ἐθαγγελίου, διδάσκαλος τοῦ ἀποστόλου [P. 461] et διδάσκαλος τοῦ ψαλτηρίου, διδάσκαλος simpliciter et κατ' ἔξοχὴν dicebatur is qui Evangelia interpretabatur. Catalogus Coari et Medonii : Ὁ διδάσκαλος ἑρμηνεύει τὸ ἅγιον Ἐθαγγέλιον εἰ δυνατός ἐστι, καὶ τὸ Ψαλτήριον, κρατῶν καὶ τὰ σχολεῖα τῆς ἐπισκοπῆς, unde colligitur doctorem Evangelii interpretatum esse interdum etiam psalterium praefuisseque scholis patriarchalibus. Basilicius vero didascalorum τῶν ἐπιστολῶν dignitatem habuit, ut auctor est anonymus Allatianus, qui διδάσκαλος τοῦ ἀποστόλου dicitur Codino : et cuius officium describitur a Niceta hisce verborum ambagibus : ὁ Βασιλάκιος Νικηφόρος τὰς τοῦ Παύλου ἀναπτύσσων ἐπ' Ἐκκλησίᾳ ἐπιστολάς, καὶ διαλευκαίνων τῷ τῆς καλλιῤῥημοσύνης φωτὶ, ὅσαι τῶν ἀποστολικῶν ῥήσεων τῇ ἀσφαλείᾳ ὑπομελαινόνται, καὶ τῷ βάθει τοῦ πνεύματος ἐπιπρίσσωσι. Ejusmodi doctorum in Ecclesia munus perantiquum fuisse colligitur ex S. Cypriano epist. 24, ubi doctores audientium seu catechumenorum meminit. Passio SS. Perpetuae et Felicitatis : Vidimus ante fores Optatum episcopum ad dexteram et Aspadium presbyterum doctorem ad sinistram. De doctoribus catechumenorum agit etiam Amalarius Fortunatus, l. 1. De offic. Eccl. c. 19. Vide Balsamonem περὶ διδασκάλων in Jure Graeco-Romano, l. II, p. 145.

(17) *Ἰωάννου τοῦ θεολόγου νεών.* Intelligit, ut reor, templum istud quod ad Hebdomum exstructum erat, D. Joanni evangelistae sacrum, de quo Anna, l. III; Constantinus in Basil. c. 63, Scylitzes et Glycas in Bulgaroetono, aut illud fortasse, quod ad Castrum Kotuadum statuit Guillelmus, Biblioth.

ἐπὶ τοῦ τῆς Σοφίας ἱεροῦ διεξηγεῖτο τῶν Ἐθαγγελίων ῥητά (16), ἀτερος δὲ εὐδόκιμος ἄλλα τε τῶν ἐν λόγοις ἦν καὶ δὴ καὶ λόγων ἀγαθὸς δημιουργός· ἀμέλει γοῦν καὶ πολλὰ τῶν κατὰ ῥητορικὴν μεμελέτητο αὐτῷ ἄγαν δεξιῶς. Ἐπὶ τούτοις ὠδινόν τε τῷ ἀνδρὶ τούτῳ καὶ ἐν δεινῷ ἐποιούντο, εἰ τῆλικούτω τὰ ἐς σοφίαν ὄντε πρὸς τοιοῦτου διαμυκτηρίζονται ἀνδρὸς, ὅθεν αὐτοῖς τε καὶ πλείστοις ἑτέροις ἀνηκέστων αἰτίαι ἐγενέσθην κακῶν. Τοῦ Βασιλείου γάρ ποτε ἐς τὸν πρὸ τοῦ ἄστεος τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου τοῦ θεολόγου νεών (17) τὴν συνήθη τελούστος αὐτῷ λειτουργίαν, ἤσαν ἀκουσόμενοι καὶ οὗτοι, ἀκραιῶ γε μὴν ἐπιβούλοις καὶ πλήρσι δυσμενείας. Ὡς γάρ εὐαγγελικὴν ποῦ οἶμαι περικοπήν ἐκεῖνος διεξιὼν τὸν αὐτὸν ἔφη καὶ ἓνα τοῦ θεοῦ ὕψος καὶ θῦμα γενέσθαι καὶ σὺν τῷ Πατρὶ τὴν θυσίαν προσδέχεσθαι, ἤρπασάν τε τὸν λόγον εὐθύς καὶ ἄνω καὶ κάτω διεχλεύαζον ἴόντες, διττὰς ἐντεῦθεν τὸν Βασιλείου λέγοντες· εἰσάγειν ὀποστάσεις, εἰ τὸ μὲν ἐτύθη, τὸ δὲ τὴν θυσίαν ἐδέξατο. Ἄλλοι τε οὖν ταύτῃ τῇ δόξῃ συνέθεντο τῶν ἐπὶ λόγοις τε δοκίμων καὶ δὴ καὶ Σωτήριχος ὁ Παντεύγετος ἢ ἐπικλήσις ἦν, ἀνὴρ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον σοφία καὶ λόγων δεινότητι τοὺς ἄλλους ὑπερβάλλον, ὅς καὶ τῆς Ἀντιόχου τὸν θρόνον λαχὼν οὐπω ἔτι κεχεροτόνητο (18). Ὁ τοίνυν Σωτήριχος οὐκ ἀπὸ γλώσσης

in Adriano II.

(18) *Ὁὐπω ἔτι ἐκεχειροτόνητο.* Auctor anonymus apud Allatium loco citato de eodem Sotericho : Σωτήριχος ὁ Παντεύγετος ὑποψήφιος τοῦ πατριαρχείου Ἀντιοχείας. Ejusmodi electos ὑποψήφious vocabant Graeci nuperi. Ita Bethleemitanum electum, qui Balduini Flandrensium electioni in imperatorem Constantinopolitanum interfuit, vocat Georgius Corcyrensis, in tract. de Communione et Theodosium Villharduinum in patriarcham Antiochenum electum Pachymeres, l. VI, c. 5, cujus vocis vim expressit eodem loco idem scriptor, ubi de Theodosio : Ἦδη εἰς ψῆφον ὢν πατριαρχείου· ὁ γὰρ εὐθύμιος ἐτεθνήκει τῆς Θεουπόλεως, id est, qui electorum suffragiis ad eam dignitatem vocatus fuerat post Euthymii decessum : Ὑπὸ τόμῳ κοινῷ ἀνακηρυχθεὶς, ut ait l. IV, c. 13, id est, per decretum factus episcopus, sed nondum χειροτονηθεὶς et consecratus. Per decretum enim, quod τόμον vocat Pachymeres, fieri aut ordinari dicitur episcopus, qui postquam a clero et plebe legitime est electus, a metropolitano et episcoporum consensu publice decernitur episcopus, factio postmodum electionis decreto, quod ab omnibus rite subscribitur. Ita in Ep. Symmachi, pp. 5 et 6, ad Caesarium Arelat. in Conc. Arvern. can. 2, Aurelian. IV, can. 5, Aurelian. V, can. 11, apud Liberatum Diaconum c. 20, etc. Ejusmodi vero decreti formula existat in Ordine Romano. Alii porro sunt apud nos suffraganei, etsi nomen idem sonet ac ὑποψήφιος. Interdum enim dicuntur titulares illi episcopi, quos Germani ab initiando et consecrando vocant *Witbischof*, qui sunt episcoporum adiutores et in episcopalibus functionibus cooperatores et vicarii, qui episcopis aut infirmis aut absentibus *suffragium et ecclesiae eis commissae custodiam debitam et canonicam exhibent*, donec convalescant aut redeant, ut est in Capitulis Caroli C. tit. 10, p. 94; atque inde passim vicarii in quovis exsequendo munere, *suffraganei* dicuntur apud Udalricum in Consuetud. Clamiae. p. 75, 159, 171, 174, 205. Praesertim vero ita vulgo appellantur episcopi, qui metropolitano

μόνον καὶ στόματος δόξη τῇ ἐκείνων [P. 103] παρ- **A 178** jam excederat : sed postea eam iterum per-
 λιστατο, ἀλλὰ δὴ καὶ καλὸν τι χρῆμα λόγου συντάξας, didit, cum haud sana sentire, ut aiunt, deprehen-
 σίος ἐκεῖνος ἐξαισίαν τινὰ πρὸς Πλάτωνα ἐν διαλό- sus esset.
 γοις ὁμοιότητα ἰσχυῶν, πολλὰ ἐν τούτῳ δὴ τῷ λόγῳ συνεφόρηθεν ἄτοπα, δι' ἅπερ αὐτὸς τε τὴν τοῦ θρό-
 νου καθάρσει ὑπέστη, βασιλέως τοῖς ἀμφιβαλλομένοις διαιτήσεως, καὶ ὅσοι ἤδη συνίσταντο τούτῳ.
 Βασιλεὺς δὲ τὴν ἐπιτιμίαν αὐθις ἔσχεν· ἐτύγγανε γὰρ ἤδη ταύτην ἀποβαλὼν, εἰ καὶ χρόνῳ ὑστερο-
 αὐθις ἀπώλεσε ταύτην, οὐκ ὀρθὸς, ὡς ἐλέγετο, τὰ δογματικὰ φωραθεῖς.

15. Τὰ μὲν δὴ τῆς δογματικῆς ἐκείνης ἀμφισθη-
 τήσεως τοιοῦτον εὑρηκε πέρας. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ Τε-
 ρόζην (19) ἐστέλλετο. Αὐτοῦ γὰρ τοῖς περὶ τὴν ἐσπέ-
 ραν ὡσπερ εἴρηται διησυχολημένου, καιροφυλακήσα·
 ὁ βάρβαρος σχεδὸν τι ἀπάσας τῶν ἐν Κιλικίᾳ παρ-
 εστήσατο πόλεων. Δεινὸς γὰρ εἶπερ τις ἐγένετο
 ὀξύτητα τε καιροῦ προαρπάσαι καὶ πράγματα ρά-
 ψαι ἱκανός. Τούτου τε δὴ ἕνεκα βασιλεὺς ἐπὶ τὴν
 Ἄσιαν ἐχώρει καὶ ὣν αὐτὸς ἐρῶν ἔρχομαι. Ραϊ-
 μούνδου τοῦ Ἀντιοχείας πρίγκιπος ἐκ τῶν τῆδε με-
 ταχωρήσαντος, ἐν μὲν τῷ παραυτίκα Κωνσταντῆα
 ἢ αὐτοῦ γαμετῆ ἑαυτὴν τε βασιλεῖ καὶ τὰ Ἀντιο-
 χέων ἐχειρίζε πράγματα, βασιλέως δ' ἔπειτα Ῥο-
 γέριον τὸν Καίσαρα, ὡσπερ ἤδη ἐμνήσθη, ἐφ' ᾧ
 ξυναικῆσαι αὐτῇ στείλαντος, μεταβαλοῦσα ἐκείνη
 κοινῇ τῶν Ἀντιοχέων βουλῇ Ῥενάλδῳ (20) τινὶ γά-
 μου κοινῶν, ἐννοησάντων μὴ ποτε Ῥογερίῳ γεγα-
 μημένης τῆς γυναικὸς Ῥωμαίοις ἐς φόρου ἀπαγω-
 γὴν αὐτοὶ πέσωσιν. Οὗτος δὲ ὁ Ῥενάλδος, ἐπειδὴ
 δεόμενον αὐτὸν βασιλεὺς οὐ προσέτε, ἀπειλὰς δὲ
 μᾶλλον ἐπισειῶν ἐξεδειμάτου πολλὰς, δεῖν ἑαυτὸν
 χρημάτων ὑπολαβὼν τοιάδε τινὰ ἐποίησε. Ναῦς τε-
 κτηνάμενος ἐπὶ τὴν Κυπρίων (21) ἐπλωτίζετο, πειρα-
 τικῶς τε τοῖς ἐνταῦθα προσφερόμενος περιουσίαν
 ἐνταῦθα δυνάμει ἐξεπορίζετο. Ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶ-
 τον Ἰωάννης ὁ τοῦ βασιλέως ἀδελφιδεὺς τὴν χώραν
 τότε διέπων, καὶ Μιχαὴλ ὁ Βρανᾶς καὶ τῶν ἄλλων
 ὅσοι ἐπὶ φυλακῇ ταύτης ἐτάττοντο, ἀπώσαντό τε
 αὐτὸν καὶ κακῶς διέθαντο· ἔπειτα προπτεστετέρως
 ἢ ἐχρῆν ἐπὶ Λευκουσίαν τοῦ Βρανᾶ ποιησαμένου τὴν
 δίωξιν, ξυνεπέξῃει τούτῳ καὶ ὁ Ἰωάννης, ὅθεν
 συνέδη ἀμφοτέρου, ἀλῶναι πρὸς τοῦ Ῥενάλδου.
 Τούτων δὴ ἕνεκα βασιλεὺς ἐπὶ τὴν Κιλικίαν ἐχώρει.
 Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τῇ μικρᾷ Φρυγίᾳ ἐγένετο, Πέρσαις
 ἐνταῦθα ὑπαντιάσας ἤττησέ τε πολέμῳ αὐτοὺς καὶ
 φόνον πολὺν εἰργαστο, τὴν παρακειμένην τε Περ-
 σῶν δηρώσας χώραν ὡς ἐπὶ τὴν Κιλικίαν ἐφέρετο,
 σχηματιζόμενος ἐπὶ Πέρσας δῆθεν τὸν πόλεμον
 ἄγειν· τούτῳ δὲ τῷ τρόπῳ μηδὲν ὑφορώμενον τὴν
 Τερόζην καταλαβεῖν ἤετο. Ὅπως γε μὴν ἐτι μᾶλλον
 ἀπροσδόκητος αὐτῷ παραγένηται, κατὰ τάδε ἐποίησε.

17. Hunc finem habuere illæ de rebus theologicis
 quæstiones. Imperator igitur adversus Torosum pro-
 ficiscitur. Cum enim, ut supra dictum est, rebus
 Occidentalibus delineretur, opportunitatem adeptus
 Barbarus iste omnes ferme Ciliciæ civitates expu-
 gnaverat. Callidus enim erat, si quis alius, et in
 captandis occasionibus rebusque cõficiendis maxime
 industrius. His itaque de causis, aliisque, quas dictu-
 rus sum, in Asiam venit imperator. Raimundo
 Antiochiæ principe extincto, Constantia illius uxor
 seque ipsam extemplo et Antiochenum principatum
 imperatori tradidit. Cum eo deinde Rogerium Cæ-
 sarem, ejus supra meminimus, misisset princeps,
 ut illam sibi uxorem adjungeret, mutata sententia,
 communi Antiochenorum consilio, Renaldo cuidam
 illa nubit. Verebatur quippe ii, ne si Rogerio juncta
 esset, Romanorum serent vectigales. Ille autem
 Renaldus, cum supplex etiam non admitteretur ab
 imperatore, sed potius intentatis minis terretur,
 opus esse sibi pecuniis ratus, hæc aggreditur. Fa-
 bricatis navibus Cyprum adnavigat, ibique piraticam
 exercens, magnam inde opum vim parat. Sed Joannes
 imperatoris ex fratre nepos, qui tum regioni
 isti præerat, et Michael Branas cæterique ad custo-
 diam insulæ præpositi, primo illum expulerant ma-
 leque **179** habuerant. Sed mox cum Branas una-
 que et Joannes imprudentius, quam par erat, ad
 Leucosiam usque Renaldum fugientem essent insecu-
 cuti, uterque ab illo capti sunt. Atque id potissimum
 causæ fuit, cur in Ciliciam pergeret imperator.
 Ubi ille in minorem Phrygiam pervenit, Persis
 obviam factus, signis collatis prælio eos superavit
 magnamque cædem edidit. Adjacentibus deinde
 Persarum agris devastatis, in Ciliciam iter instituit,
 quasi in Persas bellum translaturus esset : qua
 ratione nec opinantem Torosum sese oppressurum
 credebat. Atque adeo ut magis illi improvisus acce-
 deret, talia instituit. Alexio Casiano, qui tunc Se-
 leuciæ regebat præfecturam, conflare ex indigenis
 exercitum paratumque habere imperavit : ipse in-
 terim expeditioribus militum delectis Seleuciam

Du Cangii notæ.

alieni subsunt, tum quod a metropolitano ad syno-
 dum vocati suffragii jus in ea habent, tum quia non-
 nisi metropolitani suffragio consecrari [P. 462] po-
 terant, inquit Greiserus ad Philippum Eystetensem,
 p. 250. Vide v. c. Steph. Baluzium ad epist. 84 Lupi
 Ferrar.

(19) Ἐπὶ Τερόζην. Willelmus Tyrinus, l. xviii :
 In partibus Ciliciæ circa Tarsum erat quidam
 nobilis et potentissimus Armenus nomine Toros, qui
 domini imperatoris gratiam, ejus efficiente incou-
 stantia, frequentius demerebatur et incurrebat offen-
 sam. Confusus enim de eo quod ab imperio remotus

erat plurimum et quod in montibus arduis habebat
 domicilia, per plana Ciliciæ prædam agebat et manu-
 bias, non veritus terram domini sui modis quibus
 poterat damnificare, etc.

(20) Ῥενάλδῳ. De Renaldi principis Antiocheni
 familia, nuptiis, liberis et gestis abunde dicimus
 in Famil. Hierosol.

(21) Τὴν Κυπρίων. Quæ causa Raynaldum im-
 pulerit Cyprum insulam invadendi, recitat eodem
 loco Tyrinus : non solutus scilicet a Manuele belli,
 quod contra Torosum, ipsius Augusti præcepto,
 susceperat, pactas impensas et mercedes.

versus iter intendit, cæterasque Romanorum copias Attalæ manere jussit, equorumque curam ibi habere. Morbo quippe, cui ut plurimum equi obnoxii sunt, et qui pedum plantis accidere solet, graviter dolebant. Ut vero in Seleucianos pervenit campos et exercitum, sicuti imperaverat, paratum haud invenit (id enim neglexerat Alexius), mentem alio convertit, Torosum cum omnibus viribus cupiens invadere. Alexium igitur præmisit, ut Torosum aggrediendo ibi distineret : ipse vero a tergo secutus est, haud plures quingentis secum duræus armatos. Captusque **180** continuo et in Romanorum potestatem venisset tyrannus, nisi ipsum fortuna quadam inopinato servasset. Quidam enim mendicus, quales multi ex Latinis nationibus euntes in Palæstinam montes et silvas vagabundi percurrunt, ac nihil non tritum relinquunt, obvius imperatori factus, auri statere ab illo accepto, quanta potuit celeritate ad Torosum contendit et imperatoris adventum nuntiavit. Quo ille audito, nec injuria, percussus, his nemini, præterquam Thomæ et Corcæ sibi filis, quæ acceperat indicatis, huc illuc errans et jalabundus vagatur. Imperator postridie Ciliciam invadit : eo nusquam invento, castellum in Lamo maxime arduum nullo labore expugnat. Deinde Cistrimum cepit et Anazarbum urbem celeberrimam, progressusque Longiniam eum adjacentibus agris imperio subiecit. Inde ad Tarsum Cilicum metropolim profectus, urbem primo intercipit impetu : et Tili castrum validissimum, missis eo nonnullis, Romanorum juri asserit. Qua vero ratione Tarsum, quæ ne a multis quidem millibus expugnari vix potest, ipse eodem quo accessit die cepit, narrabo. Ubi enim urbem ægre expugnari posse advertit, frustra ibi tempus terere inconsultum putans, deflexit ad alia oppida : Theodorum vero sororium, cognomento Batatzen, ad eam circumcidendam **181** misit. Sed nondum ad urbem advenerat Theodorus, cum milites, qui in propugnaculis stabant, adventare imperatorem rati, ingenti percussæ metu, de turribus sese dedere præcipites, mortemque sic miseri acerbam oppetere.

δυσάλωτον οὖσαν αὐτὴν ἔγνω, τρίθειν ἐνταῦθα τὸν καιρὸν οὐδαμῆ ἤθελεν, ὅθεν καὶ αὐτὸς μὲν ἐψ' ἑτέρας ἐτράπετο πόλεις, Θεόδωρον δὲ γαμβρὸν αὐτῷ ἐπ' ἀδελφῆ γεγονότα Βατάτζην ἐπώνυμον ἐπ' ἐκείνην ἐπεμψε πολιορκήσοντα. Ἄλλ' οὕτω Θεόδωρος εἰς τὴν πόλιν ἀφίκατο, καὶ οἱ ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων βασιλεῖα προσιέναι νομίσαντες ἐξαισιὸν τέ τινα πεφρονημένοι φόβον ἐβρίπτουν ἀπὸ τῶν πύργων ἑαυτοὺς δυσθανατοῦντες· οἱ τελευτῶντες, ἢ τε πόλις εὐθύωρὸν τοῦτον ἤρεθθη τὸν τρόπον.

18. Ita quidem capta est Tarsus. Cum hæc adverterent Torosus et Renaldus princeps, ad imperatorem legatos mittere non ausi, utpote multorum a se perpetratorum malorum conscii, illius agnatos quosdam misere, qui pro his eundem de-

Du Cangil notæ.

(22) Ἄλεξιον μὲν. Expeditionem hanc Manuelis adversus Armeniæ et Antiochiæ principes pluribus prosecuti sunt Nicetas in Man. l. iii, n. 4 et 5; et Will. Tyrus, l. xviii, c. 23 et 24. Hanc etiam attingit Phocas, qui eidem interfuit et Manueli meruit, in Descript. T. S. c. 24.

(23) Ἠλωτό τε. Tyrus : Tam subitus autem fuit

Ἄλεξιον μὲν τῷ Κασσιανῷ δὲ Σελευκείων τὴν τότε διεῖπεν ἀρχὴν, τὸν αὐτόχθονα ἐκέλευεν ἀθροίσαντι στρατὸν ἂν παρασκευῆ ἔχειν· ὁ δὲ τὸ εὐζωότερον ἀπολεξάμενος [P. 104] τῆς στρατιᾶς τὴν ἐπὶ Σελευκείας ἠπεύγετο. Τῷ δ' ἄλλῳ Ῥωμαίων στρατεύματι ἐνταῦθα που ἐπὶ τῆς Ἀττάλου μένοντι ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἵππων ἐκέλευεν. Πάθος γάρ τι τοῖς αὐτῶν πέλμασιν ἐπιγεγονός, ὃ δὴ τῷ ἵππῳ ἐπισκήπτειν εἴωθε γένει, ἰσχυρῶς αὐτοὺς ἐπέλεξεν. Ὡς δὲ αὐτὸς μὲν τὰ ἐπὶ Σελευκείας ἐξῆλθε πεδία, τὸ δὲ στρατεύμα οὐ παρῆν ὡσπερ ἐκέλευε (παρημέλητο γὰρ τοῦτο πρὸς τοῦ Ἄλεξιου), ἐψ' ἑτερόν τι ἐτράπετο, σθένει παντὶ τὸν Τερρόζην καταλήψεσθαι προθυμούμενος. Ἄλεξιον μὲν (22) πρόσθεν ἐπεμψεν, εἰ πως Τερρόζην αὐτῷ συμπλακέντα ἐνταῦθα ἐπισχεῖν δυνηθῆ· ὁ δὲ κατὰ νότου τούτου ἐχώρει οὐ πλείους πεντακοσίων ἐπαγόμενος ἀνδρῶν ὀπλιτῶν, καὶ τάχα ἂν ἤλωτό τε (23) ὁ τύραννος καὶ ὑπὸ χειρὸν ἐγένετο Ῥωμαϊκαῖς, εἰ μὴ τύχη τις αὐτὸν ἐξ ἀπροσδοκῆτου διεσώσατο. Τῶν γάρ τις προσαιτούντων, οἱ πολλοὶ τῶν Λατίνων γένους ἐπὶ Παλαιστίνην ἰόντες ὄρη τε καὶ ὄρυμα περιτρέχουσι ἀλλήται, καὶ οὐδὲν ὃ τι τῷ πλήθει λείπουσιν ἀστείπτον, τῷ βασιλεῖ περιτυχῶν στατήρ τε ἐξ αὐτοῦ κεκομισμένος χρυσοῦ τὴν ταχίστην ἐπὶ τὸν Τερρόζην ἤλθε καὶ αὐτῷ τὴν βασιλείωσσον οὐκ ἤδη ἐπήγγελεν ἀφίξιν. Ταῦτα ἐκείνος ἀκούσας καταπέπληκτο μὲν, ὡς τὸ εἶδος, τὸν μέντοι λόγον πρὸς οὐδένα τῶν ἀπάντων ἐξενεγκὼν ὅτι μὴ Θωμᾶν (24) τε καὶ Κέρκην, ἀνδρας εὐνοῦς αὐτῷ, φυγὰς ἄλλοτε ἄλλη φερόμενος ἐξέτρεχε πανταχοῦ. Βασιλεὺς δὲ τῆ ὕστερα εἰς τὴν Κιλικίαν εἰσελάσας αὐτὸν μὲν εὖρεν οὐδαμοῦ, τὸ ἐν Λάμῳ δὲ φρούριον ἀμαχητὶ παρεστήσατο ἐρυμνὸν μάλιστα δν. Εἶτα Κίστριμον καὶ Ἀνάζαρβον πόλιν εἶλε περιφανῆ. Προίων δὲ καὶ Λογγινιάδα σὺν πάσῃ τῇ περιοικίδι καταδραμῶν ἐδουλώσατο. Ὅθεν ἐπὶ Ταρσὶν μεταβάς ἡ μητρόπολις τῷ ἔθνει τούτῳ τυγχάνει οὔσα, αὐτὴν μὲν εἶλεν αὐτοδοεῖ, Τίλι δὲ κρησφύγετον μάλα ἐχυρὸν πέμψας ὑπὸ Ῥωμαίους ἐποίησατο. Ὅπως δὲ Ταρσὸν οὐδ' ἂν ὑπὸ μυριάδων ἀλώσσεσθαι πολλῶν εὐχερῆ οὔσαν αὐθημερὸν αὐτὸς παρεστήσατο, δηλώσω ἔγωγε. Ἐπειδὴ περ

αὐτῷ τινὰς πέμποντες ἰκέτευσον ἰλάσασθαι σφίσι τὸν

αὐτῷ τινὰς πέμποντες ἰκέτευσον ἰλάσασθαι σφίσι τὸν

imperialium exercituum adventus, ut prædictus Toros, qui Tarsi tunc morabatur, via libera serias habuerit ut ad montes vicinos gratia salutis se conferret.

(24) Θωμᾶν. Thomam forte, Torosi ex sorore nepotem, qui eidem in principatum successit.

βασίλεια. [P. 105] Ὡς δ' ἀπετύγχανον τοῦ σκοποῦ, Ἄντιοχείας πανταχόθεν ἐξαπορούμενος τὴν Ἄντιοχείας ἀκρόπολιν ἐγχειρίειν βασιλεὶ διωμολόγει, εἰ κακῶν ἀμνησθήσειν αὐτῷ. Συνίει γὰρ καὶ τοῦ Ἄντιοχείας ἀρχιερέως (25), ὃν αὐτοὶ ὁμογενῆ σφίσι ἐπιστάσι πατριάρχην δῆθεν αὐτὸν κλαίζοντες, δυσμένειάν τινα καὶ κότον ἐπ' αὐτῷ τρέφοντος ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Ῥενάλδος, ὅπερ ἤδη ἐλέγομεν, ἐσχάτην ἑαυτῷ πενίαν ξυνειδῶς Κύπρον τε καταδραμεῖν διανοήθη καὶ τὸν ἀρχιερέα τοῦτον ἰδίᾳ παραλαβὼν χρήματα αὐτῷ δοῦναι ἤξιον· ἐν εὐπορίᾳ γὰρ εἶναι πολλῆ τούτον ἐγίνωσκεν. Ὡς δ' οὐκ ἐπειθε, τῶν ἀμφίων θωπεύμενος τὸν ἀνθρώπον πολλὰς μὲν αὐτῷ κατὰ τοῦ σώματος ἐξαινε πρότερον, θέρους δὲ ἀκμάζοντος μέλιτι τὰ τραύματα ἐπιχρίσας (26) ἤλιψ θέρεσθαι ἀφῆκε. Σφήκες τε οὖν καὶ μέλιται καὶ μύαι καὶ ἄλλα τῶν αἰμοθόρων ζωοφίων καθ' ὅλου γυμνητεύοντος ἐγκαθίζοντα τοῦ σώματος συνεμύζων αὐτῷ τῶν αἱμάτων. Ὑψ' ὧν ἀπαγορεύσας ὁ ἀνθρώπος πάντα τὸν πλοῦτον Ῥενάλδῳ παρεῖχεν ἐξενέγκων· ὁ δὲ ἐξευμενιζόμενος δῆθεν αὐτὸν κοσμήσας συνήθως ἐφιππονδιὰ μέσης ἤγε τῆς πόλεως, αὐτὸς ἐκ ποδός τε βαδίζων καὶ τὸν ἐκ τῆς ἐφεστρίδος ἡρτημένον ἐν χειρὶ κατέχων ἱμάτια (27). Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν ταῦτα ἐποίει, ὁ δὲ οὐδὲν ἤττον ἐμεμνηνίει [f. ἐμεμνηνίει ἢ ἐμεμνηνίει] κατὰ Ῥενάλδου καὶ ἐζήτει καιρὸν ὅπως ἂν ἀμύνατο τοῦτον. Καὶ δὴ συχνὰ παρὰ βασιλέα πέμπων προδιδόναι οἱ κατεπηγγέλλετο τὸν ἀνθρώπον. Βασιλέως δὲ πρὸς τοῦτο ἀνανεύοντος (πολέμῳ γὰρ μάλλον ἢ δόλῳ περιγενέσθαι ἤθελε), τῆς ὁρμῆς ἀνεκόπτετο. Ῥενάλδος μὲν ταῦτα ἐννοῶν τὰ προειρημένα βασιλεὶ ὑπισχνεῖτο· τοῦ δὲ μὴ προσιμένου τὴν ἱερίαν τοιάδε τιὰ ἐποίει. Ἀφαιρεῖται μὲν (28) τὴν καλύπτραν τῆς κεφαλῆς, γυ-

precarentur. Id ubi recusatum est, Renaldus animo undique anxius quidque ageret incertus, arcem Antiochenam Imperatori se traditurum spondet, si delictorum suorum concederetur oblivio. Noverat enim Antiochenum pontificem, quem ex sua gente sibi illi præficiunt ac patriarchæ nomine donant, iniuriam sibi infensumque esso ea ex causa. Renaldus, ut ante diximus, cum se in extrema rerum penuria constitutum videret, non modo Cyprum depraedari constituit, sed et pontificem hunc in secretum abductum aggressus, pecunias sibi ab illo dari postulavit, non ignarus multis illum abundare opibus. Id cum renuisset, vestibus homini detractis, corpus multis primùm verberibus cæsum, ardente tum æstate, vulneribus melle illitis, urendum soli exposuit. Illi tum vespæ et apes et muscæ, et cætera sanguinem ebibentia animalcula, nudato prorsus corpori **182** insidentia sanguinem ejus sugabant. Quibus adactus tormentis, prolatas opes omnes Renaldo tradidit. Tum vero pacatus ille, consuetis virum induit vestimentis, equoque insidentem per mediam ductum civitatem ipse pedes, lorum quod a sella dependebat manu tenens, est subsequutus. Verum id etsi egisset Renaldus, non minori tamen eum odio prosequeretur pontifex, occasionemque captabat, qua illatam sibi injuriam ulcisceretur. Ideoque crebris ad imperatorem missis legatis, hominem in illius manus sese traditurum pollicebatur. Sed id recusante imperatore, quod bello potius quam dolo victoriam vellet consequi, ab incepto destitit. Ea quidem animo reputans Renaldus supra dicta cum imperatore pacisci parat; verum illo preces aspernante, talia instituit. Abjecto capitis tegumento, manibus usque ad cubitum de-

Du Cangii notæ.

(25) Ἄντιοχείας ἀρχιερέως. Ut pessime et contra dignitatis decus habitus sit ab Raynaldo Aimericus patriarcha Antiochenus, quæve ex causa huc narrat idem Tyrus, l. xviii, c. 1.

(26) Μέλιτι ἐπιχρίσας. Tyrius: Quodque satis videtur abominabile, sacerdotem longævum, Petri apostolorum principis successorem, virum ægrotativum et pene perpetuo infirmantem, nudo capite et melle delibuto, per æstivum diem in sole ferventissimo compulit sedere, nemine contra solis importunitatem præbente remedium vel gratia pietatis muscas abigente. De ejusmodi supplicio vide Baronium ad 28 Julii.

(27) Ἐφεστρίδος ἱμάτια. Perperam vestis cingula, ut et intra p. 187 vertit Tollius: his quippe verbis stapedum seu scandularum, quibus in equum quis tollitur, lora innuit Cinnamus. Cum enim equus in equum insilit, teneri solent a stratore ejusmodi appensa sellæ equestri lora, quæ dum validius scandulæ seu stapiæ insisit, ipsa circumagatur sella; sic enim observo scandulas istas appellari in veteri inscriptione: Dum virgunculæ placere cuperem, pes hæsit stapiæ et tractus perii. At in illius ævi scriptores Latini strepæ vocabulo uti non semel leguntur, pro scandula, non quod strepæ scandula fuerit, sed ipsum quo illa innectitur lorum, a voce Saxonica strep, id est, corrigia. Proinde strepam tenere apud eosdem scriptores, quos infra laudabimus, proprie est tenere lorum stapedis. Interdum etiam strepam aut strepnam tenere dixerunt,

ut Acta Adriani IV et Alexandri III pp. apud Baronium, quæ vox idem sonat ac strepa, a voce perinde Saxonica streng, id est, chorda, sonis, vinculum, ligula, lorum, etc., uti observatum a Somnero: unde forte Italis strepna dicitur equus sagmarius, quod sarcinæ equis istis impositæ circumactis undique loris stringantur. Utuntur denique scriptores staphæ et staffæ vocabulo eadem notione seu pro ipsa scandula, Radulphus de Diceto, an. 1170: Cum autem rex et archiepiscopus secessissent in partem bisque descendissent, bis stapham rex tenuit archiepiscopo. Anonymus Salernitanus, parte iv. Sellam super quam equitabat staffamque solitam ponebat. Stapham quasi stapiam dictam vult Vossius, l. i De vitis serm. p. 35. Aliam originem vocabulo isti accersit Goropius Becanus, l. ii Gallicorum, p. 49. Sed quidquid sit de etymo, constat inde stafferos ab Italis appellatos stratores, quod ad staffam stent, cum equus equum conscendit aut ipse incedit. Nec mirum barbaris hisce vocibus usos esse passim scriptores recentiores, cum stapedum seu scandularum nullus fuerit apud veteres usus, uti pridem monere Joannes Tortellius, Galeottus Martius, idem Vossius, Salmasius, Sant-Amantius et alii. Græci nuperi staphas σκάλας vocavere, ut Leo imp. in Tact. c. 6 n. 10, c. 12 n. 53, Mauritius in Strateg., Suidas, Eustathius, Codin. De offic. c. 3, n. 9, etc., κλίμακx; Pachymeres l. v, c. 27.

(28) Ἀφαιρεῖται μέρ. Idem Tyrus: Ad urbem

teetis pedibusque nudis cum plurimis monachis non monachis per mediam incedens civitatem ad imperatorem pergat. Appensus erat collo foniculus, et gladius ab eo altera ferebatur manu. Erat autem illic erectum insigne tribunal. Stabat vero procul ab imperatorio tabernaculo Renaldus, tanquam si ad illum accedere non auderet. Monachorum turba non monachorum absque sandaliis capitumque tegumentis imperatorem adibat, et in genua procumbentes omnes lacrymas profundebant ex oculis, manusque protendebant. **183** At imperator renuenti primo similis, tandem exoratus adesse principem jussit. Ingenti igitur, eo quo diximus modo, flexus imperator delictum remisit: tum et alia multa quæ ipse voluit imperator, sacramentis firmani, tum etiam illud, ut Byzantio, prout antea fieri consueverat, Antiochiam pontifex mitteretur. Mira res prorsus visa qui hic forte aderant Asiaticarum gentium legatis, Chorasminorum, Susiorum, Ecbatanorum, Mediæque universæ ac Babylonis, quorum principem magnam vocant sultannam: præterea Nuradini Berrhææ satrapæ, Jagupasanis Cappadociæ phylarchi, et Abasgorum et Iberorum, nec non et Palæstinorum et Armentorum, qui ultra Issuros habitant.

19. Hæc tum quidem ibi gesta. Interea Balduinus Palæstinæ rex per legatos colloquium imperatoris expellit, de rebus aliquot majoris momenti cum illo acturus. Verum hæc in speciem gerebantur. Cum enim Antiochiæ principatui terris suis vicino iubiaret, neque cum facile posset sibi comparare, priusquam ea quæ de Renaldo evenerant edoceret, id imperatori consilii dederat, ut nullo hominem modo cederet: illo enim de medio sublato fore ut vel Antiocheni, qui ab eo fuissent servati, sibi in posterum obnoxii servirent: vel si utriusque detrectarent imperium, nihilo secius ipsis **184** dominaretur. Ejusmodi dato consilio Antiochiam venit, habituque cum oppidanis sermone in memoriam eis revocavit, quomodo propter eorum commoda ex Palæstina huc advenisset, et quantum sibi ob id ipsam deberent. His annuentibus, iterum imperatorem de mutuo congressu sollicitat. At ille

A μνώσας δὲ τῷ χεῖρι ἄχρι καὶ ἐς ἀγκῶνας αὐτοῦ, ἀνυπόδετος σὺν τῶν μοναχῶν πολλοῖς διὰ μέσης τῆς πόλεως πορευόμενος ἐπὶ βασιλέα παραγίνεται· ἐξῆπτο δὲ αὐτῷ τοῦ μὲν τραχήλου καλύδιον, χεῖρ δὲ τῆ ἐτέρᾳ ξίφος ἐφέρετο. Ἦρτ' οὖν τῆνικαῦτα βῆμα λαμπρὸν· καὶ Ῥενάλδος μὲν ἀποθὲν που τῆς βασιλείου σκητῆς ἴστατο ὡς ἂν μὴ θαρρῶν τὴν εἰσφοίτησιν, ὁ δὲ τῶν ἀμονάχων μοναχῶν ὄμιλος ἀσάνδαλοι τε καὶ ἀκαλυφτοὶ κεφαλὰς εἰσήσαν ἐπὶ βασιλέᾳ, ἐπὶ γόνυ τε ἐκλάσαντες ἅπαντες δάκρυά τε τῶν ὀφθαλμῶν ἐπιμπον καὶ τὰς χεῖρας ἀνέτεινον. Βασιλεὺς δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀνένευε, παρακληθεὶς δ' ὕστερον παρελθεῖν τὴν πρίγκιπα ἐκέλευσεν. Εἰς ἐλθόντι δὲ τρόπῳ τῷ εἰρημένῳ ἐπικαμφθεὶς ἀφῆκεν αὐτῷ τὸ ἐμπαροίνημα, ὄρκους [P. 106] ἄλλα τε πικρὰ πιστωσαμένῳ, ὅσα δηλονότι βασιλεὶ βουλομένῳ ἐτύγχανε καὶ δὴ καὶ ἀρχιερεῖα ἐκ Βυζαντίου εἰς Ἀντιόχειαν κατὰ ἔθος πέμπεσθαι τὸ παλαιόν. Ὅτε δὲ καὶ θαῦμα κατεῖχε τοῦς ὅσοι τῆνικαδὲ ἐτύγχανον πρέσβεις ἐνταῦθα παρατυχόντες τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν ἐθνῶν, Χωρασμίων τε καὶ Σουσίων καὶ Ἐκβατάνων, Μηδικῆς τε τῆς ἀπάσης καὶ Βαβυλωνος, ὧν δὴ τὸν ἀρχοντα μέγαν ἐκεῖνοι κλεῖζουσι σουλτάν, Νιυραδίν τε τοῦ Βερβροιαίου σατράπου καὶ Ἰαγουπασάν τοῦ Περσῶν φυλάρχου, καὶ Ἀδασγῶν καὶ Ἰθήρων, ἐτι δὲ καὶ Παλαιστινῶν καὶ Ἀρμενίων τῶν ἐπέκεινα Ἰσαύρων.

10. Ταῦτα μὲν οὖν τῆδε ἐπράσσετο. Βαλδουίνος (29) δὲ ὁ Παλαιστίνης βῆς ἐπὶ βασιλέα πέμψας ἠτείτο συγγενέσθαι αὐτῷ περὶ μεγάλων τινῶν ὡσπερ ἔλεγε κοινωνήσων. Ἦν δὲ σκῆψις τὸ πρᾶγμα. Τῆ γὰρ Ἀντιοχείας ἐποφθαλμίζων ἀρχῇ ἐν γαιτόνων αὐτῷ καθεστῶσῃ, οὐκ ἔχων ὅπως ἂν αὐτῆς τεύξοιτο, ἐπειδὴ μηκέτι τὰ κατὰ Ῥενάλδον ἔμαθε, ξυνεβοῦλενε βασιλεὶ μηδὲλως τούτου μεθίσθαι, ὡς ἢ ἐκ ποδῶν ἐκεῖνου γεγεννημένου Ἀντιοχεῦσιν ἄτε δι' αὐτὸν σεσωσμένοις ὅσα καὶ δούλαις αὐτῶς χρῆσαιτο, ἢ καὶ περὶ ἀμφοῖν βασιλείαν παρζιτησαμένοις οὐδὲν ἦττον αὐτοῖς ἐπιτάττειν. Ταῦτα βουλευσάμενος ἐν Ἀντιοχείᾳ παραγίνεται, εἰς λόγους τε Ἀντιοχεῦσαι καταστάς ὑπεμνήσκει τε ἐπίτηδες αὐτοῦς, ὅπως ἐπὶ τῷ αὐτοῖς ξυνοίσαντι ἐνταῦθα Παλαιστίνης ἀφίκοιτο καὶ ὡς χαρίτων αὐτῷ μεγάλων ὀφειλέται τυγχάνουσιν ὄντες. Τῶν δὲ ὁμολογούντων, εἶδετο καὶ πάλιν βασιλέως ὅπως ἂν αὐτῷ συγγεναιτο. Ὅ δὲ συνελθὼς τῆς τοῦ ἀνθρώπου διανοίας τὸ μὲν πρῶτον ἀνένευσε, μὴ ἂν τῆς δεούσης τυχεῖν αὐτὸν ἰσχυριζόμενος φιλοφροσύνης τε καὶ δεξιότητος, εἴγε ἐπὶ μίσων πολεμίων ἔργων διατρέθοντι ὁμιλήσειεν

Du Cangii notæ.

Mamistram pervenit, ubi post multos circuitus cum summa ignominia et populi nostri confusione imperiali reconciliatus est excellentiæ. Nudis enim, ut dicitur, pedibus, indutus laneis, manicis usque ad cubitum decurtatis, fune circa collum religato, gladium habens in manu nudum, quem mucrone tenens, cujus caput domino imperatori porrigeret, coram universis legionibus domino imperatori presentatus est: ibique ante pedes ejus ad terram prostratus, tradito domino imperatori aladio tan-

diu tacuit, quousque cupclis verteretur in nauseam et latinitatis gloriam verteret in opprobrium et in delinquendo et satisfaciendo vehementissimus. Mirum sane quomodo vir fortissimus quique tot egregie factis inclarnerat tanta se ignominie et infamie subjecerit.

(29) Βαλδουίνος. Ut ad imperatorem accesserit Balduinus III, Hierosol. rex, et principem Reynaldum eidem reconciliaverit narrat idem Tyrinus, l. xviii. c. 24.

αὐτῷ ἐγκείμενον ὁ εἶσι μᾶλλον ὁρῶν αὐτὸν καὶ περὶ αὐτῶν αὐτῶν ἡσημέραι ἰκατεύοντα ἐπένευέ τε τῆ αἰτή-
σει καὶ ἤκειν ἐκέλευε. Λέγεται οὖν ὅτι ἐξῴοντα τῆς
πόλεως περιστάντες αὐτὸν οἱ Ἀντιοχεῖς ἐδέοντο, ὅπως
ἂν αὐτῷ δυνατὰ ἔσται βασιλέα σφισι διαλλάξαι. Ἐν
τούτῳ δὲ τοιάδε τινα ἐς τὴν βασιλείῳ συνέπεσον
αὐτῆν. Ἦν τις ὑπογραμματέων αὐτῷ Θεόδωρος
ἄνομα, ἐπίκλησιν Ἐτυπειώτης (30). Οὗτος ὁ Θεόδωρος
τά τε ἄλλα βασιλεῖ οἰκαιοτάτος ἦν, καὶ δὴ καὶ τὴν
ἐπὶ τοῦ κανικλείου πεπίστευτο λειτουργίαν, ἀλλὰ
σκαίος τις καὶ δύσπουρος περὶ αὐτὸν φωραθεὶς τε καὶ
ἐξελεγχθεὶς ὑψίων τε αὐτῶν, καὶ γλώσσης ὁ καχοδα-
μιον ἐπέτρητο. Τὸν τε γὰρ τῆς ζωῆς αἰῶνα ἐκμεμα-
τρῆσθαι βασιλεῖ ἤδη ὡς ἀπὸ τρίποδος ἀπέφοίβαζε τοῖς
πολλοῖς, καὶ χρῆναι ἔλεγε τὴν Ῥωμαίων βουλήν μη-
κέτι νεανία μηδὲ σφριγῶντι τὴν ἀρχὴν παραδοῦναι,
ἀλλ' ἀνδρὶ γεγηρακότι τε ἀκριθῶς καὶ ἐξῴρω τῆς
ηλικίας, ὅπως ἐκείνου τῷ λόγῳ ἄρχοντος ὡς ἐν δη-
μοκρατίᾳ τὰ τῆς πολιτείας μᾶλλον [P. 107] διοι-
κοῖτο. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν Θεόδωρον τῆδε συν-
έπεισε· τότε δὲ καὶ Γεώργιος ὁ τῶν βασιλικῶν ἐξάρ-
χων σαλπιστῶν, ὃν δὴ πριμικήριον τῆς αὐλῆς (31)
ἔθος ὀνομάζειν ἐστίν, ἐπίκλησιν Πυρρογεώργιος,
οὐκ ἐπὶ μικροῖς καὶ αὐτὸς βασιλεῖ προσκεκρουκῶς
ἰλεῶ τε αὐθις τετύχηκεν αὐτοῦ καὶ ἄχαρι ἄλλο μὲν
οὐδὲν ἐπέπνθαι, τὴν δὲ ἀρχὴν ἀποθεβλήκει ταύτην.

κ'. Βασιλεὺς δὲ προσιεῖναι τὸν βῆγα μαθῶν ἄλ-
λοτε ἄλλους τῶν ἐπὶ δόξης πρᾶσαναντῶν αὐτῷ ἔπεμ-
πε καὶ ἀεὶ τοὺς ἐπιδοξοτέρους κατόπιν ἀχρι καὶ τῶν
ἐπ' ἀδελφίδαϊς αὐτῷ γαμβρῶν (32), προσερούντας
αὐτὸν καὶ τὰ εἰκότα τιμήσοντας, ἕως παρ' αὐτὸν
βασιλέα ἦλθεν. Ὁ μὲν οὖν οὕτως ἀξίως τοῦ Δαβὶδ
Ἰσραὴλ καὶ ἐτίμα καὶ ἐδέξιοῦτο τὸν ἄνθρωπον· ὁ δὲ
εἶτε τούτοις κατεπαρθεῖς εἶτε καὶ ἑὸς φύλλοντινα
τρέφων ἀλαζονείαν, ἐπειδὴ περ εἰς τὴν βασιλείαν
παρῆλθεν αὐτῆν, ὑπὸ τε τῶν βασιλικῶν ῥαβδούχων
καὶ Ῥωμαίων τῶν ἐπὶ δόξης παράπεμπόμενος ἐν-
ταῦθα τοῦ ἵππου ἀπέβη, ἐνθα καὶ βασιλεὺς (33) αὐτὸ

A eo colloquium haberet. Ut vero magis instare eum
vidit et eadem in dies rogare, annuit tandem pre-
cibus et venire jussit. Alunt urbe exeuntem cir-
cumstetisse Antiochenos, rogasseque cunctius ut
imperatorem sibi reconciliare admitteretur. Interea
ei hæc in imperatoris accidere palatio. Quidam ex
illius scribis nomine Theodorus, cognomento vero
Stypiota, tum alias ipsi familiarissimus, tum etiam
caniclen ea ætate præpositus, cum principi cætero-
quin intidus infestusque deprehensus ac convictus
esset, oculis miser et lingua privatus est. Exactum
jam quippe esse imperatoris vitæ terminum, voluit
ex tripode apud multos valicialatur, aiebatque
non adolescenti et vegeto committendum deinceps
Romanum imperium, sed ætatis propectis viro et
senio jam confecto, ut in speciem eo imperante
publicæ res veluti populari regimine administraren-
tur. 185 Hæc tum quidem acciderunt Theodoro.
Eodem tempore Georgius tibicinum imperatoris
præfectus, qui primicerius aulæ vulgo vocari solet,
cognomento Pyrrhogeorgius, commisso ei ipse non
levi in eum delicto, clementem expertus principem,
nihil aliud mali passus est, nisi quod eo munere
exciderit.

20. Imperator vero ut adventare regem rescivit,
variis in locis viros dignitatibus conspicuos ipsi
jussit occurrere, ita ut honoratiores postremo sem-
per essent, usque ad ipsos ex fratribus nepitium
viros, qui cum eo sermonem haberent, variisque
illum prosequerentur honoribus, donec ad ipsum
perveniret imperatorem. Ita ille ex Davidici throni
majestate tum coluit hominem, tum officiose exce-
pit. Quibus is elatus, sive quod insitam ab ipsis
natalibus aleret nescio quam ostentationem, post-
quam imperatoriam ingressus est palatium, impe-
ratoria custodia illustribusque aulicis eum doctu-

Du Cangii notæ.

(30) *Ἐτυπειώτης*. Rem paulo secus refert Ni-
cetas, l. iii, n. 4, et a logotheta dromi, viro ne-
fario, per invidiam et consuetis calumniis, tanquam
elandestina cum Willelmo Siculo regem agitaret
consilia, circumventum Theodorum Stypiotam tra-
didit. Ad Cinnamum accedit propius Radevicus, l.
ii De gest. Frid. c. 47, etsi aliter perinde histo-
riam hanc describat: *Circa idem tempus Manuele
Cropolitano imp. circa partes Antiochiæ contra Tur-
cos cum exercitu morante, unus de servis palatii,
caniclinus videlicet, quem nos cancellarium dicere
possumus, principi suo fraudem molitus est. Tres
siquidem audacissimæ temeritatis juvenes infinita
corruptos pecunia ait occidendum imperatorem pel-
lexerat, ipseque statuta die quando id facinus pa-
trari debuerat, ad occupandum apud urbem simul
cum imperiali palatio imperium, magnis instructus
capiis præstolabatur. Tantum regis periculum cum
imperatrici per occultum indicem revlatum fuisset,
illa, magni udine scelestis perterrita, quam velocis-
sime marito proditionem significat: sicque detecto
dolo, comprehensis sicariis, preventivo criminis au-
ciore et capto, de omnibus condigne sumuntur sup-
plicia. Caniclinus etenim primo effossis oculis
linguaque perforata gutturi transmissa sine mise-*

ratione miserabili morte vitam finivit. De Theo-
doro Stypiota canicelino V Cujac. ad leg. 2 Cod. de
Petit. honor. l. x.

(31) *Πριμικήριον τῆς αὐλῆς*. Pyrrhogeorgii
istius, ut et dignitatis primicerii aulæ qua insi-
gnitus fuit, meminit idem Cinnamus, l. ii. At
quale fuerit istiusmodi officii palatini munus certe
ab illo unico scriptore docemur, præfuisse nempe
tibicinibus imperatoriis, de quibus agit Codinus,
c. v, n. 15, et c. vi, n. 20. Nam etsi non semel de
hac dignitate sermonem iugerat idem scriptor, de
functione ista silet. Occurrit præterea primicerius
aulæ apud Cantacruenum l. iii, c. 32.

(32) [P. 464] *Τῶν ἐπ' ἀδελφίδαϊς αὐτῷ γαμ-
βρῶν*. Tyrius. Statim in occursum ei ab eo diri-
guntur duo nepotes ejus, fratres uterini, Joannes
videlicet protosebaste et Alexius protostrator, qui
inter illustres sacri palatii primum obtinebant lo-
cum, cum maximo nobilium comitatu. Qui quidem
Alexius protostrator filius fuit Joannis Axuchi
m. domestici et maritus filiae Alexii Comneni
Joannis imp. filii primogeniti. V. stemma Com-
nen.

(33) *Ἐνθα καὶ βασιλεὺς*. Nemini quippe equo
insidenti in palatium licebat ingredi præterquam

centibus, eo loci equo desiliit, ubi id ipsum facere A consuevit imperator. Ex quo factu insolentiam fastumque illius advertens princeps, multa ad majorem honorem pertinentia deinceps intermisit. Nihilominus eum vidit allocutusque est, et sede humiliori considerare jussit. Sæpius etiam cum illo est congressus, eumque convivio excepit crebrius. Cum vero ea quæ Renaldus cum imperatore pepigerat Antiochenis non placèrent, cum propter copias quibus adjuvare imperatorem tenebantur, civitate nimirum prioribus viribus longe imminuta, 186 tum propter patriarcham, qui in posterum Byzantio Antiochiam mittendus erat, venissentque iis de rebus imperatorem supplicaturi, Balduinus quoque eadem rogabat principem, et non difficilem exoratu videns, B concidere ad illius genua legatos jussit. Is vero, animo revolvens utra res majori esset honori Romanis, ut minorem manum ad militiam conferrent, statim annuit : crebro enim quod supra vires exigitur, vix impletur : cum quantæcumque præterea adductæ copię ad servitutis argumentum plus satis sufficiant. Pontificem autem aliunde quam Byzantio assumi, negavit se permissurum. Id illi libenter accipientes, in civitatem redierunt.

21. Eum finem habuere res cum Renaldo gestæ. Interea imperator in Torosum pergere instituit : sed ille primo loca deserta, et montes Tauricos pervagatus ; tandem Balduino etiam pro eo apud imperatorem intercedente, venit et ipse in Romanorum castra, supplicis miserandique viri habitu. C Admisso itaque Toroso ab imperatore et inter Romani imperii clientes ascripto, bellum solutum est. Sed enim Antiocheni, ubi imperatorem in civitatem suam adventare perceperunt, veriti, ut par erat, ne si intromitterentur Romanorum copię, ab iis expellerentur ; auxilium vero qua ratione imperatorem averterent a proposito, hosce minime sanos commenti prætextus ad illum detulere : quosdam videlicet esse ex suis audaculos, qui imperatorem, cum in 187 urbem inermis omnino veniret (neque enim id futurum aliter putabant) factis insidiis opprimerent. Sed ille dolum advertens, nequaquam locum habituram fraudem dixit : mox, converso ad circumstantes sermone, ea fieri non posse respondit, tum propter alia, tum id maxime quod rex qui D autem procul ab imperatoris corpore inermis incederet, Renaldus autem et alii circa equi phaleras et ephippii lora occupati, pedibus irent sine ullis armis : imperatorem denique magna, uti moris est Barbarorum bipenniferorum turba circumstaret. Ita hosce sermones respuit. Urbem autem ingressurus

Du Cangii notæ.

ipso soli imperatori. Vide quæ notamus ad Villehard. n. 111.

(54) "Εδραν δὲ τινα χθαμαλήν. Prosequitur Tyrinus : Deinde ipsis eum ducentibus usque ad ostium tentorii, ubi dominus imperator cum suis illustribus residebat, cum multa gloria introductus, humanissime ab eo salutatus et ad osculum pacis erectus, secus eum in sede honesta, humiliore tamen,

ποιεῖν ἐβίστο. Ἐφ' οἷς ἀγερωχίαν αὐτοῦ καταγνοῦς βασιλεὺς πολλά τῶν ἐτι μᾶλλον εἰς τιμὴν δρόντων ἐνέλιπεν αὐτῷ. Εἶδε δὲ ὁμοίως αὐτὸν καὶ προσεῖπεν ἔδραν τὴν τινα χθαμαλήν. (54) καθιζῆσαι παρέθετο, συνωμίησέ τε πολλαχίς αὐτῷ καὶ ἐν συσιτίῳ παρέλαθεν. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἤρεσκεν Ἀντιοχεὺς τῶν Ῥενάλδῳ ὠμολογημένων ἢ τε δύναμις μεθ' ἧς βασιλεὺς συμμαχεῖν ἐμελλον, ἅτε ἀπερρύηκυίας τῇ πόλει τῆς πάλαι ἰσχύος, καὶ τὸ ἀρχιερεῖα ἐκ Βυζαντίου ἐπὶ Ἀντιοχείᾳ στέλλεσθαι, καὶ ἦλθον τούτων ἕνεκα βασιλέως δεησόμενοι, Βαλδουῖνος καὶ ὑπὲρ τούτου τὸν βασιλεῖα περητεῖτο. Οὐ σφόδρα δὲ ἀναινόμενον γνοῦς καὶ πρὸ τῶν ἰχνῶν αὐτοῦ τοῖς πρέσβεις ἐβρίπτει. Ὁ δὲ ὀπότερον τοῖν δυεῖν μᾶλλον Ῥωμαίοις τιμὴν φέρει διεννοησάμενος τὸ μὲν σὺν ἐλάσσονι στρατεύειν δυνάμει αὐτίκα ἔδωκε (τότε γάρ ὑπὲρ ἰσχὺν ἀπαιτούμενον ἐφεπομένην ὡς τὰ πολλά τὴν παράβασιν ἔχει, καὶ ἄλλως ἀρκεῖ πρὸς δουλείας ἐνδειξίην καὶ τὸ πολλοσθέν ἐστὶν οὗ προσαγόμενον) ἀρχιερεῖα δὲ ἄλλοθεν ποθεν ὅτι μὴ ἐκ Βυζαντίου εἶναι οὐκ ἔφησε καταδέξασθαι. Ὅπαρ ἄσμενοι ἐκεῖνοι δεξάμενοι ἐς τὴν πόλιν ἀπηλλάττοντο.

κα'. Τὰ μὲν δὴ κατὰ τὸν Ῥενάλδον ἐνταῦθα τὸ πέρας ἴσχε· βασιλεὺς δὲ ἐπὶ Τερρόζην (55) ἵέναι λοιπὸν διενκαίτο. Ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἐπὶ χώρους τε ἔρημους τε βρῆ ἐξέτρεχε τὰ Ταυρικὰ, εἶτα Βαλδουῖνου καὶ περὶ αὐτοῦ τὸν βασιλεῖα ἰκετεύσαντος ἦλθε κάκεῖνος [P. 108] ἐν τῷ Ῥωμαίων στρατοπέδῳ ἰκέτης ἐλεεινός. Βασιλεὺς δὲ αὐτὸν προσηκάμενος δούλοισ τε τῶν Ῥωμαίων ἐνέγραψε καὶ τὸν πόλεμον λοιπὸν ἔλυσεν. Ἀντιοχεὺς τοῖνυν, ἐπειδὴ τῆς πόλεως ἐπιθαίνειν ἤδη βασιλεὺς ἐμελλον, εἶδισαν μὲν ὡς τὸ εἶδος, μὴ ποτε Ῥωμαίων δυνάμεις ἐνδον εἰσφρήσασαι ἐκεῖθεν αὐτοὺς ἐξελαύνειν πειράσσονται, οὐκ ἔχοντες δ' ὅπως τὴν βασιλέως ἀποτρέψωσιν ὁρμήν, σκήψεῖς οὐχ ὑγιεῖς τινὰς ἀναπλάσαντες προσῆγον αὐτῷ. Αἱ δὲ ἦσαν, ὡς ἄρα τῶν τινες παρ' αὐτοῖς τολμηταὶ σύνθοιντο, ἐπειδὴν βασιλεὺς ἐπὶ τὴν πόλιν εἰσέλθη ἀνοπλος δὴ πάντως (οὐ γάρ ἐπέσκεν ἄλλως), ἐπιβουλῇ τινὶ κατ' αὐτοῦ χρήσασθαι. Ἀλλὰ βασιλεὺς τὸν δόλον ξυνοιδῶν οὐκ ἔφη χώραν ἔξειν τὸ πλαστευόμενον, καὶ κατέλεγεν ὑπολαθῶν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ὅπως ἀδύνατά ἐστι ταῦτα, διὰ τε ἄλλα καὶ οὐχ ἤκιστα τὴ τὸν μὲν ῥῆγα πολλῷ ἀποθεν τοῦ βασιλείου ἀνόπλιτον μέλλειν πορεύεσθαι σώματος, Ῥενάλδον δὲ καὶ τοὺς ἄλλους περὶ τὰ φάλαρα τοῦ ἵππου καὶ τοὺς τῆς ἐφεστρίδος πορεύεσθαι ἱμάντας, περὶ τε χωροῦντας καὶ ὀπλοῦ ἄνευ παντός. Αὐτὸν γε μὴν τὸν βασιλεῖα πολὺν τινα πελεκυφόρων Βαρβάρων

localus est. Ita cum Amalricus Hierosol. rex Constantinopolim ad Manuelem venit, juxta eum dominus rex throno sedit honesto, humiliore tamen, ait idem Tyrinus, l. xx, c. 24. V. Cinnamum, p. 206.

(55) Ἐπὶ Τερρόζην. Reconciliatus est pariter Manueli Toros Armeniae regulus. Rem narrat Tyrinus loco citato.

ἄμιλον περιέπειν, ὡσπερ ἔθος ἐστὶ. Τοὺς μὲν δὲ λόγους τούτους οὕτως ἀπεδοκίμαζεν, εἰς δὲ τὴν πόλιν (36) εἰσελαύνειν μέλλων διττοὺς περιέθετο θώρακας, ἀκαμάτῳ σώματος ἰσχυρὸς πρὸς τοῦτο ἐναγόμενος, ὁ δὲ καὶ κἀνδρὸν πρὸς τοῦτοις κατάλιθόν τινα περιέκειτο, ἀχθος τῶν ἔνδον οὐκ ἔλαττον, καὶ στέφος καὶ τᾶλλα τῷ βασιλεῖ ἐξ ἔθους. Ὁ δὲ θυμάζειν ἔχει, τοῦ θριάμβου τρόπον ὃν ἐν Βυζαντίῳ τελεῖσθαι εἶωθε τελεσθέντος ἤδη, ἐς τὸν Πέτρου τοῦ ἀποστόλου καταντήσας νεῶν κούφᾳ τε ἀπέβη τοῦ ἵππου καὶ αὐθις ἐπιβαίνειν μέλλων σὺν ἄλματι ἀνέθορεν, ὡσπερ οὐδὲ τῶν ψιλῶν τις καὶ ἀνόπλων. Ὅτε δὲ ὁ τῆς πόλεως ἀρχιερεὺς ὑπήντα τούτῳ τὴν ἱερατικὴν ἀμπεχόμενος στολὴν σὺν τῶν ἱεροπόλων τῷ τέλει πάντι. Ἐχειρίζοντο δὲ τύπους σταυρικούς, καὶ τὰ ἱερὰ προῦφερον λόγια, ὡς ἐκπαπλῆχθαι τὸ ξένον ἅπαν καὶ ἐπηλυ, ὁρῶν πρὸς τοῦτοις Ῥενάλδον μὲν καὶ τοὺς ἐπὶ δόξης Ἀντιοχέων ποσὶν ἀμφὶ τὸν βασιλεῖον παραθέοντας ἵππον (37), Βαλδουῖνον δὲ ἄνδρα στεφνηφόροῦντα μακρὰν ἀποθεν ἐφιππον μὲν παντάπασι δὲ ἀσήμαντον πορευόμενον. Ὁ μὲν δὲ θριάμβος ἐπὶ τοῦτοις τετέλεστο, βασιλεὺς δὲ ἐπὶ ὁκτῶ τῇ πόλει παραμείνας ἡλίου, ἐκεῖθεν ἀπήλαυσε. Τοσαύτην γὰρ μὴν δουλοπρέπειν Ἀντιοχεῖς εἰς αὐτὸν ἐπεδείξαντο, ὥστε αὐτοῦ τοῖς Ῥενάλδου ἐνδιατρίβοντος δόμοις οὐδεὶς οὐδεμίαν τῶν ἀμφιβαλλόντων πρὸς τοῖς ὁμογενέσιν ἐδικάσατο δίκην (38) ὅτι μὴ παρὰ Ῥωμαίους.

κβ'. [P. 109] Ταῦτα κατωρθωκῶς βασιλεὺς ἐπὶ Νουραδίν (39) τέναί συνεσκευάζετο. Ἄλλ' ἐκεῖνος

(36) *Εἰς δὲ τὴν πόλιν.* Manuelis in urbem Antiochenam summo cum apparatu ingressum describit etiam Nicetas. Sed in primis audiendus haec de re Tyrius: *Peracta igitur in Cilicia Dominica Paschae sollemnitate, transcursis diebus celebribus, versus Antiochiam exercitus dirigit et legionibus usque ad urbem applicatis pro foribus ejus astitit in infinita multitudine formidabili: ubi dominus patriarcha cum universo clero et populo cum textibus Evangeliorum et omnimodo ecclesiarum ornatu obvius adsuit. Rex quoque cum principe ejusdem loci et Ascalonitano comite cum universis tam regni quam Antiocheni principatus proceribus ei obviam exiens, cum summa gloria imperiali diademate laureatum et augustalibus decoratum insignibus cum tubarum stridore et tympanorum strepitu cum hymnis et canticis in urbem introducunt et usque ad cathedralem ecclesiam, ad basilicam videlicet apostolorum Principis, deinde ad palatium cum eadem patrum et plebis prosecutione deducunt.*

(37) *Βασιλεῖον παραθέοντας ἵππον.* Id ipsum praesiterat jam ante Raimundus princeps, cum Joannes imp. Antiochiam primum ingressus est. Tyrius, l. xv, c. 4: *Perreniens igitur Antiochiam dominus imperator, cum filiis suis et familiaribus et militia non modica ad urbem ingressus, domino principe dominoque comite stratoris officium exsequentibus, etc.*

(38) *Ἐδικάσατο δίκην.* Quandiu Manuel in urbe Antiochena moram egit, cessavit omnis principis Antiocheni jurisdictione, quae penes imperatorem esse de jure debuit tanquam superiorem dominum. Speculum Saxonicum, l. iii, art. 60: *In quacunque civitatem imperii rex venerit, ibi telonea vacabunt sibi et monetae. Quacunque etiam provinciam seu territorium intraverit, judicium*

A duplicem induit loriam, indefesso corporis robore ad hoc commotus. Vestem praeterea quamdam lapillis distinctam superinduit, interioribus pondere haud cedentem. Diademate denique, aliisque imperatoris ornamentis pro more, redimitus est. Quod vero mirari subit, peracto istis eodem modo, quo Byzantii solebat, triumpho, cum ad Petri apostoli pervenisset templum, alacriter equo desiliit, rursumque illum inscensurus saltu resiliit in eundem, quod vel leviter armorum aut inermium vix aliquis potuisset. Tum illi occurrit civitatis pontifex stolam sacerdotalem indutus cum omni clericorum ordine. Tenebant il praemanibus cruces, praeferebantque sacra Evangelia: ita ut stupore quodam percellerentur peregrini et advenae, cum ad haec Renaldum, nobilesque Antiochenos, pedibus equum imperatorium circumstantes **188** viderent: Balduinum autem virum coronatum, equo quidem insidentem, caeterum nullis conspicuum regis insignibus. In hunc modum transactus est triumphus. Imperator octiduum in urbe intermoratus, inde abscessit. Tanta autem veneratione eum prosecuti sunt Antiocheni, ut quandiu in ipsis Renaldi aedibus mansit, nemo eorum qui controversias exercerent, coram suae gentis iudicibus causam dixerit, sed de illis Romani cognoverint.

22. His rebus rite confectis in Nuradium expeditionem paravit imperator. Verum ut illius perco-

Du Cangii notæ.

illius sibi vacabit et ei licebit judicare omnes causas, quae coram iudice non fuerant inceptae aut finitae. Eadem habet Wichbild Magdeburgense, art. 8. Erat porro haec potissimum feudorum, quae reddibilia et jurabilia appellabant, de quibus fuse ad Joinvillam egimus dissert. 30, conditio, ut quotiescunque superior dominus a vassallo castrum sibi reddi ad magnam aut parvam vim, irato aut pacato, postularat, vassallus eo excederet et dominus superior seu, ut vocabant, capitalis, supermi in eo omnem dominatus jurisdictionem exerceret, eoque nomine vexillum suum in celsiori castris turre erigeret, ibique familiae suae symbolum per praconem proclamari curaret, uti sat probavimus in ea dissertatione. Conditioni vero isti obnoxium Joanni imperat. [P. 465] Antiochiam agnoverat ex pacto Renaldus princeps, praestito corporaliter sacramento, quod domino imperatori Antiochiam ingredi volenti, vel ejus praesidium, sive irato sive pacato, liberum et tranquillum non denegaret introitum. Quo completo foedere vexillum imperiale super principalem praesidii turre collocatum est, quod Tyrius narrat, l. xiv, c. ult. Ita vidimus haec ipsa qua scribimus aetate regem nostrum Christianissimum Avenionem, ex summi pontificis patrimonio provinciae comitatus urbem ingressum 20 Mart. an. 1660 a consulibus et civibus ut dominum et provinciae comitem consalutatam et elagnum quandiu in urbe moram egit cessasse pontificiam jurisdictionem, regiam solum locum habuisse, regem praeterea carceri mancipatos donasse libertate et nozarum gratiam reis fecisse.

(39) *Ἐπὶ Νουραδίν.* Eadem habet Tyrius, c. 25.

pit adventum, Sanctægidiani comitis filium, Italicæ gentis virum, eumque qui Palæstinis præerat equitibus, quem magistrum templi Latini vocant, ambos homines claros, carceribus exemit vinculisque solvit : insuper etiam alios nobiles complures; gregariæ vero et passim collectæ multitudinis ad sex millia, quos maxime de Alemannorum et Germanorum exercitu ceperat, cum bellum in Asia illi gererent. His peractis, secuturum se præterea ad bella Asiatica principem pollicitus est Nuradinus : quibus admissis conditionibus imperator a proposito destitit. Sed non multo interjecto tempore pacta ista convellere aggressus est, etsi quæ statuerat haud confecit, uti deinceps commemorabitur. Saracenorum enim agmen, inscio Nuradino, in Romanorum aliquot qui pabulatum exierant, struclis insidulis irruerunt. Quod ubi imperator cognovit, loco et ipse maxime **189** idoneo insidias locat, ac prima luce nec opinantes adoritur. His in fugam actis venandi tactus desiderio, in superiora Syriæ loca venatum abiit : rem ausus quæ hac ætate etiam audientibus horrorem incutiat. Præcedebant igitur haud plus quam sex viri, qui ferarum cubilia investigarent. Nec longe adeo erant progressi, cum quatuor et viginti ex hostibus armati prodire et in eorum conspectum venire, ut quosdam Romanos dolo ad positum a tergo in insidiis exercitum pertraherent. Simul atque id adverterunt illi ferarum indagatores, continuo in profluentem, qui coram aderat, animum sese demisere, nandoque illum emensi contendere ad imperatorem, et quæ sibi accidissent retulere. Verum ille nihil utique ejusmodi perturbatus nuntio : « Eamus, inquit, quo loco esse hostem dicitis. » Cum vero cunctarentur ii, ipse admissis habenis equo in hostes fertur. Sed mox innumerus Saracenorum exercitus super locis illis derepente apparuit. Nec cunctatus tamen magno impetu in medios irruit bellatores, hisque numero licet præpollentibus in fugam versis, insequi hostes non prius abstulit, quam in adjacentia præsidia sese recepissent; isque, ubi prælium contigit, campus cæsoribus corporibus opertus est. Ob hæc igitur ad exercitum reversus, quæ sanciverat pacta solvere, ut dixi, voluit : sed allati ex Occidente rumores quidam, res **190** ibi novæ nuntiantes, ab incepto eum prohibere. Eodem etiam tempore Balduinus manu læsus est ejusmodi ab causa. Venanti iis in locis principi, aderat et ipse in ea exercitatione socius. Nam qui in cæteris rebus imperatorem admirabatur, num et in ea præstaret, cognoscere

Du Cangii notæ.

(40) Τὴν Σαγγέλην νιέα. Tyrius : Inde missis nuntiis ad Nuradinum, qui forte Halapie tunc erat, obtinet per legatos quemdam Bertrandum comitis Sancti Ægidii naturalem filium cum quibusdam aliis concaptivis sibi dari. Ipse vero postmodum non multo interjecto temporis intervallo revocantibus eum curis domesticis, ad propria reversus est. Fuit Bertrandus Alphonsi Sanctægidiani seu S. Ægidii vel Tolosæ comitis filius nothus, qui extincto parente apud Cæsaream Palæstine an. 1148, dum

τὴν ἐφοδὸν γνοὺς τὸν Σαγγέλην ἔλυσε· νιέα (40) ἄνδρα Ἰταλὸν καὶ τὸν τοῖς ἐν Παλαιστίνῃ ἐφεστῶτα Ἰππεῦσιν, ὃν Τέμπλου Μαῖστορα (41) Λατῖνοι ὀνομάζουσιν, ἐπισημοτάτους ἄμφω, πρὸς δὲ καὶ τῶν εἰς γεγονότων πολλούς. Τοῦ γε μὴν ἀγελαίου καὶ σύγκλυδος ὄχλου εἰς ἑξακτιχιλίους μάλιστα, οἱ ἐκ τῆς Ἀλαμανῶν καὶ Γερμανῶν ἐτύγχανον ἐζωγρημένοι τούτῳ στρατιᾷ, ὀπηνίκα ἐκείνοι ἐπὶ Ἀσίαν ἐστράτευον. Ταῦτα Νουραδὶν ἐποίει, πρὸς δὲ καὶ συνδιαφέρειν βασιλεῖ τὰς ἐν Ἀσίᾳ διωμολόγηκε μάχας ἐφ' οἷς προσδεξάμενος αὐτὸν ἀπέσχετο τοῦ σκοποῦ. Ἄλλ' ὀλίγῳ ὕστερον καταλύειν ὤρμηθη τὰ δεδογμένα· οὐ μὴν καὶ πέραιτι τὸν σκοπὸν ἔδωκεν, ὡς δῆλον ἐξῆς γενήσεται. Σαρακηνῶν γὰρ ὄμιλος, τοῦ Νουραδὶν μηδὲν συνειδότες, προσλοχῆσαντες Ῥωμαίων τῶν ἐπὶ χορταγωγίαν ἰόντων ἐκίχουν τινάς. Ὁ γνοὺς βασιλεὺς ἐνέδρασε καὶ αὐτὸς ἐν ἐπιτηδείῳ που τοῦ χώρου ἐκείνου στησάμενος ἅμα ἡμέρῃ καὶ αὐτὸς συνεπιτίθεται τούτοις μηδὲν προῖδοῦσιν. Ἐπεὶ δὲ ἐτρέψατο, κυνηγεσίῳ ἐπιθυμήσας ἐξῆει παρὰ τοῖς ἀνωτάτω πεδίοις Συρίας θηρευσῶν, πρᾶγμα κατὰ τοὺς νῦν χρόνους καὶ ἀκουσθῆναι φεθερόν. Προήεσαν τοίνυν αὐτοῦ ἄνδρες, οἷς ἔργον κοίτας θηρῶν ἀνιχνεύειν, οὐ πλείους τῶν ἑξ· ἀλλ' οὕτω ἐπὶ πλείστον προῆλθον, καὶ τέσσαρες, καὶ εἴκοσι πολεμίων ὀπλοφόροι παρεφάνησαν τούτοις. ἔργον ποιούμενοι, ὅπως Ῥωμαίων τινάς δόλιῳ ἐπὶ τὴν κατὰ νότου ἔλλοχῶσαν παρεξελκύσωσι στρατιάν. Ἄμα τε οὖν εἶδον οἱ θηροσκόποι ἐκεῖνοι, καὶ ἅμα ἐς τὸ τοῦ παρὰ πύδας αὐτοῖς ποταμοῦ ρεῦμα καθῆκαν ἑαυτοὺς διανηξάμενοι τε ἐπὶ βασιλεῖα ἦλθον τὰ συμπεπτωκότα σφίσι μηνύοντες. Ὁ δὲ πρὸς τὴν ἀκοὴν οὐ διαταραχθεὶς : Ἄγωμεν, ἔφη, ἐνθα τοὺς πολεμίους εἶναι φατέ. Τῶν δὲ ὀκνήσει πολλῇ ἐχομένων, αὐτὸς δὲ τῷ Ἰππῷ ἐπιτρέψας χαλινὰ τὴν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐφέρειτο. Ἐξάπινα τοίνυν Σαρακηνῶν στρατιὰ τῶν τῆδε ὑπερκύψασα χωρῶν μυριοπληθῆς ἐξεφάνη. Ὁ δὲ μηδὲν ὑποστειλάμενος σὺν ῥύμῃ πολλῇ παρὰ μέσους εἰσπίπτει ἄνδρας ὀπλίτας οὕτω πολλούς, καὶ δὴ τρεψάμενος αὐτοὺς οὐ πρότερον διώκων ἐπαύσατο, πρὶν ἐντὸς φρουρῶν ἄπερ ἐνταῦθα ἴδρυται εἰσέπεσον φεύγοντες οἱ πολέμοι, νεκρῶν τε ἐπλήσθη τὸ πεδῖον ἐκεῖνο. Διὰ ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀναχωρήσας τὰ δεδογμένα, ὡς περ εἶρηται, παρακινεῖν ἠθέλεν. Ἀλλὰ φῆμαί τινες ἐς ἐσπέρας ἐπισπῶσαι, αἱ δὲ νεοχμωθῆναι τὰ τῆδε διήγγελον, διεκώλυσαν τοῦτον τῆς ἐγχειρήσεως. [P. 110] Τότε καὶ Βαλδουίνῳ (42) κατεάγηκεν ἡ χεὶρ ἀπ' αἰτίας τοιαύτας. Θηρευομένῳ ἐνταῦθα τῷ βασιλεῖ παρῆν καὶ αὐτὸς τοῦ γυμνασίου κοινωνός. Τοῖς γὰρ

castrum quoddam comitis Tripolitani patruelis sui ingrederetur, dolo ejusdem cum sorore a Turcis captus est, uti narrat Robertus de Monte.

(41) Τέμπλου μαῖστορα. Bernardus de Tremelay seu de Tremblay, cujus meminit Tyrius, l. xvii, c. 21, erat hac tempestate magister Templi.

(42) Τότε καὶ Βαλδουίνῳ. Id ipsum etiam de Balduino scribit Tyrius, l. xviii, c. 15, et quantum Manuel ipse in curando regis vulnere studio adhibuerit accurate enarra:

ἄλλοις πᾶσιν ἐκπαληγμένους τὸν αὐτοκράτορα καὶ τοῦ-
το τὸ μέρος εἴ γε εὐδοχιμοίη γινῶναι ἔθελε. Ταῖς τοί-
νον τοῦ βασιλέως συνεπεκτείνεσθαι καὶ αὐτὸς φιλοτι-
μούμενος ὄρματι δαιμόνιον τινα περὶ ταῦτα στρεφο-
μένου τρόπον ἔλαθε σὺν τῷ Ἰππῷ καταλισθῆσας τὴν τε
χεῖρα, ὥσπερ εἴρηται, κακῶς ἔπαθεν, ἦν ἐν τῷ παραυ-
τικά καταδύσας βασιλεὺς τὰ εἰκότα τε ἐπιμελησάμε-
νος, ὀλίγαις ὕστερον ἀπῆλλαξεν ἡμερῶν. Ἦν γὰρ καὶ
τά γε τοιαῦτα πολλοὺς τῶν διὰ βίου περὶ τὴν Ιατρῶν
ἀναστραφέντων παρελαύνων τέχνην (αα). Ἀμέλει
καὶ φλέβας εἶδον αὐτὸν ἔγωγε τέμνοντα καὶ φάρμακα
νοσοῦσι τεχνιτῶν ἀπορίᾳ παρεχόμενον, ἤδη δὲ καὶ
πολλὰ τῶν Ἀσκληπιάδων συνεισενεγκάμενον ἐπι-
στήμη, ἅπερ ἄγνωστα ταύτῃ τοῦ παντὸς ἐμεινεν
αἰῶνος, τῶν ὅσα ἐπιχρίεσθαι πέφυκε καὶ ὅσα ποτά,
ἃ καὶ ἔξεστι τῷ γε βουλομένῳ ἐκ τῶν κοινῶν ἀνα-
λέγεσθαι νοσοκομείων, ἃ ξενῶνας καλεῖσθαι ἔθος
ἔστιν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον. Ὁ δὲ βασιλεὺς
τῆς ἐπὶ Βυζάντιον λοιπὸν ἐμέμνητο. Ὡς δὲ τὴν
ἐπιτομωτέραν ὀδεύσειε, Παμφυλίας ἀφόμενος διὰ
Λυκαονίας μέσης τὸν στρατὸν ἤγε, καίτοι πολλὰ
πρὸς τοῦτο τοῦ σουλτάν ἀπολέγοντος. Ἐπειδὴ
γούν (43) Ἀράνδης ἀγχοῦ πόλεως ἐγένετο, κατα-
πλαγέντες οἱ Πέρσαι ὤχοντο φεύγοντες, εἰδόμενοι
αὐτίκα Ῥωμαίους Ἰκονίῳ προσθαλεῖν. Ὡς δὲ οὐδὲν
αὐτοῖς πρὸς τῶν Ῥωμαίων ἄχαρι ἐγένετο, ἀνεθάρ-
σησάν τε καὶ τῶν ἐπιτιθεῖων ἐκφέροντες ἀφθονα
τούτοις παρείχον. Ἀλλ' οὐκ ἦν μέχρι παντὸς Πέρ-
σαις τὸν ἐντροφόμενον σφίσι χόλον κατασχεῖν. Ἀμέλει
καὶ ἐν Κιττυαεῖῳ γεγονότων ἤδη Ῥωμαίων, τισὶν

αὐτῶν τοῦ λοιποῦ στρατεύματος ἀποβράχυσιν ἐπιθέμενοι ἐκτεινάν τε καὶ ζωὸς εἶλον. Ὁ δὲ βασιλεὺς τότε
μὲν ἐπὶ Βυζάντιον ἦλθε, θρίαμβόν τε καταγαγὼν μέγιστον καὶ θεῶν τὰ ἐπινίκια θύσας ἐν παλατίῳ καθήχθη.

(P. 111] κγ'. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον Πέρσας ἀμύ-
νασθαι τῆς ἐς αὐτὸν παρουσίας διανοηθεὶς ἐς τὰς
Κυψέλλων πεδιάδας τὸν στρατὸν ἤγειρεν. Ἐν τούτῳ
δὲ ἐπὶ τοὺς ἐν Ἀσίᾳ ἀρχὰς τινας διέποντας Ῥωμαίων
πέμψας ἐκέλευε κατὰ τακτὸν τινα χρόνον ἄλλοθεν
ἐλθόν ἐμβαλεῖν εἰς τὸ Περσικόν. Ἐπολεῖ δὲ ταῦτα
ὅπως ἕκαστοι Περσῶν ἐπιδοθηθεῖν ἀλλήλοις ἀδυνατῶς

Du Cangii notæ.

(43) Ἐπειδὴ γούν. Rem auigit Nicetas, l. iii, n. 3.

Cornelii Tollii notæ.

(αα) Ἦν γὰρ καὶ τά γε τοιαῦτα πολλοὺς τῶν
διὰ βίου περὶ τὴν Ιατρῶν ἀναστραφέντων παρε-
ελαύνων τέχνην. Posset mirari quis, describi no-
bis a Cinnamio Maanelem, modo contra maxima
hostium agmina solum pugnantem et vincentem ;
modo medicum factum, et solertissimum, sanantem
vulnera, pharmaca ægrotis dantem, et novorum
tum fomentorum, tum potionum inventorem ; modo
nescio quid non agentem rarum et insolens impe-
ratoribus. De Alexandro Magno identidem scripsere
veteres non citra, ut opinor, hyperbolen. De Mi-
thridate illo Ponti rege ex Lanæo Cn. Pompei li-
berto refert Aulus Gellius, eum medicinæ et reme-
diorum id genus solertem fuisse, solitumque eorum
sanguinem miscere medicamentis, quæ digerendis
venenis valent. Noster an hæc exemplo habuerit,
an quædam affluerit, nihil ad me. Ipsum, si libet,
audi se tuentem in iis quæ proxime sequuntur,
et falsis suspicionibus eximentem. Hæc mihi cum
nuntiata sunt, minus vera videbantur. Supra fidem

A gestiebat. Itaque agilitatem et pernicitatem princi-
pis, mire in his exerciti, imitari contendens, impru-
dens cum equo concidit, et, ut dixi, manuum gravi-
ter læsit : quam in præsentia alligatis imperator,
idoneis adhibitis remediis, paucis post diebus sana-
vit. In his enim illorum superabat artem, qui se
per omnem vitam in medicina exercuerant. Inde et
venas egomet secantem vidi, et pharmaca ægrotis,
medicorum penuria, præbentem. Ad hæc multa
Asclepiadarum scientiæ addidit, quæ illi a tot sæcu-
lis fuerant incognita, tum in fomentis, tum in ipsis
potionibus ; quæ omnia colligere facile quisvis poterit
ex communibus nosocomiis, quæ renoues vocari
vulgo solent. Inde Byzantium reverti statuit impe-
rato : ut vero breviori itinere eo perveniret, re-
B licta Pamphylia, per mediam Lycaoniam exercitum
egit, licet multum obnitente sultano. Ubi autem ad
Arandem civitatem pervenit, consternati Persæ
fugam capessivere, Romanos statim ad Iconium
castra posituros rati. Verum ut adverterunt ab iis
hostile nihil perpetrari, resumpta fiducia, commea-
tum **191** abunde illis suppeditarunt. Non potere
tamen omnino Persæ conceptam pridem animo
indignationem continere : adeo ut cum jam ad
Cotyæum essent Romani, nonnullos ex iis qui a
cætero exercitu longius evagati fuerant, aggressi,
partim cæderent, partim vivos caperent. Imperator
igitur Byzantium rediit, peractoque triumpho, ac
Deo ob partas victorias actis gratiis, palatium in-
gressus est.

2. Non multo interjecto tempore, imperator, cum
ob illatas sibi injurias ulcisci Persas decrevisset, ad
Cypsellorum campos exercitum collegit : interimque
misit ad Romanos, qui in Asia præfecturas obtine-
bant, et, ut certo quodam tempore eorum quisque
in Persicos agros irrueret, imperavit. Hæc autem
ideo fecit, ne possent Persæ sibi invicem opem

D namque credebam, unum hominem aliquot millia
superare, unaque hasta infinitam armatarum multi-
tudinem profligare. Quapropter cum ad aulam in-
terdum principis, accedens, nonnullos audirem in
cælum efferentes tanta opera, imperatori palpantia,
cætum illorum relinquebam. Mores enim mihi sunt
ad adulandum a natura inhabiles ; neque ultro aut
sciens verbum minimum nisi cum veritate et ore
libero proferam. Illa vero hujuscemodi eos, qui in
domo augusta officiis præerant, quive in magistra-
tibus erant, depingere et exornare sinebam, donec
his oculis rem comperi, quippe et ipse quandoque
mediis hostibus implicitus, cum vidi imperatorem
hunc totis Persarum phalangibus resistentem. Hæc
ipse satis honeste, satis ingenue. Et certe si præci
etiam homines conquesti, nihil esse quod non
mendax Græcia auderet in historia ; nos utique de
recentiorum scriptorum fide nosimus diligentius
aut morosius inquirere. Sed nunc ad reliqua per-
gamus.

ferre. Quod quidem non modice rem Persicam A
 affecit. At princeps, hibernio jam imminente sol-
 stitio, per fretum Hellespontiacum in Asiam traji-
 ciens, ad Dorylaeum usque pervenit, circa duos flu-
 vios, quorum alter ab incolis Bathys, alter Tybris
 vocatur; ac circumjacentē regione devastata, infi-
 nitam inde hominum pecorumque abduxit multitu-
 dinem. Persæ vero, cum jam ultimum sibi imminere
 cernerent discrimen, per turnas et globos cocuntes
 conspici cœpere. Interea imperator, aliis Romano-
 rum copiis ad obvia quæque depopulanda missis,
 cum paucis e suis in loca editiora profectus occinere
 tubas **192** imperatorias jubet, ut ac ratione per-
 terret hostes, dum principem hostis præesse copiis
 persuasum haberent. Multa enim in Barbaros istos
 suapte manu exsequabatur, et si quando iis ex im-
 proviso appareret, quasi fulmen quoddam iis vide-
 batur, ita ut nullo pudore fugam capesserent milleni
 interdum, et si ita sors daret, decies milleni armis
 undique et ferro instructi milites. Hæc sane cum
 mihi narrabantur, minus vera esse visa sunt, haud
 secus ac præclara illa Phocæ et Tzimiscæ, qui non
 ita pridem imperarunt, facinora; aut si qui præterea
 alii propter eximiam fortitudinem nomen famamque
 sibi compararunt. Quippe supra fidem esse crede-
 bam unicum hominem millenos totos superasse,
 unaque prosligasse hasta infinitam armatorum mul-
 titudinem. Quapropter cum in aula principis inter-
 dum versarer et tam egregia facta a nonnullis im-
 peratori adblendentibus audirem in cœlum efferri,
 animo dubius a colloquio statim recedebam. Adeo
 enim procul mihi ab adulatione ipso naturæ ductu
 insita est animi indoles, ut ne verbum quidem ullum
 ultro aut scilicet, nisi vere perinde ac libere præferre
 haud possim. Eos vero qui in palatio officia semper
 obeunt aut dignitatibus conspicui sunt, talia depin-
 gere et exornare sinebam, donec res ipsas usurpare
 oculis contigit, cum ego mediis forte hostibus im-
 plicitus imperatorem hunc vidi totis Persarum pha-
 langibus obsistentem. Sed hæc suo tempore historia
 commemorabit: **193** nunc autem institutam nar-
 rationem persequamur. Cum igitur ageret impera-
 tor in editioribus istis locis: Romanorum copiarum,
 quæ ad interiora processerant, in Persicum exer-
 citum inopinate inciderunt. Facto itaque cominus
 prælio, ut vidit princeps inclinare Romanam aciem,
 citato impetu, nec lorica nec alia arma indutus,
 sed solo nudus clypeo ad illam contendit. Ubi in
 medios sese hostes intulit, miranda manu edidit
 opera, obviis quibusque cæsis, interdum etiam terga
 dantibus, accepta tum hasta, semper insistens,
 nullam fortiter agendi occasionem omittebat. Ita
 diu sine intermissione fugerunt hostes, ut ne illis
 quidem in mentem venerit, tam numerosum exer-
 citum ab unico homine incessi. Qui enim totos in-
 vaserat pavor, densam oculis offuderat caliginem.

Εχοιεν, ὅπερ εἰς ἔργον ἐκβάν μεγάλην τὴν Περσῶν
 ἐλύπησε. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ ἀμφὶ τροπὰς ἤδη χειμε-
 ρινὰς ὁ ἥλιος ἐγένετο, διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου πορ-
 θμοῦ ἐπὶ Ἀσίαν διαβάς ἄχρι Δορυλαίου ἦλθε περὶ
 ἀμφὸς τῶ ποταμῶ, ὧν ὁ μὲν Βαθὺς πρὸς τῶν ἐγ-
 χωρίων, Θύβρις δὲ ἄτερος [P. 112] ὀνομάζεται, τὴν
 περιουκίδα τε πᾶσαν καταδραμῶν μυρίαν ἐκεῖθεν ἀν-
 δρῶν καὶ ζώων ἄλλων ἤλασε πλῆθύν. Πέρσαι δὲ
 τῆς τῶν σφετέρων αἰσθόμενοι ἀπωλείας κατὰ συ-
 στήματα καὶ λόχους ἤδη προφαίνεσθαι ἤρξαντο. Βα-
 σιλεὺς δὲ τὸν μὲν ἄλλον Ῥωμαίων στρατὸν ληϊσόμε-
 νον τὰ ἐν ποσὶν ἐπεμφεν, αὐτὸς δὲ ἐπὶ τὰ ἀποπτα-
 τῶν τῆδε χωρίων ἀναδραμῶν σὺν ὀλίγοις τῶν περὶ
 αὐτὸν ἀναταίνειν τὰς βασιλείους ἐκέλευσε φόρμιγ-
 γας (44), θέος ἐντεῦθεν ἐμποιεῖν τοῖς πολεμίοις
 μηχανώμενος βασιλεῖα τοῦ πολέμου τοῦδε στρατηγεῖν
 οἰηθεῖσι. Πολλὰ γὰρ πολλάκις αὐτοχειρὶα κατὰ τῶν
 Βαρβάρων τούτων χρησάμενος, εἰ ποτε λοιπὸν
 ἀπροσδόκητος αὐτοῖς ἐξέφάνη, σκηπτὸς μόνον οὐ
 τούτοις ἐδόκει, καὶ ὑπεχώρουν μηδὲν αἰδέσθοντες,
 χιλιάδες, φασίν, ἀν οὕτω τύχῃ, καὶ μυριάδες,
 ὀπλοφοροῦντες, ἄνδρες καὶ σιδηρόφρακτοι. Ταῦτα
 ἐμοὶ γε εἰς ἀκοὴν πίπτοντα ἦττον ἀληθῆ ἐδόκει,
 ὥσπερ οὐδὲ τὰ Φωκᾶ καὶ Τζιμισκῆ ἔργα τῶν οὐ-
 λαν ἀρχαίων τούτων αὐτοκράτορων, ἢ εἰ τινες
 ἄλλοι παρ' αὐτοῦς ἐπ' ἀνδρεία ὄνομα ἔσχον. Εἶναι
 γὰρ πέρα πίστεως, ἀνδρὸς ἑνὸς ὄλας ἠττησθαι χι-
 λιάδας καὶ δόρατι ἐνὶ μυριοπληθεῖς καταγωνίζεσθαι
 πανοπλίας. Ὅθεν εἰ καὶ ποτε τοῖς βασιλείοις ἐπιχω-
 ριάζων αὐλαῖς τὰ τηλίκια τῶν ἔργων ἀποθιαζόντων
 ἀκήκοα τῷ βασιλεῖ, ἱλιγγίων τοῦ συλλόγου ἀπεπή-
 θων. Φύσει γὰρ πρὸς κολακείαν ἀξέστον ἐμπέφυκέ
 μοι τὸ ἦθος, καὶ οὐκ ἂν οὐδὲ ῥῆμα σμικρὸν ἐκὼν
 εἶναι προείμην ὅτι μὴ σὺν ἀληθείᾳ καὶ στόματι
 ἐλευθέρῳ. Τὰ δὲ τοιαῦτα τοῖς ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἀεὶ
 πρὸς τοῦ δήμου καὶ τοῖς ἐν τέλει καταχαρακτη-
 ρίζεσθαι εἶπον, ἕως εἰς ὄψιν ἦλθέ μοι τὰ τοῦ πράγμα-
 τος ἐν μέσοις καὶ αὐτῷ πολεμίοις οὕτω τυχὸν περι-
 ειλημμένῳ κάκ τοῦ σχεδὸν ὄρωντι τὸν αὐτοκράτορα
 τοῦτον φάλαγγιν ὄλαις ἀντικαθιστάμενον Περ-
 σικαῖς. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ καιρὸν ἡ ἱστορία
 διηγήσεται, τὸ δὲ νῦν τῶν προτεθέντων ἐχώμεθα.
 Εἶχε μὲν τὸν βασιλεῖα τὰ τῶν χώρων ἐκείνων ὑψηλὰ,
 ὁ δὲ Ῥωμαίων στρατὸς ἐνδοτέρῳ ἤδη χωρήσας
 ἔλαθε στρατεύμασι Περσικαῖς ἐξ ἀπροσδοκῆτου
 περιτυχῶν. Ἀγχεμάχου τοίνυν γενομένης τῆς προσ-
 βολῆς, ἐπειδὴ πονεῖσθαι τὸ Ῥωμαϊκὸν ἤρξατο,
 αἰσθόμενος ὁ βασιλεὺς ἀπὸ βρυτήρος ἐπ' αὐτοῦς
 ἤλαυνε, μήτε θώρακα ἐνδὺς μήτε τῷ τῶν ἄλλων
 ὅτι μὴ ἀσπίδι τὸ σῶμα φραξάμενος. Ταχὺ γοῦν εἰς
 μέσους εἰσωθήσας τοὺς πολεμίους ἑαυτὴν ἔργα χει-
 ρὸς ἐπέδεικνυ θαυμαστὰ τῷ εἶπει παίων ἀεὶ τὸν
 παρατυγχάνοντα ὅτι καὶ νῶτα δεδωκότων ἤδη
 αὐτὸς κοτόπιν, δόρατος αὐτῷ κομισθέντος, ἐδίωκεν
 οὐδένα καιρὸν ἀνείλ. Μέχρι μὲν οὖν πολλοῦ ἐφευγον
 ἀμειψαστρέπτι, μετὰ ἐκεῖνο κατανοεῖν ἔχοντες εἰ

Du Cangii notæ.

(44) Βασιλείους φόρμιγγας. De tubis imperatoriis vide Cœdinum de Off. c. 5. n. 15.

πολυανθρωπότατον [P. 113] οὕτω στρατεύμα πρὸς ἄνδρὸς διώκοιτο ἑνός. Τὸ γὰρ δέος κατάκρας αὐτῶν περιγεγονός ἐπεσκότει τὰς ὄψεις δεινῶς. Ἐπει δὲ ποτε διέγνωστο σφίσι τὸ πρᾶγμα, πολλὰ τῆς ἀνανδρίας ἀλλήλους ἐπιτωθᾶσαντες ἀθρόον ἐπεστράφησαν τε καὶ ἀντιμέτωποι αὐτῷ ἔστησαν. Οὐ μὴν ἤδη ἀκρατῶς ἐξεχέοντο καθάπαξ τῷ δέει τὰς ὀρμὰς ἀνασειραζόμενοι· φαρέτρας δὲ ὄλας ἐκένουν, ὁ δὲ τῆ ἀσπίδι παρ' ἐκάτερα στρεφόμενος τὰς βολὰς ἀπωθούμενος ἔξω βελῶν τὸ σῶμα διετήρει. Ἦν δέ τις ἐν Πέρσαις ἀνὴρ θυμοειδής καὶ δραστήριος. Οὗτος ἐπειδὴ μηδένα ἐξ ἀπάντων βασιλεῖ πρὸς μάχην ἀντικαθιστάμενον ἑώρα, ὑπερζέσας τῷ θυμῷ τῶν συμφύλων αὐτῷ τινος τὸ ξίφος τῶν χειρῶν ἀποσπάσας ὡς πατάξων ἐφέρατο τοῦτον. Ἄλλ' ὁ αὐτοκράτωρ τῶν τριχῶν λαβόμενος ἄλλοις εἶλκεν ἅμα τρισὶ γενναίοις καὶ τούτοις· ἐφ' οἷς ἀντιπράττειν οὐκ ἔχοντες οἱ ἄλλοι, ὤχοντο ἀπιόντες. Βασιλεὺς δὲ σὺν τοῖς εἰρημένοις ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἐπανῆκεν, ἐπειδὴ τὴν χειμερινὰν ὥραν σφοδροτέραν ἐγκειμένην ἑώρα, ἐπὶ Βυζάντιον ἐχώρει.

κγ'. Ἄλλ' ἄρτι μὲν ἡ κατὰ Βιθυνίαν εἶχε τοῦτον πολίχνη, ἐνθα τοὺς ἐκ Φιλομυλίου δεσμώτας Ῥωμαίων ἐνοικισάμενος ἐφθῆ (Πύλαι ταύτης τὸ ὄνομα), καὶ πρέσβειν ἐκ τοῦ σουλτάν ἀφικομένοις ἐνταῦθά που χρηματίσας, ἐπειδὴ μηδὲν ὑγιᾶς αὐτοὺς ἀπαγγέλλοντας ἔγνω, αὐτοὺς μὲν ἀπεπέμψατο ἀπειλησόμενος, ὅτι γε μὴ κατὰ γνώμην αὐτῷ ποιούντων οὐκ εἰς μακρὰν ἡ Ῥωμαίων τῆς σφετέρως καταδραμεῖται ἵππος καὶ ληίσονται πάντα πολλῷ μᾶλλον ἢ νῦν. Ὁ δὲ ἐπ' ὀλίγον τῆ Ἀύγουστη συνδιατρίψας χρόνον, εἶτα ἐκεῖθεν μεταθὰς (εἶχε γὰρ αὐτὸν χωρίον τῆνικᾶδε ἐς τὴν περσικὴν διαβάνα Πιτζίον πρὸς τῶν ἐγχωρίων κεκλημένον), ἐπὶ τὴν ἀντίπορθμον ἦλθεν, ἐκεῖθεν τε ὁδῶν προῖων διὰ τῶν ἀγχιάλων πόλεων ἐπὶ τὴν Φιλαδέλφου καταλαμβάνει, ὅθεν συσκευασάμενος ἐμβάλλει τῆ Περσικῆ. Οἱ μὲντοι πρέσβεις διὰ τῶν Δορυλαίου πεδιάδων ἰόντες, ἀγνώτες τε διὰ τοῦτο τὸ πρᾶπαν τοῦ βασιλέως ἐπὶ τὴν αὐτῶν ἦσαν ὀρμὴν, καὶ τοῖς Βυζαντίου προαστείσις διατρίβῃν αὐτὸν ποιέσθαι ἰσχυρίζοντο. Ὅθεν καὶ τῆς Ῥωμαίων ἐφόδου πανταχόθεν διαγγελλομένης, Πέρσαι τὰ πρῶτα κομιδῆ ἀπιστοὺς εἶναι τὸ πρᾶγμα ἠγοῦντο, ἐπει δὲ αὐτοπτησάντων ἤδη πολλῶν ἤκουσαν, τότε δὴ πανστρατὶ κινηθέντες ὑπαντιᾶσαι ἠπειλούντο. Ἐπ' οὐδενὶ γὰρ οὕτω παθαίνεται βάρβαρος ὡς ἐπὶ χρημάτων ἢ κτημάτων ἀποβολῆ. Βασιλεὺς δὲ ἔτι μηδέπω γινῶναι Πέρσας τὰ πρᾶσσόμενα οἰηθεὶς, τὸ μὲν ἄλλο Ῥωμαίων στρατεύμα πρὸσω ἐπὶ διαρπαγῆ ἐπεμψεν, ὁ δὲ κατόπιν σὺν ὀλίγοις ἐχώρει. Ὅθεν καὶ Πέρσας κεινῆσθαι ἤδη παμπληθεὶ [P. 114] ἀκούσαντες Ῥωμαῖοι, συνεταιράχθησαν μὲν ὡς τὸ εἶδος, ἄλλως τε καὶ βασιλέως μὴ συμπαρόντος αὐτοῖς, ὡς δὲ ἤδη ἀνεμίγνυτο τοῦτοις καὶ αὐτός· ἔγνω γὰρ τὴν Περσῶν ἐφοδόν, ἀναθαρσῆσαντες λοιπὸν συντονιώτερον ἐπορεύοντο. Ἐπεὶ δὲ ὄψε τῆς ἡμέρας ἦν, τῶν ἵππων ἀποδάντες τοῖς τε ἵπποις φορβὴν κατὰ τὸ ἔθος ἐδίδουν καὶ πρὸς βραχὺ διαναπαυσάμενοι, νυκτὸς ἤδη ἐπιλάθο-

A Verum ut tandem quid rei esset animadvertunt, mutuam sibi invicem objicientes ignaviam, repente se convertunt principique sese opponunt. Neque tamen alacres ivere in pugnam, impetum retundente adhuc metu: cumque pharetras suas exhaurirent, nihilo minus ille, repulsis clypeo undique vibratis telis, corpus inviolatum servavit. Erat vero apud Persas vir animo præcellens manuque impiger, qui ubi neminem ex omnibus cum imperatore ad certamen descendere perspexit, ira effervescens, arrepto de popularis cujusdam manibus gladio, ad eum percutiendum irruit. Sed princeps erinibus prehensum hominem trahit, atque una **194** cum tribus aliis, viris et ipsis magnanimis, abduxit. Id ubi viderunt cæteri, nec se esse resistendo pares, fugam confestim iniere. Ille autem cum dictis captivis in castra reversus est; cumque biemem acerrimam videret jamjam imminere, Byzantium rediit.

23. Sed mox in oppidum illud Bithyniæ pervenit, quod deductis Philomelio Romanis captivis inhabitandum concesserat, cui Pylæ nomen. Ibi convenere missi ab sultano legati, quos, ut nihil sani ab iis afferri vidit, domum remisit, additis minis; nisi facerent ea quæ ipse vellet, brevi equitatum Romanum incursaturum illorum agros, et multo hostiliter quam nunc omnia depopulaturum. Tum aliquandiu apud Augustam moratus (transgressum enim fretum substiterat in loco, quem Ritzium vocant indigenæ), inde in adversam ripam trajecit. Hinc facto per maritimas civitates itinere, pervenit Philadelphiam, ex qua rebus omnibus rite comparatis Persidem invasit. Interea proficiscentes per Dorylæi campos legati, imperatorem in agros suos irruptionem fecisse prorsus ignari, illum in vicinis Byzantio prædiis versari affirmabant. Unde cum Romanorum unilique nuntiaretur irruptio, rem primo incredibilem esse omnino credebant Persæ. Sed ubi a plurimis conspectos esse intellexerunt, tum vero festinarunt cum universis copiis occurrere. **195** Nulla enim re alia æque commovetur Barbarus ac suarum rerum et possessionum amissione. Imperator autem haudquaquam adhuc scire Persas quæ agebantur ratus, aliquot Romanorum copias ad prædam faciendam præmittit, ipseque a tergo cum paucis subsequitur. Verum ut audire Romanis adventare Persas cum numeroso exercitu, continuo illos invasit pavor, eo magis quod ab iis abesset princeps. Sed postquam ille, intellecto Persarum adventu, ad eos accessit, collectis animis majori cum contentione deinceps progrediebantur. Cum jam adveperasceret, ex equis desilientes pabulumque iis de more præbentes paulisper quievit: deinde ut nox ipsa advenit, præeuntibus laternis, iter fecerunt. In hunc autem modum confectæ sunt ejusmodi laternæ. Quadrilaterum quid in rebi formam ferro elaborant, quod circumambiant distinctæ per intervalla rectæ

virgulæ, in inferiori sui parte latiores et sensim desinentes in acutum. A medio cubo exurgentem aliam virgulam ferream statuunt, non quidem cæteris similem, sed primo spissiore ac crassiorem, in acutum perinde paulatim desinentem. Virgulas deinde quæ cubum ambiunt circulis revincientes lychnuchum veluti conficiunt, quem hastarum cuspidibus appendunt. Tum linea quædam texta in longitudinem discissa sullo sevo iuncta ac diligenter contorta unicuique eminentium et in acumen desinentium ferrearum virgarum affigunt, quibus accensis magnum **196** adeo lumen inde diffunditur, ut arte quasi confecta dies exercitiis videatur. de laternis quidem hæc sufficiant. Cæterum cum Romanorum copiarum, gravi delapsa nive, et coniectis ubique itineribus, longe ea qua insistendum erat via aberrassent, in periculosa et incommoda incidissent loca, nisi errore statim cognito imperator, arreptaque laterna hæc illac circumiens invenisset viam, et in proximam regionem exercitum feliciter perduisset. Postquam inde ad locum, Sarapata Mylonis ab incolis appellatum, accessit, ex eo cepit excursions facere; ejus rei vulgata ubique fama, cum ad terræ Istius principem, nomine Solymanum, pervenisset, adduci vix ille potuit, ut dictis fidem præstaret. Unde Pupacem cognatum, qui tum sibi aderat, et in imperatoris conspectum sæpius venerat, misit, ut proxime accedens ad Romanos, num ipse adesset imperator, quantum fieri posset disquireret. Pupaces igitur, illo statim agnito, ex equo desiliit, et humillime eum allocutus est. Qui ubi didicit quis esset, et quorsum esset missus: « Hæc inquit, Solymano nuntiabis: cum quisnam ille sit qui Persidem depopulatur percontaris, perinde facis ac si conflagrante domo tua, quomodo ignem extinguas **197** nihil sollicitus, quis in ædes immiserit curiosius inquireret. Noli igitur in posterum ignorantia malum pavorem quasi velo contegere. Ignorantiæ enim simulatio, quando cum ratione non est conjuncta, nequaquam illum, qui ea utitur, a probro solet liberare. Id potissimum principis et imperatoris munus est, pro patria discrimen subire et momenta rerum agendarum ponderare: quæ si non ille apprehenderit, jam perdidit omnia. Sed et alias in te locum non habet simulatio. En agnoscis et satis conjectas, quis sit qui Persas castigat: quodsi adhuc libet decernere acie, nihil impedio. » His dictis Pupacem dimisit: ac deinde obviis quibusque vastatis et consumptis retro cessit, rem aggressus, priusquam illa perageretur, prorsus incredibilem. Aiunt enim haud amplius sexaginta bellatoribus aciem istam fuisse conflataam. Tum vero summam in discrimen adductæ Romanorum res præter opinionem servatæ sunt. Persæ siquidem ingenti multitudine ex eo tempore congregati, loca idonea

Α μένης, ἄραντες ὑπὸ λαμπτήρσι τὸν δρόμον ἐποιούνο. Ἔστι δὲ τὸ τῶν λαμπτήρων χρῆμα τοιοῦτον. Κύβον τινὰ σιδήρου πεποιημένον ὀρθὰς τούτῳ ἐναρμόζουσι κατὰ διέχειάν τινὰς ἐκ πλατέος ἡρέμα πρὸς ὄξυ ληγούσας ἀεὶ· κατὰ μέσον μέντοι τὴν κύβον ἐτέραν ἰσάσι σιδηρὰν καὶ ταύτην, οὐ μέντοι κατὰ τὰς ἄλλας, ἀλλὰ παχέλιαν μὲν τὸ πρῶτον ὄξειαν δὲ πῶς κατὰ βραχὺ γινομένην· ζωστήρσι τέ τισι τὰς κύκλῳ περιλαβόντες οἶόν τινα λυχνούχον ἀποτελοῦσιν ἐπὶ τε δορατίων ἐντιθέασιν ἀκρῶν· εἶτα λίγὰ τινα ὕψη κατὰ μῆκος διελόντες ὕατελῳ περιδεύουσι στέατι, ἐλίξαντές τε ἐπιμελῶς ἐκάστῳ τῶν ὄξυ ληγόντων περιπεύρουσιν αὐτὰ σιδηρίων, πυρὶ τε καιομένων μυρίον τι σέλας ἐκεῖθεν ἐκπίπτειν ποιοῦσιν, ὡς χειροποίητόν τινα ἡμέραν ἐντεῦθεν σχεδιάζεσθαι τοῖς στρατεύμασι. Περὶ μὲν τῶν λαμπτήρων τοσαῦτα εἰρήσθω· ὁ δὲ Ῥωμαίων στρατός, χίλονος κατενεχθείσης σφοδρᾶς τῶν ὄδῶν τε παντάπασιν ἠφανισμένων, ἐπὶ πλείστον τῆς ἐφ' ἣν ἐφέρετο ἀποπλανηθείς μικροῦ καὶ εἰς ὀλεθρίους ἂν καὶ κινδυνώδεις διεξέπασσε χώρους, εἰ μὴ ταχὺ τῆς πλάνης αἰσθόμενος βασιλεὺς λαμπτήρᾳ τε εἴλετο, καὶ ἐνθα καὶ ἐνθα περιελθὼν ἀνέγνω τε τὴν πορείαν καὶ ἐπὶ τὴν προκειμένην τὸ στρατεύμα εὐώδωσεν. Ἐπὶ χώρῳν τέ τινα Σαράπατα Μύλωνος πρὸς τῶν ἐγχωρίων ὠνομασμένον ἐλθὼν ἐκεῖθεν λοιπὸν προνόμειον ἤρξατο. Τῆς οὖν φήμης ἀπανταχῆ διαδραμούσης πυθόμενος ὁ τὴν τῆς γῆς ἐκείνης σατραπίαν διέπων (ὄνομα αὐτῷ Σολυμάς (45)), ὤκνει καὶ εἰσέτι πιστεύειν τοῖς λεγομένοις. Ὅθεν καὶ Πουπάκην (46) ἀδελφιδοῦν αὐτῷ τυγχάνοντα βασιλεὺς δὲ πολλάκις εἰς ὕψιν ἐλθόντα, πέμψας ἐκέλευεν Ἐγγιστα τοῦ Ῥωμαίων γεγονότα στρατοῦ ὅπη δυνατὸν τὸν βασιλέα περισκοπεῖν. Ὁ τοίνυν Πουπάκης τὴν πρώτην τὸν βασιλέα διαγνοὺς ἀπέθαινε τε τοῦ ἔπου καὶ δουλικῶς αὐτῷ προσελάλει. Ὁ δὲ ὅστις τε εἶη καὶ παρ' ὄτου πεμφθεῖη μαθὼν· Τάδε τῷ Σολυμᾷ, ἔφη, ἀγγελεῖς· Ὅμοιον τι ποιεῖς τίς ποτὲ ἔστιν ὁ τὰ Περσῶν ληϊζόμενος μαθεῖν ἐπιζητῶν, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ πυρὸς ἐπὶ τὴν σὴν ἀναφλεγέντος οἰκίαν, τοῦ μὲν ὅπως ἂν αὐτοῦ περιγένοιτο λόγον ἐποιήσω οὐδένα, τὸ δὲ ὅθεν τε τὴν ἀρχὴν ἔσχε καὶ παρ' ὄτου ἀναφθεῖη ἐπιμελῶς ἀνηρεύσας. Μὴ τοίνυν ὦ, ὑπὸ παραπετάσματι [P, 115] τῇ δῆθεν ἀγνοίᾳ τὸ τῆς δειλίας περικαλύπτειν θέλε κακόν. Ἄγνοιας γὰρ προσποίησις, ὁπότε μὴ κατὰ λόγον γένοιτο, οὐδαμῶς ἐξαιρεῖσθαι μέμψως τὸν χρώμενον πέφυκεν. Ἐν ἄριστον ὁ τῆς στρατηγίας οἶδε λόγος προκινδυνεῦον πατριδος ῥοπῆ τὰ πράγματα ταλαντεύειν. Κἂν τις οὐκ ἐπιδράξοιτο ταύτης, ἀπολώλεκεν ἤδη τὸ πᾶν. Σοὶ δὲ καὶ ἄλλως οὐκ ἔτι χώραν ἢ σκῆψις ἔχει. Ἐγνώσκου, ἰδοῦ, συνεβάλου τὸν Πέρσας μαστίζοντα· κἂν ἀντιτάξασθαι θελήσης, λόγος οὐδεὶς. » Ταῦτ' εἰπὼν αὐτὸν μὲν ἀπεπέμψατο, τὰ ἐν ποσὶ δὲ δηώσας καὶ ἀφανισμῷ παραδοὺς παλινοδίας ἤπειτο, πρᾶγμα

Du Cangii nota.

(45) Σολυμάς. Inter Iconiensis sultani proceres primatum obtinens, ὁ τῶν παρὰ τῷ σουλτάνῳ τὰ μέγιστα δυναμένων κορυφαϊότατος. Nicetas, I. III,

n. 6.

(46) Πουπάκην. Qui alias in castris Manuelis meruerat. Cinnamus p. 48 et 50.

τὴν γενέσθαι ἀπιστούμενον. Λέγεται γὰρ οὐ πλείους ἅμα τῶν ἐξήκοντα τὴν στρατιάν ἐκείνην εἶναι ἀνδρῶν μαχητῶν, ὅτε δὴ τὰ Ῥωμαίων ἐπὶ μεγάλῳ γεγονότα κινδύνῳ παραδόξως ἐβρύσθη. Πέρσαι γὰρ εἰς μυριάδας τὸ ἀπὸ τοῦδε συλλεγέντες τοὺς ἐπιχαίρους τῶν τόπων κατέσχον, ἐνθα γεγονότων Ῥωμαίων μάχῃ βήγνυται ἰσχυρά· καὶ Πέρσαι μὲν ἐξ ὑπερδεξίων βάλλοντες Ῥωμαίους ἐθλίβον, οἱ δὲ ὑπ' ἀνάγκης ἐν χρῶ ἀλλήλοισι ἀεὶ συνιόντες ἀνεπίμνηστοι παντάπασιν ἀρετῆς ἦσαν, τῆς τοῦ χώρου φύσεως οὐδὲ ὅσον τὰ εἰς τὴν πορείαν ἱκανῆς αὐτοῖς οὖσης. Ἦδη δὲ καὶ περὶ αὐτὸν βασιλέα τὸ δεινὸν ἐφειστήκει. Τῶν γὰρ παρασπιζόντων αὐτῷ τινες ἀποβρέειν ἤρξαντο. Οὗ δὲ καίτοι ἐν τῷδε κακοῦ γεγονῶς τοῦ συνήθους ὁμῶς οὐ καθυφίει λήματος, ἀλλὰ καὶ τὸν γαμβρὸν αὐτῷ προσιόντα Ἰωάννην, οὗ πολλάκις ἐμνήσθη, τὴν ἀσπίδα τε προβάλλειν αὐτῷ προσταθυμημένον (ἔτυχε γὰρ ὀπλοφορίας ἀνευ τῆς τῆνικαῦτα ὦν) ἀπεπέμφατο, ἀμήχανον εἶναι εἰπὼν ἀσπίδα μίαν δυεῖν καλῶς προασπίζειν σωμάτων. Ἐν τηλικαύτῃ δυσχερείᾳ τὸν χώρον ἐκείνον διαλθόντες Ῥωμαῖοι, ἐπειδήπερ ἐν εὐρυτέροις ἤδη ἐγένοντο, ἵππων τε ἀρετὴν καὶ ῥώμην ἀνδρῶν ἐλέγξαι δυναμένοις, τὴν ἐνυάλιον ἤχην ἀλάξαντες κατὰ τῶν πολεμίων τὰς αἰχμὰς ἴθυναν, τρεψάμενοι τε πολλοὺς ἔκτειναν καὶ πᾶσαν ἦν ἐπιήγοντο λείαν ἀνειληφότες ἀνεχώρησαν. Ὅτε δὴ πολλῶν ἀνδραγαθησαμένων πάντας βασιλεὺς ὑπερῆρεν. Οὗτε γὰρ οὐδεὶς πρότερος αὐτοῦ τοῖς ἐχθροῖς ἐμυπλάκη, καὶ τηλικαύτων οὐδεὶς αὐτόχειρ γέγονεν ἀριστείων. Ταῦτα κατωρθωκῶς βασιλεὺς ἐπὶ Βυζαντίου ἦλθε.

αδ'. Πέρσαι δὲ ἄδινον τοῖς συμπεσοῦσι καὶ ἀντιλυπήσειν Ῥωμαίους διανοοῦντο, καιροῦ τε λαβόμενοι, Φιλιτάν τε πόλιν ἐψάν διήρπασαν καὶ τὴν πρὸς τῆ μικρᾷ Φρυγίᾳ Λαοδικεῖαν ἀδόκητοι [P. 116] ἐπελθόντες, κακῶς διέθεντο, πολλοὺς τῶν ἐγχωρίων στόματι μαχαίρας ἤθηδὸν παραπέμφαντες, οὓς δὲ καὶ ἀνδραποδισάμενοι, πολὺ τι καὶ οὐκ εὐαριθμητὸν πλῆθος. Ταῦτα πυθόμενος βασιλεὺς ἠσχαλλε μὲν καὶ ἐδυσφόρει, καὶ εἰ γὰρ δυνατόν ἦν εὐθιωρῶν ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διαβῆναι ἠθέλε, πρὸς Ἰκονίῳ ἐνστρατοπεδεύθησόμενος· ἐπεὶ δὲ τοῦτο καιροῦ τε χρήσειν ἔγνω τηλικαύτοις ἐπιβάλλοντος ἔργαις καὶ μείζονος ἢ πρότερον πολέμου παρασκευῆς, τοῦτα μὲν ὑπερέθετο, δυνάμεις δὲ πανταχόθεν ἀθροίζειν διανοηθεὶς Ἰωάννην μὲν τοῦ Κοντοστέφανον ἐπὶ Παλαιστίνης ἔπεμψε Βαλδουίνῳ περὶ τῷ ῥήγι ἐντευξόμενον καὶ δυνάμεις ἅς αὐτὸς βασιλεὶ δεῖσαν διδόναι ἐπὶ συμμαχίᾳ δημοκλήτικῃ, ταύτας δὲ, πρὸς δὲ καὶ μισθοφορικὴν ἐκείθεν ἀξόντα χεῖρα· Ρενάλδῳ δὲ τῷ Ἀντιοχείας πρίγκιπι σὺν δυνάμει ταῖς περὶ αὐτὸν τὴν ταχίστην ἐκέλευεν ἰέναι, πρὸς δὲ καὶ τοὺς Ἀρμενίων τότε ἡγεμονεύοντας, Τορόσιν καὶ Τιγράνην, Χρυσάφιόν τε ἄνδρα Κίλικα καὶ οὓς κοκκοβασίλειους ἐκάλουν, στρατιωτικῶν μὲν καὶ τούτους ἐξάρχοντα· δυνάμειν, ἐθελοδοῦλους δὲ ἐκ μακροῦ βασιλεὶ προσκεχωρηκότας. Ἐκ μὲν δὲ ἑώας τηλικαύτην ἤθροισε χεῖρα, ἐξ ἐσπέρας δὲ Λιγούρου· τε ἦγεν ἵππεας καὶ τὸν Δαλματίας μετεπέμπετο ἀρχιζουπάνον δυνάμειν ἄμματαῖς ὑπ' αὐτὸν, Σκύθας τε καὶ τῶν ἀμφὶ τῷ Ταύρω ἰδρυμένων ἐθνῶν ἐμισθοῦτο πολλά. Οὐ μὲν ἄχρι καὶ

inveherant : quo cum advenissent Romani, validum inter illos concitatum est certamen. Sed missis ex editiori loco telis gravius affecti Romani, in unum semper ac velut testudine coibant, cum ad id necessitas cogeret, pristinae autem audaciae prorsus immemores, cum ulterius progrediendi facultatem loci natura minus idonea iis denegaret. Jam tota praelii moles in imperatorem incubuit : plerique enim ex comitibus recesserant. Verum ille tanto discrimini objectus, nequiquam a pristina fortitudine **198** deflexit. Sed et accedentem affinem Joannem, cuius non semel meminimus, clypeum illi obtendere volentem (nam et tum iuermis erat) remisit, fieri non posse inquires, ut bins corpora unicus bene protegeret clypeus. In eiusmodi angustiis, locum istum emensi Romani, postquam ad patientiores campos pervenere, in quibus et equorum virtus et bellatorum robur cognosci possent, sublato tum demum bellico clamore, directisque in hostes hastarum cuspidibus, plurimos fugant ac caedunt, ac recepta omni quam abstulerant praeda revertuntur. Quo quidem in certamine etsi haud pauci praecclare se gesserunt, praec caeteris tamen emicuit imperatoris magnanimitas. Nemo enim illo prior invasit hostes, totque egregia manu laetiora edidit. His prosper tandem confectis Byzantium revertitur.

24. At cum Persae non modice ex iis quae acciderant dolerent, vicissim Romanos ulcisci statuerunt. Captata itaque occasione Philétam, urbem in Oriente, diripiunt. Hinc Laodiceam in Phrygia minore ex improvise aggressi tractant acerbius, plurimis incolis gladio per omnem detruncatis pubem, innumeraque multitudine in captivitate abducta. Ea ut rescivit imperator, indignatus est rem quo aegre tulit : adeo ut, si id potuisset fieri, trajecisset illico in Asiam et ad Iconium castra posuisset. Verum ubi opportunitate **199** sibi opus esse vidit tantis rebus favente et longe majore quam antea belli apparatu, id omisit. Cum vero copias undique colligere decrevisset, Joannem Contostephanum in Palaestinam misit, ei que praecipit ut Balduinum regem conveniret et copias, quas ille si necesse foret submissurum se imperatori in auxilium pollicitus fuerat, insuper etiam stipendiarias alias adduceret. Renaldum vero principem Antiochenum cum iis, quas tum habebat, copiis advenire confestim iussit. Denique Torosum et Tigranem ac Chrysaphium virum Cilicenum, et quos Coccobasilios vocant, qui militaribus copiis et ipsi praerant, ac sese jam pridem clientelari jure imperatoris imperio uliro submiserant. Ex Oriente quidem hasce contraxit copias. At ex Occidente Ligures equites evocavit, et Dalmatiae Archizupanum accersivit, cum iis quas habebat viribus : Scythisque et ex gentibus quae Tauro vicinas regiones incolunt, plurimas conduxit. Neque in ejuscemodi bellico apparatu

substitit : sed cum Latinos in Palæstinam proliciscentes ad Rhodum insulam ut plurimum convenire sciret, stipendiariorum equitum copias inde adduxit. Ad pabulum vero et rerum aliarum usum, incredibilem hominum multitudinem cum ipsis plaustris ex Thraciis regionibus Jussit adduci. Ea omnia sic quidem apparabantur. Sed ut sultannum per ipsos contribules simul ac **200** consanguineos debellaret, ad Sanisanem ejus fratrem misit, Gangræ et Aneyræ in Galatia ea ætate principem, et ad Jagupasanem generum, qui utrique Cæsareæ et Amasiæ, præclaris civitatibus, et cæteris quæ circa Cappadociam sitæ sunt, imperitabat : quos ut sultano suspectos reddidit, jam ad bellum suscipiendum se comparat. Hæc ut audivit sultanus, cum adversus alterum utrum ex iis quos in se concitaverat Imperator, bellum sustinere vix posset, iis qui vicinam sibi regionem incolebant tum alia multa, tum etiam oppida quæ magno prius labore acquisierat, concessit. Missis autem ad imperatorem legatis veniam deprecatus est. Qua impetrata, captivos Romanos redditurum se promisit, quocumque demum laterent loco : eos enim diligentissime sese investigaturum. Interea dum hæc comprobarentur, Joannes ex Palæstina cum equitibus rediens in Persicum exercitum incidit duorum et viginti millium fortium beliatorum. Inopinata re ille conterritus, primo quidem collem, qui prope aderat, cum suis confestim conscendit. Deinde universam aciem suam adhortatus in hostes irrupit ; Romanisque acriter in illos sese cum impetu inferentibus, pulsati sunt Persæ, fugientiumque cecidere complures, alii a Romanis militibus cæsi, alii denique equorum pedibus obruti sunt. Multi tum egregia et digna memoratu opera ediderunt, **201** atque in primis Joannes dux fortitudinem suam illo in certamine prodidit. His confectis Joannes ad principem victor pervenit. Postquam ea accepit sultanus, pœnitentiæ vulneratus stimulis, propter intempestivam audaciam sese miserum vocabat, non tam quæ acciderant consternatus, sed quod ex eo imperatorem in se expeditionem suscepturum arbitrabatur atque adeo futura veluti præsentia animo effungebat. Quasmodum iis quæ antea obtulerat, multa et majora addidit, copias sociales quotannis, cum id necesse esset, Romanis se suppedaturum pollicitus, et neminem Persarum ipso volente fines unquam Romanos ingressurum : et si alio ex imperio eorum aliquis agros infestaret, bellum se continuo adversus illum sumpturum, omnibusque modis depulsurum undecumque vim ingruentem ; cuncta ad hæc quæ princeps imperaret exsecuturum sine ulla mora ; et si aliqua ex civitatibus Romanæ ditionis in potestatem venisset Persarum, illam se restitutam Romanis. His imperator persuasus pollicitationibus, ipsum gravissimis sacramentis obstrinxit : tum solutis simultatibus,

Α τούτων ἔστη τὰ πρὸς πόλεμον ἐξαρτύων, ἀλλ' εἰδὼς ὡς τοῖς ἐπὶ Παλαιστίνην ἀπιούσαι Λατινικοῖς γένεσιν ἐπὶ τὴν νῆσον Ῥόδον αἰεὶ τὸ κατάντημα γίνεται, μισθοφορικὴν ἐκεῖθεν ἱππέων ἤγεν ἰσχύν. Χορταγωγίας μέντοι καὶ τῆς ἄλλης ὑπηρεσίας ἕνεκεν ἀμύθητόν τι πλῆθος βοῶν σὺν αὐταῖς ἀμάξαις ἐκ τῶν κατὰ Θράκην ἐκέλευεν ἐλαύνειν χωρίων. Ταῦτα μὲν οὖν οὕτω παρεσκεύασται· ὡς δὲ ὁμοφύλοις ἅμα καὶ συγγενέσι τὸν σουλτάν ἐκπολεμώσαιεν, ἐπὶ Σανισάν τε τὸν ἀδελφὸν ἐπεμφε, Γάγγρας τὸ τηνικᾶδε καὶ Ἀγκύρας στρατεύοντα τῆς Γαλατῶν, καὶ Ἰαγουπασάν (47) τὸν κηδεστὴν, δὲ Καισαρείας τε ἀμφοτέρας ἤρχε καὶ Ἀμασειᾶς ἡγεμόνευε πόλεων περιφανῶν ἄλλων τε ὁπόσαι περὶ τῆς Καππαδοκῶν ἴδρονται γῆς. Καὶ δὴ ὑπόπτους καὶ αὐτοὺς τῷ σουλτάν καταστησάμενος ἐν βραχεί ἐπὶ τὸν πόλεμον ἤδη καθίσταται. Τούτων αἰσθόμενος ὁ σουλτάν, ἐπειδὴ μὴ εἶχε πρὸς ὀπισθερον οὖν τῶν ἐκ βασιλέως ἐπικληρωμένων αὐτῷ ἀντιτάξασθαι, τοῖς μὲν χώραν προσοικοῦσι τὴν αὐτοῦ πολλῶν τε ἄλλων καὶ δὴ καὶ πόλειων ἀφίστατο πόνῳ πολλῷ κατακτηθεισῶν αὐτῷ πρότερον, ἐπὶ δὲ βασιλέα πέμψας συγγνώμην ἤταίτο. Τούτου δὲ τυχὼν καὶ τοὺς δορυαλώτους ἀπαδώσειν Ῥωμαίων ἐπήγγελλε, κἄν ὅπου δῆποτε γῆς κρυπτόμενοι εἴεν· μελήσειν γὰρ αὐτῷ τῆς ἀναζητήσεως. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἔδοκιμάζετο, συνέπεσε τι τοιοῦτον. Ἰωάννης σὺν τοῖς ἱππεῦσιν ἐκ Παλαιστίνης στρατεύματι ἀναζευγνύς περιτυγχάνει [P. 117] Περσικῶ ἐς δισμυρίου τε καὶ δισχιλίου ἀριθμουμένῳ ἀνδράσιν μαχίμοις. Τῷ ἀφηνεῖδι τοίνυν καταπλαγεί· τὸ μὲν πρῶτον ἐπὶ τινα λόφον ἐγγύθεν παρόντα σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν σπουδῆ ἀνῶν ἔστη, μετὰ δὲ ταῦτα παντὶ τῷ στρατῷ ἐγκελευσάμενος κατ' αὐτῶν ἵεται, σὺν ὀθισμῷ τε πολλῷ τῶν Ῥωμαίων τοῖς πολεμίοις ἐμπλεκομένων, ὑπὲρ γῆ Περσῶν γίνεται, καὶ αὐτῶν φευγόντων πολλοὶ μὲν ἐπεσον, πλείους δὲ πρὸς τῶν Ῥωμαίων ἠρέθησαν στρατιωτῶν, ἧ τε ἵππος αὐτοῖς ξυνεπάτει τοὺς πλείστους. Ὅτε ἄλλοι τε πολλοὶ λόγου καὶ ἀρετῆς εἰργάσαντο ἄξιον, καὶ Ἰωάννη δὲ τῷ στρατηγῷ ἀρετῆς δῆλωτις κατ' ἐκείνον ἐπιέγονε τὸν ἀγῶνα. Ταῦτα καταπραξάμενος Ἰωάννης σὺν τοῖς τροπαίοις ἐπὶ βασιλέα παραγίνεται. Ὁ δὲ σουλτάν ἐπειδὴ τούτων ἤκουσε, κέντροις μεταμελείας νυττόμενος τῆς ἀκαίρου τόλμης ἑαυτὸν ἐταῖανίζεν, οὐχ ὅσον τοῖς ξυμπεσοῦσιν ἐκταραχθεὶς, τὴν δὲ βασιλέως ἐντεῦθεν ἔτι μᾶλλον κατ' αὐτοῦ ἀρραβωνιζόμενος ἔλευσιν κέντεῦθεν ὡς ἐνεστῶσι τοῖς οὐ παρούσι τέως προσφερόμενος. Ὅθεν καὶ μείζοσιν ἄλλαις τὰς προτέρας φθάνων ἐπιχατελάμβανε πρεσβείας. Χεῖρά τε σύμμαχον ἀνὰ πᾶν ἔτος Ῥωμαίοις δεῖσαν διδόναι ἐπαγγελλόμενος, καὶ τῆς αὐτῶν δὲ γῆς οὐποτε Πέρσῃν ἐκόντος αὐτοῦ ἐπιθήσεσθαι ὠμολόγει· κἄν ἀφ' ἑτέρας ἀρχῆς ἐνοχλοῖη τι· Ῥωμαίων τῆ γῆ, τοῦτον δὲ στρατεύειν εὐθὺς κατ' αὐτοῦ καὶ πᾶσι τρόποις τὴν ὀθενδῆποτε φουμένην ἀπείργειν ἐπιβουλήν, πᾶν τε ὃ πρὸς βασιλέως ἐπιτάττοιοτο ὀκνήσει οὐδεμιᾷ ἐπιτελεῖς αὐτίκα ποιεῖν, κἄν τις τῶν βασιλεῖ

Du Cangii notæ.

(47) Ἰαγουπασάν. Istius expeditionis historiam habet etiam Nicetas, l. III, n. 5 et 6.

κατηκώων πόλεων ὑπὸ τὴν Περσικὴν φθάσασα πέ-
πτωκε παλάμην, καὶ ταύτην Ῥωμαίοις ἀνασώζεσθαι
συνετίθετο. Τούτοις ἀναπεισθεὶς βασιλεὺς ὄρκους τε
δεινотάτοις αὐτὸν κατελήφει καὶ τὴν Ἐθραν λύσας
ἐπ' οἴκου ἀνεκομίζετο. Πυθόμενος δὲ Σκύθας τὸν
Ἰστρὸν διαβῆναι ἐφ' ᾧ Ῥωμαίων καταδραμεῖσθαι,
τῆς ἐπὶ Βυζάντιον φερούσης ἀφέμενος ἐπὶ τὸν ἀγχοῦ
πόλεως Ἀβύδου ἐχώρει πορθμὸν, ἐνθα ἐπιθαλασσί-
διδόν τι ἐπὶ Θράκης πόλισμα κεῖται, ἀπὸ Καλλίου
τοῦ Ἀθηναίων οἶμαι στρατηγού τὴν προσηγορίαν ἐσχηκός. Ἐνταῦθα περαιοτάμενος ἐπὶ Σκύθας ἐφέ-
ρετο· ἀλλ' οὐπω ἐφθῆ τὸν Ἰστρὸν καταλαβεῖν, κάκεινοι τὴν Ῥωμαίων φρούσαντες ἐφοδὸν ταχὺ συ-
σκευασάμενοι ἀνεχώρησαν.

A domum reversus est. Sed ut intellexit Scythas Istrum
trajecisse, quo Romanorum fines incursarent, omisso
Byzantino itinere, ad fretum, quod Abydo urbi ad-
jacet, contendit, ubi in Thracia situm est oppidum,
quod a Callia Atheniensium, ut opinor, prætoris
nomen accepit, ibique transgressus contra Scythas
profectus est. Sed nondum ad 202 Istrum perve-
nerat, cum illi percepto Romanorum adventu, con-
vasatis celeriter rebus, retro cessere.

BIBLION E.

LIBER V.

α'. Ταῦτα μὲν τῆδε συνηνέχθη γενέσθαι. Ὁ δὲ βα-
σιλεὺς ἐπειδὴ μηδὲν ὀθενδήποτε ἀντιστατοῦν τῇ
Ῥωμαίων ὑπέφαίνετο ἀρχῇ, φυγαγωγίας ἕνεκα ἐπὶ
τι τῶν ἐγγύς Βυζαντίῳ χωρίων ἐξῆλθε· Λόγγοι
ὄνομα τοῦτω. Ἐνταῦθα διατριβὴν ποιουμένου, ἡ τέ-
λειος ἡμέρα τοῦ βίου τῇ βασιλίδι ἐπεγένετο Εἰ-
ρήνη (48), γυναικὶ ἐπὶ σωφροσύνῃ, ὡσπερ εἰρηται
μοι καὶ πρότερον, καὶ κοσμιότητι καὶ οἰκτιρῶ τῷ πρὸς
τούς δεομένους πολλῶ τὰς κατ' ἐκεῖνον ὑπερβαλ-
λούσῃ τὸν χρόνον. [P. 118] Αὕτη θυεὶν μὲν ἐγένετο
θυγατρῶν μήτηρ, ὧν ἡ μὲν πρεσβυτέρα ἐπεδίω τε
καὶ τῷ πατρὶ ξυνοδιήγαγεν, ἀτέρα δὲ ὀλίγῳ ὕστερον
τὸν βίον ξυνεματρήσατο τέταρτον ἡλικίας ἀνύουσα
χρόνον. Ἀλλ' ἐτι περιῆν ἡ παῖς τῇ νόσῳ παλαιώσα,
καὶ ὁ βασιλεὺς, τῶν ἐσπερίων τὸ τότε καλούντων
πραγμάτων, τῶν κατὰ τὴν ἐστὶαν ἀφέμενος ἐπ'
ἐκεῖνα ἐχώρει. Φήμη γάρ τις ἐκράτει τὸ τηνεκαῦτα
ὡς ὁ τῶν Ἀλαμανῶν ῥῆξ Φρεδερίκος τὸ σύμπαν
ἔθνος ἀνακινήσας πανατρατὶ ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων φέ-
ρεται γῆν. Διὰ ταῦτά τε οὖν καὶ ὡς ὁ τῶν Οὐννων
ῥῆξ Ἰατζᾶς τὸν βίον ἀπολίποι ἐπὶ Σαρδικὴν ἦλθεν.
Ἐνθα ἐφ' ἱκανὸν διατρίψας περὶ πλείστου τὴν τῆς
Οὐννικῆς ἐπικράτησιν ἐποιεῖτο. Ἦδη γάρ τὰ ἀμφι-
τοῖς Ἀλαμανοῖς θρυλληθέντα οὐκέτι ἐκράτουν. Ὅθεν
δὲ τῆς Οὐννικῆς μεταποιεῖσθαι ὁ βασιλεὺς ἤθελεν,
ἤδη λέγωμεν. Ἰατζᾶ δὲ (49) ταύτῳ ἡστὴν μὲν

B 4. Hæc quidem eo loci tum contigerunt. Impe-
rator autem cum Romano imperio obstare nihil
videretur, animi recreandi causa, in proximum
Byzantiis prædium, cui Longi nomen est, secessit.
Hic dum commoraretur, extremum vitæ diem clau-
sit Irene imperatrix, femina, quæ, uti supra a nobis
dictum est, modestia, morum probitate, et in ege-
nos misericordia, cæteras suæ ætatis longe præcel-
lebat. Duarum illa Ἰλιάρων mater fuit, quarum natu
major superstes cum patre vixit, altera vero paulo
post et ipsa obiit, quartum ætatis annum agens.
Verum adhuc supererat cum morbo colluctans
puellula, cum imperator, evocantibus illum rebus
Occidentalibus, posthabitis domesticis, eo se con-
tulit. Fama namque tunc temporis percrebrescebat
regem Alemannorum Frædericum, universis acerbis
nationibus, totis viribus in Romanorum agros ir-
rumpere. Ea igitur propter, et quod Geiza Hunga-
rorum rex vita concessisset, Sardicam venit: ubi
aliquandiu moratus 203. quo pacto Hungariæ re-
guum sibi assereret animoolvebat. Nam quæ de
Alemannis ferebantur, haud plabe constabant.
Quo vero jure Hungariam sibi comparare decreve-
rit imperator, jam commemorabimus. Geizæ huic
fratres erant Viadislâus et Stephanus. at quibus ex
offensis uterque illi odio fuerit, plane ignoro. Ita-

Du Cangil notæ.

(48) *Εἰρήνη*. Vide stemma Comnenicum.

(49) *Ἰατζᾶ δὲ*. Geizæ II Hungariæ regi, Belæ
cognomento Cæci, regis filio, duo fratres fuere,
Viadislâus et Stephanus, totidemque filii, Step-
hanus et Bela. Mortuo Geiza Stephanus filius, qui
supremo parentis elogio rex dictus fuerat, omnium
etiam calculis, plenis comitiis, approbatus est an.
1161. Viadislâus, Geizæ frater, usurpata interim
regia potestate, per 6 menses ea politur; quo
extincto Kal. Febr. 1172, Stephanus Viadislâi
frater regnum invadit: sed a Stephano nepote
victus et fusus statim postea in castello Zemlen
Id. April. diem obiit; cujus funus subsecuta mox

D est Stephanus nepotis mors sub 4 Non. Mart. an.
1173. Duxerat Stephanus Geizæ frater in uxorem
Mariam Comnenam: Viadislâus oblatum sibi si-
mile connubium abnuerat, ne aditum sibi ad re-
gnum, cui inhiabat, præcluderet. [P. 466] Step-
hanus denique senior propinquo ab Hungaris veneno
interiit, ut auctor est Nicetas. Junior pariter veneno
vitam finivit, quod a fratre quem de terra ejecerat
datum scribit Arnoldus Lubec. l. II, c. 3. Consulendi
præterea ad hanc historiam Thwroczius et Bon-
finius, Nicetas, l. IV, n. 1; Radevicus, l. III, c.
12; Guntherus, l. VI; Stero an. 1160 et auctor
Chronicæ Austral. A. 1163.

que post multam huc illuc fugam, tandem principem adiere, illiusque sese subdidere potestati. Et Stephanus quidem ex fratre neptem duxit Mariam, Isaacii sebastocratoris filiam, virginem ut et ante diximus formosissimam; alter vero cælebs permansit. Itaque cum mortuo Geiza alterum fratrem ad regnum juris ratio evocaret (lex enim est apud Hungaros, ut semper ad fratres superstites diadema transmittatur), in patriam eos reducere pro viribus nitebatur imperator. Quippe Geiza, posthabita patria consuetudine, regnum filio suo tradiderat. Quapropter Hungari, cum ejusmodi legem colerent, et imperatoris vererentur adventum, Stephanum Geizæ filium abdicantes imperio, alteri fratrum Vladislao illud traderunt: Stephano vero (seniorem diem dico) Wrumi dignitatem concesserunt, quo nomine ita

ἐπὶ τῆς ἀρχῆς παραλύσαντες πατέρω τῶν ἀδελφῶν τῷ Βλαδισλάω ταύτην ἀπέδωσαν. Τῷ γὰρ μήν Στεφάνω, φησὶ τῷ πρεσβυτέρω, τὴν Οὐρούμ ἀπεκλήρωσαν τύχην. Βούλεται δὲ τοῦτο παρὰ Οὐνοι: τὸν τὴν ἀρχὴν διαδεξόμενον ἐρμηνεύειν τὸ ὄνομα.

2. Eum hunc habuit fratrum istorum de regni successione controversia. Princeps autem Philippos urbem Macedonicam ad res Servicas constituendas venit. 204 Primislaus enim, qui regioni isti præerat, et antehac, ut memoravimus, defectionem fuerat molitus, suo jure, nullique obnoxius imperitabat: quam ob causam eum ab imperatore principatu propemodum fuisset exutus, postea consecutus veniam, pristinam dignitatem retinuit. Tum vero nulla propter in illum animadvertit imperator, eique ademit principatum, cui Belusem fratrem præfecit. Miseratus tamen fortunam Primislai, submovit eum inde quidem, ne de novo res turbare possent, sed pingui agro donavit, et pascendis pecoribus idoneo. Verum Beluses non diu multum principatu potitus, illius insignia deposuit, patrioque solo relicto venit in Hungariam, ubi cum multos exegisset annos mortem tandem obiit. Imperator autem accitum minimum natu fratrem, cui Dese nomen erat, Dendræ, quæ Naiso adjacet, opulentæ regionis et incolarum frequentia celebris, fidè accepta, fore ut

Ἀ ἀδελφὸν Βλαδισλάω τε καὶ Στέφανος· οὐκ οἶδα δὲ ὅ τι προσκεκρουκότε ὑπερφυῶς ἐμισθηθήτην αὐτῷ. Ἀμέλει καὶ μετὰ πολὺν τὸν ἄλλοτε ἀλλαχόθεν δρασμὸν τέλος βασιλεῖ προσελθόντε χειρὸς ἐγενέσθη τῆς αὐτοῦ. Καὶ ὁ μὲν βασιλέως ἐγημεν ἀδελφιδοῦν ὁ Στέφανος, Μαρίαν τὴν Ἰσαακίου τοῦ σεβαστοκράτορος παῖδα περικαλλῆ καθάπερ εἴρηται οὖσαν, ἄτερος δὲ ἄξυξ διετέλει. Ἰότε τοίνυν ἐπειδὴ τοῦ Ἰατζᾶ τετελευτηκότος θάτερον τῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ὁ τοῦ δικαίου ἐκάλεε θεσμὸς (νόμος γάρ (50) οὗτος παρὰ τοὺς Οὐνοὺς ἐστὶν ἐπὶ τοῦς περιόντας ἀεὶ τῶν ἀδελφῶν τὸ στέφος διαβαίνειν), κατὰγειν τοῦτους εἰς γῆν τὴν πατρίαν βασιλεὺς σπουδῆς εἶχεν. Ἰατζᾶς γάρ τὸν πατριον παριδῶν νόμον ἐπὶ τὸν υἱὸν τὴν ἀρχὴν διεβίβασεν. Οὐνοὶ τοίνυν τὸ μὲν τι τοῦτον ἀιδεσάμενοι τὸν νόμον, τὸ δὲ καὶ τὴν βασιλέως εὐλαβηθέντες ἐφοδόν, Στέφανον

Β τοίνυν τὸ μὲν τι τοῦτον ἀιδεσάμενοι τὸν νόμον, τὸ δὲ καὶ τὴν βασιλέως εὐλαβηθέντες ἐφοδόν, Στέφανον

β'. Τὰ μὲν οὖν ἐπὶ τοῖν αὐταδέλφοιν τοῦτοιεν ἐν ταῦθα πέρας ἔσχε. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ τὴν Μακεδονικὴν ἐχώρει πόλιν Φιλίππου τὰ πρὸς τῇ Σερβικῇ καταστησόμενος πράγματα. Ὁ γάρ τοι Πριμισλάω (51), ὃς τῆς χώρας τότε ἦρχε, καὶ ἄλλοτε μὲν ὡπερ μοι δεδιήγηται πρότερον, ἀποστασίαν ὠδίνησε καὶ αὐτονόμω ἐχρήτο τῇ γνώμῃ, ἐγγύς τε διὰ τοῦτο ἐλθὼν τοῦ τῆς ἀρχῆς πρὸς βασιλέως ἀποβιβασθῆναι, ὡς τε αὐθις τετύχτηκεν αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἔμεινε. Τότε οὖν οὔτε λόγων οὔτε ὄρκων λόγον θέμενος οὐδένα νεωτέροις καὶ πάλιν ἐπεβάλλετο πράγματι. Δι' ἅπερ βασιλεὺς τοῦ ἀνδρὸς καταγνοὺς μεθίστησι μὲν αὐτὸν τῆς ἀρχῆς. Βελοῦσην (52) δὲ τὸν ἀδελφὸν ἐπ' αὐτῆς καθιστᾷ. Πριμισλάω μὲν τοι [P. 119] τῆς τύχης κατοικτισάμενος ἐκείθεν μὲν ἀπαντίστησιν, ὡς μὴ καὶ πάλιν κακοουργεῖν δύναίτο, χώρῃ δὲ πιστάτῃ δωρεῖται καὶ τὰ ἐς νομὰς ζῶων ἀγαθῆ. Ἀλλὰ Βελοῦσης μὲν ἐπ' ὀλίγον ἐμπρέψας τῇ ἀρχῇ τό τε τῆς ἡγεμονίας κατέλειπε σχῆμα καὶ τῆς πατρῆου μεταχωρήσας ἐπὶ τὴν Οὐνικὴν ἦλθεν· ἐνθα πολὺν τινα ἐπιθιοὺς χρόνον ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνιστο

De Cangii notæ.

(50) *Νόμος γάρ*. Imo ea lex in designando rege apud Hungaros vigeat, ut non filius patri succederet, sed qui e regia familia ad regnum ab universo nobilium cœtu in comitiis evocaretur. Ita Boninus, an. 1165.

(51) *Πριμισλάω*. Idem videtur qui Rodoslaus dicitur Diocleati presbytero historie Dalmaticæ scriptori. Is, mortuo Draghina patre, regnum Servie tenuit, solo comitis titulo contentus, a Manuicæ imp. princeps dictus: *Morto che fu adunque il re Draghina, il conte Rodoslavo suo figliuolo maggiore, porto gran doni all' imperadore di Croti Emanuele, dal qual fu humanamente accolto, e gli diede nel possesso tutte le terre che mai avesse tenuto il suo padre, e tornando Rodoslavo da Croti, cominciò signoreggiare nelle terre sue insieme co' suoi fratelli Ivanse e Valadimiro. Certe Servie ea tempestate Manuicæ ut superiorem dominum agnovisse testatur præterea Arnoldus Lubec. l. II, c. 4.*

(52) *Βελοῦσην*. Quin ille sit ejus supra meminuit Cinnamus, p. 117 *Bela Ban*, nullus dubito. Sed quod addit Belam hunc et Desem fratres fuisse Rodoslai seu Primislai, Diocleati scriptori cœno, ut videtur, repugnat. Is enim Dessam Urosci comitis, qui *Urus Thwrocio* dicitur, filium facit. Quanquam Belam Dessæ fratrem fuisse probabile est, cum utriusque parens *Urus* seu *Uroscus* fuerit. Sic autem prædictam narrationem proseguitur Diocleates: *Ma con successo di tempo si levarono alcuni maligni huomini, a loro inimici antichi, i quali ribellando da loro, condussero Dessa figliuolo d' Urosc, e gli diedero zenta, e Trebine, a Radislao et suoi fratelli resit il paese maritimo, con la città di Catiaro, insin' a Scutari. Laonde non cessava Radoslao co' fratelli ogki di combattere contra esso Dessa, et altri loro inimici, per recuperare le provincie, che si gli erano ribellate, e conservare il restante del regno.*

Βασιλεύς δὲ τὸν ὕστατον ἀδελφῶν μετὰπεμπτον θέ-
μενος, ὃς Δεσπὴ μὲν ἐκαλεῖτο, Δένδρας δὲ χώρας ἤρ-
χεν, ἢ Ναῖσῶ ἐν γειτόνων ἐστὶν εὐδαίμων καὶ πολ-
λυάνθρωπος, τὰ πιστὰ τε παρ' αὐτοῦ λαθὼν ὅπως
ἀνάθευτον αὐτῷ τὸ τῆς δουλείας σχῆμα ἐς τὸν πάντα
Δένδρας Ῥωμαίους ὑπεκστήσεται, ἦν, καθάπερ ἔφην,

γ'. Ὑπὸ τούτων τὸν χρόνον καὶ Κλιτζίεσθλάν (53)
ὁ σουλτάν ἐς Βυζάντιον αὐτόμολος ἦλθε περὶ τῶν
αὐτῷ συμφόρων βασιλέως δεησόμενος, πρᾶγμα
ὑψηλὸν τε καὶ δαιμονίως ὑπέρουγον καὶ ὕσα ἐμὲ
εἰδέναι οὐποτε ἄλλοτε Ῥωμαίους εὐτυχηθῆν πρότε-
ρον. Τίνος γὰρ καὶ τῶν μεγαλόπρεπεσιτέρων οὐχ
ὑπέρεκειται ἄνδρα τηλικαύτης ἡγεμονεύοντα γῆς
καὶ τοσούτων κυριεύοντα ἐθνῶν βασιλεῖ Ῥωμαίων
ἐν οἰκέτου παρεστάναι σχήματι; Καὶ ὧς γὰρ τοῖς φι-
ληκόσις τὰ τελεσθέντα τότε διηγησαίμην, ἤρτο μὲν
βῆμα λαμπρὸν, καὶ δίφρος ἐπὶ πλείστον γῆθεν αἰρό-
μενος ἔκειτο, θέαμα λόγου πολλοῦ ἄξιον. Ἐργαστο
μὲν ἅπας χρυσοῦ, λίθων δὲ ἀνθράκων καὶ ὑακίνθων
ἄφθονόν τι ἀπανταχόθεν τούτου διεστοίθεαστο χρήμα.
Μαργάρους δὲ οὐδ' ἂν ἀριθμεῖν ἔσχε. Καθ' ἓνα γὰρ
τῶν ἡρέμα κατὰ διέχειαν πεπηγόντων λίθων περιέ-
θειον ἰκανοί. Ἐσφαίρωντο μὲν ἐς τὰ ἀκριβῆς, λε-
λεύκανται δὲ ὑπὲρ χιόνα. Τηλικῶν ὁ δίφρος πεπλή-
ρωτο φώτων. Τό γὰρ μὴν ἀνώτατον καὶ τὴν κεφαλὴν
ὑπερτείνον αὐτοῦ μέρος τοσούτω τῶν ἄλλων ἐκράτει
λαμπρότησιν ὅσω καὶ ἢ ἐν γειτόνων αὐτῷ τῶν λοι-
πῶν μελῶν προῦφερε κεφαλὴ. Ἐφ' οὗ καθῆστο βα-
σιλεὺς μεγέθει σώματος ἀναλογωτάτου τὸν πάντα
πληρῶν. Ἐσθῆς δὲ αὐτὸν περιέθειεν ἀλουργίς, ἐξαί-
σιόν τι χρήμα. Ἀνωθεν ἄχρι καὶ ἐς τὰ βάσεις αὐ-
τὰς ἐπιρροῦτο μὲν ἀνθραξίν, ἠγύζετο δὲ μαργά-
ροις, οὐχ ἀπεριέργως μέντοι, ἀλλὰ θαυμασία τις
αὐτοῦ; ἐποίηκε γράφικη, ἀκήρατον δῆπου λειμῶνα
σχεδιαζούσης τῷ πέπλῳ τῆς τέχνης. Ἀπὸ μέντοι
τραχήλου ἄχρι καὶ ἐπὶ στέρνα ὑπερφύτης μεγέθει
καὶ χροῖᾳ λίθος ἀπὸ χρυσεῶν καθεῖτο ἀμμάτων, πυρ-
σίζων μὲν ἄτε ῥόδον, σχήματι δὲ μήλιῳ παρεμψε-
ρῆς μάλιστα. Περὶ γὰρ τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς κόσμου
περιττὸν καὶ φράζειν ἡγοῦμαι. Ἐφ' ἐκάτερα δὲ τοῦ
δίφρου ἢ τάξις ἐστήκει κατὰ τὴ εἰωθός, γένους
ἐκάστῳ καὶ τύχης πρυτανευόντων τὴν χώραν τῆς
στάσεως. Τὲ μὲν δὴ τοῦ βασιλέως ἐν τούτοις ἦσαν.
Κλιτζίεσθλάν [P. 120] δὲ ἐπειδὴ περ εἰς μέσους παρ-
ῆλθε, θάμβους ὅλος ἦν. Καὶ τοῦ βασιλέως καθιζῆ-
σαι τοῦτον προτρεπομένου, ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον
ισχυρότατα ἀπέλεγεν, ὡς δὲ ἔτι μᾶλλον ἐγχείμενον
ἔώρα τὸν βασιλέα, καθῆστο λοιπὸν ἐπὶ χαμαιζήλου
τινός καὶ ἥμισυ ἐπὶ μετεώρου καθέδρας, τὰ εἰκότα
τε εἰπὼν καὶ ἀκούσας ἐς τὴν ἀποτεταγμένην αὐτῷ
ἐν παλατίῳ ἀπηλλάττετο καταγωγῆν. Ὁ βασιλεὺς
δὲ τῷ τῶν εὐτυχημάτων ὄγκῳ φιλοτιμούμενος
θριάμβου ἐξ αὐτῆς ἀκροπόλεως ἐπὶ τὸν περιλάλη-
τον τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας ναὸν ἐποίησατο μὲν ἐμπα-
ρασκευῆν ἐφ' ᾧ σὺν ἐκείνῳ πομπεῦσαι· οὐ μὴν καὶ
εἰς τέλος ἡγάγε τὸ βουλευθέν. Λουκάς (54) γὰρ ὁ

A sincerum deinceps obsequium illi ad mortem usque
præstaret, atque insuper totam Dendram, quam, uti
diximus, possidebat, traditurum Romanis, archi-
zurani renuntiat.

τῆς ζωῆς φυλάξῃ αἰῶνα, πρὸς δὲ καὶ ὧς παντάπασιν
καρπιζόμενος ἦν, ἀρχιζουπάνον ἀνεῖπεν.

3. Sub idem tempus Clitziesthlan sultanus Byzan-
tium ultro venit, de iis quæ utilia sibi forent, principem
rogaturus, res magna profecto et plena 205 gloriæ,
qualis nunquam antea, quantum memoria asequi
possum, Romanis contigit. Quod enim vel præcla-
rissimorum facinorum non istud superat, virum
tantæ regionis principem totque imperantem natio-
nibus imperatori se Romano servili stitisse habitu?
Atque ut rerum talium studiosis ea quæ tum acta
illi fuerunt, referam, splendidum quidem exstructum
erat tribunal, et sella a terra longe exsurgens po-
sita erat, spectaculum sane memoratu dignum.
Tota ex auro erat conflata, carbunculis et hyacin-
this infinito ubique numero distincta. Margaritas
haud facile quis numerasset; nam singulos lapillos,
qui sparsim per intervalla compacti erant, ambie-
bant complures, accuratissime orbiculatæ, niveque
candidiores. Hujusmodi ea sella luminibus reple-
batur. Pars autem ejus suprema, quæ nimirum
supra caput extenditur, tantum cæterorum orna-
mentorum superabat splendorem, quanto reliquis
membris excellentius est caput. Hac sede impera-
tor considerabat, amplitudine corporis convenienti
totam implens. Vestis eum circumdabat purpurea,
res miranda prorsus. A superiori eum usque ad
imam partem tota carbunculis coalescebat, fulgebat-
que margaritis, non quidem promiscue positis, sed
admirabili pictura sic variatis, tanquam si verum
aliquot pratum ars in peplo 206 expressisset. A
collo usque ad pectus eximius et magnitudine et
colore lapis aureis catenulis dependebat, rosæ
instar rubicundus, forma autem malo perquam
similis. Cæterum de capitis ornamentis superva-
cuum arbitror dicere. Ab utraque vero sellæ parte
stabat senatus, uti moris est, unoquoque pro gene-
ris et dignitatis ratione locum obtinente. Ejusmodi
quidem apparatus erat imperatoris. Clitziesthla
vero cum ad medios ordines usque pervenisset,
totus est in stuporem versus. Principe illum ut se-
deret rogante, primo quidem pertinacius renuit.
Inde ubi magis instare vidit imperatorem, sedit
tandem humili et minimum elevata sede. Sermono
deinde ultro citroque habito, ad paratum sibi in
palatio hospitium concessit. Imperator rerum pro-
sperarum magnitudine elatus, triumphum ab ipsa
acropoli usque ad celeberrimum divinæ Sapientiæ
templum apparaverat, quo una cum sultano proce-
deret. Sed quod intonderat non confecit. Lucas, qui
tunc temporis rebus ecclesiasticis præerat, huic
consilio obstitit, non decere inquiens inter divinam

Du Cangii notæ.

(53) Κλιτζίεσθλάν. Rem etiam narrat Nicetas,
I. III, n. 5 et 6, ubi et terræ motus meminisset.

(54) Λουκάς. Quando Lucas Chrysoberges pa-
triarchalem dignitatem adeptus sit, incertum. Id

supellectilem et sacra ornamenta impium hominem transire. Alius præterea casus rem impedit. Quippe profunda jam nocte validior quædam agitatio totam repente terram concussit. Unde Byzantini, Lucæ monita vera esse rati, Deo haud placere ejusmodi consilium aiebant. Solent enim homines ut plurimum attendere præsentia ulteriusque nihil inquirere. **207** Quid autem illud portenderit, perspicue ostendit rei exitus. Quippe Clitziesili'ân' multo post tempore, ruptis quæ cum principe sancta fuerant pactis, Romanos cum omnibus viribus in Persas convertit. Ubi cum forte in loca difficilia eorum exercitus incidisset, plurimos dignitate illustres viros amisit, et in majus venisset discrimen, nisi imperator humanæ illie audaciæ modum excessisse visus esset. Sed hæc, uti jam diximus, deinceps a nobis commemorabuntur. Princeps vero, in ea palatia, quæ ad australem urbis partem sunt, concedens, magnificis illum epulis, et omni benevolentis genere excepit: inde et equestribus certaminibus oblectavit, scaphasque et scatia ex more liquido igne incendit, ludorum denique circensium spectaculis, ex quibus maxime civitatum amplitudo et magnificentia deprehendi solet, ad satietatem recreavit. Is igitur, cum diu satis Byzantii egisset, et priora pacta altero etiam firmasset jurejurando, domum reversus est. Ex porro fuere læderis conditiones: eorum qui Imperatoris hostes essent, quandiu viveret, hostem futurum, amicam contra eorum, qui illius amici forent: urbium, quas ipse caperet, majores ac præcipuas imperatori traditurum; lædus cum quolibet hoste, principe inconsulto, non facturum: ad Romanos, cum id necessitas postularet, cum omnibus accessurum viribus, seu in Oriente **208** seu in Occidente bellum foret. Neque etiam Turcomannos, quos vocant, rapto vivere assuetos, quotquot sub illius essent potestate, impunitos relicturum, in quacunque demum imperii parte deliquissent. Hæc ille pactus est, et qui cum comitabantur magnates, si a' ejusmodi conditionibus recederet, pro viribus illius se conatus impedituros sunt polliciti. His Byzantii transactis, ubi earum rerum fama ex Europa in Asiam pervenit, phylarchi, qui hasce regiones incolunt, haud sibi bene cessurum rati, si in suas partes sultanum

A τῷ τηλικάδε τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἐφ' ἑστῶς πράγμασιν ἀντίξους τῇ πράξει ἐγένετο, μὴ δεῖν εἶναι εἰπὼν δι' ἐπίπλων θείων καὶ κόσμων ἱερῶν ἀπορίας διελευσέσθαι ἀσεβεῖς· τότε δὲ καὶ ἄλλο τι παρεμπροσθέν προσέστη τῷ πράγματι. Ἐπειδὴ γὰρ πόρρω τῶν νυκτῶν ἦν, ἐξαισιός τις βρασμὸς ἀθρόον ἐκλόνησε τὴν γῆν. Βυζάντιοι μὲν οὖν ἐνταῦθα τὰς Λουκᾶ παραίνεσις ἐκδέχονται οἰόμενοι ἀπὸ γνώμης εἶναι θεῶ τὴν ἐγχείρησιν ἔφαττον. Παύκασι γὰρ ἄνθρωποι τοῖς παρούσιν ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον προσέχοντες πολυπραγμονεῖν περαιτέρω μηδέν. Τὸ δὲ τοῦ πράγματος τέλος τὴν τοῦ συνενεχθέντος ἐνχυρῶς παρεστήσατο δήλωσιν. Καὶ Κλιτζίεσθλάν γὰρ μετὰ πολλοῦ ἐπιγενόμενος χρόνους τῶν εἰς βασιλέα συνθηκῶν ἀλογήσας πανστρατὶ Ῥωμαίους κατὰ Περσῶν ἐλθεῖν παρεσκεύασε. Τύχη τέ τινι δυσχωρίαις ἐμπεσόν τὸ στρατιωτικὸν τῶν ἐπὶ δόξης τε ἀποβεβλήκει πολλοὺς καὶ μεγάλου ἐγγύς ἦλθε κακοῦ, εἰ μὴ βασιλεὺς ἐνταῦθα ἀνθρωπίνης ὁρῶν ἀρετῆς τὰ πολέμια παρελθῶν ὤφθη. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὡς περ καὶ ἤδη ἔφη, εἰσέπειτ' ἀμοι λέλεξεται. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐς τὰ κατὰ νότον τῆς πόλεως ἀνέκτορα καταθελὸς μέγαλοπρεπέσι τε ἐδειξιῶτο δεῖπνοις αὐτὸν καὶ διὰ φιλοφροσύνης ἤγειν ἀπίσης. Εἶτα καὶ ἵππων αὐτὸν ἐβελξεν ἀμιλλαις, ὑγρῶ τε πυρὶ (55) κατὰ τὸ ἔθος λέμβους τινὰς ἐνεπίμπρα καὶ ἀκάτους, καὶ ὅπως τῶν τῆς ἵπποδρομίας ἐγέμιζε τὸν ἀνδρα θαυμάτων, ἐξ ὧν μάλιστα μεγέθη πόλεων φιλεῖ δείκνυσθαι. Ὁ δὲ ἐφ' ἱκανὸν ἐν Βυζαντίῳ διατρέψας τὰ προλαβόντα· τε δευτέρως ὁρῶσι πιστωσάμενος ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ ἦλθεν. Εἶχε δὲ τὰ τῆς ὁμολογίας αὐτοῦ ὡδε· ἐχθρὰ μὲν διὰ βίου φρονήσιν οἷς τὸ πρὸς βασιλέα τρέφοιτο ἔχθος, φίλια δ' αὐ τοῖς τοῦναντίον εὐνοῖς αὐτῷ καθεστῶσι. Πόλεων τε ὧν ἂν αὐτὸς περιγένοιτο τὰς μείζους καὶ ἀξιολογώτερας βασιλεὶ διδόναι. Ἐξεῖναι δὲ αὐτῷ οὐδαμῆ τιῶν ἐχθρῶν τινι σπείσασθαι, ὅτι μὴ βασιλείως κελεύοντος. Δειψάγ τε Ῥωμαίοις συμμαχῆσαι, πανστρατὶ ἀπαντῶν κἂν Ἐφῶς κἂν Ἐσπερίας ὁ πόλεμος εἴη. Οὐ μὴν οὐδὲ [P. 121] τοὺς ὄσοι ὑπὸ τὴν αὐτοῦ μὲν κείνται παλάμην, κλέμμασι δὲ διαζῆν ἐπίστανται, οὐδὲ ἴουρκομάνους (56) ἔθος καλεῖν ἐστίν, ἀτιμωρήτους ἐᾶν ὅποιονοῦν τι ἐς Ῥωμαίων ἡμαρτηκότας τὴν γῆν. Ταῦτά τε αὐτὸς ὡμολόγηκε καὶ μεγιστάνων ὄσοι αὐτῷ εἶποντο, κἂν ἐκεῖνος αὐτῶν ἀμελιῶη, τοὺς ἐξ ἐσθένει παντὶ κωλύειν τὴν ἐγχείρησιν. Ταῦτα

Du Cangii notæ.

tantum constat ex serie patriarcharum Constantino Chliarano successisse. Hanc certe obtinebat an. 1166 ind. 4, ut ex Balsamone colligitur ad Nomoc. Phot. tit. 13, c. 1.

(55) Ὑγρῶ τε πυρὶ. Igne Græco, qui πῦρ θαλάσσιον et πῦρ ὑγρῶν dicitur etiam Theophani p. 295 352; ignis pennatus in Gestis Triumphal. Pisanorum, an. 1114, quod instar pennatorum animalium volet. Vide notas nostras ad Joinvillam p. 71.

(56) Τουρκομάνους. Turcorum Turcomanorum eandem fuit origo, qui cum relictis Septentrionalibus regionibus in Orientem transmigrassent, rege sibi creato, universas pene Asiae provincias armata manu occuparunt. Extunc gens illa, vulis prius et mendia nec terras habens mansiones oppida

cepit incolere legesque condere et agriculturæ operam dare. Fuere tamen ex his, qui in sua ruditate constantes, priorem haud deserentes vivendi modum, ex rapto vivere assueti id vitæ tenuerunt genus. Hi Turcomanni prisca appellatione dicti sunt vocabulo ex Turcis et Comanis, a quibus prima eorum origo fuit composita. Hæc sermo Tyrius, l. 1, c. 7; et ex eo Jacobus de Vitriaco, l. 1, c. 11, Monachus [P. 467] Altisiod. an. 1187: *Per hos dies latrunciorum Syriæ et eorum qui solitudinem inhabitant, quos Turcomagnos vocant, innumera multitudo Laodiceam urbem impetunt et devastant.* A Tyrio dissentit Albericus an. 1059: *Turcorum sive Turcomanorum gens non ab eodem habuit originem et dicuntur militares Turci, Turcomanni vero vulgares.*

μὲν οὖν ἐν Βυζαντίῳ ἐτελεῖτο, ἡ δὲ φήμη φθάνει ἐξ Ἀ
Εὐρώπης ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διαβάσει. Τοίνυν καὶ οὐ
πρὸς καλὸν αὐτοῖς ἔσεσθαι οἱ τῆδε νομίσαντες φύ-
λαρχοὶ εἰ βασιλεὺς τὸν σουλτάν εἰσπεποιήται, πρέ-
σβεις πέμφαντες ἐδέοντο ὡς καὶ αὐτοὺς τῶ σουλτάν
διαλλάξει· ὁ δὲ ἤκουσε μὲν αὐτῶν οὐκ ἀηδῶς, ἐς δὲ
τὴν τοῦ σουλτάν δῆθεν τὸ πᾶν ἀνατιθεὶς αἴρεσιν ἐπ'
ἐκεῖνον αὐτοῦς ἐπεμπεν ἐν παλατίῳ, καθάπερ εἴρη-
ται, διατριβὴν ἔχοντα. Οἳ καὶ ἐπειδὴ τάχιστα πρὸς
λόγους ἐκεῖνῳ κατέστησαν, διαλύσασθαι τε σφίσι τὴν
ἔχθραν ἰσχυσαν καὶ ἰκέτην ὑπὲρ αὐτῶν βασιλεῖ γε-
νέσθαι ἀνέπεισαν. Ὁ δὲ ἰκετεύοντα προσηγάμενος
ἐν φίλων μοίρᾳ καὶ αὐτοὺς ἐποιήσατο, εἰρήνην τῆ τοῦ

Ἐπεὶ δὲ ἡ βασίλεις Εἰρήνην τὸν βίον ἤδη μετήλ-
λασσε, βασιλεὺς δὲ οὕτω ἄρβενος τότε πατήρ παι-
δὸς ἐτύγχανεν ὢν, ἐπὶ δευτέρους λοιπὸν ἔδλεψε γά-
μους. Καὶ ἦν γὰρ τις κόρη τῶν κατὰ τὴν ἐν Φοινίκῃ
Τρίπολιν, Λατῖνα μὲν γένος (57), περικαλλῆς δὲ ἐν
ταῖς μάλιστα. Ταύτην ἐκεῖθεν ἄξοντας Ἰωάννην τε
σεβαστὸν τὸν Κοντοστέφανον ἐπεμψε καὶ Θεοφύλακτον
ἄνδρα Ἰταλὸν, ὃν Ἐξούβιτον (58) ἐπεκάλου. Εἰδόν
τε οὖν τὴν κόρην οἱ ἄνδρες καὶ ἀγασάμενοι τοῦ κάλ-
λους, ἐπειδὴ μηδὲν ὀφειδῆποτε ὑπεφαίνετο τέως ἐμ-
ποδῶν, μηδὲν ὑπερθέμενοι ἐς τὴν τρίτην ἐμβισιάζου-
σιν. Ἄρτι δὲ ἐκεῖθεν ἀφήσειν μελλόντων, νόσοι
βαρεῖαι τῇ κόρῃ ἐνέσκηπτον, καὶ ἦν ἐν κακοῖς.
Ὅθεν καὶ ἀεὶ εἰς τὴν ἐπιούσαν ἀναβαλλόμενοι τὸν
ἀπόπλουν εἰκῆ τὸν καιρὸν διῆγον. Κἂν γὰρ ἐπ' ὀλί-
γον ἀνεθείη τῶν ὀνῶν προσδοκῆσιμός τε ἀποπλεῖν
γένοιτο, ἀλλ' ὥσπερ ἀπὸ προνοίας τινὸς ὀπισθορμη-
τον τὸ δεινὸν ἐπ' αὐτὴν ἤρχετο, καὶ κατακλιθεῖσα
ἔφριτε τὸ σῶμα καὶ ἐκλονεῖτο ἐξαίσια, πυρετοὶ τε
αὐτὴν μετεδέχοντο, καὶ ὑπωπιασμὸς ἤδη καὶ τηκε-
δῶν ἐπηκολούθει. Καὶ τὸ τῆς ὄψεως ἄνθος χάριέν τε
μαρμαῖρον τὰ πρότερα ἠλλοιοῦτο κατὰ βραχὺ καὶ
ἐστουγνοῦτο. Ἰδὼν δὲν τις δακρύων ἐπλήσθη τηλικού-
του λειμῶνος ἔξωρα φθίνοντος. Οὕτω μὲν ἡ κόρη
κακῶς εἶχεν ἐπ' οἴκου διατρίβουσα· εἰ δὲ ποτε καὶ
τὴν ναῦν ἀναβαίη καὶ ὀλίγῳ Τριπόλεως ἀναθείη, ἐν-
ταῦθα διπλοῦς ἐπωρῶετο κλύδων. Καὶ τὸ μὲν σκά-
φος εἶχεν ἡ Τρίπολις αὖθις, τὰς δὲ νόσους ἐκεῖνη
οὐ πολλῷ ταύτης [P. 122] ἀπολειφθεῖσας ἐδέχετο
μείζους. Τοῦτο πολλάκις ἐπιγεγονὸς εἰς ἀπεράντους
τὸν Κοντοστέφανον ἤγεν ἐννοία. Τοίνυν καὶ ἀσχά-
λων ὡς τὸ εἰκὸς ἄλλοτε ἄλλου; ἀναπολῶν λογισμοῦς
τέλος ἐπὶ τινα τῶν ἐνταῦθα νεῶν παρελθὼν ἐπυν-
θάνετο εἰ βασιλεῖ τὴν παιδα κατεγγυηθῆναι χρειών.
Ἀνεῖλε δὲ οἱ τὸ ἱερὸν πυθεῖον (59)· εἰ ὁ μὲν γάμος

A adduxisset imperator, per legatos illum rogavere,
ut et sultanum perinde sibi reconciliaret. Horum
ille legationem hand illibenter audivit: sed velut
rem omnem sultanī relinquens arbitrio, ipsos ad
eum misit, in palatio, quemadmodum dictum est,
tunc agentem. Illi autem simul atque cum eo sunt
congressi, tandem ut quæ inter ipsos intercedebant
similitates deponeret, et apud principem pro se
intercederet, persuaserunt: cuius ille admissis
precibus, et ipsos in numerum amicorum ascivit.
Atque inde in posterum firmam pacem Romanum
imperium adeptum est.

λοιπῷ σταθμῶν τὴν Ῥωμαίων εἶχεν ἀρχήν.

4. Posquam imperatrix Irene vita excessit,
B princeps, cui nulli adhuc erant masculi liberi, de
secundis nuptiis cœpit cogitare. Erat autem puella
Tripoli in Phœnicia, gente quidem Latina, forma
cæteroquin eximia et eleganti. Eo qui inde illam
abducerent misit Joannem Contostephanum seba-
stum et Theophylactum virum Italum, quem Ex-
bitum appellabant. Ut igitur 209 virginem con-
spexere legati, statim iis forma arrisit: cumque
obstare nihil videretur, nulla mora eam in triremem
immisere. Verum cum inde essent excessuri, gra-
vioribus morbis correpta virgo male habuit. Unde
dilata in dies abitione, frustra ibi consumebant
tempus. Quippe si paululum a doloribus vacaret,
atque adeo ad iter capessendum videretur idonea,
statim, nescio quo fato, illam rursus invadebat
C morbus, ita ut lecto decumbens toto corpore fre-
meret, graviterque convelleretur. Ad hæc sequeba-
tur febris, et livor et tabes: vultusque nitor, qui
autea gratis coruscabat, immutabatur sensim et
obscurabatur. Eam intuenti oboriebantur lacrymæ,
tam præclaro pulchritudinis flore intempestive
percunte. His puella malis domi affliciebatur. Si
vero aliquando navem ingrederetur, paululumque
abduceretur a Tripoli, tum vero duplo major infre-
mebat morbi fluctus, navemque iterum in urbem
redire necesse erat, ac illa morbi ad breve tempus
intermissi acriore impetu corripiebatur. Id cum
crebrius eveniret, Contostephanum in ambiguas
incertaque cogitationes conjecit. Ea igitur propter
animo incertus dubiusque quo demum inclinaret.
D tandem in quoddam ibi templum accedens, scisci-
tatus est, an ducturus esset virginem hanc princeps,
idque satis decretum esset: hoc vero ei retulit
sacrum oraculum: et Nuptiæ quidem paratæ, 210

Du Cangii notæ.

(57) Λατῖνα μὲν γένος. Melissendis, Raimundi
II comitis Tripolitani ex Hodierna filia, Raimundi
III soror. Ita Tyrius, qui rem paulo secus re-
fert.

(58) Ἐξούβιτον. Trisillus maximus palatino-
rum interpretum nūcupatur ille a Tyrio, l. xviii,
c. 50.

(59) Ἱερὸν πυθεῖον. Ea erat divinationis spe-
cies, qua potissimum Christiani utebantur, qua
liebat per inspectionem et apertionem Evangelii
aut sacerorum librorum, cuius exempla prostant

apud Gregor. Turon. l. iv Hist. c. 16; l. v, c.
14; auctorem Vitæ sancti Leodegarii, c. 17; Ni-
cetani, in Man. l. vii, n. 5; auctorem Orat. Histor.
in festum Restitutionis imaginum editum a Com-
belisio, p. 756, et apud Baron. an. 842, n. 59;
Petrum Blesens. epist. 30; S. Bonaventuram, in
Vita S. Francisci, c. 15, et alios quos laudat Del-
rius, l. iv Disquisit. Magic., c. 2, quest. 7, sect.
3, § 3, quod quidem fiebat in templo, ut hic in-
nuntior, orationibus quibusdam ad id conceptis
prævis, depositoque supra altare Evangeliorum

invitati vero non sunt digni intrare. Quibus auditis, intellectoque oraculo, cum ad hæc nescio quis rumor percrebuisset, virginem hand legitimis esse progeneratam nuptiis, rem maxime pudendam arbitratus, destitit ab incepto, indeque Byzantium reversus est. Erant autem Rainundo Antiochiæ principi filiae tunc temporis forma præcellentes. Has ut spectaret, Basilium quemdam, cognomento Camaterum, qui tam acolithi dignitateungebatur, misit inperator. Ille ut confestim Antiochiam venit, ambas quidem pulchritudine eximia præstantes vidit: potior tamen visa est illi Maria, quo quidem in delectu hand a vero aberrabat legatus ille. Nullam quippe, aiebant Byzantini, tam insignis formæ mulierem nostra vidit ætas. Sed de his postea. Cum igitur quæ inspector ille retulerat accepisset princeps, viros dignitate illustres Antiochiam misit, qui virginem sibi desponsarent, Alexium nempe imperatoris Alexii ex Anna filia nepotem, qui tum magnus dux erat, et Nicephorum ex Bryenniorum familia, qui ex fratre vel sorore Manuelis neptim uxorem duxerat, sebasti dignitate tum insignitum. Cum his etiam erat Andronicus Camaterus, qui præfecti urbis ea tempestate munus obibat, vir sebasti perinde dignitate auctus et imperatoris consanguineus. Illi et eam viderunt et

ἄτοιμος, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἀξιόιοι εἰσελθεῖν. Τούτων ἐκείνος ἀκούσας συνείς τε τοῦ χρησμοῦ, ἐπειδὴ καὶ φήμη τις ἤδη περιέθραυσε τούτους ὡς εἴη γάμων οὐκ ἐκ νομίμων (60) ἡ κόρη φουῖσα, πρᾶγμα εἰς αἰσχύνην διαρκὲς μάλιστα, ἀπέσχετο ἤδη τῆς ἐγχειρήσεως ἄρας τε ἐγγύθεν ἐπὶ Βυζάντιον ἦλθεν. Ἦσαν δὲ Παῖμούνδῳ τῷ Ἀντιοχείας πρίγκιπι θυγατέρες κάλλι κατ' ἐκείνον διενεγκοῦσαι τὸν χρόνον. Ταύτας ὀψόμενον Βασιλεῖον τινα ἐπίκλησιν Καματηρόν (61) ἀκόλουθον ὄντα τῷ τμηκάδε βασιλεὺς ἐπεμφεν. Ὁ δὲ ἐπειδὴ τάχιστα πρὸς Ἀντιοχείαν ἐγένετο, καλὰς μὲν εἶδε καὶ ἀμφω, καλλίων δὲ οἱ ἡ Μαρία εἶναι κατεφάνη. Καὶ ἔτυχέ γε τῆς ἀκριθείας ἡ τοῦ πρεσβυτοῦ ἐκείνου βίασανο. Τηλικόν γὰρ κάλλος οὐπω, Βυζάντιοι ἔλεγον, ὁ κατ' ἡμᾶς ἐφνώρισεν αἰών. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον τότε δὲ ἐπειδὴ περ ἐπὶ τὴν Μαρίαν ὁ γνώμων εἶδε, πωθόμενος βασιλεὺς ἄνδρας τῶν ἐπὶ δόξης ἐπ' Ἀντιοχείας ἐπεμφε τὴν κόρην αὐτῶν κατεγγυήσαντας, Ἀλέξιον δὲ τὸν βασιλέως Ἀλεξίου θυγατριδοῦν, ὃς καὶ μέγας τῷ τότε δοῦξ ἐτύχχανεν ὄν, καὶ Νικηφόρον τὸν ἐν Βρυεννίων (62), γαμβρὸν μὲν ἐπ' ἀδελφιδῆ βασιλεὶ γε γονότα, σεβαστὸν δὲ ἤδη γεγενημένον. Ἐν οἷς καὶ Ἀνδρόνικος ἦν ὁ Καματηρός (63) ὃς τὴν ἐπαρχον τότε διεῖπεν ἀρχὴν, ἀνὴρ σεβαστότητι μὲν ἀξιοθεῖς, ξυγγενῆς δὲ βασιλεὶ καὶ αὐτὸς ὢν. Οἱ δὲ καὶ εἶδον καὶ θαυ-

Du Cangii notæ.

libro. Vita S. Consortiæ virginis, c. 9: Si vultis, pergamus ad ecclesiam, agatur missa, ponatur Evangelium super altare et communi oratione præmissa inspiciamus Domini voluntatem ex illo capitulo, quod primum occurrerit. Adeo autem invaluerat hæc divinationi apud Christianos ratio, ut Rainerus, c. 5, Valdenses reprehendat, quod laicos qui sorte sanctos eligebant in altari deriderent. Verum non semel interdicta legitur, præsertim in concilio Venetico, can. 16, quem laudat Hincmarus Remensis de Divort. Lotharii: Sunt et sortilegi, qui sub nomine fictæ religionis per quasdam quas sanctorum sortes vocant divinationis scientiam profitentur aut quarumcumque Scripturarum inspectione futura promittunt. Eadem verba habent concilium Agathense, can. 42; Aurelianense I, can. 30; Antisiodor., can. 4, sed de sortibus sanctorum et apostolorum erit alius dicendi locus.

(60) Γάμων οὐκ ἐκ νομίμων. Secus etiam scribit Tyrius, l. xvii, c. 19.

(61) Καματηρόν. An Basilius cujus meminit Nicetas in Alexio Man. F. n. 4 17, an vero Basilius ille Camaterus, qui post Theodosium patriarcha Cæsstitit, incertum. Denuptiis Manuelis cum Maria Antiochena agimus susius in Stemmate Comnenorum.

(62) Νικηφόρον τὸν ἐκ Βρυεννίων. Nicephori istius sebasti meminit Balsamon in epistola Basilii ad Amphilocho. c. 41.

(63) Ἀνδρόνικος ἦν ὁ Καματηρός. Ille idem videtur Andromachus Camaterus, drungarius vigiliæ, qui Manuele imperante receptam a Græcis de Spiritu sancti ex solo Patre processionem sententiam eleganti et pererudito opusculo propugnavit: in quo personam imperatoris induens variaque de eo argumento disputans omnes in universum diviniæ Scripturæ et Patrum auctoritates de processionem Spiritus sancti agentes in unum collectas summa animi contentione, additis suis animadversionibus, quas ipsa vocat ἐπιστάσια; Spiritum ex solo Patre procedere, constabilem conatur. In hunc Andro-

nici librum alium scripsit Joannes Vexcus patr. Cr. sub Michaelis Palæologo, quem inscripsit: Ἀντιβητικὰ τῶν ἐπὶ ταῖς περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος γραφικαῖς χρήσεσιν ἐπιστάσιων Ἀνδρονίκου τοῦ Καματηροῦ, ex que Andronici elogium libel ascribere: Καὶ ἡ δόδε τὴν βιβλίον μετὰ χεῖρας λαβεῖν, ἦν ἐν ταῖς αὐτοκρατορίας ἡμέραις [P. 468] Μαυουῆλ τοῦ αἰδιμου ἐν βασιλεύσει καὶ αὐτοκράτορσιν, ὡς ἐκ προσώπου ἐκείνου Ἀνδρόνικος ὁ τὴν τοῦ δρουγγαρίου τῆς βίβλας ἀνεξωσμένος τότε ἀρχὴν, Καματηρός τοῦ πίκλην, ἀνὴρ τὴν σοφίαν οὐκ ἀγενῆς συγγράφατο. Meminit etiam Andronici Josephus Methouensis in epist. Marci Ephesii nec diversus est ab Andronico Camatero sebasto et magno drungario, Joannis Ducæ a supplicibus libellis, cui suos in Dionysii περιήγησιν commentarios dicavit Eustathius magister rhetorum ac postmodum Thessalonicensis archiepiscopus, parente. Floruit enim Eustathius sub Manuele et Andronico Comnenis, ut diserte habent Nicetas in Man. l. vii, n. 6, et in Andron., l. i, n. 9; et Demetrius Chomatenus in Responsionibus ad Cabasilam. Illius vero quam Joanni inscripsit Eustathius epistolæ titulus sic concipitur: Πρὸς τὸν πανσεβάστον Δοῦκα κύριον Ἰωάννην, τὸν μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῶν δεήσεων, τὸν υἱὸν τοῦ πανσεβάστου καὶ μεγάλου δρουγγαρίου κυρίου Ἀνδρονίκου τοῦ Καμάτορος, υπὲρ τοῦ Καμάτορος restituendum censeo Καματηροῦ. Nam quin ille idemque sit Andronicus, de quo Cinnamus, clare evincit proxima qua imperatorem Joannes attingit cognationis necessitudo, quam in Andronico observat hoc loco Cinnamus: Ἀνδρὶ δὲ πάντα καλῶ, καὶ ὡς δυνατὸς ὀλίγω, βασιλικῶ τὴν τοῦ γένους φωνὴν, μεγαλοφουεὶ τὴν ψυχὴν, λογίω τὴν ἐπιτήδευσιν, etc. At unde cum imperatoria et Comnenica familia Camaterorum amicitia et necessitudo processerit docet Nicetas in Joanne, n. 3. Alterius Camateri meminit Joan. Tzetzes Chil. II, c. 269. V. not. ad Alexiad. p. 261.

μάσπντες ἐνέθεσαν τε τῆ τριήρει καὶ μεγαλοκρεπῶς ἐς Βυζάντιον ἐκόμισαν. Πέμπτην τοίνυν καὶ εἰκοστήν μηνὸς ἄγοντος Ἀπελλαίου, ὃν Δεκέμβριον (64) ῥωμαίζοντες ὀνομάζουσιν ἄνθρωποι, εἰς τὸν περιώνυμον τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας οἶκον λαμπρῶς καταχθεί, ἐνταῦθα ταύτην ἀρμόζεται, Δουκᾶ τοῦ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίαν τηρικαῦτα λαχόντος, Σωφρονίου Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Θεουπόλεως Ἀθανασίου, ἧ Χριστιανοῖς ἔθος ἐστὶ τὰς χεῖρας αὐτοῖς ἐπιθέντων (65), Δύγουσαν τε αὐτὴν ἀνειπὼν ἐς τὰ βασιλεία παλινοδρομεῖ· μεγαλοκρεπέσι τε δαίπνοις τοὺς ἐν τέλει εἰστία καὶ δημοθουίνιας ἀπανταχῆ τῶν τῆς πόλεως ἐκάθειζε στενωπῶν· τῆ ἐξῆς δὲ συνδειπνίσοντας αὐτῷ τοὺς πατριάρχας ἤγεν, ἀφθόνῳ τε χρυσίῳ δεξιωσάμενος [P. 125] ἕκαστον ἀπέλυε. Πρὸ πάντων γὰρ μὴν χρυσίου κεντεναρίῳ τὴν Ἐκκλησίαν ἐδωρήσατο. Ὀλίγω δὲ ὕστερον καὶ ἀλλήλαις ἵππων διήγε τὸν δῆμον καὶ τῶν εἰς εὐφροσύνην ἀγόντων οὐδενὸς καταμελεῖν ἤθελεν.

ε'. Ἐν Βυζαντίῳ μὲν ταῦτα ἐπράσσετο. Στέφανος δὲ (66) τοῦ Βλαδισθλάδου τετελευτηκότος τῆς ἀρχῆς ἤδη ἐγκρατῆς γεγονώς βαρῦς ἐδόκει τοῖς ἀρχομένοις καὶ λίαν ἐπαχθὴς ἦν. Ὅθεν καὶ ἐλοιδοροῦντο αὐτῷ Οὐννοὶ τὰ πολλὰ καὶ ἐνδηλοὶ ἦσαν ὡς αὐτίκα τῆς ἡγεμονίας αὐτὸν κατασπάσοντες. Ἐφ' οἷς ὁ Στέφανος ἐκταραχθεὶς βασιλέως καὶ πάλιν ἐδείτο. Ἄρας τοίνυν ἡμεροῦσης ἤδη τῆς ὥρας ἐπὶ τὴν πόλιν ἐφέρετο Φιλίππου, καὶ αὐτὸς μὲν ἐνταῦθα σὺν τῷ πλείονι τοῦ Ῥωμαίων ἔμεινε στρατοῦ, μοῖραν δὲ τινα τοῦ στρατεύματος τῷ ἀδελφιδῷ πιστεύσας Ἀλεξίῳ τῷ Κοκτοστεφάνου παιδί ἐπὶ Οὐννηκὴν ἐπεμφεν. Ἐν τούτῳ δὲ Στέφανος Οὐννοῖς ἤδη διαλλαγῆναι νομίσας οὐκέτι τούτου ἐχρηζεν, ὅθεν καὶ οἱ λοιπὸν ὁ Ῥωμαίων ἀνεξεύγνυ στρατός. Ἀλλὰ μεταξὺ Οὐννοὶ αὐθις Στεφάνῳ ἐπισυστάντες ἄλλα τε πολλὰ εἰς αὐτὸν ἀπεβρίπτουν καὶ δὴ καὶ ὑπ' αὐτῷ τὰ Οὐννων ἀνατετράφθαι ἰχυρίζοντο πράγματα. Διὰ ταῦτα βασιλεύς μὲν στρατεύμα καὶ πάλιν ἠθροίζε, Στέφανος δὲ τὸν κίνδυνον διευλαβηθεὶς τὸ μὲν πρῶτον φυγὰς ἐπὶ τινα τῶν ἐγγυτάτω Ἰστροῦ πόλεων ἔθηκεν, αἱ βασιλέως ἀνέκαθεν κατήκοι τυγχάνουσιν οὔσαι, ἐκεῖθεν δὲ ἐπὶ Σαρδικὴν μεταθὰς ἐνταῦθα βασιλεὶ συνεγένετο. Ὅ δὲ σφόδρα περιαλγῆτας τοῖς συμπεσοῦσι τῆς τύχης τε τὸν ἄνθρωπον οἰκτισάμενος γρήμασί τε ἐδωρήσατο καὶ δυνάμειν ἀποχρώσαις ἐπὶ τὴν πατρῴαν αὐθις κατήγεν ἀρχὴν. Ἦρχε δὲ τῶν δυνάμεων τούτων Ἀλέξιος οὐπὲρ ἤδη ἐμνησθην, ὁ Κοκτοστέφανος, βασιλεύς δὲ κατόπιν ὀλίγω ἐχώρει. Ἐπειδὴ τε ἐν Ναϊσῷ πόλει ἐγένετο, ἔννοιά τις αὐτῷ

A aduirati sunt, ac triremi impositam magifico apparatu Byzantium adduxerunt. Quinto igitur et vicesimo mensis Apellæi, quam Decembrem **211** qui Latine loquuntur vocant, in celeberrimo divinae Sapientiae templum splendide deductus imperator, illam sibi matrimonio jungit, Luca Constantinopolitana, Sophronio Alexandrinae, et Athanasio Theopolitanae Ecclesiae patriarchis, ut Christianis mos est, manus ipsis imponentibus. Cumque eam Augustiani ibi renuntiasset, in palatia rursus revertitur, magnificisque convivii proceres excipit, et ubique per singulos urbis angiporvis epulas populo præbet. Postridie demum epulatos secum adduxit patriarchas, et unumquemque multo donatum auro dimisit. Præsertim vero auri centenario Ecclesiae concessit. Nec multo post equestribus certaminibus populum oblectavit, nihilque, quod ad delectationem conferret, voluit prætermittere.

B
C
D
5. Hæc quidem Byzantiis acta. Stephanus autem, defuncto Vladislao principatum iam adeptus, gravis molestusque adeo subjectis esse cœpit, ut passim illum probris insectarentur Hungari et regno viderentur statim depulsuri: quibus Stephanus conterritus opem rursus principis imploravit. Motis igitur circa æquinoctium castris, Philippopolium venit imperator, ibique cum majori exercitus Romani parte manens Alexium Contostephani filium ex sorore nepotem cum cæteris copiis in Hungariam misit. Sed enim Stephanus, **212** interea reconciliatum se iam cum Hungaris ratus, ejus operam non adhibuit: quapropter domum rediit Romanus exercitus. Verum mox in Stephanum rursus insurgentes Hungari, tum alia ei multa, tum et sub illo perditas esse Hungarorum res exprobrarunt. Stephanus autem, discrimen veritus, fugit primam, et in quamdam e vicinis Istro civitatibus, quæ jam pridem Imperatori obnoxia fuerant, venit: inde in Sardicam transiens, ibi cum imperatore congressus est. Ille eo casu admodum percussus et hominis vicem miseratus, pecuniis eum et idoneis viribus donat ad recuperandum paternum regnum. His præfuit copiis Alexius Contostephanus, cujus modo meminimus: imperator autem a tergo paululum subsequebatur. Ultri ad Naicum urbem pervenit, animum subiit cogitatio, interim dum illic castra haberet, res etiam Servicas expediendi. In utramque enim regionem Pannoniam et Serviam ducit locus iste, indeque cum oportuerit, utramque

De Cangii notæ.

(64) Δεκέμβριον. Nuptias mense Decembri peractas ex Tyris par est credere. V. Nicetas I. III, n. 5.

(65) Τὰς χεῖρας αὐτοῖς ἐπιθέντων. Manus impositio hoc loco accipi videtur pro sponsorum coronatione in nuptiis. Quippe a sacerdotibus coronabantur sponsi eorumque capitibus corollæ imponebantur, de quo more consulendus Goarus ad Eucholog. Græc. p. 597, vel certe χειροτονία

idem sonat ac εὐλογία. Pœthymeres, l. IV, c. 29: Καὶ περιφανεῖς τοὺς γάμους τελεῖ αὐτῆ τε καὶ τοῦ υἱῷ ἐπὶ τοῦ θελοῦ καὶ μεγάλου τεμένους τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας, τοῦ πατριάρχου Ἰωσήφ εὐλογήσαντος.

(66) Στέφανος δέ. V. Nicetas, l. IV, n. 1, cedit autem hæc Manuelis expeditio in an. 1175; nam et hoc anno rex dictus fuit Stephanus et interit, si Hungaricos scriptores audiamus.

ingredi licet ac incessere. Dese enim, qui imperatoris beneficio Serviae tum imperitabat, postquam principatum obtinuit, posthabitis pactis, Dendram regionem de novo occupaverat, spretoque Romano imperio legationem miserat ad Alemannos, ut inde sibi uxorem accerseret, et quidquid Romanis displiceret, omnino faciebat. Etiam tum cum a principe evocaretur, ut adversus Hungaros bellum gerenti sibi adesset, difficilis ac pervicax videbatur, magnarum **213** rerum spem animo volvens et in diem prolato adventu. Quamobrem imperator, ut ad Naisum accessit, ubi duarum viarum altera in Serviam ducit, altera ad Istrum et Hungariae fines, in medio castra posuit. Dese vero, imminens sibi periculum advertens, acceptis quos tum habebat copiis, in Romanorum castra venit. Eum imperator benevole exceptum quo decebat honore prosecutus est. Sed proterva lingua nullum esse turpius malum videtur. Siquidem Dese, ubi nihil sibi obvenisse incommodi ob priorem imprudentiam ac temeritatem agnovit, sustulit animos ac majora quam antea damna Romanis inferre decrevit. Consilium tamen ejusmodi silentio pressit. Ita plerumque benevolentiae argumentum pessimis hominibus majorum injuriarum materia esse solet. Venere quippe paulo post ex Hungarorum gente ad imperatorem legati, quibus ille forte fortuna obvius factus, rogatus est ab iis, uti moris est, quemadmodum res suae sese haberent: illis haud dissimulante respondit, optime, et prout regis eorum erga se benevolentia mereretur: dominum illum palam nominans. His igitur cognitis imperator, nequaquam cunctandum ratus, ipsum in jus vocat convictumque, accusatoribus et delictorum conscis in medium productis ac perfidiam ipsi coram objicientibus, in custodia, siue dedecore tamen, eum habuit. Vallo enim tabernaculum illius **214** cingens, secundum eam quae in castris viget legem observari jussit. Ita ut ab illo deinceps Dese vallum locus iste fuerit nuncupatus. Sic enim fossam vulgus ut plurimum vocat. Eum autem paucos post dies Byzantium misit, et in palatio includi praecipit. Haec quidem ibi acta. Et princeps, auditis Hungarorum qui advenerant legatis, ubi nihil eos sani afferre cognovit, castris excedere Romanis, et recta domum abire jussit. Iis abeuntibus, ipse ad Belegrada urbem venit, ibique castra posuit. Hanc, uti supra commemoravimus, diruta Zeugmino, Romanis extruxerat exercitus, compluribus Hungaris in laboris partem adscitis. Locus hic est illius, quae in rebus humanis semper ludit, fortunae; ac fortasse rideat quispiam si dudum mortuos urbium conditores de novo urbes condere videat. Ex his tunc seu fortunae vocabulum ut plurimum apud homines defluxisse arbitror. Cum enim rerum quae a divina Providentia profleiscuntur, rationem percipere non

A ἐπέλθεν ἐνταῦθα στρατοπεδευσαμένῳ καὶ τῶν ἀμφὶ τῇ Σερβικῇ ἐν παρέργῳ ἐπιμεληθῆναι πραγμάτων. Ἄγει γὰρ πῶς ἐφ' ἑκατέρας Παιονικὴν τε καὶ Σερβικὴν, ὁ χῶρος οὗτος, καὶ ἔστιν ἀμφοτέραις ἐντεῦθεν δέον ἐνιέναι. Διεσὲ γὰρ ὁ βασιλεὺς δόντος τῆς Σερβικῆς ἦρχε τῷ τότε, ἐπειδὴ τῆς γῆρας ἐγκρατῆς ἤδη ἐγένετο, τῶν συνθηκῶν ἀλογήσας Δένδρας τε γῆρας εἰσαυθίς μετεποιεῖτο καὶ τῆς Ῥωμαίων ἀφηνιάζων ἀρχῆς ἐς τε Ἀλαμανοὺς ἐπεμψε, κῆδος ἐντεῦθεν ἑαυτῷ συνάψαι διανοηθεὶς, καὶ πᾶν δὲ μὴ κατὰ γνώμην Ῥωμαίους ἦν τρόπον παντὶ ἐπρασσαί· τότε δὴ καὶ βασιλεὺς αὐτὸν μεταστελλομένου ἐφ' ἧ κατὰ Παιόνιον αὐτῷ συστρατεύσει, ὁ δὲ δύστροπος τις καὶ ἰσχυρογνώμων ἐφαίνετο ἐπὶ μακροτέραις ταῖς ἐλπίσιν ὄχετο καὶ εἰς τὴν ἐπιούσαν τὴν ἀφικεῖν ὑπισχνεῖτο. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς διὰ ταῦτα, ἐπειδὴ πρὸς τῇ Ναϊσῷ ἐγένετο, ἐνθα ταῖν ὁδοῖν ἀμφοτέραιν ἢ μὲν ἐπὶ τὴν Σερβικὴν ἀγει, θατέρα δὲ ἐπὶ τὸν Ἰστρον καὶ γῆν τὴν Παιονικὴν, ἐν μεταχλίῳ τὴν στρατοπεδίαν ἐπέζητο· [P. 124] Διεσὲ δὲ τὸν ἐπιχρεμάμενον ἤδη κίνδυνον αὐτῷ συνιδῶν τὸ περὶ αὐτὸν ἀναλαβῶν στράτευμα ἐς τὴν Ῥωμαίων ἀφικνεῖται στρατόπεδον. Βασιλεὺς δὲ εὐμενῶς τε αὐτῷ προσηνέχθη καὶ τὰ εἰκότα τετίμηκεν. Ἄλλ' ἔοικεν ἀκολάστου γλώσσης μὴδὲν αἰσχίον εἶναι κακόν. Διεσὲ γὰρ, ἐπειδὴ μὴδὲν ἐξ ἀβουλίας αὐτῷ τῆς προτέρας ἔξυνενεχθὲν ἔγνω κακόν, ἐπήρτό τε τὴν διάνοιαν καὶ μείζω κακουργήσειν ἢ πρότερον ἐς Ῥωμαίους διεννοεῖτο· εἶχε δὲ ὁμοῦ ἐν ἀπορρήτῳ τὸ σκέμμα. Οὕτω φιλοφροσύνης ὑπόθεσις τοῖς τῶν ἀνθρώπων πονηροτάτοις ὕλη μείζονων ἀδικημάτων ὡς τὰ πολλὰ γίνεσθαι εἴωθεν. Ἦκον μὲν γὰρ ὀλίγω ὕστερον πρέσβεις ἐς βασιλέα παρὰ τοῦ Παιόνων ἔθνους· ὁ δὲ κατὰ τίνα τύχην αὐτοῖς συναντώμενος ἐπη τε τὰ κατ' αὐτὸν ἔχει πρὸς αὐτῶν ἠρωτημένος, ὡς περ ἔθος ἔστιν, ἀπαρακαλύπτως ἔφησεν ὡς καλῶς καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπαξίως τοῦ σφῶν ῥήγδος εὐμενείας, κύριον αὐτὸν διαφανῶς ὀνομάσας. Ταῦτα πυθόμενος βασιλεὺς οὐκέτι μέλλειν ἔγνω, καὶ τοίνυν ἐπὶ δίκην καλέσας αὐτὸν, ἐπειδὴ περ ἐκράτει, τῶν κατηγορῶν αὐτῷ καὶ συνειδότην κατὰ πρόσωπον ἰσταμένων ἤδη καὶ θεατριζόντων τῷ ἀνθρώπῳ τὴν ἀπιστίαν, τότε μὲν ἐν τῷ ἀσφαλεῖ (67) οὐ σὺν ἀτιμίᾳ τοῦτον ἔσχε· ταφρεία γὰρ τὴν σκηνὴν αὐτῷ περισχῶν κατὰ τὸν ἐν τοῖς χαρακώμασι νόμον ἐτήρει, ὡς ἀπ' ἐκείνου λοιπὸν Διεσὲ χάρακα τὸν τόπον ὀνομασθῆναι (οὕτω γὰρ τὴν ταφρείαν ἰδιωτικῶντες ὀνομάζουσιν οἱ πολλοί)· ὀλίγω δ' ὕστερον ἐς Βυζάντιον πέμψας ἑμφρουρον ἐν παλατίῳ κατεστήσατο. Ταῦτα μὲν τῆδε ἐγένετο, βασιλεὺς δὲ τοῖς ἐκ τῶν Παιόνων ἀφικόμενοις χρηματίσας πρέσβεισιν, ἐπειδὴ μὴδὲν ὕγιες αὐτοῖς ἀπαγγέλλοντας ἔγνω, ἐκέλευεν εὐθυρόν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἀπαλλαγέντας στρατοπέδου τὴν αὐτὴν αὐθίς πορεύεσθαι. Οἱ μὲν οὖν ἀπήσαν, ὁ δὲ ἐπὶ Βελέγραδα πόλιν ἐλθὼν ἐνταῦθα ἠύλισατο, ἦν, καθάπερ εἴρηται, Ζεύγμινον καθελὼν ὁ Ῥωμαίων ἐδεί-

Du Cangii notæ.

(67) Ἐν τῷ ἀσφαλεῖ. Bellum hoc Servicum prosequitur etiam Nicetas, l. iv, n. 4.

ματο στρατῶν, συναιρομένους τῶν πόνων καὶ Οὐν-
ων πολλοὺς ἔχοντες. Παίγιον δὲ τοῦτο τύχης τὰ ἀν-
θρώπεια διαχλευαζούσης ἀεὶ πράγματα· κἀν γὰρ ἐπεγ-
γέλαση τις τοὺς πάλαι καθιρεθέντας δομήτορας αὐθις
οἰκιστὰς καθορῶν. Ἐκ τούτων οἶμαι τὸ τύχης ὄνομα
πολὺ παρὰ τοὺς ἀνθρώπους ἐρρύη. Τῶν γὰρ τῆς Προ-
νοίας ἔργων τοῖς λόγοις ἐφιστάνειν οὐκ ἔχοντες, ἐκ
τοῦ σφίσι εἶναι δοκοῦντος, τῇ τύχῃ τὰς τῶν πρά-
γμάτων διδοῦσιν ἐκθάσει. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὡς πη-
φίλον ἐκάστην νομιζέσθω τε καὶ λεγέσθω, ὁ δὲ λόγος
ἐχέσθω τῶν προτεθέντων. Ἐπειδὴ περὶ ὁ βασιλεὺς
ἐνταῦθα ἐγένετο, γνοὺς ἀμύχανα εἶναι λοιπὸν Στέ-
φανον γῆς ἄρξειν τῆς Οὐννων (ἤδη γὰρ Στέφανον αὐ-
θις [P. 125] τὸν Ἰατζᾶ κατεστήσαντο φέροντες) ἑτέραν
ἐτράπετο. Οὐννικῆς γὰρ δυνάμει τῇ πάσῃ, καθάπερ
εἴρηται, μεταποιεῖσθαι ἠθέληεν ἐν μεταίχμιῳ τῶν
Ἑσπερίων κειμένης ἐθνῶν. Βελᾶν τοίνυν ὅς μετὰ Στέ-
φανον τῷ Ἰατζᾶ παῖς ἦν, Μαρίᾳ τῇ αὐτοῦ θυγατρὶ
συνάψαι πρὸς γάμον διενόηθη. Γεώργιον μὲν οὖν ὅς
ἐταιρείας τῷ τότε ἡγεῖτο τῆς βασιλικῆς, Παλαιολό-
γον μὲν γένος, ἐς δὲ τὸν τῶν σεβαστῶν ἀναθεσθικότα
δύκων, ἐπὶ Οὐννικὴν πέμψας δοκιμάζειν ἐκέλευε
περὶ τοῦ κήδους· ὁ δὲ τὴν ἐς Βυζάντιον αὐθις ἐστεί-
λατο. Οὐννοι δὲ τῷ Παλαιολόγῳ κοινολογησάμενοι
Βελᾶν τε φέροντες ἔδωκαν αὐτῷ καὶ χώραν, ἣν ὁ πα-
τήρ αὐτῷ περιῶν ἀπεδάσκατο, ἄσμενοι ἐκλήρουντο.
Ὁ τοίνυν Παλαιολόγος παραλαβὼν αὐτὸν σὺν ὁμολο-
γίας αἷς εἴρηται ἐν Βυζαντίῳ παρεγένετο. Καὶ τὸ
παῖς Ἀλέξιος ἤδη μετωνομάσθη καὶ δεσπότης (68) ἀνεβοῦθη.

ζ'. Ἡ μὲν οὖν ἐπὶ Βυζάντιον ἀφίξις τῷ Βελᾶν
ταύτην ἔσχεν ἀρχὴν, βασιλεὺς δὲ τὰ κατὰ τὴν Ἑσπε-
ρίαν ἤδη καλῶς ἔχειν ὑπολαβὼν ἐπὶ τὴν Ἀσίαν
λοιπὸν ἐβίβησε, καὶ πρότερον μὲν τοῖς συμπεσοῦσιν
εἰς τοῦτο κεκινημένος, πρὸς δὲ τῶν Ἑσπερίων
ἐκεῖθεν ἐλκόμενος πριγκμάτων. Νουραδιν γὰρ ὅς
τῆς κατὰ Συρίαν ἤρξε Βεβρῶϊας καὶ Δαμασκού,
πόλεων ἀμφω περιφανῶν, τῆς τύχης εὐμενὲς ἐμ-
βλεψάσης αὐτῷ, καὶ ἄλλων τε πόλεων ἤρξε πολιῶν
αἱ τῶν Εὐφράτου πίνουσι ναμάτων, καὶ χωρῶν οὐτι
εὐκαταφρονήτων περιγέγονε συχνῶν, πολλοῖς τε τῶν
τῆδε σατραπῶν εἰς χεῖρας ἐλθῶν οὗς μὲν δορυαλώ-
τους ἔσχεν, ἐν οἷς καὶ Ἰατζουλίνος (69), ὁ Ἐδέσσης
ἡγεμονεύων, οὗς δὲ καὶ πολέμῳ ἀπεκτονῶς ἔτυχε,
Ῥαῖμουῦνδον δὲ τὴν ἐκ Πετούης, οὐπερ ἰκανῶς ἐν
τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεμνήσθημεν λόγοις, ἄνδρα ἰσχυρῆ
καὶ βίῳ κατὰ τοὺς θρυλλουμένους ἐκείνους Ἑρα-

A possunt, dum præter opinionem videntur accidere,
earum exitus fortunæ adscribunt. Sed de his prout
cuique libitum fuerit censeat, scribatve : nos autem
ad institutum redeamus. Cum igitur eo pervenisset
imperator, fierique haud posse agnovisset, ut
Stephannus Hungariæ regnum adipisceretur (Ste-
phanum quippe Geizæ filium iterum restituerant
Hungari), alio se convertit. Hungariam enim, uti
dictum est, in medio Occidentalium nationum po-
sitam sibi comparare totis viribus satagebat. Qua-
propter Belam, **215** qui post Stephanum Geizæ
filius erat, Mariæ filia suæ matrimonio jungere
constituit. Georgium igitur, cohortis imperatoris
tunc temporis præfectum, gente Palæologum atque
sebasti auctum dignitate, in Hungariam misit,
quo de hac ineunda affinitate sermones ingereret :
ipse vero Byzantium rorsum rediit. Hungari, col-
loquio cum Palæologo habito, et Belam ipsi tra-
diderunt et regionem, quam superstes adhuc pater
illi assignaverat, libentes in hæredii sortem con-
cesserunt. Eo itaque accepto Palæologus quibus
dictum est conditionibus Byzantium reversus
est. Deinceps autem quæ ad affinitatem istam
conficiendam necessaria erant curavit impera-
tor, atque puero in primis, mutato nomine,
Alexii nomen indidit, eumque cespotæ dignitate
donavit.

ἐντεῦθεν τῶν ἐπὶ τῷ κήδει βασιλεὺς ἐφρόντιζεν, ὃ τε

6. Tale quidem Belæ in urbem adventus initium
habuit. Rebus in Occidente rite compositis, ad
Asiaticas animum admovit imperator, iis quæ prius
acciderant ad id permotus, sed ob res Occidentales
inde avocatus. Nuradinus quippe, qui in Syria Ber-
rhonæ et Damasco, præclaris utrisque civitatibus,
aliisque urbibus quam plurimis, quæ circa Euphra-
tem sitæ sunt, ita illi arridente fortuna, imperabat,
loca varia haud contempnda expugnauerat, multos-
que ibi satrapas bello aggressus, alios quidem captivos
tenebat, in quibus erat Josselinus Edessæ princeps :
alios vero in præliis obtruncaverat, **216** quos inter
fuit Raimundus Pictavinus, ejus in prioribus libris
abunde meminimus, vir animo et fortitudinis præco-
lli Herculi par, et Balduinus Marasiæ dominus. Pro-
gressus autem manus etiam conseruit cum Constau-
tino Ciliciæ duce, quem Calamanum juvenem voca-

Du Cangii notæ

(68) Δεσπότης. Despotarum appellatio, quæ
solius imperatoris Byzantini primum fuit, ut apud
Latinos seu Romanos Augustos domini, quam tam-
en Augustum et Tiberium respuisse testatur
Suetonius, in peculiarem palatii dignitatem postea
transiit. Hanc primum, ni fallor, induxit Michael
Calaphates, qui, ut scribit Zonaras, avunculum δεσ-
πότην renuntiavit. Cæteri deinceps qui subsequuti
sunt imperatores non tam præcipuos aulæ suæ
proceres quam affines et consanguineos et proxima
necessitudine conjunctos eadem donarunt, quibus
imperatorii apicis culmen et dignitatem hac ra-
tione iis quodammodo communicabant, cum impe-
ratores ipsi hac sola despotarum appellatione in

suos quos eudebant nummis vellent insigniri, ut
ex Alexii et Manuelis nummis aureis quos in
notis ad Alexiadem descripsimus colligitur. Sic
Manuel Belam Hungarum et Alexius Angelus Theo-
dorum Lascarium et Alexium Palæologum [P. 469]
filiarum suarum maritos despotica appellatione
ornarunt, qua sub Palæologis passim legere est
insignitos imperatorum filios aut fratres. Quæ
vero fuerint ejusmodi dignitatis insignia docet præ-
ter Codicum Pachymeres, l. iv, c. ult. et l. v,
c. l.

(69) Ἰατζουλίνος. De Josselini comitis Edessani
captivitate et morte consulendi Tyrius, l. xvi, c.
14 et seq., Sanutus, auctor M. Chron. Belgici, etc.

bant, egregiæ formæ viro, et in re militari admodum strenuo. Verum ille cum ab adolescente primum omnino fuisset superatus, in gravissimas calamitates incidit. Deinde sortē aliqua Renaldum Antiochiæ principem, necnon et Tripolitanum in Phœnicia comitem cepit. Sed enim Constantinus, hac adepta victoria, continere se non potuit, et inconsiderata quadam abroptus audacia victosque temere insecutus, et ipse captus est resque Romanas perdidit. Nuradinus v̄ero ut Torosum perinde superavit, Antiochiæ mox invadendæ spem animoolvebat. Ea igitur propter imperator iis casibus indignatus in Asiam statuit transire, captataque ad id occasione totus in id consilii incubuit. Sed obstitere allati rursus ex Occidente rumores: novus quippe Hungariæ rex hæreditarias Belæ possessiones iterum invasit, foederibus aperte violatis. Quin et Stephanus, quem paulo ante regno eiecerant Hungari, per Anchialum civitatem Hungariam ingressus, illud recuperare meditabatur. Verum temeritate potius quam prudentia rem aggressus, a proposito aberravit. Statim enim atque eum nonnullos Hungaros in suas partes adduxisse accepit **217** Stephanus, cum universis copiis in illum profectus est. Quamobrem imperator in Ciliciam ad oppidorum præsidia idoneo misso exercitu, ipse versus Istrum denuo contendit: Savoque transmisso castra posuit ad Titelium, tum ut Belæ paternam hæreditatem reciperet, tum ut Stephanum præsentem eriperet discrimini. Quippe jam illius imminutæ erant vires, summisque premebatur angustiis, Hungaris, qui cum eo erant, ad regem undique deficientibus. Itaque Andronico Contostephani filio, qui magni docis dignitatem brevi post obtinuit, cum copiis misso, Stephanum quidem periculo exemit: ipse vero, motis ab Titelio castris, cum universo exercitu ulterius perrexit. Regni enim invasor Stephanus, cum viribus longe impar cum imperatore congregi non auderet, primum quidem cum his quæ aderant copiis in ultimos

Α κλεις, καὶ Βαλδουίνου (70) τὸν Μαρμαρίου τότε κρατοῦντα. Προῶν δὲ καὶ Κωνσταντίνῳ (71) τῷ τῆς Κιλικίας δουκὶ εἰς μάχην κατέστη, ὃν Καλαμάνου ἐπεκάλουν νεανίαν, τὴν τε ἔβην ἀγαθῶ καὶ δραστηρίῳ τὰ εἰς μάχης. Ἄλλὰ τὸ μὲν πρῶτον ἤττητό τε κατὰ κράτος τοῦ νεανίου καὶ ἀνηκέστοις περιπέπτωκε συμφοραῖς, εἶτα τύχη τινὶ αὐτὸν τε καὶ Πανάλλον (72) τὸν Ἀντιοχείας πρίγκιπα εἶλεν, ἐν οἷς καὶ ὁ τῆς ἐν Φοινίκῃ Τριπόλεως (73) ἡγεμονεύων ἦν. Κωνσταντίνος γάρ, ἐπειδὴ τοῦ πολέμου ἐκράτει, οὐκέτι καθεκτός ἦν, ἀλλ' ἀλογίστην τινὶ τόλμῃ καθυπαχθεὶς ἔς τε τὴν δίωξιν οὐ σὺν ἐπιστήμῃ πεισῶν αὐτός τε ἤλω καὶ τὰ Ῥωμαίων ἐσφρηλε πράγματα. Ὁ Νουραδὴν δὲ καὶ Τερόζην (74) μάχῃ νικήσας ἐλπίσιν ὤχεϊτο [P. 126] ὡς αὐτίκα καὶ τῆς Ἀντιοχείας ἐπιθησόμενος. Διὰ ταῦτα μὲν οὖν βασιλεὺς καὶ πρότερον ὠδινεν ἐπὶ τοῖς ξυμπεσοῦσι καὶ ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διαβαίνειν διενοεῖτο, τότε δ' οὖν καιροῦ λαβόμενος πασίβροτος ἔς τοῦτο ἐφέρετο. Ἄλλὰ καὶ πάλιν τὰ ἐκ τῆς Ἑσπέρας ἐμποδῶν αὐτῷ ἔστησαν. Ὁ τε γὰρ νέος Παιόνων ῥήξ (75) τοῦ Βελᾶ καὶ πάλιν ἐπεδάτευε κλήρον καὶ παρεσπόνθει καὶ τότε περιφανέστατα, καὶ Στέφανος, ὃν ἤδη τῆς ἀρχῆς ἀπειώσαντο Οὐννοὶ, δι' Ἀγχιάλου πόλεως ἐπὶ τὴν Οὐγγίκην ποθὲν παρεισδύς ἀνακαλεῖσθαι τὴν ἀρχὴν διενοεῖτο. Ἐλαθε δὲ προπετέστερον μᾶλλον ἢ προμηθέστερον τῷ πράγματι ἐπικεχωρηκώς. Ὡς γὰρ περιτῶν τῶν Οὐννων ὑπεποιεῖτό τινας, γνοὺς ὁ Στέφανος πανστρατὶ ἐπ' αὐτὸν ἐφέρετο. Διὰ τοῦτο βασιλεὺς ἐπὶ Κιλικίαν μὲν στρατεύματα τὰ ἐνταῦθα φρουρήσον ἱκανὸν ἐπεμψεν, ὁ δὲ ἐπὶ τὸν Ἰστρον καὶ πάλιν ἔλαυνε Σάδον τε περαιωσάμενος ἀντικρὺ Τιτελίου (76) τῆ στρατεύματα ἔστησε, κατὰ νοῦν ἔχων ὡς Βελᾶ μὲν τὸν κλήρον ἀνασώσασαι τὸν πατρῶον, Στέφανον δὲ τῶν παρὰ πόδα ρύσασαι δυσχερῶν. Ἡδὴ γὰρ καὶ ὑπέρβει τὰ τῆς δυνάμεως αὐτῷ, καὶ ἦν ἐν στενῷ κομιδῇ, τῶν σὺν αὐτῷ Οὐννων ἐπὶ τὸν ῥήγα μετατιθεμένων ἐκάστοτε. Καὶ δὴ καὶ Ἀνδρόνικον τὸν τοῦ Κωνσταντίνου υἱέα, ὃς

Du Cangii notæ.

(70) *Βαλδουίνου*. Non Balduinus modo, ejus supra meminit Cinnamus, a Noradino cæsus fuit, in Edessena videlicet obsidione, sed et Renaldus Balduini filius biennio post vitam amisit eo in prælio contra eundem Noradinum, in quo Raimundus Antiochenus princeps peremptus est 27 Jun. an. 1148, ut est apud Tyrium, l. xvii, c. 19. Balduini cædem refert idem scriptor l. xiv, c. 16.

(71) *Κωνσταντίνῳ*. Redacto in ordinem a Mamuele Toroso Armeniæ regulo captisque Tarso, Mamistra, Longiniade cæterisque Ciliciæ oppidis, ab imperatore iis præfectus est Calamanus, qui Boritii, de quo egimus ad pag. 118, filius diserte dicitur a Thwrozio, l. ii, c. 61. Hinc Mamistrensis dux appellatur in epistolis Ludovici Franc. reg. et Gaufrædi Fulgerii Hierosolymitanæ domus præceptoris in Gest. Dei per Franc. p. 1179 et 1182 et *Ciliciæ præses, domini imperatoris consanguineus et imperialium in illa provincia procurator negotiorum*, apud Willelmum Tyrium, l. xix, c. 9, quibus in locis refertur prælium Noradinum inter ei nostros initum 4 Id. Aug. A. 1165, in quo cæsus et deletus Christianorum exercitus ipseque captus

Calamanus, quod et hic narratur a Cinnamo.

(72) *Πανάλλον*. De accepta a Renaldo Antiocheno principe clade et ut captus fuerit a Megedino Palapikæ sultano, an. 1160 agunt Tyrius, l. xviii, c. 28: Robertus de Monte, an. 1162; Sanutus, l. iii, part. vi, c. 20. Præterea consulenda: epistolæ principum in Gest. Dei, p. 1176, 1178, 1179, et tom. IV Histor. Franc. p. 689, 692, et 694.

(73) *Τριπόλεως*. Tyrius, l. xix, c. 9, l. xx, c. 50.

(74) *Τερόζην*. Nam et pugnavit in hoc prælio Toros, quod cum dissuadere esset adortus, aliorum obtinuit sententia: mox videns hostium prevalere cuneos, nostrorum vero e converso acies corruisse, fuga saluti consulens bellicis se exemit tumultibus. Verba sunt Tyrii.

(75) *Παιόνων ῥήξ*. Vide Nicetam, l. iv, ex quo, ut et Cinnamo, historiam suam, sub ea tempora incertam et mancam resarcire possunt Hungari.

(76) *Τιτελίου*. Hodie Titul prope confluentes Tissæ et Danubii.

καὶ μέγας ὀλίγω ὕστερον ἐγρημάτισε δοῦξ, ἅμα στρατεύματι στείλας Στέφανον μὲν ἀνήρπασε τοῦ κινδύνου, ὁ δὲ ἄρας ἐκ Τιτελίου παντὶ τῷ στρατῷ προσωτέρω ἐχώρει. Ὁ γὰρ τοι τῆς ἀρχῆς ἐπιβατεύων Στέφανος, ἐπειδὴ μὴ ἐξ ἀντιπάλου δυνάμεως τῷ βασιλεῖ συμπλακῆσθαι εἶχε, τὸ μὲν πρῶτον σὺν ταῖς περὶ αὐτὸν δυνάμεσι περὶ που τὰ τῆς Οὐννικῆς ἐσχατα ἐχώρει· ἔπειτα συμμάχους ἐκείθεν ἐπαγόμενος Ῥωμαίοις ἀντιτάξασθαι ἠπειγέτο. Βασιλεὺς δὲ, ἐπὶ τινα χῶρον Πετρίκον (77) καλούμενον καταλαβὼν, ἐνταῦθα ἐσκήνου. Ἔστι δὲ ὁ χῶρος οὗτος τῆς εἰς τὴν ἐνδοτέρω Παιονίαν παρελεύσεως ὁρος ὁ πρῶτος. Ἐνθα γεγωνὼς Στεφάνῳ ἔγραψεν ὧδε: Ἦκομεν, ὦ ἐμὲ παῖ, οὐ πόλεμον Οὐννοις ἀγόντες, ἀλλὰ Βελᾶ τε ἀδελφῷ τῷ σῷ τὴν χῶραν ἀνασωσόμενοι, ἦν οὐ δυναστεία τῇ ἡμῶν παρασπάσαντες εἶχομεν, ἀλλὰ σύ τε ἔδωξ καὶ πατήρ ὁ ὑμῶν πολλῷ ἤδη πρότερον. Καὶ Στέφανον δὲ τὸν σὸν τοῦ κινδύνου ἐξαιρεσόμενοι θεῖον, γαμβρὸν ἤδη καὶ αὐτὸν κράτει γεγονότα τῷ ἡμῶν. Εἰ βουλομένῳ σοι τοίνυν ἐστὶ γαμβρὸν ἡμῖν καὶ Βελᾶν ἔσεσθαι, ὅπερ ἤδη καὶ διωμολόγηται σοι, τί μὴ τὴν χῶραν ἀποδοὺς τῆς ἡμετέρας θάπτον ἀπαλάσση ξενία; Ἐἰ δὲ τὸ κῆδος ἀποπροσοίῃ, καὶ σοι ἕτερα περὶ τούτου δοκεῖ, ἴσθι ὡς τοῦ βιάσασθαι σε πολλῷ ἡμεῖς ἀπεχόμεθα μᾶλλον. »

ζ'. Βασιλεὺς μὲν ταῦτα ἔγραψεν. Ὁ δὲ ἄλλην τε, καθάπερ εἴρηται, (P. 127) σύμμαχον χεῖρα ἐκ τε Ἀλαμανῶν καὶ τῶν πρὸς τῷ Ταύρῳ ἰδρυμένων ἐπηγάγετο Σκυθῶν, καὶ δὴ καὶ τὸ Τζέχων ἑαυτῷ συναστήσατο ἔθνος, τοῦ ἐν σφίσιν ἀρχόντος πανστρατὶ ἐπ' αὐτὸν ἀφικομένου. Ἦν δὲ οὗτος ὁ Κορράδῳ πάλαι τῷ Ἀλαμανῶν συστρατεύσας ῥήγῃ, ὀπηνίκα, ὡς περ μοι δεδιήγηται, ἐπὶ Ἀσίαν ἐκείνος ἐστέλλετο, ῥῆξ τε διὰ ταῦτα ὑπ' ἐκείνου γινόμενος. Καίτοι ἐφεύσαντο ἄμφω, ὁ μὲν τὴν κλήσιν, ἄτερος δὲ τὴν χάριν ὁ διδούς. Μακρὸς γάρ (78) ἐξ οὗ χρόνος τὸ τῆς βασιλείας ὄνομα ἐν Ῥώμῃ ἀπώλετο, ἐξ οὗ μετὰ Αὐγουστον, ὃν καὶ Αὐγουστοῦλον ἐκάλουσαν τὸ τῆς ἡλικίας ἀνιτιτόμενοι νέον καθ' ἣν ἐπελάβετο τῆς ἀρχῆς, ἐπὶ Ὀδοάκρον καὶ Θεωδέριχον ἐξῆς τὸν Γόθων ἡγεμόνα τυράννου ἀμφω μετέβη τὰ τῆς ἡγεμονίας. Ῥῆξ γὰρ Θεωδέριχος καὶ οὐ βασιλεὺς διεβίω καλούμενος, καθάπερ Προκόπιος ἱστορεῖ. Ῥώμη μὲντοι ἀπὸ Θεωδερίχου καὶ ὀλίγω πρότερον ἄχρι καὶ νῦν στασιαζομένη διαγέγονε, πολλάκις μὲν πρὸς Βελισαρίου καὶ Ναρσοῦ τῶν Ῥωμαίων στρατηγῶν ἐπὶ τῶν Ἰουστινιανοῦ Ῥωμαίων ἀνασωθεῖσα χρόνων, αὐθις δὲ οὐδὲν ἤττον τυράννοις βαρβάραις δουλεύουσα, οἳ καὶ ῥῆγες κατὰ Θεωδερίχου τοῦ πρώτου καὶ ῥηγὸς ἅμα καὶ τυράννου κέκληνται ζῆλον. Οἷς δὲ μὴ τοῦ τῆς βασιλείας μέτεστιν ὕψους, πόθεν οὗτοι τηλικᾶς προεβλήσονται ἀργὰς, αἰ, καθάπερ ἤδη ἔφην, οἷόν τινες διαιρέσεις ἐκ τοῦ τῆς βασιλείας καθιένται κράτους; Τοῖς δὲ οὐκ ἀπόχρη μόνον, εἰ

A Hungariae fines concessit, atque ibi novis coactis auxillis acie cum Romanis decertare statuit. Imperator vero ut ad locum quemdam pervenit quem Petricum vocant, castra ibi posuit. Est vero locus iste aditus in interiorem Hungariam primus terminus, quo cum pervenisset, hunc in modum Stephano rescripsit: « Non ad inferendum Hungaris bellum, filii mi, venimus, sed ut Belæ fratri tuo possessionem restituamus, quam a dominatione tua minime abstulimus, sed quam tu ipse paterque vester jam pridem concessistis: atque adeo etiam ut patruum tuum Stephanum majestatis nostræ affinem periculo **218** eximamus. Si igitur, te etiam volente, Belam generum nostrum esse contigit, quod et tu pactis ipsis firmasti, cur non reddita ei sua possessione, nostra potius frueris societate et benevolentia? Si vero necessitudinem et affinitatem respicis, aliaque modo de his tibi mens est; scias longe nos amplius ab eo abesse, ut vim nobis inferri patiamur. »

B
C
D
7. Istius epistolæ sententia hæc fuit. Imperator autem, ut dictum est, alias auxiliares copias ex Alemannis et Taurum accolentibus Scythiis conflatas adduxit: Tzechorum præterea sibi adiunxit nationem, quorum princeps ad eum venit cum universo exercitu. Erat autem is, qui Conrado Alemannorum regi pridem militaverat, cum in Asiam, quemadmodum commemoravimus, ille trajecit, eamque ob causam rex ab eo est renuntiatus. Sed uterque vicissim falsus est, et qui appellationem regiam recepit, et alter qui munus impertiit. Jamdudum enim imperatorium nomen Romæ extinctum erat, ex quo ab Augusto (quem et Augustulum vocabant, ætatem ejus teneram, in qua occupavit imperium, significantes) in Odoacrum et Theodoricum deinceps Gothorum principem, tyrannum utrumque, translatus est principatus. Regis enim nomine, non imperatoris, quoad vixit, insignitus fuit Theodoricus, ut scribit Procopius. Ipsa quidem Roma a Theodorici temporibus et paulo ante in hunc usque diem a cætero imperio divulsa mansit. Licetque a Belisario et Narse, ducebus Romanis, sub Justiniano recuperata **219** fuerit, Romanoque asserta imperio: rursus tamen in tyrannorum Barbarorum servitutem decidit, qui Theodorici primi regis perinde ac tyranni exemplo reges appellantur. Qui igitur fieri potest, ut qui imperatorii culminis non sunt participes, tantas dignitates conferre possint, quæ ut jam diximus, ab impera-

Du Cangii notæ.

(77) Πετρίκον. Forte Petrowar seu Pietre-Valadin, oppidum. Sclavoniæ Saviaræ validum ad Istrum fluvium: sic enim dictum volunt, quasi castrum ex petris seu lapidibus confectum.

(78) Μακρὸς γάρ. Sic Græculi scriptores imperatoris Alamannorum et summorum pontificum

primarie in Ecclesia dignitati solent oblatrare, quos semper auxit ab his translatus a Græcis in Francos, ab Oriente in Occidentem, imperatoris majestatis culmen. Locum Procopii habes, l. i Goth. Vide dissert. 27, ad Joinvillam p. 316.

oria majestate velut quædam particula, profluxerunt. His vero non sufficit modo, si imperatoriam celsitudinem nullo jure ad se pertinentem imperii-que majestatem invadant (id enim vocabuli supremam potestatem denotat). Sed jam eo venire audacia, ut Byzantinum imperium a Romano diversum esse contendant : quæ mihi perpendenti sæpe obortæ sunt lacrymæ. Qualis enim quantaque res Romæ principatus a barbaris fœdisque mancipiis divendita est? Atque inde neque habuit illa pontificem, multoque minus principem. Iste enim qui imperatoriam usurpat majestatem, equitantiem pon-

Α τοῦ τῆς βασιλείας οὐδὲν προσῆκον ἐπιδατεύουσιν ἑφους, ἰμπέριον (79) ἑαυτοῖς περιτιθέοντες κράτος. Βούλεται δὲ τοῦτο τὸ ἄκρατον ἑρμηνεύειν. Ἄλλ' ἤδη καὶ τὴν ἐν Βυζαντίῳ βασιλείαν ἑτέραν παρὰ τὴν ἐν Ῥώμῃ (80) ἀποφαίνειν τολμῶσιν. Ἄπερ ἐμοὶ διασκοπούμεν πολλάκις ἤδη καὶ δακρυῶσαι ἐπῆλθεν. Οἶον γάρ, οἶον ἢ Ῥώμης ἀρχὴ βαρβάρους καὶ δεινῶς ἀνδραποδῶδεν ἀνθρώποις διεκαπηλεύθη (81) χρῆμα· κἀντεῦθεν οὐτε ἀρχιερέως αὐτῇ μέτεστιν, οὐτε πολλῶ δῆπουθεν ἄρχοντος. Ὁ μὲν γὰρ τῷ τῆς βασιλείας ἐπεμβαίνων μεγαλείῳ, ἀναξίως ἑαυτοῦ ἰππευομένου (82) περὶ τῷ ἀρχιερεὶ παραθίει καὶ ὄσα καὶ ἰππο-

De Cangji nota.

(79) Ἰμπέριον. Imperium. Vocem Latinam exprimere voluit Cinnamus. Ita ἑκράτος pro impetus dixit Urbicus p. 70.

(80) Παρὰ τὴν ἐν Ῥώμῃ. Radevicus, l. iv, c. ult. de Frederico : Imperatorem Constantinopolitanum Manuel uliro amicitiam et societatem ejus expetentem flexit, ut se non Romæ sed Neoromæ v. cet imperatorem.

(81) [P. 470] Διεκαπηλεύθη. Vide Frontonem Ducem ad Palladii Hist. Lausiacam, ubi multa de voce καπηλεύειν.

(82) Ἰππευομένῳ. Nimias sane nugas agit Cinnamus, dum principi suo ridicule adblanditur et velut Ecclesiæ Græcicæ caput non Constantinopolitano duntaxat patriarchæ, sed et summo orbis Christiani pontifici Byzantinum imperatorem præponere audeat. Atque inde præclarum scilicet supra Germanicos Augustos prærogativæ elicit argumentum, quod illi obequitanti papæ pedites adsint, frenumque equiprehendant, quod innata Græcicis ingenilis fastus insolentia nusquam passa esset in suis Augustis, qui cum vix concederent Deo ipsi, nedum illius in terris vicario primas unquam partes tribuissent. Longè certe pietate ac religione superiores exstitere imperatores Occidentis, qui apostolicæ sedi et summo pontifici in honorem Jesu Christi et B. Petri, quorum vices gerit, primas semper detulerunt et Constantini Magni exemplo, quod dedignati sunt posteriores Græci imperatores, hominum omnium vanissimi, obequitanti stratoris officium non semel exhibuerunt. Audiat igitur Cinnamus Constantinum ipsum scribentem ad Silvestrum pp. : Κρατοῦντες τὸν χάλκινον τοῦ Ἰππου αὐτοῦ διὰ τὴν προσκύνησιν καὶ φόβον τοῦ ἀγίου Πέτρου στρατορός ὀφελικῶς ἐποιήσαμεν. Quod si de fide prædictæ epistolæ subdubitat et in ea adulterium quidpiam subodoratur, patiat saltem eundem ab Augustis nostris honorem summis Pontificibus deferri, quem olim Joanni PP. Constantinopolim venienti præstitit Justinus Augustus, qui, ut auctor est Anastasius Bibliothecarius, dans honorem Deo humiliavit se pronus et adoravit beatissimum papam; aut Agapeto pp. Justinianus, qui, ut ait idem scriptor, gaudio repletus humiliavit se sanctæ sedi apostolicæ, et adoravit beatissimum papam Agapetum Constantinopolim venientem; aut certe Constantino pp. Justinianus Rhinotmetus, qui Constantinum Constantinopolim evocatum honorifice suscepit ac remisit, ita ut prostratus in terram pro suis peccatis eum intercedere rogaret, ut est in Chronico Reicherspergensis seu ut loquitur Anastasius : Cum regno in capite sese prostravit pedes osculans pontificis; vel denique Ludovicum II Germanicum imperatorem audiat et quod ille apud eundem Anastasium Ravennati objecit archiepiscopo, id ipsum principi suo dictum putet : Vadat et fastu elationis deposito tanto se humiliet pontifici, cui et nos et omnis Ecclesiæ generalitas inclinatur et obedientiæ ac subjectionis

colla submittit. Hæc igitur fuit priscorum Augustorum Orientalium et Occidentalium pietas et religio in sacrosanctam Romanam Ecclesiam : hæc summis pontificibus præstare obsequia Occidentales, ut venientibus pedites occurrerent et stratorum munia implerent. Idem Anastasius de Pipino Francorum rege imperatorum Occidentalium parente et primo stipite scribens, in Stephano II pp. : Ipse in palatio suo, in loco, qui vocatur Ponticone ad fere trium millium spatium descendens ex equo suo, cum magna humilitate, terræ prostratus, una cum sua conjuge filiis et optimatibus, eundem sanctissimum papam suscepit, cui et vice stratoris, usque in aliquantum locum juxta ejus sellarem properavit. Neque minori observantia Leonem pp. excepit Carolus M. Pipini filius, cum Romam venit pontifici opem laturus, qui, ut sacratissimas cruces ac signa sibi obviam advenisse conspexit, descendens de eo quo sedebat equo, ita cum suis judicibus ad B. Petrum pedestris properare studuit : visque ut ad basilicam sancti Petri pervenit :

Exemplo properans Carolus veneranter adorat Pontificem amplectens magnum.

Caroli parentis, et Pipini avi exemplo in Romanam sedem, et d. Petri successores, [P. 471] eadem pietatis et reverentiæ obsequia impendit Ludovicus, non immerito Pius. Theganus, c. 16, ut Stephanum pontificem in Galliam venientem exceperit idem imperator, enarrans : Pervenit, inquit, post missos dominus Ludovicus obviam supra dicto pontifici, obviam ei in campo magno Remensium : descendit uterque de equo suo, et princeps se prosternens omni corpore in terram tribus vicibus ante pedes tanti pontificis, et tertia vice erectus salutavit pontificem, dicens : Benedictus qui venit in nomine Domini. Præsertim vero Ludovicus II imperator, Pii ex Lothario nepos, eadem quæ Pipinus, Nicolaus summo pontifici exhibuit officia. Nam cum Nicolaus in Ludovici, quæ haud procul Roma posita erant, castra descenderet, excellentissimum quem cum vidisset Augustus, suis manibus apprehendens, pedestri more, quam unum sagittæ tractus extenditur, traxit. Verba sunt Anastasii, qui id rursus ab Ludovico præstitum refert post exceptum convivio pontificem : Ad quemdam quidem cum pervenissent spatiosissimum itineris locum, imperator equo descendit equumque pontificis iterum ut meminimus supra traxit, dulcissimisque oculis ad invicem perorantes lucifuge gratulati sunt. Non mirum igitur si Germanicæ stirpis Augusti Francicos, quibus successerant, imitati iisdem prosequi sunt honoribus Romanos pontifices et equitantiibus iis stratorum munia obierunt. Primus ex iis occurrit Henricus V, qui an. 1111 Romam veniens, statim ut Paschale II conspexit, ad ejus vestigia corruit, exurgensque, in nomine Trinitatis, in ore, fronte, oculis, eis pacis osculum dedit, stratorisque implevit officium, ut

κόμος αὐτῷ γίνεται, ὃ δὲ ἰμπεράτορα τούτου εἰς Ἀ
ταύιδον ἄγων βασιλεῖ ὀνομάζει. Πῶς, ὦ βέλτιστε,

lificem præter dignitatem pedes præcedit, et equi-
sonis implet munus. Hic vero imperatorem istum

Du Cangii notæ.

scribit Petrus Diac. l. iv Chr. Casin. c. 39. Testatur præterea Sugerius in Ludovic. VI Lotharium imperatorem, Henrici successorem, in civitate Leodiensi Innocentio II pp. occurrentem, in platea ante episcopalem ecclesiam humillime se ipsum stratorem obtulisse et peditem per medium sanctæ processionis ad eum festinasse, alia manu virgam ad defendendum, alia frenum albi equi accipientem, tanquam dominum deduxisse. Ubi obiter observandum, imperatori virgam ad dirimendas occurrentes turbas tribui, quod erat præcipuum stratorum munus, adeo ut Hugo Plagon, vetus Willelmi Tyrrii antistitis interpretis Gallicus ms. hæc verba ex l. xv, c. 3: *Domino principe dominoque comite stratoris officium exsequentibus his vernaculis reddiderit: Ils tenoient verge et défaisoient la presse devant eux.* Quo etiam spectant quæ de Frederico I imperat., de quo mox, habet Romualdus Salernitanus archiepiscopus, ad an. 1177: *Imperator autem, ut humilitatem quam corde conceperat opere demonstraret, sumpto stratoris officio, pallium deposuit, manu virgam accepit, laicos de choro expulit, etc., neque multo post, anno scilicet 1120 honore simili Callistum papam persecutus est Willelmus dux Apuliæ. Tradit quippe idem Romualdus ducem percepta pontificis ad urbem Trojam profectio, obviam ei festinanter extra civitatem advenisse cum principibus suis: et ei vice stratoris ipsum juxta nullam obambulantem usque ad ecclesiam episcopatus ejusdem civitatis ingenti cum honore deduxisse.* Verum ejusmodi Augustorum in Romanos pontifices observantia, quæ ex mera eorum pietate et in apostolicam sedem reverentia videbatur profluxisse, abiit deinceps in necessarium munus: adeo ut Adrianus IV pp. Fredericum I, quod sibi ad urbem Nepesinam occurrenti stratoris officium de more non exhibuisset, ad osculum recipere abnuerit, imperatore ad illud se teneri pernegante. Re tandem in disceptationem collata (*) veteribusque excussis monumentis et prisca consuetudine diligenter investigata iudicio principum decretum est, et communi favore totius regalis curiæ roboratum, quod idem rex pro apostolorum Petri et Pauli reverentia predicto pp. Adriano exhiberet stratoris officium, et ejus strepam (**) teneret ad conscendendum equum. Quod postridie exsecutus est. Fredericus: [P. 472] *Appropinquante enim domino papa tentorio regis per aliam viam transiens descendit, et occurrens ei quantum est jactus lapidis, in conspectu exercitus officium stratoris cum jucunditate implevit et strepam (***) fortiter tenuit.* Helmodus, l. i, c. 81, totam hanc controversiam pluribus etiam exsequitur: *Rex autem accersivit d. Adrianum papam in castra — Veniente ergo eo in castra rex festinus ei occurrit, et descendenti de equo tenuit strepam duxitque eum in tentorium. Mox Adrianum inducens alloquentem Bambergensis episcopum: Verba sunt, frater, quod loqueris. Dicis principem tuum condignam beato Petro exhibuisse reverentiam: sed beatus Petrus magis videtur inhonoratus: denique cum dextram deberet tenere strepam, tenuit sinistram. Hac cum per interpretem regi nuntiata fuissent, humiliter ait: Dicite ei quia defectus hic non fuit devotionis, sed scientiæ, non enim tenendis strepis magnopere s'ndium dedi. Enimvero ipse, ut meminî, primus est cui tale obsequium impendi. Cui dominus papa: Si quod facillimum fuit, propter ignorantiam neglexit, qualiter putatis expediet maxima. Tunc rex aliquantisper mo us ait: Vellem melius instrui, unde mos is e inoleverit, ex benevolentia, an ex debito? si ex*

*benevolentia, nihil causari habet dominus papa, si vacillaverit obsequium, quod de arbitrio non de jure subsistit. Quod si dicitis, quia ex debito primæ institutionis hæc reverentia debetur principi apostolorum, quid interest inter dexteram strepam et sinistram, dummodo servetur humilitas et curvetur princeps ad pedes summi pontificis? Diu itaque acriterque disputatum est. Postremo discesserunt ab invicem sine osculo pacis. Timentes ergo ii qui columnæ regni esse videbantur, ne forte rebus inactis frustra laborassent, multa persuasione evicerunt cor regis, ut dominum papam revocaret in castra: quem redeuntem suscepit rex integrato officio. Ab Helmodo hausit quæ in hanc rem habet Historia archiepiscoporum Bremensium. Id ipsum statim postea præstitit Fredericus ipse Victori antipapæ, an. 1160. Radovicus l. ii, c. 70 et ex eo Chronicon Reichenberg.: *Imperator omnes episcopos convocans in hunc eos consensum deduxit, ut omnes Victorem papam susciperent, et statim sequenti die 5 Kal. Febr. ab ipso imperatore et episcopis suscipitur et inthronizatur in monasterio Sancti Cyri, imperatore frenum equi et siveam sellæ illius tenente, et eum de equo suscipiente, et ad altare una cum patriarcha Aquilegiensi Pelegrino inter manus eum deducente. Denique Ecclesiæ Romanæ reconciliatus Fredericus Alexandro III summo pontifice, in urbe Veneta, an. 1177 obsequianti comes astitit staphamque tenuit: Peractis missarum solemnibus, inquit idem pontifex apud Radolphum de Diceto et Hovedenum, nos usque ad ipsius ecclesiæ, Sancti Marci, portam dextravit, et cum ascenderemus palefridum nostrum ibi paratum, stapham tenuit et omnem honorem et reverentiam nobis exhibuit, quam prædecessores ejus nostris consueverant antecessoribus exhibere. Acta Alexandri: *Decantata itaque missa idem, Fredericus, dexteram pontificis apprehendit, et extra ecclesiam usque ad album caballum conduxit ipsum, et strepam fortiter tenuit. Cum autem frenum acciperet, et stratoris officium vellet adimplere, pontifex, quia iter ad mare minus videbatur prolixum, pro facto habuit, quod affectuose voluit adimplere. Eadem prorsus observantia paulo ante eundem pontificem Tolciaci supra Ligerim exceperant Ludovicus VII Franciæ, et Henricus Angliæ reges, nisi officio stratoris pedites dextra læraque frenum equi ipsius tenentes, ut auctor est Robertus de Monte an. 1162. Ex his igitur evidenter colligitur Cinnamum hoc loco Fredericum, tacito licet nomine, capere et sugillare, ut qui proumper suaque et Manuelis tempestate Romano pontifici istiusmodi præstitit obsequium. Nec mirum ægre tulisse Græcos schismaticos, tantam Romanis [P. 473] antistitibus exhiberi reverentiam, a quibus desciverant: quod in iis expostulant non semel nostræ ætatis hæretici, atque imprimis Simon Schardius, lib. De fide et observantia Romanorum Pontificum in imperatores, ubi de Frederici in Adrianum obsequiis: *An Christo, inquit, Hierosolyma in die Palmarum ingredienti Herodes atque Pilatus sic etiam ministravere? an Petrum Roman vententem ita Nero suus excepit? Sed canes lunam oblatrent, et invidiæ ac malevolentiae suæ aculeos in Romanam et apostolicam sedem contorqueant hæretici, dummodo ei suus stet honos, et quæ debetur a Christianis principibus reverentia et veneratio deinceps, ut olim, præbeatur:****

— Sed frustra agitur vox irrita ventis,

Et peragit cursus surda Diana suos.

Hanc certe præstitit post Fredericum Otho IV im-

Acta Adriani pp.
K. it. strepam.

*** Edit. strepam.

pellat et pari cum principibus nostris honore vult A
censeri. Quomodo, o bone, et unde tibi in mentem κόμους κεχρησθαι ἐπήλθεν; Ἄλλ' οὕτω ποθέν

Du Cangii notæ.

perator, ut auctor est Arnoldus Lubecensis, l. vii, c. 21, ubi describens ejusdem Augusti coronationem: *Finito, inquit, officio dominus papa imperatorem devote vocat ad convivium; quem dominus imperator precibus instantissime obinet venire secum. Cum igitur ventum fuisset ad equos, imperator non inmemor apostolicæ reverentiæ, quæ exhibenda est ipsorum vicario fideli et reverendo papæ Innocentio III strepam ipsius devote apprehendit, sicque ad locum convivii venit. Denique ea præstitisse officia Carolum IV imperatorem Urbano IV papæ testatur auctor Vitæ ejusdem Urbani. Nam cum pontificem versus Romam præcessisset Carolus, ipsum post sequentem expectavit in introitu urbis, ibi scilicet in porta quæ est juxta castrum Sancti Angeli, de suo equo descendens stratoris vicem gessit, ac usque ad basilicam B. Petri pedester equi papæ frenum tenens ipsum destravit, ac demum usque ad altare deduxit. Denique scriptor anonymus Vitæ Manfredi regis Siciliæ ab Ughello editus tradit eundem Manfredum, qui tum princeps Tarentinus, necdum rex erat, cum Innocentius IV papa regnum Neapolitanum ex pacto ingressus esset, ad majorem sui devotionem ad sacrosanctam ecclesiam ostendendam summo pontifici obriam processisse usque ad Ceperanum, et papa regnum intrante stratoris ei officium exhibentem frenum tenuisse, quousque ad pontem Garigliani transiret. Cum hæc igitur Augustorum Occidentalium atque adeo cæterorum principum Christianorum in Christi vicarios obsequia in minime controversum abierint deinceps morem, ea tanquam usu prorsus recepta et debita in jus Saxonicum et Cæremoniale Romanum relata sunt. Speculum Saxon. l. i, art. 4: *Duorum gladiatorum potestatem, spiritualem scilicet et sæcularem, ad defendendum suum populum Christus in sua approbavit Ecclesia; ex quibus apostolicam spiritualem et Romanam imperatorem sæcularem habere nemo ambigit. Ob quorum figurationem, apostolico super equum candidum equitare constitutum est, et in ascensu ejus a principe sella, ne decidat, tenebitur. In quo significatur, ut qui inobedientes apostolico existerent, a principe ad obediendum, et e contra, cum necessitas hoc exegerit, dummodo exercitus fuerit, compellantur.* Cæremoniale Romanum, l. i, sect. 5, ubi de processione pontificis et Cæsaris per urbem: *Cum ad finem graduum pervenerit, imperator, traditis sceptro et pomo uni ex suis, prævenit ad equum pontificis, et in honorem Salvatoris Jesu Christi, cujus vices pontifex in terris gerit, tenet stapham, quoad pontifex equum ascenderit, et deinde arrepto equi freno per aliquot passus ducit equum pontificis.* Neque hæc duntaxat a principibus Christianis obsequia summis pontificibus, sed et ipsis episcopis et archiepiscopis leguntur delata. Tradit quippe noster Cinnamus Revaldum principem Antiochenum ejusdem urbis patriarcham quem pessime et contra sacerdotii dignitatem habuerat, postmodum eidem reconciliatum, equo vectum per mediam civitatem [P. 474] duxisse ipsumque peditem comitatum esse, sellæ lorum manu tenentem. Apud Radulfum de Diceto, an. 1170, cum Henricus Anglorum rex, et sanctus Thomas Cantuariensis archiepiscopus apud Fractam Vallem de pace acturi convenissent *bisque descendissent et bis ascendissent, bis stapham rex tenuit archiepiscopo.* Sed et Michael Palæologus, postmodum imperator, apud Pachymerem, l. i, c. 26, cum imperii administrationem accepisset, ut adventare patriarcham cum electis ex clero percepit: *Πρὸ τῶν ἄλλων αὐτὸς ὑπαντᾷ μακρόθεν, τιμὴν τὴν μεγίστην ἀφοσιώμενος τῷ πατριάρχῃ, καὶ παντὶ τῷ**

ιερωῶ πληρώματι, περὶ τὴν βασιλείαν καὶ τὰς τῶν ἡμεῶν τοῦ ιερέως χαλκίους κατέγων, ἕως καὶ αὐτῶν ἐντὶς τῶν ἀνακτόρων προηγούμενος καθιστᾷ. Hoc itaque factio imperatores cæterique principes Ecclesiæ et Christi vicariorum sese profitebantur clientes ac vassallos. *Strepam enim tenere fuisse olim peculiare vassallorum munus docet Jus Feudale Saxonum, c. 32, § 2: Qua die vassallus domino strepam tenuerit in ascensu vel in descensu equi. — in ipsa die non tenetur coram domino juri adstare feudali.* Atque inde colligere est cur cum Joannes Comnenus imperator Antiochiam ingressus est, dominus princeps Raimundus Antiochenus dominusque comes Tripolitannus stratoris officium exsecuti sint, ut est apud Willelmum Tyrium, l. xy, c. 3, cum paulo ante idem princeps fidelitatem suam domino imperatori manualiter exhibuisset, uti tradit idem scriptor, l. xv, c. ult. Fuit igitur stratorum officium *strepam tenere*, cum dominus equum insecenderet; priusquam vero streparum aut stapedum invaluisset usus, equum insecensuros manu erigere et allevare, ut Spartianus in Caracalla satis indicat. Inde stratores ἀναβολεῖς dicuntur veteri scriptori apud Suidam, quam vocem postea ipsis stapedibus ascripserunt, uti pridem observatum a viris doctis. *Scansores* vocat Glossarium Latino-Græc. : *scansor*, καταστρωτής. Nam et eorum erat equos sternere, unde *stratores* appellati: Glossarium Græco-Lat. στρωτής, *strator*; et *compositores sellæ regię* apud Papiam: Ὑπηρέται τῶν βασιλικῶν χειροσμημένων ἵππων, οὓς δὴ στρατορας καλεῖν ἢ τάξις ἐθίσται, ut ait auctor Vitæ S. Theophanis confess. n. 9, qui etsi stratorum ἀξίωμα βασιλικόν, non tamen τῶν ἐν ἐλῆσι fuisse scribit: stramenta vero ipsa *straturæ* apud Fredegarium Scholasticum, c. 38 vocatur, *stratoria* in Vita S. Benedicti abbatii Anianæ, c. 6, n. 28. Eorum præterea munus erat equos imperatorii stabuli curare et eos inspicere et probare qui imperatori offerbantur, ut auctor est Ammianus, l. xxix, et colligitur ex leg. 7 cod. de stratoribus: eoque ipso erant sub dispositione tribuni stabuli, ut scribit idem Ammianus, l. xxx, qui quidem tribunus idem qui postmodum comes stabuli dictus est. Denique si domini aut principes equitarent, iis semper aderant stratores pedites, ne eorum opera illi indigerent. Ordo Romanus de summo Pontifice equitante: *Stratores autem laici a dextris et sinistris equi ambulant, ne alicubi litubet.* Stratoribus præerat domesticus stratorum, de qua dignitate Theophanes, p. 325, qui postmodum πρωτοστράτωρ appellatus: Scylitzes in Theophilo de Basilio: Ἰπποκόμων ὁ πρῶτος γενόμενος, πρωτοστράτορα τοῦτόν φασι, Constantinus Porph. in eodem Basilio c. 7: Πρωτοστράτορα αὐτοῦ πεποιήκεν ὁ Θεόφιλος. Ita Paulo Diacono, l. xxii Histor. Miscellæ Theophylactus dicitur primus *imp-riatum stratorum*, qui Theophan. p. 369 βασιλικὸς πρωτοστράτωρ. Illius muneri equorum stabuli imperatorii cura incumberebat, ut habet Cinnamus, l. iii: Ὅς τοῖς βασιλικοῖς τὴν ἵππων κομίαν ἐφεστῶς ἦν, πρωτοστράτορα τοῦτο καλοῦσι Ῥωμαῖοι τὸ λειτούργημα. Zonaras p. 132: Τοῖς οἰκειοῖς ἵπποκόμοις ἐπέστησε, πρωτοστράτορα τοῦτον οἶδεν ὀνομάζειν ἢ διάλεκτος ἢ κοινή. Hinc *stratorium stabulum jumentorum* interpretatur Joannes de Janua, quod stabulis præessent stratores. Itaque si quando imperator peregre profecturus erat, [P. 475] equum a comite equorum adductum freno prehensens ducebat ad quartam vel quintam palatii partem, ut est apud Codinum, De off., c. 5, n. 5 et Nicetam in Alexio, l. i, n. 2, præterea absente magno domestico gestabat imperatoris ense, ut

ἔρχες (83), καὶ τὸ μὲν ψεύδη τὸν ἀρχιερέα, ὃ δὲ τὸν βασιλέα διακίβδηλεύει. Μὴ γὰρ τὸν ἐν Βυζαντίῳ τῆς

A venit Romanorum uti imperatoribus equisonum et stratorum vice? At cum neququam illud aliunde

Du Cangii no. α.

auctor est eodem loco Codinus, quo munere polisimum fungitur apud nos magnus scutifer, *le grand escuyer de France*, penes quem stabuli et equorum regis cura est: huic enim ensis regius commendatur, si forte comes stabuli absit, penes quem esse de jure debet ut qui militari rei præest, quemadmodum apud Græcos magnus domesticus. Vide Ignatium Diaconum in Vita S. Nicophori patriarch. CP. n. 61. Sed et protostratoris munus militare fuit: nam ut auctor est idem Codinus eodem c. n. 17, erat δαφένσωρ τῶν κουρσευόντων, id est, præerat iis qui excursions faciebant eosque defendebat et tuebatur. Sed errat quod protostratorem dictum putet διὰ τὸ προηγεῖσθαι παντὸς αὐτοῦ τοῦ στρατοῦ. Protostrator enim appellatur, quod stratoribus militaribus præfectus esset: unde Nicetas in Balduino marescalli apud nos dignitatem, qua Gothofredum Vilharduinum donatum fuisse ait, protostratoricæ apud Græcos æquiparat: dicebantur enim stratores in exercitibus qui castra præstant, ut loca accommodatiora ad exercitum traducendum facerent et posticum prætorii in castris imperatoris seu prætoris tuebantur, ut docent Hyginus in Cronatico non uno loco et veteres inscriptiones apud Gruterum. Marescallorum etiam idem munus fuit, ut est in Fleta l. n. c. 4, ubi de officio marescalli: *Exercitū evigilato cum foratoribus vexillo explicato singulis diebus ibit in protectionem*: id est, defensor est τῶν κουρσευόντων. Certe constat stratores id munus in militia obisse, quod domini circa præfectos prætorio, proconsules, præsides aliosve magistratus, quorum opera ii in mandatis perferendis aut peragendis utebantur. Horum numerus adeo magnus fuit, ut scholas conficerent, de quibus agitur in l. i Cod. de offic. præfect. prætor. Afric. et in Chronico Cas. l. iv, c. 39. Neque vero ii diversi fuere nominis etymo a cæteris stratoribus seu scansoribus, quidquid dicat Jacobus Gothofredus ad l. unic. Cod. Th. de strator., qui censet stratores militares et eos qui in officio magistratum erant sic appellatos, quod viam sternerent imperatoribus, magistratibus domini militiæque seu foras procedentibus. Nam cum stratores seu ἀναβολεῖς in curandis dominorum equis, in iis adducendis et in allevandis dominis in equos operam suam locarent iisque equitantibus perpetuo adessent, factum postea ut qui perinde magistratibus, tum civilibus tum militaribus aderant, quo eorum jussa peragerent, stratores etiam appellarentur. Unde non desunt, qui eosdem esse cum mandatoribus putant, qui jussa officiorum exsequebantur eorumque mandata expedite deferrebant. Ita Phocas, qui strator Prisci patricii fuisse dicitur ab Adrevaldo, l. i De mirac. S. Bened. c. 10; Aimoïno, l. iv, c. 3 et aliis, ἐντολιχαρίου munus obisse narratur a Theophane, id est, mandatoris. Nam μανδάτορες dicuntur in Gloss. Basil. et in Lexico Cyrilli: Οἱ τὰ μανδάτα ἀπὸ τῶν ἀρχόντων πρὸς τοὺς στρατιώτας ὁξέως διακομίζοντες, quæ totidem verbis habentur apud Leonem in Tact. c. 4, § 16 Gloss. Græco-Lat.: Ἐντελλόμενος, mandator. Ipsa vero mandata ἐντολιχὰ dicta apud Luithprandum in Legat.; sic enim legendum pro ἐντόλιχα, quod non advertit Meursius; entelmæ vocabulo mixolatinogræco in veteri charta Longobardica apud Ughellum in archiepisc. Benevent. n. 44, tom. VIII Ital. sacræ; et in Regesto Petri Diaconi Casin. apud Angelum a Nuce, entilmata apud Leon. Ostiens. l. i, c. 51. Idem denique munus obibant [P. 476] quod statores, sic dicti, quod starent ad jussa parati, παραμένοντες στρατιώται in Gloss. Basil. Unde Cujacius stratores cum stato-

ribus confundit, quod improbat Salmasius ad Wheatium Gallicanum. Statorem etiam meminit monachus Sangallensis, l. n. c. 15; stratorum vero militarium Otho Frisingensis, l. n. De gest. Frider. c. 18: *Nec prætereundum erit de cujusdam præruptæ audaciæ stratoris virtute, qui dum tædio longæ obsidionis affectus cæteris assiliendi arcem exemplum dare vellet, gladio tantum et clypeo parvæque, ut id genus hominum solet, securi, qua selles ab eis ulligatæ portantur, aggerem — aggreditur.* Ab illo hausit Guntherus l. n. Liurini:

Strator erat de plebe quidem, neque nomine multum Vulgato, modica in castris mercede merebat.

B atque adeo de plebe, ut cum Fridericus ob præclare gesta militari cingulo cobonestandum decrevisset, ille se plebeium esse dixerit in eodemque ordine velle remanere. Stratorum militarium mentio est in Synopsi Basil. l. vi, eccl. 32 et apud Leonem in Tact. c. 14, § 81. Qui igitur stratoribus militaribus præerat, dictus est protostrator, nostris marescallus. Nam marescallorum est exercitui locum idoneum et castris providere. Ita stratorem qui aliis est marescallus, appellat Ordericus Vitalis, l. xi, p. 823: *Robertum autem de Monteforti honorifice suscepit et — quia strator Normannici exercitus hereditario jure fuerat, inter præcipuos sublimavit*: qua voce marescalli hereditarii Normanniæ dignitatem inquit. Recensentur porro stratores inter Francorum nostrorum officia seu officiales, uti vulgo vocantur in lege Salica, tit. 11, § 6. Habebant etiam reges Longobardi suos stratores, ut auctor est Erchembertus in Histor. Langob. c. 15 et Paul. Warnefridus, l. n, c. 9, 27, l. vi, c. 6. Reges item Anglici, ut est apud Simeonem Dunelm. et Bromptonum, an. 1052, sed de stratoribus copiose egerunt Salmasius et Jacobus Gothofredus locis laudatis.

(83) Ἄλλ' οὕτε ποθὲν ἔρχες. Non Græcorum duntaxat de arrepta a summis pontificibus in imperatores Occidentis auctoritate fuit querela; nam passim illius ævi scriptores Germanici, qui suis lauebant Augustis, hanc insinuant: præsertim vero Gervasius Tilleberiensis marescallus regni Arelatensis in eo opere quod inscripsit: *Offia imperialia*, et Othoni IV imperatori dicavit. Sic autem ille in Prælat. ad eundem Othonem: *Constantini gesta si memoramus, collata legitur potestas in partes Occidentales tantum Silvestro, Orientalis regio facta est caput imperii: licetque a vicario Christi Petro imperator ejusque successoribus jus regis in Occidente constituisset, diademate cesso, non tamen imperii nomen vel imperium ipsum transire voluit imperator in Silvestrum, quod sibi ac successoribus suis conservavit intactum sola sede mutata non dignitate.* Unde primus Carolus Magnus a Græcorum ditione legitur recessisse monitu Gregorii Junioris papæ, ut infra cap. de imperio. Quis ergo major in terrenis, qui dat, aut qui accipit? Profecto qui dat auctor est honoris quem dat, non qui accipit. Deus auctor imperii et imperator auctor papalis triumphi: pontifex animarum caput est post Christum, imperator corporum dominus post Deum; quin imo per Deum, a quo jus regis est institutum, etc. Idem decisione seu parte illius libri secunda: *Anno igitur Domini 81, cum apud Græcos nomen imperatoris vacaret et seminus cessisset imperandi dominatio, Carolus Romanis moram faciens accepit a Leone pp. et universo populo Romano decretum, ut Carolus nomen imperatoris indueret et Augusti, eo quod imperatores in Romana urbe sedem pridem*

acceperis, et tu pontificem mentiris, ille vero imperatoriam adulterat majestatem. At tu qui Byzantinam imperii sedem eandem esse cum Romana imperii sede distiteris, unde papae dignitatem consecutus es? Unicus 220 est Constantinus, primus imperator Christianus, qui haec decrevit. Cur igitur id quidem libens excipis, sedem, inquam, pontificiam illiusque supremum fastigium, istud vero respicis, utrumque amplectere, aut abstinere ab altero. Verum, inquit, imperatores tibi praeficere licet: sane, ut manus imponas et consecres; ea enim spiritualia sunt; imperium vero aliis tribuere aut similia innovare licet minime. Nam si vestrum erat transferre imperia, cur illud quod Romae erat non transtulistis? sed alterius id facientis decretis acquievit invitus, qui tunc vestrae praererat Ecclesiae: tu vero propriis ipse commodis oblectaris, nescius te facere prorsus contraria. Quos enim non multo ante, imperatori gratificatus, supplicantes non ad-

Da Cangii nota.

habuissent, qui et Augusti vocabantur. In propria Christi nativitate solemnitate Carolus cum consecratione nomen Augusti imperiumque a papa Leone suscepit. Ex hoc igitur tempore Graecorum imperio apud Occidentem evanescente nomen [P. 477] rediit imperatoris ad quasdam partes Occidentis, ex quo quaedam Romani imperii facta est confusio, dum duobus nomen unum tenentibus divisio minuit potestatem; et sicut a solo Deo Graecorum pendet imperium, ita a sede Romana Occidentis asserit pendere imperium. Ecce tamen nova et inusitata commutatione facit, ut papa solus insignia ferat imperialia et imperator Romanus nomen imperiale teneat sub vulgaribus aliorum regum insignibus. Papa dominum urbis ac imperialis sedis se monstrat, et imperator sub nomine dominationis papae minister dicitur et in temporalibus apostolorum executor: hic ille vicarius Christi et apostolorum successor vocatur. Ecce quam infelix urbis permutatio, quae sub unitate, ut dicit papa, dominii duobus servire dicitur, uni ex corona, alteri ex potentia. Verum in hoc antiquae nobilitatis recordatur effertatem, quod utriusque domini Roma utrumque dominum nominat, cum pro suae voluntatis arbitrio ipsa utriusque dominetur, utrique molesta, utrique cervicosa, neutrum fugit et utrumque parvi pendit. Apud principes Aemaniae imperatoris est electio, apud papam eiectionis confirmatio et consecratio, et nova discretionem imperator nominatur ut dominus, consecratur ut non dominus: nempe imperialia non accipit insignia, quae sibi soli papa collata conservat et ad altare modicum in dextro latere basilicae Sancti Petri consecratur a solo papa, cum e diverso papa imperatoris insignia teneat et ad altare tantum Sancti Petri inunctionem suscipiat. Sane Constantinopolitanus imperator, sede mutata, non dignitate, suo jure, non papali beneficio imperialia gestat insignia et velut profusae largitionis donator donatarium suum summum pontificem non evocavit in adiutorium domi habitus suae dignitatis plenitudinem. Verum de hoc querelam facere potest adversus beneficiatum, quod cum ex Constantini beneficio immensam receperit cum singulari honore donationem, rursus soli debentem non debuit usurpare, ut alii conferret Augusti appellationem. Et nisi os viderem in caelum ponere, constanter dicerem, aut imperium Romanum non posse ejusvis imperatoris largitione exuere, aut si potuisset imperii in pontificem mutare, non potuisset in donatoris praedictum donatarium Augusti nomen, quod ipse non habuit alii conferre. Porro quiescente con-

α βασιλείας θρόνον Ῥώμης θρόνον εἶναι ὁμολογοῦντί σοι. πόθεν αὐτῷ σοι τὸ Πάπᾳ κεκλήρωται ὀξύμαχ [P. 128]; Ἐἷς ἐστὶν ὃ ταῦτα ἔδοξε Ἰωνσταντίνος, ὁ πρῶτος ἐν βασιλευσὶ Χριστιανός. Πῶς οὖν τὸ μὲν αὐτοῦ ἄσμενος δέχη, τὸν θρόνον φημί καὶ τὸ τῆς ὀξίας ὑπερβάλλον, τὸ δὲ ἀπροσποιῆ; Ἡ ἀμφότερα στέρξον, ἤ καὶ θατέρου ἀπάσθησι. Ἄλλ' ἐμὸν, φησὶ, βασιλέας προθεβλήσθαι ἔξεστι. Ναί, ὅσον ἐπιθεῖναι χεῖρας, ὅσον ἀγιάσαι, ταῦτα δὴ τὰ πνευματικά. Οὐχὶ δὲ καὶ βασιλείας ἤδη καταχαρίζεσθαι καὶ τὰ γε τοιαῦτα κεινοτομεῖν. Ἐπεὶ εἰ γε ὑμέτερον ἦν βασιλείας μετατιθεῖναι, τί μὴ τὴν ἐν Ῥώμῃ αὐτοὶ μετετάξατε; Ἄλλ' ἐτέρου πράξαντος ἄκων ἰγάπα τοῖς δεδουγμένοις ὁ τηνικαῦτα τὴν καθ' ὑμᾶς Ἐκκλησίαν λαχόν. Σὺ δὲ καὶ περιπέπτεις τοῖς σεαυτοῦ καὶ λανθάνεις πως τάναντία ποιῶν. Οὐδ' γὰρ οὐ πολλῷ πρότερον εἰς βασιλέα μὲν καλῶς ποιῶν οὐκ οὖν ἐδέξω παρακαλοῦντας, ὅτι μηδὲ ἐξῆν, εἰς δὲ ἱπποκόμους κατέλεξας, νῦν οὐκ οἶδ' ὅπως εἰς βασιλέας παρα-

lentione tute videtur Deus, o princeps sacratissime, veteris imperialis dignitatis plenitudinem confasce, dum ex genere oriundus imperiali duplicis electionis et papalis confirmationis stolam meruisti, dignoque Dei judicio restitutus in regnum sub ejus acquisitione pugnando diu vacillaveras et hostem, sine tuo concilio, ex alieno dolo prostratum vidisti et ad antiquae celsitudinis redintegrationem monarchiam Constantinopolitani vindicabis, vita comite, imperii, quod ex propinquitate tuae debetur Augusta. Precor itaque, Christianissime imperator, ut cum tuo consecratore nullam habeas controversiam, sed velut boni patris prudens filius, converte gladium ad gentes, quae te non noverunt, et sicut ex sanctissimi Innocentii pp. III duplici gratia ultimum imperatoris nomen obtinuisti, sic per bonam innocentiam tuam et ejus gratiam imperium novum et a Deo sub Constantino firmatum obtineas et gaudium tuum impleatur, dum nihil erit, quod tibi deesse possit ad gloriam imperialem, hinc nomine tibi Augustali dabo, illinc insignibus imperialibus, quae non habes, obvolutis et utrobique donationis augmento crescente. Huc etiam spectant, quae habet idem Tilleberiensis alio loco: Carolus autem pro te publica pugnans nomen in ultimis suae vitae terminis assumpsit imperii, ut qui Romani defensor erat imperii, quin in coelestis regni patronus pro tantis meritis et inter homines Augusti nomen acciperet et inter caelestes aulicos miles Christi fortissimus predicaretur. Extunc ergo apud Latinos est terminata Graecorum potentia, Romaque accepit nomen amissum non dominium. Modico tamen contenta termino non caput orbis, ut assolet, sed umbra vetusti capitis dici potest, quae sic ab omni potentia evocatur, quod quae strenua totius orbis tenuerat, nunc sua muralia [P. 478] colibere non sufficit nullique plus infesta quam suo imperatori, dum duos habere dominos contendit, inter pontificium posita et imperium, alterum excludit, alterum contemnit. Quid plura? hoc efficacissimum excidii Romani fuit argumentum, quod de imperio mutatur in pontificium. Sic enim regnum Judaeorum a Deo firmatum sub regibus lapsus sui vaticinium habuit statim ut transeat ad pontifices, sic Roma, cum exiit principem, cineres suos respicere jussa est: dum enim non habet justitiam vastitas et instantia indicatur morientis. Haec licet prolixiora, quia hic egregius scriptor, qui asservatur in bibliotheca Thuaniana, necdum est editus, hoc loco inserere oportet premium visum est.

λαμβάνεις, καὶ κρίνεις τὸν ἐξ οὗ καὶ δι' οὗ καὶ καθ' οὗ σοὶ τοῦ θρόνου μέτεστιν οὐδὲ ταῦτὸν τῷ βαρβάρῳ ἴσως, τῷ τυράννῳ, τῷ σοῦλῳ. Ἀλλὰ τυραννοῦμαι, φησὶν, ἀλλὰ βιάζομαι. Οὐκ ἔχει σοὶ χώραν ἢ σκῆψιν· χθὲς γάρ καὶ οὐ πολλῷ πρότερον βασιλεῖ Μανουὴλ ταῦτα διωμολόγεις. Κἂν αὐτὸς ἀρνηθεῖς, ἀλλ' αἱ βίβλοι (84) κηρύττουσιν αἱ τὰ γράμματά σου τῷ ἔδαφίῳ (85) μετεδέξαντο. Ἀλλ' ὄντως βωμολοχία τίς ἐστι τὸ πρᾶγμα καὶ τρόπος μικροπρεπῆς καὶ ἀνελεύθερος, καὶ κοθόρου δίκην (86) ἀεὶ μεθαρμοζήταις τύχαις. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πλέον ἢ χρονικαῖς προσῆκε διεξιληθόμεν ὑποθέσεσιν, ὁ δὲ λόγος ἀναγέσθω καὶ πάλιν ἐπὶ τὰ πρότερα.

η'. Στέφανος μὲν οὕτω συσκευασάμενο κατὰ Ῥωμαίων ἐφέρετο. Βασιλέα δὲ ἐν τῇ τῶν Ὀυννῶν γεγονότα ἐξήρσαν οἱ ταύτη ἀνθρώποι πανδημεῖ ὑποδεξόμενοι, ὅσοι τε ἐς τοὺς ἱερέας κατελέγοντο ἐριουργεῖς ἀναθεβλημένοι σταλάς καὶ τὰ ἱερά χερσὶν ἔχοντες λόγια, καὶ ὅσοι ὀχλικὸν καὶ δημῶδες ἦν, ᾧδὴν τινα ἐμμελῶς συντεθειμένην ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἀρμοδιώτατα προσφωνοῦντες. Ἐίχε δὲ ᾧδε·

Ἦ συμμαχήσας. Κύρις, τῷ πρᾶσιτῳ Δαβὶδ, καὶ τὰ ἐξῆς. Ὁ δὲ τὰ τῆδε χωρία ὑπερβάς Ἰστρὸν διαβῆναι ἠπείχετο, τὴν ἐνταῦθά τε νῆσον παρελθὼν ἐπὶ τὰ ἐνδότερα χωρεῖν ἠθέλεν. Ὅτε δὴ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ περαιουμένου λέγεται μίαν τῶν νεῶν φόρτου πλέαν ὄπλων τε καὶ ἀνθρώπων ὡς πλείστων οὐ μακρὰν βύθης γεγεννημένην ἐπὶ θατέραν νεῦσαι πλευρὰν, ᾧ, ἤδη καὶ εἰσεῖν τὸ ὕδωρ ἐπ' αὐτήν. Ὁ μὲν οὖν ἄλλος Ῥωμαίων στρατὸς, ὅσοι τε ναυσὶν ἐμβάντες τοῖς καταμλοῖς ἐφέροντο νώτοις καὶ ὅσοι ἐπὶ τῆς ἠπείρου Ἰσταντο εἶτι, οἱ μὲν ὑποψία κινδύνου, οἱ δὲ ὀλιγωρία ἐχόμενοι περιώρων τὸ πρᾶγμα, καὶ ἡ ναῦς ὀλίγου δεῖν ἀτανδρὸς τῷ βυθῷ κατεδύσατο, εἰ μὴ βασιλεὺς ἐπὶ ὕδωρ ἀλόμενος ἐπὶ [P. 429] πλείστον τε πεζῇ προσελθὼν, καίτοι τοῦ ρεύματος σὺν ρύμη σφοδρᾷ καταφερομένου καὶ τέλματι ἐνταῦθα δυσδιεξόδευτον ἐργαζομένου, τῷ ὄμῳ τε ὑπέσχε τῇ νιῇ καὶ τὴν τοῦ κινδύνου ὑποτεμόμενος χρόνον ἀδειαν τοῖς λοιποῖς ἐπιβηθεῖν δέδωκεν, οἱ τὴν αὐτοῦ αἰδεσάμενοι προθυμίαν παρέστησάν τε τοῖς κινδυνεύουσι καὶ τοῦ κινδύνου ἐξείλοντο. Ἐξ ἐκείνου τοίνυν μέγα ἐπὶ φιλανθρωπίᾳ βασιλεὺς ὄνομα ἔσχε. Τότε δ' οὖν Ἰστρὸν ἀνωθέν που διαβάς ἐπὶ τινα πόλιν ὄνομα Παγάτζιον (87) ἐφέρετο· ἡ δὲ πόλις μητρόπολις τῶν ἐν Σιρμίου τυγχάνει οὖσα· ἐνταῦθά τε διατριβὴν ὁ τοῦ ἔθνους ποιεῖται ἀρχιερεὺς· ἐνθα πλήθος κατοίκων λόγου κρείσσειν ἐξῆει δορυφορῆσον αὐτόν. Τότε μὲν οὖν ἐνταῦθά που τῶλλισατο, ἐξῆς δὲ πυθόμενος

A misisti, quod neque licebat : quos stratoribus accensueras, eos nunc nescio quo pacto in imperatores promotes, illumque ex quo et per quem et sub quo thronum es consecutus, nec barbaro forsitan et tyrauno et mancipio æqualem facis. Sed ais : Tyrannide opprimor, vi cogor. Non habet locum pretextus : heri enim et non multo ante imperatori Manuelli ista pactus es. Etsi inficias ieris, hæc prædicant epistolæ, quæ characteres tuos proprio exaratos calamo exceperunt. Sed id mera est scurrilitas, ratioque agendi indecens atque illiberalis, ac cothurni instar semper te ad fortunam componis. Verum cum hæc a nobis pluribus, quam annalium materię conveniat, enarrata sint, ad priora rursum redeat oratio.

B 221 8. Stephanus itaque, rebus omnibus apparatis, in Romanos profectus est. Ubi vero in Hungariam pervenit imperator, ad eum excepiendum universi confluxere incolæ, atque in iis sacerdotali ordine conspicui, lanceis induti vestibus et divina manibus ferentes Evangelia, una cum promiscua plebe, ejusmodi canticum, a scriptoribus nostris concinnatum, suavissime præcinentes : *Qui auxilium, Domine, tulisti mansuetissimo David*, et quæ sequuntur. Ille autem, loca ista prætergressus, Istrum transmittere properat, et, operata quæ huc adjacet insula, in interiora pergere consuitit. Aiani Romanis copiis eo loco trajicientibus, unam ex navibus, sarcinis armisque et militibus cum maxima refertam, cum haud procul abesset a litore, n alterum inclinasse latus, ita ut in eam aqua influeret. Ibi reliquus Romanorum exercitus, tum qui naves ingressi flumine vehebantur, tum qui adhuc in continente stabant, periculi metu vel ignavia de re haud erant solliciti : jamque navis propemodum una cum ipsis hominibus aquis absorbenda erat, nisi imperator in aquam desiliens, longiusque pedes progressus, magna licet vi impellente fluctu, et limbo hoc loco ægre pervium faciente, humeris navem sustinisset, et inhibito tantisper periculo facultatem cæteris auxiliandi præbuisset, 222 qui ejus alacritatem suspicientes periclitantibus succurrerunt eosque a discrimine omnino liberarunt; quæ ex re magnam sibi humanitatis famam comparavit imperator. Itaque superiori e parte Istro trajecto ad civitatem nomine Pagatziun pervenit. Est vero illa Sirmiënsis agri metropolis. Hic habitat gentis istius antistes, et ex ea incolarum multitudo innumera egressa est, quo illius comitatu sese adjungeret. Hic igitur castris positus consedit; postquam autem accepit Stephanum jam prone esse, ad bellum se

Du Cangii notæ.

(84) Βίβλοι. V. not. ad Alexiad. p. 288.

(85) Ibid. τῷ ἔδαφίῳ. Quid si γραφίῳ? Græcis et Latinis scriptoribus *graphium* et *γραφειον* dicitur stylus ferreus ab una parte acutus, qua exarabantur in cera litteræ : ab altera parte planus, qua inducebatur quod perperam erat exaratum, et rursus complanabatur. Symphosius in ænigmati, cujus

lemma est *graphius* : *de summo planus, sed non ego planus in imo.*

(86) Κοθόρου δίκην. Vide Diogen. centur. 4. n. 72; et Mich. Apostol. cent. 9. n. 29.

(87) Παγάτζιον. Forte urbs, quæ *Posega* dicitur; episcopatu insignis in Sclavonia Saviana.

confestim comparat. Quorum vero Tzechorum lingue Romanum quemdam ad se vocat eique imperat ut, mutatis vestibus, castra hostium subiret, atque ubi ad regis Tzechorum venisset conspectum, eum hęc verbis alloqueretur: « Quo tandem proficisceris? quod iter cum tuis capessis copiis? an vesceis te in magnam imperatorem manum intentare velle? cum quo vel justis de causis bellum gerere periculosum est, nedum cum eo, quem Hungari isti despiciunt habent, qui eam, quam Bela in hæreditatis partem concesserant, possessionem abstulerunt, sacramentis pro ludo jocoque habitis. Sed neque qui cum privato homine paciscitur, innocens ex lege judicatur, si cum in mentem venit negligere pacta velit. An vero qui tantum imperatorem violatis fœderibus offenderunt Hungari, manebunt impuniti? Nequaquam; nonne **223** justum gerit bellum imperator? et ad justitiam semper belli fortuna inclinat. Tu vero illud perpende: Servus domino bellum illaturus venis, non tamen servus, cui per vim imposita est servitus (sic enim profecto res aliquam rationem haberet, siquidem qui invitam servitutem serviunt naturaliter a dominis abhorrent), sed servus voluntarius, seu ut vos dicis lizius: nisi forte tuam effugerunt memoriam quæ quondam Byzantii pactus es, cum in Asiam una cum Conrado expeditionem suscepisti. Dum igitur ab optione tua pendet rei exitus, elige quod et tibi et Tzechis omnibus expediat: quæ enim non opportuna sit pœnitentia, eam facienti prodesse haudquaquam solet. » Ita quidem ille locutus est. Vladislaus autem (sic enim appellabatur) in hunc modum respondit: « Non illaturi bellum magno imperatori huc venimus, o bone; neque enim eorum quæ cum illo pacti sumus memoria nos fugit; sed Stephano injuste a patre impetito opem laturo. Illum quippe paterna primum terra et hæreditate exiit: deinde jure suo restitutum rursus bello lacessit et regnum, quod male imperando amisit, per vim recuperare iterum contendit. Eapropter imperatorem supplicaturus venio, ut pupillum potius puerum protegat ac teneat. Si quid autem Stephanus hic junior in tuam peccavit majestatem (audio enim Bela terram nihil ad se pertinentem occupasse) **224** continuo nobis arbitris et regiones restituet et omni modo delictum expiabit. » His dictis hominem dimisit. Ille vero Romanorum castra reversus imperatori quæ ab eo audiverat retulit: quæ quidem accepit haud illibenter, etsi videm his omnino non præstaret. Neque enim hæc a Vladislaeo ex animi sententia dicta esse opinabatur, verebaturque ne quis subesset dolus. Quapropter quosdam ex suis ad illum denuo misit, ut pacta jurejurando firmarent; quod ille nihil moratus confecit. Neque ea solum, verum quæ olim etiam uti diximus pepigerat, secundo juramento sancivit. Paulo post et Stephanus, missis ad imperatorem legatis, regionem restituit simulque deprecatus est, ne unquam Stephanum patrum bello Hungariam infestare permitteret. His acceptis conditionibus,

A Στέφανον ἔγγ' ἤδη γεγονέναι εἰς μὲν τὸν πόλεμον αὐτίκα καθίσταται. Ῥωμαίων δὲ τινὰ τῆς Τζέχων συνιέντα γλώττης προσκαλεσάμενος ἐκέλευε μεταμφιεσόμενον ἐπὶ τὸ τῶν πολεμίων καθυποδῦναι στρατόπεδον εἰς ὄψιν τε τῷ τῶν Τζέχων ἐλθόντα βηγί τάδε ἀνειπεῖν αὐτῷ· « Ποῖ δὴποτε πορεύῃ; τίνα ταύτην πορείαν σὺν τῷ ὑπὸ σὲ φέρῃ στρατεύματι; ἢ οὐκ οἶδας ὡς βασιλεὶ μεγάλῳ χεῖρας ἀνταίρειν τολμᾶς; ᾧ καὶ τὸ ὑπ' αἰτίαις λόγον ἐχούσαις διὰ μάχης ἵέναι σφαλερὸν, μὴ ὅτι γε πρὸς τῶν Οὐννων τουτωνὶ περιφρονεῖσθαι κινδυνεύοντι, οἱ Βελᾶ κληρὸν δόντες εἶτα ἀφείλαντο, ὅσα καὶ παιγνίοις ὄρκους χρησάμενοι τοῖς αὐτῶν. Καί τις μὲν ἰδιότης ξυναλλάττων ἀνδρὶ ἰσχύουν ἀθῶος τῷ νόμῳ διαγίνεται τῶν δεδογμένων, ἀν οὕτω τύχη, καταφρονῶν βασιλεῖ δὲ τηλικούτῳ ταῖς ὁμολογίαις ἤδη προσκεκρουκότες ἀτιμώρητοι διαμενοῦσιν Οὔννοι; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἄρα δίκαια βασιλεὺς πολεμεῖ; πρὸς δὲ τὸ δίκαιον καὶ ἀεὶ ἡ τοῦ πολέμου βροπή γίνεται. Σὺ δὲ κάκεινο ἀναλόγισαι. Δοῦλος ἐπὶ δεσπότην ἤκεις πολεμήσων, καὶ δοῦλος οὐ βίᾳ τὸν ζυγὸν ὑποδύς (ἧ γὰρ ἂν εἶχε λόγον τινὰ, φύσει γὰρ εἰ ἀπεχθείας τὸ τοιοῦτον τοῖς κεκτημένοις ἐστίν), ἀλλὰ δοῦλος ἐθελοδούλος (ἐρμηνεύει δὲ σοι τοῦτο τὸ λίζιον), εἰ γε μὴ διέφυγέ σου τὴν μνήμην ὅσα ἐν Βυζαντίῳ πάλαι τετέλεκας, ὀπηνίκα σὺν τῷ Κορράδῳ ἐπὶ Ἀσίαν ἐπέλλου. Ἔως τοίνυν αἰρέσεως τῆς σῆς ἡ τοῦ πράγματος ἤρτηται ἀπόδοσις, ἐλοῦ τὸ Τζέχοις τε πᾶσι καὶ σοὶ συνοίσον αὐτῷ. Μεταμέλεια γὰρ οὐκ ἐν καρδίᾳ γενομένη ἤκιστα τῷ χρωμένῳ συντελεῖν εἴωθεν. » **C** Ὁ μὲν ταῦτα εἶπε· Βλαδίσθλαθος δὲ (τοῦτο γὰρ αὐτῷ ὄνομα ἔκειτο) ἀμείβεται ὡδε· « Οὐ πόλεμον ἄγοντες ἐπὶ βασιλέα, μέγαν ἐνταῦθα πάριμεν, ὧ λῶστε (μὴ οὕτω τῶν εἰς αὐτὸν ἀμνηστῆσαιμεν συνθηκῶν), ἀλλὰ Στεφάνῳ τούτῳ ἀμυνοῦτες οὐ δίκαια πρὸς πατραδέλφου πεπονθότι, ὅς γε τὸ μὲν πρῶτον τῆς πατρίδας αὐτὸν ἤλασε γῆς καὶ τοῦ κλήρου, εἶτα τῆς δίκης [P. 150] ἀντεισαγούσης ὅδε αὐθις ἐπιστρατεύει τούτῳ καὶ ἦν ἐν τῷ κακῶς ἄρχειν ἀποθεδλήκει ἀρχὴν δυναστείας καὶ πάλιν κτᾶσθαι διανοεῖται. Ὑπὲρ ὧν καὶ δεησόμενος; ἤκω βασιλέως καὶ ὄρφανοῦ παιδὸς χεῖρα μᾶλλον ὑπερσχεῖν λιτασόμενος. Εἰ δέ τι καὶ πρὸς Στεφάνου τουτουὶ τοῦ νεωτέρου ἐπὶ τὴν αὐτὴν διημάρτηται βασιλείαν (πυνθάνομαι γὰρ ὡς τῆς Βελᾶ μηδὲν αὐτῷ προσῆκον καὶ πάλιν ἐπελάβετο χώρας) αὐτίκα ἐφ' ἡμῖν διαλλαχταῖς τὴν τε χώραν ἀποδοίη καὶ τρόπῳ παντὶ τὴν ἀμαρτάδα ἐξιλάσεται. » Ταῦτ' εἰπὼν ἀπεπέμφατο τὸν ἄνθρωπον. Ὁ δὲ ἐπὶ τὸ Ῥωμαίων ἀναστρέψας στρατόπεδον βασιλεὶ τοὺς λόγους ἐχόμισεν. Ὁ δὲ ἤκουσε μὲν τῶν λόγων οὐκ ἀηδῶς, οὐ μέντοι παντάπασι πιστεύειν εἶχεν· ἔννοια γὰρ τις αὐτῷ γέγονε μὴ Βλαδίσθλαθῷ οὐκ ἀπὸ γνώμης εἰρηται ταῦτα, ἀλλ' ὑποκάθηται τις καὶ δόλος αὐτοῖς. Ἀμέλει καὶ τῶν περὶ αὐτὸν τινὰς αὐθις ἐς αὐτὸν πέμψας ὄρκους τὰ δεδογμένα πιστοῦσθαι ἐκέλευε, καὶ ὅς αὐτίκα μηδὲν μελλήσας ἐπιτελῆ ταῦτα ἔθετο. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσα πάλαι, καθάπερ ἔφην, ὑπέσχετο δευτέροις ἐπικατελάμβανεν ὄρκους. Ὀλίγῳ δὲ κατόπιν καὶ Στέφανος πρέσβεις ἐς βασιλέα πέμψας τὴν

τε χώραν ἀπεδίδου καὶ παράκλησιν πρόσῃγε μηκέτι Ἀ
 Στεφάνῳ κατὰ τῆς Οὐννικῆς ἐπιέναι στρατεύειν τῷ
 θεῖῳ. Ἄπερ ὁ βασιλεὺς προσδεξάμενος, τὸν πόλεμον
 λύσας ὡς ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων μετέβαινε, Στεφάνῳ
 τε παρῆναι ἀπαλλάσσεσθαι ἤδη τῆς Οὐννικῆς καὶ
 αὐτὸν ἄτε πείρα μαθόντα τὸ περὶ αὐτὸν εὐσυνου
 τῶν ὁμοφύλων. Πείθειν δ' οὐκ ἔχων τὸν ἄνθρωπον
 « Ἐγὼ μὲν, ἔφη, ἀπειμι ἤδη· ἀνασωσαμένῳ γάρ
 μοι τὴν χώραν τῷ Βελᾷ μάχης ὅτι μὴ ἀδίκου λόγος
 ὑπολείπεται οὐδαίς· σὺ δὲ οὐκ εἰς μακρὰν ἴσθι προ-
 δοθησόμενος τοῖς ἐχθροῖς. Εἰ βούλει δὲ, καὶ εἰς
 ὄψιν ἄρτι τὸ πρᾶγμα σοι παραστήσω Ἔστι σοι ἀδελ-
 φιδούς Στέφανος (88) τοσοῦτιν τὰ εἰς μορφήν ἐμφε-
 ρῆς, ὅσῳ τοῖς ἀπεριέργως ἐς ὑμᾶς ὀρώσι πράγματα
 εἶναι θατέρου διαιρεῖσθαι τὸν ἕτερον. Τούτου δὴ
 ὄπλοις τοῖς σαυτοῦ κοσμήσας κέλευσον τὸ ὑπό σε
 ἀναλαβόμενον στράτευμα ἐπὶ τοὺς πολεμίους χωρεῖν.
 Σὺ δὲ ἐνταῦθα που κατακρυψάμενος ἑαυτὸν τήρει,
 καὶ γνώσῃ αὐτίκα ὅπως ποτέ σοι προσφέρονται
 Οὐννοι. » Ὁ μὲν οὖν σκαφίδιον ἐμβὰς περὶ που τὰς
 τοῦ Ἰστρου λανθάνων ἐσάλτευεν ὄχθας, ὃ δὲ ἀδελφι-
 δούς αὐτοῦ Στέφανος ἅμα τοῖς περὶ αὐτὸν Οὐννοῖς
 Στεφάνῳ τῷ ῥῆγί συμπλακῆσσεσθαι ἠπειγέτο. Ἄλλ'
 οὕτω ἐς ταυτὸν ἀλλήλοις ἐγέναντο τὰ στρατεύματα,
 καὶ οἱ σὺν τῷ Στεφάνῳ Οὐννοι χεῖρας ἐπιβαλόντες
 αὐτῷ ὡς αὐτὸν τὸν πρεσβύτερον Στέφανον τῷ ῥῆγί
 παρετίθεσαν φέροντες. Τοῖς μὲν Οὐννοῖς ἡ πλάνη ἐν
 τῷδε ἐτελεύτη· βασιλεὺς δὲ πυθόμενος ταῦτα παραί-
 νεισιν Στεφάνῳ προσῆγεν, « Ἀπόχρη, λέγων, ὦ ἄν-
 ὄρωπε. Ὡς γὰρ τῷ [P. 131] μὴ ἐνδέοντι ἀναπίπτειν
 ἐπισφαλές, οὕτω δὴ τὸ παρακαίριον τολμᾶν ἀμαθές.
 Ἰδοὺ δις ἔχεις μαθὼν ὅποσα σοι τὸ καθ' ἕκαστον
 προὔξενεν ἤδη κακά. Μὴ καὶ τρίτην ἀναμείνης,
 ὦ βέλτιστε, πείραν. Τάχα γὰρ οὐδὲ διορθοῦσθαί σοι
 βουλομένῳ ἐνέσται. » Βασιλεὺς μὲν τοσαῦτα ἔλεγεν· ὃ
 δὲ, « Νῦν μᾶλλον, εἶπεν, αἰδέσονται με Οὐννοι, ὅποτε
 κακουργοῦντες ἤδη πεφώρανται. » Οὕτω ψυχὴ κα-
 θάπαξ ἐπιθυμίαις ἀλοῦσα πάντα λόγον εἰς αὐτὰς
 μεταφέρει καὶ βιάζεται. Ἐφ' οἷς ἀπειρηκῶς βασι-
 λεὺς Νικηφόρον μὲν τὸν Χαλούφην αὐτοῦ ἔλιπεν ἅμα
 στρατεύματι, συμπαρσόμενόν τε τῷ Στεφάνῳ καὶ
 τὰ παραπίπτοντα συνδιωκησόμενον. Ὁ δὲ ἐπὶ τὴν
 Ῥωμαίων ἦλθεν. Οὐ πολὺ τὸ μεταξὺ, καὶ πυθόμε-
 νος ὁ τῶν Οὐννων ῥῆξ ἐπὶ Οὐννικῆς Στέφανον εἰσέτι
 διατριβὴν ποιεῖσθαι, δυνάμεις ἔτι μᾶλλον ἀγείρας
 πολέμῳ τὸ πᾶν διακρίναι ἠπειγέτο. Ἐν δὲ τούτῳ πολ-
 λοι τῶν σὺν Στεφάνῳ ἐπὶ τὸν ῥῆγα μετατιθέμε-
 νοι ἐκάστοτε φιλοῦσθαι τοῦτον ἐπόλουν. Ὁ γνοὺς ὁ
 Χαλούφης βουλήν προσῆγεν αὐτῷ τῆς Οὐννικῆς ἀπο-
 σχομένῳ ἐπὶ Σίρμιον ἀφικέσθαι. Τῆς γὰρ ἐνταῦθα
 χώρας ὑπὸ βασιλεῖ κειμένης ἐξείναι αὐτῷ ἔλιγε κατ'
 ἐξουσίαν οἷς ἂν βούλοιο ἐγχειρεῖν. Ὡς δ' ἰσχυρῶς ἐκεῖ-
 νος ἀνένευεν, ὃ δὲ τοιαῦτα ἐνενοεῖ. Σκηψάμενος γράμ-

A princeps bello dirempto in Romanos prope rediit
 fines. Stephanum autem hortatus est imperator, ut
 ei ipse ab Hungaria excederet, ut qui revera odium
 erga se indignationemque contribulium esset exper-
 tus. Sed cum id homini persuadere haud potuisset :
 Ego quidem, inquit, nunc recedo; Bela quippe in
 integrum restituto, nulla mihi amplius belli nisi
 injusti ratio relinquitur. Tu vero pro certo scias te
 brevi inimicis tuis prodendum esse; et si videtur,
 quomodo id futurum sit ostendam. Et tibi ex fratre
 nepos Stephanus, adeo vultu et **225** lineamentis
 tibi similis, ut nisi attente admodum vos intuenti-
 bus haud facile sit alterum ab altero discernere.
 Hunc tuis indutum armis jube tuo cum exercitu in
 hostem ire : tu vero interea te in occulto tene, et
 nosces continuo qualis sit erga te Hungarorum affe-
 ctus. » Ille igitur scapham ingressus, clam circa
 Istri ripas obnavigat : interea dum illius ex fratre
 nepos Stephanus cum Hungaricis quas habebat
 copiis cum rege Stephano prælium initurus depro-
 perat. Sed nondum colverat uterque exercitus, cum
 qui Stephanum comitabantur Hungari, manus in
 illum injiciunt, et tanquam esset Stephanus ille
 senior, coram rege eum sistunt. In iis quidem
 Hungarorum error desiit. Postquam ea princeps
 intellexit, iterum admonuit Stephanum : « Nunc
 tandem, inquit, sufficit, mi homo. Ut enim rebus
 se intricare non necessariis periculosum, ita intem-
 pestiva aggredi stultum est. Ecce jam bis didicisti,
 quanta tibi unumquodque ex iis paraverit mala : ne
 et tertio, bone vir, facere periculum velis : fortas-
 sis enim emendandæ culpæ facultas non daretur. »
 Hæc quidem imperator; ille vero : « At nunc multo
 magis, inquit, me reverebuntur Hungari, quia per-
 peram egisse deprehensi sunt. » Ita victus seme-
 cupiditatibus animus omnes eo transfert rapitque
 cogitationes. Imperator igitur hominem persuadendi
 spem omnem abiciens Nicephorum Chaluphem
226 ibi cum exercitu relinquit, ut Stephano ades-
 set, et prout res postularent negotia una cum eo
 expediret. Ipse interim in fines Romanorum venit.
 Non multo post, ubi accepit Hungarorum rex
 Stephanum adhuc in Hungaria morari, majoribus
 contractis copiis, rem totam bello decernere sta-
 tuit. Interea multis ubique de Stephani exercitu ad
 regem deficientibus, minuebantur illius vires; quo
 cognito, Chaluphes consilium ei dedit, ut relicta
 Hungaria in Sirmiensem agrum concederet : in ista
 enim regione imperatori subdita, posse illum aiebat
 pro arbitrio quæ vellet moliri. Sed illo pertinacius
 renuente, tale quid comminiscitur. Litteras impe-
 ratoris fingens sibi esse allatas, versus Istrum pro-
 fectus est, ut eos qui illas attulerant ibique præ-

Da Cangii notæ.

(88) Ἀδελφιδούς Στέφανος. An Vladislai regis
 filius? certe de Vladislai Stephani fratris connubio
 silent scriptores. Sed nec simile videtur vero, filium
 Vladislai, cujus nuptias, si quas inuit, post Stephani
 fratris cum Maria Comnena connubium factas

constat, ipsum Stephanum vultu et ore adeo ex-
 pressisse, qui aetate multo inferior erat. Malim
 igitur per ἀδελφιδούν Μιχαήλ quempiam alium e
 stirpe regia Stephani senioris consanguineum in-
 inflexisse Comnenum, quisquis ille fuit

Hungarorum metu substiterant, conveniret. Postquam eo pervenit, in Sirmiensem regionem trajecit. Nec multo post Stephanus cum prope fuisset captus ab hostibus, fugiens ad illum accessit. Ubi hæc rescivit princeps, idoneum exercitum Sirmium mittit, tum ut conservaret sibi regionem istam (verebatur enim maxime ne Hungari iterum res innovarent) tum ut subditorum securitati et Stephani saluti consulere. Præerat istis copiis Michael cognomento Gabras, qui et ipse ex fratre Manuelis neptim uxorem duxerat, et sebasti honore cum Chaluppe fuerat donatus. Princeps vero Procopii **227** martyris manum, quam ex Sirmio forte abstulerat, in Naisi templum allatam, reliquo reddidit corpori, cum ea, quam dicitur sum, de causa ab eo olim fuisset avulsa. Hungarorum gens sæpe Romanorum fines incursavit, et paulo ante quam imperaret Alexius Comnenus, Sirmium cepit multisque Transistrianiis orbibus expugnatis Naisum usque pervenit. Ibi in sanctum illius martyris incidentes feretrum, totum quidem inde corpus auferre inhumanum, ut arbitror, existimantes, sola manu ablata recessere: et Sirmium reversi, eam deposuere in templo Demetrii martyris, quod pridem extruxerat is qui Illyricum præfectus regebat. Eam igitur illic inventam sustulit inde imperator et reliquo, ut diximus, reddidit corpori.

νότας ἐπὶ τὸν τῆδε τοῦ μάρτυρος Δημητρίου κατέθεντο νεὼν (91), ὃν ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ὁ τὴν τοῦ Ἰλλυρικῆς εἰς τὴν ἐδομήσατο ἀρχὴν. (P. 132) Ἐνθα ταύτην εὐρὴν βασιλεὺς ἀνέλαβέ τε ἐκεῖθεν καὶ τῷ λοιπῷ, καθάπερ εἴρηται, φέρων ἀπέδωκε σώματι.

9. Atque hæc fere sunt, quæ eo anno contra Hungaros gessit princeps. Alexium deinde domestici filium, qui protonotarii, ut sæpius a me narratum est, munere fungebatur, magno instructum apparatu in Ciliciam misit et summum ejus belli ducem constituit. Quippe Nuradinus Berrhææ sultanus prioribus elatus victoriis potiundæ quam primum civitatis Antiochenæ spem conceperat, et Torosus, qui tum Armeniis imperabat, plurimas Isauriæ urbes principi obnoxias dolo ceperat, Andronico Eupherbeno principis **228** cognato, Ciliciæ tum præfecto, infensus. Nam plurimis aliis eum criminibus insectabatur, ac cæsi maxime fratris in eum culpam referebat. Hæc tum ibi gesta sunt. Frederico autem

Du Cangii notæ.

(89) *Μιχαὴλ Γαβρᾶς*. Nicetas, l. v, n. 3. V. D

(90) *Προκοπίου τοῦ μάρτυρος*. An Procopii martyris, cujus festum agunt Græci ac Latini 8 Id. Julii? At cum is sub Diocletiano Cæsare in Palæstina martyrium pertulerit, quando illius corpus Naisum translatum inde fuerit, nemo, opinor, tradidit. Ædis divo isti dicatæ in Peloponneso, ut videtur, meminit auctor Vitæ S. Lucæ Junioris, c. 5, n. 57. Existit alia præterea ædes d. Procopii Constantinopoli, quam renovavit Zeno Isaurus, ut est in Chronico Alexandrino, ac deinde Antonina Belisarii uxor apud scriptorem Chronici (pol. Agit etiam de hocce templo Suidas.

(91) *Τοῦ μάρτυρος Δημητρίου νεὼν*. Quod hic haretur templum D. Demetrii, videtur illud esse, a quo oppidum D. Demetrii ad Savum amnem situm

ματὰ ἐκ βασιλείως ἦκειν αὐτῷ ἐπὶ τὸν Ἰστρον ἐχώρει τοῖς ταῦτα κομίζουσιν ἐντευξόμενος ἐνταῦθα που παρὰ τὸν Ἰστρον δέει τῷ ἐκ τῶν Οὐννων διατριβὴν ποιούμενοις. Ἐπειδὴ τε ἐνταῦθα ἐγένετο, περαιωσάμενος ἐπὶ Σίρμιον ἦλθεν. Ὀλίγω δὲ ὕστερον καὶ Στέφανος ἐγγὺς ἀλῶναι τοῖς πολεμίοις ἐλθὼν φυγὰς ἐς αὐτὸν παραγίνεται. Τούτων ἀκούσας βασιλεὺς στρατευμα λόγου ἄξιον ἐπὶ Σίρμιον ἐπεμφε, τὸ μὲν τὴν χώραν αὐτῷ τηρήσον (ὑπόβλεψέ γὰρ ἐς τοὺς Οὐννοὺς ἐχρήτο πολλῆ μὴ τι καὶ πάλιν νεωτερίσασαι), τὸ δὲ καὶ τῷ εὐπροσώπῳ τῆς τῶν οἰκείων ἀσφαλείας καὶ Στεφάνῳ τὴν σωτηριᾶν πραγματευσόμενον. Ἦρχε δὲ ταυτησαί τῆς στρατιᾶς Μιχαὴλ ἐπὶ κλησὶν Γαβρᾶς (89), ὃς καὶ αὐτὸς βασιλέως γήμας ἀδελφιδὴν σεβαστῆς σὺν τῷ Χαλούφῃ τετίμηται. Βασιλεὺς δὲ ἦν ἐκ τοῦ Σιρμίου Προκοπίου τοῦ μάρτυρος (90) ἀνελόμενος ἔτυχε χεῖρα ἐπὶ τὸν ἐν Ναισῷ νεὼν ἀγων τῷ λοιπῷ ταύτην ἀπέδωκε σώματι, παλαιοῦ τοῦ χρόνου ἀπ' αἰτίας ἀποβραχέϊσαν τοιαῦδε. Τὸ τῶν Οὐννων ἔθνος πολλὰ μὲν πολλάκις τὴν Ῥωμαίων κατέδραμε γῆν, ὀλίγω δὲ ἐμπροσθεν τῆς Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ βασιλείας Σίρμιον τε εἶλε καὶ πολλὰς τῶν Παριστρίων ἀνδραποδισάμενος πόλειων ἕχρι καὶ ἐπὶ Ναισὸν ἦλθεν. Ἐνθα τῇ τοῦ μάρτυρος τοῦδε ἱερᾷ περιτετυχηκότες σορῶ ὅλον μὲν ἀφαιρεῖσθαι τὸ σῶμα κεκρίκασιν, οἶμαι, ἀπάνθρωπον, τὴν γε μὴν χεῖρα διελόμενοι ἀπεχώρησαν· ἐν Σίρμιῳ δὲ γεγο-

Καὶ τὰ μὲν εἰς ἐκεῖνο τὸ ἔτος κατὰ Οὐννων τῷ βασιλεῖ πεπραγμένα τοιαῦδε τινὰ ἦσαν. Ὁ δὲ Ἀλέξιον τὸν τοῦ δομεστίκου υἱέα, ὃς τὴν πρωτονοταρίου, ὡσπερ μοι πολλάκις ἐρρέθη, διεῖπεν ἀρχὴν, σὺν ἀξίῳ λόγου παρασκευῇ ἐπὶ τὴν Κιλικίων ἐξαπέστειλε γῆν, στρατηγὸν αὐτοκράτορα τοῦ πολέμου τοῦδε καταστήσάμενος. Νουραδὶν τε γὰρ ὁ Βερροιαῖος σατράπης νίκαις ταῖς προλαβούσαις ἐπαρθεὶς ἐλπίσιν ὠχεῖτο πόλεως οὐκ εἰς μακρὰν περιγεγονέναι Ἀντιοχείας, καὶ Τερόζης ὃς Ἀρμενίων ἐδυνάστευε τότε πολλὰς τῶν βασιλεῖ κατηκῶν πόλεις Ἰσαυρικὰς δόλω ἤρπαζε, τῷ Φερδηνῶ δυσμεναίνων Ἀνδρονίκῳ τῷ βασιλέως ἐξαδέλφῳ καὶ Κιλικίων στρατηγούντι τῷ τότε. Ἄλλα τε γὰρ πλεῖστα ἐπεκάλει τούτῳ καὶ δὴ καὶ τῆς

nomen accepit, hodie S. Demeter dictum, haud procul ab antiquo Sirmio. Quod vero templum illud in Sirmio exstare ait Cinnamus, id accipiendum puto i o Sirmiensi agro: nam Σίρμιον non semel is dicitur eidem scriptori. Oppidi vero S. Demetrii meminit Bonlinius dec. 5, l. iv, extremo.

(92) Ἀδελφοῦ Στεφάνου. Jam modo percipimus quis fuerit Stephanus, cujus filius fuisse dicitur Livo seu Leo, primus Armeniæ rex, in Bulla aurea seu Diplomate an. 1210, quod Manosci in provincia apud Hierosolymitanos equites asservatur, in quo Leo filius domini Stephani bonæ memoriæ Dei et imperii Romani gratia rex Armeniæ dicitur. Hinc etiam patet Leonis ipsius Milonem, qui Toroso fratri in Armeniæ principatum successit, avunculum recte appellari ab Innocentio III pp., l. ii, Epist. p. 536. Proindeque a scriptorum plerisque, Vin-

τοῦ ἀδελφοῦ Στεφάνου (92) ἤτιςτο σφαγῆς. Ταῦτα μὲν οὖν τῆδε ἐπράσσετο. Φρεδερίκῳ δὲ τῷ ῥηγί Ἀλαμανῶν ἐπὶ μέγα ἐκάστοτε τὰ τῆς δυνάμεως ἐχώρει καὶ ἠύξανεν. Ἄλλων τε γὰρ ὡς κλειστῶν ἐπ' ἀσφαλείᾳ τοῦ κράτους ἐφρόντισε καὶ δὴ καὶ χρημάτων μεταπεποίηται μάλιστα, οὐκ εἰθισμένον τοῦτό γε αὐτῷ πρότερον. Τοίνυν Μεδιόλανόν τε εἶλε πόλιν περιφανῆ, καὶ τὸ Λιγούρων εἰτ' οὖν Λαμπάρδων ἐτροπώσατο ἔθνος, ὁδῶν τε προῖων καὶ ἐπὶ τὰ ἐνδότερα τῶν ἐσπερίων ἐχώρει. Καὶ ὁ μὴδὲ τῶν ἔγγιστα πολέμῳ δεδυνημένος περιγενέσθαι τὸ πρότερον, τότε καὶ τῶν ἀπωτάτω ἐκράτει. Ἦδη δὲ καὶ Ῥώμῃ αὐτῇ πρὸς μάχην κατέστη. Ὅθεν καὶ δι' ἐπιμελείας βασιλεῖ Μανουῆλ ἐγένετο, ὅπως ἂν τῆς ὁρμῆς αὐτὸν στήσῃ, ὡς μὴ τὸ παραλόγως εὐημερεῖν καὶ ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων αὐτὸν τρέψει, πολὺς ἐξ οὗ χρόνος λίχνον ἐπιβρίψαντα ταύτῃ ὀφθαλμόν. Ὅθεν καὶ ἐπὶ μὲν ἔθνη τὰ τῆδε καὶ ὅσα κόλπου ἐντὸς ἴδρυται τοῦ Ἰονίου τῶν ἀσημοτέρων τινὰς ἀφανῶς ἐκπέμπων τῆς Φρεδερίκου τε αὐτὰ ὑπόμιμνήσκειν ἐκέλευεν ἀπληστίας καὶ πρὸς ἀντίστασιν ἠγείρειν. Εἰς δὲ τὸ Οὐεννέτων ἔθνος Νικηφόρον σὺν χρήμασι τὸν Χαλούφην ἐπεμπε, πειρασόμενόν τε τῆς εἰς αὐτὸν τοῦ ἔθνους εὐνοίας καὶ ἐπὶ τῷ Ῥωμαίοις συμφέροντι τὰ τῆδε διοικησόμενον. Φρεδερίκος δὲ Ῥώμης ἤδη περιγεγονῶς ἄλλα τε πολλὰ ἐνεωτέρισε καὶ δὴ καὶ Ἀλέξανδρον τὸν τῆδε ἀρχιερέα τοῦ θρόνου κατασπᾶσας Ὀκταβιανὸν ἀντεισηξεν, ἐντεῦθεν οἶμαι τοῦ Ῥωμαίων αὐτοκράτορος (93) προσαρμόσειν αὐτῷ τὸ ἀξίωμα οἰηθεῖς· οὐδενὶ γὰρ ἄλλῳ ὅτι μὴ βασιλεῖ (94) Ῥωμαίων ἀρχιερέα προβεβλήσθαι τῇ Ῥώμῃ ἐφαίται. Τοίνυν καὶ ἐξότου ὀλιγωρία τῶν ἐν Βυζαντίῳ βασιλέων τὸ τοιοῦτον ἀπεσβήκει ἔθος, οὐδεὶς

A Alemannorum regi in dies augebatur in immensum potestas. Cumque aliis multis imperium sibi corroborare sollicitus esset, ad id quoque pecunias quam plurimas avara volorum cupiditate congegit, quod alias facere non consueverat. Igitur Mediolanum cepit, civitatem celebrem, et Ligurum sive Lombardorum gentem devicit: longiusque progressus in ipsa Occidentis viscera transiit. Ita qui primum vicinos sibi hostes bello superare non potuerat, remotissimos etiam debellavit, ita ut Romæ ipsi jam bellum intentaret. Unde id præsertim principi curæ fuit, quo pacto illius impetum reprimeret, ne tot immensi successus in Romanorum fines, quo jamdudum avidos oculos intenderat, illius arma converterent. Eapropter ad gentes ibi sitas, et quæ Ionium intra sinum adjacent, ignobilioribus quibusdam etiam submissis, Frederici insatiabilem animum ob oculos ponens ad resistendum incitavit. Ad Venetos autem Nicephorum Chaluphem cum pecuniis misit, qui istius nationis exploraret affectum et cætera quæ Romanis conducere ibi ageret. Fredericus interea Roma jam potitus tum alia multa innovavit, tum et Alexandrum, qui ea tempestate summus 229 pontifex erat, throno dejecit et Octavianum substituit: inde, ut opinor, arrogare sibi Romanorum imperatoris volens potestatem. Nulli enim alii præterquam Romanorum imperatori summum Romæ pontificem licet præficere. Ex quo enim propter Byzantinorum imperatorum neglectum is mos abolitus est, nemo quemquam Romæ constituit pontificem, sed is per episcoporum et Romani cleri antistitem concilium creabatur. Fredericus autem imperatoris jam olim inhians dignitati, hoc sibi

Du Cangii notæ.

centio Bellonacensi, Sanuto, Hovedeno, Brômptono atque adeo accurato alias Familiarum [p. 479] Ultramarinarum scriptore, Rupini fratrem fuisse Leonem perperam referri. Nec obstat quod Leo Rupinum, Rupini ex filia nepotem passim nepotem simpliciter vocat. Quippe vocem hanc pro consanguinei filio crebrius usurpari apud auctores constat, quæ etiamnum Armorici nostri eadem notione passim utuntur. De Andronico Euphorbeno consulendum stemma Comnenicum.

(93) Τοῦ Ῥωμαίων αὐτοκράτορος. Velus est et decantata illa quæstio et controversia, Romanorumne imperatorum fuerit summos pontifices Romæ creare, vel certe an illos absque imperatorum eligerentur consensu, de qua multa viri docti hactenus atque in primis Jacobus Pamelius ad epist. 52, S. Cypriani, Angelus a Nuce ad Leon. Ost. l. iii, c. 21, 50; Bellarminus, Baronius et alii erudite et copiose disseruerunt.

(94) Ὅτι μὴ βασιλεῖ. Et sane stante gravissimo illo quod Ecclesiam divexavit diu schismate Manuel magnum inde sibi volens comparare emolumentum, Alexandrum II pp. variis officiis sibi conciliare studuit, quo sibi soli imperatorium titulum assere-ret, promisso etiam non modico auxilio et duarum ecclesiarum proposita unione: quod olim avus Manuelis Alexius a Paschali II pp. obtinere etiam annixus fuerat, cum ab Henrico V imperatore pressus ille urgeretur, ut auctor est Petrus Diacon. l. iv, Chron. Cas. c. 46. Acta Alexandri an. 1166: Per idem tempus Emmanuel magnus et excelsus

Cpoleos imperator, sciens molestias et gravamina quæ prædictus Fredericus tenerando episcopo Alexandro contra Deum et omnem justitiam minabatur inferre, misit ad urbem Romam Jordanum imperii sui sebastum filiumque Roberti Capuani principis ad subventionem et servitium ejusdem pontificis. Veniens autem idem sebastus humiliter se inclinavit eidem pontifici et oblati ad pedes ejus magnis et pretiosis muneribus, omnia quæ habebat in mandatis diligenter exposuit. Et inter cætera unum continebatur, etc. Afferuit enim quod idem imperator ecclesiam suam unire volebat, etc. Nihilominus petebat, ut quia occasio justa et tempus opportunum et acceptabile se obtulerat, Romani corona imperii a sedè apostolica redderetur, quoniam non ad Frederici Alemanni, sed ad jus suum assereret pertinere. Ad quod opus faciendum tantas auri argentique opes et sortium virorum potentiam se largiturum firmiter spondebat, quod non solum Romam, sed etiam totam Italiam ad ecclesie servitium et restituendam sibi ecclesie coronam absque dubio sufficere poterat. Quod verbum licet nimis difficile videretur ei et multa deliberatione opus habere, utile tamen visum est, ut paulisper habito cum fratribus suis consilio episcopum Ostiensem et cardinalem SS. Joannis et Pauli pro causa ipsa tractanda e latere suo cum prædicto sebasto ad ejusdem imperatoris præsentiam destinaret. Id etiam postea tentavit Manuel, an. 1170, ut ex Actis ejusdem pontificis colligitur apud Baronium, V. infra p. 262 sq.

si arrogasset, præcipuum illius argumentum habere sibi videbatur. Verum ille conciliatis compluribus episcopis, quodeunque novi peregerat per synodum confirmari curavit. Id regibus cæteris haud placuit. Nemo tamen ad resistendum Frederico, qui ad id potestatis et virium pervenerat, idoneus fuit nisi imperator, qui pecuniis artibusque aliis et in hoc quoque illi obstitit, et Alexandrum rursus in thronum imposuit. Sed de iis postea. Chaluphes vero cum Epidamnium accessisset, relicta ibi sicuti imperatum erat majori pecuniarum parte, ventum secundum nactus ad Venetos navigio pervenit : et in colloquium veniens cum regionis duce aliisque in ista gente viris illustribus, hujusmodi orationem habuit : « Nemo vestrum existimet, viri, me, quia metuimus ne vestra fluctuet erga Romanum imperium benevolentia, ideo huc missum esse ab imperatore, ut labantes vestros animos erigam ac confirmem. Neque enim futurum arbitror, **230** ut aut vos ipsi tam degeneres et vestra indignos gente præstetis, aut ab ea quam de vobis pridem concepit opinione recedat imperator. Quandoquidem vero inter omnes qui sub illius potestate sunt populos, in vestra benevolentia potissimam habet fiduciam, eapropter et suam sollicitudinem vobis primum indicare atque ostendere statuit. Turpe enim est subditis quidem uti felicibus, infelicium vero posthabere salutem. Ne igitur vobis, ut et cæteris qui imperatoris amicitia non fruuntur, vis aliqua a Frederico inferatur, viro imperandi percupido et quæ tempore et longa sæculorum consuetudine stabilita sunt convellere nullo labore satagente, me, uti videtis, ad vos misit, præbiturum omnia, quæ ab ipso poposceritis. Nostis enim, ut aliquando ad Mediolanum, adjuvante principe, prælio cum Frederico isto commisso victores evaseritis : unde et imperatorem exosum habet, stolidæque confisus socordix, Romanorum sese imperatorem, nullo licet jure, vocari vult : nesciens extraordinarios fortunæ successus, cum soliditate nulla fulciantur, cito solere diffuere et evanescere. Atque ea sunt quorum gratia ad vos veni : vestrum autem erit illa conficere, quæ nuper per legatos cum imperatore pepigistis. Dicebatis namque adjungendas fore vicinas Ligurum civitates, si modo aliquis Byzantio, qui vobiscum rem capesseret, adventaret : quod et factum est, uti videtis. » Hæc quidem dixit Nicephorus. **231** Veneti autem excepta illius oratione, omnia se exsecuturos polliciti sunt. Sed et Cremona et Patavium, compluresque aliæ in Liguria celeberrimæ civitates principis partes sunt amplexæ. Hæc in Italia ab imperatore acta sunt, non aperte quidem : nam conceptum adversus Fredericum odium tegere adhuc cupiebat.

νεστάτων πόλεων βασιλεὶ προσχώρησαν. Ἐν μὲν ἐπιδήλιως τὸ γὰρ ἐς Φρειδερίκον ἔχθος ἐγκρυφιάζειν ἐτιήθελεν.

10. Dum hæc geruntur, Hungarorum rex Sironiam iterum Romanis abstulerat ipsique imminabat Lugunno. Quod ubi accepit princeps, ser plas in

Α οὐδένα ἐν Ῥώμῃ ἀρχιερεῖα καθίστη, ἀλλ' ἐπισκοπικῶν συνόδων καὶ τοῦ κατὰ [P. 153.] τὴν Ῥώμην ἀρχιερατικοῦ ταῦτα ἐτελεῖτο. Ἄλλὰ Φρειδερίκος τῆ αὐτοκράτορος πάλαι ἐποφθαλμιζῶν ἀρχῆ, καὶ τοῦτο δὴ μέγιστον αὐτῆς γνώρισμα ὑφαρπατάμενος ἐδύξεν ἔχειν. Ὁ δὲ καὶ τῶν ἐπισκόπων ὑποποιησάμενος πολλοὺς ὑπὸ συνόδῳ δῆθεν ἐκύρωσε τὰ τοῦ νεωτερισμοῦ. Τοῦτο ῥῆξι τοῖς ἄλλοις ἔδοξε μὲν οὐκ ἐπαινετὸν, ἐδυνήθη δὲ οὐδεὶς Φρειδερίκῳ ἀντιπρᾶξαι ἐυνάμεως ἐπὶ πλείστον ἤκοντι, ὅτι μὴ βασιλεὺς χρήμασί τε καὶ μηχαναῖς ἐτέραις ἐμποδῶν αὐτῷ κἂν τούτῳ ἐγένετο, Ἀλέξανδρον ἐπὶ τοῦ θρόνου εἰσαῦθις καταστησάμενος. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον. Ὁ δὲ Χαλούφης, ἐπειδὴ πρὸς Ἐπιδάμνην ἐγένετο, ἐνταῦθα προστεταγμένον αὐτῷ τὰ πλείω τῶν χρημάτων λιπῶν αὐτὸς ἐπὶ Οὐεννέτους ναυσὶν ἤλθε πνεύματος ἐπιφόρου τυχῶν, τῷ τῆς χώρας τε δουκὶ καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ἐν τῷ ἔθνει τούτῳ λογίμων εἰς λόγους ἔλθῶν ἔλεξε τάδε · « Μηδεὶς ὑμῶν, ὦ ἄνδρες, ὑπολαβέτω δέει τοῦ μὴ τὸ ἐς τὴν Ῥωμαίων εὐνοῦν βασιλείαν προήσασθαι ποτε τὴν ὑμετέραν ἀγγλινοῖαν πρὸς βασιλέως ἐνταῦθά με ἀφιχθαι στηρίξοντα τὸ ὑμῶν ἴσως ὀκλάζον τῆς γνώμης. Μὴ γὰρ οὕτως αὐτοὶ τε ἀγεννῶς καὶ ἀναξίως τοῦ ὑμῶν αὐτῶν σχολίητε γένους, καὶ βασιλεὺς τῆς περὶ ὑμᾶς πάλαι διαμάρτοι δόξης. Ἄλλ' ἐπειδὴ τῶν ἄλλων, ὅσοι ὑπὸ τὴν παλάμην τελοῦσι τὴν αὐτοῦ, ὑμῖν μάλιστα εἰς εὐγνωμοσύνην τεθαρρόηκώς εἶη, πρώτην διὰ τοῦτο καὶ τὴν αὐτοῦ κηδεμονίαν ὑμῖν ἐπιδείξασθαι ἔγνω. Αἰσχρὸν μὲν γὰρ χρῆσθαι τοῖς ὑπηκόοις εὐήμεροῦσι, δυσπραγούντων δὲ ἀ[πο]προσποισθαι τὴν σωτηρίαν. Ἴνα τοίνυν μὴ καὶ ὑμῖν σὺν ἄλλοις, ὅσοις οὐ τῆς βασιλείας μέτεστιν εὐμενείας, βεβιάσθαι παρὰ Φρειδερίκου συμβαίη, ἀνδρὸς ὑπὸ φιλαργίᾳ καὶ τὰ χρόνῳ καὶ ἔθει κεκρατηκότα μακρῷ διαλύειν πόνῳ οὐδενὶ φιλονεικοῦντος, ἐμὲ παρ' ὑμᾶς ὡς ὁρᾶτε ἐπεμφε πάντα παρεξόμενον ὄσων ἂν τυχεῖν παρ' αὐτοῦ δέησθε. Καὶ τὴν ἐν Μεδιολάνοις γὰρ ποτε βασιλέως συμπράξαντος πρὸς Φρειδερίκον τόνδε διαράμενοι μάχην ἴστε ὅπως αὐτοῦ ἐκρατήσατε. Δι' αὐτὸ καὶ δι' ἀπεχθείας αὐτὸς βασιλεὶ φέρεται, ἀλογίστῳ τε πιστεύων εὐπραγία καὶ Ῥωμαίων οὐδὲν προσῆκον αὐτοκράτωρ κεκλήσθαι ἀξιοῖ, οὐκ εἰδὼς ὡς τὰ τῆς τύχης παράλογα ἄτε οὐκ ἐπ' ἀσφαλοῦς βεβηκότα τῆς ἔδρας ταχὺ καταρρεῖν εἴωθε. Δι' αὐτὸ μὲν οὖν αὐτὸς ἐφ' ὑμᾶς ἤλθον, ταῦτα εἶσι. Μελήσει δ' ὑμῖν ἐπὶ τῶν ἔργων ἐξάγειν, ἕσα παρὰ βασιλέα πέμφαντες ἐναγχος διωμολογεῖτε. Ἐφατε τοίνυν τὰς ἀγγιγείτονας ἡμῖν παραστήσασθαι πόλεις Λιγούρων, εἰ καὶ τις ἐκ Βυζαντίου ἔργου συλληφόμενος ὑμῖν ἔλθοι. Ὁ δὴ καὶ γέγονεν, ὡς περ ἑρᾶτε. » Νικηφόρος μὲν τοσαῦτα εἶπεν, Οὐέννετοι δὲ τοὺς λόγους εἰσθεξάμενοι ἐπιτελῆ πάντα ποιήσασιν ὑπέσχοντο. Καὶ δὴ Κρεμῶν τε καὶ Παταβία καὶ πλείστα ἄλλαι τῶν [P. 154] ἐν Λιγούροις περιφρ-

δὴ Ἰταλίᾳ ταῦτα βασιλεὺς ἐπρασεν, οὕτω μόντοι

11. Ὁ δὲ τῶν Παίωνων βῆξ Σίργμων τε αὐτοῖς Ῥωμαίοις ἀφιλόμενος ἔσχε καὶ Ζευγμίνου αὐτοῦ τῆς μεταποιεῖτο. Ταῦτα πυθόμενος βασιλεὺς ἐπέστειλεν

αὐτῷ τοιαύτῃ· « Οὐ δίκαια ποιεῖς, ὦ εὐγενέστατε, δρ-
κους ἀτιμάζων, οὐ· Ἐναγχος κράτει τῷ ἡμετέρῳ Σιρ-
μίου τε ἕνεκα καὶ τῶν ἄλλων ὁμοιωκῶς ἐφθοῆς. Ἴσθι
τοίνυν (τὸ γὰρ μακρολογεῖν ὑποτέμνει τῶν σοι πε-
πραγμένων ἢ ἐπίδειξις) ὡς εἰ μὴ θάπτον ὧν οὐδὲν σοι
προσθήκει ἀπαλλαγῆς, οὐ τόσα δράσεις Σίρμιον ἀφελῶν,
ὅσα περ ἂν αὐτίκα πείσῃ, ὅποτε Ῥωμαῖοι πᾶσαν καὶ
πάλιν τοῖς ὅπλοις ἐπιτρέχοιεν τὴν σὴν. Ἦ λέληθέ σε
ὁπόσων Οὐννικῆ μυριάδων ἐψύλωτό πρότερον πρὸς
πατρός τοῦ σοῦ τῆ Ῥωμαίων προσκεκρουκότος ἀρχῆ;
Ἄλλ' ἐκείνων μὲν ἢ τῶν πεπραγμένων μετάνοια
σώτεια γέγονε φθάσασα. σοὶ δὲ ὄρα μὴ ποτε οὐχί
καὶ μεταμέλιω γεγονότι θυσις ἔσται οὐδεμία. Ἐὶ
γὰρ τῆς δίκης ξίφος διὰ πολλῶν ἤδη τεθηγγμέ-
νον (bb) διὰ τοσούτων δὴ καὶ πρὸς ἀμβλύτητα στρέ-
φασθαι πέφυκε. Καὶ οὐκ ἂν τις οἶμαι πρότερον
ἀπάντων τὴν τομὴν ἐκφεύξοιτο. Ἐὰ μὲν δὴ τοῦ
βασιλέως ἐν τούτοις ἦσαν· Στέφανος δὲ ἐν ὀλιγορῆ
τούς λόγους ποιούμενος ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς καὶ πάλιν
ἦν. Διὸ δὴ καὶ πᾶσι τρόποις ἐπὶ τὸν κατ' αὐτοῦ πόλε-
μον ὁ βασιλεὺς ἐβλεψεν, Στέφανόν τε τὸν πατράδελ-
φον, οὐ πρότερον τοῦτο βεβουλημένος, ἐπὶ τὴν
ἀρχὴν αὐθις καθιστᾶν ἤθελε. Καὶ δὴ Μανουῆλ μὲν,
ὅς ἐς Κομνηνοὺς τὸ γένος ἀνέφερεν, εἰς τὸ τῶν
Ταυροσκυθῶν ἀφίκετο ἔθνος, ὁμολογιῶν τὸν ἀρχοντα
σρῶν ἀναμνήσων ἅς διωμότους ἤδη τῷ βασιλεῖ ἔθετο,
πρὸς δὲ καὶ τὴν πρὸς Ἱερὸσθλαβον (95) τὸν Γαλίτζης
ἡγεμονεύοντα φιλίαν αὐτῷ διονειδίῳ. Ἱερὸσθλα-
βος γὰρ τὰ τε ἄλλα ἐς Ῥωμαίους παρασπονδήσας
ἔτυχε, καὶ δὴ καὶ Ἀνδρόνικον, οὐ πολὺν ἤδη ἐποι-
σάμεθα λόγον, τῆς ἐν παλατίῳ φρουρᾶς ἀποδράντα,
ἐνθα ἐνναέτης οἶμαι καθείρκετο, προσιόντα αὐτῷ
ἐδέξατο καὶ φιλοφροσύνης ἠξίωσεν. Ὅπως δὲ Ἀν-
δρονίκω τὰ τοῦ δρασμοῦ γέγονεν ἄρτι δηλώσω.

ια'. Ὁβτος καὶ ἄλλοτε μὲν ἤδη λαθῶν δαιμονίῳ τινὶ
τρόπῳ τὴν εἰρκτὴν ὑπερεξέδου, ἀλλὰ τὸ χρῆναι οἶμαι
καὶ εἰσέτι τὰς τῶν πεπραγμένων ὑπέχειν εὐθύνας
εἰς χεῖρας αὐθις τοῖς ζητοῦσι· πόνῳ οὐδενὶ τὸν κακο-
δαίμονα ἐτίθει. Καὶ ποτὲ φησι Σαγγαρέως ἄχρι πο-
ταμοῦ γεγονώς, τῆς ἐκ τοῦ φύχους ἀνάγκης ἐπει-
γούσης, δωμάτιόν τι ὑπέηλθε λυπρὸν καὶ ἄμα ἐκδηλὸς
τοῖς τῆδε ἀνθρώποις ἐκ τοῦ σχήματος ἐγένετο. Σε-
σόθητο γὰρ ἀεὶ φύσει καὶ [P. 155] γοργόν τι καὶ
ἐντραχὲς ἐβλεπεν, ὡς ἂν οἶμαι τῶν ψυχικῶν αὐτῷ
κινημάτων ἐκδυσμένων ἤδη καυτεῖς ἐκτός. Περι-
στάντες τοίνυν αὐτὸν οἱ ἀγροῖῳται ποῖλά ἀναινόμε-
νον ὡς οὐκ Ἀνδρόνικός τε εἶη ἰσχυριζόμενον
ἔδησαν τε καὶ ἐς Βυζάντιον ἄγοντες ἦλθον, αὐθις τε
τὰ κλοιά καὶ τὸ δωμάτιον αὐτὸν εἶχεν. Ἀλλὰ τε-

A hanc sententiam litteras ad illum misit. « Non juste
agis, vir nobilissime, dum sacramenta quae nuper
de Sirmio aliisque locis majestati nostrae dedisti
infringis. Scias igitur (longiori enim te detinere
oratione prohibent quae a te acta sunt) quod nisi
primo quoque tempore ab his quae tui non sunt juris,
decedas, non tanta te effecturum Sirmium eripiendo,
quanta confestim passurus es, cum tuos vicissim
sines ferro et incursionibus vastabunt Romani. An
te fugit quot olim millium jacturam primum fecerit
Hungaria, cum pater tuus Romanum imperium
offendisset? sed enim horum delictorum poenitentia
salutaris ipsi fuit. Tu vero vide, ne et poenitere per-
inde tibi inutile sit et infructuosum. Justitiae quippe
gladius quamvis jamdudum exacutus, hoc uno
maxime modo quandoque ad hebetudinem solet re-
dire. Secus haud scio an quisquam omnium ejus
aciem effugerit. » Talis erant argumenti principis
litterae; quibus neglectis Stephanus prioribus rur-
sum insistebat consiliis. **232** Quapropter ad bellum
illi inferendum totus incubuit imperator et, quod
prius noluerat, Stephanum patrum iterum in re-
gnum restituere decrevit. Sed et Manuel quidem,
qui a Comnenis genus referebat, ad Tauroscytha-
rum gentem perrexit, ut pactorum quae sacramentis
cum imperatore sanciverat memoriam illi princeps
revocaret: insuper etiam erga Hieroslaum Galitzae
principem amicitiam ipsi exprobraturus. Hieroslaus
enim, cum et alia multa in Romanos praeter foederis
leges fecisset, tum et Andronicum, de quo jam
plurima commemoravimus, e carcere palatii, in
quo jam novem, ut credo, detentus annos fuerat,
profugum et ad se venientem comiter exceperat.
Qua vero ratione effugerit Andronicus, nunc expe-
diam.

11. Ille non semel miro quodam modo e carcere
jam evaserat. Sed quod oportebat cum, ut opinor,
deinceps sustinere facinorum poenas, in persecuten-
tium manus miser nullo negotio rursus venit. Cum
aliquando, ut aiunt, ad Sangarium usque fluvium
pervenisset, vi frigoris adactus agreste quoddam
subiit tugurium et continuo ab incolis ex corporis
forma fuit agnitus. Natura enim concitatior erat,
visuque acri ac volubili, animi quippe affectionibus
extrinsecus etiam apparentibus. Qui ergo circum-
stabant rustici multum reitentem seque Androni-
cum esse pernegantem vinctum denno Byzantium
233 reducere, ubi iterum compedibus et carcere
multatus est. Ad ultimum vero expressas in cera
claves ad conjugem filiumque mittit, qui et abis ad

Du Cangii notæ.

(95) Ἱερὸσθλαβον. Hieroslaum Vladimeri in
Galitzæ principatu successorem. v. supra p. 115.
Excepit ille Andronicum Comnenum e carcere Ma-

nuelis profugum. Eadem fere quae Cinnamus habet
de Andronici fuga Nicetas, l. iv, n. 1.

Cornelii Tollii notæ.

(bb) Τὸ γὰρ τῆς δίκης ξίφος διὰ πολλῶν ἤδη
τεθηγγμένον. Sententia est: Justitiae sive vindictae
gladius jamdudum exacutus, hoc uno maxime modo,
tempestiva nimirum reorum poenitentia, quam pa-

ter tuus ostendit, postquam imperium Romanum
offendisset, quandoque et hebescere iterum solet.
Obstinatorum autem omnium et rebellium haud
scio an quisquam mucronem ejus effugerit.

hoc ipsum assumptis consiliis, ex ferro confectas ad eum remittunt. His acceptis statim post solis, ut sunt, occasum, quod tempus ad id peragendum præfinitum fuerat, observata custodum absentia, e carcere evasit. Est vero quoddam domicilium muro adjunctum, in quo custodiebatur: ubi, utpote rarius conculeata terra, herbæ aliquæ sponte altius succreverant, in quas cum elapsus se recepisset, contractio quam maxime corpore leporis instar delituit. Cum ergo nox jam adesset, tempusque quo qui vigilias ex more obeunt, custodias lustrare solent, procedens is, cui demandata ab imperatore illius custodiendi cura fuerat, vigilibus positis, serisque concussis, quod singulis diebus priusquam dormitum concederet facere solebat, exploravit an etiam aliquid ille mali esset machinatus. Sed ut ea omnino procul ab omni dolo esse advertit, inde egressus somno se daturus abiit. Andronicus enim veritus ne si portam offendisset apertam Cladon (id enim homini nomen erat) continuo insequeretur et se perquireret, illa iterum clausa et obserata abscesserat. Mox intempesta jam nocte ad extrema domicilii istius 234 venit, qua parte muro insistit non quidem excelso omnino, nec tamen tantum a mari remota, quin illud ventis australibus agitatum sæpe eum undis fluctibusque suis pulset. Hoc ille in loco appenso fune, eoque apprehenso in litus sese demisit. Ibi torvo vultu illum excipiens paulisper fortuna, arridere demum et quasi manifestius colludere visa est. Quidam enim de palatii excubitoribus, qui semper permutatis ex more vicibus stationes in turribus tenent, certum aliquod sibi invicem inclamantes verbum, sic vigilias suas obeunt, ut illum vidit, accedens quis esset percunctatus est. Ille unum se ex vinculis esse dixit, qui in palatio ob æs alienum a Pappia detinebantur et: « Si me sinis abire, inquit, hæc tibi a me gratia referetur; » continuoque quod pectori appensum gestabat phylacterium eductum ostendit. Is vero (erat enim homo agrestis et qui cum paupertate perpetuo colluctabatur), simul atque illius oculos aurum perstrinxit, eo accepto, Andronicum abire passus est. Scapha interim, quæ haud procul aberat, illum exceptura accessit, qua conscensa domum relatus est. Ibi

λευταῖον κηρῶ τὰς κλειῖδας μεταλαβὼν ἐς τε τὴν γυναῖκα καὶ τὸν υἱὸν ἐπεμψεν. Οἱ δὲ συνειδῶσι πρὸς τοῦτο καὶ ἄλλοις χρῆσάμενοι σιδήρου ταύτας εἰργασμένοι ἐπεμψαν αὐθις αὐτῷ. Ὁ δὲ ἐπειδὴ ταύτας ἔλαβεν, ἄρτι δεδουκότες, φασίν, ἡλίου, καὶ ὄν ξυνέκειτο ταῦτα καιρὸν, ἐρημίαν τῶν φυλάκων τηρήσας ἐξῆει. Ἔστι δέ τις αὐλιος ἐχόμενος τοῦ τειχίου, ἐν ᾧ δὴ καθεῖρκετο. Ἐνθα ἄτε ὀλίγα πατουμένου τοῦ χώρου βοτάνητι τινὲς αὐτόματοι φύόμεναι ἐπὶ πλεῖστον ἀνέτρεχον μῆκος. Ἐνταῦθα ἐκδραμών ἄτε λαγῶς ἐκρύφατο τὸ σῶμα συστειλας ἐπὶ βραχύ. Ἐπει δὲ νύξ ἤδη ἦν καὶ ἔδει τοὺς ἐξέθους αὐτῷ νυκταφυλακήσοντας περιστήτεσθαι τὴν φρουράν, προσιών ὁ τὴν τήρησιν πρὸς βασιλέως ἐπιτετραμμένος τὴν αὐτοῦ τὰς τε φυλακὰς ἔταπτε καὶ τὰ κλειῖθρα ἀνασείων, ὅπερ ἐκάστης αὐτῷ ἐπὶ ὑπνῷ χωροῦντι εἰθιστο ἡμέρας, ἐπειράτο εἰ μὴ τι κακουργηθεῖη γινῶναι. Ὡς δὲ παντάπασιν ἀνεπιβούλευτα ταῦτα ἔγνω, ἀπιὼν τὸ λοιπὸν ἐς ὑπνον κατέδραθεν. Ἄνδρόνικος γὰρ δεῖσας μὴ ἀνακεκλιμένη τῇ πύλῃ περιτυχῶν ὁ Κλάδων (τοῦτο γὰρ ἐπὶ κλησίς ἔκειτο τῷ ἀνδρὶ) ταχύ ἐς τὴν ζήτησιν τὴν αὐτοῦ κατασταίη, αὐθις αὐτὴν ἐπιθείς ἀσφαλικάμενος τε ἀνεχώρησεν, ἐπειδὴ τε ἄωρὶ τῶν νυκτῶν ἤδη ἐγένετο ἐπὶ τὰ ἔσχατα τῆς αὐλίου ἐλθῶν, οὗ δὴ τελευτῶσαν αὐτὴν τειχίον ὑπερείδει, μετέωρον μὲν οὐδὲ πάνυ τι ὄν τοσοῦτον δὲ τῆς ὑγρᾶς ἀφροσύνης, ὅσω πνεύματι θυμομαχοῦσαν νοτεραῖς αὐτὸ πολλάκις ἐπιβραπίζειν παλάμαις. Ἐντεῦθεν καλῶδιδόν τι ἐξῆπτε λαβόμενος τε αὐτοῦ καθεῖτο εἰς τὴν ἀκτὴν. Ἐνθα καὶ πάλιν βλοσυροῖς τοῖς προσώποις δεδεξαμένη τοῦτον ἡ τύχη βραχὺ εἶτα προσεμεῖδία καὶ ἀνείτο πρὸς χάριν, θρυπτομένη πως καὶ διαφανῶς παίζουσα. Τῶν γὰρ τις ἐν παλατίῳ φυλάκων, ὅπερ ἐξέθους ἀεὶ διεσκηνημένοι κάθηται ὑπὲρ τῶν πύργων ἐκ περιτροπῆς τινος ἐπιθωύσσοντές τε ἀλλήλοις καὶ τακτῶν ὅτι δὴ ἐπιφρονούντες ῥημάτων οὕτω τε ἐγγρηγόρασι μάλιστα, ἐπειδὴ τοῦτον εἶδε, προσιών ὅστις ποτὲ εἶη διεπυνηθέντο ἀνεπειῖν. Ὁ δὲ δεσμώτης εἶναι ἔρασκε τῶν ἐν παλατίῳ πρὸς τοῦ Παπίου (96) ἐπ' αἰτίαις ἐχομένων χρηματικαῖς, καὶ: Ἐφ' ἡ ἀφήσεις με, ἔφη, ἀπιέναι, αὐτὴ δὴ σοὶ παρ' ἐμοῦ χάρις ἔσται. Καὶ ἅμα λέγων τὸ ἐπικόλπιον αὐτῷ ἐξαγαγῶν ἐδείκνυ φυλακτῆριον. Ὁ δὲ (τῶν γὰρ ἀγροικικῶν τις ἦν καὶ τοῖς

Du Cangii notæ.

(96) Πρὸς τοῦ Παπίου, Pappiæ seu papia officium erat palatii custodia, sub euiopalata scilicet, cuius præcipua erat illius cura, ut ex Constantino Manasse discere est:

Πρὸς τὸν οἴκων φύλακα τῶν ἐν τοῖς ἀνακτόροις.
Παπίαν λέγομεν αὐτὸν κατὰ Ῥωμαίων γλώτταν.

unde apud Cedrenum παπίης τοῦ παλατίου in Leone Copronymi F. et Leonem grammaticum in Leone Armenio et Michaele Theophili [P. 480] F. p. 447 469, custos palatii, papias et ostiarius, in 8 Sinodo act. 5, nuncupatur. Proindeque non modo habitabat in ipso palatio, uti observare est ex Scylitze in Michaele Rhangabe p. 492 et 495, sed et penes papiam reorum, qui in palatii carceribus detinebantur, cura præsertim erat, quod hoc loco plus satis innuit Cinnamus, ut et Zonaras in Mi-

chaele Balbo. Fuit sane simile gavarretorum officium in aula regum Siciliae sub Normannis, penes quos non cura dumtaxat et custodia palatii sub castellano incumbibat, sed et eos qui per diversos palatii carcere tenebantur inclusi, frequenter inspicere eorumque statum mitius asperiusve, prout ei visum erat, commutare et prout vellet custodes singulis designare carceribus, ut auctor est Hugo Falcandus. Gavarretorum meminit etiam Richardus de S. Germano. an. 1232. de magni papia officio plura habet Meursius, cuius dignitatis, quam simili, quæ fuit olim in regum nostrorum palatio, comparare est, quamque etiamnum concierge du palais vocant, mentio est præterea apud Pachymerem, l. v, c. 5, Cantacuzenum, l. i, c. 26, 52; l. ii, c. 22, 27; et Nicephorum Gregoram, l. viii.

πενίας ἔργοις ἐμάχετο διηνεκῶς), ἐπειδὴ τὰς ὄψεις [P. 136.] αὐτῷ κατέστραφεν ὁ χρυσός, λαβὼν τὸ χρῆμα Ἀνδρόνικον ἀφῆκε φέρεσθαι. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ τὸ ληψόμενον τοῦτον ἀκάτιον οὐ μακρὰν ἀποσαλεύον προσήει· καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐπ' οἴκου ἐκόμισαν, ἔνθα τὰς πέδας ἀποσεισάμενος, αἶ τῷ πόδε εἶργον αὐτῷ, ἀνέβη τε εἰσαυθίς τὴν ναῦν καὶ διαπλωσάμενος ἔξω τειχέων ἐγένετο. Ἐνθα ἵππους ευρῶν οἱ ἐν παρασκευῇ ἐτύγγανον αὐτῷ ὄντες, ἐπέβη τε καὶ ἀπιὼν ἔφυγετο. Ἀνδρόνικος ἄ μὲν δὴ οὕτω τῆς εἰρκτικῆς ἀποδράς ἐπὶ Ταυροσκύθας ἦλθεν. Ἡμῖν δ' ἀνακτέον τὸν λόγον ἐπὶ τὰ πρότερα.

ιβ'. Τῶν εἰρημένων τε ἕνεκα ὁ Μανουὴλ παρὰ Πριμισθλαβὸν (97) ἦλθε καὶ ὅπως χεῖρα ἐκείθεν σύμμαχον ἐπὶ Ῥωμαίους ἔβη. Ἐπέσταλτο γὰρ αὐτῷ καὶ Ῥωσισθλάβῳ τῷ καὶ αὐτῷ ἐπὶ Ταυροσκυθικῆς ἀρχοντι περὶ συμμαχίας διειλέχθαι. Καὶ μέντοι καὶ τετύγηκε τοῦ κατὰ σκοπόν. Ὑπερφυῶς γὰρ ἠσθέντες οὗτι δὴ τηλικούτῳ ἐς αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς ἐχρήσατο πρεσβευτῆ, ὑπέσχοντο ἐπιτελεῖν πάντα ποιήσειν ὅσα τῷ βασιλεὶ βουλομένῳ ἦσαν. Οὐ μὴν οὐδὲ Ἰερὸσθλαβὸν διὰ ταῦτα βασιλεὺς περιεῖδε· μηχαναῖς δὲ καὶ τοῦτον ἑτέροις κατὰ Στεφάνου ἐξεπολέμωσεν, ἐπιστείλας αὐτῷ οὕτως· «Ὁ μιμησόμεθά σου τὴν ἀστοργίαν, ἣν οὐδὲν θέον εἰς ἡμᾶς ἐπέδειξω, λόγων τε καὶ συνθηκῶν τῶν πρώην ἤδη ὁμωμοσμένων σοι κατωλιγωρηκώς. Ἀλλὰ σοι τὰ ἔσχατα διευθρίσθαι κινδυνεύοντι ὑπ' ὄψιν τὰ τῆς ὕβρεως τίθεμαι. Ἴσθι τοίνυν ἀνδρὶ παῖδα συνοικίζων τὴν σὴν τῷ Ῥηγι Παρόνων· κακοῆθει τε καὶ δεινῶς ἀθεβαίῳ τὴν γνῶμην ὄντι· δίκης γὰρ ποτε ἢ ἀληθείας ἐντροπὴν πεποιήται οὐδεμίαν. Ἀνθρώπῳ δὲ ἀπολύτῳ φύσει τε καὶ νόμων ὡς ἐπίπαν φερομένῳ πάντα ποιεῖν οἶμαι ῥάδιον. Οὐκοῦν οὐδὲ ξυνοικήσει σοι Στέφανος τῆ θυγατρὶ, οὐδέ τι ἄλλο τῶν κατὰ νόμον ἐπὶ ταύτῃ διαπράξεται. Εἰ δὲ καὶ ξυνοικήσει, ἀλλ' ὅσα καὶ τριῶδίτιδι ταύτῃ προσενεχθήσεται. Ὁ γὰρ ἐς τὸ ἡμέτερον οὕτω κράτος ἀμαρτῶν ὄρκους τε ὡς ἐν παιδιᾷ λόγῳ τοὺς ἐναγχος ὁμωμοσμένους αὐτῷ λογιζέσθαι ἀπαναισχυντῶν, συλλόγισαι τί οὐκ ἂν ἐπὶ σὲ ποιήσειν ἀπανθρωπεύσεται.» Τούτων ὁ Πριμισθλαβὸς σὺν βαρβάρῳ τινὶ ἀφελείᾳ τῶν λόγων ἀκούσας ἑάλω τε αὐτίκα καὶ ὡς πολέμιον τὸν γαμβρὸν ὑπεβλέπετο, κατ' αὐτοῦ τε Ῥωμαίοις στρατεύουσι παντὶ τρόπῳ συναίρεσθαι ὡμολόγει. Ἔστι δὲ τις ἐν Ταυροσκυθικῇ πόλις ὄνομα Κλάμα (98), ἣ πόλεων τε ὑπερκάθηται τῶν ἄλλων ὅσαι τῆδε ἰδρυνται, καὶ ὅσα καὶ μητρόπολις τῷ ἔθνει τούτῳ τυγχάνει οὕσα. Ἀρχιερεὺς τε γὰρ ἐκ Βυζαντίου παρ' αὐτὴν ἔχει, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα ἐς πρεσβεῖον φέρουσι κατεξαι-

A exutis compedibus quæ pedes constrinxerant, rursus ingressus est navem, eaque vectus extra muros trajecit. Illic paratos ad hoc ipsum inveniens equos conscendit et abscessit : sic quidem evadens e carcere Andronicius ad Tauroscythas pervenit. Nunc autem ad ea quæ supra retulimus, reducatur oratio.

235 12. Propter hæc igitur quæ diximus Manuel ad Primislaum venit, et ut auxiliares copias ibi pro Romanis contraheret. Sed et missus est ad Rosislaum, qui et ipse Tauroscythicæ imperitabat, de ineunda armorum societate cum eo acturus. Resque illi ex voto successit. Maxime enim gavisus quod tam illustri eos dignatus esset legato, omnia quæ vellet princeps se facturos ultra polliciti sunt. Neque ideo tamen Hieroslaum despexit imperator, sed arte alia adversus Stephanum concitavit, missis hujusmodi ad ipsum litteris : « Non imitabimur inam ingratitudinem, quam nulla ad id impellente necessitate erga nos exhibuisti, neglectis promissis pacisque iis, quæ nuper sanciveras : sed tibi, ultima nos injuria afficere paranti, ob oculos eam proponimus. Scias igitur, dum filiam tuam Hungariæ regi uxorem tradis, illam te jungere viro maligno, animoque valde instabili. Justitiæ enim seu veritatis nullum unquam respectum habuit. Hominem autem qui nec naturam nec leges reveretur, suoque prorsus fertur arbitrio, omnia exsequi posse haud ægre existimo. Proinde neque filiam tuam ducet Stephanus, neque aliud quidpiam legibus consentaneum, quantum ad illam spectat, exsequetur. Quod si eam ducat, vulgaris cujusdam et velut e trivio adductæ feminae loco habebit. Qui enim majestatem nostram tantopere offendit et sacramenta nuper data pro ludo habere non erubuit, cogita quam in te inhumanitatem non sit commissurus.» His cum barbara quadam simplicitate **236** auditis sermonibus, captus est continuo Primislaus, et generum velut hostem aversatus bellum ei inferentibus Romanis omni se adfuturum auxilio professus est. Est vero in Tauroscythica regione civitas nomine Kiovia, quæ omnes alias illic sitas præcellens metropolis est totius gentis. Episcopus Byzantio missus illi præfici solet, gaudetque cæteris omnibus, quæ ad excellentiorem conferunt prærogativam. Hujus itaque regionis prin-

Du Cangii notæ.

(97) Παρὰ Πριμισθλαβόν. Varios Russiæ seu Moscoviæ, quam Tauroscytharum regionem vocat, principes recenset Cluvianus, atque in his Vladimerum et Jaroslaum Galitzæ, quæ provincia est Russiæ Minoris, toparchas : præterea Primislaum, Rosislaum, Hieroslaum, Georgium Basilicæ filium et Vladislaum qui cum uxore et liberis ad Manuelem transiit, a quo regione ad Istrum sita donatus est. Atque hi quidem omnes Jaroslai, qui solus Russiæ principatum obtinuit, filii videntur fuisse aut ex filii neotes, qui ditionibus suis non contenti,

dum alii alios invadunt, mutuis sese confecere vulneribus.

(98) Κλάμα. Forte Κιοβία aut Κιοβία, Kiowia, Russiæ olim metropolis ad Borysihenem, Κιοβία dicta Constantino de Adm. imp. c. 9, ejus amplitudo describitur et prædicatur a Ditmaro, l. vii. extremo, Adamo Bremensi, c. 66, Mathia Huchoviensi, l. ii, c. 18; Alex. Gagnino et al. perperam Chios pro Chios dici in vita S. Mariani abbat. Ratispon. c. 4 observat Bollandus 9 Febr.

ceps bellum et ipse contra Stephanum suscepturum se pollicitus, pacta jurejurando firmavit. Dum hæc geruntur, Fredericus mAleannorum rex, ubi in Occidente strenue se gerere imperatorem rescivit, diremptis simultatibus et pace cum Romanis inita, se quoque belli adversus Stephanum socium fore principi paciscitur. Neque abfuturus ab hoc bello erat Henricus, qui, ut sæpius a me narratum est, Theodoram imperatoris ex fratre neptim uxorem duxerat : ad hæc Scytharum innumerabilis exercitus et Serviorum Romanis obnoxiorum; ipseque sultanus secundum initorum pactorum leges copias auxiliaris submissurus erat : et aliæ undecunque validæ copiæ cogebantur. Sub idem tempus Vladislaus etiam, unus e principibus Tauroscytharum, cum liberis et uxore et omnibus viribus ultro ad Romanos venit. Regio illi versus Istrum concessa est, quam antea Basilicæ Georgii filio, qui cæteros Tauroscythicæ phylarchos **237** præcallebat, ad se transeunti dederat. Tum quoque Veneti centum irremium classem ad maritimos labores auxilio se missuros Romanis, prioribus renovatis fœderibus, promisere. Sed et Frederico Alemannorum regi cæterisque Occidentis gentibus hostes se futuros, quando vita superstes foret, fidem dedere, si Romanis ab his bellum inferretur.

43. Hæc eo tempore in Occidente acta. Balduinus autem Palestinæ rex imperatoris ex fratre nepti matrimonio junctus, diem obiit : cumque nullos reliquisset liberos, in illius fratrem regionis principatus transivit. Hunc ubi ille suscepit, ad imperatorem legatos misit, tum ut affinitatem et ipse ex Romanis deposceret, tum etiam ut illius de Antiochia animi sensum exploraret. Antiocheni enim, utpote ingenio perfidi, Balduinum in Palestina convenientes urbis suæ principatum ultro illi tradiderant. At is haud ignarus civitatem istam imperatori esse obnoxiam, ejus primum, uti dictum est, sciscitandam esse voluntatem existimavit. Sic vero in hanc ferme sententiam respondit : « Quod quidem de ineunda affinitate requiris, quando tibi est animus nostram comparare benevolentiam, ratum id brevi erit. Civitatis autem Antiochenæ, Romanis jamdudum vectigalis nostræque majestati obnoxiae, neque tu, quando vixerimus, neque ullus alius principatum capessere potest. At Antiocheni suæ erga Romanos perfidiæ a majestate nostra **238** pœnam referentes, tum primum sentient quem ausi fuerint offendere. » ejusmodi fuere litteræ principis.

Αρετον αὐτῇ μεταστίν. Ὁ δὲ καὶ ταύτης ἡγεμονεύων τῆς χώρας Στεφάνῳ καὶ αὐτὸς πολεμήσειν συνθέμενος ἔρκεις τὰ δεδογμένα ἐπέβρωσεν. Ἐν ᾧ [P. 137] δὲ ταῦτα ἐγένετο, Φρειδερίκος ὁ Ἀλαμανῶν ῥῆξ ἰσχυρῶς ἀντιπράττοντος ἐς τὰ πρὸς δύνοντα ἥλιον τοῦ βασιλέως ἤδη αἰσθόμενος, τὰ διάφορα λύσας Ῥωμαίοις ἐσπέισατο, πόλεμόν τε κατὰ Στεφάνου διενεγκεῖν καὶ αὐτὸς τῷ βασιλεῖ δωμολόγηκεν. Οὐ μὴν οὐδὲ Ἑρρίκος (99) ταύτης ἀπειναί ἤμελλε τῆς μάχης, ὅς Θεοδώρα τῇ βασιλέως ξυνώκει ἀδελφιδῆ, ὡςπερ ἤδη πολλάκις ἐβρόθη, ἀλλὰ Σκυθῶν ἀπειροπληθῆς στρατιὰ καὶ Σερβίων τῶν Ῥωμαίοις κατακτόνων ἄτε σουλτάν κατὰ τὰ ξυγκείμενα δυνάμεις αὐτῷ τὰς ξυμμαχίδας ἐστελλέ, καὶ βαρεῖά τις ἀπανταχόθεν ἠθροιστο χεῖρ. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ Βλαδίσθλαβος, εἰς ὧν τῶν ἐν Ταυροσκυθικῇ δυναστῶν, σὺν παισὶ τε καὶ γυναικὶ τῇ αὐτοῦ δυνάμει τε τῇ πάσῃ αὐτόμολος ἐς Ῥωμαιοὺς ἤλθε, χώρα τε αὐτῷ παρὰ τὸν Ἰστρὸν διδώρηται, ἣν δὴ καὶ Βασιλίκα πρότερον τῷ Γεωργίου παιδί, ὅς τὰ πρεσβεία τῶν ἐν Ταυροσκυθικῇ φυλάρχων εἶχε, προσελθόντι βασιλεὺς ἔδωκε. Τηνικαυτα καὶ Οὐέννετοι στόλω τριήρων ἑκατὸν Ῥωμαίοις ἐς τοὺς κατὰ θάλασσαν συναίρεσθαι ὡμολόγησαν πόνους, τὰς πρότερον τὸ δεύτερον ἀνανεωσάμενοι ξυνθήκας. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Φρειδερίκῳ τῷ Ἀλαμανῶν ῥηγὶ πᾶσι τε ἄλλοις τοῖς ἀνά τὴν ἐσπερίαν λῆξιν ἀπεναντίας διὰ βίου ἰέναι ἦν ἐπὶ Ῥωμαίους στρατεύοιεν, πίστεις ἔδωσαν.

ιγ'. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆδε ἐφέρετο. Βαλδουῖνος (1) δὲ ὁ Παλαιστίνης ῥῆξ, ἀδελφιδῆ τοῦ βασιλέως ξυνοικῶν ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνιστο. Ἄτε δὲ αὐτοῦ ἀπαιδὸς τὸν βίον ξυμμετρησαμένου, ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἢ τῆς χώρας μετῆλθεν ἐπικράτησις, ὅς ἄρτι ταύτην ἀναλαβὼν, πέμψας ἐς βασιλέα ἠτείτο κήδους καὶ αὐτὸς τοῦ ἐκ Ῥωμαίων τυχεῖν, ἅμα τε καὶ γνώμης πειρᾶσθαι ἠθελε τῆς αὐτοῦ ὅπως ποτὲ περὶ Ἀντιοχείας (2) ἔχει. Ἀντιοχεῖς γὰρ ἄτε φύσει ψεύδορκοι ὄντες ἐπὶ Παλαιστίνην τῷ Βαλδουῖνῳ συγγεγονότες, αὐθαίρετοι τὴν τῆς πόλεως καὶ σφῶν αὐτῶν ἐχειρίζον προστασίαν. Ἄλλ' ἐκεῖνος εἰδὼς ὡς βασιλεῖ κατήκοος ἡ πόλις αὕτη τυγχάνει οὔσα, δεῖν ἔκρινε πυθέσθαι τούτου πρότερον, ὡςπερ εἴρηται. Ὁ δὲ τοιούτοις αὐτὸν ἀμείβεταί : « Ὁ μὲν περὶ κήδους λόγος, ἐπειδὴ σοὶ βουλομένῳ ἐστὶν εὐνοίαν ἐπισπᾶσθαι τὴν ἡμετέραν, οὐκ εἰς μακρὰν ἐπιτελής ἐσται, πόλεως δὲ Ἀντιοχείας πάλαι τε Ῥωμαίοις ὑποφόρου καὶ νῦν δὲ κράτει δεδουλωμένης. τῷ ἡμετέρῳ οὔτε σοὶ περιόντων ἡμῶν κατακυριεύσειν δυνατὰ ἐσται οὔτε τῶν ἄλλων οὐδενί. Ἀντιοχεῖς μέντοι τῆς ἐς Ῥωμαίους ἀπιστίας αὐτίκα πρὸς τοῦ ἡμετέρου κοάτους τὰ ἐπίχειρα κληρωσάμενοι εἰσόν-

Du Cangii notæ.

(99) Ἑρρίκος. Henricus Austriæ dux. Vide infra ad p. 261.

(1) Βαλδουῖνος. Exstincto Balduino III regi Hierosolymitano successit ejus frater Amalricus comes Joppensis : qui diremptis apostolicæ sedis auctoritate cum Agnete, Joscelini Edessani comitis filia, nuptiis, Mariam Comanenæ Joannis Comneni protosebasti filiam, Andronici Sebastocrato-

ris, Manuelis fratris, neptem duxit circa an. 1167, uti narrant Tyrius, l. xx, c. 1 et 24. Robertus de Monte hoc A.

(2) Περὶ Ἀντιοχείας. Boemundo III adhuc impubere et Renaldo principe a Saracenis capto, Antiocheni Balduinum III in urbis et principatus defensorem assumpserant contra invalescentes Saracenos, viribus nostrorum tot cladibus accisis.

ται τίνι ξυγκρούειν αὐτοὶ τετολμήκασιν. Ἐν τοῦ-
 ταις μὲν τὰ τοῦ γράμματος ἦσαν. Ὁ δὲ ἐπειδὴ τῶν
 ἐπὶ Ἀντιοχείᾳ ἠλπισμένων ἀπετύγχανεν ἤδη, ἐν-
 ἔκειτο περὶ κήδους λοιπὸν τὴν βασιλέα [P. 158] πα-
 ραιτούμενος. Μίαν τοίνυν τῶν τοῦ πρωτοσεβαστοῦ
 ἀρμοσάμενος θυγατέρων ὁμώμοκε λοιπὸν καὶ αὐτῆς,
 ὅσα καὶ Βαλδουῖνος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ πρότερον. Βασι-
 λεὺς δὲ, ἐπειδὴ μηδέπω τὰ πρὸς τὴν παρὰ πόδας
 ἐξαρτυσάμενος ἔτυχε μάχην· δεισας περὶ τῆ πόλει
 Ζεύγμη (3) ἐπὶ πλείτων ἤδη πρὸς τοῦ Στεφάνου
 πυργηρουμένη, πρὸ τοῦ τὸν ὑπὲρ τῶν ὄλων ἐκρῆσαι
 πόλεμον, ἀράτευμα λόγου ἀξιὸν βοηθῆσον αὐτῇ
 ἔστειλεν ὑπὸ στρατηγοῖς Μιχαὴλ τε τῷ Γαβρᾶ καὶ
 τῷ Βρυεννίῳ Ἰωσήφ, ὑφ' οὗς ἐτέλουν ἄλλοι τε τῶν
 ἐν Ῥωμαίοις ἐπιφανεστέρων, καὶ Ἰωάννης ἦν ἄγ-
 γελον ἐπεκάλουν, ἀνὴρ ἐμπειροπόλεμος, καὶ Ἰωάν-
 νης ὁ Ἰσῆς, Πέρσης μὲν τὸ γένος τροφῆς δὲ καὶ
 διαίτης ἱμεταλαχῶν Ῥωμαϊκῆς. Ἐπὶ πλέον γε μὴν
 τῇ πόλει ἐπαρκέσαι βουλευθεὶς ναῦς ὡσεὶ πλείστας
 στρατιωτῶν τε καὶ τῶν ἐπιτηδείων ἐμπλησάμενος
 ἐκέλευε τὸν Ἰστρον παραπλευούσας ταῖς ἐνδοθὶ παρ-
 ἔχειν τῶν ἀναγκαίων, ἕως αὐτῆς πανστρατὶ ἐπὶ τὴν
 Οὐννικὴν ἀφίκηται. Οὐννοὶ δὲ, ἐπειδὴ πολὺν τινα
 χρόνον ἀμφὶ τῷ περιδῶλι ἐνδιατρίψαντες πολλάκις
 τε αὐτοῦ ἀποπειρασάμενοι ἐγνωσαν ἀνεφίχτοις ἐπι-
 χειρεῖν (αἱ γὰρ Ῥωμαϊκαὶ νῆες ἐπὶ τὴν ἐχομένην
 ποταμοῦ Ἰστροῦ πλευρὰν ὀρμιζόμεναι μεγάλα τοῖς
 ἐνδοθὶ Ῥωμαίοις συνεβάλλοντο, πρὸς δὲ καὶ τοὺς ἐν
 πολέμῳ τραυματίας γεγεννημένους ἀπολαμβάνουσαι
 ἐτέρους ἀκραιφνεῖς τοῖς σώμασιν ἀντιπαρεῖχον αὐ-
 τοῖς), νῆας καὶ αὐτοὶ συλλεξάμενοι, μήπω τοῦ σὺν
 τῷ Γαβρᾶ καὶ τῷ Βρυεννίῳ στρατεύματος ἀφικο-
 μένου ἐπὶ Οὐννικὴν, διὰ τοῦ ποταμοῦ κατὰ τῶν
 Ῥωμαϊκῶν ἐφέροντο ὡς καταδύσοντές τε αὐτάς καὶ
 μάχῃ οὐ σὺν πόνῳ περιγενησόμενοι, εἰ καὶ ταύτης
 τῆς πείρας ἠλέγχοντο δεύτεροι. Αἱ γὰρ αὐτῶν νῆες,
 ἅτε ἤμιστα τοῦ ναυπηγεῖσθαι δεξιῶς ἐς ἀσύμμετρόν
 τι διατεινόμεναι εὖρος, τὰ δευτεραῖα ἐπὶ ταχύτητι
 κομίζονται τῶν Ῥωμαϊκῶν. Ἦσαν μὲν γὰρ διὰ
 τοῦ ποταμοῦ, Ῥωμαῖοι δὲ παρατάξειως σχῆμα
 ποιησάμενοι κατὰ μέσον ἀπολαμβάνουσιν αὐτοὺς
 συχνά τε τοῖς τοξεύμασιν ἔβαλλον, ἐφ' οἷς ἀπειρη-
 κότες ἐκεῖνοι πρύμναν ἐκρούσαντο. Αἱ μὲν οὖν ἄλλαι
 νῆες αὐτῶν θατέρᾳ τοῦ ποταμοῦ πελάσασαι δχθη
 τὴν κίνδυνον ἔφυγον, μία δὲ αὐτῶν ἀνδρῶν πλέα
 τῶν παρ' αὐτοῖς στρατηγούτων ὑποχείριος Ῥω-
 μαίοις ἐγένετο σκευαστῷ πυρὶ (4) καταπλήξασι
 ταύτην. Οὐννοὶ τοίνυν, ἐπειδὴ καὶ ταύτης ἀπετύγ-
 χανον τῆς πείρας, ἐφ' ἐτέρας ἐτρέποντο. Τῶν γὰρ
 τῷ Στεφάνῳ δευσηρετουμένων Οὐννων χρήμασι τι-
 νας ὑποκλέψαντες, δηλητήριον (5) τῷ ἀνθρώπῳ κε-
 ράσαι ἀνέπεισαν. Κάντευθεν ἦ τε πόλις ἐάλω καὶ
 Σίρμιον ἅπαν ὑπὸ Οὐννοὺς αὐθις ἐγένετο. Θι μέντοι
 ἐνδοθὶ Ῥωμαῖοι τε καὶ Οὐννοὶ, ὅσοι σὺν τῷ Στεφάνῳ

A Is autem ubi nihil de Antiochia sibi sperandum
 vidit, perstitit de affinitate imperatorem rogare :
 et accepta in matrimonium una filiarum protose-
 basti, eadem quæ antea ejus frater Balduinus,
 pactus est. Imperator rebus omnibus nondum satis
 ad præsens bellum apparatus, metuens Zeugmæ
 urbi, quam Stephanus arctissima obsidione preme-
 bat, priusquam de summa rerum bellum arriperet,
 idoneas aliquot copias in auxilium eo misit, duci-
 bus Michaelē Gabra et Josepho Bryennio, sub qui-
 bus militabant tum alii inter Romanos illustriores,
 tum Joannes cognomento Angelus, vir militiæ
 peritissimus, et Joannes Ises, natione quidem Persa,
 cæterum inter Romanos nutritus et educatus.
 Cumque plurimum urbi auxilium ferre vellet, naves
 complures militibus rebusque aliis necessariis on-
 ratas superare Istrum et obsessis com meatum præ-
 bere jussit, donec ipse cum universo exercitu in
 Hungariam descenderet. Hungari vero, cum diu
 circa urbis mœnia morati ea sæpius nequidquam
 tentassent, rem supra vires aggredi statuerunt.
 Classis enim Romana in alterum fluvii latus advecta,
 tum et magna Romanis, qui in urbe erant, com-
 moda præstabat, tum etiam iis qui inter pugnan-
 dum vulnera exceperant receptis, alios corporibus
 integros **239** in eorum locum substituebat. Navi-
 gliis igitur et ipsi collectis, priusquam Gabræ et
 Bryennii in Hungariam advenissent copiæ per flu-
 men in Romanas naves delati sunt, ut eas submer-
 gerent nec multo cum labore hostes prællo devin-
 cerent : etsi hic conatus minus prospere iis cessit.
 Eorum quippe naves minus apte fabricatæ et in
 immodicam extensæ latitudinem velocitate Roma-
 norum superabantur. Et jam in flumen deductæ
 erant, cum Romani navibus suis in aciem ordinatis
 illas excipiunt crebrisque jaculationibus infe-
 stant : quibus illi fatigati naves inhibere. Earum
 pars alteri appulsa littori discrimen evasit, una
 vero ducum militarium plena in Romanorum pote-
 statem venit, arteque confecto igne absumpta est.
 Hungari itaque, postquam et hic irritus conatus
 fuit, aliud sunt moliti. Nonnullos enim ex sua gente,
 qui Stephano famulabantur, pecuniis corrumpunt,
 iisque persuadent ut propinato veneno hominem
 necarent. Ita et urbs capta est et totum Sirmium
 in jus venit Hungarorum. At qui in civitate pro
 Stephano stabant, Romani perinde ac Hungari,
 incolumes et illæsi mansere, utpote qui his condi-
 tionibus urbem tradiderant. Stephani vero cadaveri
 illudentes Hungari primum quidem illud nullis
 sacris prosecuti sunt honoribus, neque aliis quæ
 mortuis **240** debentur, officiis : sed expositum
 projectumque ante urbis portas inhumatum reli-
 querunt, donec ipsis naturæ affectibus permoti illud

Du Cangii notæ.

(3) Ζεύγμη. V. Nicet. l. iv, n. 3.

(4) Σκευαστῷ πυρὶ. Igni Græco, qui nostris seu d'artifice dicitur. Ἐσκευασμένον πῦρ Leonii in Tact. c. 19 n. 6.

(5) Δηλητήριον. Veneno interlisso Stephanum seniore scribit etiam Nicetas, Thwrocæus in oppido Zemlen obiisse tradit A. Dom. 1173 Id. April. fer. 5 et Albæ sepultum.

tandem in Stephani protomartyris intulere templum, ibique humo mandavere.

ἄταττοντο, ἀσιναις διεγένοντο, ἄτε ὁμολογία τοιαύτη τὴν πόλιν ἐνδόντες αὐτοῖς. Οὐνοὶ δὲ τῷ τοῦ Στεφάνου ἐνυδρίζοντες νεκρῷ τὸ μὲν πρῶτον οὔτε ὄσιας μετέδωκαν οὔτε τινός ἄλλου πῶν ἐπὶ τεθνεῶτι. [P. 159] νομίμων ἡξίωσαν, πρὸ δὲ τῶν τῆς πόλεως ἐκθετον ποιησάμενοι πυλῶν, ἀταφον μένειν ἐδικαίουν. Ὅφει δ' οὖν ὑπὸ τῆς φύσεως παρακληθέντες ἐς τὸν Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος ἀγούσι νεῶν, ἐνθα τῷ χώματι τοῦτον ἔδωκαν.

14. Postquam hæc accepit princeps, Augusta licet graviori morbo iis diebus conflictaretur, ipse divino quodam, uti solebat, accensus ardore, totus in bellum incubuit. Sardicam ergo cum pervenisset Myriorum metropolim, copias ibi contrahit. Inde Junio mense exacto motis castris ad Istrum contendit: cumque illum trajecturus esset, id potissimum comminiscitur: quoquoque erant in exercitu potiori armatura aut robore conspicui, e regione Chrami Hungariæ oppidi collocavit, eo loci extemplo transmissurum se Istrum simulans: cum autem videret adversa consistentes ripa Hungarorum copias, ad Belegrada progressus, ubi illuxit, confestim inde excessit. Ita hostium illic vires distrahi ac divelli contigit, dum utrique obsistere parti committuntur. Neque tamen minor ad trajiciendum Romanorum animos occupavit pavor. Quod simul atque advertit imperator, ipse ante alios, qualia sæpe ausus est, scapham ingressus in adversam ripam transiit: atque inde reliquis Romanorum exercitus imperatoris ardorem reveritus naves conscendit. Hungari vero postquam imperatorem transmisisse viderunt, ruptis statim ordinibus retro cessere. Quo tum tempore accidit, ut dum imperator ad terram hostilem appellens longius quam par erat prosiliret (obstabat quippe limus, **241** quominus propius ad littus posset navis applicari) pes alter gravius offenderit, atque inde male haberet. Neque tamen ideo a priori remisit ardore: sed dum fluminis cursum divertere conatur, totoque die huic operi interest, tumescere pars læsa pedis cœpit. Plurimi vero ex Barbaris qui Zeugmen tuebantur extra mœnia procurrentes opponere se Romanis parant. Verum simul atque imperatorem vident, dum sese invicem prævertère nituntur, ingenti tumultu et trepidatione in urbem irruunt, nec ea amplius audent egredi. Romani post hæc, omnibus quæ ad oppugnationem necessaria erant apparatus, tertio post die rem aggrediuntur. Barbari autem e turribus propugnantes, clamoribusque et vociferationibus implentes aerem, tela continuo jaciebant telisque vicissim impetebantur. Atque in eo certaminis genere dies iste et sequens consumptus est. Romanis perinde ac Hungaris nihil proficientibus. Tum et alia demirari subit in ea obsidione facta, præsertim vero imperatoris audaciam: quam, nisi tunc temporis adfuissem præsens, et eorum quæ hic gesta sunt testis ipse exstitissem, aliis narrantibus vix ac ne vix quidem crederem. Romani enim lignea exstructa turri transcendere in urbem et comminus cum Barbaris mœnia defensantibus manus conserere statuerunt. Ipse autem primus omnium con cendere voluit: e Istud præ cæteris, in-

ἰδ'. Τούτων ἀκούσας βασιλεὺς, καίτοι τῆς βασιλίδος νόσῳ βαρεῖα τὸ τηνικάδε πιεζομένης, αὐτὸς δαιμονίᾳ τινὶ ὡσπερ εἴλωθει κεκινημένος ὁρμῇ καθίστατο πρὸς τὸν πόλεμον. Ἐν Σαρδικῇ τοίνυν τῇ Ἰλλυριῶν γενόμενος μητροπόλει ἐνταῦθα τὸν στρατὸν ἡθροίζεν. Ἰουνίου δὲ φθίνοντος ἐκεῖθεν ἀρας ἐπὶ τὸν Ἴστρον ἦλθε. Μέλλων δὲ ἤδη περαιούσθαι κατὰ τὰδε ἐπίλοι. Ὅπόσον ἐν τῷ στρατεύματι ὀπίσσει τε διαφέρον καὶ μαχημώτερον ἦν, ἀντικρὺ Χράμου πόλεως ἐστήσεν Οὐννικῆς, δόκησιν παρέχων ὡς αὐτίκα ἐκεῖθεν περαιωσόμενος. Ὅθεν καὶ ἐπειδὴ ἀντίπορθμον ἐνταῦθα τὸ Οὐννικὸν ἐστὼς εἶδεν, ἐπὶ Βελέγραδα μεταθίξας ὁρθηρῶς ἐκεῖθεν ἀπέπλει. Ἐντεῦθεν τε διεηρησθαι συνέβαινε τοὺς πολεμίους ἐκατέρωθεν ἀντιτάξασθαι διανοουμένους μέρεσι. Πλὴν ἀλλὰ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ὀκνήσει πολλῇ ἐς τὴν διάδασιν εἶχοντο, ὃ γνοὺς βασιλεὺς αὐτὸς πρὸ τῶν ἄλλων, ὅποια πολλάκις ἤδη τολμήσας ἔτυχε, λεμβιδίῳ ἐπιθίξας ἐπὶ τὴν ἀντιπέρας ἐφέρετο ὄχηθην, ἐξῆς δὲ καὶ ὁ Ῥωμαίων στρατὸς τὴν βασιλέως ὁρμὴν αἰδεσθέντες ἐπὶ τὰς ναῦς ἐχώρουν. Οὐνοὶ δὲ ἐπειδὴ βασιλέα περαιωσάμενον εἶδον, ἐλύον τε παρ' αὐτῶν τὸν συνασπισμὸν καὶ ἀνεχώρουν ὑπίσω. Ὅτε συνέβη τῷ βασιλεὶ ἐν τῇ πρὸς τὴν πολεμίαν ἀποδάσει πλέον ἢ ἐχρῆν ἀλομένῳ (οὔδὲ γὰρ συνεχώρει τὸ τεναγῶδες τῇ χέρσῳ διοκεῖλαι τὴν ναῦν) θάτερον παρασφῆλαντα τοῖν ποδαῖν πονήρως αὐτῷ διατεθῆναι. Ὁ δὲ οὔδὲ ὡς τῆς ἀγαν ἠθέλε λήγειν προθυμίας, ἀλλὰ τινα τοῦ ποταμοῦ γὰρ οὖν ἐπειγόμενος ἐκτροπήν, ἐν τούτῳ τε διημερεύσας τῷ πόνῳ εἰς ὄχλον ἐπῆρε τὸ πεπονηκὸς αὐτῷ τοῦ ποδὸς μέρος. Τῶν δὲ τὴν Ζεύγμην φρουρούντων Βαρβάρων ὡς πλείστοι τειχέων ἐκδραμόντες ὡς ἀντιταξόμενοι ἐστήσαν. Ἀλλ' ἄμα τε βασιλέα εἶδον καὶ ἄλλος ἄλλον προφθάνειν ἐπειγόμενοι παραγμῶ καὶ θορόβῳ ἐς τὴν πόλιν εἰσέπιπτον ἐπεξιέναι τε οὐκέτι ἐτόλμων. Καὶ λοιπὸν Ῥωμαῖοι τὰ πρὸς τειχομαχίαν ἐξηρτύοντο. Τρίτῃ δὲ μετ' ἐκείνην ἡμέρᾳ καὶ ἔργου εἶχοντο. Οἱ δὲ Βάρβαροι ἐκ τῶν ἐπάλλξεων ἀμυνόμενοι κεκραγμῶν τινῶν καὶ ἀσῆμων ἀλαλαγῶν τὸν ἀέρα ἐπλήρουν ἐβαλλόν τε διηνεκὸς καὶ ἐβάλλοντο. Ἀλλ' ἐπὶ τοιοῦτοις μὲν ἢ αὐτίκα καὶ ἢ μετ' ἐκείνην ἠνάλωτο, καὶ οὔδὲν οὔτε Ῥωμαίοις οὔτε [P. 140] Οὐνοις προὔχωρει. Ἐγὼ δὲ καὶ ἄλλα μὲν τῶν εἰς ἐκείνην τετελεσμένων θαυμάζειν ἔχω τὴν πολιορκίαν, τὴν γε μὴν τοῦ βασιλέως τόλμαν, εἰ μὴ παρῶν ἐτύχων τῆδε τῶν πραττομένων αὐτόπτης γινόμενος, σχολῇ ἂν ἀφηγουμένοις ἐπίστευσα. Ῥωμαῖοι γὰρ ξύλινον τεκτηνάμενοι πύργον ἀναβαίνειν ἐπὶ τὴν πόλιν διανοῦντο, ὡς ἀπὸ χειρὸς τοῖς ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων ἀντικαταστησόμενοι Βαρβάρους. Ὁ δὲ πρῶτος τῶν ἄλλων ἀναβαίνειν ἡξίου. Ταύτην δὲ μοι, λέγων, ἄνδρες Ῥωμαῖοι, μείζω τῶν ἄλλων χαρίεσθε τὴν

εὐνοίαν, εἰ γε ἀναβαίνοντα κωλύετε μηδέν. Οὐ μέντοι καὶ ἐξέπραξε τὸ ἐπιθύμημα. Οἱ γὰρ προῦχοντες τῶν στρατηγῶν περιστάντες αὐτῷ ἰσχυρότατα διεκώλυσαν. Ὁ δὲ κύκλις τὸ τεῖχος περιῶν αὐτὸ τε ἔθεν ἐπίμαχον μάλιστα ἦν διεσκοπεῖτο καὶ τὰς τάφρους, αἱ τὴν πόλιν ἐζώννουσιν, βάθους τε καὶ εὐρους ἰκινῶς ἔχουσαι, φακέλλων τινῶν καὶ φρυγάνων ἀπορία λίθων ἐκέλευε πληροῦν οὕτω τε διαβιδάζειν τὰ μηχανήματα· ἦγυστο δὲ ὅμως ἐπὶ τῇ τῆς πόλεως ἀλώσει οὕτω οὐδέν. Οὐνοὶ γὰρ, καίτοι μεγάλα πρὸς Ῥωμαίων βιαζόμενοι στρατιωτῶν, ἐπαιάνιζόν τε μᾶλλον ἢ πρότερον καὶ ἐλπίσιν ὠχοῦντο παρὰ πύδας αὐτοῖς τὸν ἄλλον ἵναί τῶν Οὐννῶν στρατόν.

15. Ἐπὶ τοιούτοις τῶν πραγμάτων ἡρτημένων, προσιδόντες οἱ Ῥωμαίων σκοποὶ μεγάλου ἔφοδον ἐμῆνυον στρατεύματος αὐτοῖς· κόνιν γὰρ ἐπὶ πλείστον τοῦ ἀέρος ὀρθιάζουσαν ἰδέσθαι. Ἄλλὰ καὶ τῶν τις Οὐννῶν τύχης ἐπιφανοῦς Βασάκης ὄνομα Ῥωμαίοις προσχωρήσας οὐ μακρὰν ἀποθεν εἶναι τὸν Παιόνων ἰσχυρίζεται ῥῆγα, ἄλλους τε ἀριθμοῦ κρείσσους καὶ δὴ καὶ Σκύθην ὁμοῦ καὶ Ταυροσκύθην ἄγοντα στρατόν, πρὸς οἷς καὶ τὸν Τζέχων ἔλεγε δυνάστην πανστρατὶ καὶ πάλιν σὺν αὐτῷ ἦκειν. Τούτων ἐπειδὴ περὶ ὁ βασιλεὺς ἤκουσε, βουλὴν σὺν τοῖς μεγιστάσι καθίζει, ὅπως δῆποτε χρῆ τὰ παρόντα διοικεῖσθαι ζητῶν. « Ἄνδρες ἀμέλει, ἔφη, Ῥωμαῖοι οὐ τοῦτο μόνον ἢ τῶν πραγμάτων οἷδε φύσις, ἵνα τις μόνον τολμᾷ, ἀλλ' ὡς ἂν τῇ τόλμῃ μὴ ἀξύμβατα καὶ τὰ ἔργα ἐπιτιθῆ, μάλιστα ἔγωγε τῷ καὶ κατὰ βραχὺ σωφρονοῦντι περὶ πλείστων εἶναι οἰόμενος. Μὴ τοίνυν, ἐπειδὴ τὸ ἔθνος τοῦτο ἐκ παραλόγου τινὸς ἀνωθεν τύχης εὐημερῆσαν δυσαντίβλεπτον τῇ Ῥωμαίων κατέστη ἀρχῇ, διὰ ταῦτα ἀποχρῆν ἡμῖν οἰηθῶμεν, εἰ μόνον ἐπὶ γῆς στρατεύοιμεν τῆς αὐτῶν. Ἄλλ' ἀπονεμητέον ἐκάστῳ καιρῷ τὸ προσῆκον καὶ ἀποδοτέον καταστάσει τῇ παρούτῃ πράξιν [P. 141] τὴν δέουσαν. Οὐ γὰρ ταῦτα εὐημεροῦσιν οἶμαι καὶ δυσπραγοῦσιν ἀρμόσαιεν ἂν πράγματα· καὶ τῇ Ῥωμαίων τοίνυν ἀρχῇ, εἰ καὶ τῆς παλαιᾶς οὕτω τετύχηκεν εὐκλιρίας, ἀλλὰ (σὺν Θεῷ φάναι) πολλῷ βελτίονι ὑφ' ἡμῖν ἀναφανείσῃ προασπισταῖς, εἰς εὐδοξίαν περιστήσεται πάντως ἐκ ποδῶν τῷ Οὐννῶν γενέσθαι ῥῆγι, σὺν πολλῷ μὲν ὡς φασὶ καὶ τῷ αὐτόχθονι ἐπιόντι στρατῷ, πλείονι δὲ καὶ τῷ ἀπὸ συμμαχίδος συγκροτούμενῳ χειρός. Ὅπως οὖν ἀμφοτέρα ταύτη περιωθείη, δόξα τε ἦν εἰς τὸ βέλτιον ἤδη μεταβαλοῦσαν ἔσχε, καὶ δύναμις ἢ αὐτῆς ἀκρυφνῆς ἐντεῦθεν ἀπαλλαγείη, βουλευτέον ὡς ἐνὶ μάλιστα. » Βασιλεὺς μὲν τοσαῦτα εἶπε. Ῥωμαίων δὲ τῶν ἐκ βουλῆς τοῖς μὲν μεταστρατοπεδεύσασθαι ἐντεῦθεν ἐπὶ Σάον τε τὸν χάρακα πῆγνυσθαι ἐδόκει, ὅπως ἐντεῦθεν σὺν τῷ ἀσφαλεῖ τοῖς πολεμίοις ἀντιφέρεσθαι δύναιντο, τοὺς δὲ τοῦτο μὲν οὐδαμῇ ἤρεσκε, τῆς πολιτορχίας δ' ἀφεμένου· ἐδόκει δυνάμει τῇ πάσῃ ἐπὶ ὑποστήσεσθαι τὸ πολέμιον. Ἄλλὰ βασιλεὺς ἀμφοτέρα οὐκ ἐπῆνει· τὸ μὲν γὰρ ζεῦλιαν, τὸ δὲ καὶ ἀβουλίαν ἀπεψήφιστο ἀντικρως. « Ἐξέστει

A quiens, viri Romani, erit mihi benevolentiae vestrae argumentum, si me ascendere non prohibueritis. Neque tamen quod animo voverat perfecit, quia ducem **242** praecipui qui eum circumstabant, pertinacius obnixi sunt. Ille itaque urbis mœnia obequitans et [qua parte expugnata facillima viderentur explorans, fossas urbem ambientes, profundas satis et latas, fascium et virgultorum penuria, lapidibus compleri sicque transportari machinas imperavit. Sed neque ea res quidquam momenti ad capiendam urbem attulit. Hungari quippe, quamvis a Romanis millibus gravia essent passi, majores quam antea clamores edebant, speque alebantur proxime venturi in eorum auxilium alterius Hungarorum exercitus.

B 15. Dum in eo essent rerum statu, Romanorum speculatores magnum hostibus auxilio exercitum advenire nuntiant: pulverem enim se in aerem altius elatum adverlisse aiebant. Sed et Hungarus quidam ex illustrioribus, nomine Basakes qui Romanorum partes amplexus erat, non longe abesse Hungarorum regem affirmabat, et praeter infinitum bellatorum numerum et Scytharum simul et Tauroscytharum aciem, insuper etiam Tzechorum principem cum universis viribus rursus cum ipso venire. Postquam haec principi comperta sunt, magnatum concilium cogit deque modo rerum agendarum sententias eorum rogat: « Non illud solum, viri Romani, inquit, rerum exigit natura, ut quis modo audaciam praeseferat, sed ut audaciae minus consentanea non arripiat aggrediaturve opera, maxime equidem vel leviter **243** prudenti, attendendum arbitror. Ne igitur, quia gens ista sic nempe divina ordinante Providentia, rebus elata prosperis in Romanum imperium terribiliter ingruit, propterea satis nobis esse arbitremur, si in eorum tantummodo solo bellum geramus. Verum quid temporibus quibusque conveniat inspiciendum est, et facienda quae praesens hic status postulaverit. Neque enim eadem, ut arbitror, et prospere habentibus et adversa utentibus fortuna apta sunt. Romanorum itaque imperio, etsi pristinam nondum felicitatem consecuto, sed (quod praesciscine dixerim) in meliorem tamen statum nobis defensoribus adducto, nequaquam dedecori erit, si universi Hungarorum regi cedant, qui cum ingenti, ut aiunt, indigenarum exercitu accedit, et majoribus adhuc sociorum copiis auctus est ac instructus. Quapropter maxime prospicere quisque debet qua ratione utraque illi conserventur, et gloria, quae jam in melius ire coepit, et potentia, quae inde tota ab ipso recederet. » In hunc modum disseruit imperator. Quidam autem ex Romanis, qui concilio illi intererant, transferenda inde ad Savum castra censebant, ut tutius ex eo loco hostibus posset obsisti. Aliis id minime placuit: sed relicta obsidione cum omnibus viribus imminentem hostem sustineri debere existimabant. At princeps utrumque respiciens consilium, illud metus, hoc contra temeritatis **244**

damnavit: « Nobis enim aiebat, obsidionem omittentibus, integrum erit Hungaris, qui praesidio urbi sunt, majores copias cogere et commutui largius providere. Censuit igitur ipse ut imbellis exercitus pars lixaeque ac calones armarentur, et ibi circa urbem sub aliquot ducibus haud admodum nobilibus manerent; reliquus autem exercitus secum in reliquos Hungaros pugnaturus exiret. Haec ubi sententia stetit, ad iter se in proximum diem praeparavit. Cum vero nihil certi ipsis esset nuntiatum, sumptis prima luce armis tertium in urbem impetum faciunt. Pugna itaque rursus conseritur, ac Hungari quidem, qui moenia defensabant, lapidibus sagittisque rebusque aliis quibuscunque obviis subeuntes arcebant Romanos. Hi vero longe quam antea vehementius fundamenta suffodiebant, machinisque petrarys admotis murorum loricas diffringebant. Crebrae utrimque adhortationes et incitamenta, vocesque et ululatus, dissonusque ac incensus clamor exaudiebantur. Simul atque igitur Hungaria Romanis fundamenta viderunt commoveri, id statim moliantur. Saxum erat intra moenia ingentis magnitudinis: id trabibus suppositis alligatisque funibus in ligneum educunt propugnaculum, quod ipsi fabricaverant, muris ipsi longe excelsius, ut inde in Romanos illud devolverent. Sublato igitur in turrim lapide, cum tantum pondus sustinere illa non posset (erat enim immensae molis) repente cum ipsis Hungaris, quorum **245** nemo discrimen evasit, delapsa in terram corruit. Inde iterum clamor oriri coepit, et pugna multo acrior facta. Tum etiam imperatorem aiunt, cum Romanum quemdam certo ictu ab hostibus percutiendum et haud dubie periturum vidisset accurrisse et protenso clypeo a vibratis telis hominem servasse.

16. Hungari vero ut angustiis se undique premi adverterunt, missis legatis principem rogavere, ut dedentes civitatem salvi et incolumes possent excedere. At ille non se prius id facturum respondit, quam Gregorius et qui cum iis erant zopani astricto funibus collo, pedibus capitibusque nudis venissent. Quibus cum hoc responso remissis, Romani haec acrius urbem adorti eam per vim expugnant. Qua capta, Gregorius et caeteri Hungarorum duces cum ignominia, ad eum quem diximus modum miserabili habitu nec sine ejulatu ad principem accessere. Verum ille aliquandiu ne aspectu quidem eos dignatus est: sed tandem Bela intercedente, mortem condonavit, eosque in custodiam extemplo conjici jussit. Romani autem summo animi ardore urbem ingressi homines ibi velut agnos trucidarunt. Unde mihi oboriuntur lacrymae, cum vitam humanam intueor, et quantis ultro se malis miscrum hoc hominum genus involvat. Auferebantur thesauri et vestes et vasa argentea, omniaque adeo eorum bona diripiebantur. Quin et inventa est in-
246 muliereula, cui pars qua sedemus telo transfixa erat. Id ei quomodo acciderit commemorabo. Haec nondum adhuc eamta civitate supra

γάρ, ἔλεγε, τῆς πολιτορχίας ἀποσχομένων ἡμῶν δύναμιν τε πολλὴν τῆς νῦν μελιζω καὶ τὰ ἐπιτήδεια διαρκῶς ἐσχομίσασθαι Οὐννοὺς, οἳ ἀμφὶ τῆ πόλει φρουρὰν ποιῶνται. Ἐδόκει δὲ αὐτῷ τὸ μὲν ἀχρεióτερον τοῦ στρατοῦ καὶ ὄσον οἰκετικὸν ἦν ὄπλι περιθέμενον αὐτοῦ πρὸς τῆ πόλει μεῖναι ὑπὸ στρατηγῶν τισι τῶν οὐ λίαν ἐπισήμων, τὸ δ' ἄλλο ἅπαν ἅμα αὐτῷ ἐπὶ Οὐννοὺς τοὺς ἄλλους λέναι μαχησόμενον. Ὡς οὖν ἐκράτει ταῦτα, παρεσκευάζοντο μὲν τῆς ἐπιούσης ἐκεῖθεν ἀναστησόμενοι, ἐπεὶ δὲ οὐδὲν οὐδέπω σαφὲς αὐτοῖς ἀπηγγέλη, ἐξοπλισάμενοι ἔωθεν καὶ τρίτην ἤδη πείραν προσῆγον τῆ πόλει. Μάχη τοίνυν αὖθις συνίσταται· καὶ Οὐννοὶ μὲν οἱ ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων λίθοις καὶ βέλεσι καὶ παντὶ τῷ παρατυχόντι τὸν Ῥωμαίων ἡμύοντο στρατὸν, οἱ δὲ μᾶλλον ἢ πρότερον ὑπώρυσσόν τε τὰ κρηπιδώματα καὶ τοῖς πετροβόλοις τὰς τῶν λίθων διεσπάραττον ἐμβολὰς, παρακελευσμοὶ τι συχνοὶ καὶ παραινέσεις ἐκατέρων ἠκούοντο, καὶ βοή καὶ ἀλαλαγμὸς ἦν, καὶ θροῦς ἠγείρετο ἀσημος. Οὐννοὶ τοίνυν τοὺς ἐπὶ τῶν θεμελίων ὑπομοχλεύοντας θεώμενοι Ῥωμαίων τοιάδε ἐποίουν. Λίθος μέγα τε χρῆμα ἐντὸς τειχέων κείμενος ἦν· τοῦτον ὑπὸ ξυλώμασιν ἐνθήμενοι σχολῶνους τε ἀνάψαντες σφῶν ἐπὶ τὸ ξύλινον ἀνεῖλκον προπύργιον ὅπερ αὐτοῖς κατεσκευάστο τειχέων ὑπεριστάμενον, ὡς ἐκεῖθεν ἐπὶ Ῥωμαίους ἀφήσουσιν. Ἄλλ' ἄρτι ὁ λίθος ὠμίλει τῷ πυργίῳ· τὸ δὲ οὐκ ἐνεγκὸν τὴν ὄλκην (μέγας γὰρ ὑπερφυῶς ἦν) ἐξαπιναίως ῥαγὲν εἰς γῆν ἠνέχθη σὺν τῶν Οὐννων πολλοῖς, καὶ αὐτῶν οὐδεὶς τὸν κίνδυνον ἔφυγε. Θροῦς τοίνυν καὶ πάλιν [P. 142] ἠγέρθη καὶ ἡ μάχη ἔτι μᾶλλον ἐμαίνετο. Ὅτε λέγεται, ὡς Ῥωμαίων τινὰ εὐστοχώτατα ἐπιτοξαζόμενον βασιλεὺς κατανοήσας ἐπέδραμέ τε καὶ τὴν ἀσπίδα προτείνας ἀπαθῆ βελῶν συνετήρει τὸν ἄνθρωπον.

17. Οὐννοὶ δὲ, ἐπειδήπερ ἐν στενῷ κομιδῇ περιστῆναι σφίσι τὰ πράγματα ἔγνωσαν, πέμψαντες ἔχρηζον βασιλέως, ὡς ἐνδόντες τὴν πόλιν αὐτῷ ἀθῶοι ἐντεῦθεν λοιπὴν ἀπαλλάξωσιν. Ὁ δὲ οὐ πρότερον ἔφη τοῦτο ποιήσειν πρὶν ἂν καλώδια τῶν τραχήλων Γρηγόριός τε καὶ τῶν ἐν σφίσι ζουπανῶν οἱ ἄλλοι ἀναψάμενοι γυμνωθεῖσι ποσὶ καὶ ἀκαλυψέσι ταῖς κεφαλαῖς ταῖς αὐτῶν ἔλθοιεν. Ὁ μὲν δὲ ἐπὶ τοιοῦτοις αὐτοὺς ἀπεπέμψατο· Ῥωμαῖοι δὲ σφοδρότερον ἐπιθρίσαντες τὴν πόλιν εἶλον, ἧς ἤδη ἀλίσκομένης, Γρηγόριός τε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ στρατηγοὶ τῶν Οὐννων σὺν ἀτιμίᾳ τρόπον τὸν εἰρημένον ἐλεεινοὶ τῶν σχημάτων βασιλεὶ προσιόντες ἔκλαον. Ὁ δὲ μέχρι μὲν τινος οὐδὲ προσβλέπειν ἤξιον, ὅψε δὲ πολλὰ τοῦ Βελᾶ παραιτησαμένου, τὸν μὲν φόνον ἀφήκεν, ἐς δὲ φρουρὰν αὐτίκα ἔπεμψε. Ῥωμαῖοι δὲ θυμῷ μεγάλῳ εἰς τὴν πόλιν εἰσιόντες ἔτε ἄρνας τοὺς τῆδε κατέθυσον ἄνθρώπους. Ὅτε μοι καὶ δακρυῶσαι ἐπῆλθε βίον ἐγνωσμένῳ τὴν ἀνθρώπειον ὅσοις τε τὸ δειλαιὸν τοῦτο γένος ἐκουσίοις ἑαυτὸ ξυνέδησε κακοῖς. Ἦγοντο κειμήλια καὶ ἱματισμοὶ καὶ ἀργυρίσματα, καὶ πάντα τὰ ἐκείνων ἐληίζετο λαθᾶ. Ὅπλοισι τοῖς ἐχθρῶν ἠμπύοχετο ἕκαστος καὶ τῶν ψιλῶν τούτων καὶ ἀνόπλων μαχητῶν, ὅτε δὴ καὶ γύναιόν τι

εὔρετο δὺστηνον διεληλαμένην ἀκίδα τῆς ἔδρας ἔχον. Πόθεν δὲ αὐτῷ τοῦτο συνέβη, αὐτίκα δηλώσω. Αὐτῇ, ὀπηνίκα ἔτι ἀνάλωτος ἦν ἡ πόλις, ὑπὲρ τῶν τειχέων ἐστῶσα σποδόν τε κατέσειε (6) καὶ τὰ ἱμάτια κίσμῳ οὐδενὶ ἀνασύρασα τὴν ἔδραν παλιντρόπῳ τῷ προσώπῳ ἐς τὸν Ῥωμαίων ἐδείκνυε στρατὸν, ἀπέραντόν τε τινα βαττολογίαν ὑποψάλλουσα (7) δαιμονιώδει τινὶ μαγγανείᾳ Ῥωμαίους ξυνδεῖν ἔμετο. Ἄλλὰ τις στρατιωτῶν βέλος ἐπ' αὐτὴν ἀφίλι κατατυχεῖ τῆς τάλαιπώρου, ἐνθα τὸν τοῦ σκυβαλισμοῦ παραπομπὸν ἢ φύσις αὐλῶνα ἴδρυσεν. Εὔρετο δὲ καὶ τις Ῥωμαίων δεσμώτης ὁ τλήμων ἐπὶ σχολιώδους τινὸς καὶ ἀγγλίου καθειργμένους θωματίου ἀπ' αἰτίας τοιαύδε. Τοῦτον Οὐννοὶ αἰχμάλωτον ἤδη πεποιημένοι, ἅτε τοξείας εὖ εἰδότες Ῥωμαίους ἐκ τοῦ περιβόλου ἐπιτοξάζεσθαι ἀνάγκην προσηγόν. Οὐ δὲ οὐ συν γνώμη μὲν ἠφίει δ' ὅμως πυκνὰ, πάντα δὲ ἀμαρτεῖν ἐπολεῖ. Ὅπερ Οὐννοὶ κατανοήσαντες ἔαθ' ὡσαύτε τῷ ἀνθρώπῳ κατὰ νότου πολλάς καὶ σὺν ἀσφαλείᾳ καθειρξάντες εἶχον. Οὕτω μὲν δὴ Ζεύγμα καὶ πάλιν ἐάλω· ὅτε πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι λόγου καὶ ἀρετῆς εἰργάσαντο ἄξια, οὐχ ἥμιστα δὲ καὶ Ἀνδρόνικος ὁ Δούκας. Ἐπειδὴ γὰρ Ῥωμαίους διὰ κλίμακος ἀναρρίχωμένους ἐπὶ τὸ τεῖχος εἶδεν [P. 143], Ἀνδρονίκῳ (8) τῷ βασιλέως ἐξαδέλφῳ προσίων, ὅφ' ὄν τελεῖν ἔλαχεν ἤδη ἐκ Ταυροσκυθῶν ἀφικόμενον Γλεῶ τε τοῦ βασιλέως τυχόντα, ἡξίου ἐνδοθῆναι αὐτῷ τῆς ἀνόδου πειρᾶσθαι, τοῦ δὲ ἐπιτρέψαντος σπουδῇ πολλῇ ἐς τοῦτο ἐχώρει. Ἐπειδὴ δὲ τινες Λατίνων κατόπιν ἰόντες παρελθεῖν ἐφιλόνηκον αὐτόν, ὁ δὲ ἀντέπραττε σφίσι πολλὰ καὶ οὐδαμῇ τοῦ κλέους συγχωρεῖν ἠθέλεν. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγένετο, ἡ κλίμαξ αἰφνίδιον εἰς γῆν ἠνέχθη κατασπασθεῖσα. Ἄλλ' ὁ Ἀνδρόνικος τοῦ συνήθους καὶ πάλιν ἀντέκειτο θράσους. Ἐπειδὴ γὰρ ἐτέρας ἐνεχθείσης ἀναβαίνοντάς τινας αὐθις εἶδε, δραμῶν ἐπέβαινε καὶ αὐτός. Ταῦτα μὲν τῆδε ἐχώρησε. Στέφανος δὲ ὁ ῥῆξ τῆ τῆς πόλεως πεποισθῶς ἀσφαλείᾳ (πρὸς γὰρ

A muros stans cinerem excutiebat, et sublatis nullo pudore vestibus, faciem avertens, nates inspicendas præbebat Romano exercitui, multa intercinens et murmurans, quibus arte quadam demoniaca Romanos fascinare ac præstigiis irretire arbitrabatur. Sed miles quidam immisso in illam telo miseram eo percussit loco, quem ejiendis natura excrementis fecit. Repertus est et Romanus aliquis in sordidum ac tenebrosum carcerem miser conjectus ex hæcæ causa. Cum eum captivum fecissent Hungari seirentque jaculandi periculosissimum esse, ut Romanos e muro sagittis impeteret cogebant. Illè vero crebra quidem vibrabat tela, sed ita ut omnia prætervolarent. Quod ubi advertere Hungari, virgis cæsum hominem arcisque constrictum compedibus in custodiam condunt. Ita rursus capta est Zeugme. Quo quidem tempore multi præclara et prædicanda fortitudinis edidere facinora, atque in his Andronicus Ducas. Comenim Romanos, admotis scalis, mœnia subite ac scandera cerneret, accedens ad Andronicum imperatoris agnatum, sub quo a Tauroscythis jam reduce et veniam delictorum ab imperatore consecuto militabat, eum rogavit **247** ut sibi quoque ascendendi potestatem faceret: eoque permitte, summo animi ardore in id incubuit. Latinis vero quibusdam pone ipsum sequentibus ac priorem locum occupare annitentibus, ipse contra obstiti, maxime neque quidquam de gloria concedere voluit. Interea autem dum hæc fierent, scala in terram repente delapsa fracta est. Sed Andronicus consuetam audaciam resumpsit: et simul atque alia erecta scala, vidit nonnullos iterum ascendentes, et ipse etiam occurrit, ascenditque. Hæc quidem ibi prospere cessere. Stephanus autem rex fuis ingenio et fortitudini civitatis (præter cetera enim rivus ex Istri deductus undis eam rigabat: qui primo quidem aperte et sub dio positus, deinde imperatore Stephano bellum inferente, per sub-

Du Cangii notæ.

(6) Σποδόν τε κατέσειε. Pulverem dispergere forte pertinuit ad τεφραμαντείαν seu σποδομαντείαν, de qua Delrius l. iv Disquis. Magicar. quæst. 7, sect. 1. Nam mulier illa magicis incantationibus obsidentes irretire conabatur. Nec scio an etiam eo spectet c. 27 additionis 2 ad Capit. Caroli M. l. iv: *De homicidiis factis anno præsentis inter vulgares homines quasi propter pulverem mortalem. Ubi propter idem valet ac per, ita ut homicidia facta per pulverem mortalem seu per τεφραμαντείαν intelligantur. Sed cujusmodi eæ fuerint incantationes ea ætate per pulverem, haud constat: nam quæ scribit Delrius, huic loco minime conveniunt. Quid si mulier ista pulverem pedibus in hostes excutiebat in eorum contemptum? Pulveris enim excussio, contemptus seu potius abdicationis et excommunicationis argumentum fuit ex his quæ habentur Matth. x et Marc. vi Guillelmus abbas S. Theodor. in Vita S. Bern. l. ii, c. 8: *Hic (Eugenius IV pp.) seditione orta in populo pulverem pedum in litigantes excussit, et relictis eis in Franciam venit. Ita Humbertus episcopus Silvæ Candidæ cardinalis et alii Ecclesiæ Romanæ archiepiscopi, cum imperante Constantino Monomacho Cpoli in ecclesia S. Sophiæ sententiam**

excommunicationis in Michaelem patriarcham et ejus sequaces super altari posuissent præsentem clero et populo, inde mox egressi etiam pulverem pedum suorum excussere in testimonium illis dictum Evangelii proclamantes: videat Deus et judicet. V. Pachym. l. ii, c. 17.

(7) Ὑποψάλλουσα. Vox magicis incantationibus propria. Venefici, qui magicis susurris seu carminibus homines occidunt, § 3 Inst. de public. judic. Julianus Antecessor Const. 107, § 5: *Si venenis aut susurris magicis vitæ eorum insidiantur. Zoroastri susurri apud Prudentium adversus Judæos: Magicum susurramen apud Apuleium Metam. l. i. Lex 5, C. Theod. de indulg. crimin. Qui noxiis quæsitæ graminiibus et diris immurmurata secretis mentis et corporis venena composuit. Acta S. Thyrsi c. 3 n. 29: Aliis circa membra eorum carmina incantamentaque murmurantibus. Porro quid simile narratur a Raimundo de Agiles in Hist. Hieros. p. 178: *Dum duæ mulieres peccatiam unam de nostris fascinare vellent, lapis viriliter excussus mulieres carminantes cum tribus pueris allisit.**

(8) Ἀνδρονίκῳ. Euphorbeno, cujus supra meminit p. 228.

torraneum canalem in urbem procurrebat) sibi id persuadere minime poterat, ita facile a Romanis posse expugnari. Inde itaque digressus princeps aliud castellum extruxit, quod Hungaris plurimos quos Sirmio transtulerat, habitandum concessit. Chalisii vulgo ab ipsis appellantur, suntque diversæ, ut supra memoratum est, religionis, et easdem ac Persæ opiniones habent. Tum vero certo edoctus Stephanus quæ Zeugmæ urbi accidissent, legatos ad imperatorem misit, viros dignitate conspicuos, quos inter existit is qui episcopali munere ibi fungebatur, Sirmiumque se Romanis, insuper etiam totam Dalmatiam restitutum pollicitus est. Ut venire in conspectum imperatoris, **248** mandata exposuero rogavereque, ut iram remitteret. Id ille primo negavit et rem certe magnam, inquiens, confecturus ille esset, legati, si quæ jam ablata sunt, ea rursum donare vellet. Habemus Sirmium, cepimus Zeugmen, Dalmatas tenemus, eorumque omnino domini facti sumus, quæ vobis erepta etiam concedere nunc vultis. Estne ergo alterum apud vos Sirmium, et altera Zeugme, Dalmatiaque alia, quæ nobis tradituri sitis? Si habetis, ea nobis ostendite, ut hæc apertis continuo manibus excipiamus: quæ quidem etsi haud tuto nos possessuros scimus (quippe contra jus fasque agere nulla vobis est cura) hisdem tamen nostris viribus, Deo juvante, ut et ista tuebimur. Si ergo hæc nostra sunt, nihilque vobis amplius in his juris est, quæ vos daturus dicitis, quibus conditionibus pacta fient? aut quid illud erit, quod vos nobis reconciliet? » His quidem sermonibus legatos primum est allocutus: inde commutata oratione: « sed ut sciatis, ait, quam libenter vobiscum, qui Christiani estis velimus pacisci, agendum, sacramenta fiant. » Hactenus imperator. Illi vero omnia jurejurando firmantes recessere: ipse autem princeps Byzantium est reversus.

17. Cum Joannes Ducas Dalmatiam Romanorum

Du Cangii notæ.

(9) *Εἰ τις ἄπερ ἀφήρηται.* Ita Lachanas occupato regni Bulgarici diademate Mariæ Constantini regis viduæ et se in conjugem et regnum in dotem offerenti, respondit, ridicule offerri, quod majori ex parte jam teneret: Διαθρυπτόμενος ὅσον εἰ ἀρχὴν ὅσον οὐκ ἔχω κτησομένην αὐτῷ σπάθη καὶ δυνάμει κρείττονι, ἐκείνη φθάσει χαρίζεσθαι. Pachym. l. vi, c. 7.

(10) *Δαλματίας.* Dalmatia maritima, quam et Croatiam Albam vocarunt, reges suos seu toparchas agnovit, longe diversos a Servianis principibus, quorum regia fuit Salona; Diocletiani Augusti natalibus illustris. Atque ut omittam cæteros qui hisce provinciis imperitarunt, in præsens, quod ad rem nostram spectat, arbitror adnotandum, Zolomirum seu Zuilimirum, cujus meminit Gregorius VII papa, uti a nobis ad Alexiadem observatum, Croatiæ et Dalmatiæ regem sese inscripsisse, qui ducta in uxorem Belæ I Hungariæ regis filia, Geizæ II et Vladislai regum sorore, cum nulla ex ea superesset proles, moriens re-

Λ τοῖς ἄλλοις καὶ ὀχέτος αὐτὴν ἐκ τῶν Ἰστρου ἐπότιζε ναμάτων, ὅς τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὸ ἐμφανὲς ἔκειτο ὑπαίθρος ἐπὶ τὴν πόλιν ἀνατείνων, εἶτα βασιλέως Στεφάνῳ ἐκείνῳ συναραμένου ὑπόνομος ἤδη κατέστη) πιστεύειν οὐκ εἶχεν εὐπετῶς οὕτω Ῥωμαίοις ἀλώσεσθαι ταύτην. Ὡς δὲ βασιλεὺς ἐκεῖθεν μεταβάς ἕτερόν τι φρούριον ἐνεούργει, ἐν ᾧ πολλοὺς τῶν ἐν Σιρμίῳ φέρων ἐκίσατο Οὐννων, οὓς παρ' αὐτοῖς Χαλιτίους ἔθος καλεῖν ἔστι (καὶ εἰσιν ἑτερόδοξοι, καθάπερ ἤδη ἔφη, Πέρσαις ταυτοφρονοῦντες), τότε δὴ τὰ ἀμφὶ τῆς πόλεως Ζεύγη συμπεπτωκότα μαθὼν ἀκριβῶς πρέσβεις ἐς τὸν βασιλέα πέμπει ἄνδρας τε τῶν περιφανῶν καὶ δὴ καὶ τὸν τῆν ἐπίσκοπον τῆς λαχόντα ἀρχῆν, Σίρμιόν τε ἀποδιδόναι Ῥωμαίοις ἑσαυθὺς διομολογῶν, πρὸς δὲ καὶ Δαλματίαν πᾶσαν. Β Οὗ καὶ ἐπειδὴ βασιλεὺς εἰς ὕψιν ἤλθεν, ἐπειπόν τε ὅσα αὐτοῖς ἐπίσταλτο καὶ δὴ ἐκέλευον ἀνεῖναι λοιπὸν βασιλέα τοῦ χόλου. Ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀπέλεγε: « Πολλοῦ μεντὰν ἀξίον εἶη, λέγων, ἄνδρες πρεσβεύται, εἰ τις ἄπερ ἀφήρηται (9) ἤδη ταῦτα διδόναι ἀξιοῖ. Ἐχομεν Σίρμιον, ἐξελομεν Ζεύγην, Δαλμάτας ἤδη κρατοῦμεν, πάντων καθάπερ γεγόναμεν κύριοι ὧν αὐτοὶ διδόντες εἶτα ἀφείλεσθε. Ἄρα τοίνυν ἔστι παρ' ὑμῖν Σίρμιόν ἕτερον; ἔστι που Ζεύγη καὶ Δαλματία ἄλλη, ἃ διδόντες νῦν ἡμῖν ἤχετε; Εἰ μὲν ἔστι, δείξατε δὴ, ὡς ἡμεῖς γε ὑπὸ ταῖς αὐτίκα ὑποδεξιμέθα ταῦτα χερσίν, εἰδότες μὲν ὡς οὐδὲ ταῦτα ὅσον τὸ ἐφ' ὑμῖν καθέξομεν ἀσφαλῶς (μέλησις γὰρ ὑμῖν οὐδεμία πάντα παρανομεῖν), αὐτῇ δ' ὁμοῦ ἰσχυρῶς σὺν Θεῷ φάναί τῆς ἡμῶν ὡσπερ καὶ τούτων κρατήσοντες. Εἰ δὲ ταῦτα μὲν παρ' ἡμῖν ἄρτι κεῖται, ὑμῖν δ' οὐδὲν ὑπολέλειπται ὧν ἄρτι δώσειν φατέ, ἐπὶ τίσιν ἢ σύμβασιν; ἢ τί τὸ διαλλάξον ἡμᾶς ἔσται; » [P. 144] Τὸ μὲν δὴ πρῶτον οὕτως αὐτοῦς ἠμείψατο, μεταβαλὼν δ' ἔπειτα: « Ἄλλ' ἴνα, ἔφη, γινώτε ὡς προῖκα ὑμῖν σπείσασθαι θέλομεν Χριστιανοῖς οὖσιν, ἀγε γινέσθω τὰ ὄρκια. » Ὁ βασιλεὺς μὲν τσαῦτα εἶπεν· οἱ δὲ διώματα πάντα θέμενοι ἀπηλλάγησαν, καὶ ὁ βασιλεὺς λοιπὸν ἐπὶ Βυζάντιον ἤλθεν.

ιζ'. Ἡδὴ δὲ καὶ Ἰωάννης ὁ Δούκας Δαλματίαν (10)

D gnium conjugii reliquit. Illa provincias, quas Vladislai fratris auxiliis contra hostes tutata erat, eidem hæreditatis jure testamento assignavit. Atque inde Ungarici reges Dalmatiæ et Croatiæ dominos identidem sese appellarunt et easdem possederunt provincias, non tamen absque controversia. Quippe Veneti jam ante Zuilimirum jus in plerasque Dalmatiæ maritimæ urbes sibi vindicabant, quas sub Petro Urseolo duce Servianis abstulerant principibus. Neque dubium est quin Manuel, qui eo ævo cum Venetis similitates, etsi occultas, [P. 482] exercebat, Belæ seu Alexii, cui filiam Mariam desponderat, jura, ut qui esset Hungariæ stirpis princeps, ad bellum inferendum prætenderit. Nisi quod vult Cinnamus, Belæ ipsi in hæreditatis sortem seu a patre, vel, ut probabilius est, a fratre, assignata fuerit Dalmatia, quam idem princeps Hungariæ post hæc rex factus Amalrico filio primogenito perinde concessit. Arguit etiam de hoc Manuelis in Dalmatia cum Venetis bello Thomas Archidiaconus in Hist. Salonitana

παραστησάμενος Νικηφόρῳ τῷ Χαλούφῃ ταύτην παρέθετο, οὕτω πρὸς βασιλέως ἀπεσταλμένον αὐτῷ. Ἐφθῆ γὰρ αὐτὸν δυνάμεσιν ἅμα ἐνταῦθα σταῖλαι ἐφ' ἧ ἢ βία ἢ ὁμολογία ταύτην ἐλεῖν, τῶν Θυννων τῷ λόγῳ δῆθεν Βελᾶ πρὸς κλῆρον καὶ ταύτην ἀφορίζοντων. Ὁ δὲ, τὴν Σερβίων παραμείψας χώραν, ἐπειδὴ εἰς ταύτην εἰσέβαλεν πᾶσα ἐν βραχεὶ δυναστεία τὸ πλέον ὑπὸ τῷ βασιλεῖ ἔθετο. Ὅτε δὴ Τραγούριόν τε ὑπὸ Ῥωμαίους ἐγένετο καὶ Σεβένικος, πρὸς δὲ καὶ Σπάλαθος καὶ τὸ Κατζικίων ἔθνος (11) Διοκλεῖά τε πόλις περιφανής (12), ἣν Διοκλητιανὸς (13) ὁ Ῥωμαίων ἐδείματο αὐτοκράτωρ, Κάρδων [P. 146] τε καὶ Ὀστρουμπίτζα (14) καὶ Σάλων, καὶ ὅσαι ἐπὶ Δαλματικῇ ἴδρυνται ἄλλαι, ἐπτὰ καὶ πενήκοντα ἅπασαι. Τὰ μὲν κατὰ Δαλματίαν τῆδε ἐχώρησαν, Βασιλεὺς δὲ, ὡσπερ ἐλέγομεν, ἐς Βυζάντιον ἐπανιὼν θριαμβὸν ἐξ ἀκροπόλεως ἄχρι καὶ ἐς τὸ τῆς Σοφίας μέγα κατήνεγκεν ἱερόν. Ἐνταῦθά τε τὰ χαριστήρια θύσας καὶ χρυσίῳ τοὺς ἱεροπόλους δωρησάμενος, ὃ ἐκ Σιρμιίου φορολογηθὲν Ῥωμαίοις ἔτυχεν, ἐν παλατίῳ ἡσύχαζεν. Ἄλλ' ὃ με μικροῦ παρήλθεν, ἐν ἐκείνῳ δὴ τῷ θριαμβῷ καὶ ἄρμα χρυσοῦ εἴργαστο ἀκηράτου, ἐφ' ᾧ τὸν βασιλέα ἐπιθήσεσθαι. Οὐ μὲν καὶ ἐπέδη, τὸ μὲν πρὸς τὸν ὄγκον εὐλαθηθεὶς, τὸ δὲ τι καὶ πρωτοζύγων τῶν ἵππων ὄντων, οἳ τὸν δίφρον εἶλκον, θαμά τε τοῦτον ἐκταραττόντων, ὡς μικροῦ καὶ ἀνατετράφθαι κινδυνεύειν. Οὕτω δὲ συχνὸς ἐξῆκε χρόνος, καὶ αὐθις Σερβίους τε ὠδίνειν καὶ Παννόνων τὸ ἔθνος μεμαθηκῶς προφθάνειν ἠπειγέτο τὴν ὁρμῆν. Ἄλλ' ἄρτι προσιόντα τοῦτον ἤκουσαν, καὶ τῆς ὁρμῆς ἀνακοπέντες ἀπαράλυτα τὰ δεδογμένα ἐτήρησαν.

A imperio asseruisset, Nicephoro Chaluphæ, quem admodum ei a principe mandatum fuerat, istius administrandæ curam imposuit. Eo enim fuerat cum copiis missus, ut sive per vim sive per conditiones illam in potestatem redigeret: quod hanc scilicet 249 provinciam Belæ in hereditatis sortem assignarent Hungari. Is itaque Serviorum fines prætergressus, postquam totus in Dalmatiam exercitus traductus erat, brevi pleraque imperatoris ditioni subiecit. Tum enim in Romanorum jus concessere Tragurium et Sebenicus, ad hæc Spalathus et Catziciorum gens; Dioclea urbs percelebris, quam Dioeletianus imperator condidit, Scardona, Ostrubitza, Salona, omnesque aliæ civitates quæ in Dalmatia sitæ sunt, numero in universum septem et quinquaginta. Hæc in Dalmatia feliciter gesta sunt. Imperator autem Byzantium, uti diximus, reversus ab acropoli usque ad ædem S. Sophiæ triumphum egit; ubi Deo gratis persolutis et sacerdotibus auro donatis, quod ex tributis Sirmii contraxerant Romani, in palatio quieti se dedit. Sed me fere præterierat, currum quo imperator veheretur, isto in triumpho ex auro solido confectum fuisse; non conscendisse illum tamen, tum quod vereretur ne arrogantia incensoretur et fastus, tum etiam quod currui adjuncti equi tunc primum domiti et iugo pressi sic crebro succussissent jactassentque, ut haud multum absuerit quin totus subverteretur. Nec longum intercessit tempus, cum Servios et Pannonos nova iterum moliri edoctus, eorum conatus prævertere C statuit. Sed statim atque illum accedere perceperunt, omisso incepto, pacta servavere.

Du Cangii notæ.

c. 20, 22, Sabellicus et Bonfinius. Consule Familias nostras Dalmaticas.

(11) Τὸ Κατζικίων ἔθνος. Catziti forte, de quibus Thomas Archid. c. 22, qui Cacieli in veteri diplomate dicuntur apud Jo. Lucium, l. iii Hist. Dalmatic. c. 10, p. 132. Fuerunt autem Cazetti sive Cacieli una e 12 tribubus Croatorum. V. eundem

Lucium, l. iv, c. 46.

(12) Ἡ Διοκλητιανὸς etc. V. Constant. Porph. et eundem Thom. Archid. in Hist. Salon. c. 4.

(13) Κάρδων. Vulgo Scardona.

(14) Ὀστρουμπίτζα. Quæ hodie Ostrovitza.

BIBLION Γ.

LIBER VI.

α'. Ὁ βασιλεὺς δὲ Ἀνδρόνικον (15) ἀπὸ Ταυροσκυθῶν ἤδη, καθάπερ εἴρηται, ἐπανιόντα φιλοφροσύνης τε τῆς ἄλλης ἠξίωσε καὶ ἀφθόνῳ χρυσίῳ τὸν ἄνθρωπον δωρησάμενος ἐπὶ Κιλικίας τὰ τῆδε καταστησόμενον ἐπεμφεν· ὡς γὰρ μὲν ἀφθόνους ἔχει χρῆσθαι τοῖς ἀναλώμασι καὶ Κύπρον αὐτῷ φορολογεῖσθαι ἔδωκεν. Ἄλλ' ἐκεῖνος ὀλίγον ἐν τοῖς καθεστῶσιν ἐπι-

250 1. Cæterum imperator reversum, sicuti memoravimus, ex Tauroscythis Andronicum benevolentia singulari prosecutus, ingenti auri pondere donatum in Ciliciam ad res ibi componendas misit: et ut largiores ei sumptus suppeterent, vectigalia insuper Cypri attribuit. Sed ille haud diu ibi locorum moratus, primo quidem Philippam Augustæ

Du Cangii notæ.

15) Βασιλεὺς δὲ Ἀνδρόνικον. Niceias, l. iv, n. 4 et v, Will. Tyrius, l. xx, c. 2. V. Stemma Coimnen.

sororem, legibus id nostris minime concedentibus, sibi despondet: deinde nulla ratione relicta illa in Palaestinam transit, ingentes secum deferens imperatoris pecunias, quas ex Ciliciae et Cypri tributis coegerat. Illic forte incidit in Isaacii Sebastocratoris filiam, quae Balduino regi, uti dictum est, nupsit et functo marito fratremque illius regnum jam consecuto, vidua in urbe Ace morabatur. Crebrius illam ut consanguineam convenit, et secretas etiam consuetudines cum ea habuit. Tandem impuro atque illicito illius amore flagrans ac concubitu positus in Saracenorum fines una cum illa trajecit et liberos ex ea postea sustulit. **251** Inde plurimas regiones externas circumiens Orientalem Iberorum plagam adiit. Neque ita multo post ad Persas iterum cum muliere reversus est: unde crebris in Romanorum fines factis excursionibus plurimos captivos fecit, quos ut belli praedam scelestus iste Persis concessit: ob quae facinora ab Ecclesia anathemate percussus est.

ἦλθε σὺν τῇ γυναικί, ὅθεν συχνὰς ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων διζόμενος ὁ κακοδαίμων ἀρπάγματα τοῦ πολέμου κλησίας ὑποδέβληται.

2. Per idem tempus orta est Byzantii de gloria Christi controversia hac occasione. Quidam Demetrius, genere quidem Romanus sed Lampe vico Asiae oriundus, in disciplinis externis ac saecularibus parum, opinor, versatus, institutis autem divinis assiduo deditus absurdissima quaeque de iis crebrius proferebat. Hic saepius in Occidentem gentesque Italicas legatus missus et stolido fastu plenus inde reversus tum alia quaedam effudit portentosa, tum et Dei naturam curiosius investigare non desistit: rem alii nulli permissam praeterquam doctoribus et iis qui in sacerdotum albo praecipui fulgeant, atque adeo ipsis iam imperatoribus, propter dignitatis forte excellentiam. Cum e finibus Alemannorum rediret, gentes eas propalam contendebat a vera aberrare opinione, inque colloquium imperatoris aliquando admissus eadem effudit. Quenam autem ista essent illo percontante, sermonem arripiens, statim rem omnem, cujus haec est summa, explicuit: « Dicere, inquit, audent minorem eundem esse et aequaleni Deo a quo genitus est. » At imperator **252** subjiciens: « Numquid, ait, eundem esse et Deum et hominem dici-

A μείνας χρόνον, πρῶτα μὲν Φιλίππαν τὴν Αὐγούστης κασιγνήτην γυναῖκα ἐγγυητὴν ἐποίησατο, τοῦ παρ' ἡμῖν νομίμου (16) ἤκιστα συγχωροῦντος αὐτῷ· εἶτα λόγῳ οὐδενὶ ταύτης ἀπεσχημένος ἐπὶ Παλαιστίνης μετέβη, χρήματα τῶν βασιλέως πλείστα συνεπαγόμενος, ἀ Κιλικίας τε αὐτῆς καὶ τῆς Κυπρίων ἐκπεφορολόγηκε γῆς. Ἐνταῦθά τε τῇ σεβαστοκράτορος Ἰσαακίου ἐντετυχηκῶς θυγατρὶ, ἧ Βαλδουίνῳ, καθάπερ εἶρηται, τῷ ῥηγὶ ξυνοικήσατα, ἐπειδὴ περ ἐκεῖνος ἀποθάνοι καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν μεταπέσοι τὸν αὐτοῦ, ἐνταῦθα ἐπὶ Ἀκῆς καθῆστο πόλεως χηρεῦουσα· θαμὰ τε ἐφοῖτα παρ' αὐτὴν ἄτε ξυγγενῇ καὶ ὁμιλίᾳ τινὰς ἰδιαζούσας ἐποιεῖτο τῇ ἀνθρώπῳ. Προβαίνων δὲ καὶ ἐκτόπως ἠράσθη ταύτης ἄθεσμόν τινα καὶ ἄνόσιον ἔρωτα, ἕως ἤδη πλησιάσας αὐτῇ ἀνέλαθέ τε ἐκεῖθεν καὶ ἐπὶ τὴν τῶν Σαρακηνῶν σὺν αὐτῇ χώραν ἦλθεν, ἐξ ἧς καὶ παῖδας ἐτέκνωσεν ὕστερον. Τότε δὲ πολλὴν τινα γῆν ὀθνεῖαν περιελθὼν, εἶτα καὶ εἰς τὴν ἐφ' Ἰθέρων ἐμβάλλει χώραν. Οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον αὖθις ἐπὶ τοὺς Πέρσας ποιοῦμενος ἐμβολὰς πολλοὺς τε ἀνθρώπων ἀνδραποδίσαις παρείχε, δι' ἧ καὶ ἀναθέματι πρὸς τῆς Ἐκ-

β'. Ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον ζήτησίς τις ἐν Βυζαντίῳ ἀμφὶ τῇ [P. 147] Χριστοῦ συνέπεσε δόξη ἀπ' αἰτίας τοιαύτης. Ἦν τις Δημήτριος (17), Ῥωμαῖος μὲν γένος Λάμπης δὲ κώμης ὠρμημένος Ἀσιανῆς, παιδείσεως τῆς ἐγκυκλίου καὶ μαθημάτων τῶν ἐκτὸς ὀλίγον, οἶμαι, μετεσχηκῶς, δόγμασι δὲ ὡς ἐπίπην τοῖς θεοῖς ἐνευχαιρῶν καὶ ἀπέραντόν τινα περὶ ταῦτα κατατείνων ἀδολεσχίαν ἀεί. Οὗτος πολλάκις περὶ τὴν ἐσπέραν καὶ ἔθνη πρεσβεύσας τὰ Ἱταλικά κορυζῆς μεστὸς ἐκεῖθεν ἐπανῆει καὶ ἑτεραπεύετο ἄλλα τε πολλὰ καὶ δὴ καὶ τὴν Θεοῦ φύσιν οὐδέποτε ἀνείει πολυπραγμονῶν, πράγμα οὐδενὶ ἄλλῳ ὅτι μὴ διδασκάλοις καὶ τῶν ἱερέων ἐφειμένον τοῖς προύχουσιν, ἤδη δὲ καὶ βασιλεῦσι διὰ τὸ ἀξίωμα ἰσως. Τότε δὲ ἐκ τῆς χώρας ἀναζεύξας Ἀλαμανῶν διαφανῶς ἑτεροφρονεῖν τὰ τῆδε διστείνετο ἔθνη, καὶ ποτε τῷ βασιλεῖ διομιλούμενος τοιάδε τινὰ συνέειρε. Πυθανομένου δὲ τοῦ βασιλέως τίνα ταῦτα εἶεν, ὑπολαβὼν ἐκεῖνος αὐτίκα τὸν πάντα διεξήει λόγον. Εἶχε δὲ οὕτως· « Ἐλάσσω τὸν αὐτὸν καὶ ἴσον τῷ φύσαντι Θεῷ λέγειν τολμῶσι. » Βασιλέως δὲ, « Τί δὲ, οὐχὶ καὶ Θεὸν τὸν αὐτὸν καὶ ἀνθρωπὸν φάμεν; » εἰπόντος, ὁ δὲ « Ναί, » εἶπεν· « Οὐκοῦν, βασιλεὺς ἔφη (18), ἐν

Du Cangii notæ.

(16) Τοῦ παρ' ἡμῖν νομίμου. Matthæus Monachus in Quæst. matrimonial. l. viii Juris Græco-Rom. p. 482 ad quintum usque gradum prohibitas fuisse apud Græcos ob affinitatem nuptias scribit: Μέχρις τοῦ πέμπτου βαθμοῦ πάντῃ τὸ ἐξ ἀγιστείας κωλύεται. V. Pœchym. l. vi, c. 6.

(17) Ἦν τις Δημήτριος. Id etiam habet Nicetas, l. vii, c. 5. V. Præterea Leonem Allat. de Eccl. Occid. et Orient. perp. cons. l. ii, c. 12, n. 4.

(18) Οὐκοῦν βασιλεὺς ἔφη. Gaudentius Brixien-sis episcopus in Responsione ad Paulum Diac. de eo quod Dominus Jesus dixit apostolis: Quia Pater major me est: duplex est in Christo substantia, una propria, alia nostra, jam sua: id est, una

D Dei, alia hominis. Filius enim Dei, ex quo eum illibata Virgo peperit de Spiritu sancto conceptum, atque hoc genere nascendi Verbum caro factum est et habitavit in nobis, idem crepit esse Filius hominis, qui in principio erat apud Patrem Filius Dei, utique Deus Verbum, etc. Ferrandus Carthagin. Diac. Epistol. ad Anatolium: Si quis iterum requirat, Pater major me est, utrum vox ista secundum divinitatem prolata sit, an secundum humanitatem, fiducialiter respondeo secundum humanitatem, non secundum divinitatem. Idacius Clarus adversus Varimadum: Filius minor est Patre in assumpti hominis formâ, aequalis vero Patri est in Deitatis naturæ substantiâ. In passim sancti

τῷ ἀνθρώπῳ μὲν τὸ ἦττον, ἐν δὲ τῷ Θεῷ τὸ ἴσον ὁμολογοῦμεν. Ταῦτ' ἔστι τοῦτο καὶ τοῦ Σιωτῆρος ἀκούομεν λέγοντος. Φησὶ γάρ πού· Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν. Καὶ εἰ μὴ θαυμάσια τοῦτο προσαρμοστέον φύσει (ἀτοπώτατον γάρ), ἀνάγκη λοιπὸν τῇ ἐτέρῃ τὴν λόγον προσάπτειν. Τὸ γὰρ μηδεμίᾳ λέγειν ἀνοήτων. Ἄρα καλῶς τοῖς ἀνθρώποις ὁ λόγος ἔχει, ὅσα γε τέως κράτος εἶδέναι τὸ ἡμέτερον. Ὁ δὲ καὶ πάλιν, ἔλεγε. Τότε μὲν οὖν ἐν τούτοις τὸν διάλογον ἔλυον· ὀλίγῳ δ' ὕστερον καὶ βιβλίῳ τὰ δοκοῦντα αὐτῷ Δημήτριος ἐνθέμενος τῷ βασιλεῖ ἐκόμισεν. Ὁ δὲ ἔειπε, ἔφη, ὑπὸ γῆν αὐτὸ κατακρύφαι δυνατόν ἐστιν, αὐτίκα τοῦτο κατάχωσον, ὡς μὴ ἐντιεύθην ὀλέθρου πολλοῖς πρόξενος ἔσθ'. Ἐμοὶ γὰρ ἀραρότως ἔχειν συμβαίνει τὰ ἐς τὴν θεωρίαν ταυτηνί, καὶ οὐκ ἂν τις ῥαδίως οἶμαι αὐτῆς μετὰ ἐξέει παρακινεῖν. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἔτι μᾶλλον θρασυῶς ἦν ἰδίᾳ τε καὶ ἐν συλλόγοις αὐτὸ προὔφερεν. Ἦδη δὲ καὶ τῶν ἀρχιερέων ἐκοινοῦτο πολλοῖς καὶ τοῖς ἐκ τῆς τῶν Λευιτῶν μερίδος, οἷς διακόνους καλοῦμεν. Ἐπεὶ τε συμφωνοῦντας αὐτῷ πολλοὺς εὗρισκεν, ἔτι μᾶλλον ἀναφανδῶ κατὰ τῶν τὸ ἔλαττόν πως πεφρονηκότων ἔπνευε καὶ ἐφέρετο· προῖόν τε ἐπὶ μέγα ἤρθη τὸ νεῖκος, καὶ οὐκ ἦν οὐδαμοῦ ἕστις τῷ τότε καὶ ἐλάλει καὶ ἐζήτηι, κἂν ὁποιασοῦν ἐτύγχανε μερίδος ὦν. Ὡς οὖν ταῦτα βασιλεὺς ἔγνω, τὸ μὲν ἐπὶ κοινῆς τεθεικέναι ζητήσεως ὤκνει [P. 148] καὶ ἀνεδύετο, οὖν εὐλαβεῖα τῷ πράγματι προσφερόμενος. Ὅρων δὲ σχεδὸν τί μοι ἅπαντας ἐς γνώμην τὴν Δημητρίου νεύοντας, ἕνα καθ' ἕνα, ἤδη δὲ καὶ ξύνδυσ καὶ κατὰ πλείους παραλαμβάνων ἐδοκίμαζε τὰ λεγόμενα, οὕτω τε πολλοὺς αὐτῶν ἐπὶ θαιτέρην μετήνεγκε δόξαν οὐκ ἔχοντας ἀντιλέγειν οὐδέν. Κἂν γὰρ καὶ παιδείας ἀγευστος λογικῆς ἦν, ἀλλὰ φύσεως οὐκ ἐξύτητι καὶ μεγαλείῳ νοήσεως πάντων καθάπαξ ἐκράτει τῶν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις γεγεννημένων ἀνθρώπων. Καὶ οὐκ ἦν ἕστις ἤρνεῖτο ταῦτα, μὴ ὅτι τῶν ἐν βασιλείᾳ ἀναστραφομένων τὰ πολλὰ (ἣ γὰρ ἂν θωπείας ὑπώπτευσέ τις ἐνταῦθα), ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν ἄλλων ἀγνώστων αὐτῷ· κἂν τι διερμηνεῦσαι (19) προθυμηθεῖη, οὖν ἐξαισίᾳ τινὶ προμηθεῖα καὶ σαφηνεῖα καὶ φράσεως ἀπλότητι τοῦτο διεξήει· κἂν ὁποίου δή τινος τῶν φιλοσοφίας ἤρητο τὸ ζητούμενον εἰδῶν, φυσικῶν ἢ θεολογικῶν καὶ καθάπαξ τῶν ἄλλων. Ἠσχόλει γὰρ ἑαυτὸν τοῖς τε θεοῖς καὶ τοῖς ἐκτὸς ἀκροάμασι, πολὺν τε ἀμφοτέρων ἄρεός τε καὶ Ἑρμοῦ λόγον ἐποιεῖτο, καίτοι σχεδὸν πολεμίων ἔργων οὐδένα και-

¹ Joann. xiv, 28.

Du Cangii notæ.

Patres. Vide Sedulium, l. i. Paschal. operis, cap. 22. Hac responsione Arrium et illius sequaces, qui eo argumento adversus Catholicos uti solebant, ut testatur Socrates, l. i, c. 6, semper Jugularunt sancti Patres. S. Augustinus in Enchiridio, c. 35: *In quantum Deus est, ipse et Pater unum sunt; in quantum autem homo, Pater major est illo.* Arnobius Junior in conflictu cum Serapione, l. ii: *In ea forma, in qua Filius Patris est sine matre, ipse et Pater unum sunt; in ea vero forma, in qua Filius Matris est sine patre, Patre minor est.* Numquam enim servilem assumpsit, in qua non solum

A mus? » Ille vero: « Sic se res habet. » Tum imperator: « Annon igitur, quatenus homo est, minorem, quatenus autem Deus, æqualem constitemur? hoc ipsum scilicet Servatorem nostrum audivimus dicentem; alicubi enim ait: *Pater meus major me est*'. Quod si divinæ istud naturæ non est ascribendum (id enim dicere prorsus absurdum esset), necesse est ut alteri, nempe humanæ, sermo iste conveniat. Dicere enim id neutri competere stultum esset. Recte igitur homines isti sentiunt et loquuntur, quantum hactenus majestati nostræ conjectari licuit. » Ille vero rursus: « Manifeste, inquit, errant in fide. » Atque in his Jiremptum est colloquium. At paulo post sententiam suam libello exaratam imperatori porrexit Demetrius; is vero: « Si, ait, condi sub terram potest libellus iste, defode illum protinus, ne multis causa perditionis fiat. Mibi quidem immota super ea quæstione stat sententia, neque facile quis ab illa me dimoveat. » Cæterum insolentior etiam factus, libellum privatim ac publice in cœtibus proferebat: atque cum ipsis etiam episcopis, Levitarumque ordine conspicuis, quos diaconos vocamus, de illo disserebat. Cum vero jam plurimos in suam pertraxisset sententiam, manifestius contra eos qui minoris opinione tenerentur insurrexit, adeo ut maxima deinceps excitaretur contentio, cum occurreret nemo, cujuscunque esset dignitatis, qui obloqui et ab eo inquirere quidpiam auderet. Quæ ut **253** imperatori comperta fuerunt, publico quidem examini hanc ille committere controversiam præ religione quadam in dies differebat. Ubi vero omnes propemodum in Demetrii opinionem inclinare vidit, singulos primo, inde binos et plures ad se vocans, agitata et discussa quæstione, plurimos ex iis, cum quid opponerent non suppeteret, in alteram perduxit sententiam; licet enim logicam et dialecticam non attingisset, præstantia tamen ingenii et acuminis mentisque et animi magnitudine cæteros omnino, qui nostra ætate vixerunt, homines præcellebat. Et nemo hæc insciebatur, non eorum modo qui cum principe sæpius versabantur, quorumque suspecta haberi posset adulatio, sed et aliorum, qui ei prorsus ignoti sunt. Si quid enim interpretari vellet, id singulari accuratatione et perspicuitate, necnon et nativa simplicitate referebat, ex quacunque demum philosophiæ parte deducta esset quæstio, sive ex physica sive ex

Deo Patre minor esset, sed et Matre tantum minor esset, quantum Matris virginis annositas existisset. Vigilius episcop. Tridentinus: *Si ergo secundum professionis tuæ (Arrii) sententiam aliqua divina, nonnulla vero humanitati ascribenda sunt, cur non hoc quod ait: « Pater major me est, » humanitati et quod ait: « Ego et Pater unum sumus, » divinitati reputamus?*

(19) *Κἂν τι διερμηνεῦσαι.* Perspicax Manuelis et acutum ingenium, eloquentiam et in rebus theologis eruditionem commendat pariter Nicetas.

theologica cæterisque. Exercebat enim sese in divinis perinde ac humanioribus disciplinis, et magnum utrumque habebat loco, Martem et Mercurium, etsi nullo propemodum tempore illi a bellicis curis vacaret. Ille itaque, uti diximus, complures ex iis quibuscum congressus est, ad suam perduxit sententiam. Primum enim nemo erat, qui non partis esset sibi adversæ, præterquam Lucas rebus ecclesiasticis tum præpositus, qui et ipse neq̄ aperire libere mentem suam audebat, cum sex non amplius diaconis **254**. Cæteri autem omnes, ut plerisque post familiare cum imperatore colloquium a suis partibus abscedere viderunt, in secretis istis congressibus, ingenii solertia ac linguæ lenocinio ad illius esse pertractos sententiam rati: apud se statuere, ut nemo e suis deinceps solus aut secreto cum principe colloqueretur. Quippe, etsi non in hac vita quidem, tandem tamen post mortem anathemati omnino esse subdendum aiebant. Ad hæc mutuo in ædibus suis et principum aliquot virorum conventus instituerunt, quorum omnium ignarus imperator, Euthymium Novarum Patrarum episcopum secreto de hac controversia percontatur, hancque cum illo agitare se velle quæstionem ait. At is labia occludens silebat. Exquirente autem imperatore causam silentii, tum respondens ille rem omnem explicuit. Ex quibus non modice commotus princeps iraque succensus, quod alias solitus non erat, utpote qui cum animi constantia et præter iracundiam quælibet ageret, comminatur eum de excelsiori loco præcipitem se daturum, si qui sanam de Deo doctrinam perverterent, sibi eam crimini ducerent. « Sed ut intelligatis, inquit, mutata primum voce, quales vos et quomodo de Deo sentientes probra mihi ingeritis (ego autem injuriam transmittō, ne rigidiorē facinore veræ rectæque doctrinæ officere videar: bonorum enim operum cum pravis similitudo ad animos etiam, unde utraque proveniunt, pari labe aspergendos **255** sufficit), agite, arma induite, ut mecum tandem solo contra vos venturo, non manuum vi, sed rationum et argumentorum pondere, depugnare possitis. Nolo enim victus vivere; et testis mihi est hæc actio. Manifesta quippe affectus injuria, ut vides, ab ultione abstineo. Minime autem optaverat vos ea in angulis proferre. Quis enim vos ad id coegit? aut quis libertatem abstulit? quando ego sedens pro tribunali dicendi facultatem denegavi? quid inde ego lucri referam, si ineptam ac insulsam opinionem defendero? igitur ut non pudeat, quod non satis eruditæ linguæ animique existam, quod jam multis vestrum accidit (licet

Du Cangii notæ.

(20) [P. 483] *Εὐθύμιον*. Interfuit Euthymius iste Novarum Patrarum episcopus synodo, quæ an. Ch. 1166 celebrata fuit contra Demetrium Lampenum. Vide eundem Allatum.

(21) *Αὐθεκάστω*. Editio Tolliana præfert *αὐθέκαλνω*. An legendum *ἀντικάλνω*? est enim *ἀντικάλων* Hesychio *ἰσόκαλον*, an vero *αὐθεκάστω*,

ἂν ἀνίει. Ὁ μὲν οὖν οὕτως δεξιότι φύσεως, ὅπερ ἐλέγομεν, πολλοὺς τῶν ἐντυγχανόντων ἐς γνώμην μετετίθει τὴν ἑαυτοῦ. Τὸ γὰρ πρότερον οὐδεὶς ἦν ὅστις οὐχὶ τῆς ἀντικειμένης αὐτῷ μοίρας ἦν, ὅτι μὴ Λουκάς ὁ τηνικάδης τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἐφεστῶς δὲ καὶ αὐτὸς οὐδαμῆ παρρησιάζεσθαι ἐτι ἐτόλμα, καὶ διακόνων οὐ πλείους τῶν ἑξ. Οἱ δὲ δὴ ἄλλοι ἅπαντες, ὡς ἐκ τῆς ἰδία τῷ βασιλεῖ κρινωνίας πολλοὺς τοῦ κατ' αὐτοὺς ἀποβρέοντα ἐώρων χοροῦ, οἰηθέντες τῷ διαφόρῳ τῆς νοήσεως καὶ τῷ τῆς γλώττης εὐστρόφῳ ἐν ταῖς ἰδιαζούσαις τοῖς πολλοῖς αὐτῶν εἰς ἑαυτὸν ἐφέλκεσθαι συνουσίαις, ἔστησαν παρ' ἑαυτοῖς, μηκέτι μηδένα κατὰ μόνας καὶ ἐν παρασύστω τῷ βασιλεῖ ἐντεύξεσθαι αὐτῶν. «Κἂν γὰρ μὴ νῦν, ἀλλ' ὅψι καὶ μετὰ ἀποβίωσιν ἀναθέματι πάντως ὑποβληθήσεται,» ἔλεγον, συνελύσεις ἐς τε ἀλλήλων καὶ δὴ καὶ ὑπερεχόντων τινῶν ποιούμενοι οἰκίας. Ὡν οὐδὲν ἐτι συνιδὼν ὁ βασιλεὺς Εὐθύμιον (20) ποιοῦντων Νέων Πατρῶν ἀρχιερέα ἰδίᾳ καλέσας, ἀνεπυθάνετο τῶν εἰρημένων γυμνάζειν τε σὺν αὐτῷ τὴν δόξαν ἤθελεν. Ὁ δὲ μεμυκὼς τὰ χεῖλη σιγῆ ἴστατο. Τοῦ βασιλέως δὲ τὴν αἰτίαν ἐρομένου τῆς σιωπῆς, τὸν πάντα λόγον ὑπολαβὼν ἐκεῖνος διεξήει. Θυμήνας οὖν ἐπὶ τούτοις, καίτοι οὐ πρότερον εἰθισμένον αὐτῷ τοῦτο (ὃ τι γὰρ ἂν πράττοι σὺν εὐσταθείᾳ καὶ ἀκροχολίας [P. 449] ἐπραττεν ἔξω), ἠπειλήσε κατὰ κρημονοῦ τοῦτον ὠθήσειν, εἰ γε αὐτοὶ τὴν ὕγιᾶ περὶ Θεοῦ διαστρέφοντες δόξαν αὐτῷ ταῦτα ἐπικαλοῦσιν. «Ἄλλ' ἵνα, ἔφη μεταβαλὼν, γνώσεσθε πρῶτον οἵτινες ὄντες καὶ ὅπως ποτὲ περὶ Θεοῦ φρονοῦντες σκώματά τε ἐπιβρίπτειτε κάμοι (ἀνέχομαι δὲ ὑβρίζομενος, ὡς μὴ δόξαν ὀρθὴν αὐθεκάστω (21) διαβάλοιμι πράξει. Αἱ γὰρ πρὸς τὰ φαῦλα τῶν ἀγαθῶν ἔργων ὁμοιότητες ἱκαναὶ καὶ τὰς γνώμας ταυτίζειν, ἐξ ὧν ἐκάτερα προέρχονται), ἀνθοπλίσασθε τοίνυν ὅπως μοι μόνῳ τῶν ἀπάντων ἀπεναντίας ὑμῖν ἤξοντι συμπλακήσεσθαι λοιπὸν δυνηθῆτε, οὐ βίξ χειρῶν, ἀλλ' ἐνεργείᾳ λόγων. Μισεῖται γὰρ μοι νικᾶν ἡττωμένῳ, καὶ μάρτυς ἡ πράξις ἦδε. Σαφέστατα γὰρ περιυβρισμένος, ὡπερ ὄρας, ἐπέχω τὴν ἀμυναν· καίτοι ἔδει μὴ ἐν γωνίαις ὑμᾶς ταῦτα διασύρειν. Τίς γὰρ ὑμᾶς καὶ ἐθιάσατο; ἢ τίς τὴν παρρησίαν ἀφείλε; ποτὲ μοι πρὸ τοῦ βήματος ἀπείσθητε λέγοντες; τί κερδανῶ αὐτὸς, δόξῃ παρίσταμαι ἀλλοχότῳ; Ἄρα ὡς μὴ τὴν περὶ λόγους μοι εἶδξαν αἰσχυνῶ, ὅπερ ἤδη πολλοὶ τῶν καθ' ὑμᾶς ἔπαθον (καὶ μὴν οὐδέποτε τηλικαῦτα ἐπήγγελλμαι) λείπεται πάντως, ἵνα μὴ περὶ Θεοῦ δόξαν καταπροδῶ. Εἰ δὲ τίς μεταδιδάξει με σχολῆ τὴν γνώμην, συμφώνως Γραφαῖς λαλῶν ταῖς ἱεραῖς, οὐδεμία μοι πάντως αἰσχύνῃ ἐπ' ἐκεῖνα μεταθέσθαι· ἐν δὲ μόνον τοῦτο τετηρήσθω, ἀνύβριστος Θεός. Ὑπὲρ τούτου γὰρ μυριάκις

quam vocem idem Hesychius ἀκριδῆ, αὐστηρὸν τῷ λόγῳ, ἐλευθέριον, ἀξιόπιστον, etc. interpretatur? sic hic notio ista non omnino quadrat. Mallem igitur ἀντικάλνω reponere, hancque periodum sic interpretari: *Ego autem injuria affici hand ægre poteram, ne actione simili veræ rectæque doctrinæ officere videar.*

αὐτῶν ὑβρίζομενος ὑπενέγκω. » Ταῦτα μὲν τῆδε Ἀ
 ἐχώρησαν, ἡμερῶν δὲ ὀλίγων ὕστερον βίβλους τε,
 ὅσαι τε περὶ τούτων τρανοῦσιν, ἐκόμιζε συχνὰς καὶ πρὶ
 κοινοτέρας τὸ πρᾶγμα προτίθει ζητήσεως. Ὑπέρ-
 βρον οὖν ἐκάστοτε συχνοὶ τῆς ἀντιθέτου μοίρας,
 ἕως ἅπαντες ἅμα πατριάρχαις τοῖς ἄλλοις ὠμοφρό-
 νησάν τε καὶ τὸν βασιλέα τῆς τῶν Γραφῶν μᾶλλον
 ἐνιέναι ὠμολόγουν διανοίας. Τῷ γε μὴν Λουκά
 ἐχάλειπαινόν τε περιφανῶς καὶ σκώμματα προσῆγον,
 δι' ἃ τοῦ θρόνου κατασπᾶν ἐπεβοῶντο τὸν ἀνθρωπον,
 πᾶν ἀμαθῶς τοῖς πράγμασιν ἐφιστάνειν εἰδότες.
 Τῆς Λουκά γὰρ ἠτιῆσθαι ὁμολογήσαντες γνώμης,
 ὅτι καὶ τῆς βασιλέως πολλῶ πρότερον, ἀλώσιμοι τε
 αὐτοῖς ἐς τὴν θρησκείαν γεγονότες, αἱ δὲ ἐγκλημάτων
 ἑτέρων ἐγράφοντο τοῦτον. Ἐφ' οἷς οἶμαι καὶ βασι-
 λεὺς αὐτῶν καταγνοὺς σὺν ἐπιπαθεῖ τινα λογισμῶ B
 τῷ Λουκᾷ ἐπιφουμένων. « Ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ἔφη,
 τέως ἀποκείσθω ἄτηνίκα δὲ τέλος ἔξει τὸ τῶν πα-
 ρόντων, βασανισθήσεται καὶ ταῦτα, καὶ τέλος αὐ-
 τοῖς ἐπιθήσομαν τὸ προσῆκον. » Ἐφ' οἷς ἀποκρου-
 σθέντες ἐκύρουν ἤδη τὰ δεδογμένα. Βασιλεὺς δὲ
 ὑπεσημήνατο τούτοις καὶ τὸ λοιπὸν λίθοις ἐγκολα-
 φάμενοι τὴν γραφὴν ἐπὶ τοῦ Σοφίας Ἱεροῦ ἀριστερᾷ
 [P. 150] εἰσιόντι φέροντες ἔστησαν. Καὶ τέλος ἤδη
 εὔρατο τὰ τῆς ζητήσεως. Ἐγὼ δ' ἐκεῖνο περὶ τῶν
 τοιούτων ἀεὶ φρονῶν διατετέλεκα, ὅτι δὴ φύσιν Θεοῦ
 πολυπραγμονεῖν ἀνθρώπων γε ὄντι οὐχ οὐκ ἀνέγκλη-
 τον. Ὅ γε μὴν θαυμάζειν ἔχω τῷ αὐτοκράτορι τούτῳ
 αὐτίκα μοι λελέξεται. Συζητοῦντί ποτε περὶ τούτων
 αὐτῷ (ἐπὶ ἐξ καὶ γὰρ ἐν αὐτῶν παρετέτατο κύκλους C
 τῆς ἀμφισθητήσεως.) τῶν τις περὶ τὴν βασιλικὴν
 ἀμφιπονουμένων ἐγένετο ἑστίαν, ἀγγέλλων οὖν αὐτῷ
 ἡσυχῆ, ἡμβλωκέναι τὴν βασιλίδαν, εἶτα καὶ ὅτι ἄρ-
 βρον. Ὁ δὲ οὐδ' ὄσον ἐν σχήματι τὸ πάθος ἐπιδειξά-
 μενος καθῆστο προσανέχων τοῖς λεγομένοις. Ἐπει-
 δὲ τέλος ἤδη εἶχε τὰ τῆς τῆνικάδε ζητήσεως, ὄρθως
 ἀναστὰς ῥίπτει παρὰ τοὺς τῶν ἱερέων πόδας ἐξυτὸν,
 καὶ « Ἄρτι μοι, ἔφη, πατέρες Ἱεροί, λόγος ἐκ τῆς
 γυναικωνίτιδος ἦλθεν, ἐκτετρῶσθαι παῖδά μοι λέγων
 ἄρβονα, μεγίστην ἐλπίδα ἔμοιγε. Ἀλλ' αἰτοῦμαι δὴ
 τὴν ὁμετέραν ἀγιότητα, πέμψατέ τινα πρὸς Θεὸν
 ἱκετηρίαν, πέμψατε, ἀντιβολῶ. Ἐάν μὲν οὐκ ὄρθῳς
 ἔγωγε περὶ τοῦτον δὴ τὸν ἱερὸν ἐκονισάμην ἀγῶνα,
 μηκέτι μηδ' εἰσέπειτά μοι τελεσφορηθεῖν σπέρμα
 γένους ἑκατέρου μηδὲν, μηδ' ὄναίμην ἐλπίδων τῶν D
 ἑμαυτοῦ· εἰ δ' ἄρεστά Θεῷ τὰ τῆς ἐμῆς γνώμης
 ἔστιν, οὐκ εἰς μακρὰν μοι τὴν ἐλπίδα παρέξοιτο
 ταύτην. » Ὁ μὲν τοσαῦτα εἰπὼν ἀνίστατο γῆθεν, οἱ
 δὲ ἐς γόνυ κλιθεὶς ἕκαστος σὺν δάκρυσι Θεὸν ἐπ-
 εκάλου. Τότε μὲν οὖν ἐπὶ τοιούτοις ἀπηλλάγησαν.
 Οὕτω δὲ χρόνος ἐξῆκε συχνός, καὶ τεκνοῖ παῖδα (22)
 βασιλεὺς, γλύμμα Χαρίτων, φύσεως ἀνθος. Ἀλλὰ
 τοῦτον μὲν ὁποιός τις ἐστὶν ἰδεῖν ὁ λόγος ἐν ἄροντι
 διαγράψει μοι, τὰ δὲ τῶν ἀγῶνων ἐκείνων ἐν τού-
 τοις ἐτελεύτα. Λουκάς δὲ, ἐπειδὴ μηδὲν ὅτι καὶ ἰδ-

ejusmodi nunquam professus sim), superest omnino,
 ut quam de Deo habeo opinionem, non prodam
 aut deseram. Si vero aliquis nova quæpiam docere
 me velit, quæ Scripturis sacris consentanea sint
 in illius sententiam transire haud verebor. Unum
 hoc interea observetur, ut non irrideatur Deus:
 pro illo enim millies ipse contumeliam patiar. »
 Hæc tum ibi gesta. Paucis vero deinceps elapsis
 diebus, libros complures, quotquot prædictam con-
 troversiam videbantur explanare, præduxit com-
 muniq̄ue concilio rem decidendam statuit. Desci-
 vere igitur undique plures ab adversa parte, ita
 ut universi cum cæteris patriarchis eandem am-
 plexati sententiam imperatorem sacrarum Scriptu-
 rarum scientia cæteros antea confiterentur. Lucæ
 autem indignabantur propalam dicterisque eum
 incessebant, atque adeo hominem throno depellen-
 dum inelamabant, viri 256 rerum gerendarum
 prorsus imperiti: ut qui cum Lucæ et imperatoris
 multo ante sententia victos se profiterentur de-
 prehensiq̄ue iis essent a vera fide alieni, nova ta-
 men crimina in eum conjicerent. Unde factum
 opinor, ut et princeps eos damnaret, quod animo
 affectibus præoccupato in Lucam ferrentur. « Sed
 hæc, inquit, differantur tantisper: ista etiam, ubi
 res præsentibus absolverimus, examinabimus, et fi-
 nem iis decentem imponemus. » His itaque repulsi
 decreta confirmarunt, quibus ipse etiam subscripsit
 imperator. Eadem vero postea lapidibus inscripta
 in templo Sanctæ Sophiae collocavere ad ingredien-
 tium partem sinistram. Atque ita finita est illa
 controversia. Illud equidem semper huiusmodi in
 rebus sensi ac credidi, Dei naturam curiosius in-
 quirere homini nefas esse. Cæterum quod in prin-
 cipe isto admiratione dignum mihi visum est, nunc
 exponam. Disceptanti aliquando super hoc ipso (sex
 enim totos annos agitata est ea quæstio) accurrens
 quidam e domesticis ministris Augustam fecisse
 abortum, ac deinde prolis masculæ, in aurem in-
 susurravit. Sed ille nec vultu affectum prodens, ad
 ea quæ tum disceptabantur intento semper animo
 sedit. Qua tum finita disputatione, ante sacerdotum
 pedes procumbens: « Modo, inquit, Patres sancti,
 offertur mihi ex gynæceo filium, spem mihi maxi-
 mam, abortu perisse. Sed sanctitatem 257 ve-
 stram obsecro, preces ad Deum fundite orateque,
 ut si in eo sacro certamine non recte sanaque fide
 desudavi, nulla mihi deinceps utriusque sexus
 proles ad maturam ætatem perveniat, nec votis
 unquam potiar meis: sin autem grata Deo nostra
 fuit sententia, hanc spem meam non in longum
 tempus protrahat. » Quibus dictis humo se tollit.
 Illi autem in genua flexi cum lacrymis Deum in-
 vocant, iisque peractis precibus digrediuntur. Neque
 multum effluxit temporis, cum puerum genuit im-

Du Cangii notæ.

(22) Καὶ τεκνοῖ παῖδα. Natus est Alexius Ma-
 nuelis F. an. 1167, si Alberico fides, vel potius

10 die Sept. an. 1170, ut est apud Codinum de
 Orig. Cp. Vide stemma Comnen.

perator, Gratiarum imaginem, florem naturæ. Sed A
quali fuerit is forma congruenti loco pluribus ex-
sequemur. Et in his finem habuere ejusmodi quæ-
sitiones. Lucas autem, cum nihil gravioris momenti
ei ab adversariis objiceretur, in sede rursus per-
mansit. At Joannes, Corcyræorum episcopus, et
monachus alius, cognomento Irenicus, in priori
sunt, aliique insuper ex ecclesiasticis catalogis dele-
ti.

3. Interea Hungarorum rex, ruptis rursus fœ-
deribus, Dionysium quemdam ex aulae primatibus,
vicum qui multis jam in bellis inclaruerat, cum
ingenti exercitu ad Sirmium iterum occupandum
mittit. Quod simul atque percepere Romani duces,
quid in eo rerum statu esset agendum deliberant.
Sed non in Romanorum commodum processit
ejusmodi consillium, utpote in id intentis consilia-
riis, ut alius alium deciperet: utroque in primis
Michaelē, **258** Gabra nimirum, qui dux erat
regionis, et Brana, qui et ipse exercitui præerat,
utroque belli cupidissimo: verum prævaluit Branās.
Cum igitur Dionysium noctu adoriri vellent, quan-
doquidem ita inter se decreverant, motis inde
castris cum omnibus viribus ulterius sunt progressi.
Ubi ad eum pervenere locum, in quo sua Dionysius
castra posuerat, nullumque omnino in iis invenere
exercitum, tum eos occupavit pavor. Si quid enim
aliud, locus desertus et incognitus in hostium solo
ad commovendos militum animos plurimum valet.
Nihilominus iter agebant, eorum subinde obser-
vantes vestigia: et forte confecissent quidpiam, si
maturius adorti fuissent Hungaros. Tum enim clara
jam luce, ut id illi advertere, equis qui in pascuis
erant in castra abactis, et cæteris qui ante tentoria
stare de more solent conscensis, in turmas ordi-
nantur: mox ut Romanos negligenter et incom-
posite ferri vident (plurimi enim ex iis, dum
Hungaros, qui equos in castra agebant, adoriantur,
sese huc illuc effuderant), illos invadunt, fusisque
iis cæteros, qui Romanam phalangem a tergo se-
quebantur, propulere etiam. Quibus percussis
Romani receptum primo cogitant, ac deinde
longe majorem viso instare exercitum rati in fugam
sese coniecere. Veritatem enim aut cognoscere,
aut adjudicare iis in momentis pauci admodum
mortales sciunt. Protinus **259** itaque omnibus
discedentibus, aliquandiu cum signis, et paucis ex
suis, resistere dux uterque, aliquot adhuc secum
permansuros Romanos rati. Sed ubi nemo usquam
cum iis stetit, terga et ipsi tandem dederunt. Branās
quidem conversus unum de hostibus hasta
percussit; alter autem fuga evasit. Tum sane quod
in consilio prius inter eos dissidium intercesserat
innotuit; postquam enim fugientem Gabram iterum
assecutus est Branās, irridens ac illudens: « Num,
inquit, vidisti, o Sebaste, ut iterum resisterim

σου αξιον προς των κατηγορούντων αυτω προσετρι-
βεται, επι του θρονου εμεινεν αυθις. Ιωάννης δε ο
την Κερκυραίων λαχών και μοναχών τις ον επεκά-
λουν Ειρηνικόν, τη προτέρα επιμειναντες δόξη
ανυθέματι υποβεβληντο, άλλοι τε εξης των εκκλη-
σιαστικων εξωστρακίσθησαν καταλόγων.

sententia persistentes, excommunicationi subditi
deleti.

γ'. Ο δε των Ουννων βήξ τα καθεστῶτα πάλιν
κινήσας Διονύσιόν τινα (25) των παρ' αυτω επιφα-
νων, ανδρα πολέμιον πολλων εμπειρον, στρατεύματι
μεγάλῳ Σιρμίου και πάλιν αντιποιηθῆναι επεμψεν.
"Ο πυθόμενοι οι των Ρωμαίων στρατηγοί βουλευσία
σφίσι περι τουτου εποίουν [σ. ενόουν]. Προϋβαινε
μέν τα της βουλης, ουκ επι το Ρωμαίσις ξυνοίσον,
όρωντων των βουλευτων, άλλ' ως αν τις παραλογί-
σαιτο τον ετερον, μάλιστα μέντοι αμφω τῷ Μιχαήλ,
ος τε Γαβραῶς επεκέκλητο δουξ της τηδε χώρας τε-
λών, και ο Βρανῶς στρατεύματος ιδία κατάρχων και
αυτός, αμφοτέρω μέν πολεμικωτάτω, άλλ' ο Βρανῶς
εκράτει μάλλον. Βουλευόμενοις τοίνυν επειδήπερ
εδόκει νύκτωρ επιθέσθαι Διονυσίῳ [Ρ. 151], αναν-
τις παντραπεῖ πρόσω εχώρου. Γεγονότες δ' ένθα
Διονύσιον στρατοπεδεύεσθαι συνέβαινε, επειδή παν-
τάπασιν ανδρων ερημον το στρατόπεδον εύρον,
υποδειλιῶν ηρξεντο. Ικνήν γάρ ειπερ τι χωρος
ερημος και αήθης διατριβή ψυχην επι πολεμίας κα-
τασεισαι στρατιωτικήν. Ιχνοσκοπουντες δ' ομως
επορεύοντο, και τάχα αν τι και επραξαν, ει γε
πρωιαίτερον τοις Ουννοις επέθεντο. Τότε δε επει
ήμέρα ηδη διαφανως ην, αισθόμενοι Ουννοι τους τε
εππους εισελαύνειν επι το στρατόπεδον ηρξεντο
(ετύγχανον γάρ επι νομήν αναθέντες) και τοις προ-
των σκηνων εξ εθους άει εστιῶσιν επιβαίνοντες φα-
λαγγηδόν ετάττοντο, Ρωμαίους τε σὺν άκοσμία
πολλῇ φερομένους λόντες (τοις γάρ την ιππον ελαύ-
νουσιν επιθέμενοι Ουννοις οι πλείους εσκεδάσθησαν)
επήλασαν τε αυτοις και τρεψάμενοι εις τους κατό-
πιν λόντας της Ρωμαϊκής φάλαγγος συνελάσαι ίσ-
χυσαν. Εφ' οίς συνταραχθέντες εκλίνοι ες υπαγω-
γήν εκλίναν. Και το λοιπόν ανη κράτος Ρωμαίοι
εξευγον, οίθηέντες πολλῶ πλείονα της όρωμένης επι-
θέσθαι σφίσι στρατιᾶς. Την γάρ του αληθοῦς γνώτιν
τε και διάκρισιν κομιδῆ δλίγοις ανθρωπων έν τοις
τοιούτοις εστιν εδρσιν. "Οθεν και ταχῶ πάντων
άπαγορευσάντων μέχρι μέν τινα; εστατον αμφο-
τέρω τῷ στρατηγῶ σὺν τοις σιμηίοις και διέ-
γοις των άμφ' αυτοῦς οιομένω επισυστήσασθαι αῶ
Ρωμαίων τινάς· ώ. δε ουδεις ουδυμόθεν συνίστατο
τύτοις, νῶτα λοιπήν εδοσαν και αυτοί. 'Αλλ' ο
μέν Βρανῶς μεταξῦ επιστραφείς των τινα πολεμιων
δόρατι επαισεν, ατερος δε απηει. "Οτε δη κατα-
φανως εγνωστο τα της εν βουλή προτερον αυτοις
διαφοράς. "Ο γάρ τοι Βρανῶς (24) επειδή φεύγοντι
αυθις συνέμιξι τῷ Γαβραῶ, επιτωθάζων μάλα και

Du Cangii notæ.

(25) Διονύσιόν τινα. Dionysii meminit Nicetas
non semel, dum bella Hungarica exsequitur. Sed
de illo silent Hungarici scriptores.

(24) "Ο γάρ τοι Βρανῶς. vide Nicetam, l. iv,
n. 5.

ἐνδιόρυπτος : Ἄρα, ἔφη, συνεβάλου με, ὡς σεβαστὲ, ὅπως ἐσαυθὺς τοῖς πολεμίοις ἀντικατέστην, ἀπὸ δόρατός τε αὐτοῖς προσηνέχθην ; Ἐπὶ τοῦ δὲ καταρήσαντος, Ἄλλ' ἔγωγε, εἶπεν, οὐ μὰ τὴν βασιλέως εἰδὸν σε κεφαλὴν (25) ὅτι μὴ ἀπίοντα. Οὕτως οἱ νῦν Ῥωμαῖοι οὐκ ἐπὶ τῷ κοινῇ συμφέροντι οὐδὲν πεπραγμάτευται ἕκαστος, ἀλλ' ὡς ἂν τις αὐτὸς καλὸς καὶ ἀγαθὸς εἶναι δόξῃ, πάντα ἀναδέχεται πόνον. Οὕνοι δὲ κατὰ νότου διώξαντες οὐ σφόδρα πολλοὺς Ῥωμαίων ἔκτειναν, εἶλον δὲ καὶ οὐ συκνοὺς. Δειλίᾳ γὰρ ἔτι πολλῇ εἶχοντο. Τεκμηριώσαιτο δ' ἂν τις ἐντεῦθεν. Τῶν γὰρ τις ἐκ πεζικῶν καταλόγων φυγὰς ἄχρη καὶ ἐπὶ Ζεύγμην ἦλθε, πρὸς οὐδενὸς Ῥωμαίων καταληφθεὶς. Οὕτω σχολῇ τὴν ἑδὸν ἐποιούοντο. Ὅτε δὲ πρὸς ὄγκον ἐπάρει τὸ πραχθὲν ἐννοησάμενος Διονύσιος, ὀλίγα τῶν πεπρωκότων συναγαγὼν σώματα χροῦν ἐπ' αὐτὰ ὅτι πλείστον ἦγαιρε τῷ τοῦ χώματος μεγέθει καὶ τὰ νεκρῶματ' ἀσμετρεῖσθαι δεικνυθεὶς. [P. 152] Ταῦτα μὲν οὕτω συνηνέχθη γενέσθαι, βασιλεὺς δὲ ἐσφάδαζε μὲν διὰ ταῦτα καὶ ἤθελεν αὐτὸς καὶ πάλιν ἐπὶ Οὐννικῆς εἶναι, ἐπίδειξιν δὲ μᾶλλον τῆς Ῥωμαίων ἰσχύος ποιέσθαι θέλων αὐτοῖς, τοιᾶδε τινα ἐνενόει. Ἀλέξιον μὲν, ᾧ τὴν θυγατέρα ἠγγύα, στρατεύμασιν ἅμα πολλοῖς, ὧν Ἀλέξιος ἦρχεν ὡς πρωτοστράτωρ ἐτύγχανεν ὧν, ἐπὶ τὸν Ἰστρὸν ἐπεμπε δόκησιν ἐμποιήσοντα Οὐνοῖς ὡς ἐκ τῶν συνήθων καὶ πάλιν αὐτοῖς ἐπιτεθήσεται χωρίων. Λέοντα δὲ τινα Βατάτζην ἐπίκλησιν ἐτέρωθεν στρατεύμα ἐπαγόμενον ἄλλο τε συχνὸν καὶ δὴ καὶ Βλάχων πολὺν ὄμιλον, οἱ τῶν ἐξ Ἰταλίας (26) ἀποικοὶ πάλαι εἶναι λέγονται, ἐκ τῶν πρὸς τῷ Εὐξείνῳ καλουμένῳ πόντῳ χωρίων ἐμβαλεῖν ἐκέλευεν εἰς τὴν Οὐννικὴν, ὅθεν οὐδεὶς οὐδέποτε τοῦ παντὸς αἰῶνος ἐπέδραμετούτοισι. Ἀλέξιος μὲν οὖν καὶ τὸ ἄλλο Ῥω-

A hostibus, eosque hasta invaserim? Illo annuente : « Enimvero, ait, per caput imperatoris nusquam vidi te nisi fugientem. » Sic igitur nunc atatis Romanorum quisque, si de communi agatur commodo ac publica utilitate, egregium nihil conficit : contra vero, ut manu strenuus fortisque omnibus appareat, nulli labori parcat. At Hungari, qui a tergo fugientibus instabant, paucos e Romanis cecidere, nec plures admodum cepere, cum essent et ipsi pavore haud nimio conturbati : quod inde colligere quivis potest. Quidam enim ex pedestribus numeris ad Zeugmen usque fuga delatus, in nullum Romanorum incidit, adeo oscitantur illi iter faciebant. Tum quidem Dionysius in immensum attollere rem gestam cogitans, paucis in unum collectis interemptorum cadaveribus, humum iis iniecit, aggeremque altius eduxit, futurum ratus, ut cæso-rum inde numerus deprehenderetur. In hunc modum res ibi peractæ **260** sunt. At imperator ex iis non modice indignatus, ipse iterum in Hungariam movere instituit : atque ut Romanæ fortitudinis hostibus daret argumentum, id potissimum committitur : Alexium quidem, cui desponderat filiam, cum multis copiis, quibus Alexius protostrator præfuerat, versus Istrum misit, quo Hungaris succum faceret quasi ex consuetis rursus locis in eos impetum esset facturum. Leonem autem Batatzem nomine aliunde cum exercitu perinde magno, maxime vero Valachorum ingenti multitudine, qui Italorum coloni quondam fuisse perhibentur, ex locis Ponto Euxino vicinis irruptionem in Hungariam facere jubet, qua ex parte nemo adhuc a primis sæculis eos invaserat. Alexius itaque et reliquus Romanorum exercitus cum ad Istrum perve-

Du Cangii notæ.

(25) *Μὰ τὴν βασιλέως κεφαλὴν.* Auctor est Xiphilinus Romanum senatum post Sciani cædem decrevisse, ut nulla fierent deinceps iuramenta, nisi ea imperatoris nomine conciperentur : Μητε τοὺς ὄρκους ἐπ' ἄλλου τινός, πλὴν τοῦ αὐτοκράτορος ποιέσθαι. Hinc crebræ illæ sacramentorum formulæ, *per fortunam, per genium, per salutem principis.* Elegium S. Pantelimonis :

Μὰ τῶν θεῶν, βέλτιστε, τὴν σωτηρίαν,

quæ sic vertit Fredericus Morellus :

Vir optime, altam per salutem principum.

Gregorius in Vita S. Basilii Junioris, n. 4 : Νῆ τὴν ὕγειαν τῶν βασιλέων. *Per imperatoris caput* etiam iurabant Christiani. Sinod. Chalcedon. can. 30 : Τὸ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως, ἢ εἰς τὴν οἰκείαν σωτηρίαν ὁμῶσαι τινα. Palladius, in Hist. Lausiaca, c. 2 de S. Pontamiana : Ἡ δὲ ἀφίησι φωνὴν, εἰπούσα, τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως σου ὅν σὺ φοδῆ, etc. Vegetius, l. iii, c. 5 De iuramentis : *Jurant autem per Deum — et per majestatem imperatoris, quæ secundum Deum generi humano diligenda est et colenda.* Sed de ejusmodi formulis consulendi Seldenus ad Marmora Arundel. p. 147, et Hansen. De jurejur. vel. c. 25.

(26) *Οἱ τῶν ἐξ Ἰταλίας.* Vetus ea fuit et fere constans opinio, Blachos seu Vlachos a Romanis genus duxisse, et a nescio quo ejusdem gentis Flacco sumpsisse originem et appellationem. Pius II pp. de Valachis : *Postremo Romanis armis sub-*

acti ac deleti sunt, et colonia Romanorum, quæ duces coerceret, ea deducta duce quodam Flacco, a quo Flaccia nuncupata. Exin longo temporis tractu corrupto, ut fit, vocabulo Valachia dicta, et pro Flacciis Valachi appellati. Sed licet hanc de Valachorum origine sententiam, ut Sabulis iuniam respuat damnetque Leunclavius, illud tamen in confesso esse debet, non extremis duntaxat notam sæculis, sed jam Manuele ipso imperante invaluisse. Quod præter Cinnamum docet satis superque Innocentius III papa l. ii Epist., dum Joannicio Bulgarorum et Vlachorum regi de stirpis origine quodammodo adblanditur : *Nos autem, inquit, audito quod de nobili urbis Romæ prosapia progenitores tui originem traxerint, et tu ab eis et sanguinis generositatem contraxeris, et sinceræ devotionis affectum, quem ad apostolicam sedem geris, quasi hæreditario jure, jampridem te proposuimus litteris et nuntiis visitare.* Quæ quidem pontificis verba non ad solius duntaxat Joannicii, verum ad totius Vlachorum gentis originem referenda alibi docuimus. Sed et Georgius a Keycheradoff Transylvanus in Chorographia Moldaviæ adnotat adstipulari huic opinioni Romanum sermonem, qui adhuc in ea gente perdurat [P. 484], licet adeo ex omni parte corruptum, ut vix ab homine Romano intelligatur. Sed de Vlachis seu Vlahis copiose et erudite egit Joannes Lucius libro vi De regno Dalmat. et Croatiae, c. 5.

nissent melum Hungaria fecere quasi continuo A inde trajecturi. Batatzes autem ab iis quæ diximus locis irrumpens, omnia depopulatus obvia quæque prosternit, hominum ingentem eadem edit, nec pauciores captivos ducit. Ad hæc pecorum equorumque et aliorum inde animalium greges agens ad imperatorem revertitur. Sed ille alteram quoque iis inferre plagam volens novas in eos rursus copias misit: jussitque ut superiora adirent loca et Hungaros qui Tauroscythicam accolunt aggredierentur. Iis copiis præerant Andronicus Lampardas et Nicephorus Petralipha aliique non pauci. Summa autem rerum penes Joannem Ducam, cujus non semel meminimus, 261 fuit. Nec diu cunctati hæc longa atque inaccessa terrasque hominibus B prorsus vacuas emensi Hungariam invadunt, et in vicis incidentes frequentissimos complures ingenti prælia potius, homines multos exdunt, plurimos captivos faciunt: cumque inde essent excessuri confectam ex ære crucem isthuc loci statuunt cum hujusmodi inscriptione:

*Patronica quondam numerosa hic germina stirpis
Mars et dura manus sustulit Ausonium:
Imperium Manuè Romæ cum divus habebat,
Comnenum Augustæ gloria prima domus.*

4. Interea dum hæc geruntur, Austriæ dux Henricus cum uxore Theodora imperatoris adgnata Sardiæ venit, tum ut Fredericum Alemannorum C regem imperatori reconciliaret, tum etiam ut belli iudicias pro Hungaris expeteret. Fredericus enim, ut supra commemoravimus, obitente ei Manuele, non multum absuit quin Romano privaretur principatu, Romano pontifice ut ad normam id antiquam rediret consentiente. Alia item multa minime jucunda perpassus erat, insensis ei populis, quos in illum concitaverat imperator. Quapropter paulo ante eam in discrimine adhuc res ejus essent, placare volens imperatorem per legatos amicitiam ipsius expetit sequæ 262 belli contra Hungaros sociam fore pollicitus est. Verum cum ea quæ de Imperio Romano a papa sancita fuerant convulsa essent penitus et in irritam eecidissent: principe D nimirum ut Byzantii rursus maneret imperii Romani sedes contendente, idque non admittente

μαίων στρατεύμα' ἐπὶ τοῦ Ἰστροῦ γεγονότες δέος ὑπέτεινον Ὀυνοῖς ὡς ἐκεῖθεν αὐτίκα περαιωτόμενοι, ἡ Βατάτζης δὲ ὄθεν εἰρηται προσβαλὼν ἐκκίρε τε ἀφειδῶς πάντα καὶ ξυνεπάτει τὰ παραπίπτοντα. Ἀνθρώπων τε οὖν πολὺν εἰργαστο φόνον καὶ ἀνδραποδισμόν οὐκ ἐλάσσω πεποίητο. Πρὸς δὲ καὶ ζώων ἀγέλας ἵππων τε καὶ ἄλλων παντοδαπῶν ἐκεῖθεν ἐλάτας ἐπὶ βασιλέῃ ἤλθεν. Ὁ δὲ καὶ δευτέραν ἐπιθεῖναι σφίσι θέλων πληγὴν στρατεύμα καὶ πάλιν ἐπ' αὐτοὺς ἐπεμψεν ἐπιστεῖλας ἀνωθέν ποθεν ἐς τοὺς προσκικοῦντας τὴν Ταυροσκυθικὴν ἐμβαλεῖν Ὀυνοῦς. Ἡγοῦντό τε τοῦ στρατεύματος τούτου Ἀνδρόνικός τε ὁ Λαμπαρδάς καὶ Νικηφόρος ὁ Πετραλίφας ἄλλοι τε ἱκανοί. Πᾶσι μέντοι ἐφίστατο Ἰωάννης, οὗ πολλάκις ἤδη ἐμνήσθη, ὁ Λούκας· οἱ καὶ οὐκ εἰς μακρὰν δολιχοῦς τινὰς καὶ δυσεμβόλους διαμείψαντες χώρους ἀνθρώπων τε παντάπασιν ἐρημον διελθόντες γῆν ἐμβάλλουσι τῇ Οὐνικῇ, κώμαις τε πολυανθρωποτάταις ἄγαν ἐντετυγηχότες πολλαῖς μέγα τέ τι λαφύρων περιβάλλοντο χρῆμα καὶ ἀνθρώπων πολλοὺς ἔκτειναν, πλείστους δὲ καὶ ἠνδραποδίσαντο. Μέλλοντές τε ἤδη ἐκεῖθεν ἀπαίρειν σταυρὸν χαλκοῦ πεποιημένον ἐνταῦθα ἀναστήσαντες ταιάδε τινὰ ἔγραψαν·

*Ἐνθάδε Παννονίης ποτὲ ἀκριτα φῶλα γενέθλης
Δεινὸς Ἄρης καὶ χεὶρ ἔκταρεν Αὐσονίων.
Ῥώμης ἀπότρε κλεινῆς δῖος ἀνασσε Μαρουήλ,
Κομνηνῶν κρατόρων εὐχος ἀριστοτόων.*

5. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνετο, Ἐρρίκος (27) Ὀστρίχων δουξ σὺν τῇ γυναίκῃ Θεοδώρᾳ τῇ βασιλέως ἀδελφιδῇ ἐπὶ Σαρδικὴν ἤλθε, Φρεδερίκον τε τὸν Ἄλαμανῶν ῥῆγα τῷ βασιλεὶ διαλλάξων καὶ πολέμων ἐκεχειρίαν Ὀυνοῖς ἐξαιτήσομενος. Φρεδερίκος γάρ, ὡς ἐν τοῖς ἔξωθέν μοι δεδιήγηται λόγοις, βασιλέως ἀντιπράκτονος αὐτῷ, τὴν τε Ῥώμης ἀρχὴν παρὰ μικρὸν ἀφηρῆσθαι ἤλθεν, ἐς τὸ πάλαι ἔθος ἀναχωρηκέναι τοῦ ἐν Ῥώμῃ ἀρχιερέως συνομολογίσαντος, (P. 153) καὶ ἄλλα τῶν οὐ κατὰ γνώμη ὑπέστη πολλά, τῶν τῆδε ἔθνῶν ἐκπεπολεμημένων αὐτῷ ταῖς ἐκ βασιλέως συνωθήσεσι. Δι' ἧ καὶ ὀλίγω μὲν πρότερον, ὀπηνίκα ἔτι ἐν κεικοῖς ἦν, ὑποποιεῖσθαι τὸν βασιλέα θέλων, πέμψας φίλια διελέξατο κατὰ Ὀυνων τε, ὡσπερ εἰρηται, συνάρασθαι αὐτῷ ὠμολόγει. Ἐπεὶ δὲ τὰ ἀμφὶ τῇ Ῥώμῃ ἀρχῇ τῷ πάπᾳ διωμολογημένα ἀνατετράφθαι ξυνέβη, ἄτε δὴ βασιλέως μὲν ἐπὶ Βυζάντιον τὴν Ῥώμης καὶ αὐθις μεῖναι ἰσχυρίζομένου (28) βασιλείων, τοῦ δὲ πάπα

Du Cangii notæ.

(27) Ἐρρίκος. Henricus cognomento *Jasomirnoti* primus Austriæ dux Leopoldi marchionis filius, Leopoldi marchionis frater et successor, primis nuptiis uxorem duxerat Gertrudem Lotharii imp. filiam an. 1142, ut est in Chronica Australi, qua extincta alteram sibi adscivit conjugem Theodoram Comnenam, Isaacii Cyprii tyranni sororem, uti fusius a nobis in stemmate Comnenico iudicatum, an. 1156, quo Fredericus imperator Austriacum marchionatum erexit in ducatum, quod ex Sterone discimus, qui Theodoræ mortem in an. 1185 conjecit. De Henrici legatione silent, ni fallor, scriptores Germanici, quæ præcessisse videtur aliam ab Henrico Leone Saxonie duce

obitam, quam mox Cinnamus commemorat, si non annis, saltem aliquot mensibus. Ab ea enim reducem Austriacum colligimus ex Arnol'do Lubecensi, l. u. c. 3, cum Saxonicus suam iniit. Nec enim una ambos duces simul Cpolim profectos probabile est, etsi scriptor idem Orientalis ducent Austriæ instaurata classe prosectum ducent Saxonie usque in ipsam Hungariam tradat. De Henrico consulendi præterea auctor Vitæ B. Mariani abbatis Ratisp. c. 6 n. 27, Cuspianus Brunnerus l. xii, Annales Boicor etc.; at de Bladigrato nihil succurrit.

(28) Ἰσχυρίζομενον. Certe de transferendo in Græcos imperatorio titulo pacta inita fuisse colligitur ex iis quæ habet Gotsfridus monachus S.

τούτο μὲν οὐ καταδεχομένου, ἐν Ῥώμῃ δὲ βασιλεύειν αὐτὸν ἀξιοῦντος, διὰ ταῦτα ἀναθαρσύνετο Φρειδερίκος αὖθις τὴν δυσμένειαν ἐξεδείκνυ, εἰς γῆν τε τὴν Ῥωμαίων εἰσβαλεῖν διανοούμενος βρβάρικῃ τινὶ ἀκρονοίᾳ ἤδη καὶ διαμερίζειν αὐτὴν τοῖς περὶ αὐτὸν ἔρξατο. Ἐπεὶ δὲ τοῦ βασιλέως ἀντιπραττομένου ἐπινοήσας ἑτέροις ἀπρακτοῦ ἦν, ἐπὶ τὴν δι' Ἐρρίκου τούτου καὶ Βλαδιγράτζου ἐπειδὴ πρεσβείαν, μιγανώμενος ὅπως ἂν ἐν φιλίας προσηματι ἀποσχέσθαι τῶν κατ' αὐτοῦ ἐγχειρουμένων ἀναπέισας τὸν βασιλέα αὐτὸς οὕτω ἐς τὸν κατὰ Ῥωμαίων εὐχερῶς ἀπεδύσθαι πόλεμον. Ἀλλὰ βασιλεὺς ταῦτα ἐννοησάμενος Ἐρρίκον μὲν σὺν εὐμενείᾳ εἶδεν ἀνεστῆναι τε πόλεμον Οὐννοῖς αἰτησαμένῳ ἐπένευσε, τῶν δὲ ἀμφοτέρω Φρειδερίκῳ πέριτι δέδωκεν οὐδέν. Ἀλλὰ Ἐρρίκος ἐπὶ οἴκου ἀναχωρῶν, ἐπειδὴ περ ἐν Παιονίᾳ ἐγένετο, Στέφανον ἀναπειθεὶ τὴν Ταυροσκυθίδα (29) διωτάμενον κόρην θυγατέρα τὴν αὐτοῦ ἀγαγέσθαι. Γέγονε δὲ ταῦτα καὶ Οὐννοὶ οὐ πολλῶ ὕστερον Δαλματίαν αὖθις ἀφελέσθαι διανοήθησαν. Ἄλλα τε οὖν στρατεύματα παρ' αὐτὴν ἦλθον καὶ ὁ παρ' αὐτοῖς τὴν ζουπάνου ἔχων ἀρχὴν (βούλεται δὲ τοῦτο τὸν μετὰ τὸν ῥῆγα παρὰ τῷ ἔθνει δεδυνημένον) ἀλλὰ πολέμῳ μὲν τῶν τῆδε περιγενέσθαι ἀδελμῆ ἴσχυσαν, τὸν Καλούφην δὲ ὑπὸ χειρὶ θέμενοι ἀνεχώρησαν. Ὅπως γε μὴν Νικηφόρῳ τοῦτο συνέβη, αὐτίκα μοι λελέξεται. Οὗτος στρατεύμα Οὐννικὸν ἐπὶ χώρας γενέσθαι πυθόμενος, ὀλίγους τῆς περὶ αὐτὸν ἐπιθέμενος στρατιᾶς ἐξῆλθε τοῦ Σπαλαθαῶ. Ἐν ᾧ δὲ τὴν πορείαν ἐτίθετο, οἱ πλείους τῶν αὐτῷ ἐπομένων κατ' ὀλίγους ἀπορρέοντες ἀεὶ εὐχείρωτον τοῖς πολεμίοις τὸν ἀνθρώπον ἔθεντο. Περιστάντες οὖν αὐτὸν ἔργα χειρὸς ἐργασάμενον ἀδρᾶς αἰχμάλωτον ἔσχον.

ε'. Ὁ βασιλεὺς δὲ τούτων ἀκούσας ἐς Βυζάντιον ἦλθεν, ἕαρος σὺν μείζονι ἄλλῃ παρασκευῇ κατ' αὐτῶν ἀφικέσθαι διανοούμενος. Οὐ μέντοι καὶ ἠδυνήθη περὶ τὴν στρατευσίμην ἐνταῦθα παραγενέσθαι ὥραν, τύχης ἐμποδῶν αὐτῷ χωρησάσης τινός, [P. 154] ἧτις ὅποια ποτὲ ἦν ὁ λόγος δηλώσει. Ἐξῆς γὰρ μὲν ὁ χειμῶν, ἀνακεκαθαρμένου δὲ τοῦ ἀχλυνώδους ἐπὶ τι σωφρονικὸν καθίει γυμνάσιον (30) ἐαυ-

A papa, sed ut Romæ imperaret postulante : his rebus elatus Fredericus rursus quo adversus principem flagrabat odium palam fecit, atque in terras Romanorum irrumpere statuens barbarica quadam amentia ac stoliditate eas jam suis partiri cœperat. Ubi ergo principe obviam eunte conficere nihil potuit, ad alia versus consilia, legationem hujus Henrici et Bladigratzi instituit : ut hac arte sub amicitiæ et benevolentiae prætextu a conatibus avocato imperatore facilius ad bellum Romanis inferendum sese deinceps accingeret. Sed ubi id imperatori compertum est, Henricum quidem multa comitate excepit induciasque pro Hungaris expectanti indulgit : eorum vero quæ ad Fredericum spectabant nihil est exsecutus. Henricus autem domum rediens cum in Hungariam pervenisset, Stephano persuasit ut remissa ac pulsa Tauroscythica puella filiam suam in matrimonium duceret. Quo facto Hungari non multo post occupare iterum Dalmatiam statuerunt, aliæque eo missæ copiæ, et ipse etiam qui zupavi dignitate inter illos fungebatur, quod nomen proximam a rege in ea gente **263** potestatem significat. Sed cum bello isto nihil essent consecuti, solo capto Chaluphe redierunt, Quomodo vero id Nicephoro acciderit, commemorabimus. Cum ille accepisset venisse in regionem istam Hungarorum exercitum, paucis militum suorum assumptis, Spalatha egreditur : dumque iter facit, plerisque ex iis qui subsequantur sensim semper diffuentibus ac recedentibus, haud ægre ab hostibus captus est. Circumstantes igitur illum fortia manu edentem facinora, captivum tandem abducunt.

5. Postquam ea rescivit, princeps Byzantium venit, vere primo majori cum apparatu ipsos statuens invadere. Neque tamen opportuno militiæ tempore adesse ibi potuit, interveniente tum casu, qui qualis fuerit commemorabo. Circumacta jam hieme discussaque cœli caligine, honesto se dedit exercitio, quod ab antiquo imperatoribus eorumque liberis proprium ac solemne fuit. Est vero id ejus-

Du Cangii notæ.

Pantaleon. an. 1172 ; imperatorem nempe Fredericum in curia seu conventu Wormatiensi conquestum de illis qui partibus favebant Rolandi, quod coronam Romani imperii Græco imponere vellet. Vide Joann. Palæonidorum in Vita S. Cyrilli Carmelitæ, n. 1.

(29) Τὴν Ταυροσκυθίδα. Adeo confusa est Græcorum scriptorum in concinnandis historiis suis ratio, dum res gestas præpostero ordine, nec observata temporum et annorum regula, quæ unica lex est historiæ, enarrant, ut vix quidquam perciperemus in iis, nisi aliunde, a scriptoribus videlicet Latinis, lux affulgeret, quorum ope plerumque licet emendare Græcorum anachronismos. Scribit hoc loco Cinnamus Henricum Austriæ ducem a Frederico missum esse Cpolim, dum in Hungaria inter utrumque Stephanum bellum exardesceret, hoc est, an. 1172 vel proxime sequenti, si Thwroczio et Boufinio fides : ex ea legatione

D radeuntem Henricum iter per Hungariam cepisse et suasisse Stephano juniore, ut repudiata Primislai, de quo supra egit Cinnamus, filia suam ipsius duceret, quod et peractum ait. Quod si ita se res habet, perperam auctor Chronicæ Australis Stephani Hungariæ regis nuptias cum Agnete filia Henrici ducis Austriæ conjicit in an. 1163 ; sed neque scriptori huic et Cinnamo consentit Arnoldus Lubecensis, qui Stephani uxorem, Henrici sororem, non filiam, fuisse scribit, eamque, cum obiit maritus, prægnantem exstilis : *Nec minus, inquit ille, alter (Henricus Austriæ dux) affligebatur de tam subito regis interitū, eo quod intestatus obisset, et sororem suam viduam, prægnantem tamen et gravidam, quasi exsortem regni sine heredē reliquisset.*

(30) Γυμνάσιον. Tzycanisterii ludum describit, de quo abunde ad Joinvillam diximus dissert. 8.

modi. Adolescentes aliquot æquo divisi inter se numero factam ex corio pilam magnitudine malo similem in locum quemdam ad id prius prout visum fuerit dimensum emittunt. Tum vero ad illam veluti præmium aliquod in medio positam plenis invicem habentibus contendunt, singuli in dextris virgam habentes, quæ longitudine mediocri in orbiculatam, quamdam latitudinem subito desinit, ejus medium chordis aliquot desiccatis **264** retisque in modum inter se connexis intercipitur. Dat vero operam utraque pars ut ultra alteram antea definitam metam prior quisque pilam transmittat. Cum enim in alterutram metam reticulatis virgis pila transmittitur, id parti alteri pro victoria est. Hujusmodi quidem est ludus iste, lapsui obnoxius plane ac periculosus. Necesse quippe est ut qui in eo se exercet sese supinet continuo inque latus utrumque flectatur, ut in orbem equum circumagat et varios subinde instituat cursus totidemque motus, quot pilam facere contigerit : atque hoc se modo habet exercitium istud. Dum igitur princeps miro quodam modo in eo sese circumageret, accidit ut quo vehebatur equus in terram totus corrueret. Cumque ille subter effusus magno labore, ut se erigeret a casu isto, anniteretur, nec equum toto, uti diximus, incumbentem corpore removere posset, femur manumque, dum sub sella equestri intercipiuntur, graviter læsit : tantaque id malum constantia pertulit, ut quantumvis lethales pateretur dolores, et confestim surrexerit, multis eum jam circumstantibus, et conscenderit rursus equum cursusque aliquot citra laborem fecerit : donec augescere dolores percipiens ad lectum tandem sese contulit. Deinceps vero ita crevit malum, ut ex animi deliquio nihil postridie eorum quæ dixerat, aut fecerat, recordaretur. Id quidem hujusmodi fuit. **265** Biduo autem post, cum convaluisset, Apameam proficiscitur : at ex itinere, nec mirum, orta nervorum distensione, tumor iterum rediit, crebrique eum dolores punxere. Quapropter in urbe Selybria diebus Paschalibus transactis, ut melius se habere sensit, Philippopolim contendit : ubi cum Pannonum legatis congressus, cum nihil eos sani afferre cognovisset, sed belli tantum inducias omni modo sollicitare, rebus infectis dimisit : hæque adjunxit Romanum quemdam, qui et Chalarphen repeteret, et nisi mox imperata facerent, imperatorem rursus Romanorumque exercitum præsto fore minaretur. Ipse autem Sardicam progressus, copias contrahit : ubi dum moratur hæc

αὐτοῖς καὶ Ῥωμαίων τινα, ἐφ' ᾧ τὸν τε Χαλούφην αἰτήσασθαι καὶ εἰς μὴ τοῖς δεδογμένοις ἀγαπῶν, αὐτίκα καὶ πάλιν ἀπειλήσαι βασιλέα καὶ τὸν Ῥωμαίων στρατὸν ὄψεσθαι. Ὁ δὲ ἐπὶ Σαρδικῆς γε-

6. Alexius qui protostratoris tunc dignitate fungebatur, uti sæpius a me narratum est, jamdudum

Α τὸν εἰθισμένον ὄν βασιλεῦσι καὶ παισὶ βασιλέων ἀνέκαθεν. Ἔστι δὲ τὸ τοιοῦτον. Νεανίαι τινὲς εἰς ἕσχα διαιρεθέντες ἀλλήλοις σφαῖραν σκύτους μὲν πεποιημένην μήλω δὲ παρεμφερῆ τὸ μέγεθος εἰς γῶρὸν τινα ὑπτιον ἀφιᾶσιν, ὅς ἂν δηλαδὴ συμμετρησαμένοις αὐτοῖς δόξη. ἐπ' αὐτὴν τε οἶόν τι ἄθλον ἐν μεταίχμιω κειμένην ἀπὸ βυτῆρος ἀντιθέουσιν ἀλλήλοις, ῥάβδον ἐνδέξια χειριζόμενος ἕκαστος συμμετρῶς μὲν ἐπιμήκη, εἰς δὲ καμπὴν τινα πλατεῖαν ἀφνω τελευτῶσαν, ἧς τὸ μέσον χορδαῖς τισι χρόνῳ μὲν αὐανθείσασιν, ἀλλήλαις δὲ δικτυωτὸν τινα ξυμπλεγμέναις διαλαμβάνεται τρόπον. Σπουδῆν μέντοι ἑκάτερον πεποιήται μέρος ὅπως ἂν ἐπὶ θάτερον προτερῆσαντες μεταγάωσι πέρας, ὁ δὲ δηλονότι ἀρχῆθεν αὐτοῖς ἀποδέδασται. Ἐπειδὴν γὰρ ταῖς ῥάβδοις εἰς ὁποτερονοῦν ἐπειγόμενος ὁ σφαῖρος ἀφίχεται πέρας, τοῦτο ἢ νίκη ἐκείνῳ τῷ μέρει γίνεται. Ἡ μὲν παιδιὰ τοιάδε τίς ἐστίν, ὀλισθηρὰ πάντη καὶ κινδυνώδης. Ὑπτιάζειν τε γὰρ ἀεὶ καὶ ἰσχυιάζειν ἀνάγκη τὸν ταύτην μετιόντα, ἐν κύκλῳ τε τὸν ἵππον περιελίσσειν καὶ πανταποδοῦς ποιῆσθαι τοὺς δρόμους, τοσοῦτοις τε κινήσεων ὑπενηγέχθαι εἶδασιν, ὅσοις δῆπου καὶ τὴν σφαῖραν ξυμβαίνει. Ἡ μὲν δὲ παιδιὰ τοιάδε τίς ἐστίν. Τῷ δὲ βασιλεῖ δαιμονίως περὶ ταύτην στρεφομένῳ πάνσωμον εἰς γῆν ἐνεχθῆναι συνέδη τὸν ἵππον. Ὁ δὲ νέρθεν ὑπενεχθεὶς ἕκαμνε μὲν καὶ πολλὰ ἐδιδάζετο τοῦ πτώματος ἀνανεῦσαι, οὐκ ἔχων δ' ὅπως τὸν ἵππον διωθῆσαιτο ὀλόσωμον, ὡσπερ ἔφην, αὐτοῦ κατενηεγμένον, μηρόν τε καὶ χεῖρα τῇ ἐκ τῆς ἐφυστρίδος ἐπιλήψει διετεῖθη κακῶς. Οὕτω μέντοι μεγαλοφύχως ἤνεγκεν, ὡς καίτοι καιριώτατα πεπονηθῶς ἀναστήναι τε ταχέως, πολλῶν ἤδη περιστάσεων αὐτὸν, καὶ τὸν ἵππον αὐτὸς ἀναθορεῖν διαύλους τὲ τινας σχολῆ ποιῆσθαι ἐφ' ἵκανόν, ἕως ἤδη σφοδρότερον αἰσθόμενος τῶν ὀδυνῶν ἐπὶ τὴν κλίνην ἦλθε. Τὸ δ' ἐντεῦθεν οὕτω δὴ τοῦ πάθους ἤτητο, ὡς ἐκ τῆς περιχυθείσης αὐτὸν τότε ἀθυμίας τῇ ὑστεραία μεδισμίαν τῶν τότε λελαλημένων ἢ πεπραγμένων μνήμην ἴσχειν τινα. Τοῦτο μὲν δὲ τοιοῦτον ἐγένετο, ὁ δὲ δυεῖν ὑστερον ἡμέραιν ῥάων γεγωνῶς ἐπὶ Ἀπάμειαν ἐφέρετο. Οἶα δὲ εἰκὸς συντάσεως ἐκ τῆς ὁδοιπορίας γεγεννημένης τινὸς ὄγκος αὐτὸς ἀνέδη καὶ ὀδύναί τοῦτον ἐκέντουν συχναί. Καὶ δὴ ἀμφὶ πόλει

Δ Σελυβρίας τὰς πασχαλίους διαγαγὼν, ἐπειδὴ περ ἦσθετο ἐν καλλίονι γεγωνῶς, ἐπὶ τὴν Φιλίππου ἐφέρετο. Ἐνθα δὲ πρέσβεισι χρηματίσας ἐκ Παίδων ἀφικυμένοις, ἐπειδὴ μηδὲν ὄγιες αὐτοῦς ἀπαγγέλλειν ἔγνω, ἐχειρίαν δὲ μόνον καὶ ἀνοχὴν τινα τοῦ πολέμου ἐκ παντὸς τρόπου πειρῶντας λαθεῖν, αὐτοῦς μὲν ἀπράκτους ἀπεπέμψατο, συνεχπέμψας

ς'. Ἐνθα διατριβὴν ποιουμένου συνέπεσέ τ' τοιοῦτον. Ἀλέξιος (51) ὃς τὴν πρωτοστράτορος τότε,

Du Cangii nota.

[51] Ἀλέξιος. Alexium Axuchum protostratorem invidiorum calumniis oppressum scribit Nicetas, l.

ὡς πολλάκις μοι ἐρρήθη, διαίπεν ἀρχὴν, ἐκ πολλοῦ μὲν ἀποστασίαν ὠδίνε, τότε δὲ καταφανῆς γεγωνῶς τὴν τρίχα ἐκάρη καὶ ἐς τοὺς μοναχοὺς μεταθέμενος ἐπὶ τι τῶν ὀρεστέρων ἀπήχθη σεμνεῖον, ἀπερ ἐπὶ Στυμόνος ἐν ὕρει Παπικίῳ ἴδρονται πλείστα. Ἐνθα ἑφ' ἰκανὴν διαγαγὼν ἀπεβίω. Ἄλλ' ἔθεν τε καὶ ἀπ' αἰτίας τίνος ἐς τοῦτο τύχης ὁ ἄνθρωπος ἦλθεν, ἣδὴ λέγωμεν. Οὗτος ὀπηνίκα τὴν ἐπὶ Κιλικίας ἐστέλλετο πρότερον, αὐτοκράτωρ τοῦ πολέμου ἐκείνου πρὸς βασιλέως ἀναδειχθείς, ἐπίτιδες ἐς Ἰκόνιον συγγεγονῶς τῷ σουλτάν εἰς τε φιλίαν αὐτὸν ὑπηγάγετο καὶ τῶν εἰς τυραννίδα τεινόντων διελέξατο τούτῳ πολλὰ, γράμματά τε τὰ μὲν λαβὼν παρ' αὐτοῦ, τὰ δ' ἀντιδοῦς ἐν οἷς τὰ δεδογμένα σφίσιν ἐγέγραπτο, τότε μὲν ἐπὶ Κιλικίαν ἦλθε, χρόνῳ δὲ ὕστερον ἐς Βυζάντιον ἐπανιών, ἐπειδὴ ποτε γραφαῖς ἐπαγλαῖσαι τῶν προαστείων αὐτῷ δωματίων ἠβουλήθη τινὰ, οὕτε τινὰς Ἑλληνίους παλαιότερας ἐνέθετο πράξεις αὐτοῖς, οὕτε μὴν τὰ βασιλέως, ὅποια καὶ μᾶλλον τοῖς ἐν ἀρχαῖς εἶθισται, διεξῆλθεν ἔργα, ὅσα ἐν τε πόλεμοις καὶ θηροκτονίαις αὐτὸς εἰργάστο. Τοσοῦτοις γὰρ αὐτὸν ξυμπλακῆναι συνέβη καὶ τριοῖσδε φύσιν ἀντικαταστῆναι θηρίοις, ὅσοις οὐδένα τῶν τῷποτε γεγονότων ἠκούσαμεν. Καὶ εἴ τι μὴ νόμων ἀπο φέρομαι ἱστορικῶν, ὁποιοῦν τι ἄρτι ἐκ τούτων ἐξέλθω. Ἦν μὲν περὶ τροπᾶς ἡδὴ χειμερινᾶς, καὶ χιῶν κατὰ γῆς τσσαύτη ἐπεστοίθεαστο, ὡς φάραγγας μὲν καὶ τὰς ἐν ὕρει σήραγγας πάσας ὑποκεκρύφθαι μονονουχί, ὑπερβολῆ δὲ τῆ ἐκ τοῦ φύχους μικροῦ καὶ πεπῆχθαι τὰ σώμα-α· ἀμέλει καὶ θηρία μὲν πάντα οὐκ ἔχοντα ὄπη κρύφαιντο, τὰς λόχμας ἐξαναδύντα ἀθρόα ὑπὲρ τῆς χιόνης ἐφέροντο, πτηνῶν δὲ ἀγέλαι οὐκέτι τοῖς πτελοῖς κεχρῆσθαι δεδυνημέναι (συνεῖχε γὰρ ταῦτα ὁ κρύσταλλος καὶ οἶόν τις δεσμὸς ἐπεκάθειζεν, ὡς ἐπὶ τῶν ἰξευτῶν ἔστιν ἰδεῖν) περὶ λοιπὸν ἀντὶ πτηνῶν ἦσαν θηροὶ καὶ ἀνθρώποις ἐτοιμότατον θήραμα κείμενοι. Βασιλεὺς δὲ θηρευρόμενος ἐπὶ τι τῶν ἐφῶν ἐξῆει χώρων, ἧ Δυματρῶς ἡ κλησίς ἐστιν. Ἐπὶ τοῦ ἔργου τοίνυν γεγονότι μέγα τι χρέμα θηρὸς ὑπαντᾶ, οὕπω μὲν λέοντος, οὐ γὰρ ξυνεχώρει λέγειν ἢ παρδαλῆ, τοῦτο δὲ αὐτὸ ἀφῆρῆτο τὸ μέγεθος καὶ ἡ πρὸς λέοντα [P 156] ὁμοιότης· ἦν οὖν διπλῆ τις καὶ ἐπαμφοτερίζουσα φύσις, πάρδαλις ἐν λέοντι καὶ λέων ἐν παρδαλί, τεράστιόν τι μίγμα ποιότητων, ἐν τῷ γενναίῳ τὸ γοργόν, τὸ θυμικὸν ἐν τῷ βλοσυρῷ, καὶ καθάπαξ πάντα δι' ἀλλήλων ἦκοντα τὰ ἀμφοῖν ἴδια. Ὁ μὲν δὴ θῆρ τοιοῦτος ἦν, τῶν δὲ βασιλεὶ ἐπομέων, ἐπειδὴ τοῦτον εἶδον, ἀπεβρύησαν οἱ πλείους. Ἦν γὰρ οὐδὲ ἰδεῖν τοῖς πολλοῖς ἀνεκτός. Ὡς δὲ καὶ ἀγγοῦ ἡδὴ ἐγένετο, οὐδεὶς ἦν τὸ λοιπὸν ὅς τούτῳ ξυνίστατο. Ἀλλὰ βασιλεὺς φευγόντων ὃ παρήρητο εἰς εὐρύς ἐλκύσας τὸν ὄφρα πατάξων ἐφέρετο, πληγὴν τε αὐτῷ τοῦ μετώπου κατενεγκῶν ἄχρι καὶ ἐπὶ στέρνα διήλασεν. Ὁ μὲν δὴ βασιλεὺς τοιοῦσδε τις ἐπὶ θηροκτονίαις ἐγένετο. Ἀλέξιος δὲ (ἐπάνειμι

A quidem defectionem molitus, tum vero illius convigiis resectis crinibus monachus factus est, et in monticularum quoddam monasterium ex iis quæ ad Strymonem in monte Papicio plurima sita sunt amandatus. Quo in loco cum annos aliquot exegisset, vita tandem concessit. Sed unde et qua de causa ad eam fortunam redactus ille fuerit, commemorabimus. Is cum in Ciliciam primum summo cum imperio bello isti ab imperatore præpositus missus esset, ad sultanum delata opera Iconium venit, et **266** benevolentia illius conciliata de arripienda tyrannide cum eo consilia agitavit, scriptisque vicissim datis et acceptis, quæ pacta ab iis facta continebant, in Ciliciam rediit. Interjecto deinde tempore reversus Byzantium cum suburhanam quamdam ex suis domum variis picturis exornare statuisset, non Græcicas quidem veteres historias in ea depingi curavit aut præclara imperatoris facta, uti solent maximo qui in dignitatibus sunt constituti, vel quæ ipse bellis vel in ferarum cædibus ille ediderat. Cum tot enim conspexit feris, quot neminem eorum qui unquam vixere audivimus : et si fas est leges transgredi historicas, unum ex his exemplum producam. Sub hiemis tempus cum densa adeo in terram nix decidisset, ut ea omnes prope montium obducerentur convalles, et immenso frigore corpora propemodum constringerentur, cunctisque animalibus ubi sese occultarent nulla superessent latibula, passim magnoque numero super nivem ferebantur. Ad hæc avium greges, alis inutilibus, quas tanquam vinculum adstrinxerat glacies, ut videre est in aucupiiis, alarum loco pedibus ibant, feris hominibusque paratissima præda. Exiit autem venatum princeps in regionem quamdam Orienti obversam, cui Damastrys nomen est. Cumque in hac exercitatione occuparetur, obviam **267** venit ingentis magnitudinis fera, non leo quidem ; neque enim id dici sinebat pantheræ maculosa cutis : quam ipsam cursus appellationem molis granditas et similitudo leonis auferabat. Duplex erat igitur, et utrique conveniens natura, panthera in leone, et leo in panthera, portentosa quædam qualitatium commistio. Generositati aderat ferocitas, iracundia crudelitati, D omniaque adeo, quæ diversa licet inter se, utrique propria sunt animali. Ejusmodi igitur erat fera ista : quam simul ac viderunt qui imperatorem subsequuebantur, diffugerunt plerique. Nemo quippe ferine erat, qui in eam oculos inferre, aut cum prope jam adfuit, cum illa congregi auderet. Sed imperator iis fugientibus, stricto quo succinctus erat, gladio, ad percutiendam feram accurrit, ictumque capiti illatum ad pectus usque adegit. Talem se quidem princeps in ferarum cædibus ac venationibus gerebat. Cæterum Alexius (redeo enim unde eram digressus), his omissis, res a sultano

Du Cangii nota.

iv. n. 6, ejus virtutes animique et corporis præclaras dotes mire extollit. Vide stemma Comnen.

proclare gestas, quasque adeo oportuisset silentio premi, stolido iis in oculibus exarata ac depicta omnium oculis exponerat. Id ubi rescivit imperator, in secreta eum colloquia assumptum saepius ammonuit, uti ab incepto desisteret. At ille non modo obstinatius prioribus institit consiliis, sed et virum gente Latinum, praestigiatores, inque magicis artibus mire versatum, crebro ad se vocans, cum eo familiariter conversatus est, et de secretis suis consiliis communicavit: quorum illud erat praecipuum, ut imperator in perpetuum liberis careret, atque in eum finem multa ab scelerato homine accepit **268** pharmaca, neque hisce rebus operam dare destitit miser: propter quae increpavit illum denuo imperator, et amentiam ejus redarguit. Verum cum primo poenitere visus esset, rursus tamen ad priorem mentem rediit. Parvo enim interlapso tempore, magum istum convenit iterum, et de iisdem rebus consuluit. Aliquando vero cum Constantino Duca congressus, qui et ipse imperatoris ex sorore neptim uxorem duxerat: « Vir optime, inquit, si tibi est animus eadem nobiscum sentire, neminem nos superaturum scito. » Sed istud quidem necdum propalam, alterum vero longe manifestius dictum illi est. Alexium Casianus cum praeter decorum segniter remisseque admodum bello incumbentem Hungarico adverteret, quo tempore cum Bela in Hungaria militabat, illum conveniens adhortationibus incitare ad id animum ejus voluit. At is in secretum hominem abducens: « Quæris, ait, quamobrem a præliis ut plurimum abstineam? quia me generis nimirum humani cum maxime miseret. » Altero deinde nescio quid ad hunc sermonem reponente, hæc subiecit ille: « Quoniam delere Romanos volens princeps, imprudenter, quidquid inde accidat, eos me in atrocissima educere prælia imperat. Tu vero, si hæc tacueris, amicus nobis eris. » Ita quidem is locutus. Sed Casianus omnia hæc imperatori retulit. Et id quidem primum; istud vero quod novissime factum est, ejusmodi fuit. Plurimi e Scythiis, qui auxilio Romanis venerant, cum primo de stipendiis ac præstatione multum prius **269** contendissent, tandem acquievero. At protostrator hos occulte pecuniis inducit, ut se in patriam redire fingerent: nocte autem concubia, tabernaculum imperatoris frequentes adorirentur, impugnantque. Hæc sic proposita sunt et deliberata. Cæterum famulus quidam ex iis qui in tentorio illi ministrabant, statim atque ejusmodi consilia intellexit, confestim ad Thomam eunuchum, principi hæcæ ætate fidissimum, properat, indicatque quod agitabatur. Is vero omnem eum sermonem principi refert, et mox ipsum quoque ei famulum sistit. Necdum etiam fidem dictis præstare voluit imperator, donec mane Scythiæ nulla de causa diffluere ac recedere cœperunt; quos tamen pollicitationibus aggressus, in fide tandem retinuit. Ad Alexium vero misit, qui cum comprehenderent, statimque in vincula

γάρ ἔθεν τὴν ἐκβολὴν τοῦ λόγου ἐποιησάμεν) τούτων ἀφέμενος τὰς τοῦ σουλτάν ἀνετήλου στρατηγίας, νήπιος ἄπειρ ἐν σκότῳ φυλάσσειν ἐχρῆν ταῦτα ἐπὶ δωμάτων αὐτὸς δημοσιεύων κατὰ τὴν γραφὴν. Ὦν αἰσθόμενος βασιλεὺς ἐν ἰδιαζούσαις πολλάκις πικραχυδάνων αὐτὸν διατριβαῖς παραινέσεις προσῆγεν, ὅπως ἂν ἀπάγη τῶν μελετωμένων αὐτὸν προθυμούμενος. Ὁ δὲ τοῦ σκοποῦ καὶ πάλιν ἀπ' ἐείχετο, καὶ δὴ ἄνδρα Λατίνον μὲν γένος γόητα δὲ καὶ πολλὴν τὰ δαιμόνια πράγματα θαμὰ συγκαλῶν ὡς ἑαυτὸν διωμιλεῖτό τε αὐτῷ γνησιώτατα καὶ ἀπορρήτων ἐκοινώνει σχεμμάτων. Τὰ δὲ ἦν ὅπως ἂν βασιλεὺς ἀπαιδίαν ἐς ἀεὶ δυστυχίῃ· φάρμακά τε πρὸς τοῦ κακοδαίμονος ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἐλάμβανε πολλὰ καὶ οὐκ ἔληγε τὰ τοιαῦτα ἐνεργολαβῶν ὁ ταλαίπωρος. Δι' ἃ καὶ πάλιν ὠνειδίζει τε αὐτὸν βασιλεὺς καὶ τὴν παράνοιαν ἤλεγχεν. Ὁ δὲ μετάρμελος γεγονέναι δόξα; ὁ αὐτὸς καὶ πάλιν ἦν. Ὀλίγον γάρ διάλιπὼν χρόνον προσελάμβανεν αὐθις τὸν δαιμονιώδη ἐκείνον καὶ περὶ τῶν αὐτῶν ἐκοινώνει. Κωνσταντίνῳ δὴ ποτε τῷ Δούκα συγγεγονότι, ἐς καὶ αὐτὸς βασιλείῳς ἐγημεν ἀδελφιδῆν, « Ὡ βέλτιστε, ἔφη, εἴ σοι βουλευτὸν ἔσται γνώμη;ς ἡμᾶς κοινωνήσῃν μίαν, οὐκ ἂν τις (ἔφη), ἴσθι, περιγενέσθαι ἡμῶν σχολίη. » Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐπω σφόδρα κηταφανὲς εἴρηται, ἕτερον δὲ πολλῶν τούτου ἐναργέστερον. Ἀλέξιόν ποτε ὁ Κασιανὸς, ἐπειδὴ πέρα τοῦ προσήκοντος ἀναπίπτοντα τοῦτον ἐς τὸν κατὰ Οὐννων πόλεμον ἑώρα ὄπηνίκα ξὺν τῷ Βελᾷ ἐπὶ Οὐννικῆς ἐστράτευε, προσελθὼν παρορμῆν αὐτὸν ἐς τοῦτο ἐπεχείρει. Ὁ δὲ παραλαβὼν ἰδίᾳ τὴν ἀνθρωπον, « Πυνθάνη, ἔφη, οὐ ἔνεκα πολέμων αὐτὸς ἀπέχομαι τὰ πολλά; ὅτι φειδῶ τοῦ ἀνθρωπέου πολλὴν ἰσχω γένους παρ' ἑμαυτῷ. » Τοῦ δὲ καὶ τι πρὸς τὴν [P 157] λόγον τοῦτον ἐπενεγκόντος, ἔφη ἐκεῖνος « Ὅτι βασιλεὺς ἐκτρίψαι θέλων τὸ Ῥωμαϊκὸν ἀπροοράτως ὅπερ ἂν τύχη ἐπὶ μάχης αὐτὸ εἰσωθεῖν ἐκέλευέ μοι ἰσχυρῶς. Σὺ δὲ, εἴ μοι τὸν λόγον τοῦτον τηρήσης, φίλος ἡμῖν ἔσθι. » Ὁ μὲν τσαῦτα εἶπεν, ὁ δὲ Κασιανὸς βασιλεῖ ταῦτα ἐμήνυσεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρότερον· ὁ δὲ τελευταῖον εἴργαστο, τοιόνδε τι ἐγένετο. Σκυθῶν ἄμιλος ἐπὶ συμμαχίᾳ Ῥωμαίοις ἀφικόμενος περὶ τῶν συντάξεων πολλὰ πολυπραγμονήσαντες πρότερον, εἴτα δὴ κατέθεντο. Δ' Ἀλλ' ὁ πρωτοστράτωρ ἰδίᾳ τούτοις ἐντετυχητικῶς χρήμασιν ἀναπέθει προσποιήσασθαι μὲν εἰς ἡθὴ τὰ πάτρια παλινοστεῖν, ἐπειδὴν δὲ ἀωρὶ τῶν νυκτῶν ἡδὴ γένηται, ἀθρόους τῇ βασιλείῳς ἐπιθέσθαι σκηνηῆ ἔργου τε ἔχεσθαι. Τέθειτο δὴ ταῦτα καὶ βεβούλευτο. Ἀλλὰ παιδάριόν τι τῶν ἐπὶ σκηνης αὐτῷ ὑπηρετουμένων, ἐπειδὴ περ ἔγνω τὴν ἐπιβουλήν, σπουδῆ ἐς τὸν ἐκτομίαν Θωμᾶν παρελθὼν, ἐς εὐνούστατος βασιλεῖ τῆνικάδε ἐτύγχανεν ὦν, ἐμήνυσεν αὐτῷ τὸ σκέμμα. Ὁ δὲ εἰς βασιλέα τὸν πάντα λόγον ἀναγαγὼν εἴτα παρεστήσατο αὐτῷ καὶ τὸ παιδάριον. Οὐ μὴν ἔτι τοῖς λεγομένοις βασιλεὺς πιστεύειν ἠθέλην, ἕως ἔοιθεν οἱ Σκύθαι ἀπ' αἰτίας οὐδεμιᾶς ἀποχωρεῖν ἤρξαντο. Αὐτοὺς μὲν οὖν ὑποσχέσασιν ὑπελθὼν ἐπισχεῖν ἠδυνήθη· ἐπὶ δὲ Ἀλέξιον τοὺς αὐ-

τὸν ἤδη συλληφθέντος ἐστelle, καὶ ταχὺ δεσμώτης ἦν ὁ ταλαίπωρος. Μετ' οὐ πολὺ δὲ βασιλέως κελεύσαντος ἄνδρες τῶν ἐπὶ ὕβριος παρ' αὐτὸν ἦλθον, Ἰωάννης τε ὁ Δούκας καὶ Μιχαήλ, ὃς λογοθέτης (32) ἐκείνου τοῦ χρόνου ἦν, πρὸς δὲ καὶ Θωμᾶς ὁ ἐκτομίας Νικηφόρος τε τῶν ἐκ τοῦ Βήλου κριτῶν (33) εἰς ὧν καὶ αὐτὸς, ἐπώνυμον Κάσπαξ. Ἐκόμιζον δὲ αὐτῶ ἐγκλήματα τρία, ὧν ὁποτέρῳ ἐπαγωνίσασθαι δύναίτο ἐκίλευον ἀνειπεῖν. Ὁ δὲ ἐπειδὴ τούτων ἤκουσεν, ἀπαισιν ἑαυτὸν ὑπεδίκαξε, παρεκάλει τε ἀποθριζαμένῳ πρότερον τῶν θεῶν τε μεταλαβόντι μυστηρίων χρῆσθαι λοιπὸν αὐτῶ ὅ τι ἂν τῆ θύκῃ δοκῆ, ἐφ' οἷς οἰκτισάμενος αὐτὸν βασιλεὺς μοναχὸν ἐκείρε.

Ζ. Τὰ μὲν δὴ κατὰ τὸν Ἀλέξιον ἐνταῦθα τύχης ἐτελεύτησε. Βασιλεὺς δὲ (34) Οὐγγικῶν στρατευμάτων ἐπὶ Σίρμιον διαβάντων δυνάμεις ἐνταῦθα ἐπεμψεν, ὧν ἦρχον ἄλλοι τε τῶν Ῥωμαίων στρατηγῶν καὶ δὴ καὶ Ἀνδρόνικος ὁ βασιλέως ἀδελφιδεὺς ὃς Κοντοστέφανος ἐπώνυμον ἔκειτο, αὐτοκράτωρ τοῦ πολέμου τοῦδε πρὸς βασιλέως καταστάς. Ἀπέσταλτο δὲ (35) αὐτῶ ὅπως τε τάξασθαι χρεῶν καὶ ὅπη τὸν πόλεμον τόνδε διαθέσθαι, καθάπερ ἐν πίνακι ἀνεζωγράφηται. Ἀνδρόνικος οὖν ἐπὶ Σάον διαβάς, ἐπειδὴ ἀγχιστα τοῦ Οὐγγικῶν ἐγένετο στρατοπέδου, τοιάδε τινὰ ἐποίησεν. Κατοπτήρας μὲν καὶ σκοποὺς, ὅποια εἴθισται, εἰς τὸ τῶν πολεμίων καθιέναι στρατεύμα [P 158] ἤχιστα σύμφορον ἔγνω. Τῶν δὲ τινὰς Ῥωμαίων ἐκέλευε πρὸ τοῦ στρατοπέδου ἐλθόντας πειρασθαι ὅπως ζωγρεῖαν τινὰ πολεμίων ἐλόντας ἀγάγοιεν. Οἱ μὲν οὖν κατὰ τὸ κελευσθέν ἐν χερσὶ πολεμίων ἔχοντες ἐπανῆλθον. Ὁ δὲ ἀνεπυθάνετο τοῦτον ὅπως τε δυνάμειος ἔχοντες ἐπὶ Σίρμιον ἀφίκονται Οὐγγικῶν, καὶ τί ποτε βουλομένοις αὐτοῖς ἔστι. Πάντα τοῖνον ἐς τὸ ἀληθὲς ἐκείνος διεξῆται. « Ἀρχουσι μὲν, ἔφη, τῆσδε τῆς στρατιᾶς ἑπτὰ καὶ τριάκοντα τῶν παρ' ἡμῖν στρατηγούτων ἀνδρῶν, τὸ δὲ ἐφ' ἅπασιν κράτος Διονύσιος ἔχει. Ἦ γὰρ μὲν στρατιὰ ἐς πεντεκαίδεκα τὰς πᾶσας ἡθροίσται χιλιάδας ἀνδρῶν καταφράκτων ἱππέων τοξοτῶν τε καὶ πελταστῶν. Οὕτω δὲ θάρσους περιέσται αὐτοῖς, ὡς μηδὲ τὴν πρώτην Ῥωμαίων ὑποστήσασθαι κατὰ νοῦν ἔχειν.» Τούτων Ἀνδρόνικος ἀκούσας αὐτὸν μὲν ἀφῆκε πορεύεσθαι Διονυσίῳ ἀγγαλοῦντα ὡς βασιλεὺς, οὐκέτι φέρειν δεδυνημένος ὅσα εἰς Ῥωμαίους σφίσι διημάρτηται, ἐγγὺς ἰδοῦ πάρεστι δίκην ἐπιθήσων τὴν δέουσαν. Τὸν δὲ Ῥω-

A misere conjectus est. Non multo post venere ad eum viri dignitatibus illustres, Joannes Ducas, et Michael qui hac ætate logotheta erat, ad hæc Thomas eunuchus, et Nicephorus et ipse unus ex Velludicibus, cognomine Caspax. Proposuerunt autem tria illi crimina, et an utri horum posset respondere, ab illo petierunt. Sed ubi ista audivit, omnium se reum confessus est: rogavitque uti sibi integrum esset, positis capillis, divinisque perceptis mysteriis, id potissimum agere, quod iudicio decerneretur. Ex quibus misericordia commotus princeps, monachum tonderi iussit.

B 270 7. Hunc fortunæ exitum res Alexii habuerunt. Imperator autem, Hungarico exercitu ad Sirmium transeunte, copias eo misit, quibus præfuerunt tum alii Romani duces tum Andronicus sororis quæ filius, cognomento Contostephanus, bello isti summo cum imperio præfectus. Huic potissimum quomodo acies instruenda foret præscripsit et qua ratione bellum istud concludendum tanquam in tabella delineavit. Andronicus ergo cum trajecisset Savaum castrisque Hungarorum appropinquasset, talia facere instituit. Cum speculatores quidem et exploratores, uti vulgo solet fieri, in hostium mittere exercitum haud consultum putaret, Romanorum aliquot præmisit, qui ante castra procederent, iisque imperavit ut captivum aliquem hostium incursione abducerent. Illi igitur, uti iussum fuerat, capto hoste rediere. Tum vero ab eo sciscitatur, cum quantis copiis ad Sirmium accessissent Hungari et quid demum ii facere constituerent. Omnia itaque nude vereque ille enarrans: « Præsumt, inquit, huic exercitui septem et triginta militiæ apud nos duces: sed omnibus supremo jure imperat Dionysius. Totus vero exercitus quindecim ad summum bellatorum millibus constat, partim equitum cataphractorum, partim sagittariorum et peltastarum. Tanta vero his inest audacia, ut ne primum quidem illorum impetum sustinere posse Romanos sibi persuadeant.» His 271 auditis dimittitur ab Andronico nuntiaturus Dionysio imperatorem, cum ferre amplius non possit illius in Romanos delicta, præsto esse, quo pœnam ab ipso congruam reposceret, inde milites arma capere iussos castris educit aciemque hæc

Du Cangii notæ.

(32) [P 485] Μιχαήλ, ὃς λογοθέτης. Michael Hagiotheodoritus, cujus meminit Balsamon in synod. Crol. can. 4.

(33) Ἐκ τοῦ Βήλου κριτῶν. In Catalogo officiorum Palatii Cr. rom. I Juris Græco-Rom. p. 285 quinquagesimum quartum inscribitur: Ὁ κριτής τοῦ Βήλου. Plures simul hac functos dignitate colligere est ex Niceta in Alexio Man. F. n. 17 18, in Andron. l. ii, n. 9; in Isaacio, l. ii, n. 6; in Alex. l. i, n. 2; sed et ipse Nicetas in Epigraphe Historiæ ab eo conscriptæ dicitur obiisse munus ἐφόρου καὶ κριτοῦ τοῦ Βήλου.

(34) Βασιλεὺς δὲ. Expeditionem hanc Hungaricam pluribus exsequitur Nicetas, l. v, n. 1, 2 et 3.

(35) Ἀπέσταλτο δὲ. Ita Michael Palæologus Imperat. apud Pachymerem, l. iii, c. 18, ducibus suis in bellum proficiscentibus præcipiebat: Κατ' ὅπου προκαθίσαιντ' ἂν, καὶ ὅπως συμθαλοῖεν, καὶ ὁθεν ὀρμήσαιντ' ἂν, ἢ ἐκ λόγων, ἢ φανεροί, ἡμέρας ἢ καὶ νυκτὸς, τάττων ἐντεῦθεν τὰ πάντα, εἰ δ' οὐκ εἶδε τὸν τόπον, κελεύων διαγράφειν τοὺς εἰδόμενος, αὐτὸς καθίστα προστάτων.

ratione instruit. Scythas et maximam Persarum A partem cum paucis equitibus, qui hastis decertant, præcedere jubet. Inde a lateribus Romanorum sequebantur phalanges, quibus præerant Cocco-basilus et Philocales, prætereaque Taticius et quem Aspietem vocabant. Horum a tergo ibant gravioris armaturæ milites sagittariis intermixti et Persarum turma gravis armaturæ. Post istos utroque a latere Josephus Bryennius et Georgius Branas incedebant, item Demetrius ejus frater et Constantinus Aspietes, vir sebasti dignitate auctus: inde Andronicus principis chartularius, cognomento Lampardas, cum delectis simul Romanis et Alemannis nec non et Persis. In postrema denique acie erat Andronicus supremus dux, cum aliis multis inelyti nominis viris (quales imperatori in bellum eunti adesse semper moris est) et Italis stipendiariis, itemque Servilis, qui pone sequebantur, hastis armati, et longioribus clypeis instructi. Hunc in modum ordinato exercitu Romani iter instituunt. Ubi vero ad locum venero, in quo Dionysius occisorum militum tumulum erexerat, equis desilientes graviter ingemuerunt. **272** fidemque sibi invicem obstrinxere pro contribulibus ac consanguineis se quemque noriturum. Dionysius vero ubi adventare Romanos audivit, fiducia quadam prætumidus, cum multa irrisione vinum bibere Hungaros jussit, et ut pocula ad Romanorum sanitatem et incolumitatem propinarent. Illi surgentes confestim ea hausere, sumptisque armis, consuetum ordinem resumpsere. Mos enim semper apud eos obtinet ut præcipui optimique in prima phalange locentur. Quod jam pridem edoctus imperator contrario aciem modo instituere Andronico præceperat. Postquam igitur sibi invicem proximi fuere exercitus, iis qui in fronte stabant præcepit Andronicus ut Hungaros telis impeterent, et simul atque in se illos irruere cernerent, terga darent, non recta quidem ad Romanorum exercitum, sed oblique magis in latera ut sic utramque in partem distracti Hungari medium phalangis locum vacuum relinquerent. Sed illi facta ab hostibus irruptione statim effuse fugiunt usque dum ad Savum pervenere. Perstitero vero Romanorum integræ duæ in sinistra acie cohortes quas Cocco-basilus et Taticius regebant: exteræ omnes jam inclinatæ. At Demetrius Branas suis dissipatis cum octoginta relictus hostibus sese intulit, et fortissime dimicans accepto in capite lethali vulnere concidit captusque ab Hungaris in eorum castra relatus est. Frater autem illius Georgius hostium multitudine conterritus prælium conserere non ausus est. **273** Sic quidem sinistra Romanorum acies in fugam inclinavit: dextra vero sinistram Hungarorum invadens omnino hæc fudit. At Dionysius ubi hæc advertit, eos qui Andronicum ducem circumstabant adoriri statuit. Sed ex suis complures conterriti ad se equitatum continuo evocarunt. Quæ ut rescivit Dionysius, timiditatem ipsis exprobrat simulque

μαίων στρατὸν ὄπλα περιθέμενον ἐξῆγε τοῦ χάρακος. Ἐτάξατο δὲ ὧδε. Σκύθας μὲν καὶ τὸ πλείστον τοῦ Περσικοῦ ἡγεῖσθαι ἐκέλευεν ἵππευσιν ἅμα ὀλίγοις οἳ σὺν τοῖς δόρασι μάχονται, ἐξῆς δὲ ἑκατέρωθεν Ῥωμαίων εἴποντο φάλαγγες ὧν Κοκκοβασίλειός τε ἦρχε καὶ Φιλοκάλης. πρὸς δὲ καὶ Τατίκιος καὶ ὁν Ἄσπιήτην ἐκάλουν. Κατὰ νότου δὲ αὐτοῖς ἐπλήται ἵπορεύοντο ἀναμιξ τοξόταις καὶ Περσῶν φάλαγγς ὄπλοφοροῦσα· μετὰ δὲ τούτους ἀμφοτέρωθεν Ἰωσήφ τε ὁ Βρυέννιος ἑπορεύετο καὶ Γεώργιος ὁ Βρανᾶς Δημήτριός τε ὁ τούτου ὀδελφὸς καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Ἄσπιήτης ἀνὴρ σεβαστός· ἐξῆς δὲ Ἀνδρόνικος δὲ χαρτουλάριός τε βασιλεὺς ἦν, ἐπὶ κλησιν Λαμπαρῶδς, καὶ ἐπιλέκτοις ἅμα Ῥωμαίοις καὶ Ἀλαμανοῖς, εἴτε δὲ καὶ Πέρσαις. Κατόπιν δὲ Ἀνδρόνικος ὁ στρατηγὸς ἑπορεύετο σὺν ἄλλοις τε πολλοῖς ὀνόματος ἀξιουμένοις ἀνδράσιν, οἷς ἔθος αἰεὶ ὑπὸ βασιλεὺς πολεμοῦντι τάττεσθαι ἦν, καὶ Ἰταλοῖς τοῖς ἐκ τοῦ μισθοφορικοῦ καὶ δὴ καὶ Σερβίοις, οἳ κατὰ νότου αὐτῷ εἴποντο δόρατά τε προθεβλημένοι καὶ ἐπιμήκεις ἀσπίδας. Οὕτω ταξάμενοι Ῥωμαῖοι ὁδῷ ἐχώρουν. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν χώρον ἦλθον, ἐνθα Διονύσιος τὸν τύμβον ἐγείρας ἔτυχε, τῶν ἵππων ἀποθάντες ἀνώμωξάν τε θερμῶς καὶ πύστεις ἀλλήλοισ ἐδοσαν ὑπὲρ τοῦ ὁμοφύλου τεθνάναι καὶ συγγενοῦς ἕκαστον. Διονύσιος δὲ ἐπειδὴ προσιέναι Ῥωμαίους ἐπίθετο, θάρσους ὑποπλησθεῖς σὺν εἰρωνεῖν πολλῇ ἀκρατίζεσθαι Οὐννοὺς ἐκέλευεν εἰς ὕψειαν τὴν Ῥωμαίων προσιεμένους τὸ ἐκπωμα. Οἱ δὲ ἀναστάντες Ἐπινόν τε σπουδῇ [P. 159] καὶ ἐπὶ τοῖς ὄπλοισ ἐγένοντο τρήπῳ τε τῷ συνήθει ἐπάττοντο. Ἔθος γὰρ αὐτοῖς ἐστὶν αἰεὶ τοὺς ἐν σφίσιν λογάδας τὴν ἐμπροσθίαν πληροῦν φάλαγγα· ὁ πάλαι βασιλεὺς εἰδὼς ἀνάπαλιν Ἀνδρόνικῳ τὴν παράταξιν ποιῆσθαι ἐκέλευεν. Ἐπειδὴ γοῦν ἐγγὺς ἀλλήλων ἐγένοντο τὰ στρατεύματα, ἐκέλευεν Ἀνδρόνικος τοῖς ἐμπροσθίοις τῶν ταγμάτων ἐπιτοξάζεσθαι Οὐννοῖς. Ἐπειδὴν δὲ κατ' αὐτῶν ὀρμηθέντας ἴδοιεν, φεύγειν λοιπὸν, οὐ μέντοι κατ' εὐθύ τοῦ Ῥωμαίων στρατεύματος, ἀλλὰ κατὰ τὰ πλάγια μᾶλλον, ὡς ἂν οὕτως ἐπὶ θάτερα σχισθέντες Οὐννοὶ κενὴν τὴν μέσσην τῆς φάλαγγος ἀπολίποιεν χώραν. Ἄλλ' ἐκεῖνοί ἅμα τῇ προσβολῇ νῶτα δόντες ἐφευγον ἀνὰ κράτος ἕως ἐπὶ Σᾶον ἦλθον. Ὑπηνέχθη δὲ Ῥωμαίοις τέλειον μὲν δύο τῶν ἐν ἀριστερᾷ ταγμάτων, ὧν Κοκκοβασίλειος καὶ Τατίκιος ἦρχον, τὰ λοιπὰ δὲ παρακίνηθη δὴ. Καὶ Δημήτριος μὲν ὁ Βρανᾶς τῶν σὺν αὐτῷ ἐσχεδασμένων σὺν ὀγδοήκοντα ἀπολειφθεῖς τοῖς πολεμοῖς ξυνέμιξεν, ἡρωϊκῶς τε ἀγωνισάμενος αὐτοῦ ἔπεσε καιρίαν κατὰ τοῦ προσώπου πληγείς, αἰχμάλωτός τε γεγονώς εἰς τὸ Οὐννων ἀπηνέχθη στρατόπεδον. Ὁ δὲ γε ἀδελφὸς αὐτοῦ Γεώργιος πρὸς τὸ ὑπερβάλλον τοῦ πλήθους διευλασθηθεῖς οὐκ ἐθάρρῆσε τὴν συμπλοκήν. Τὰ μὲν δὴ εὐώνυμα τῶν κεράτων αὕτω Ῥωμαίοις πρὸς ὑπαγωγὴν ἐκλινε, τὰ δὲ τῶν δεξιῶν τοῖς ἐν ἀριστερᾷ ἐπιθέμενα Οὐννοῖς ἐτρέψαντο τούτους περιφανῶς. Διονύσιος σὺν ἐπειδὴ ταῦτα εἶδε τοῖς περὶ τὸν στρατηγὸν Ἀνδρόνικον ἐπιθέσθαι διανοήθη. Ἄλλε τῶν σὺν

αὐτῷ πολλοὶ ἀποδειλιῶν ἤρξαντο, ὄθεν καὶ ἀνεσεί-
 ραζον σφίσι τὴν ἵππον. Γνοῦς δὲ Διονύσιος ὠνείδιζε
 μὲν τὴν ἀνανδρίαν αὐτοῖς, παρεκάλει δ' ὅμως αὐτοῦ
 ἵστασθαι, ὡς μὴ καταφανῆ τὴν δειλίαν Ῥωμαίοις
 ποιήσωσιν. Ἀνδρόνικος δὲ ὁ Λαμπαρδᾶς τὰ πρᾶσ-
 σόμενα κατιδὼν δείξας τε μὴ τὸ σὺν τῷ Διονυσίῳ
 πλῆθος, αὐτοῦ ἐφ' ἕτερα γωρήσαντος, Ἀνδρονίκῳ
 λοιπὴν ἐμπειεῖται τῷ στρατηγῷ, δεῖν ἔγνω Διονυ-
 σίῳ πρότερον αὐτῷ συμπλακῆναι. Ἐμπεισόντων δὲ
 ἀλλήλοις θροῦς ἠγέρθη καὶ πάταγος ἐπέιχε πάντα
 καὶ τὰ δόρατα πρὸς ταῖς ἀσπίσιν ἀποκαυλιζόμενα
 χαμαὶ ἐπιπιον. Ῥωμαῖοι δὲ καίτοι τῶν ὑπὸ θατέρῳ
 Βρανᾶ τῷ Γεωργίῳ ταγτομένων συνελθόντων αὐτοῖς
 ἔκαμνον ὁμως. Ἀνδρόνικος τοίνυν ὁ στρατηγὸς
 ἐπειδὴ τοῦτο συνείδεν, ὡς μὴ κατὰ κράτος καὶ τῶν
 σὺν τῷ Λαμπαρδᾶ ἠττημένων ἐπ' αὐτῷ ἡ ἀγώνισις
 στήσεται πᾶσα, συρρήγγυται τοῖς πολεμίοις, καὶ
 γίνεται καρτερὰ προσβολή, ὡς παρὰ τὴν πρώτην
 Ῥωμαίων μὲν ὀδοήκοντα πσεῖν, Βαρβάρων δὲ
 πολλῷ τούτων πλείους. Ἀλλὰ Ῥωμαῖοι σὺν ἀφάτῳ
 τινὶ καρτερία τὸν [P. 160] ἀγῶνα ὕφισταμένοι
 τέλος ἐτρέψαντο τούτους ἀρετῇ τῇ σφετέρᾳ. Τοσοῦ-
 τος μέντοι Βαρβάρων φόνος ἐγένετο, ὡς τὰς ἑνταῦθα
 πεδιάδας μικροῦ περιστριωθῆναι τοῖς θνησιμαίοις.
 Τῶν γὰρ δοράτων σφίσι κλασθέντων καὶ θρυθέντων
 ἤδη τῶν ξιφῶν, ταῖς κορυφαῖς ἠλώων τοῖς κακοδαί-
 μοσι τὰς κεφαλὰς. Ὅτε δὴ τό τε σημεῖον (36) ἤρθε,
 ὃ πάμμεγα τοῖς Βαρβάροις τούτοις ἐπὶ ἀμάξης
 ἐφέρετο, καὶ ὁ Διονυσίου ἵππος σὺν τῇ πανοπλίᾳ,
 μόλις ἐκείνου καὶ τρόπῳ ὑπερ αὐτὸς εἶναι οὐκ ἔχω
 τὸν κίνδυνον πεφευγότες. Ὅσοι μέντοι Βαρβάρων
 διαδρᾶναι τέως ἴσχυσαν, παρὰ τὸν ποταμὸν ἰόντες
 ἠλίσκοντο πρὸς τοῦ Ῥωμαίων ναυτικοῦ. Ἐάλωσαν
 τοίνυν ζωγρίαὶ στρατηγῶν μὲν, οὗς αὐτοὶ ζουπά-
 νους καλοῦσι, πέντε, στρατιωτῶν δὲ ἀμφὶ τοὺς
 ὀκτακοσίους. Πολλοὶ δὲ ἦσαν καὶ ἐν αὐτοῖς τῶν εὐ-
 τε γεγονότων καὶ ἄλλως διαφανῶν. Ἐπεσον δὲ καὶ
 πλείους χιλιάδες ἐν τούτῳ τῷ πόνῳ. Οὐκ ἦν οὐδεὶς
 Ῥωμαίων, ὅς οὐ πολλῶν ἀτόχειρ ἐγένετο ἀρι-
 στείων. Πάντων γε μὴν μάλιστα Ἰωάννης τε ὁ
 Κοντοστέφανος καὶ Ἀνδρόνικος ὁ Λαμπαρδᾶς.
 Ταῦτα κατωρθώως ὁ Ῥωμαίων στρατὸς, ἐπειδὴ-
 περ ἄνωρ τῶν νυχτῶν ἦν, ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀνε-

A obtestatur ut ibi consistent, ne pavorem suum Ro-
 manis proderent. Andronicus autem Lampardas
 quæ parabantur videns, veritus ne si alio abiret
 Dionysii copiæ Andronicum ducem opprimerent,
 necessarium duxit cum ipso primum Dionysio ma-
 nus conserere. Cumque invicem concurrerent, sub-
 latus continuo est clamor tumultusque passim
 factus: impactæque jam in clypeos hastæ frustra-
 tim discissæ decidiebant in terram. Romani autem,
 etsi qui sub altero Brana Georgio erant jam acces-
 sissent, fatiscebant tamen. Ut id percepit dux An-
 dronicus, ne iis qui cum Lamparda dimicabant
 omnino fuis ac devictis, tota in se belli moles, in-
 cumberet, cum hostibus pugnare instituit: adeo-
 que atrox concitatur prælium, ut primo conflictu
 B Romanorum quidem octoginta, Barbarorum autem
 multo plures ceciderint. Sed enim Romani incre-
 dibili constantia sustinentes certamen, tandem
 eos propria virtute in fugam verterunt. Tanta vero
 Barbarorum exstitit cædes, ut contacta prope occi-
 sorum cadaveribus camporum planities fuerit.
 Hastis namque suis in frusta concissis, fractisque
 274 gladiis, miserorum capita clavis contunde-
 bant. Tum etiam captum in eo prælio vexillum,
 quod propter sui magnitudinem curru a Barbaris
 vehebatur, ut et Dionysii equus cum omni arma-
 tura, cum ipse vis, ac nescio qua ratione, pericu-
 lum effugisset. Quotquot etiam Barbarorum fugam
 inire potuerunt, ubi ad flumen pervenere, a classe
 C Romana capti sunt. Vivi ergo in manus venerunt,
 ex ducibus quidem, quos ipsi zupanos vocant,
 quinque: milites octingenti, atque in iis complures
 nobili loco nati, alique illustres viri: aliquot au-
 tem millia in hoc prælio cecidere. Nemo fuit Ro-
 manorum, qui non fortia suapte manu ediderit
 facinora, præ cæteris tamen Joannes Contostepha-
 nus et Andronicus Lampardas. His strenue con-
 fectis rebus, quoniam adulta nox erat, in castra
 concessit Romanus exercitus, adductis eo captivis
 Hungaris, allatisque secum loriceis ad duo millia.
 Galeas autem et clypeos et enses, haud facile quis
 numerasset. Eam quidem noctem post hæc ibi
 transegere. At ubi illuxit, arma iterum induti, in

Du Cangii notæ.

(36) *Σημεῖον*. Carrociū Hungaricū, quod de-
 scribitur a Niceta l. v, n. 3: Ἦν δὲ καὶ ἡ σημαία
 ἐκείνου μετέωρος, ἐπὶ τινος ἡνεμομένη παχέως,
 καὶ ὑψιτενῆς τετράσιν ὑπὸ τροχοῖς ἐλχομένου βοῶν
 ζεύγμασιν. Carrociū formam, quorū usus
 frequens fuit in Italia, pluribus descripsit Angelus
 Portenarius l. v, della Felicità di Padova, c. 6, sic
 autem ille: Era il caroccio un carro grande con
 quattro ruote, sopra il quale nella parte dietro era
 un tribunale coperto di scarlato, o veluto rosso,
 perchè al caroccio, quasi a tribunale, si riduceva
 il capitano insieme con li consiglieri di guerra, quando
 si havevano da consultare le cose ad essa guerra per-
 tinenti. Nel mezzo del caroccio, era piantato un
 alto albero, nella sommità del quale era la ban-
 diera, o standardo della città, e era tirato da quattro
 al meno vaia di buoi gagliardi, coperti di ricco

D drappo del colore della bandiera. Manavasi questo
 carro alla guerra con l'esercito, alla cui guardia era-
 no deputati mille e cinquecento soldati, scelti, ar-
 mati di lorica e di gambiere di ferro, con alabarde
 egregiamente lavorate, et alquante compagnie di
 cavalli, la qual militia mai del caroccio si allon-
 tanava, perchè il perderlo era riputato grandissima
 vergogna et infamia. Describitur carrociū Flo-
 rentinū a Joanne Villaneo, l. vi, c. 77, Ottonis
 imperat. a Willelmo Britone l. ii, Philipp. Padua-
 num a Rolandino l. ix, c. 41 et Portenario, Medio-
 lanense ab Alberico an. 1213, Parmense ab eodem
 Alberico an. 1229, Veronense ab Hieronymo d'alla
 Corte l. v et vi Hist. Veron., sed de carrocio
 plura qui volet, constat velim Laurentium Pigno-
 rium in not. ad Histor. August. Muscati et scripto-
 res ab illo laudatos.

hostium castra ire pergunt. Verum cum ea hominibus vacua invenissent, direptis iis, reversi sunt. Ita quidem bellum adversus Hungaros confectum est. μὲν οὖν νύκτα ἐκείνην ἐπὶ τοιοῦτοις ἠύλλισαντο, αὐγαζούσης δὲ ἤδη τῆς ἡμέρας τοῖς ὅπλοις ἐνδεύκότες εἰς τὸ τῶν Οὐννων ἀφίκοντο χαράκιωμα. Ὅ μὲν δὲ κατὰ Οὐννων πόλεμος ἀνέστρεφον.

8. Cæterum imperator mureorum Constantinopoles variis in locis vetustate collapsorum curam habuit, et aquarum inopia laborante civitate aquæductus **275** omnes diligentissime purgavit. Cumque videret vetustissimos fornices, per quos olim aqua Byzantium transmittebatur, diffractos instaurare difficile esse omnino multumque ad eam rem tempus necessarium fore, loco haud procul Byzantio, quem Petram vocant, delecto subterraneum quoddam receptaculum extruxit, quod in media quacumque cavitatis collibus utrimque cincta oblongius jacet et multis in sese aquam ostiis recipit, quæ velut e millenis canalibus per quasdam rimas ac fissuras in illud defluit; et postmodum per consuetos canales in civitatem defertur. Idem hic imperator absurdissimum morem, et qui jam prope in legem deflexerat, a Romanorum republica sustulit. Ejusmodi autem ille fuit. Victus quærendi dura necessitas, tum alia, quæ ad vitam pertinent, immutavit tum etiam pretio libertatem vendere multos adegit. Operas itaque suas locant iis qui in supremis constituti sunt honoribus etiam illustri loco nati, si fors ita ferat, viles profecto homines et proletarii. Quantum igitur malum humana avaritia est! miseris etenim istis, qui servitutem sibi comparaverant, emerantque, tanquam pretio emptis et mancipiis utebantur: eratque triobolum forte statutum liberorum hominum pretium, pactumque istud nefandum. Ad ultimum si qui opere servitutis pressi sese eximere vellent, tanquam fugitivos comprehedentes **276** eorum audaciam pœnis coercerent: erantque secundum Æsopicam fabulam, in qua ad leonem in spelunca ægrotantem accedunt animalia, ingeniorum hominum ingredientium vestigia multa admodum, exeuntium vero nullum. Hanc pravam consuetudinem igitur radicitus a media civitate

A χάρησαν. ἄγοντες τοὺς τε τῶν Οὐννων αἰχμαλώτους καὶ ὄψρακας εἰς διασχίλους, κράνη γὰρ μὴν καὶ ἀσπίδες καὶ ξίφη οὐδ' ἀνὰριθμοῖν ἔδουθήθη τις. Τὴν αὐγαζούσης δὲ ἤδη τῆς ἡμέρας τοῖς ὅπλοις ἐνδεύκοντες δὲ ἀνδρῶν ἔρημον εὗρον αὐτὴ, σκυλαγωγῆς ἐνταῦθα τέλος ἔσχεν.

η'. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν τε τειχέων τῆς Κωνσταντινου ἐπιμεμέλητο μέρεσι πολλοῖς ὑπὸ χρόνου καμνόντων, καὶ ὑδάτων ἐνδείας κατεχούσης αὐτὴν ἀνεκὰθηρέ τε σὺν ἐπιμελείᾳ τοὺς ὀχετοὺς καὶ ἐπειδὴ τὰς παλαιτάτας στοάς, αἷ τὸ ὕδωρ ἐπὶ Βυζάντιον ἤγον, πάσαι πεπτωκυίας ἀνεγείρειν δύσεργόν τε καὶ χρόνου πολλοῦ δεόμενον ἔγνω, σκεψάμενος περὶ τινα χώρον οὐ πολλῶ Βυζαντίου διέχοντα, ὃς Πέτρα (37) κατωνόμασται, δεξαμενὴν τινα ὑπόνομον ἐδομήσατο, ἥπερ βουνῶν ἐκατέρων ἐν κοιλότητι κατὰ μέσον ἰδρυμένη ἐπιμήκης στόμασι πολλοῖς ἐφ' ἑαυτὴν καὶ ὕδωρ ἐπιχάσκουσα δέχεται ὡς ἐκ μυρίων ὀχετῶν διὰ τῶν σχισμῶν [καὶ] στράγγων ἐπ' αὐτὴν καταβαίνον, ἥ δὲ διὰ τῶν ἐξ ἔθους αὐθις ὑπονόμων ἐπὶ τὴν πόλιν τοῦτο προΐησιν. Οὗτος ὁ αὐτοκράτωρ (38) καὶ ἔθος τε τῶν ἀτοπωτάτων μικροῦ καὶ εἰς νόμον τελέσαι δεῖσιν ἐκ μέσου [μέστως] τῆς Ῥωμαίων ἐποίησατο πολιτείας. Ὅμοιον δὲ τοῦτο ἦν ἤδη λέγοιμεν. Ἡ τοῦ ζῆν ἀπαραίτητος τοῖς ἀνθρώποις ἀνάγκη πολλά τε κατὰ τὸν βίον ἐκαινοτόμησεν ἄλλα καὶ δὴ καὶ μισθοῦ τὴν ἐλευθερίαν ἀποδόσθαι πολλοὺς ἀναγκάζει. Θητεύουσι τοίνυν τοῖς ἐν ὑπεροχαῖς τε καὶ [P. 161] ἀξιώμασι καὶ τῶν εὖ γεγονότων, ἂν οὕτω τύχη, μὴ ὅτι ἀγελαῖοί τινες καὶ ὀχλικοί. Ὅμοιον τοίνυν ἡ ἀνθρωπίνῃ κερκὸν πλεονεξία; Παραλαμβάνοντες τοὺς ἀθλοῦς οἱ τὴν σφῶν ἐωνημένοι δουλείαν ὅσα καὶ ἀργυρωνήτοις αὐτοῖς προσεφέροντο, καὶ ἦν τὸ τριώβολον ἴσως καταβαλλόμενον μίσθωμα ἐλευθέρων ἀνθρώπων ὦνῃ καὶ συμβῆλαιον οὕτω κακοτυχές. Ἀμέλει καὶ εἰ ποτε τῇ ἐκ τῆς θητείας ἀχθόμενοι ἐργασίᾳ ἀπωθεῖσθαι βουλευθεῖεν αὐτὴν, οἱ δὲ καθάπερ δραπέτας (39) συσχόντες αὐτοὺς καὶ δίκας ἐπετίθουν τῆς τέλμης. Καὶ ἦν τότε κατὰ τὸ Διῶπου μυθᾶριον, ἐν ᾧ λέγων ἐπὶ τοῦ σπηλαίου νοσεῖ καὶ ζῶα πρὸ αὐτῶν εἰσεισιν, ἐλευθέρων μὲν εἰσιόντων ἀνθρώπων

Du Cangii notæ.

(37) Ὁς Πέτρα. Meminit istius cisternæ Christophorus Bondelmontius in Descript. Cypoleos.

(38) Οὗτος ὁ αὐτοκράτωρ. Hauserant indubie Græci pravum hunc inducendæ servitutis morem ab Occidentalibus seu Septentrionalibus potius populis, penes quos servi erant alii natura, alii facto, et alii emptione, alii redemptione, alii sua vel alterius datione, ut est in Legibus Henrici I regis Angliæ, c. 76. De postremis agit Cinnamus, de liberis scilicet hominibus, qui ad pretium participandum aut angustia rei familiaris alterius sese mancipabant dominio, operasque suas locabant, de qua servitutis specie exstat formulæ apud Marcullum, l. II, c. 28 et in Formulæ veteribus, c. 10. Constitutiones Catalaniæ mss. inter dominos et vasallos c. 34 ex bibliotheca Thuana, fol. 62: *Licet de jure Romano homo liber non possit se facere servum alicujus per aliquam simplicem partionem, nec etiam per confessionem factam in jure, potest tamen per con-*

D sessionem aliquis suam gravare conditionem, quia [P. 486] per pactionem interveniente scripto potest aliquis homo liber se constituere adscriptitium. Quemadmodum autem acceptio pretio liberi fiebant servi, ita pretio reddito et soluto rursus in libertatem asserebantur, ut ex Palladio colligitur in Histor. Lausiaca, c. 83. Vide Gregorium Turonensem, l. VII, c. 45, synodum incerti loci post concilium Parisiense IV, can. 14, et concilium Vermeriense an. 752 can. 6.

(39) Καθάπερ δραπέτας. Ea erat servorum conditio, ut si a dominorum sese subduxissent ædibus, ab iis a quibus recipiebantur, repeti possent continuo tanquam fugitivi, et in servitutem denuo retraherentur. Unde in manumissionum formulis, velut præcipuum libertatis argumentum id insertum legimus, *Ut ubique, quam voluerit partem pergat, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset natus vel procreatus.*

ἵχνη καὶ μάλα πολλὰ, ἐξιώντων γε μὴν ἐπὶ τῇ αὐτῇ ἤκιστα οὐδενός. Τὸ μὲν δὴ ἔθος οὕτω δευρὸν ἦν βασιλεὺς δὲ πρόβριζον ἀπὸ μέσης ἐξεσπακέναι τῆς πολιτείας αὐτὸ βουλευθεὶς γράμμασι τὴν ἐλευθερίαν οἷς φύσει τὸ ἐλεύθερον ἐπέψῃφιστο. Ἐλευθέρων γὰρ ἄρχειν Ῥωμαίων, οὐ μνοῦν ἀνδραπόδων αὐτὸς ἤθελεν. Ὁ αὐτὸς ἔπει τῆς βασιλείας (40) αὐτοῦ ἐψῃφιστο τοῖς ἀνὰ τὸ Βυζάντιον ἱεροῖς σεμνεῖσις πολυπραγμοσύνην ἐπάγεσθαι οὐδ' ἴντιν:οὺν ἐφ' αἷς ὅπου δῆποτε κτήσεσιν ἔσχον. Τὴν μέντοι δωρεὴν καὶ τόμω ἐστήριξεν, ὅν ἄτε χρυσῷ ἐνσεσημασμένον χρυσόβουλλον (41) ἔθος καλεῖν ἐστίν (cc). Ὅθεν οὐδένα μοναχῶν θυροκοπούντα νῦν ἐστὶ δικαστήριον ἰδεῖν, ἄτε μηδὲ παρόντος ἐφ' ᾧ τις δημοσίου σφίσι δικάσαιτο. Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον. Νόμου δὲ πασῶν (42) τὰς πλείστας ἀκυροῦντος τῶν ἡμερῶν, καθ' ἃς δηλονότι ἢ τῶν δεσποτικῶν τι Χριστιανοῖς τελοῖτο μυστηρίων ἢ γοῦν τῶν μεγάλων τινὸς ἀγοίτο μνήμη ἀνδρῶν, συνίθαινε τὰς ἐν τῇ πολιτεῖᾳ δίκας εἰς ἀπέραντον ἐξικνουμένας τυγχάνειν οὐδέποτε τελευτῆς. Ἐντεῦθεν ἀνθρώπους εἶδον ἐγὼ δίκαις καταγηράσαντας, καὶ μέντοι καὶ ἐπαποθανόντας αὐταῖς. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ κακὸν θεσπίσματι νεαρῷ τῆς Ῥωμαίων ἀπελήλαται πολιτείας. Λέγει γὰρ τὸ βασιλέως διάταγμα μήτε τὰς ἐορτάδας παντάπασι κοινούσθαι τῶν ἡμερῶν, μήτ' αὐταῖς ἐκάστοτε ἀναβολαῖς δίκας ἐᾶν παρασύρεσθαι, ἀλλ' εἶναι μὲν ἐς τὸ παντελὲς ἀπειρολογίας ἀδέκτους δικανικῆς ἡμέρας ἐκείνας, καθ' ἃς τι θεὸς εὐρηται τοῖς ἀνθρωπίνοις εὐηργετηκῶς, τῶν δ' ἄλλων τὰς μὲν παντάπασι δικασίμους ἐκκεῖσθαι, τὰς δὲ πρῶτ' ἀποκεκλείσθαι τοῖς δικολάβοις, δεῖλην δὲ ἀπασαν ἀνεψῆθαι καὶ ἐυγχωρεῖν εἰσιέναι τοὺς θέλοντας. Οὗτος καὶ τὸν ἐν Ἐφέσῳ παλαιοῦ τοῦ χρόνου κείμενον λίθον ἱερὸν (43) μεγαλοπρεπῶς

A extirpare volens imperator promulgatis edictis libertatem, quibus illa a natura concessa erat, omnibus donavit. Liberis enim Romanis, non principibus imperitare cupiebat. Idem præterea anno imperii sui decimo quinto decrevit ut nemo deinceps sacris apud Byzantium monasteriis negotium faceretur de iis prædiis quæ quocunque in loco illa possiderent. Hancque donationem confirmavit libello, qui quod aureo sigillo munitur aurea bulla vocari vulgo solet. Unde nullum hodie monachum iudicium fores pulsantem videre est, utpote cum nihil adsit de quo lis intentari illis queat. Et hæc quidem sic se habet constitutio. Cum vero omnium plerique dierum lege exciperentur, quibus nimirum vel Dominica a Christianis mysteria peragebantur vel magni alicujus viri agebatur memoria, fiebat ut judicia in republica in immensum prolata: nunquam ad exitum perducerentur. Exinde vidi ego homines in litibus senescentes, imo et immorientes iisdem. Sed pessima lex ista novo decreto in republica abolita est. Quippe imperatoris edictum neque dies festos omnino 277 ut profestos haberi statuit, neque tamen dilationibus ejusmodi trahi in infinitum judicia: sed religiosos et rerum forensium immunes illos esse decrevit, in quibus aliquando Deus singulare in homines beneficium contulisset: cæterum alios totos festos esse, alios intercisos, ita ut nimirum horis matutinis lege agere non liceret, postmeridianæ autem integræ partibus admittendis vacarent. Idem hic imperator sacrum lapidem qui jampridem Ephesi fuerat, Byzantium magnifice translatum cum cæteris sacris, quæ ibi sunt monumentis deposuit. Qualis autem hic fuerit lapis et quomodo in Ephesiorum terram pervenerit deinceps commemorabo. Peracto jam in cruce a Salvatore

Du Cœngii notæ.

(40) Ὁ αὐτὸς ἔπει τῆς βασιλείας. Supplementum anno 15. Incidit autem annus Manuelis quintus decimus in an. mundi juxta Græcos 6666, Christi 1158, indict. 8, quo emissæ ejusdem Augusti novellæ, qua ecclesiis et monasteriis, quæ erant in urbe Constantiniana et vicinis urbis locis, immobilium firmam et inviolatam possessionem sancivit: quod duabus aliis præterea constitutionibus edixerat. Vide Balsamon. in synod. 7, can. 4 et 12.

(41) Χρυσόβουλλον. Aurea bulla, Joan. Cantacuzenus l. III, c. 55: Τῷ Ἀγγέλῳ πρὸς τὴν Θεσσαλίαν ἀρχὴν χρυσόβουλλον ποιῶν, etc. Epistola Joannicil Bulgariæ regis in Gestis Innocentii III pp.: *Subsignat autem imperium meum ad securitatem chrysobolum suum.* Ita bis editur, sed legendum *chrysobolum*. Sic porro diplomata omnia aureis bullis seu

sigillis munita appellabant, præsertim tamen constitutiones imperatorias. Harmenopoulos. l. I, tit. 1, §. 12: Καὶ μετὰ τοῦτον πολλοὶ τῶν βασιλέων καθολικῶς μὲν ἐξέθεντο νόμους: νεαρὰς δὲ καὶ προστάξεις ἀλλοίας καὶ χρυσόβουλους λόγους, εἰς δ' αὐτὸν ἠγήσαντο, πεποιθήσασιν. De aureis bullis glossographi passim et nos quædam ad Villharduinum.

(42) Νόμου δὲ πασῶν. Hanc Manuelis de Feriis novellam edidit Balsamon in Nomoc. tit. VII, et ex eo Bonafidius, Leunclavius et Baronius, quam ex miss. restituit Carolus Labbeus in Observat. ad Synodum Basilicæ; emissæ autem est an. mundi 6674, indict. 14, Christi nimirum 1164.

(43) Λίθον ἱερὸν. Vide Nicetam in Man. l. VII, c: ult.

Cornelii Tollii notæ.

(cc) Καὶ τόμω ἐστήριξεν, ὅν ἄτε χρυσῷ ἐνσεσημασμένον χρυσόβουλλον ἔθος καλεῖν ἐστίν. Dixi perit τοῦ τόμου in præcedentibus; alias enim λόγον αὐτὴ γράμμα dicere solent ejus ævi scriptores. Anna Comnena, libro octavo: Καὶ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος χρυσόβουλλον λόγον ἐνσεσημασμένον διὰ κίναβαρως, ὡς ἔθος, διὰ βασιλικῆς δεξιᾶς λαβῶν. *Bulle aureæ scriptum ab imperatore signatum-cinnabari, ut moris est, regia manu cum accepisset.* Synonyma sunt: Γραφαὶ ἐρυθρά, ἐρυθρά

γράμματα τῆς βασιλικῆς χειρὸς, γράμμα ἐρυθρόγραφον, ἐρυθροδάνῳ ἐνησημνθέν γραμματίον. Ut apud Nicetam libro quarto imperii Manuelis: Ὅθεν ἐρυθροδάνῳ ἐνησημνθέν ἀφῆκε γραμματίον, ἐνάγων ταὺς κατὰ κολίην Συρίαν ἰσχύοντας συσχεῖν ὡς ἀντίφρονα, καὶ περὶ τὸ γένος ἀκολασταίνοντα, καὶ τοῦ φάους στερεῖσαι τῶν ὀφθαλμῶν. *Missamque ad Cælesyriæ toparchas aurea bulla, mandat ut Andronicum, hominem seditiosum atque incestum, capiant et visu privent.*

mysterio, suscepit eum Mater, utque fieri assolet in lapide isto supinum deposuit : in eundem ipsa etiam procumbens, ut vero simile est, non mediocriter ploravit. Flentis autem lacrymæ, quæ in lapidem deciderunt, in hanc usque diem permansere indelebiles, res admiratione prorsus digna. Hoc igitur lapide accepto Mariam Magdalenam aiunt Romanam recta abiisse, ut coram Tiberio Cæsare Pilatum et Judæos velut injustos Jesu interfectores accusaret : sed forte quadam in portum Ephesinum delatam istic eum loci reliquisse, indeque excedentem Romanam pervenisse. Ex illo tempore usque in hodiernum diem lapis ibi perstitit. Cum vero in littus Damalis esset expositus, ingenti pompa inde Byzantium translatus est. Huic enim interfuere Romanus senatus **278** et quotquot erant ex sacerdotali ordine et monachico, Luca qui tunc temporis Ecclesiam regebat et imperatore utriusque choro præsentibus. Ipse etiam lapidi humerum subdidit Imperator : in talibus namque etiam ultra quam necesse erat pietatem ac reverentiam exhibebat singularem et cum summa animi demissione ejusmodi munia exhibat.

9. Sub idem tempus Ægyptus, cum propemodum in Romanorum venisset potestatem, eo quem referam modo nobis elapsa est. Hæc non ita pridem Romanorum parebat imperio et grave quotannis tributum dependebat. Sed cum Asia gravius afflicteretur gentisque Ismaeliticæ in dies augerentur vires, capta et ipsa in Persarum jus concessit. Verum Manuel Imperator, cum multa in Oriente Romanis ruinis assernisset, hanc quoque recuperare summo studio contendit. Itaque missis ad eas gentes legatis, ut et veterem consuetudinem et opulenta illa vectigalia, quæ nobis persolvere consueverant, in memoriam revocarent, iis præcepit : quod si ea abnuerent, tum demum nuntiarent proximo bello esse impetendos. Hæc erat mens legationis. Sed enim pertinacius reuuentibus Ægyptiis, classem fabricat hippaginum et bellicarum navium magno numero,

Du Cavigii notæ.

(44) Τὸν ὄμον ὑπέσχε. Vide tractatum nostrum de Capite S. Joannis Baptistæ, c. 2, n. 6.

(45) Κατὰ τούτους τοὺς χρόνους. Græcorum in Ægyptum cum Hierosolymitano rege Amalrico, cæterisque reguli baronibus et proceribus expeditionem pluribus refert Wilhelmus Tyrius, l. xx, c. 4, 14, 15, 16, 17, qui eam in annum 1169 conjicit sub finem Septemb. ut et Nicetas l. v, n. 4, 5, 6 et 7.

Cornelii Tollii notæ.

(ad) Ὅστις δὲ ὁ λίθος οὗτος καὶ ὄθεν εἰς Ἐφεσίω. Idem fere Nicetas, ubi de Manuele nostro mortuo et jam sepulcro munito : *Lapis eum tegit nigricans et mæstum, aliquid præ se ferens, qui in septem vertices assurgit. Non procul inde basi impositus adoratus lapis purpureus, viri magnitudinis, qui ante fuit Ephesi; et is esse dicitur, in quo Christus de cruce sublatus, et fasciis involutus,*

ἐς Βυζάντιον [P. 162] ἀγαγὼν τοῖς τῆδε λοιποῖς ἀπέδωκεν ἁγίοις. Ὅστις δὲ ὁ λίθος οὗτος καὶ ὄθεν εἰς Ἐφεσίω (ad) ἦλθε τὴν γῆν, ὁ λόγος ἐξῆς διηγήσεται. Τέλος ἤδη τὸ κατὰ τὸν σταυρὸν εἶχε τῷ Σωτῆρι μυστήριον, καὶ παραλαβοῦσα τοῦτον ἡ Μήτηρ ἀνέκλιné τε ὕπτιον, ὡς νόμος, ἐπὶ τοῦ λίθου τοῦδε καὶ ἐπιπεσοῦσα βύθιον ἀνῶμωξεν ὅποια εἰκὼς, μυρομένης δὲ τὰ δάκρυα τῷ λίθῳ πελάζοντα ἔτι καὶ νῦν ἀναπόνιπτα μένουσι, πρᾶγμα τεράστιον οἶον. Τοῦτον δὲ τὸν λίθον ἢ ἐκ Μαγδαλαῶ, φασὶν, ἀναλαβοῦσα Μαρία Ἐπλεῖ Ῥώμης εὐθὺς ἐφ' Ἰ. Καίσαρι ἐς ἔψιν ἐλθοῦσα Τιβεριῶν Πιλάτου καὶ Ἰουδαίων τῶν ἀδίκων Ἰησοῦ κατερεῖ φονευτῶν. Ἀλλὰ τύχη τινὶ ἐς τὸν Ἐφεσίω λιμένα κατάρσα αὐτὸν μὲν ἐνταῦθα εἰπεν, ἡ δὲ ἐκεῖθεν ἀφείσα ἐπὶ Ῥώμην ἀνήγετο. Ἐξ ἐκείνου δ' ἄχρι καὶ νῦν ὁ λίθος ἐνταῦθα διετέλεσεν. Ἀχθέντα τοίνυν ἐς τὴν Δαμάλειω περαιῶν πομπῇ τοῦτον ἐκ Βυζαντίου διαδέχεται λαμπρά. Ἐπλήρου δὲ ταύτην τὴ Ῥωμαίων τε γερούσιον ἅπαν καὶ ὄσον ἐν Ἱεροπόλοις καὶ ἐν μονασταῖς ἦν, Λουκᾶ τῷ τῆνικᾶδε τὴν Ἐκκλησίαν ἰθύνοντος καὶ βασιῆως τέλους ἐκατέρου προαρχόντων. Βασιλεὺς μέντοι καὶ τὸν ὄμον ὑπέσχε (44) τῷ λίθῳ, ἐπεὶ τὰ γε τσαῦτα καὶ ὑπὲρ ὧν χρὴ ἐμετριοφρόνει καὶ γὰρ δουλοπρεπέστερον αὐτοῖς προσαγόμενος.

θ'. Κατὰ τούτους τοὺς χρόνους (45) Ἀἴγυπτος ὑπὸ Ῥωμαίων ἀλῶναι κινδυνεύουσα τρόπῳ τῷ ῥηθῆσομένῳ διαγεγονένη ἰσχυρῶς. Αὕτη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων μὲν οὕτω πάντῃ πρώην ἐτέλει ἀρχήν, μέγα δὲ τι χρῆμα δασμοῦ ταύτῃ παρεῖχεν ἐτήσιον· ἐπεὶ δὲ Ἀσία κακῶς ἤδη κεπόνθει καὶ τὸ Ἰσραηλιτικὸν ἐκάστοτε κατίσχυε φύλον, ἤλω καὶ αὕτη καὶ Πέρσις ὑπέπεσεν. Ἀλλὰ βασιλεὺς Μανουὴλ πολλὰ τῶν κατὰ τὴν Ἐφῶν Ῥωμαίοις ἤδη ἀνασωσάμενος ἀντιποιοθῆναι καὶ ταύτης σπουδῇ πολλῇ ἤθελε. Τοίνυν καὶ πρέσβεις (46) ἐνταῦθα στείλας ἐκέλευεν εἶθους τε τοῦ προτέρου καὶ φόρων ἀναμνηστικῶν τὴν χώραν οἱ πολυτάλαντοι ἐφ' ἡμᾶς ἀφικνούμενοι τὸ πρότερον, ἀνινομένης δὲ παρεγγυᾶν ὅτι δὴ οὐκ ἐς μακρὰν πολεμητῆα σφίσιν ἐσείται. Τὰ μὲν δὲ τῆς πρεσβείας ἐν τούτοις ἦσαν· τῶν Αἰγυπτίων δὲ ἰσχυρῶς πρὸς ταῦτο ἀπειπαμένων, στόλον νεῶν (47) ὁ βασιλεὺς

(46) Πρέσβεις. Erant ii, ni fallor, Alexander Gravinæ comes et Michael Hydruntinus, quantum ex Tyrio colligi datur cap. 4.

(47) Στόλον νεῶν. Erant sane, inquit Tyrius, in præfato exercituum naves longæ rostratæ, geminis remorum instructæ ordinibus, bellicis usibus habiliores, quæ vulgo galeæ dicuntur, centum quinquaginta. Item in his majores ad deportandos equos deputatæ, ostia habentes in puppibus ad inducendos ducendos-

conditus fuerit. Eum lapidem imperator inde adre-cium humeris suis, quippe qui divinum corpus ipsum-que Christum gestasset, a portu Bucoleonis usque ad adem, quæ in turri palatii est, pertulit. Sed non multo post imperatoris obitum saxum illud e palatio ad sepulcrum illius est translatum, ut clara voce defuncti res gestas et certamina proclamet. Ita vertit Hieronymus Wollius.

τεκτηνάμενος ἰππαγωγῶν τε καὶ πολεμιστηρίων ἐς ἄγαν πολλῶν στρατῶν τε ἐμβιδάσας αὐταὶς ἐπ' Αἰγύπτου ἔπεμψεν. Ἦγεῖτο δὲ τούτου Ἀνδρόνικος οὐ πολλάκις ἐμνήσθη, ὁ Κοντοστέφανος. Ἐτύγχανε [P 163] γὰρ μέγας, ὡσπερ εἴρηται, δοῦξ (48) γεγωνῶς πρότερον. Ὅς, ἐπειδὴ ταχυπλοήσας Αἰγύπτῳ προσέσχε, πέμψας ἐς Παλαιστίνην τὸν τῆδε μετεπέμπετο ῥῆγα, ἐφ' ᾧ κατὰ τὰ ξυγκείμενα τοῦ πόνου Ῥωμαῖοι συλλήφοιτο καὶ αὐτός. Ἐν ᾧ δὲ διαμέλλων ὁ ῥῆξ ἦν, Ἀνδρόνικος, ὡς μὴ ἐπὶ κενῆς ὁ χρόνος ἐνταῦθα αὐτῷ τριβοῖτο, δεῖν ἔγνω ἐπὶ τὴν χώραν διαβῆνα: τὸ στρατεύμα. Καὶ τοίνυν Τενεσίον τε πόλιν αὐτοβοῶν εἶλον καὶ συχνὰ τὴν χώραν κατέθεον ἐξιόντες. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ ῥῆξ ἠγγέλλετο ἤδη προσιών, ἐπὶ Ταμίαθι (49) μετῆγον τὸν πόλεμον, πόλιν κατοίκων τε πλήθουσαν καὶ πλουτούσαν ὑπερφυῶς. Ἐνθα πολλαὶ μὲν καὶ φρικώδεις Ῥωμαῖοις διεπολεμήθησαν μάχαι, ἦνυστο δὲ ὁμοῦ οὐδὲν ἀπ' αἰτίας ἤς ἐρῶν ἔρχομαι. Συνέκειτο βασιλεῖ καὶ Παλαιστίνῳ ἐς τὸν ἐπ' Αἰγύπτου συμπνεύσασιν πόλεμον μοῖραν μὲν τὴν ἡμίσειαν Ῥωμαῖοις ἀλούσης ἤδη τῆς χώρας λαβεῖν, θατέραν δὲ αὐτοῦς ἔξειν. Ὁ τοίνυν ῥῆξ, ἐπειδὴ Ῥωμαῖοι προτερήσαντες ἐπὶ τὴν Αἰγύπτου ἦλθον, ἐπιβούλως ἔγαν τὸ μὲν πρῶτον ὑστερεῖν τοῦ πολέμου διανοεῖτο, ὅπως Ῥωμαίων διακινδυνεύσαντων τὴν χώραν αὐτὸς ἀκονιτὶ διακληρώσαιτο· ὡς δὲ παρῆν ὄψε καὶ αὐτὸς, τὴν τε μάχην αἰεὶ ὑπερετίθετο καὶ Ῥωμαῖοις δὲ ταῦτα συμβουλεύων ἦν, κἂν ἐκεῖνοι ὀλίγα τοῖς λεγομένοις προσέχοντες ἠρωϊκοῦς εἰς ἐκάστην ἡμέραν ἀνεδέχοντο ἀγῶνας. Εἶτε οὖν, ὅπερ ἔφη, Ῥωμαῖοι τοῖς κινδύνοις παραβαλεῖν ἐθέλοντες ταῦτα ἐποιοῦν, ὡς ἂν ἀπόνου τῆς νίκης τυγχάνωσιν αὐτοῖ, εἶτε καὶ καθάπαξ τῆς κατ' Αἰγύπτου δεσποτείας τῷ βασιλεῖ φθονήσαντες ἦσαν, λέγειν οὐ μοι παρίσταται· ἐλέγετο δ' ὡς χρήμασι (50) οἱ ἔνδον τὸν ῥῆγα ὑποφθείραντες εἰς τοῦτο ἤγαγον. Ῥωμαῖοι τοίνυν, ἐπειδὴ περ οὐκ ἀξιοχρέους ἑαυτοῦς τῷ πολέμῳ τῷδε ἔγνωσαν εἶναι, πρύμναν κρουσάμενοι ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἀνήγοντο· χειμῶνος (51) δὲ κατασχόντος πλείστα: τῶν νεῶν ἀπολωλέναι συνέβη. Ἡ μὲν δὲ ἐπ' Αἰγύπτου Ῥωμαῖοις ἐκστρατεία τοιοῦτον ἔσχε τέλος. Αἰγυπτίων δὲ ὁ δῆμος, ὡς μὴ καὶ δευτέρα Ῥωμαίων ἔφοδος ἐπ' αὐτοῦς γένηται, πρέσβεις ἐς βασιλέα στείλαντες τακτὸν τι χρυσίου ἀνά πᾶν ἐκείθεν κομισέσθαι ἔτος Ῥωμαῖοι ὡμολόγουν. Ὁ δὲ τὴν πρε-

A inmissoque in eam exercitu in Ægyptum mittit. Huic præfuit Andronicus Contostephanus, cujus non semel meminī, magni quippe ducis dignitate, ut supra dictum est, jam antea gaudebat. Is ut in Ægyptum celeriter appolit, missis in Palæstinam legatis regem inde **279** accersit, ut secundum ea quæ invicem sanciverant pacta auxilio sibi esset. Interea dum rex expectabatur Andronicus, ne frustra hic tempus tereret, educere in terram exercitum operæ pretium censuit. Itaque Tenesium oppidum primo impetu ceperunt Romani crebrisque regionem istam incursionibus vastarunt. Sed ubi adventare regem nuntiatum est, ad Damiatam bellum transtulere, urbem et incolarum frequentia celebrem opibusque affluentem. Multa hic et horrenda Romanis peracta sunt prælia: nihil tamen iis confectum est ob hanc quam commemorabo causam. Convenerat inter imperatorem et Palæstinos in bellum Ægyptiacum conspirantes, ut devictæ provinciæ partem dimidiam Romani, dimidiam ipsi alteram obtinerent. Itaque rex, cum priores in Ægyptum venissent Romani, de industria primo expeditionem bellicam differre statuit, ut postquam ii discrimina exhausissent, regione ista citra laborem potiretur. Ubi vero et ipse tandem accessit, pugnam semper protrahere eademque ut faceret persuadebat Romanis: etiamsi ii, ejusmodi consiliis posthabitis, fortia in dies prælia susciperent. Verum haud plane possim asseverare, utrum id egerint ut, dum periculis objicere Romanos volunt, victoriæ fructu sine labore fruerentur, an vero quod omnino Ægypto potiri imperatorem præ invidia non ferrent. Cæterum rumor erat regem ab obsessis submissa pecunia ad id fuisse inductum. Itaque Romani **280** cum se bello isti haud pares esse viderent retro Byzantium navigarunt: orta vero tempestate plurimæ eorum naves periere. Hunc finem illa habuit in Ægyptum expeditio. Ægyptiī, ne altera Romanis irruptio rursus in eos fieret, missis ad imperatorem legatis certum se quotannis auri pondus soluturos pæci sunt. Ille vero legationem aspernatus, rebus infectis domum eos remisit: cum totam hanc iterum devastare regionem in animo haberet.

Du Cangii notæ.

que eos potentia, pontibus etiam, quibus ad ingressum et exitum tam hominum quam equorum procurabatur commoditas, communitæ sexaginta. Item harum maximæ, quæ dromones dicuntur, alimentis varii generis armisque multiplicibus, machinis quoque et tormentis bellicis usque ad summum refertæ decem aut duodecim. Locum hunc Tyrii integrum ideo describendum duxi, ut non modo navium numerus, quibus constata erat Manuelis classis, inde constaret, sed præsertim ut quod περὶ ἰππαγωγῶν seu de wisseriis ad Villharduinum a me pridem observatum, hoc qui tum non occurrerat loco firmarem.

(48) Μέγας δοῦξ. Tyrius: Misit autem cum classe de suis principibus megalducas consanguineum suum quem universis præfecit, et quemdam alium Mauresium nomine, sibi valde familiarem etc. At qui Ty-

D rio Mauresius, Nicetæ appellatur Theodorus Maurozumes.

(49) Ταμίαθι. Vulgo *Damiata*, urbs Ægypti nota, quæ describitur a Tyrio, l. xx, c. 16. In concilio Ephesino part. II, art. 1, sit mentio episcopi Ταμιαθίδος.

(50) Ἠγγέλλετο δὲ ὡς χρήμασι. Tyrius: Ibi profectio patuit nostros aut minus experientia habuisse, aut a solida defecisse prudentia, aut exercitus moderatores multo versatos. Sed nec culpa lata vacasse Græcos asserit idem scriptor c. 18, ut et Matthæus Paris. an. 1219. Hac civitas, ait ille, primo a Græcis obsessa legitur, qui in ejus captione defecerunt.

(51) Χειμῶνος. Id ipsum de tempestate observant Tyrius et Nicetas.

οὐσίαν ἀποσεισάμενος ἀπράκτους αὐτοὺς ἀπεπέμφατο, πᾶσαν ἐν νῆ ἔχων εἰσαυθίς καταδραμεῖσθαι τὴν χώραν.

10. Inter hæc Byzantium venit Palestinæ rex A cum principe de negotiis suis acturus : impetratisque iis quæ poposcerat, præter alia multa imperatori fidem et clientelam professus est. Sub idem etiam tempus et Venetos, quotquot Byzantii et in quibuscunque Romanorum provinciis habitabant, in publicos carceres coniecit, illorumque bona publicavit et fisco addixit, ob eam quam dicitur sum causam. Venetorum regio in extremis partibus Ionii sinus sita est : mari vero circumflua longius a littore paludes protendit, in quas mare sæpius per diem influens, certo quodam tempore navigabiles eas facit : at cum rursum recedit, inaccessas prorsus reddit navibus perinde ac nominibus. Est autem gens ista moribus depravatis, impia et sacrilegæ si quæ alia et illiberalis, utpote nauticis ineptiis plena. Hi cum Alexio imperatori **281** aliquando auxilio venissent, quo tempore Robertus ille ex Italia Dyrhachium transmissus totam invaserat provinciam, mercedis loco cum alia multa accepere tum præsertim Byzantii angiportum, quem Embolum vulgo appellant : solique omnium eapropter ex illo tempore decimas ex mercatura Romanis non solverunt. Inde in immensum ditati statim in superbiam prorupere : adeo ut cives perinde ac mancipia tractarent, neque eos duntaxat qui de infima plebe essent, verum et qui sebastorum aut alia quavis apud Romanos majore dignitate fulgerent : quibus indignatus Joannes imperator omnes a Romano imperio expulerat. Atque inde a Romanis vindictam repetere summo cum studio enitebantur. Classe itaque comparata factaque in eorum terras irruptione Chium capiunt, et Rhodum atque Lesbum, celeberrimas insulas, depopulantur. Inde ad Palestinos delati cum eis Tyrum expugnant : ad hæc in mari piraticam exercentes nulli hominum scelerati isti pepercere. Quamobrem ut ab imperatore in priorem statum sunt restituti, major eos statim inessit superbia et insolentia. Arrogantia enim recte factorum opinione inflata quandoque in ultimam improbitatem deflectere solet. Unde factum est, ut multis nobiles viris et principi affinitate junctis plagas intulerint aliisque

Du Cangii notæ.

(52) Καὶ δουλείαν. Vide inscriptionem quam retulimus in dissertatione 27 ad Joinvillam p. 319.

(53) Ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον. Ut Veneti mercatores cæterique reipublicæ Venetæ subditi, quotquot intra Byzantini imperii fines reperti, carceri mancipati fuerint eorumque bona publicata, pluribus refert Nicetas, l. v, n. 9, ut et Sabellicus, decad. 1, l. vii. Ita idem Manuel similibus, ut par est credere, de causis Pisanos qui Cpoli frequentes ob mercimoniam aderant, urbe et imperii ditionibus postmodum expulit, eosque rursum revocavit an. 1172, ut est in Annalibus rerum Pisan. Ughellianis.

(54) Τένναγος.π. Constantinus de Adm. imper. c. 38 : Ἡ Βενετία τὸ μὲν παλαιὸν ἦν τόπος ἔρημος τε, ἀοίκητος καὶ βαλτώδης.

(55) Βωμολόχον. Nicetas de Venetis : Ἄνδρας ἐλλάττης προφίμους, κατὰ Φοίνικας ἀγύρτας,

Α' Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ὁ Παλαιστίνης ῥῆξ ἐπὶ Βυζαντιον ἦλθε περὶ ὧν ἔχρηζε βασιλέως δεησόμενος. Τυχῶν δὲ ὧν ἐδεῖτο, ἄλλα τε πολλὰ καὶ δουλείαν (52) ἐπὶ τούτοις βασιλεῖ διωμολόγηκεν. Ὑπὸ τοῦτον (53) τὸν χρόνον καὶ Οὐεννέτους, ὅσοι ἐν τε Βυζαντίῳ καὶ ταῖς ὑποῦ δήποτε Ῥωμαίων ὄκηται χώραις, δημοσίαις φρουραῖς παραπέμφας τὰς οὐσίας ἀναγράπτους εἰς τὸ δημόσιον ἐποίησατο [P. 164] ἀπ' αἰτίας ἧς αὐτὸς ἐρῶν ἔρχομαι. Οὐεννέτων ἡ χώρα κεῖται πρὸς τὸ Ἰονίου κόλπου τὰ ἔσχατα, θαλάσση δὲ ἀμφίρροτος οὔσα τέναγος (54) τι προβάλλεται τῆς ἀκτῆς μακρὸν ὅσον. Ἐνθα τῆς ἡμέρας ἡ θάλασσα πολλάκις προσιοῦσα καιρὸν μὲν τινα πλώϊμον αὐτὸ ποιεῖται, τὸν πορθμὸν δ' αὖθις ἀναλύουσα ἀπόρευτον παντάπασι ναυσί τε καὶ ἀνθρώποις ἐργάζεται. Ἔστι δὲ τὸ ἔθνος ἤθει μὲν διεφθορὸς, βωμολόχον (55) εἰπερ τι καὶ ἀνελεύθερον, ἅτε καὶ ἀπειροκαλλίας μεστὸν ναυτικῆς. Οὗτοι, Ἄλιξιῳ (56) ποτὲ βασιλεῖ χεῖρα παρασχόμενοι σύμμαχον, ὀπηθήκα Ῥομπέρτος ἐκεῖνος ἐξ Ἰταλίας ἐπὶ Δυρράχιον διασῆς ἐπολιόρχει τὴν χώραν, ἀμοιβῆς τυγχάνουσι τῆς τε ἄλλης καὶ δὴ καὶ στενωπὸς αὐτοῖς ἐν Βυζαντίῳ ἀποτέτακτο, ὃν Ἐμβολον ὀνομάζουσιν οἱ πολλοὶ, μόνου τε τῶν ἀπάντων διὰ τοῦτο τὰς κατ' ἐμπόριαν δεκάτας (57) οὐδενὶ Ῥωμαίων ἐξ ἐκείνου παρέσχοντο. Τοῖνον καὶ τὸ ἀσυμμέτρως ἐντεῦθεν πλουτεῖν ταχὺ ἐς ἀλαζονείαν αὐτοὺς ἤρεν. Ἄνδρὲ μόνου πολίτη ὅσα καὶ ἀνδραπόδῳ προσεῖχον, ἀλλ' οὐχ ὅπως τῶν πολλῶν τινε καὶ δημοτικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ σεβαστότητι ἐφρόνει καὶ ἐπὶ μεῖζόν τι προῆκε τῶν παρὰ Ῥωμαίοις σεμνῶν. Ἐφ' οἷς χαλεπήνας ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἐκποδῶν τῆς Ῥωμαίων αὐτοῖς ἐποίησατο πολιτείας. Ἐντεῦθεν ἀμύνασθαι Ῥωμαίους διὰ σπουδῆς αὐτοῖς ἦν. Στόλον οὖν τεκτηνάμενοι νεῶν τούτων ἐπῆλθον τῇ γῆ - ὅτε δὴ Χίον τε εἶλον καὶ Ῥόδου καὶ Λέσθου νήσων κατέδραμον ὀνομαστῶν. Ἐπὶ Παλαιστίνων τε καταχθέντες τὴν γῆν Τύρον ἅμα αὐτοῖς ἐκπολιορχήσαντες εἶλον, τὴν ἐν θαλάσση τε μετιόντες ληστείαν οὐδεμίαν οἱ κακοδαίμονες ἀνθρώπων ἐλάμβανον φειδῶ. Δι' ἃ βασιλεὺς ἐπὶ τοῖς προτέροις αὐτοῖς προσηκάμενος ἐπὶ μᾶλλον ἐξῆρεν ἀλαζονείας καὶ τύφου. Αὐθάδεια γὰρ κατορθοῦν δόξασα εἰς ἀπόνοιαν

πανούργους τὸ φρόνημα.

(56) Οὗτοι Ἄλιξιῳ. Privilegia varia, immunitates et prædia concessa Venetis ab Alexio ob præstitum sibi contra Wiscardum auxilium testatur Anna, l. vi Alex. p. 161, 162.

(57) Δεκάτας. Decimæ mercium. Gloss. Basilic. : Δεκατευτήριον, τελώνιον, Plesychius : Δεκατεῦειν, τελωνεῖν, δεκάτην εἰσπράττεσθαι. Δεκατευταί, τελῶναι, οἱ τὴν δεκάδα ἢ δεκάτην ἐκλέγοντες. Charta Rogerii regis Siciliae An. 1157 apud Ughellum in archiepisc. Salernitan. : Præterea decatias et alia jura mercatorum, quæ Salernitani in Alexandria prius persolvere soliti erant, ad modum Siciliae negotiatorum, reduci faciemus. Decimum in diplomate Caroli Magni apud Doublet. in Histor. San-Dionys. p. 708, 709. Vide Agathiam, l. v, p. 151, 1 edit.

ἐκφέρεσθαι οἶδεν. Ὄθεν καὶ πολλοῖς τῶν εὖ γε-
γονότων βασιλεῖ τε καθ' αἷμα προσηκόντων πλη-
γὰς τε ἐπέθεντο καὶ ἄλλως πικρότατα ἐπ' αὐ-
τοὺς ὕβρισαν. Διήγον μέντοι ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς οὐχ
ἥκιστα καὶ ἐπὶ τῶν Μανουήλ βασιλέως χρόνων,
γυναῖξί τε Ῥωμαίαι, ἑαυτοῦς συνοικίζοντες καὶ
οἰκίαις ταῖς αὐτῶν, ὥσπερ οἱ ἄλλοι Ῥωμαῖοι ἔξω
τῆς ἐκ βασιλέως δεδομένης αὐτοῖς ἀναστρεφόμενοι
διατριβῆς. Ἄ μὴκέτι φέρειν ἔχων αὐτῶς δίχας
ἐπιτιθέναι τῶν ἀμαρτανόμενων σφίται ἀπήρξατο.
Τοὺς μέντοι ἐν Βυζαντίῳ ψυχμένους αὐτῶν τῶν
κατ' ἐμπορίαν παραβαλόντων Οὐεννέτων ἀποδιελῶν
Βουργεσιους (58) τῆς Δατίνων ἐκάλεσε φωνῆ, πίστεις
αὐτῷ δεδωκότας (59) εἰς εὐγνωμοσύνη Ῥωμαίαις

A eos gravissimis affecerint injuriis. Iisdem tamen
nihilò secius usi fortunis Manuelis quoque impera-
toris temporibus, Romanasque mulieres 282 con-
jugio sibi adsciscentes in earum ædibus, cæterorum
Romanorum Instar extra limites ab imperatore iis
præscriptos domicilia habebant. Quæ cum ferre am-
plius non posset princeps pœnis compescere eorum
delicta statuit. Venetos ergo, qui Byzanti habitant,
ab iis ejusdem nationis qui negotiandi causa acce-
debant secernens, Burgenses illos Lathorum lingua
appellavit, cum fide data polliciti essent, se quoad
viverent Romanis fore obnoxios. Ea enim apud
illos istius vis est vocabuli. Interea Veneti ipsi
simultatem cum Lombardis exercuere palam, quod

Du Cangii notæ.

(58) Βουργεσιους. Latinis ævi mediî burgenses, B
Gallis bourgeois, hoc est, jus civitatis Venetis ur-
bem incolentibus dedit. Diploma Rogerii Siciliæ co-
mitis Græcobarbarum, editum tom. I Italiae Sacræ :
Ἡμέτεροι ὑπήκοοι τοῦ ἡματέρου κράτους βαρούνιοι
βουργεσαιοι, καὶ στρατιῶται.

(59) Πίστεις δεδωκότας. Ea erat burgensium
conditio, ut clientelam domino civitatis, villæ aut
burgi profiteri tenerentur. LL. Burgor. Scotieor.
c. 2: *Quicumque factus fuerit de novo burgensis
domini regis, primo jurare debet fidelitatem domino
regi, et bai'livis suis et communitati illius burgi, in
quo factus est novus burgensis.* Prostat statutum
parlamenti Parisiensis editum in Parl. Pentecost.
an 1287 *Contra adusus burgensiarum*, quod adipiscendi
civitatis juris ratio præscribitur hæc verborum
contextu: [P 498] *C'est l'ordonnance faite par la
cour nostre seigneur le roy, et de son commandement
seur la manière de faire et tenir les bourgeoisies de
son royaume, pour oster les fraudes et les malices
qui se faisoient pour achoison d'icelles bourgeoisies,
dont si eugiel estoient durement grevé, et durement
plaignant.* Hujus constit. art. 1 ita concipitur:
*Premierement il est ordonné que si aucun veul en-
trer en aucune bourgeoisie, il doit aller au lué,
dont il requiert estre bourgeois, il doit venir au
prevost dou lué ou a son luétenant ou al maieur
des lués qui reçoivent bourgeoisies sans prevost, et
dire en telle manière: sire, je vos requiers la bour-
geoisie de cette ville, et suis appareilliez de faire ce
que j'en doi faire. adonc li prevost ou li maire, si
come dessus est divisé, ou leur luétenans en la pré-
sence de deus ou trois bourgeois de la ville receura
seurté de l'entrée de la bourgeoisie, et qu'il sera, ou
achetera, par raison de la bourgeoisie, maison dedans
un et jour de la value de 60 sol. Par, au mains,
et ce fait et enregistré, li prevost ou li mairas li doit
bailler un seriant pour aler ad li au seriant (*) de-
sous qui il s'est parti, ou a son luétenant, pour faire
li assavoir qu'il est entrez en la bourgeoisie de tel
ville et tel jour, si come il est convenu en la lettre
de bourgeoisie, en laquelle sont contenus li nom des
bourgeois, qui furent present quand il entra en la
bourgeoisie dessusdite, et est ordené que il ne sera
tenus et defendus come bourgeois devant ce que les
choses susdites soient faites, etc.* In cæteris ejusdem
statuti articulis id potissimum cavetur, ut burgensio-
rum uxores teneant burgensias suas in eo loco, in
quo burgensiam consecuti sunt, a vigilia festi om-
nium SS. ad vigiliam festi sancti Joannis, ita ut
reliquum tempus insumere possint burgensii in me-
tendis agris, sæno colligendo et in vindemiis pe-
ragendis: quod si burgensii uxores non habeant,
teneantur habere in domibus suis famulos vel an-
cellas (vallet ou vaisselle), qui eandem resseandisiæ
conditionem observent, quibus adimpletis liberum

sit burgensii per totum annum ire quo libebit,
suisque vacare expediendis negotiis: ita tamen
ut talliam, quæ ipsis indicta fuerat eo loco, unde
secesserant, antequam jus civitatis essent adepti,
persolvant. Quæ quidem omnia sancita sunt absque
præjudicio dominorum, quibus ratione prædiorum
obnoxii erant burgenses: data præterea facultate,
*de poursuivre et retraire de bourgeois leurs hom-
mes de cors, ou d'autre condition, en la manière que
l'en a accoustumé.* Eadem fere præscripta leguntur
pro iis, quos burgenses regis appellabant, in edicto
Philippi IV pro utilitate regni, an. 1302 quod
habetur in registro signato *coix*, in camera com-
put. Paris. Burgenses præterea censum annum
urbi et communitati pro ipsis, quas habitabant
mansionibus ac domiciliis, iudicium persolvebant
domino: quæ quidem pensitatio nostris burgensia,
Anglis-Normannis burgagium vocabatur: burgum
enim vulgo appellabant ea domicilia, quæ infra
castrum aut castellum domini exstructa incolabant
coloni, cujuscunque essent conditionis sive liberi
sive servi. Charta an. 1247 in Tabulario Campa-
niæ ex Biblioth. Reg. fol. 343: *Chascun boriois
piera deus sols de cens de borgisie, et sis den. de
cens pour sa meson a paier le jour de S. Remi, et
borgisie et cens.* Alia Joannis de Castillione comitis
Blesensis an. 1271: *Ay donné en perpetuel aumosne
a l'abbaye de Nonains de nostre dame de Soissons,
a prendre — sur mes bourgeoisies de Guyse, par le
main de cely qui pour tens recepura lesdites bour-
gesies.* LL. Burgor. Scot. c. 1: *Quilibet burgensis
debet domino regi de burgagio quod defendit pro
particata terræ 5 denarios annuatim.* Vide præter-
ea, c. 53 et Monast. Anglic. tom. II, p. 332. Hinc
tenere in burgagium apud Ic. Anglos. Littleton
sect. 162: *Tenure en burgage est l'ou antienement
burgh est, de que li roy est seignior, et ceus qui ont tene-
ment dejus le bourg, teignent del roy lour tenemens
que chascun [P 489] tenant par son tenement, doit
payer al roy un certain rent par an.* Denique
Charta an. 1272 in Reg. Chartar. urbis Ambian.
fol. 209: *Promisit coram nobis — quod ipsa heredi-
tariè tenebit ad usus et consuetudine burgagi
civitatis Ambian. quoddam tenementum.* Nec tantum
ejusmodi præstationibus ratione domiciliorum, sed
et talliæ obnoxii erant burgenses, ita ut si domus
aliqua incumberet necessitas, liceret extraordina-
rias quasdam iis imponere pensitationes, quas
tallias vocabant, a quibus qui immunes erant,
dicebantur tenere in liberum burgagium, de quo
mentio fit in Monastico Angl. tom. II, p. 361.
Charta Conradi marchionis Montisferrat, filii do-
mini Tyri an. 1187 apud Ughellum in archiepsc.
Pisanis, qua Pisanis varias in urbe Tyro habitan-
tibus immunitates concedit: *De nulla autem alia
re Pisanis judicetur in regali curia in Tyro, et ejus*

(*) fort. seigneur.

a suis descivissent partibus, ipsosque invasere ac funditus eversis eorum ædibus gravissima iis damna intulere. Quapropter illis in jus vocatis, imperator Lombardorum ædes de novo instaurari et quæ iis abstulissent restitui pro lato judicio jussit. At Veneti nihil eorum quæ imperata fuerant exsequi voluere, minati insuper Romanis deinceps sese gravissima illaturos damna, ea reducentes subinde in memoriam, quæ fecerant superstite adhuc Joanne. Quæ cum videret imperator, cunctari amplius noluit: itaque quasi indagine eos uno die circumvenire statuens, litteras per imperium Romanum quoquo versum misit, quibus locorum et oppidorum præfectis tempus designabat, quo in Venetos manus injicere deberent. Quo quidem tempore et qui Byzantii erant, et qui in ultimis imperii habitant angulis, capti sunt et in carceres ac sacra monasteria conjecti. Elapso deinde aliquanto tempore, cum tantæ multitudi-

283 vix sufficerent carceres (nihil quippe hominibus ad desperationem adactis inexpugnabilius esse solet), hæc aggrediuntur. Eorum unusquisque pro socio illius sistendi vadem se erga imperatorem constituit: quo facto carceribus se eximunt. Erat autem inter eos quidam natalibus illustris opibusque præpollens, qui ingentis molis navem, ejusmodi nunquam Byzantium appulerat, multa pecunia reipublicæ vendidit. Cujus propterea cum demandata ei a principe cura esset, Venetis consilium dedit ut ingressi navem de nocte excederent et in patriam navigarent. Quo illi arrepto consilio, ventum nacti secundum in illam insiliunt indeque confestim aufu-

Α δὲ βίου τηρήσειν τὸ δουλίον. Τοῦτο γὰρ ἐρμηνεύειν αὐτοῖς τὸ ὄνομα βούλεται. [P. 165] Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ Οὐέννετοι Λαμπάρδοις μηνίσαντες ἄτε γνώμης ἀποβράγῃσι τῆς αὐτῶν ἐπανέστητάν τε αὐτοῖς καὶ τὰς οἰκίας εἰς ἔδαφος καθελόντες ἐπὶ μεγίστοις αὐτοῖς ἐζημίωσαν. Ὅθεν καὶ ἐπὶ δίχην αὐτοῖς καλέσας ὁ βασιλεὺς τὰς οἰκίας εἰσαῦθις Λαμπάρδοις ἐγείραι ἐδίκαιον ἔσα τε σφίσι διήρπαστο αὐτίκα ἀποδιδόναι. Ἀλλὰ Οὐέννετοι οὔτε πράττειν οὐδὲν αὐτῶν ἠθελον καὶ ἠπειλοῦν γε Ῥωμαίοις ἀνήκεστα δράσειν, ἀγαμὶνῆσκοντες ὧν ἔτι βασιλέως Ἰωάννου περιόντος ἐργάσαιτο. Ταῦτα συνιδὼν ὁ βασιλεὺς μηκέτι διαμέλλειν ἔγνω. Τοίνυν καὶ ὡς ἐν πανάγρα τούτους ἐπὶ τῆς αὐτῆς συλλαβῆν διανοηθεὶς γράμματα ἀπανταχῇ τῆς Ῥωμαίων ἐξέπεμπε γῆς, δι' ὧν τοῖς τὰς ἀρχὰς διέκουσι δῆλον τὸν χρόνον ἐποίησε, καθ' ὃν αὐτοῖς χεῖρας Οὐέννετοις ἐπιβαλεῖν ἔδει. Καὶ λοιπὸν κατὰ ταῦτόν οἱ ἐν Βυζαντίῳ τοῖς ἀνὰ τὰς ἐσχατίας τῆς Ῥωμαίων ἠλίσκοντο γῆς, φρουραὶ τε καὶ ἱερὰ τούτους ἐδέχοντο φροντιστήρια. Καιροῦ τοίνυν διαγενομένου, ἐπειδὴ περ ἐν οὕτω μεγάλῳ τῷ πλήθει στενοχωρεῖσθαι συνέβαινε τὰς φρουράς, Οὐέννετοι (ἔσκε γὰρ ἀνθρώπων ἀπεγκωκότων δυσμαχώτερον εἶναι μηδὲν) τοιάδε τινα ἐτόλμησαν. Αὐτὸς ἕκαστος ὑπὲρ ἑκάστου φερέγγυον ἑαυτὸν βασιλεῖ παρασχόντες ἀνεύηνοι τῶν φρουρῶν ἴσχυσαν. Ἦν δέ τις ἐν αὐτοῖς γένοι τε διαφανῆς καὶ πλούτῳ διαφέρων οὗτος μέγα τι νεῶς χρήμα καὶ οἶον οὐδέπω ἐν Βυζαντίῳ κατῆρς χρημάτων τῷ δημοσίῳ ἀπημπόληκε πολλῶν. Ὅθεν καὶ τὴν αὐτοῦ ἐπιμέλειαν πρὸς βασιλέως ἐπιτετραμμένος συνεβούλευσεν Οὐέννετοις,

De Cangii nota.

us et aus costumes du bourgage de la cité d'Amiens. Quippe ei qui liber est, villenagium vel servitium nihil detrahit libertatis, inquit Bracton, l. 1 De rerum divis. c. 6. § 4, et Fleta, l. 1, c. 1. Varias de burgagiis leges proponunt LL. Burgorum Scoticor. c. 13, 17, 44; Charta libertatum Angl. Regiam Majestat. l. 11, c. 44, § 4: Consuetudo municip. Norman. c. 26, 28, 100, 101; Butilerius in Summa rur. et Vetus Consuet. Norman. mss., ex qua sequentia deprimere visum est operæ pretium. 1 part. sect. 3, c. 14: En borgages les suers auront egaus parties comme les freres. C. 15: Par borgages sont tenus les alues et les mesures des bourgois qui sont fetes et establies es bourgs. C. 18: Tenures par borgages puent estre vendues et achetées, autre si comme autres biens muebles, sans le consentement de leurs seignors, et les costumes en doivent estre rendues selon les costumes des bourgs. Et infra: Adcertes en borgage riens n'i est tenu par homage, se ce n'est par establisement de bourgois. Iis adungere libet, quæ habent Bracton, l. 11, c. 37, § 2; et ex eo Fleta l. 1, c. 2, § 7, de plena ætate seu, ut loquuntur nostri, majoritate hæredum burgensium: hæres burgensis quam citius discretionem habeat denarios numerandi, pannos ulnandi et hujusmodi, plenam ætatem dicitur obtinere et tunc primo finitur tutela. Hanc de burgensibus nostratibus seu de jure civitatis apud Francos, haud omnino contemnendam commentationuculam, cui materiam præbuit Cinnamus, non aspernabitur fortassis eruditus lector, barbaris licet passim vocabulis aspersam, a quibus deflectere pæne piaculum fuisset, cum ejusmodi antiquitates pertractari aliter vix possint, nedum intelligi.

ἐμβάντας αὐτῷ πλωίζεσθαι νυκτὸς ἐπὶ τὴν αὐτῶν. Οἱ δὲ τὸν λόγον ἀρπάσαντες, ἐπιφόρου τοῦ πνεύματος γεγονότος, εἰτεπήδησαν ἐπ' αὐτὰ καὶ λοιπὸν ἴχοντο ἀπιόντες. Ῥωμαῖοι δὲ αἰσθόμενοι κατόπιν αὐτῶν ἐδίωξαν, ἐγγίσαντες τε αὐτοῖς, περὶ πῦρ τὴν Ἀθύδου γεγονότες πορθμὸν Μηδικῷ πυρὶ (60) φλέξειν διεννοῦντο (ee). Ἄλλ' ἐκεῖνοι, ἅτε τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐθάδες ἐπιτηδευμάτων, πλοῦς τινᾶς (61) ὄξει περιδεύσαντες (ff) τούτοις τε πᾶσαν περιειληφότες τὴν ναῦν ἐστέλλοντο θαρσαλέοι. Ῥωμαῖοι τοίνυν, ἐπειδὴ μηδὲν ἀνύσειν εἶχον (τὸ γὰρ πῦρ πορθωτάτω ἢ ἐχρῆν ἐπὶ τὴν βᾶριν ἀκοντιζόμενον, ἢ οὐδὲ ἔψαυεν, ἢ καὶ πελάσαν τοῖς πλοῖς ἀποστρεφόμενον, καθ' ὁδῶν ἐσθένυτο πεσόν), ἀπρακτοὶ ἀνεχώρησαν. Οὐέννητοι δὲ, οὐκ εἰς μακρὴν τῇ σφετέρᾳ προσχόντες, στόλον τεκτηνάμενοι κατὰ Ῥωμαίων ἐπῆλθον. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον Εὐρίπῳ προσέβαλον· ἐπεὶ δ' ἀπεκρούσθησαν, βασιλέως στρατιωτῶν φρουρὰς ἀποκρῶσας ταῖς τῆδε πόλεσιν ἐπιστήσαντος, ἐπὶ τὴν νῆσον [P. 166] ἐφέροντο Χίον, ἐνταῦθ' αὖτε τὰς ναῦς ἀνελεύσαντες ἐπὶ καταδρομῆς τῆς χώρας ἐξήσαν. Ἄλλὰ δυνάμεσι κἀνταῦθα περιτυχόντες προμηθεῖα βασιλέως ἐπὶ τὴν νῆσον διαβάσαις, ἐπειδὴ περ εἰς χεῖρας ἦλθον, πολλοὺς τε τῶν σφετέρων ἀπέβαλον πολεμοῦντες καὶ ὀπισθόρμητοι ἐπὶ τὰς ναῦς ἐχώρησαν. Βασιλεὺς δὲ κατὰ κράτος ἀλῶναι τούτους διανοούμενος ἠπειρώτην τε καὶ ναυτικὸν στρατὸν πέμπειν ἐπ' αὐτοὺς διεννοεῖτο. Ἄλλ' ἦν γὰρ τις τὸ τοῦ ἀκολούθου τηνικαῦτα λειτούργημα περιεχόμενος, Ἀαρὼν ὄνομα, ἀνὴρ φρονηματίας καὶ δεινῶς ἀλαζῶν. Οὗτος δὺσνους τοῖς βασιλέως ἀεὶ πράγμασιν ὦν παραπροσβείας τε πλειστάκις ἐάλω (gg) καὶ δαιμονίοις προστετηκῶς ἐξελήλεγκτο ἔργοις. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον, ἀπότε καὶ ἡ δίκη εὖ ποιούσα μετῆλθε τὸν ἀλιτήριον. Τότε δ' οὖν Οὐεννέτων τῷ ἔθνει ἔκπυστον τὸ βούλευμα ποιησάμενος ἔσφηλε βασιλεῖ τὴν ἐγχείρησιν. Ἐπλεῖ μὲν γὰρ τὸ Ῥωμαίων ναυτικὸν ἐφ' ᾧ εἰς τὸν Μαλέαν γεγονός (ἀκρωτήριο δὲ ἐστὶν οὗτος ἡμερῶν ὡς πλείστων τῆς νήσου Χίου ὁδὸν διέχον), ἐνταῦθα ἐλλοχήσειν Οὐεννέτους· ἤδη γὰρ ἐπίδοξοι ἦσαν πρὸς τοῦ Ῥωμαίων ἐξελαθῆσθαι περὶ τοῦ, δ, καθάπερ εἴρηται, τῆς νήσου ἐνεδρεῦον ἐξ ὑπερδεξίων αὐτοῖς συν-

A giunt. At Romani ut id advertere, a tergo eos coactati et ad fretum Abydenum assecuti Medico igne injecto navem comburere conati sunt. Sed enim illi Romanorum moribus assueti, nave coactilibus aceto madefactis coniecta et præcincta secure enavigarunt. Itaque Romani cum nihil conficere potuissent (ignis quippe e longinquo nimium projectus aut non pertigit ad navem, aut in coactilia incidens retro agebatur, cadensque in aquam exstinguebatur) rebus infectis redierunt. Non multo post in terram suam appulsi Veneti fabricata classe in Romanos expeditionem susceperunt. Ac primo quidem Euripum invadunt : cumque inde expulsi essent (idonea quippe civitatibus quæ ibi exstant præsidia imposuerat imperator) trajiciunt ad insulam Chium. Ibi navibus **284** subductis, ad depopulandam regionem exeunt. Sed in copias, quæ imperatoris providentia in insulam transmissæ fuerant, incidentes, concerto invicem prælio, cæsisque pluribus ex suis, retro ad naves confugere. Imperator autem penitus eos comprehendere, et terrestrem navalemque exercitum in illos mittere constituerat : sed erat quidam ea tempestate, qui acóluthi dignitate fungebatur, Aaron nomine, vir elato et arroganti admodum animo. Is imperatoris rebus adversabatur semper, praveque legationes obisse deprehensus fuerat, atque artium insuper magicarum insimulabatur. Sed de iis postea, cum digno scelestum hunc supplicio justitia affectus. Tum autem Venetæ genti prodito principis consilio conatus illius impediit. Jam enim vela fecerat classis Romana, ut postquam ad Maleam pervenisset (promontorium id est multorum dierum itinere a Chio insula dissitum) insidias ibi Venetis faceret. Certa etiam pervaserat opinio, eos a pedite Romano repulsum iri, qui, ut modo diximus, structis in insula insidiis, superiori Marte cum iis dimicaverat. Verum illi, tum quod a Romanis qui in insula erant magna suorum parte multati essent, tum quod classem etiam eorum adventare perciperent, inclinatis jam die solutis ancoris ab insula recessere. Postero autem mane classis Romana Lesbum appulit, ac ubi quæ gesta erant accepit, pona ipsecuta est. Ceterum stataria pugna rei summam dirimere **285**

Du Cangii notæ.

(60) *Μηδικῷ πυρὶ*. Vide Lambecium in Codini excerpta, n. 12, et quæ ad Villhard. n. 113 et Joinvillam, p. 71, de igne Græco a nobis sunt observata.

(61) *Πλοῦς τινᾶς*. Navium latera siccis homin-

coriis muniebantur, ut ab igne injecto intacta essent. Pachymeres, l. v, c. 30 : Ἄλλὰ καὶ τὰ πλευρὰ τῆς νηὸς βραχίαις ἀβαις ἐξήρτυον καὶ ὄπλοις κατακοσμοῦντο, ὡς ἀποκρῶντως ἀνθεξούσης μὲν πρὸς πῦρ καὶ πᾶν τὸ βλλόμενον τῆς νεώς.

Cornelii Tollii notæ.

(ee) *Μηδικῷ πυρὶ φλέξειν διεννοῦντο*. Igne Medico vel naphtha coniecta. Ignis vel oleum Medicum quod in regione Medorum conficitur. Idem est et Persicum. Ammianus Marcellinus, l. xxiii : In hac regione (Perside) oleum conficitur Medicum, quo illitum telum si emissum lentius laxiore arcu ; nam iclu exstinguitur rapido, hæserit usquam, tenaciter cremat ; et si aqua voluerit obruere quicquam, æstus excitat acrioris incendiorum. Ita emendat locum, et pluribus de oleo Medico agit illustris Salmasius in exercitationibus Plinianis ad Solinum. Refert etiam

Ctesias, Persarum reges oleo hoc, sine ullo igni, urbes hostium incendio absumere consuevisse.

(ff) *Πίλους τινᾶς ὄξει περιδεύσαντες*. Latini *udones* vel *udones* vocant, quod ex lana coactili vel ex pilis in modum lanæ pressis et coactis quasi subcusi sunt. Vide Salmasii notæ in Ælium Lampridium.

(gg) *Παραπροσβείας τε πολλάκις ἐάλω*. Aaron iste in aula erat legationum exterarum interpretis ; ne quis ipsum legationes circa alias gentes obisse putet.

non potuit, effusius semper fugientibus hostibus. Cum pluribus autem eorum irremis congressi Romani, eos et ceperunt et cum ipsis vectoribus submerserunt: reliquæ fuga in patriam dilapsæ sunt, sed viris adeo destitutæ periculum effugerunt, ut ipsarum etiam ex Epidamno navium, quæ iis occurrerant, vi capere nullam possent. Punc quidem arrogantæ suæ fructum Veneti retulere. Sed cum iis audaciam exprobrare vellet imperator, huiusmodi ad ipsos litteras misit: « Magnam in rebus gerendis inscitiâ recordiamque jampridem vestra gens adhibuit. Vos quippe erronei olim et mendici, postquam in Romanorum irrepsistis imperio, non solum summo fastu erga illos estis usi, sed infensissimis etiam hostibus eos prodere, magna apud vos fuit laudis existimatio: quæ scientibus referre nunc supervacaneum est. Ex quo autem horum convicti criminum ex eorum terris jure exacti estis, eadem illa arrogantia prælio cum iis etiam confingere decrevistis: gens quidem nullius quondam nominis, utcunque vero nunc cognita per Romanos, licet viribus cum iis minime conferenda. Nam cum ea vos tenet opinio, multum omnibus risum movetis. Qui enim fieri id potest? adversum quos ne præstantissimi quidem ubicunque terrarum populi innoxio bellum susceperint. » In hanc sententiam scripsit imperator. Si vero magna cum classe **286** aggredi Romanos non sunt ausi: sed ex eo tempore in portibus et stationibus subsidentes piraticam exercebant donec secundam plagam acceperunt.

41. His ita transactis in Cilicia laborare res coeperunt. Toroso enim vita functo, frater ejus Melias principatus adeptus Romanis nihilominus infestus esse cœpit. Itaque belli adversus Cilices primum Michael Branas dux constitutus est: deinde Andronicus cognomento Euphorbeus, qui uti jam dictum est, patruelis erat imperatoris. Sed cum iste etiam nihil memoria dignum ibi peregisset, inclinare res Isauricæ cœperunt: multisque postmodum copiarum præfecturam excipientibus, quos et inter Constantinus fuit quem Calamanum vocabant, nihil confectum est. Siquidem Calamanus, etiam magnis Armeniam affecisset damnis, ipse tamen **D** graviora retulit. Per eadem tempora Saxonum dux (gens hæc est frequentissima et opulentissima) Fantanium, ut regem Alemannorum cum imperatore

επλέκτο. Ἀλλ' ἐκαίνοι, τὸ μὲν πρὸς τῶν ἐν τῇ νήσῳ καταπολεμηθέντες Ῥωμαίων ὡς τῶν πλείονι τοῦ αὐτῶν ἐζημιῶσθαι στρατοῦ, τὸ δὲ καὶ τὸν στόλον ἰέναι πυθόμενοι, λύσαντες τῆς ἡμέρας ὕψὲ τὴν νῆσον ἀπέλιπον. Ὄρθρου δὲ ὁ Ῥωμαίων στόλος ἐπὶ Λέσβον ἦλθεν, ἐπειδὴ τὸ γεγονός ἤκουσεν, ὅπισθεν ἐδίωκεν. Ἀλλὰ σταδαίᾳ μὲν μάχῃ τὸ πᾶν διακρίναι οὐκ ἔδυνήθη, φευγόντων αἰεὶ προτροπαδὴν τῶν πολέμιων· τριήρεις δὲ πολλαῖς αὐτῶν συμβαλόντες καὶ εἶλον γε καὶ αὐτάνδρους κατέδυσαν, αἱ δ' ἄλλαι φυγῇ ἐπὶ τὴν αὐτῶν ἦλθον. Οὕτω μέντοι ὀλιγάνδρουσαι τὸν κίνδυνον ἐφυγον, ὡς αὐτῶν οὐδεμίᾳ τῶν ἐξ Ἐπιδάμου εἰς χεῖρας ἔλθούσας ἀλῶναι κατὰ κράτος ὑπ' αὐτῆς. Οὐεννέτοις μὲν οὖν τοιοῦτον τὸ τῆς ἀλαζονείας εὖρατο κέρδος· βασιλεὺς δὲ ἐπιχειροτομήσαι τὴν ἐύλμαν αὐτοῖς βουλευθεὶς ἀπέστειλε τοιάδε· « Ἀμαθίᾳ πολλῇ περὶ τὰ πρακτεῖα τὸ ὑμῶν ἀνωθεν κέχρηται ἔθνος. Πάλαι μὲν γὰρ ἀλιγῆται καὶ πενίᾳ δεινῶς κάτοχοι εἰς τὴν Ῥωμαίων εἰσεβήθηκατες πολιτεῖαν ὑπεροψίᾳ τῇ πολλῇ ἐς αὐτοὺς ἐχρῆσθε καὶ τοῖς πολέμιωτάτοις αὐτοὺς προδιδόναι μέγιστη φιλοτιμία παρ' ὑμῶν ἦν· ἅπερ ἐν εἰδόσιν ἀριθμεῖσθαι τὰ νῦν ἐστὶ περιττόν. Ἐξ οὗ δὲ καταφανεῖς γεγονότες ἐνδίκως τῆς αὐτῶν ἐξωστράχισθε γῆς, ὑπὸ ἀλαζονείας καὶ εἰς ἀντίπαλον αὐτοῖς καταστῆναι [P 168] ἐγνώκατε μάχην, ἔθνος πάλαι μὲν οὐδὲ ὀνόματος ἄξιον, διὰ Ῥωμαίους δὲ νῦν τέως ἐμφανές, οὐχ ὅσον μέντοι καὶ τὰ πρὸς δύναμιν συμβλητόν, ὅπερ αὐτοὶ νομίσαντες πολὺν **C** ἀπανταχῇ διωφλήσατε γέλωτα. Πῶς γάρ; οἷς οὐδὲ τὰ ἐξαιρετώτατα τῶν ὅπου δὴποτε ἂν ἀθῶως ἀντιπολεμήσαιτο ἔθνων. » Βασιλεὺς μὲν τοσαῦτα ἔγραψεν· οἱ δὲ στόλῳ μὲν μεγάλῳ Ῥωμαίοις πολεμεῖν οὐκ ἔτι ἔδυναντο, ναυλοχοῦντας δὲ ἐπειράτευον ἐξ ἐκαίνου, ἕως καὶ δευτέραν ἠνέγκαντο πληγὴν.

ια'. Ταῦτα μὲν οὖν οὕτως ἐγένοντο· τὰ Κιλικίων δὲ νοσεῖν ἤρξαντο πράγματα. Τερόζου γὰρ συμμετρησαμένου τὸ ζῆν, Μελλίας (62), ὃς ἀδελφὸς ἦν αὐτῷ, τὴν χώραν παραλαβὼν οὐδὲν τι ἤσπον Ῥωμαίοις κακῶς προσφέρεσθαι ἤρξαστο. Ἡρέθη τοίνυν Κιλικίων στρατηγὸς Μιχαὴλ μὲν τὸ πρῶτον ὁ Βρανῆς, ἐξῆς δὲ Ἀνδρόνικος ἐπὶ κλησὶν Φορθηνός, ὃς ἐξ ἀδελφός, καθάπερ ἤδη εἴρηται, βασιλεῖ ἐτύγχανεν ὢν. Ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ λόγου ἄξιον οὐδὲν ἐνταῦθα εἰργασμένου ἐπὶ γόνῳ τὰ Ἰσαύρων ἐκλινε, πολλῶν τε ἐξῆς τὴν στρατηγίαν ἀμειψάντων, ἐν οἷς καὶ Κωνσταντῖνος ἐγνώριζετο ὄν Καλαμάνον ἐπεκάλουν, ἤγνωστο οὐκ ἔστιν οὐδὲν. Ὁ μέντοι Καλαμάνος, ἐπὶ πολλοῖς τὸν Ἀρμένιον λελυπηκῶς, ἐπὶ μείζονσιν ἐζημίωτο. Ὑπὸ τούτους τοὺς χρόνους καὶ Σαξόνων ὁ δούξ (63), ἔθνος πολυανθρωποτάτου καὶ εὐδαίμονος

Du Cangii notæ.

(62) *MeMac.* Qui Armenis *Melich* et *Melier*, Latinis *Milo* dicitur. Vide *Tyrium*, l. xx, c. 27 et 28.

(63) *Σαξόνων ὁ δούξ.* Non legati munus obibat *Henricus Leo* Saxonicæ dux, cum *Crosim* venit: sed cum per *Thraciam* iter ei capessendum esset, quo tutiori via *Hierosolymam* perveniret, ad *Manuelem* divertit sub legationis specie, cujus præcipua demandata erat cura *Wormatiensi* episcopo. *Arnoldus Lubec.* II, c. 3: *Nec prætereundum quod dominus Wormatiensis huic itineri se sociavit, non*

peregrinationis gratia, sed legatione functus imperatoris ad regem Græcorum Manuelem, pro filia ipsius filio suo in matrimonio socianda, verius tamen ob commodum ducis factum creditur, ut iam familiari legatione accepta benigne ducem rex Græcorum susceperet, et benignius per terram suam ducatum ei præberet. *Arnoldo* consentit *Gotefridus Mon. an. 1175*: *Ipsa anno Henricus dux Saxonum Hierosolymam cum 500 fere militibus tetendit, felici prorsus usus et honesta per terram profectionis et reditu.* Nam in eundo nullas Turcorum passus

σὺν μεγίστη παρασκευῇ ἐπὶ Βυζάντιον ἦλθεν ἐφ' ᾧ τὸν ῥῆγα Ἀλαμανῶν διαλλάξειεν (ὕποψία γὰρ πολλῇ ἐς ἀλλήλους ἐγρῶντο), πάντα τε ὧν ἕνεκα ἦλθε διάπεπραγμένος ἀπηλλάσσεται. Ἐν τούτῳ δὲ Σέρβιοι, Οὐεννέτων αὐτοὺς πρῆς τοῦτο παρορμησάντων, εἰς ἀποστασίαν εἶδον. Στεφάνου δὲ, ὃς τῆς Οὐννικῆς ἦρχε, τὸν βίον ἀπολιπόντος, ταραχῆς πλῆρα τὰ τῆδε κατέστησαν. Ὑφ' ὧν κινήθεις βασιλεὺς ἐπὶ τὴν Σαρδικὴν ἀφικνεῖται. Ἐνθα διατριβὴν ποιούμενος, πέμφαντες Οὐννοι Βελᾶν ἠτοῦντο σφίσι ῥῆγα πεμφθῆναι. Ἐπ' αὐτὸν γὰρ, Στεφάνου τετελευτηκότος, ὁ τοῦ δικαίου θεσμὸς ἔβλεπεν. Ἐτύγχανε δὲ ὁ Βελᾶς (64) εἰς γαμβρὸν τῷ βασιλεῖ ἀφορισθεὶς πρότερον, ὡς ἐν τοῖς ἐμπροσθέν μοι ἐρρήθη. Νόμου δὲ συγγενείας ἐμ- οδῶν αὐτῷ γεγονότος, τὴν Αὐγούστης ἔγημεν ἀδελφὴν (65). Καίσαρ δὲ διὰ τοῦτο ἀναβῆθεις ἀξιῶματι τῶν ἐν Βυζαντίῳ τηλικάδε ἐκρατίστευε μεγιστάνων. Ῥῆγα τοίνυν αὐτὸν ἀνειπόντων ἐπὶ Οὐννικῆς σὺν τῇ γυναικὶ ἐπαμφεν ὄρκους τηρήσειν ἐπαγγελάμενον ὅσα βασιλεῖ καὶ Ῥωμαίοις συναίσειν τοῦ παντός ἐμελλον αἰῶνος. Εἶποντο δὲ αὐτῷ ἐκ βασιλείως οἱ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν κατέξοντες Ἰωάννης τε ὁ πρωτοσέβαστος καὶ τῶν ἐπὶ δόξης ἄλλοι. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπειδὴ Βελᾶν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς κατεστήσατο, ἐπὶ τῷ [P. 168] Σερβίων ἐτράπετο ἔθνος (66), ἀμυνεῖσθαι τῆς τῆλε αὐτοὺς προθυμούμενος. Ἀλλ' ὅπερ θαυμάζειν ἀεὶ ἔχω, οὐκ ἔστ' ἐστὶν ἐστρατεύματι θρονοῦ πᾶν, καὶ βασιλεὺς χιλιάσιν ὀλίγαις διὰ τινῶν ἐρυμνῶν καὶ ἀποκρήμνων χωρίων εἰσελάσας ἐπὶ τὴν χώραν τῷ ἀρχιζουπάνῳ συμμίξειν ἠπείγετο. Ὁ δὲ, καίτοι μυρίαν πανταχόθεν ἑαυτῷ χεῖρα συστησάμενος σύμμαχον, ἐφευγε μὲν τὸ πρῶτον, ὡς δὲ τὸ δέος αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἐπολιόρχει, πρέσβεις ἐς βασιλέα πέμψας κακῶν ἀμνηστίας ἐδαίτο τυχεῖν. Πείθειν δ' οὐκ ἔχων, ἀλλὰ τῆς ἐς αὐτὸν ἠτείτο παρόδου τέως ἀκινδύνου τυχεῖν. Ἦκε τοίνυν βασιλέως ἐπινεύσαντος, κατεῖσθε παρὰ τὸ βῆμα, ἀκαλυφῆς τε κεφαλὴν καὶ χεῖρας εἰς ἀγ-

A reconcillaret. magna cum apparatu venit (magna enim inter eos similitas erat et æmulationis), rebusque quarum causa accesserat peractis abiit. Interea Servii, exstimulantibus ad id Venetis, defectionem moliti sunt. Stephano autem, qui Hungariæ imperaverat, extincto, cuncta ibi perturbata ac confusa sunt. Quibus permotus imperator versus Sardicam proficiscitur. Illic morantem convenere Hungarorum legati, Bela sibi mitti in regem postulantes. Stephano quippe **287** defuncto, ad eum regni jus spectabat. Cæterum Bela iste in generum imperatoris primo delectus, quemadmodum in superioribus a me narratum est, postea cognationis lege obstante sororem Augustæ duxerat, ideoque Cæsar fuerat renuntiatus, istius dignitatis prærogativa cæteris prælatus in urbe Byzantina proceribus. Regem igitur illum renuntians cum uxore in Hungariam misit. cum jurejurando prius eum obstrinxisset, quæ imperatori et Romanis profutura essent, per omnem se vitam servaturum. Illum vero comitantur, a quibus in regnum deduceretur, Joannes protosebastus alique illustres viri. Imperator itaque, Bela in principatu constituto, in Serviorum gentem iter instituit, quo eorum ulcisceretur audaciam. Sed, quod semper mirari soleo, nondum universus convenerat exercitus, cum princeps paucis assumptis millibus per loca quedam prærupta et confragosa in regionem eorum irrumpens cum Arbizupano prælium conserere properavit. Sed ille infinitas licet sociorum copias comparasset, primo quidem fugit: deinde ut animum illius occupavit pavor, missis ad imperatorem legatis delictorum veniam sibi dari poposcit. Ubi nihil obtinuit, certe ut sibi salvo et incolumi ad principem accedere liceret petiit. Venit igitur annuente imperatore ad illius tribunal capite aperto, nudatis usque ad cubitum manibus, pedibusque nudis: dependebat porro a

Du Cangii notæ.

est injurias, et a rege Cpolitano honorifice susceptus, et magnifice dimissus est. Vide Epist. 35 ex iis, quas Teugnagelius edidit cum Donnione.

(64) Ἐτύγχανε δὲ ὁ Βελᾶς. Nicetas, l. v, n. 40.

(65) Τὴν Αὐγούστης ἀδελφὴν. Agnetem, Renaldi et Constantiæ principum Antiochiæ filiam, Mariæ seu Xenæ Augustæ sororem uterinam. Consule Familias nostras Hierosol.

(66) Ἐπὶ τῷ Σερβίων ἐτράπετο ἔθνος. Bellum, ni fallor, intelligit Cinnamus, quod sub ea tempora contra Stephanum Neemanem Serviorum ioparcham suscepisse Manuellem scribit Nicetas, l. v, n. 4, quod ille nempe Croatiam infestaret, et Catarorum dominatum sibi asserere conaretur. Aliam belli istius originem et causam pluribus exsequitur Jacobus Petrus Luccarus libro I Annal. Ragusin., quem præstat audire: *Ricerca Nemagna che li Vescovi di Servia, suffraganei della chiesa di Rausa fossero sottoposti al metropoli di San Pietro di Russia. Questa chiesa, hoggidi rovinata da' barbari, si vede nel territorio di Noviposar, che fabricò Eze Macedonè alle rive del fiume Rasca. La signoria di Rausa temendo dello stato proprio, infesto dalle scorrerie de' barbari, fu costretta a ricercare con preghi, e con nuove obligationi ajuti*

da ciascuno: onde non volle risolvere la cosa, mandarla così a Roma: ma diede tempo in mezzo, affin che questi portasse seco qualche buona occasione per trovar il remedio. Ma Nemagna instando superbamente per la resolutione, i Rausei gli risposero che questa cognitione spettava al papa: onde mosse la guerra. Ma soccorrendo la parte nostra, come quella ch'era più giusta. Teodoro Paliate, e poi in persona l'imperatore Emanuelo, Nemagna con Miroslau fu rotto, e se ne [P. 491] suggirono i monti. Havuta poi la sede, scese dalle balze, e si gitto all' piedi dell' imperatore, il quale perdono il loro errore, obligando li a far la pace con i Rausei. Neque de alio, opinor, bello locutus videtur Tyrinus, l. xx, c. 4, sub æn. 1167 aut sequentem: *Detinebatur porro eo temporis articulo imperator in Sarcia, quæ regio montosa et nemoribus obsita, difficiles habens aditus, inter Dalmatiam et Hungariam et Illyricum media jacet, rebellantibus Servis et confidentibus de introitum ad se angustis et de impervia eorum regione. Et paulo post: Ob hæc ergo intolerabilia vicinis eorum maleficia ingressus erat ad eos in virtute multa et innumera dominus imperator, quibus subactis et præcipuo eorum principe mancipato redeunt domum imperatori orecurimus. Vide Sanutum, l. II, part. VI, c. 22.*

cervice funis, manuque gladium ferebat dedens **288** se principi, ut quod vellet de illo statueret. Quibus ille commotus errati veniam concessit. His prospere confectis imperator ex Servia subsequenti Archizupanum habens excessit. Quo etiam tempore Aaron, cujus paulo ante meminimus, ob ea quæ diximus oculis multatus est.

12. Ita compositis in Occidente rebus Asia rursum novi aliquid melita est. Nuradius quippe Berrhææ satrapa, Lycaoniæ sultanus, Meliæ Armeniorum dominus, et Ancyranorum aliorumque Galatiæ oppidorum princeps, facta invicem conspiratione, bellum in Romanos aggressi sunt. Expropter igitur ex Occidente imperator tum movit, castrisque ad Philadelphiam positis, rebus istis animum adiunxit. Alemanni interea et Veneti, hi mari illi terrestribus copiis ad oppugnandam Anconam venerunt: præeratque Alemannis quidam episcopali apud illos fungens dignitate. Multo itaque in urbis obsidione insumpto tempore, annonæ rerumque cæterarum penuria laborantibus Anconitanis jam prope erat ut urbs caperetur. Sed enim mulier quædam, natione quidem Itala, ingentis animi, si quæ alia, et virilis audaciæ, quæ marito orbata castam deinceps vitam servaverat, ubi quæ Anconæ gerebantur, et ut in ultimum devenisset discrimen, rescivit, ardore summo inflammata (erat enim partibus Romanorum addicta) privatis sumptibus urbi subvenire instituit. Sed cum ii omnino in belli usus non sufficerent, **289** liberos etiam suos oppignervavit, atque ita majorem pecuniarum copiam adeptâ, missis in urbem nuntiis, ut bono deinceps essent animo neve se hostibus dederent hortata est. Quibus acceptis resumpsere animos Anconitæ et in hostes irrumperere statuere. Sed hoc eo cognito retro castra confestim illi moverunt. Inter hæc imperatrix ista ante urbem consistens Anconitas suis immiscuit copiis: initoque certamine Alemanni, cum impetum sustinere non possent, a feminino exercitu fugantur, cæsis eorum quam plurimis: atque ipse prope in hostium manus venisset dux episcopus, ni fuga sibi salutem conciliasset. Tum vero in Venetos, qui e mari, ut supra diximus, urbi imminabant,

κῶνα γυμνούμενος, ἀνυπόδετος μὲν πόδας, σχαῖνοί δέ οἱ τοῦ τραχήλου ἐξήπτο, καὶ ἕψος κεχειριστο, ὅπη βούλοιο χρῆσθαι βασιλεῖ ἑαυτὸν παρεχόμενος. Ἐφ' οἷς οἰκτεῖρας αὐτὸν ἀφῆκε τὸ ἐγκλημα. Ταῦτα κατωρθωκῶς βασιλεὺς ἐξῆει τῆς Σερδικῆς, ἐπόμενον αὐτῷ καὶ τὸν ἀρχιζουπάνον ἔχων. Ὅτε δὴ καὶ Ἀαρὼν, οὗ μικρῷ πρόσθεν ἐμνήσθην, ἐφ' οἷς εἴρηται ἀλοὺς ἐξεκόπη τὰς ὕψεις.

αδ'. Τὰ μὲν δὴ κατὰ τὴν ἐσπέραν οὕτως ἐφίροντο· Ἀσία δὲ ὠδινεν αὐθις. Νουραδὴν γὰρ τοῦ Βερρόσιαλου σατράπου, καὶ τοῦ Λυκαονίας ἡγεμονεύοντος σουλτάν, Μελίου τε τοῦ Ἀρμενίων δυνάστου, καὶ τοῦ Ἀγκυρανῶν ἀρχόντος (67) τῆς τε ἄλλης Γαλατικῆς ἐς ταῦτ' οὐ πνευσάντων, ἐφ' ᾧ κατὰ Ῥωμαίων στρατεύσειαν. Δι' ἃ βασιλεὺς ἐνταῦθα σπουδῇ ἐκ τῆς ἐσπέρας διέβη· καὶ ὁ μὲν περὶ πρυθην Φιλαδέλφου αὐλισάμενος πρὸς τούτοις ἠσχόλητο, Ἀλαμανοὶ δὲ καὶ Οὐένετοι ἐπὶ Ἀγκῶνα οἱ μὲν ἀπὸ θαλάσσης οἱ δὲ ἠπειρώτη στρατῶ πολιορκήσοντες ἦλθον. Ἐστρατήγει δὲ Ἀλαμανῶν τῶν τις παρ' αὐτοῖς ἱερατικὸν θρόνον κοσμοῦντων ἀνδρῶν. Χρόνου τοίνυν τῆ προεδρίᾳ τρῆθέντος, τὰ τε ἀναγκαῖα Ἀγκωνίταις ἐπιλελοίπει, καὶ ἡ πόλις ὅσον οὐκ ἤδη ἀλῶναι προσδοκῆσιμος ἦν. Ἦν δὲ τις γυνή (68), Ἰταλῆ μὲν τὸ γένος, μεγαλόφρων δὲ εἴπερ τις καὶ ἀρρενωπὸς μάλιστα, ἐπειδὴ τε ἀνδρὸς πάλαι χηρωθείη, σωφρονικὸν ἐξ ἐκείνου τὸν βίον ἐτήρει. Αὕτη, ἐπειδὴ τὰ κατὰ τὸν Ἀγκῶνα (69) ἐπύθετο καὶ ὡς ἐν ἐσχάτοις εἴη τοῖς κακοῖς, ζήλω διαθερμανθείσα (ἐτύγγανε γὰρ Ῥωμαίοις τηρούσα τὸ φίλιον) ἠπειγέτο ταῖς οἰκοθεν δαπάναις τῆ πόλει ἐπαρκέσαι· μὴ παντάπασι δὲ ταῖς τοῦ πολέμου χρείαις ἱκανοῦσα ἦδε καὶ τοὺς παῖδας ἐνεχυράζει, χρυσίον τε οὕτω κεκομισμένη ἀδρὸν, πέμψασα παρὰ τὴν πόλιν ἐδήλου θαρσεῖν τοῦ λοιποῦ μηδὲ τοῖς πολεμίοις [P 169] ἑαυτοὺς καταπροδιδόναι. Ἀγκωνίταις τοίνυν ὡς ἐπύθοντο ταῦτα, ἀνεθάρσησάν τε καὶ τοῖς πολεμίοις ἐπεξιέναι διενασόντο. Ἄλλ' ἐκεῖνοι γνόντες μετεστρατοπεδεύσαντο αὐτίκα. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ἡ στρατηγὸς ἐκείνη ἐπιστάσα τῆ πόλει Ἀγκωνίταις τῷ ἑαυτῆς ἀνεμίγνυ στρατῷ, προσβολῆς τε γενομένης Ἀλαμανοὶ τὴν ὁρμὴν οὐχ ὑπενεγκόντες ἐφευγον ἀπὸ γυναικείου στρατεύματος πολλοὺς τε αὐτῶν ἀπεβάλλοντο. Ἦλω δ' ἂν μικροῦ καὶ ὁ στρατηγὸς ἱερεὺς,

De Cangii notæ.

(67) Ἀγκυρανῶν ἀρχόντος. Sinisanis, Clitziesthlanis Iconiensis Sultani fratris. Vide Nicetam.

(68) Ἦν δὲ τις γυνή. An comitissa illa, cujus mentio in Chronico Ceccanen. i, an. 1162, cui cum Willelmo rege bellum erat? comitissa forte Calacensis, quæ ad Robertum comitem Loritelli defecerat, ut est apud Falcandum, p. 667.

(69) Κατὰ τὸν Ἀγκῶνα. Obsessam a Frederico Anconam solutamque obsidionem sub an. 1166 ex Actis Alexandri pp. refert Baronius. At Gotefridus monachus id in an. 1171 rejicit, in quo magis ad Cinnamum accedit: Annales vero Rerum Pisannarum Ughelliani in an. 1177, denique Chronicon aliud Pisannarum in an. 1174. Sed in eo videtur peccare Gotefridus, quod Anconam Frederico restitutam scribit. Præerat autem Alemannicis copiis

Christianus episcopus Moguntinus Frederici cancellarius: *Imperator Christianum Moguntinum archiepiscopum in Italiam misit, qui per quinque fere ibi degens annos multa strenue operatus est. Nam Anconam civitatem maritimam, expulsis Grecis, imperatori restituit.* Porro anno 1165 in Italiam venit Christianus, eo missus cum comite Gothelmo a Frederico, ut provincias, quæ Willelmo Siciliae regi et summo pontifici parebant, expugnaret et Germanico assereret imperio: profuitque copiis Alemannicis in Italia usque in annum 1183, ut docetur ex Chronico Ceccanensi seu Fossæ Novæ. Moguntinensis istius episcopi meminerunt præterea Nicetus in Isaacio, l. i, n. 7; auctor Histor. episc. Bremens., an. 1171, Chronicon Reicherspergense, an. 1166, 1183, et Rogerus Hovedeo, an. 1197. Vide Serrarium, l. v. *Rerum Moguntinarum.*

εἰ μὴ φυγῆ τὴν σωτηρίαν ἐξέκλειψεν. Ἦ δὲ ἐπὶ A
 Οὐεννέτους ἐτράπετο ἀπὸ θαλάσσης, καθάπερ εἴρη-
 ται, τῆ πόλει ἐγκαθημένους, μάχῃ τε καὶ αὐτῶν περι-
 γενομένη ἐπανῆει ἐπὶ τὴν πόλιν, εὐφῆμοις φωναῖς
 βασιλέα μέγαν ἀναβοῶσα. Ὁ δὲ βασιλεὺς πρὸς τῆ
 Φιλαδέλφου, καθάπερ ἔφην, ἐνστρατοπεδευσάμενος
 ἐσκέπτετο πῶς ἂν εὐμηγάνως ἀφιστᾶν ἀλλήλων
 τοὺς εἰρημένους τῶν Βαρβάρων αὐτῷ γένοιστο. Καὶ
 δὴ παρὰ τὸν Λυκαονίας πέμψας σουλτάν ὠνείδιζέ
 τε τῆς εἰς αὐτὴν ἀπιστίας καὶ τὴν αἰτίαν ἀνεκτυ-
 θάνετο, δι' ἣν οὕτω Ῥωμαίοις ἀθρόον ἐκπολεμω-
 θείη. Ὁ δὲ ἄλλα τε προΐσχετο πολλὰ καὶ χολᾶν
 αὐτῷ τὸν ἐν σφίσι εἶπε Χαλιφάν (70) εἶτ' οὖν μέ-
 γαν παρ' αὐτοῖς ἀρχιερέα ἐπὶ τοσοῦτον ἤδη Ῥω-
 μαίοις συγκειμένῳ κατὰ τὸ φίλιον. Ταῦτα λέγων
 τοὺς πρέσβεις ἀπράκτους ἀπέπεμψεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς B
 τούτων ἀκούσας καὶ δευτέρᾳ πρεσβείᾳ τοῦτον ἀμεί-
 βεται, ἐπιστείλας αὐτῷ οὕτως· « Εἰ σοι δέδοκται
 τοῖς ἄλλοις τῶν ὁμοφύλων ἐπισυστάντι ἀνωθὲν πο-
 θεν κατὰ Ῥωμαίων ἐκδραμεῖν, θαρτῶν γε ἀπιθι-
 φύλακα γὰρ τῆ σεαυτοῦ τὸν Ῥωμαίων ἐπιστήσις
 στρατῶν ἡμερῶν οὐ πεντεκαίδεκα ἐπ' αὐτὴν ἀφιξό-
 μενον. » Ταύτην ὁ σουλτάν δεξάμενος τὴν ἐπιστολὴν
 ἐξεδειματώθη τε τὴν ψυχὴν καὶ τῶν μελετωμένων
 ἀποσχόμενος εἰρηναῖα τοῦ λοιποῦ διελέξατο. Καὶ τὰ τῆς
 ἐπιβουλῆς οὐ πῶ τέλος κρατυθέντα διελύετο ἀθι-
 ἄτε μεγίστου μέρους ἐν σφίσι τοῦ σουλτάν ἐπὶ βα-
 σιλέα μεταθεμένου. Τοίνυν καὶ βασιλεὺς μὲν ἀναι-
 μάκτῳ τροπαίῳ σεμνυνάμενος ἐπὶ τὴν Κωνσταντι-
 νου ἀναζευγνύει. Ὁ δὲ Παλαιστίνης ῥήξ (71) ἄμα
 τῷ Ἀντιοχείᾳ πρίγκηπι ταῦτα πυθόμενοι θάρρους C
 ὑποπληθύνοντες κατὰ τῶν Βεβρῶσιων κινηθέντες τε
 Βαρβάρων πᾶσι αὐτοὺς ἐζημίωσαν.

γ'. Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ τὸν σιλέντιον (72)

Du Cangii notæ.

(70) Χαλιφάν. Ita appellabant Siraceni supremos
 gentis suæ principes vocabulo Arabico, quod *suc-
 cessorem vel heredem* significat, inquit Willelmus
 Tyrus, l. xix, c. 19 et ex eo Jacobus de Vitriaco,
 l. 1, c. 7: *Et quod summi eorum prophetæ vicem
 et successionem jure tenerent hæreditario.* At Va-
 terius in præfat. ad El-Macimum censet, hæc
 voce vicarios seu locum tenentes sese appellitasse,
 Del nempe: unde eo nomine in tanto honore et
 reverentia a suis habebantur, ut quasi pro numine
 colerentur, nec nisi mandato et auctoritate illius
 quantumcunque potens aut nobilis appellaretur
 Soldanus, et omnes ejus subditi, tam reges quam
 alii, pedes ejus ad terram prostrati reverenter os-
 cularentur. Verba sunt Jacobi de Vitriaco. Ita
 Conradus Uspersg. de sultanis: *Uni tantum Persico
 imperatori pæne divini cultus more subjecti.* Ad eo
 tamen invaluit postmodum Sultanorum potentia
 in rebus politicis et militaribus, ut fere cum inani
 et specioso dignitatis titulo sola religionis seu
 potius superstitionis Mahumetanæ potestas penes
 Chaliphæ remaneret. Unde Baldrico Dolensi l.
 iii; Tudebodo, iv; Vincentio Belvac. l. xxxi, c. 93;
 l. xxii, c. 54; Roderico Toletano l. vi, c. 10,
 et aliis, papæ et apostolici suæ gentis vulgo appel-
 lantur. Primus autem Chaliphæ nomen et digni-
 tatem usurpavit Abubacarus, Mahometi successor,
 ut auctor est Georgius El-Macimus. Vide notas ad
 p. 328 Alexiad.

(71) Παλαιστίνης ῥήξ. Willelmus Tyr. l. xx, c.
 20, 21, 22.

sese convertit, iisque prælio debellatis in civitatem
 reversa est, lætis magnum imperatorem acclama-
 tionibus prosecuta. Princeps autem locatis, uti
 narratum est, ad Philadelphiam castris, id mente
 potissimum agitabat, qua demum arte Barbaros ab
 se invicem divelleret. Ac primo missis ad Lycaoniæ
 sultanum legatis, perfidiam illi objecit, et cur sic
 repente Romanis in hostem versus esset, percun-
 ctatus est. Ille autem tum alia multa protendit,
 tum iratum suum sibi esse chaliphæ sive summum
 apud eos pontificem, quod tandiu amicitiarum
 fœdere Romanis jungeretur. His dictis legatos
 rebus infectis remisit. Tum vero imperator, ut hæc
 accepit, 290 alteram legationem ad illum instituit
 cum hujusmodi litteris. « Quandoquidem tibi est in
 animo cum cæteris contribulibus tuis conspiranti
 Romanorum præcul terras devastare, securus abi;
 scias enim necdum quinto decimo exacto die inva-
 dentem Romanum exercitum, ipso te auctore, præ-
 sidiarii quasi jure ditionis tuæ summam arcepturum. »
 Hæc perlecta epistola commotus animo sultanus a
 priori instituto destitit et amicitiam in posterum
 pacto cum Romanis fœdere sancivit. Ita consilia ista,
 priusquam effectum consequerentur, rursum evanuerunt
 utpote sultano, qui in eis maxima pars ac momentum
 erat, ad Romanos transeunte. Itaque triumphum na-
 ctus incrementum imperator Byzantium revertitur. Pa-
 læstinæ autem rex et princeps Antiochenus, cum hæc
 accepissent, sumpta inde fiducia, contra Berrhæenses
 suscopere expeditionem, magnisque eos cladibus affe-
 cere.

3. Hac ferme tempestate silentium seu disser-

(72) Σιλέντιον. Κατηχητήριον λόγον interpre-
 tatur hoc loco vocem σιλέντιον Nicetas in Man. I,
 vii, n. 5. Pro dissertatione seu collatione (Galli
 conférence dicunt) sumi apud plerosque scriptorum
 constat, et hæc notione usurpant passim Theo-
 phanes p. 342, 358; Leo Grammaticus in Michaele.
 p. 448; Szyllizes, p. 399; Zonaras, p. 446;
 Nicetas Paphlago in Vita sancti Ignatii patriarch.
 Cp. p. 712 edit. 1618; Landolphus Sagax, pag. edit.
 Canisii 688, 720, 750, 768; Julianus Antecessor
 const. 56, § 199: *Hæc constitutio jubet provoca-
 tiones in consultationibus non tantum in amplissi-
 mis magistratibus, sed etiam omnibus senatoribus
 indicit, ut totus senatus causas appellationum audiat:
 quamvis silentium tantum sine conventu senatoribus
 denuntiata fuerit: silentio enim conventum esse
 videri.* Agitabantur vero silentia in silentiario, uti
 vocatur a Landolpho Sagæe l. xvi et Anastasio in
 Histor. Eccl. p. 66, seu ut habet Theophanes, p.
 201, εἰς τὸ σιλεντιάρικον, quam vocem vir doctus
 silentiariorum stationem perperam verit. Silentium
 dicitur idem locus apud eundem Anastasium in
 Vita Stephani III pp. p. 303 in var. lect.: *Multa
 dona ibi largitus est tam universo quam monasteria
 quæ necessaria sunt monachis, quamque foris im-
 mobilia loca, qui in silentio b. Petri apostoli —
 usque in hodiernum diem constituit.* Ubi silentium
 videtur esse, quod alias secretarium ecclesiæ dicitur:
 in secretariis enim conventus ecclesiasticos et
 synodos egisse pontifices palam est. Neque, opinor
 aliunde silentiarii dicti seu ii fuerint qui silentium

rationem ipse composuit imperator, non ut vulgo moris est, quam videlicet imperatoris nomine pronuntiavit illius secretarius. Inerat orationi profunda quædam et ex generoso prorsus animo profecta sensuum vis: crebrisque sententiis et variis argumentis cumulata erat. Dictio ipsa pura, facilis ac simplex character: utque verbo dicam, nullis implicata figuris, naturali tamen efflorescebat elegantia, et quæ auctorem manifeste proderet. Nam, ut sæpius a me dictum est, nulli mortalium naturæ dotibus comparandus erat. Equidem sæpe numero **291** controversias illi ex Aristotele proponens, pleraque eorum quæ in disceptationem venerant, promptissime soluta ab eo cognovi, rem a nemine omnium hactenus, ut opinor, prioribus retro sæculis factam. Idem multa in Scripturis, etiam quæ ad id temporis inexplicata remanserant, aut minus recte exposita, mira quadam perspicuitate explanavit: quæ hic inserere, alienum ab historiæ scribendæ legibus existimo.

Du Cangii notæ.

imponerent, quod opinantur plerique, seu quod in iis silentiis vel collationibus sederent et dissertarent, quod alio loco discutiendum reservamus. Certe silentiariorum dignitas adeo illustris fuit, ut in concilio Chalcedonensi act. 1 θαυμασιωτάτων epitheton iis tribuatur et Damasus pp. in Epist. ad Acholium, in synodo Rom. sub Bonifac. II pp. hæc scripserit: *Ad meritum filii mei Rusticii addi aliquid amplius non potest, — cum habeat prærogativam officii sui, quod silentiarius sit filii nostri Gratiani Augusti.* Ὑπαγορεύειν vero σιλέντιον idem est ac dictare apud Spartianum: *Defuncto quidem Sura, Trajani ei familiaritas crevit, causa præcipue orationum, quas pro imperatore dictaverat.* Id enim numeris fuit illius qui ab epistolis erat. Ita in concilio Nicæno II Nicephorus a secretis, postmodum patriarcha Cp. imperatoris nomine peroravit, τὸ κατὰ τὴν ἱερὰν σύνοδον ἐγχειρισθεὶς βασιλικὸν ἐπιφώνημα, ut est apud Ignatium Diaconum in Vita ejusdem Nicephori n. 10.

(73) Τοῦ ἀσηκρήτις. Secretarius a secretis. Sexta synod. act. 2, 4 et 12: Παῦλος ὁ μεγαλοπρεπέστατος ἀσηκρήτις σεκρετᾶριος βασιλικός. Βασιλικὸς ἀσηκρήτις in 7 synod. act. 3. Procopius in Histor. Arcana: Τοῖς δὲ ἀσηκρήτις καλούμενοις οὐκ ἀπέκκριτο τὸ ἀξιωμα, ἐς τὸ τὰ βασιλέως ἀπόρρητα γράφειν, ἐφ' ὧν περὶ τὸ ἀνέκαθεν ἐτέτακτο. Idem, lib. II De Bello Pers.: Τῶν ἀπορρήτων γραμματεὺς Nicephorus Cp. in Breviario: Ἀναγορεύουσιν εἰς βασιλέα Ἀρτέμιον Φιλιππικοῦ γραμματεῖα, ὃν τῇ Ἰταλῶν φωνῇ καλοῦσιν ἀσηκρήτις. Ignatius Diaconus in Vita ejusdem sancti Nicephori, n. 7: Καὶ τὴν διὰ χειρὸς καὶ μέλανος τέχνην ποιούμενος: ἤρεθον γὰρ ὑπογραφεὺς τοῖς τῶν κρατούντων μυστηρίοις ὑπηρετούμενος· οὕτω γὰρ παρὰ

ὁ βασιλεὺς αὐτὸς ξυνετάξατο λόγον (hh), οὐχ ὡς περ εἴθιστο τοῦ ἀσηκρήτις (73) αὐτὸν ἐκ βασιλέως δῆθεν ὑπαγορεύσαντος. Ἦν δὲ ἡ μὲν ἔννοια τῷ λόγῳ βαθεῖά τις καὶ ἐκ πάνυ γενναίας προτοῦσα ψυχῆς νοημάτων τε γὰρ διαρκῶς εἶχε καὶ ἐπιχειρήμασιν ἐστοιβάζετο συχνοῖς. Ἡ γὰρ μὴν λέξις καθαρὰ μᾶλλον καὶ ἀφελής· ὁ χαρακτήρ, καὶ [P. 170] τὸ ὄλον εἶπειν ἀσηκρήτιστος, αὐτοφυῆς δὲ ὁμοίως καὶ τὸν γεννήτορα ἐναργῶς ἐμφανίζων. Καθάπερ γὰρ μοι πολλάκις ἐρρήθη, φυσικοῖς πλεονεκτημασιν οὐδενὶ ἀνθρώπων ξυμβλητὸς ἦν. Ἐγώ γέ τοι πολλάκις αὐτῶ τῶν Ἀριστοτέλους διαλεξάμενος πολλά τῶν πολυζητήτων αὐτοφυῶς ἐπιλυόμενα ἔγνω, πρᾶγμα οὐδενὶ τῶν ἀπάντων, οἶμαι, γεγονὸς τοῦ παντός αἰῶνος. Ὁ δ' αὐτὸς καὶ πολλά τῶν ἐν Γραφαῖς ἀδιεξηγήτων εἰς δεῦρο μεινάντων, ἡ γοῦν οὐκ εὐστοχα διηρημευμένων σὺν θαυμασίᾳ τινὶ διεσαφηνεῖ ἀπλότητι· ἀπερ ἔμοι ἐνθάδε γεγράψεσθαι νόμων ἀπο ἔδοξεν εἶναι ἱστορικῶν.

τῇ Αὐσονίδι διαλέκτῳ τὸ ἀσηκρήτις ὄνομα. ὃ ἐπὶ τῶν μυστηρίων μεθερμηνεύεσθαι βούλεται. Munus ipsum μυστικὴ τῶν κρατούντων ὑπηρεσία dicitur eidem n. 9. Occurrit passim apud scriptores Byzantinos, Theophylacti. Simocatt. l. vii, c. 10; Constantin. De admin. imperio c. 46; Manass. p. 159, edit. Maurisii, Menand. Protect. etc. [P. 493] Ita etiam unico vocabulo asecretis et asecretia usurpant interdum scriptores Latini. Glossar. Ælfrici: Asecretis vel principis consiliarius, germana. Saxonibus geryne est mysterium. Carolus Magnus, l. iv De cultu Inag. c. 9: Mox ut Leontius asecretia conspexit, etc. Anonymus, De Mirac. sancti Hugonis abbatis Cluniacensis: Redit ergo peregrinus ille spem gerens veniæ, si Hugonem posset invenire S. Petri asecretem. Paulus Diaconus, l. iv Chr. Cas. c. 68: Postquam asecretis efficitur, logothetum illum — imperii statuit. Adde Anastasium in Vit. pp. p. 53, 214; Hincmar. Remens., epist. 3, c. 16; Vitam sancti Georgii Amastreni, c. 5. n. 18; Baron. an. 811, n. 32. Habebant etiam reges nostri suos asecretis, ut constat ex Epist. Joannis VIII. pp. 87, et diplomate Roberti regis an. 1029, in Probat. Histor. Monmorentiacæ, p. 16. Qui vero inter palatinos secretarios primus erat, πρωτασηκρήτις dicitur Nicetæ Paphlagoni in Vita sancti Ignatii patriarch. Cp., Choriatæ in Andr. l. II, n. 7; et Pachymeri, l. II, c. 13; l. v, c. 19; πρότιστος τῶν βασιλικῶν γραμματέων Nicephoro in Breviario p. 172. I edit.; πρώτος τῶν βασιλικῶν ὑπογραφεῶν Ignatio Diacono in Vita sancti Nicephori patriarch. Cp. n. 59; protosecretarius Anastasio in Collectan. p. 254; denique Corippus, l. I asecretam sic describit:

Hinc secreta sacræ tractans Demetrius aulae.

Cornelii Tollii notæ.

(hh) Τὸν σιλέντιον ὁ βασιλεὺς αὐτὸς ξυνετάξατο λόγον. Tangit eandem rem Nicetas I. VII: Καὶ ὁ βασιλεὺς τοιγαροῦν οὕτως σύγλωττιαν εὐτυχικῶς, καὶ λόγου ἐμψυτον χάριν πεπλουτηκῶς, οὐ λαμυρῶς ἐπέστελλε μόνον, ἀλλὰ καὶ κατηχητηρίους ὡδὶνε λόγους, οὓς φασὶ σιλέντια, καὶ εἰς κοινὴν ἀνέπτυσσεν ἀκοήν· *Hic quidem imperator natura facundus et suavis et sermonis affluentia ornatus, non eleganter, tantum epistolas scribebat, sed et religionis in-*

stitutiones parturiebat, ac publice declamabat. Agunt de voce σιλεντίου Curopatates et Meursius in Glossario. Alii interpretantur sermonem de jejuniis, ut hoc Zonaræ loco in Leone philosopho: Ὡς μὴ δυνηθῆναι διαλεχθῆναι τῇ συγκλήτῳ περὶ νηστείας τὴν συνήθη διάλεξιν, ἡ καλεῖται σιλέντιον. *Ut non potuerit solemnem dissertationem in senatu de jejuniis habere, quæ dicitur silentium.*

BIBLION Ζ΄.

LIBER VII.

α'. Ἄ μὲν οὖν ἄχρι καὶ δεῦρο εἰς ἡπειρον ἑκατέ-
 ραν βασιλεὶ Μανουῆλ εἰργαστο, τοιάδε τινα ἐγένετο.
 Ἐξῆς δέ μοι γεγράφεται ὅσα ἐπὶ Ἀσίας (74) στρα-
 τευσαμένῳ τούτῳ ξυνέπεσε. Κλιτζισθλάν γάρ, οὗ
 πολὺν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐποιησάμεθα λόγον, χρή-
 ματα, ὡσπερ ἔφην, μεγάλα πρὸς βασιλέως κεκομισ-
 μένος δυνάμεώς τε ἐπὶ πλείστον ἦκε καὶ τῶν τῆδε
 δυναστῶν ἄλλους τε τὰς ἀρχὰς ἀφελόμενος αὐτὸς
 ἔσχε καὶ δὴ καὶ Σανισάν, ὃς ἀδελφὸς μὲν αὐτῷ ἦν
 καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν ἐφυ σπερμάτων, Γάγγρας δὲ καὶ
 Ἀγκύρας πόλεων ἀμφοῖν ἦρχε Γαλατικῶν, βιασά-
 μενος τὰς μὲν ὑφ' αὐτὸν ἐποιήσατο, τῷ δὲ, ἐπειδὴ
 μὴ κατακτείνειν ἐδυνήθη, ἀνάγκην ἐπήγε ξένῳ καὶ
 ἐπηλύτῃ ἔθνη ἀνθρώπων περιέναι πάντα. Ταύτη
 καὶ βασιλεὶ μὲν οὐδέ τινα πόλειον ἀπεδίδου, ὧν ἂν
 περιγεγονῶς τύχοι· οὐδέ τι τῶν ἄλλων, ἅπερ αὐτῷ
 διομολογησάμενος ἔφθη, ἐπιτελὲς ποιεῖν ἤθελε. Με-
 γαλοφροσύνη δὲ ἐς πάντας ἐχρήτο ἀνθρώπους καὶ
 τὴν ὁρμὴν οὐδαμῆ καθεκτὸς ἦν. Ἄ βασιλεὺς ἐνοῶν
 ἐχαλέπαινε μὲν καὶ τὰ πρότερα καὶ ἐν δεινῷ τὸ
 πρᾶγμα ἐποιεῖτο, πρὸς δὲ τῶν ἐτπερίων ἀνθελχόμε-
 νος πραγμάτων πρὸς τούτοις καὶ τὰ ἐξ Ἀσίας ἀνα-
 κινεῖν ἤκιστα ἤθελεν. Ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς οὐδαμῶθεν ἐξ
 ἐσπέρας αὐτῷ πόλεμος ἀνεφαίνετο τοῦ λοιποῦ ἅτε
 πάντας ἤδη κατωρθώκοι, στρατεύμα ἀγείρας ἰκανὸν
 τῆδε διαθαίνειν διενοεῖτο. Κλιτζισθλάν δὲ, ἐπειδὴ
 τούτων ἤκουσε, πρέσβεις ἐς βασιλέα πέμψας ἄλλα
 τέ οἱ τῶν κατὰ γνώμην ἐπιτελῆ ποιεῖν ὡμολόγει καὶ
 Ῥωμαίων δυνάμεις ἐπὶ κατασχέσει πόλεων ὧν ἂν
 βασιλεὺς αἰροῖτο αὐτίκα ἐπὶ Ἀσίαν σταλῆναι· ἡξίου-
 πόνου γάρ τοῦ ἐπὶ τούτῳ συλλήψεσθαι σφίσι καὶ
 αὐτόν. Ταῦτα βασιλεὺς ἀποδεξάμενος Ἀλέξιον τὸν
 Πετραλοῖφαν στρατεύματι ἅμα ἐς ἑξακισχιλίους
 ἀριθμουμένῳ ἐπέμψε, χρήματά οἱ προσεπιδούς,
 ἅπερ αὐτῷ εἰς πόλεμον τόνδε ἀποχρήσειν ᾔετο.
 Ἀλέξιος μὲν οὖν ἐπὶ ταιούτοις εἰς τὴν Ἀσίαν ἐστέλ-
 λετο· Κλιτζισθλάν δὲ, ἐπειδὴ τὸν Ῥωμαίων στρα-
 τὸν [P. 171] προσιέναι ἤκουσεν, εἰς πόλεις ἐκπέμ-
 πων, ἃς ἐτι ἀχειρώτους αὐτῷ ξυνέβαινον εἶναι, δέος
 τὸ ἐκ τῆς βασιλέως ὑπέτεινε σφίσι στρατιᾶς. Αἱ δὲ
 πρὸς ἀμφοτέρας οὐχ οἶαί τε οὔσαι δυνάμεις ἀντισ-
 χεῖν οὔτι ἐκούσαι αὐτῷ προσεχώρουν. Ὁ δὲ ἐπειδὴ
 καὶ αὐτῶν ἐγκρατὴς γένοιτο, οὐδεμιᾶς λοιπὸν Ῥω-
 μαίοις ἐπιχωρεῖν ἤθελεν. Ἐφ' οἷς ἠγανάχτει μὲν

Δ 1. Ea fere sunt quæ hactenus utraque in conti-
 nente Manuel imperator gessit : deinceps ea expro-
 diam, quæ in Asia bellum gerenti evenere. Clit-
 ziesthlan, de quo multa in superioribus memoravi-
 mus, magnis ut dixi ab imperatore acceptis pecuniis
 ditior potentiorque factus, vicinos dynastas prin-
 cipatibus suis exiit eorumque terras occupavit :
 sed et Gangra Ancyraque, Galatiæ oppido utroque,
 Saisane fratre consanguineo, qui iis imperitabat,
 per vim expulso, potitus est : eique cum necem in-
 ferre non potuisset, peregrini et advenæ instar terras
 omnes exteræ circummundi necessitatem imposuit.
 Itaque nullam earum quas ceperat civitatum impe-
 ratori reddidit : **292** neque quidquam præstitit
 rerum quas ipse iurejurando erat pollicitus. Arro-
 gantia præterea ac ferocitate quadam in quosque
 hominum utebatur, nec ullo modo poterat animi
 impetus continere. Quæ ubi principi comperta sunt,
 tum priora illius facinora, tum insolentiam ægre
 tulit : sed Occidentalibus negotiis impeditus com-
 movere insuper Asiam verebatur. At postquam
 nullum in Occidente amplius sibi superesse bellum
 vidit, rebus utpote ibi feliciter confectis, conscripto
 idoneo exercitu transire in Asiam constituit. Quibus
 intellectis Clitziesthlan per legatos quæcunque im-
 peraret omnia facturum se principi respondit. Ad
 hæc copias Romanas, ut quas vellet civitates occu-
 paret, in Asiam mitti postulavit : se laboris istius
 participem sociumque fore pollicitus. Illis acceptis
 conditionibus Alexium Petralcepham cum sex mil-
 lium exercitu imperator eo mittit, datis pecuniis
 quas ad bellum istud conficiendum sufficere existi-
 mabat. Hoc quidem apparatu in Asiam venit Alexius.
 Clitziesthlan autem, ut adventare Romanorum
 exercitum percepit, missis ad civitates, quas non-
 dum ipse occupaverat, nuntiis, pavorem iis ex
 imperatoris exercitu incutere intendit. Sed cum
 eæ ad utramque vim sustinendam minus essent
 idoneæ, illius imperio invitæ se subdidere. Oppidis
 igitur istis potitus nullum horum amplius tradere
 Romanis **293** voluit. Unde ira accensus imperator
 extemplo apparare bellum statuit. Sed cum, variis
 distentus negotiis, id peragere non posset (quippe
 D jam ver præterierat bellis gerendis maxime ido-

Du Cangii notæ.

(74) Ἐπὶ Ἀσίας. Bellum Iconiense commemora-
 rare aggreditur Ciannamus, in quo cruentam adeo
 passus est cladem Manuel accisis totius imperii
 viribus, ut nusquam deinceps solitam mentis hila-
 ritatem, qua singulariter præeminebat, exhibuerit,
 nec corporis sospitate, qua plurimum pollebat,
 usque in supremum vitæ diem fructus sit. Illud

multis narrant Nicetas, l. vi, n. 1 et sequenti ;
 et Tyrius, sub an. 1174, quo et commissum præ-
 lium testatur l. xxi, c. 12. Attigerunt etiam Ro-
 bertus de Monte et Nicolaus Trivetos, an. 1179 ;
 Vincentius Belvac. l. xxxi hæc. Hist. c. 150 ;
 Chronicon Reichersperg. p. 273 ; et Ægidius de
 Roya, an. 1176.

neum, quo tempore tum alia Romanis commoda procurare tum etiam urbes ubicunque vellet instaurare poterat : præterea etiam Amasia, Orientis urbs, ad eum accessit, quæ bello necdum palam flagrante ultro se dedere Romanis parata videbatur), eas igitur ob causas talia instituit. Michaellem Gabram, virum ut sæpius a me dictum est sebasti dignitate auctum rei que militaris peritissimum, in Paphlagoniam mittit et eum præsentibus aliisque istis in regionibus contrahendis copiis, tum etiam cum iis, quæ ex Trapezunte et ΟἸναῶ, civitatibus Ponticis, accersendæ erant, ad Amasiam iter intendere jubet. Interea et hæc accidere. Joanni Contacuzeno, cujus crebra a me facta in superioribus libris mentio, filius erat Manuel, forma conspicuus et robore corporis nulli æqualium secundus. Hunc rebus ut aiunt, nefandis ut plurimum intentum monuit primo imperator ab iisque illius avertere animum studuit. Sed cum obstinatius cæptis insisteret, ultra hæc non passus princeps, in carcerem eum conjecit. At dum in custodiam abducitur, quod ab iis qui magistratu funguntur haud raro fieri videmus (facere enim ea plurimum solent per quæ gratiam principis se consecuturos putant) invito imperatore oculis adolescentem privant. **294** Quod ubi ille audivit, indignatus quidem obtestatusque est inscio se id factum esse. Dolorem tamen ex eo conceptum casu tulit, cum suppeteret nihil, unde facinoris auctores plecteret.

ὧν εὐνοίαν αὐτοῖς ἐπισπᾶσθαι τὴν βασιλείωσ γένοιτο). τὰς ὄψεις ἀφαιροῦνται τὸν μείρακα. Ὄν ἐπειδὴ βασιλεὺς ἤκουσεν, ἐδυσχέρανε μὲν καὶ ὠμνυτό γε μὴ ἂν αὐτοῦ ξυνειδότης τὸ τοιόνδε πρὸς ἐκεῖνον εἰργάσθαι, ἤνεγκε δὲ ὅμως τὸ ἀλγῆμα· οὐ γὰρ εἶχεν ὅπως σὺν τῷ δικαίῳ τοὺς δράσαντας ἀμυνεῖται.

2. Michael igitur, uti dictum est, Amasiam missus, trajecto Damalis freto ad Melangia, recto itinere contendit. Inde ex Bithynia et Rhyndaco vicinis regionibus idoneo contracto exercitu ad campos Dorylæi ire pergit, ut ibi constituta Romanorum præsidia et castella per pacis adhuc inducias necessario comæatu muniret et sultani inimicis adderet animos, ac postremo Dorylæum iustauraret. Dorylæum istud, una quondam ex maximis et celeberrimis Asiæ urbibus fuit. Mollis enim tractum istum aura perflat, campique circumjacent plani admodum et incredibilem quamdam pulchritudinem præferentes : tam pingues autem et secundi, ut herbas pastui optimas uberemque segetem producant. Ad hæc Pluvius regionem perfluit et aspectu jucundus et suavis gustu. Tanta vero innatat in eo piscium multitudo, ut quantumvis magna copia ab incolis capiantur, largissime tamen suppetant. Hic olim a Melissaeno isto, qui Cæsaris dignitate insignis fuit, exstructæ fuere domus splendide, vicique erant hominum frequentia celebres : ut et thermæ nativæ, et porticus et lava-

βασιλεὺς καὶ αὐτίκα ἐπὶ μάχην καθίστασθαι διενόητο· τῶν πραγμάτων δὲ αὐτῷ μηδαμῆ συγχωρούντων (ὅ τε γὰρ τοῦ ἥρος ἐξῆκεν ἤδη καιρὸς πολεμίοις μάλιστα προσήκων ὧν πράγμασι, καθ' ὃν ἄλλα τε τῶν συμφόρων Ῥωμαίοις διοικήσασθαι αὐτὸς ᾤετο καὶ δὴ καὶ πόλεις ἔτι δὴποτε αὐτῷ βυλομένῃ ἦν ἀνεγεῖραι· πρὸς δὲ καὶ Ἀμάσεια, πόλις ἐστίν, τότε δὴ αὐτῷ προσεχώρει, ἦν οὐπω μάχης εἰς τὸ ἐμφανὲς ἐκραγεῖσθαι σὺν εὐπεταίᾳ μάλιστα Ῥωμαίους λήψασθαι εἰκὸς ἦν). τούτων δὴ ἕνεκα κατὰ τὰδε ἐποίει. Μιχαὴλ μὲν ἦ ἐπίκλησις Γαβρᾶς ἦν, ἀνδρα, ὡς μοι πολλάκις ἐβρόθη, ἔς τε τὸ τῶν σεβαστῶν ἀξίωμα ἤκοντα καὶ πολεμίων ἱκανῶς ἐμπειροῦν ἔργων, ἐπὶ τὴν Παφλαγόνων ἐξέστειλε, στρατεύμα δὲ μὲν αὐτίκα ἐπαγόμενον, δὲ δὲ καὶ ἐκ τῶν τῆδε χωρίων ἀθροίσοντα, ὅσοι τε ἀμφὶ Τραπεζοῦντι καὶ Οἰναίῳ πόλεσιν ἔκηνται Ποντικαῖς, καὶ τούτους δὲ μεταπεμφόμενον, ἐκέλευεν οὕτω ἐς Ἀμάσειαν παρελθεῖν. Ἐν δὲ τούτῳ τοιάδε τινὰ ξυνέπεσεν. Ἰωάννη τῷ Καντακουζηνῷ, οὐ πολλάκις ἐν τοῖς ἐμπροσθεν ἐπεμνήσθημεν λόγοις, παῖς ἦν Μανουῆλ, ἰδεῖν τε ἀγαθὸς καὶ ῥώμῃ σώματος οὐδενὸς τῶν ἡλικιωτῶν ἤσσαν γενόμενος. Τούτῳ δὴ βασιλεὺς ἔργου· ὡς ἐλέγετο, ἀπειρημένοις ὡς ἐπίπαν ἐγχειροῦντι· τὰ μὲν πρῶτα παραινέσεις προσῆγε, τῶν τηλικῶν δὲ ἀποστῆναι πειρώμενος. Ἐπεὶ δὲ ἀπρίξ ἐκεῖνος τοῦ τολμήματος εἶχετο, οὐκ ἀνσχομένος βασιλεὺς τότε δὴ καὶ εἰς φρουρὰν αὐτὸν ἔδωκεν. Ὅποια δὲ τοῖς ἐν ἀρχαῖς εἴθισται (πράττουσι γὰρ ὡς τὰ πολλὰ δι' ἐς τὴν εἰρηκτὴν παρελθόντα βασιλέως οὕτι ἐκουσίου

β'. Ἀλλ' ὅπερ ἐλέγομεν, Μιχαὴλ μὲν ἐπὶ Ἀμάσειαν ἐπεμψεν· ὁ δὲ, τὸν Δαμάλεως κορθμὸν διαβάς, εὐθὺς Μελαγγείων ἐχώρει. Ἐνθα ἐκ τε Βιθυνίας καὶ τοῦ Ῥυνδακοῦ χωρίων στρατεύμα ἀγείρας ἱκανὸν ἐξῆει ἐπὶ τὰ Δορυλαίου πεδία, τὰ ἐκεῖσε Ῥωμαίων φρούρια εἰρήνης κατεχούσης ἔτι τῶν ἐπιτηδείων ἐμπληρόμενος καὶ τοῖς τῷ σουλτάν δυσμεναίνουσι θάρσος ἔτι μᾶλλον ἐμποιήσων, πρὸς δὲ καὶ Δορυλαίων ἀνοικοδομήσων. Τὸ δὲ Δορυλαίον τοῦτο ἦν μὲν ὅτε πόλις ἦν μεγάλη τε εἴπερ τις τῶν ἐν Ἀσίᾳ [P. 172] καὶ λόγου ἀξία πολλοῦ. Ἀδρα τε γὰρ τὸν χῶρον ἀπάλη καταπνεῖ, καὶ πεδία παρ' αὐτὴν τέταται λειότητός τε ἐπὶ πλεῖστον ἤκοντα καὶ ἀμήχανόν τι προφαίνοντα κάλλος, οὕτω μέντοι λιπαρὰ καὶ οὕτως εὐγεω, ὡς τὴν τε πόαν δαψιλῆ μάλιστα ἐκδιδόναι καὶ ἀβρὸν παρέχεσθαι ἄσταχυν. Ποταμὸς δὲ διὰ τοῦ τῆδε τὸ νᾶμα πέμπει καὶ ἰδέσθαι καλῶς καὶ γεύσασθαι ἠδύς. Πλήθος ἰχθύων τσοῦτον δὲ ἐννήχεται τούτῳ, ὅσον εἰς δαψίλειαν τοῖς τῆδε ἀλιευόμενον ἐλλιπὲς οὐδαμῆ γίνεσθαι. Ἐνταῦθα Μελισσηνῶν ποτε Καίσαρι (75) οἰκίαι τε ἐξωκοδομῆνται λαμπραὶ καὶ κῶμαι πολυάνθρωποι ἦσαν θερμά τε αὐτόματα καὶ

Du Cangii notæ.

(75) *Μελισσηνῶν ποτε Καίσαρι*. Nicephorum Melissaenum Cæsarem intelligit, qui ab exerci u circa Damalium eodem ferme tempore quo in urbe

Alexius Comnenus imperator dictus est. Vide stemma Comnen.

στοαὶ καὶ πλυνοί, καὶ ἕσα ἀνθρώποις ἡδονὴν φέρει, ταῦτα δὴ ὁ χῶρος ἄφθονα παρεῖχεν. Ἀλλὰ Πέρσαι, ὀπηνίκα ἢ κατὰ Ῥωμαίων ἠκμαζεν ἐκδρομή, τὴν τε πόλιν εἰς ἔδαφος βεβλημένην ἀνθρώπων ἔρημον παντάσιν ἐπεποίητο καὶ τὰ τῆδε πάντα μέχρι καὶ ἐπὶ λεπτόν τῆς πάλαι σεμνότητος ἠφάνισαν ἔχνος. Ἡ μὲν δὴ πόλις τοιάδε τις ἦν. Τότε δὲ Πέρσαι ἀμφὶ διαχιλίους περὶ ταύτην νομάδες ὡς ἔθος ἐσκήνουν· οὗς δὴ ἐκεῖθεν ἀπαναστήσας βασιλεὺς χάρικά τε τῆς πόλεως οὐ μακρὰν ἀποθεν περιβαλὼν τὰ πρὸς τειχοδομίαν ἐξηρτύετο. Καὶ ἡ μὲν κατὰ τάχος ἠγείρετο, σχήματος μὲν πολλῶ τοῦ πρότερον ἔνδον ὑποκεχωρηκυῖα, τοῦ δὲ εἰς ἄκραν αὐτῆ ἀνεστηκότος τὰ πρότερον γηλόφου ὀλίγω δὴ ἀποτέρω καὶ ἀπὸ ταύτου πάντοθεν τοῦ διαστήματος τὸν περιβολὸν στρέφουσα. Βασιλεὺς δὲ εὖν ὀλίγοις ἐκάστης ἡμέρας ἐξιῶν λόχοις τε ἐξ ἀφανοῦς καὶ κατὰ πρόσωπον συμβολαῖς πολλοὺς Περσῶν ἔκτεινε καὶ τῶν παρὰ σφίσιν ἐπιφανῶν. Οὐ γὰρ ἐνέλιπον συχνοὶ ἐκ τῶν ἀνωτάτω συρρέοντες ἐφ' ᾧ τὴν οἰκοδομίαν οὕτω κωλύειν. Τότε δὴ καὶ Σανισάν, οὐπερ ἤδη ἐμνήσθη, χρόνοις τισὶ πρότερον βασιλεὺς αὐτῷ προσπεφυγότα ἐπὶ τὰς ἀνωτάτω Ἰκονίου χρήμασιν ἐφοδιάσας ἐπεμψε χώρας. Εἶπετο δὲ οἱ καὶ στρατεύμα ὁδοῦ τῆς ἐπὶ Παφλαγονίαν ἠγησομένην. Ἀλλ' οὐπω ἐπὶ πλείστον προῆλθε, καὶ Περσῶν δυνάμεις ἐλλοχῆσαι Ῥωμαίων τε τῶν σὺν αὐτῷ πολλοὺς ἔκτειναν καὶ λαφύρων ἐπλήσαντο ἱκανῶν. Σανισάν δὲ μόγις ἐκεῖθεν διαδράς πεφοβημένος ἐπὶ βασιλέα ἦλθεν. Οὕτως ἐς τὸ κακοτυχὲς ἀεὶ τῷ ἀνθρώπῳ τὰ πράγματα ἀπεκρίνιτο. Τὰ μὲν δὴ ἐπὶ Δορυλαίου τῆδε ἐφέρετο. Μιχαὴλ δὲ ὁ Γαβραῖς σὺν τῷ στρατεύματι εἰς Ἀμάσειαν ἦλθε, παρακαλούμενός τε πρὸς τῶν τὴν πόλιν ἔχόντων αὐτίκα δὴ ἐπὶ ταύτην παριέναι, ἐπειδὴ καὶ δυνάμεις παρὰ Κλιτζιεσθλάν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἀφιγμένη οὐ μακρὰν ἀποθεν τῆς πόλεως ἐσκήνου, οὐδαμῆ ἐθάρρει τὴν εἰσοδόν. Ὑποψία γὰρ πολλῆ εἰς τοὺς ἔνδον ἐχρῆτο [P. 173] μὴ προδοσίαν δῆπου κατ' αὐτοῦ μέμελετηκότες εἴησαν. Οἱ δὲ καὶ ὁμήρους τούτου δὴ ἔνεκα παρ' αὐτὸν ἐπεμψαν τὴν τε ἀκρόπολιν Ῥωμαίοις κατ' ἐξουσίαν ἔδοσαν. Ἀλλὰ ὀρθωδία τις καθάπαξ παραλαβοῦσα τὸν ἀνθρώπον ἐπὶ σκήψεις ἄλλοτε ἄλλας ἀναχωρεῖν ἐποίησι, ἕως οἱ ἐπὶ τῆς πόλεως, ἐννοησάμενοι μὴ ταῖς μακραῖς Ῥωμαίων ἀναβολαῖς παρὰ Κλιτζιεσθλάν τῆς πόλεως ἀλούσης ἐς ἀπέχθειαν αἰῶνα τὸν πάντα δεσπότη ἐσομένῳ καθίσταιντο, τοῦ παρὰ σφίσιν ἄρχοντος οὐδὲν ξυνειδότος τοῖς εἰρημένοις ταύτην παρέδοσαν. Ἦδη δὲ καὶ Μιχαὴλ ἄρας ἐκεῖθεν ἐπὶ γῆν τὴν Ῥωμαίων ἦλθεν, οὕτε τῶν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, ὡς μοι ἐρρήθη, Ῥωμαίων, οὕτε του τῶν ἄλλων λόγον πεποιημένος οὐδένα. Καὶ τὰ μὲν Ἀμασειας πόλεως ἐν τῷδε ἐτελεύτα· βασιλεὺς δὲ ἀμφὶ Δορυλαίῳ ἐτι πονούμενος, ἐπειδὴ ταῦτα ἐπύθετο, Θωμᾶν τὸν ἐκτομίαν παρὰ Κλιτζιεσθλάν πέμψας Ἀμάσειαν ἐνέκειτο ἀπαιτῶν ἔρχων τέ οἱ παρόρασιν ἐπεκάλει καὶ εἴ γε μὴ τοῦ ἐς Ῥωμαίους τοιάδε ὑβρίζειν ἀπόσχουτο, οὐκ εἰς μακρὰν τάχα τῆς δίκης ἐκδίκου πειράσασθαι ἠπέλει. Ὅστις μέντοι Θωμᾶς οὗτος ἦν αὐτίκα δηλώσω.

A era : quæque alia hominibus voluptati **295** esse solent, regio hæc affatim suppeditat. Sed enim Persæ quo tempore Romanorum fines maxime incursabant, urbem solo æquatam incolis nudarunt prorsus, et circumjecta omnia ita vastarunt, ut nullum ferme pristini splendoris vestigium reliquerint. In eo igitur statu erat tunc hæc civitas. Persæ autem hac ipsa tempestate ad duo millia cum pascuis, uti solent, tabernacula habebant : quibus hinc expulsis imperator valloque non procul ab urbe circumducto se ad murorum ædificationem comparat. Condi igitur summa celeritate civitas cœpit, forma ab ea quæ prius fuerat multum intus absimili, a colle vero, quem olim pro arce habuerat, paululum remotius et pari undique intervallo circumductis mœnibus. Princeps autem cum paucis exhibat singulis diebus, et partim clandestinis insidiis partim aperto Marte multos Persarum illustiores cecidit. Neque enim desinebant a superioribus continuo locis irrumpere, quo structuram urbis impedirent. Tum quoque Sanisanem, cujus supra memini, qui aliquot ante annis ad imperatorem profugerat, in eas regiones, quæ supra Iconium adjacent, datis pecuniis misit. Comes erat exercitus in Paphlagoniam iturus, cui ille ductor foret. Sed haud multum confecerat itineris, cum Persarum copiæ ex insidiis coortæ multos Romanorum interficerent, et præda multiplici potiuntur. Ipse Sanisan vix vitato periculo ad imperatorem trepidus venit : adeo adversantem sibi **296** fortunam habuit, quoties rem aggredereetur. Dum hæc ad Dorylæum peraguntur, Michael Gabras cum exercitu Amasiam venit, invitatusque ab oppidanis, ut statim civitatem ingrederetur, nequaquam id ausus est, quod et copiæ a Clitziesthane eam ipsam in rem missæ haud procul ab urbe castra locassent : maxime enim verebatur ne oppidani prodicionem moliverent. Sed illi et obsides ea propter ad ipsum misere et arcem insuper Romanorum potestati tradidere. At is nescio quo pavore correptus ad varios subinde recurrebat prætextus, donec oppidani veriti ne, dum Romani in dies differunt, urbe a Clitziesthane capta, futuri domini offensam in æternum incurrerent, inscio præfecto suo, eam tradiderunt. Jam etiam Michael motis inde castris in fines Romanos redierat, nullæ neque Romanorum qui in arce erant, neque alius cujusquam ratione habita. Interea dum ista ad Amasiam geruntur, imperator adhuc circa Dorylæum occupatus, ut hæc rescivit, Thoma eunuchum ad Clitziesthlanem misso, ut Amasia sibi restitueretur institit et perfidiam ipsi exprobravit, additis minis, ni ejusmodi Romanos injuriis afficere absteret, brevi justitiam vindicem experturum. Quis autem fuerit Thomas iste, commemorabo. Lesbo quidem insula oriundus erat, **297** familia prorsus obscura : cumque nullo laudabili vitæ instituto instructus esset, Byzantium profectus secundæ venæ artem exercuit, atque inde facere quæstum cœpit. Sed nihil est in rerum natura, quod obscuram

fortunæ non possit inservire. Thomas enim quamvis ad ultimum et sordidissimum illiberalis artificii genus descendisset, ex ea tamen arte magnus, si quis alius, in palatio fuit, ingentibusque brevi comparatis pecuniis aliquot post annis cum iis in Palestinam se recepit. Sed cum nihil ipsi ex voto ibi succederet, iterum ad imperatorem rediit: veniamque primo consecutus, illius offensam rursus incurrit, eoque ipso in carcerem palatii, qui Elephantinus vocari solet, coniectus vitam in eo exegit. Sed de his postea. Tum vero ad sultatum uti diximus missus, cum nihil rerum quarum causa venerat consecrere iste voluisset, rebus infectis ad imperatorem reversus, parum absuit quin a Persis itinera insidentibus interficeretur.

ἔστιν, ἐνταῦθα τὸν βίον ξυνεμετρήσατο. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον. Τότε δὲ ἐπὶ τὸν σουλτάν, ὡς περ ἐλέγομεν παραγεγονώς, ἐπεὶ μηδὲν ὧν ἕνεκα ἦλθεν ἐπιτελεῖς ἐκεῖνος ποιεῖν ἠθελεν, ἀπρακτος ἐς βασιλέα παλινοστεῖ, ὅτε δὴ μικροῦ καὶ ἀπεκτονέσθαι τοῦτον ἐδέησαν Πέρσαι οἱ ἀνὰ τὴν ὁδὸν ἐνεδρεύοντες ἦσαν.

3. Cæterum imperator intra quadragesimum diem urbe instaurata, cum eam fossa cinxisset multisque ibi ad habitandum Romanis sedes dedisset, valido insuper relicto præsidio, inde profectus castra ad Rhyndacum locat, atque paulisper ibi moratus discessit. Cumque paucos admodum sequi signa videret (plerique enim ordines inscio ipso domum redierant, etsi non semel, **298** ut aiunt, vetuisset, ne quis castris excederet), Michaelē quemdam natione Barbarum, antea Isach vocatum, inter domesticos ministros primas tenentem, ad sumendum de iis qui ordines deseruerant supplicium, misit: ipse cum paucis per Lampes campos iter faciens, oppidum quoddam ad Mæandri fontes exstructum, cui Sublæum nomen est, vetustate collapsum instaurat. Ibi imperator alio prorsus quam quo solebat modo, cum hostibus prælium inire cœpit. Ignis enim aut: quæ effusæ instar, nullo sibi resistente, accendebatur et ferebatur. Dum hæc a principe agebantur, Michael, cujus modo memini, ut qui Romanis jam pridem infensus erat, capta irati imperatoris occasione, obvios quosque, nulla habita prius quæstione, supinos ad terram prosternit ferroque oculis immerso excæcatos miseros sicut erant relinquit, quorum hæc paterentur ignaros prorsus: licet etiam rei militari non dedissent operam, sed rustici essent aut mercatores aliudque id genus hominum. Atque ita in alios etiam grassabatur, quos pariter membris sæde mutilabat. Sed imperator, qui jam oppido communito reversus erat Byzantium cognitis istis eum revocavit, nec multum absuit quin iisdem propemodum, quibus alios affecisse diximus, eum multaverit poenis. Verum ea lege, ut talia deinceps in Romanos non auderet, crimen quidem illi remisit: sed **299** iustitia divina haud multo post ulta tot scelera eum vita exemit, liberosque illius variis subiecit calamitatibus. Eodem quoque tempore Gabram etiam in iudicium vocavit princeps, lataque

A Λέσθου μὲν ὄρητο νήσου, οἰκίας δὲ ἀφανοῦς γεγονώς, ἐπειδὴ μηδὲν ὅ τι τῶν λόγου ἀξίων ἐπιτήδευμα αὐτῷ ἦν, ἐς Βυζάντιον ἰόντι ἔργον ἐπιμελὲς ἐγεγονέι φλέβας ἀνθρώπων τέμνοντι ἐντεῦθεν ἑαυτῷ τὸ ζῆν περιποιεῖσθαι. Ἄλλ' εἶκε τῶν ἀπάντων εἶναι μηδὲν ὅ βουλομένη τῇ τύχῃ ὑπηρετεῖν ἡκιστα δύναιτο. Θωμάς γάρ, καίτοι ἐς τοσοῦτον βαναυσίας ἤκων, ἐκ τούτου δὴ τοῦ ταχνίου μέγας ἐν βασιλείῃς εἴπερ τις ἀνθρώπων ἐγένετο, χρήματά τε μεγάλα ἐν βραχεῖ περιβεβλημένος χρόνῳ: τισὶν ὕστερον ἐς Παλαιστίνην ζῆν αὐτοῖς ἀπὼν ὤχετο. Μὴ κατὰ γνώμην δὲ αὐτῷ τῶν τῆδε ξυμπεπτόντων αὐθις ἐπὶ βασιλέα παραγίνεται, ἰλεώ τε αὐτοῦ τετυχηκώς δύσνους εἰσαυθις ἠλέγγετο, ἐς τὴν ἐν παλατίῳ τε φρουρὰν ἀχθεῖς, ἣν Ἐλεφαντίνην (76) ἔθος καλεῖν

ἔστιν, ἐνταῦθα τὸν βίον ξυνεμετρήσατο. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον. Τότε δὲ ἐπὶ τὸν σουλτάν, ὡς περ ἐλέγομεν παραγεγονώς, ἐπεὶ μηδὲν ὧν ἕνεκα ἦλθεν ἐπιτελεῖς ἐκεῖνος ποιεῖν ἠθελεν, ἀπρακτος ἐς βασιλέα παλινοστεῖ, ὅτε δὴ μικροῦ καὶ ἀπεκτονέσθαι τοῦτον ἐδέησαν Πέρσαι οἱ ἀνὰ τὴν ὁδὸν ἐνεδρεύοντες ἦσαν.

B γ. Βασιλεὺς δὲ, ἡμερῶν οὕτω τετταράκοντα τὴν πόλιν ἀνεγείρας, ἐπειδὴ τάφρον τε αὐτῇ περιήλασε καὶ Ῥωμαίων ὡς πλείστους ἐνταῦθα ὤκισατο, φρουρὰν ἀποχρῶσαν τῆδε καταλιπὼν ὀπίσω ἐχώρει, τοῖς ἀμφὶ τῷ Ῥυνδακῷ αὐλισάμενος χωρίοις ἐπ' ὀλίγον τε διαναπαύσας τὸ στρατεύμα ἐκεῖθεν ἀπῆρε. Κομιδῆ δὲ ὀλίγους αὐτῷ συνεπομένους ὄρων (τὰ γὰρ πλείω τῶν ταγματῶν ἀπῆσαν οἰκοί, μηδὲν εἰς γνῶσιν ἦκον αὐτῷ, καίτοι, ὡς περ ἐλέγετο, πολλὰ περὶ τοῦ μηδένα τέω: τοῦ στρατοπέδου ἀποχωρεῖν παρεγγυησαμένῳ [P. 174] πρότερον), Μιχαὴλ μὲν τινα Βάρβαρον γένος (ἀμέλει καὶ Ἰσάχ ὄνομα αὐτῷ πρότερον ἦν) τῶν ἐπὶ ἐστίας δὲ αὐτῷ διυπηρετούμενων τὰ πρῶτα, ἐφ' ᾧ τινες στρατιωτῶν τῶν ἐκ τῆς λειποταξίας ἐς τὸ σῶμα ζημιῶσαι ἐπεμψεν. Ο δὲ ζῆν ὀλίγοις τὰς ἐπὶ Λάμπης διελθὼν πεδιάδας, φρουρίον τι περὶ πρώτας που τοῦ Μαιάνδρου ἰδρυμένον ἐκβολὰς (Σούθλαιον ὄνομα αὐτῷ) χρόνῳ πεπτωκώς ἀνεγείρει. Ἐντεῦθεν οὐκέτι δὴ τρόπον ὄνπερ εἰώθει πολεμίοις ξυμπλέκεσθαι βασιλεὺς ἤρξατο, ἀλλὰ πῦρ οἶον ἢ ὕδωρ ἀνυποστάτως ὄργα καὶ ἐφέρετο. Βασιλεὺς μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦν· Μιχαὴλ δὲ, οὐπερ ἦδη ἐμνήσθην, ὡσεὶ ἐκ πλείονος ἦδη κατὰ Ῥωμαίων ἐτύγγανε μεμηνώς, ἔρμαιον τὴν βασιλέως τότε δὴ πεποιημένος ὄργην, τῶν παρατυγανόντων αὐτῷ ἕκαστον, οὐδὲν πολυπράγμονήσας πρότερον, ὕπτιόν τε κατὰ γῆν ἔτεινε καὶ κατ' ὄφθαλμοῖν τὸν σίδηρον βάπτων αὐτὸν μὲν αὐτοῦ εἰς δελταῖον, οὐδὲ ὅτου ἕνεκα πάσχει συνιέντα, οὐδὲ στρατείας ἔστιν οὐ μεταλαχόντα, ἀλλὰ ἀγροίκον ἢ ἐμπορίαις ξυμβάλλοντα ἢ τινα ἄλλων ἀνθρώπων. Ὁ δὲ ἐπ' ἄλλους ἐχώρει καὶ σώμασιν ἀνθρώπων ἐλωθᾶτο πολλοῖς, ἕως τῶν πραττομένων αἰσθόμενος βασιλεὺς (ἦδη γὰρ τὰ ἀμφὶ τῷ φρουρίῳ διαθέμενος εὖ ἐπὶ Βυζάντιον ἀνεχομίζετο) τῆς ὄρμῆς αὐτὸν ἐπαυσε· παρ' ὀλίγον μὲντοι ἐγένετο ταῖς τοιαῖσδε καὶ αὐτὸς ἐκδεδοῦσθαι ποιναῖς, ὡς περ ἐλέγετο. Ἄλλὰ βασιλεὺς μὲν μὴ ταῦτά καὶ πάλιν Ῥωμαίοις τολμηθῆ δια-

Du Cangii notæ.

(76) Ἐλεφαντίνην. De hoc carcere diximus ad Alexiadem.

νοηθεὶς ἀφῆκε τούτῳ τὸ ἔγκλημα, ἡ δίκη δὲ οὐκ εἰς μακρὰν τοῦτον μετῆι ἐξ ἀνθρώπων πεποιημένη δυστυχίματι τε τοῦ ἐξ ἐκείνου περιέβαλε. Τότε δὲ καὶ Γαβρᾶν βασιλεὺς ἐπὶ δίκην καλέσας, ἐπειδήπερ ἐκράτει (ἐψήφιστο γὰρ οἷα δὴ ποιναῖς ταῖς κατὰ γνώμην αὐτῷ χρήσαιτο) σιδήροις τῶ πόνῳ περισφίγγας ἐπὶ τινα τῶν ἐν παλατίῳ φρουρῶν ἄχρῳ τινὸς ἔθετο, μετὰ δὲ ἀνεκαλέσατό τε καὶ τῆς προτέρας αὐθις ἐτίμα. Κλιτζισθλᾶν δὲ, ἐπειδὴ τὴν βασιλέως ὀρμὴν ἔγνω (τὰ γὰρ ἀμφὶ Δόρυλαιῶν συμπεπτωκότα μεγάλα τῆς αὐτοῦ καθίκετο φυγῆς) τῶν τινα σφόδρα παρ' αὐτοῦ δεδινημένων Γαβρᾶν ἐπέκλησιν ἐς Βυζάντιον ἐκπέμψας ἔδειτο βασιλέως φρούρια τῶν αὐτοῦ ἀντιλαθόντα ἄπερ ἂν αὐτῷ δόξη παύσασθαι δὴ τοῦ πρὸς αὐτὸν χόλου. Ἄλλὰ βασιλεὺς τοὺς λόγους οὐκ ἀποδεξάμενος αὐτὸν μὲν ἀπεπέμψατο, δυνάμεις δὲ ἐκ τῶν Σερβίων καὶ Οὐννων μετεπέμπετο πολλὰς καὶ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐπιμελέστερον ἐξηρτύετο. Ἄσπε μὲν ἵπποις τε καὶ ἀνθρώποις οὐδαμῆ τὰ ἐς τὸ ζῆν ἐπιλείψοι, καὶ βοῶν ἀμύθητόν τι πλῆθος ἐκ τῶν κατὰ Θράκην ἠλαύνετο χωρίων ἄμαξαί τε ὑπὲρ τὰς τρισχιλίους. Ὁ μὲν οὖν ἦρι φανέντι ἐπὶ Ἀσίαν διέβη καὶ τὰς δυνάμεις ἐπὶ Ρυνδακοῦ κατὰ τὸ ἔθος ἠθροίζεν. [P. 175] Οὐννοι δὲ ξύμμαχοι καὶ Σέρβιοι, οἱ Ῥωμαίοις κατήκοι τυγχάνουσιν ὄντες, οὐκ ἐν δύνοντι ἐφικόμενοι θέρουσ ὥρα στρατεύειν ἐποίησαν, ὅφ' οὐδὲ μάλιστα τὰ πράγματα ἐφθαρτο. Σκοπιμώτατον γὰρ εἶπερ τι ἔργοις πολέμων ὁ χρόνος ἐστίν. Οὕτω δὲ βασιλεὺς διὰ Λαοδικείας τε καὶ τῶν Βλαϊάνδρω προσοίκων τὴν πορείαν ἔθετο, γνώμην ἔχων ἐς τὴν Ἰκονίου πανστρατὶ καταστήσεσθαι πολιορκίαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ νέα αὐτῷ προσεχώρει Καισάρεια, Ἀνδρόνικον ἀδελφιδοῦν αὐτῷ τὸν Βατάτζην ἕμα στρατεύματι διὰ τῶν Παφλαγονίας χωρίων ἐπ' αὐτὴν ἰέναι ἐπέμψεν. Οὕτω μὲντοι Βυζαντίου ἐξίων καὶ στόλον νεῶν πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ἐπὶ Αἰγύπτου (77) ἔστειλεν, ἅτε δὴ πανστρατὶ ἐπὶ τὸν Κλιτζισθλᾶν πόλεμον ἰών. Ἐντεῦθεν τε στρατευμάτων ὑποσπανίζων τῆ κατ' Αἰγύπτον ἀποχρησόντων....

Du Cangii notæ.

(77) Ἐπὶ Αἰγύπτου. Consulendus Tyrius, l. xxi, c. 26 et sequenti.

A sententia (decretum enim fuerat ut poenas quæ ille vellet pateretur) vinctum compedibus in quodam ex palatii carceribus aliquandiu tenuit: postea eum exemit inde et dignitati pristinæ restituit. Clitziesthlanes interea, ubi adventum imperatoris rescivit (quæ enim apud Dorylæum acciderant graviter ejus pungebant animum), unum ex suis maxime illustribus Gabram cognomine misit Byzantium, precatusque est principem, uti receptis quæcunque vellet oppidis conceptam adversus se indignationem deponeret. Sed imperator repudiata legatione ipsum dimisit, accitisque e Servia et Hungaria ingentibus copiis bellum majori cura apparavit: et ne quid aut equis aut hominibus ad victum deesset, boum ex Thracia innumerabilem multitudinem et plaustra plus quam ter mille adduci jussit. Hoc apparatu vere primo trajecit in Asiam et, ut solebat, copias ad Rhyndacum collegit. Sed auxiliares Hungari, Serviique Romanis obnoxii, haud tempestive advenientes, extraxere in æstatem bellum: ex quo res maxime labefactari contigit. Si quid enim aliud, tempus certe in bellis attendendum est. Itaque imperator per Laodiceam et terras Mæandro adjacentes 300 iter fecit eo animo, ut totis viribus Iconii obsidionem aggrediretur. Cum vero ad eum defecisset Neocæsarea, Andronicum Batatzem ex sorore nepotem cum exercitu per Paphlagoniam proficisci eo jussit. At priusquam Byzantio excederet, navium centum et quinquaginta classem misit in Ægyptum, utpote qui cum universis copiis Clitziesthlan aggredi statuisset. Hinc, cum non tantæ copiarum essent quæ ad Ægypti expeditionem sufficerent....

B

C